

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

**ERBİLLİ ABDURREZZÂK AĞA VE TAHMİSLERİ
(İNCELEME-METİN)**

NADHİM ASAAD

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. GÜLÇİÇEK AKÇAY

EDİRNE 2022

Tezin Adı: Erbilli Abdurrezzâk Ağa ve Tahmisleri (İnceleme-Metin)

Hazırlayan: Nadhim ASAAD

ÖZET

Bu çalışma, genel anlamda Klasik Türk edebiyatında kullanılmış nazım şekillerinden biri olan tahmis ile Erbilli şair Abdurrezzâk Ağa'nın hayatı, edebî kişiliği ve tahmislerinin incelenmesiyle ilgilidir. İlk etapta, Türk Edebiyatında musammatların bir çeşidi olarak yer alan tahmisin tanımı; Arap, Fars ve Türk edebiyatındaki yeri, önemi ve diğer nazım şekilleriyle ilişkisi geniş bir literatür taraması yapılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Divan edebiyatının son meyvelerini verdiği XIX. yüzyılın ikinci yarısıyla XX. yüzyılın başlarında yaşayan Erbilli Abdurrezzak Ağa'nın hayatı, edebî kişiliği, eserleri ve tahmislerinin şekil ve muhtevası bakımından ele alınmasının ardından şairin dört ayrı mecmuadan oluşan tahmisleri bir araya getirilerek transkripsiyonlu metni mürettep bir divan şeklinde verilmesi uygun görülmüştür. Abdurrezzâk Ağa tarafından kasideden beyte kadar her türlü tahmisi yapılmış nazım şekli ihtiva eden metin bölümünde toplam 286 tahmis bulunmaktadır. Çalışmanın sonunda metindeki Türkçe ve Farsça olarak tahmis edilmiş manzumelerine ilişkin detaylı birer liste hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Musammat, Tahmis, Muhammes, Nazım, Abdurrezzâk Ağa, Irak, Kerkük, Erbil

Name of Thesis: Erbilli Abdurrezzâk Ağa and His Tahmis (Review-Text)

Prepared by: Nadhim ASAAD

ABSTRACT

This study is about examining the life, literary history and tahmis of *Erbilli Abdurrezzak Ağa* and tahmis, as one of the verse forms of the Old Turkish, in general. In the first place, the definition of tahmis, which is a kind of musammats in Turkish Literature, is made with the help of comprehensive literature review on Arabic, Persian, and Turkish literature by examining the importance of tahmis and its relationship with the other verse forms. After the life, literary personality and tahmis of Erbilli Abdurrezzak Ağa, who lived in the second half of the 19th century and the beginning of the 20th century, when the last works in Divan literature were written, are handled in terms of form and content, the poet's tahmis consisting of four different journals along with the transcribed text in a regular divan is given. There are a total of 286 tahmis in the text section, which includes all kinds of verse forms, from kaside to beyit, by Abdurrezzak Ağa. At the end of the review, a detailed index was prepared in the form of lists regarding the all tahmis in the text.

Keywords: Musammat, Tahmis, Muhammes, verse, Abdurrezzak Ağa, Iraq, Kirkuk, Erbil

اسم البحث: عبد الرزاق آغا أربيللي وتخميناته مبحث

إعداد: ناظم اسعد

الموجز

هذا البحث يتضمن نوع التخمين في الشعر التركي القديم والذي يعتبر أحد أركان فنون الشعر التركي باستقراء تخمينات الشاعر عبد الرزاق أربيللي الذي هو من مدينة أربيل إضافة إلى حياته الأدبية وما أغنى به الحياة الشعرية في تلك المنطقة. وفي البداية فقد تم تناول فن التخمين الذي يعتبر أحد أنواع المسمّط في الأدب التركي، وموقع هذا النوع في الأدب العربي والفارسي والتركي وأهميته بالنسبة لعالم الشعر وعلاقته بالفنون الأخرى للشعر بواقع دراسة معمّقة لهذا الموضوع مع آثاره ووقعه الأدبي. عاش الشاعر أربيللي عبد الرزاق آغا في النصف الثاني من القرن التاسع عشر وبدايات القرن العشرين وهي الفترة التي تصدر فيها أدب الديوان ذلك العصر بنتاجه الباهر، وقد تم تناول مجريات حياة الشاعر موضوع البحث وشخصيته الأدبية ونتاجه وصولاً إلى تخميناته من حيث الشكل والمحتوى، ثم جرى التطرق إلى ما نشر من تخمينات الشاعر في أربعة مجاميع بتوحيد تلك وتقديم صورها وما تضمنتها بشكل ديوان شعري متكامل. وفي قسم المحتوى فقد أوردنا 286 تخمينا شعريا تتضمن ما خطّه الشاعر عبد الرزاق آغا أربيللي سواء في القصائد الكاملة أو أبيات الشعر بإبراز طريقة النظم الشعري الذي قام باتباعه. وفي نهاية البحث فقد قمنا بإدراج فهرست كامل بما تضمنه البحث من تخمينات باللغتين التركية والفارسية.

مفتاح البحث: المسمّط، التخمين، النظم، عبد الرزاق آغا، العراق، كركوك، أربيل

ÖN SÖZ

Divan edebiyatı açısından Anadolu ve Balkanlardan sonra en çok şair yetiştiren bölge Irak ve özellikle yoğun bir Türkmen nüfusunu barındıran Kerkük ve çevresidir. Irak'ta Fuzûlî, Rûhî, Ahdî, Nevres-i Kadîm gibi Türk edebiyatına mal olmuş edîb ve şairlerin yanı sıra isimleri mahalli sınırları aşmayan yüzlerce şair ve yazar yetişmiştir. Bunların bir kısmının eserleri günümüze ulaşırken, birçoğu da tezkireler sayesinde sadece kısa hayat hikâyeleriyle manzumelerinden bir veya birkaç örnek bize intikal ederek eserlerinin tamamı kaybolup gitmiştir.

Irak'ın kuruluşundan bu yana ana dili eğitiminden mahrum bırakılan Türkmenler, bu alanda şahsî gayret ve teşebbüslerin dışında, kurumsal akademik olarak bu tür eserleri araştırma imkânı bulamamışlardır. Son yıllarda Türkiye üniversitelerindeki Türkoloji kürsülerinde görev yapan bazı akademisyenlerin ve bu branşta eğitim gören öğrencilerin çalışmaları sayesinde bu boşluk doldurulmaya çalışılmaktadır. Bu niyetle yola çıkılarak hazırlanan bu tezde daha önce herhangi bir çalışmaya konu olmayan Osmanlı'nın son döneminde Musul vilayetinde yaşayan şair Erbilli Abdurrezzâk Ağa'nın hayatı ve tahmislerden oluşan eserleri araştırılmıştır.

Çalışmamız, giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Girişte genel olarak musammatların ve tahmisin tanımı ve yapısı, tahmisin muhammes nazım şekliyle ilişkisi, bunların divan edebiyatındaki yeri ve önemine değinilmiştir. Aynı bölümde ayrı başlıklar altında Arap, Fars ve Türk edebiyatındaki tahmisin tarihî gelişimi bu konuya ilişkin kaynaklar ışığında incelenerek ele alınmıştır.

Tezin girişten sonraki birinci bölümü, tahmislerini çalışmamızın esasını teşkil eden Erbilli şair Abdurrezzâk Ağa'nın hayatı, çevresi ve edebî kişiliğine ayrılmıştır. İkinci bölümde ise şairin tahmislerindeki hem vezin, kafiye ve redif gibi ahenk unsurları üzerinde durulmuş, hem de dil ve üslup özellikleri, yerel söyleyiş ve kelimeler, yanlış kullanımlar, değişik benzetme ve tasarruflar ayrı başlıklar altında muhteva özellikleri incelenmiştir.

Metin, çalışmamızın üçüncü bölümüdür. Bölümün ilk başında metinde kullanılmış nüsha tavsifleri ve metnin kuruluşunda takip edilen yöntem hakkında bilgi verilmiş, ardından divan tertibine göre sıralanmış tahmislerin transkripsiyonlu metni, Türkçe tahmisler ve Farsça tahmisler iki ayrı ana başlık olarak sunulmuştur. Metin kısmından sonra sonuç, kaynakça ve metin ile ilgili listelerden oluşan ekler yer almıştır.

Her eserde rastlanabileceği gibi bu çalışmada da gözden kaçan hatalar ve eksiklikler bulunabilir. Bunların hoş görüleceğine ve yapılacak yapıcı tenkitlerin yol gösterici olacağına inanıyoruz.

Bu uzun ve yorucu çalışma sırasında birçok kişinin yardım ve desteğini gördüm. Bunların başında, tavsiye ve önerileriyle benim yolumu aydınlatan, karşılaştığım güçlükleri aşmamda yardımlarını esirgemeyen hocam, tez danışmanım Doç. Dr. Gülçiçek AKÇAY'a, çalışmanın inceleme aşamasında fikir ve eleştirileriyle katkıda bulunan hocam Prof. Dr. Ali İhsan ÖBEK'e teşekkürü bir borç bilirim. Tez izleme komitesinde verdiği emekten dolayı Dr. Öğr. Üyesi Ramadan DOĞAN ve tez savunma jürisinde bulunan Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK ile Dr. Öğr. Üyesi Niyazi ADIGÜZEL hocalara da müteşekkirim.

Lisansüstü eğitim hayatımda maddi ve manevî olarak destekleri esirgemeyen ağabeylerim Av. Şerafettin YILMAZ ile Prof. Dr. Suphi SAATÇİ Beyefendilere şükranlarımı sunarım. Yardım elini çevirmeden sabır ve özenle Farsça tahmislerinin tashihini yapan Prof. Dr. Mehmet ATALAY hocama ne kadar teşekkür etsem azdır. Abdurrezzâk Ağa'nın şiir mecmuaları bugüne değin şahsî kütüphanelerinde muhafaza edip ve cömertçe birer kopyasını bana tevdi etmelerinden dolayı eski Türkmen Cephesi başkanı Av. San'ân AHMET AĞA'ya şükranlarımı bildirirken, araştırmacı rahmetli Av. Atâ TERZİBAŞI'yı da minnet ve şükranla anarım. Ayrıca bu yazmaları temin etmemde vesile olan hemşehrilerim şair Esat ERBİL ile Kerküklü araştırmacı ve yazar Necat KEVSEROĞLU'na minnettarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	II
ÖZET (ARAPÇA)	III
ÖN SÖZ	IV
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1
Musammat	1
Tahmis	3
Muhammes ve Tahmis ile İlişkisi	8
Arap Edebiyatında Tahmis	14
Fars Edebiyatında Tahmis	20
Türk Edebiyatında Tahmis	24
1. BÖLÜM: ERBİLLİ ABDURREZZÂK AĞA’NIN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ	49
1.1. Hayatı	49
1.1.1. Memleketi	49
1.1.2. Ailesi ve Adı	50
1.1.3. Mahlası	51
1.1.4. Doğum Tarihi ve Yeri	51
1.1.5. Tahsili	52
1.1.6. Tarikatı	53
1.1.7. Görevi	56
1.1.8. Vefatı	57
1.1.9. Mezarı	59
1.2. Edebî Kişiliği	60
1.3. Eserleri	66
2. BÖLÜM: ŞAİRİN TAHMİSLERİNİN İNCELENMESİ	67
2.1. Tahmislerin Şekil Özellikleri	67
2.1.1. Vezin	67
2.1.2. Kafiye	77

2.1.3. Redif	100
2.2.Tahmislerin Muhteva Özellikleri	106
2.2.1. Üslup ve Dil Özellikleri	106
2.2.1.1. Yerel Söyleyiş ve Kelimeler	106
2.2.1.2. Yanlış Kullanımlar	112
2.2.1.3. Değişik Benzetme ve Tasarrufları	116
3. BÖLÜM: METİN	121
3.1. Nüsha Tavsifi	121
3.2. Metin Hazırlanırken İzlenen Yöntem	125
3.3. Tahmisler.....	136
3.3.1. Türkçe Tahmisler	136
3.3.2. Farsça Tahmisler	836
SONUÇ	892
KAYNAKÇA	895
EKLER	928

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser	nu. : Numara
a.g.m. : Adı geçen makale	ölç: Ölçü
bkz. : Bakınız	ölm. : Ölüm Tarihi
bşk: Başlıklar	S : Sayı
bşs: Beşlik sayısı	s. : Sayfa
C. : Cilt	Ss: Sayfa sayısı
çev. : Çeviren	st: Satır
D. : Divan	T. : Tahmis
G. : Gazel	Tc. : Tercî-bend
H : Hicri	TDK : Türk Dil Kurumu
haz. : Hazırlayan	TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
hş. : Hicri Şemsi	Tk. : Terkîb-bend
Hız. : Hazret	vb. : Ve benzer(ler)i
K. : Kaside	vr. : Varak Sayısı
Kıt. : Kıtâ	vs. : Ve saire
kt: Kâğıt	Yay. : Yayınevi, Yayınları
Ktp. : Kütüphane	yk: Yaprak
KTB: Kültür Turizm Bakanlığı	yz: Yazı
M : Miladi	yzr: Yazı rengi
md. : Madde	

GİRİŞ

Musammat

Arapça menşeli bir sözcük olan ve sözlüklerde, “inci, boncuk dizilen iplik veya gerdanlık” anlamındaki sımt (سمط) kökünden türeyen Musammat (مسمط) “ipe dizilmiş inci” demektir.¹ Edebiyat terimi olarak ise musammat, iki anlam taşımaktadır. Birincisi, her beyti dört eşit parçaya bölünebilen, genelde ilk üç bölümünün seci’li, dördüncünün ise diğer beyitlerin son parçasıyla kafiye olduğu gazel veya kaside anlamına gelmektedir. Esas konumuzla ilgili olan musammatın ikinci anlamı ise iki mısralı/beyit esasında kurulu nazım şekillerinin dışında, aynı vezinden üç ve daha fazla mısralı değişik sayıdaki bentlerden meydana gelen nazım şekillerinin genel adı olmasıdır.²

Klasik Türk edebiyatında bentlerle kurulu olan musammatları iki kategoriye ayırmak mümkündür. İlk grup, bentlerin bütün mısraları bir şairin kaleminden çıkan ya da tek basamaklı yazılan musammatlar; üçlü “müselles”, dörtlü “murabba”, beşli “muhammes”, altılı “müseddes”, yedili “müsebbba”, sekizli “müsemmen”, dokuzlu “mütessa”, onlu “mu‘aşşer” vs. diye bentlere mısra sayısına göre Arapça mufa‘al kalıbından türetilmiş isimler verilen manzumeler teşkil etmektedir. Genellikle bent sayısı 4-10 arasında değişen bu gruptaki musammatlarda ilk bendin mısraları birbirleriyle kafiyevidir. Sonraki gelen bentlerin ise son bir veya iki mısraı birinci bendin mısralarıyla kafiyevidir. Son bir veya iki mısra bentlerin sonunda tekrar edilirse “mütekerrir musammat”, diğer bentlerin son mısralarının kafiyesi ilk bentle sadece kafiyevidir ise “müzdevic musammat” adı verilir. Bentlerin kafiye şemaları şu şekilde gösterilebilir: Mütekerrir, “aaaA / bbbA / cccA ...” veya “aaaAA / bbbAA /

¹ *El-Müncid fî el-Luğat ve'l-Edeb ve'l-'Ulûm*, el-Maţba‘at el-Kâşûlikîyye, Beyrût 1927, s. 362; *El-Mu‘cemü'l-Vaşıf*, el-Cüz'ü'l-Evvel, Maţabi' Dâru'l-Ma‘ârif, Mısr 1980, s. 449; El-Feyrüzâbâdî, *El-Ķâmûsu'l-Muĥîf*, el-Ṭab‘a-ş-Şâniyye, Mü‘esseset el-Risâle lil-Ṭibâ‘a, Beyrût, 1987. s. 867; *Ahterî-i Kebîr*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1310 (1892-93), s. 415.

² Halil Erdoğan Cengiz, “Divan Şiirinde Musammatlar”, *Türk Dili*, Sayı 415-416-117 /Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), Temmuz- Ağustos- Eylül 1986, s. 291; Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay., 16. baskı, Ankara 2013, s. 85; M. A. Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi (Biçim-Ölçü-Kafiye)*, 6. Baskı, Gökkuşbu Yay., İstanbul 2012, s. 103.

cccAA ...”, Müzdevic, “aaaa / bbba / ccca / ddda ...”, ilk bent kafiyeli değilse, “bbba / ccca / ddda / eeea ....” vs.³

Aşk, övgü, tasavvuf temalı ve felsefi düşünceler gibi çeşitli konularda yazılan bu grup musammatlarda bentler arasında konu birliği gözetilir. Ayrıca, tek kaleminden çıkan veya bir etapta yazılan 4-10 beyitli bentlerden mütekerrir ya da değişen bir beyitle birbirine bağlı “terkîb-bend” ile “tercî-bend” ve “şarkı” nazım şekilleri de musammat olarak sayılmıştır.⁴

İkinci grup ise, şairin daha önce kendi yazdığı ya da bir başka şairin beyitlerden kurulu gazel, kaside vs. gibi nazım şekillerinin her beytine ilave yoluyla bentler hâline getirilerek iki basamaktan meydana gelen musammatlardır. Bunlar da sırasıyla beyitlere ilave edilen tek mısra olursa “teslîs”, iki mısra olursa “terbî”, üç mısra olursa “tahmîs” dört mısra olursa “tesdîs”, beş mısra olursa “tesbî”, altı mısra olursa “tesmîn”, yedi mısra olursa “tetsî”, sekiz mısra olursa “ta‘şîr” denilmektedir.⁵ Musammatların asıl beyitler ile onlara eklenen mısraların kafiye düzeni “[aa]aa / [bb]ba / [cc]ca / [dd]da”, “[aaa]aa / [bbb]ba / [ccc]ca ...” vd. gibi biçimindedir. Bu gruptaki musammatlarda gözetilen en önemli nokta, “zemîme” denilen ilave mısraların, esas manzumenin beyitleriyle anlam ve biçim bakımından uyuşması ve kaynaşması gereğidir. Yoksa eklenen mısralar yama gibi durur ve başarılı bir musammat sayılmaz.⁶ Divan edebiyatında musammat nazım şekilleri arasında en çok işlenenin tahmis olduğu kabul edilmektedir. Hemen her divanda örneğine rastlanan tahmisler, genellikle divanların musammatlar bölümünde yer almaktadır.⁷

³ Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 103-104; İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, 4. baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1998, s. 296; Ahmet Mermer-Neslihan Koç Keskin, *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 3. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2016, s. 153-154.

⁴ İskender Pala-Filiz Kılıç, “Musammat”, *İslâm Ansiklopedisi*, 31. cilt, TDV Yay., İstanbul 2006, s. 234-235; M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 103.

⁵ Türk edebiyatında teslîs ile tetsî’in örneklerine rastlanmamıştır.

⁶ Ömer Faruk Akün, *Divan Edebiyatı*, 1. baskı, İSAM Yay., İstanbul 2013, s. 105; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 9. baskı, TDK Yay., Ankara 2009, s. 223; İskender Pala-Filiz Kılıç, *a.g.e.*, s. 233.

⁷ Tahir-ül Mevlevî, *Edebiyat Lügatı*, Haz.: Kemâl Edib Kürkçüoğlu, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994, s. 141; Haluk İpekten, *a.g.e.*, s. 101, İskender Pala-Filiz Kılıç, *a.g.e.*, s. 234, İskender Pala, *a.g.e.*, s. 380.

Tahmis

Arapça dilbilgisine göre mezîd bir mastar olan tahmis (تخميس), beş sayısı ifade eden hams/hams⁸ (خمس) kökünden türemiş, asıl anlamı “beşleme, beş köşeli yapma veya beşli duruma getirme”dir.⁸ Tahmisin çokluğu ise Arapçada tahmîsât (تخميسات)’tır.⁹ Edebiyatta önceden yazılmış bir manzumenin her beytinin önüne aynı vezinde ve ilk mısraıyla kafiyeli üçer mısra ilave edilerek beşer mısralık bentlere dönüştürülen nazım şekillere “tahmis” denilir.¹⁰

Tahmisin kafiye şeması, manzumenin matla beyti kafiyeli ise [aaa]aa / [bbb]ba / [ccc]ca / [ddd]da..., kafiyeli değilse [bbb]ba / [ccc]ca / [ddd]da... şeklinde olur. Her beytin iki mısraı birbiriyle kafiyeli olan mesnevilerde yapılan tahmisin kafiye şeması [aaa]aa / [bbb]bb / [ccc]cc... biçimindedir. Yukardaki şemalarda köşeli parantez içine alınan harfler daha sonra ilave edilen mısraları, dışında kalan harfler ise önceden yazılmış manzumenin asıl beyitlerini temsil etmektedir.

Tahmisin bir tek nazım şekli üzerine yapılması gibi bir kural yoktur. Divan edebiyatında nazım şekli olarak en çok gazeller üzerinde tahmis yapılmışsa da kaside, kıta, müstezat ve hatta terkîb-bent ile tercî-bentlerin de tahmis edildiği görülmüştür.¹¹

Tahmis genellikle çağdaşları veya kendilerinden önce gelen ünlü şairlerin beğenilen manzumeleri üzerinde yapılmakla birlikte bazen daha önce kaleme aldıkları şiirleri, tahmis ederek muhammes durumuna getiren şairler de olmuştur. Şair kendi gazeline yaptığı tahmislerle genellikle “Tahmis-i Gazel-i Hod” veya “Gazel-i fûlan Tahmis-i Velehu” başlığıyla verir. Divanlarda sadece “tahmis” veya tahmisi yazan şairin adının zikredildiği “Tahmis-i fûlan” gibi başlıklara rastlanabilir. Şayet tahmis edilen manzume bir başka şairin ise “Tahmîs-i Gazel-i Fuzûlî”, “Gazel-i Hayâlî Tahmis-i Âlî”, “Tahmîs Berây-ı Gazel-i Sâbit-i Merhûm”,

⁸ El-Feyrüzâbâdî, *a.g.e.*, s. 698; Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-i Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersaadet 1317 (İstanbul 1899-1900), s. 389; Yaşar Çağbayır, *Ötüken Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2017, s. 1570.

⁹ Muallim Nâcî, *Lûgat-ı Nâcî*, Çağrı Yay., İstanbul 1978, s. 222.

¹⁰ *El-Müncid fî el-Luğat....*, s. 192; Harun Tolasa, “18. yy.’da Yazılmış Bir Divan Edebiyatı Terimleri Sözlüğü Müstakimzade’nin Istılâhatü’ş-Şi’riye’si II”, *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXIV-XXIV, İstanbul 1986, s. 373; *Türkçe Sözlük*, 10. baskıdan yapılan tıpkıbasım, TDK Yay., Ankara 2009, s. 1885.

¹¹ Halil Erdoğan Cengiz, *a.g.m.*, s. 384; Cemal Kurnaz-Halil Çeltik, *a.g.e.*, s. 280-281, 275 ve 259.

“Tahmîs-i Bâkî li-Gazel-i Sultân Selîm Hân”, “Gazel-i Nâbî Bâ-Tahmîs Kerdeest”, “Tahmîs-i Kasîde-i Nef’î” veya “Kasîde-i Merhûm Âgehî Efendi Tahmis-i Monla Mehmed Efendi”, gibi başlıklarla şair ve şiiri belirtilir. Divan ve mecmualarda gazelden birkaç beyit veya kasidenin bir bölümü tahmis edilmişse “Tahmis-i nâ-tamâm kasîde-i Bâkî Efendi” şeklinde başlıklar verildiği görülmüştür.¹² Bazen de yapılan tahmislerin başlığında “Tahmîs-i Gazel-i Bâkî Efendi Zümre-i Şu‘arânun Ercmendi”, “Tahmîs-i Gazel-i Nâbî Efendi Erbâb-ı ‘Urefânun Dil-pesendi”, “Gazel-i Veysî-i Ser-Levha-i Münşiyân Tahmîs-i Zihnî-i Bî-Ser ü Sâ mân” secili şeklinde başlıklar bulunur.¹³ Başlık yazılmaya gerek duyulmayan tahmisler de vardır. Bunun dışında, divanlarda başlıkta tahmis edilmiş şiirin kime ait olduğu zikredilmeyen ve manzumenin makta beytindeki mahlasın yeri boş bırakılarak şairin kimliğini gizlenmiş örnekler de görülmüştür.¹⁴

Yukarıda da değinildiği gibi Klasik Türk edebiyatında musammatın en çok işlenmiş çeşidi olan tahmisin başarı ölçüsü, eklenen mısraların, manzumenin beyitleriyle anlam ve söyleyiş bakımından kaynaşmış olmasıdır.¹⁵ Bazen birbiriyle kafiyeli olan matla beytinin dışındaki beyitlerinin serbest/ilk mısraların son kelimesi kafiyeeye uygun düşmezse bir önceki kelime üzerinde kafiye yapılır ve son kelime ise redif durumuna gelir. Ancak, İsmail Habib [Sevük] tahmiste sıkça bu türlü kafiye yapılmasının şairin işin kolayına kaçmasından kaynaklandığını, ayrıca eda ve anlam bakımından da tahmisi zayıflatmasına sebep olacağını ifade etmiştir.¹⁶

Araştırmacılarca tahmis yapma sanatı, divan şiirindeki nazire geleneğine benzer bir tür atölye çalışması olarak değerlendirilmiştir. Hatta başkası tarafından yazılmış bir şiirin üzerine mısralar ekleyerek yeni bir manzume hâline getirilen tahmisin nazire yapmaktan daha güç bir sanat olduğunu, ustalık ve şiire hâkimiyet isteyen bir iş olarak görülmüştür. Ortaya çıkan bu manzumenin, tahmis edilen şiirin aslı kadar kuvvetli olması ve ona fikir, tasavvur ve üslupça da uygun düşmesi

¹² Sabahattin Küçük, *Antakyalı Münîf Dîvânı (Tenkitli Basım)*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1999, s. 151.

¹³ Sadık Erdem, *Neylî ve Dîvân’ı*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2005, s. 238, 240; Muhsin Macit, *Erzurumlu Zihnî Dîvânı*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001, s.104.

¹⁴ Örneğin Âsaf divanında bu şekilde şairin imzası saklanmış üç tahmis bulunmaktadır. Bkz.: Ömür Ceylan, *Hânedânda Bir Âsî Âsaf Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara 2003, 138- 140.

¹⁵ İsmail Habib, *Edebiyat Bilgileri*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1943, s. 135; Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 223; M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 130.

¹⁶ İsmail Habib, *a.g.e.*, s. 136.

gerekmektedir. Ayrıca, asıl beyitlerle verilen anlamın eklenen mısralarda tekrar edilmesi, şiiri tahmis eden şair için bir kusur sayılır. Bu işte maksat nazirelerde olduğu gibi daha mükemmeli, daha güzeli ortaya koyarak bir nevi meydan okumaktır.¹⁷ Başka bir taraftan şair beğenilen ve tutulan bir manzumeyi tahmis ederek o şiirin ününden yararlanma gibi bir imkân sağlamış olur. Ayrıca bir başka şairin şiirini tahmis etmek ona hürmet göstermek olarak yorumlanmıştır.¹⁸

Araştırmacılar arasında, tahmis yapma sanatına ilişkin bazı görüş ayrılıkları da vardır. Söz gelimi, batılı yazar E.J.W. Gibb'in *Osmanlı Şiir Tarihi* adlı ünlü eserinde, hem iki mısraın yani her beytin önüne üçer mısra eklemek suretiyle, hem de bir tek mısra üzerine dört mısra ilave edilerek tahmisin oluştuğunu ileri sürmüştür.¹⁹ Araştırmacı Halil Erdoğan Cengiz, Gibb'in bu tezini doğru bulmaktadır.²⁰ Ancak, tahmis yalnız bir şiirin her beytinin üzerine üçer mısra eklemekle yapılır, tek beytin üstünde üçer mısra²¹ veya bağımsız bir mısraın önüne dörder mısra ilavesiyle mütekerrir muhammes şekline benzer ortaya çıkan bir manzumeye *tahmis* yerine *tazmin* demek daha doğru olur, diyerek Gibb'in görüşüne katılmayanlar da olmuştur.²²

Manzumelerde şairlerin bir çeşit imzası sayılan mahlas genellikle makta beytinde yer almaktadır. Şiiri tahmis eden şair de mahlasını son bendin ilk üç mısraın birinde söyler. Şiirlerde hiç mahlas kullanmayan veya tahmis yaptığı manzumede imzasını saklamak istediği için mahlas söylemeyen şairler de vardır. Buna ek olarak manzumede herhangi bir başlık da bulunmaması, bazen tahmisin muhammesle karıştırılmasına yol açabilir.

---

¹⁷ Ömer Faruk Akün, *a.g.e.*, s. 105; Cemal Kurnaz, *Osmanlı Şair Okulu*, Birleşik Yayınevi, Ankara 2007, s. 59.

¹⁸ İsmail Habib, *a.g.e.*, s. 135; M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 130.

¹⁹ Gibb, E.J. Wilkinson, *Osmanlı Şiir Tarihi (A History of Ottoman Poetry) I-II*, trc.: Ali Çavuşoğlu, Akçağ Yay., Ankara [1999], s. 75. Not: Tek mısraın üzerine dörder mısra ilave edilerek, tazmin yoluyla yazılmış bir manzume, Keçecizâde İzzet Molla'nın Mihnet-Keşan (Ceride-i Havadis Matbaası, İstanbul 1269, s. 154-155) adlı eserinde "Tahmîs-i Mısra'-ı Meşhûr" başlığı taşımaktadır.

²⁰ Halil Erdoğan Cengiz, *a.g.m.*, s. 351-352.

²¹ Örneğin Ahmed Sûzî divanında "Gör ki neyler ol Melvâ/Neylerse olur âlâ" beytin üzerinde üçer mısra ilave edilip 13 bentten oluşan manzume "Tahmîs" başlığıyla verilmiştir. Bkz.: Alim Yıldız, *Ahmed Sûzî Divânı*, Buruciye Yay., Sivas 2012, s. 351-353.

²² M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 130; Cemal Kurnaz-Halil Çeltik, *a.g.e.*, s. 281-282; Mustafa Erdoğan, *Türk Edebiyatında Muhammes*, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 2002, s. 18.

Tahmisin bent sayısının tahmis edilen şiirin beyit sayısı kadar olması gerekmektedir birlikte, bazı beyitlerin atlanarak manzumenin beyit sayısından az bentlerle yapılan tahmisler de vardır. Aynı şekilde tahmiste bulunan şair manzumesinin başına, ortasına veya sonuna kendi mısralarından oluşan bir veya birden fazla bent ekleyebilir.²³

Üç mısraı, manzumenin asıl beytinin önüne yerleştirmek yerine iki mısraın arasına eklenerek yapılan tahmislerle, ikiye ayırma anlamına gelen “taştir” veya “tahmis-i mutarraı” (ayrılmış tahmis) denilmektedir.²⁴ Son yıllarda tenkitli metni yayınlanan ve bu çalışmada referans gösterilmiş nazım şekilleri ile ilgili kaynaklarının hiçbirinde sözü edilmeyen Enderunlu Hasan Yâver’in (doğ. 1765) şiir, şairlik, edebî sanatlar ve nazım şekilleri hakkında kaleme aldığı *Fenniyye-i Eş’âr* (1796) adlı mesnevisinde “taştir” sanatına “tahmis-i mutarraı” yanında “perdâzî (veya pervâzî)” de denildiği ifade edilmiştir.²⁵ Şu anki bilgilere göre bu konuda mesnevi şeklinde yazılmış tek eser olarak bilinen *Kitâb-ı Fenniyye-i Eş’âr*’da “Der Ta’rîf-i Tahmîs-i Ğazel...(diğer nüsha: Der Beyân-ı İnşâd-ı Tahmîsât)²⁶” başlığı altında tahmis çeşitleri ele alınıp şu şekilde nitelendirilmiştir:

İki tarîk üstine tahmîsler

Bir olur ancağ reh-i tesdîsler

Gel saña tahmîsi beyân ideyüm

Resm-i rehi ile ’iyân ideyüm

²³ Halil Erdoğan Cengiz, *a.g.m.*, s. 350-351.

²⁴ Haluk İpekten, *a.g.e.*, s. 102; Cem Dilçin, *a.g.e.*, 225; İskender Pala-Filiz Kılıç, *a.g.e.*, s. 234.

²⁵ Kaplan Üstüner, *Şiir, Şair ve Edebi Kurallara Dair Yazılmış Bir Mesnevi: Fenniyye-i Eş’âr*, Turkish Studies, Volume 4/7, 2009, s. 876; Mücahit Kaçar, “Şiire ve Söz Sanatlarına Dâir Bir Mesnevî Hasan Yâver’in “Kitâb-ı Fenniyye-i Eş’âr” İsimli Eseri”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt XL, 2009-1, İstanbul 2011, s. 145-146.

²⁶ Mücahit Kaçar, *a.g.m.*, s. 145.

*Birine pervāzī²⁷ dir ehl-i suḥan
Hem de muṭarraḥ didiler ehl-i fen*

*Ḳā'idesi oldur anuñ kim hemān
Yapma murād itdigin ān u zamān*

*Mıṣra' -ı evvel yukarıda ḳalır
Mıṣra' -ı ṣānīyi aṣağa alır*

*İkisinüñ arasına üç 'aded
Mıṣra' -ı merbūṭ yazar yek-ṣaded²⁸*

Mesnevîde “tahmis-i mutarraḥ” şeklinin değinilmesinin ardından, “Der Şan‘at-ı Tahmîs-i Dīger” diye müstakil bir başlık verilerek en yaygın yapılan tahmis türü de şöyle tarif edilmiştir:

*Biri de ebyāṭ-ı ḡazel üstine
Mıṣra' -ı evvel ki maḥal üstine*

*Rābıṭalı mıṣra' ola üç 'aded
Şarṭı bu kim ola o da yek-ṣaded²⁹*

Taştirin kafiye düzeni şöyledir: a[aaa]a / b[bbb]a / c[ccc]a / d[ddd]a ... Eklenen mısraların asıl şiirin vezin ve kafiyeyle uyuşması, beyitlerle anlam kaynaşması gibi yukarıda, sözü edilen tahmiste söz konusu olan kurallar taştir için de

²⁷ Fenniyye-i Eş‘ar mesnevisinin her iki yapılan neşrinde (Kaplan Üstüner, *a.g.m.*; Mücahit Kaçar, *a.g.m.*) “perdâzî” kelimesindeki “dâl” harfini “vâv” sanarak kelimeyi yanlışlıkla “pervâzî” olarak okunmuştur, kanaatindeyiz. Nitekim, bazı divanlardaki yapılan taştirler için başlıklarda “tahmîs-perdâzî” şeklinde kullanıldığını tespit edilmiştir. Örnekler için bkz.: Hüseyin Ayan, *Cevrî (Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni)*, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum 1981, s. 356; Murat Güler, *Şu‘ûrî Hasan Efendi Divanı Metin-İnceleme*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2017, s. 103, 104, 108, 109, 122, 123, 126; Orhan Kurtoğlu, *Diyarbakırlı Lebîb Divânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2017, s. 166; Haşmet, *Dîvân*, haz.: Mehmet Arslan-İ. Hakkı Aksoyak, KTB Yay., Ankara 2018, s. 121.

²⁸ Kaplan Üstüner, *a.g.m.*, s. 876; Mücahit Kaçar, *a.g.m.*, s. 145-146.

²⁹ Göş. yer., Mücahit Kaçar, *a.g.m.*, s. 146.

geçerlidir. Türk edebiyatında tahmise göre taştirin örneğine çok az rastlanır. Ancak şair Nedîm'in Nedîm-i Kadîm'e, Enderunlu Vâsîf'ın Pertev Paşa'ya ve Yahyâ Kemâl'in Bâkî'ye ait gazeller üzerinde yapılan taştirleri güzel ve başarılı olmalarından dolayı meşhurdur.³⁰

Arapça veya Farsça yazılmış bir manzumenin beyitleri önüne Türkçe üçer mısra ilave etmek suretiyle yapılan tahmisler de vardır. Edebiyatta mısraları farklı dillerden müteşekkil olan bu manzumelere Arapçada “çubuklu ve alacalı dokunmuş kumaş” anlamına gelen *mülemma* adı verilmektedir.³¹ Kanaatimizce iki veya daha fazla dilden oluşan bu tür tahmisler de *mülemma* sayılabilir ve bunlara “*mülemma‘ tahmis*” denilirse yanlış olmayacaktır. Şeyh Gâlib, Hâfız ve Mevlânâ'nın birer gazelini Türkçe, şair Âsafî ise Konyalı Nizâmî'nin gazelini Türkçe, Farsça ve Arapça olarak tahmis etmiştir. Hüseyin Vassâf'ın da Arapça, Farsça ve Türkçe *mülemma‘* bir tahmisi bulunmaktadır. Tez çalışmamıza konu olan şair Erbilli Abdurrezzâk Ağa, Hazret-i Ebubekir-i Sıddık'ın Arapça bir münacatı ve Mevlânâ Halid-i Bağdadî'nin Farsça bir gazelini Türkçe olarak tahmis etmiştir.

Muhammes ve Tahmis ile İlişkisi

Tahmis kelimesi gibi Arapça'nın *hams* (خمس) kökünden türemiş *beşli*, *beş katlı*, *beşte bir* ve *beşgen* anlamlarına gelen *muhammes*, edebiyatta beş mısralı bentlerden oluşan nazım şekline denir.³² Muhammesin ilk bendinin mısraları birbiriyle kafiyeli, diğer bentlerin ise ilk dört mısraı kendi arasında son mısraı ilk bentle kafiyeli olur. Bentlerin son mısraları tekrarlanırsa *muhammes-i mütekerrir* (*mütekerrir muhammes*), sadece birbiriyle kafiyeli ise *muhammes-i müzdevic* (*müzdevic muhammes*) adını alır. Son iki mısraı tekrarlanan *muhammes-i mütekerrir* olanlar da vardır.³³

³⁰ Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 225; İskender Pala-Filiz Kılıç, *a.g.e.*, s. 234.

³¹ Tâhîr-ül Mevlevî, *a.g.e.*, s. 106; İskender Pala, *a.g.e.*, s. 299.

³² Şemseddin Sâmî, *a.g.e.*, s. 1310; Yaşar Çağbayır, *a.g.e.*, s. 1098; Mustafa Nihat Özün, *Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük*, 6. baskı, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1979, s. 552.

³³ Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 217; Cemal Kurnaz-Halil Çeltik, *a.g.e.*, s. 267-268.

Muhammeslerde yaklaşık 20 değişik kafiye örgüsü kullanılmıştır. Bunlarından en çok kullanılan kafiye örgüsü yoğunluk sırasıyla şu şekilde gösterilebilir: *Muhammes-i müzdevic*: aaaaa / bbbba / cccca....; *muhammes-i mütekerrir*: aaaaA / bbbbA / ccccA..., dördüncü ve beşinci mısraları aynen tekrar ederse: aaaAA / bbbAA / cccAA... biçiminde olur. Bent sayısı 2-10 arasında değişen muhammesler en çok 5 bentli yazılmış olanlarına rastlanır. Ancak 10 bentten fazla yazılan muhammeslerin örneği az da olsa yok değildir.³⁴ Şair mahlasını son bendin herhangi bir mısrasında söyleyebilir. Muhammes şekli, Klasik Türk edebiyatında tahmis kadar olmasa da çok kullanılan musammatlardan sayılır. Muhammesin özel vezin ve kafiye ile yazılan tardiye diye ayrı bir şekli daha vardır. Aruzun *Mef'ûlü mefâ'ilün fe'ûlün* vezniyle yazılan ve aaaax / bbbbx / ccccx... gibi kafiye düzenine sahip olan bu şekle humasî ve tard u rekb adları verilmiştir. Muhammesten türemiş sayılan terdiye, Türk edebiyatında çok az rastlanan şekillerdendir.³⁵

Muhammeslerde felsefî, dinî, tasavvufî düşüncelerle, münacat, methiye, nasihat vb. gibi hemen hemen her konu işlenmiştir. Ancak aşk konusunda yazılan muhammesler çoğunluktadır.³⁶ Türk edebiyatında en fazla muhammes yazan şairler arasında Edirneli Nazmî, Hâfız Ahmed Sa'dî, Halepli Edîb, Âsaf, Muhibbî, Ubeydî, Râzî, Bursalı Feyzî, Şeyh Gâlip, Aynî, Şeref Hanım, Murad Emrî ve Enderunlu Vâsîf sayılabilir.³⁷

Muhammesle tahmis arasında muhteva ve şekil bakımından hiçbir fark bulunmamaktadır. Ancak muhammesin tüm mısraları tek kaleminden veya daha doğru bir ifadeyle bir etapta beşer mısralık bentler hâlinde yazılır. Tahmis ise ya şairin kendisine ait daha önce yazdığı bir şiirinin ya da başka bir şairin manzumesinin her beytinin üzerine üçer mısra ilave etmek suretiyle beşer mısralığa dönüştürerek iki basamakta meydana getirilir. Muhammes, son mısralar birbiriyle kafiyeli (müzdevic) veya nakarat gibi her bendin son mısraları tekrarlanan (mütekerrir) şekilde yazılabilir,

³⁴ M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 123;

³⁵ M. A. Yekta, Saraç, *a.g.e.*, s. 125.

³⁶ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 290-291; Mehmet Aça vd., *a.g.e.*, s. 241.

³⁷ Mustafa Erdoğan, *a.g.e.*, s. 3-8.

tahmisse daha önce yazılmış bir şiirin mısra sayıları artırıldığı için ancak müzdevic şekli olarak ortaya çıkıp mütekerrir olma ihtimali yoktur.³⁸

Bütün muhammes ve tahmisler için geçerli olamasa da bu iki şekil arasında bazı ayırt edici özellikler vardır. Mesela, muhammeste genellikle son bendi herhangi bir mısraında sadece muhammesi kaleme alan şairin mahlası bulunurken tahmisin son bendinin ilk üç mısraında tahmis yapan şairin mahlası, dördüncü veya beşinci mısralarda ise manzumesi tahmis edilen şairin mahlası yani iki mahlas yer almaktadır. Ancak mahlas kullanmayan veya imzasını gizlemek isteyen bazı şairler tahmislerinde mahlaslarına yer vermezler. Ayrıca, bu iki nazım şeklinin arasındaki belirgin özelliklerden biri de manzumeye verilen başlıklardır. Örneğin Divanlar veya şiir mecmualarında bulunan “Tahmîs-i Gazel-i Fuzûlî”, “Gazel-i Bahâyî Tahmîs-i Nâ’ilî”, “Tahmîs-i Cevrî” vb. başlıklardan manzumenin muhammes mi veya tahmis mi olduğu kolaylıkla tespit edilebilir. Buna rağmen Klasik Türk edebiyatında muhammeslerle tahmislerin birbiriyle karıştırıldığı yok değildir.

Yukarıda izah edildiği gibi ayrı özelliklere sahip bu iki nazım biçiminin, muhammes ile tahmisin bazen divan ve şiir mecmualarında birbirinin yerine kullanıldığı görülür. Aslında sözlüklerde muhammes sözcüğü “tahmis edilmiş”, “beşlendirilmiş” veya “beşe iblağ edilmiş” anlamına geldiği belirtilmektedir.³⁹ Muhammes kelimesi için aynı anlamı veren *Kâmûs-ı Osmanî*, ayrıca “tahmis” maddesinde “bu misilli manzumelere ‘muhammes’ de ıtlak olunur” şeklinde bir açıklama yapmıştır.⁴⁰ Şemseddin Sami de *Kâmûs-ı Türkî*’de “beş mısralı kıta ki çok defa ikisi diğer bir şairin olup üçü zamm olunmuştur” şeklinde muhammes kelimesini izah etmiştir.⁴¹ Muallim Naci ise muhammes anlamı için *Lugât-ı Nâcî*’de yukardaki geçen aynı ifadeler kullandığına rağmen Türk Edebiyatının ilk edebî lügatlarından sayılan *İstîlâhât-ı Edebiyye eserindeki* tahmis maddesinde: “Tahmîs ile muhammes

³⁸ İsmail Habib, *a.g.e.*, s. 137-138; Cemal Kurnaz-Halil Çeltik, *a.g.e.*, s. 275.

³⁹ Mehmed Salâhî, *Kâmûs-ı Osmanî*, kısım-ı râbî, Mahmud Beg Matbaası, İstanbul 1313 (1895/6), s. 462; Ali Nazîmâ-[Faik] Reşat, *Mükemmel Osmanlı Lügati*, Dersaadet 1318 (İstanbul 1900), s. 722; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 7. ofset baskı, Aydın Kitabevi, Ankara 1986, s. 798.

⁴⁰ Mehmed Salâhî, *a.g.e.*, kısım-ı sâlis, 1322 (1904/5), s. 53-54.

⁴¹ Şemseddin Sâmî, *a.g.e.*, s. 1310.

beynindeki fark tariflerine müracaatla anlaşılır. Her tahmis'ten bir muhammes vücuda gelirse de ona ıstılâhen muhammes denilemez. Tahmis'in meydana getirdiği muhammese yine tahmis tabir olunur.”⁴² ifadesinde bulunmuş, terbi ile murabba, tesdis ile müseddes için de aynı hükmü tekrarlamıştır.⁴³ Bu iki kavramın birbiriyle karıştırılması birer edebiyat terimi olarak yanlış sayılmışsa da muhammesin; sözlük bakımından, tahmis edilmiş manzume anlamı taşımasından dolayı divan ve mecmualarda tahmis nazım şekli için muhammes teriminin, özellikle Divan edebiyatının hazan devri denilen son dönemlerinde sıklıkla kullanıldığına rastlanır. Bu konuda çok sayıda örnek verilebilir, ancak en çok “Muhammes Ber-Gazel-i fûlan” klişeleşmiş başlığı göze çarpmaktadır. Divan edebiyatının kadın şairlerinden Leylâ Hanım tarafından Câzim mahlaslı şairin manzumesi üzerinde yapılan tahmis, divanında “Muhammes Der-Vasf-i Hazret-i Monlâ-yı Rûm” başlığıyla verilmiştir.⁴⁴

Kerkük'ün tanınmış mutasavvıf şairlerinden Abdurrahman Hâlis'in İstanbul'da Rıza Matbaası tarafından 1284 (1868) yılında basılan divanındaki bütün tahmislerin (14 tahmis) başlıklarında tahmis yerine muhammes yazılarak “Muhammes Ber-Gazel-i Nûrî Alî”(s. 40, 47, 53), “Muhammes Ber-Gazel-i Kâsım” (s. 49), “Muhammes Ber-Gazel-i Hâfız” (s. 39, 54) “Muhammes Ber-Gazel-i Fuzûlî” (s. 61,62), vb. yukarıda zikredilen klişeleşmiş ibareler kullanılmıştır.⁴⁵ Bu çalışmanın ana konusunu teşkil eden Abdurrazzak Ağa'nın tahmislerindeki başlıkları için de aynı durum söz konusudur. Şair, yapmış olduğu tahmislerin bir kısmında başlık olarak muhammes kelimesini yazmayı tercih etmiştir.

---

⁴² Muallim Nâcî, *a.g.e.*, s. 736; Muallim Nâcî, *İstılâhât-ı Edebiyye*, A. Asadoryan Şirket-i Mürettibiyye Matbaası, İstanbul 1307 (1890), s. 198.

⁴³ Muallim Nâcî, *a.g.e.*, s. 196, 199.

⁴⁴ *Divân-ı Leylâ Hanım*, Bulak, Kahire 1260 (1844), s. 10. (neşredilen divanın tenkitli metninde de aynı şekilde muhammesler bölümünde verilmiştir: *Leylâ Hanım Divanı*, haz.: Mehmet Arslan, Kitabevi Yay., İstanbul 2003, s. 120.

⁴⁵ Divanda bulunan diğer başlıklar için bkz.: *Divan-ı Hâlis*, Rıza Matbaası, [İstanbul], 1284 (1868), s. 37, 39, 42, 46, 50, 51 ve 59.

Bosnalı Âsım Divanı’nda bulunan iki tahmisin başlığı da muhammes olarak “Muhammes-i ‘Âsım Lügaz li-Bâkî” ve “Muhammes-i ‘Âsım Lügaz li-Hâletî” şeklinde yazılmıştır.⁴⁶

Bâkî’nin divanında karşılaştırılan nüshaların birinde, Sultan II. Selim gazeline yapılan tahmisin başlığında bile, “Muhammes Gazel-i Hümayûn-ı Padişâh-ı Rub‘-ı meskûn Be-fermân-ı ‘Âlî-şân” biçiminde, muhammes olarak zikredilmiştir.⁴⁷ Âgâh mahlaslı Semerkandî-i Âmidî Hacı Hâfız Mehmed Bulak’ın neşredilmiş tenkitli metnin divanında bulunan tahmis için de aynı durum söz konusudur.⁴⁸ XIX. yüzyıl şairlerinden Nûrî’nin *Divanı*’nda ise Şeyh Gâlib’in “elmas” ve “hançer” redifli gazellerine yapılan iki tahmis “Muhammesât” başlığı altında verilmiştir.⁴⁹

Mustafa Erdoğan, *Türk Edebiyatında Muhammes* adlı çalışmasında, Beyazıt Devlet Kütüphanesindeki (Nu. 5782, vr. 385b) Eğridirli Hacı Kemâl’e ait olan *Câmi ‘ü’n-Nezâ’ir* adlı eserinde, Şeyhî’nin gazeline yapılan tahmisin, “Muhammes-i Resmî Sanâyi‘-i Şi‘r” başlığıyla verdiği bildirmektedir.⁵⁰ Ayrıca, bu çalışmamızın danışmanlığını yürüten Gülçiçek Akçay’ın hazırladığı Hisarcıklızâde Mes‘ud’un *Mecmû‘a-i Eş‘âr*’ında yer almış tahmislerin tamamı (13 adet) “Gazel-i Fuzûlî Muhammes-i Beyanî”, “Gazel-i Şehrî Muhammes-i Tıybî”, “Gazel-i Rûhî Muhammes-i Nâbî” vb. şeklinde muhammes başlığı altında verilmiştir.⁵¹

Buna karşılık bazen de yazılan muhammesler “tahmis” başlığıyla verilmiştir. Örneğin Enderunlu Vâsıf’ın divanında, bir manzumenin “Muhammes...” veya “Muhammes-i Mütekerrir...” başlığı olarak verilmesi gerekirken “Tahmis Bâ-İstılâhât-ı Zenân Der-Vâdî-i Nush u Pend ez-Dehân-ı Vâlîde” yazılmıştır.⁵² Nâbî

⁴⁶ Orhan Kurtoğlu, *Bosnalı Âsım Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2012, s. 230-231, 233-234.

⁴⁷ Sabahattin Küçük, *Bâkî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, Tıpkıbasım, TDK Yay., Ankara 2019, s. 92.

⁴⁸ Şerife Akpınar, *Âgâh ve Dîvânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2017, s. 49-50.

⁴⁹ Ayşe Yılmaz, *Nûrî, Hayatı, Edebi Kişiliği, Divanı ve Divanı’nın İncelenmesi*, (Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2010, s. 89.

⁵⁰ Mustafa Erdoğan, *a.g.e.*, s. 18.

⁵¹ Gülçiçek Akçay (hzl.), *Hisarcıklızâde Mes‘ud, Mecmû‘a-i Eş‘âr (Metin-İnceleme)*, Paradigma Akademi Yay., Çanakkale 2020, s. 432-451.

⁵² Divân-ı Gülşen-i Efkâr-ı Vâsıf-ı Enderûnî, Bulak, Kahire, 1257, s. 7-11 (173-177); Gürel, Rahşan, *Enderunlu Vâsıf Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul [1999], s. 537-541.

Divanı'nda muhammes-i mütekkerrir olan bir manzume, "Tahmîs Be-Zebân-ı Nefy-i Vücûd" başlığıyla verilmiştir.⁵³ Şair ve bestekâr Yahyâ Nâzım'ın külliyyatında bulunan iki müzdevic muhammesten biri de "Tahmîs Der-Sitâyîş-i Sultânü's-sekaleyn....." şeklinde bir başlıkla takdim edilmiştir.⁵⁴ Yine aynı şekilde, Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan bir mecmuada Hevâyî, Mustafâ ve Hecrî mahlaslı şairlere ait üç mütekkerrir muhammes "Tahmîs-i Hevâyî", "Tahmîs-i Mustafâ" ve "Tahmîs-i Hecrî" şeklinde tahmis başlığıyla yer almıştır.⁵⁵

Hikmet İlaydın ve Ömer G. Bozanoğlu gibi bazı araştırmacılar, tahmis ve taştiri ortaklaşa yazılmış bir muhammes türü sayarak ele almışlardır.⁵⁶ Son yıllarda ise divan şiirinin nazım şekilleri konusunda yapılan en kapsamlı çalışma sayılan Cemal Kurnaz ile Halil Çeltik'in ortaklaşa hazırladığı *Divan Şiiri Şekil Bilgisi* adlı eserde, "Mısraların bir kısmını beytin üzerine bir kısmını da arasına yerleştirerek tahmis ile taştirin karması muhammes de yazılabilir. Sonuç itibarıyla ister tahmis, isterse taştir yöntemi kullanılsın, ortaya çıkan manzume muhammestir."⁵⁷ fikri ileri sürülerek tahmis ile taştirin müstakil bir nazım şeklinden ziyade tardiye gibi muhammesin bir alt türevi olduğu kaydedilmiştir.

Sonuçta gerek sözlüklerde verilen anlamlar bakımından gerekse divanlar ile şiir mecmualarında sıkça bu şekil kullanışlara tesadüf edilmesinden dolayı ve divan şiirinin nazım şekli hakkında yapılan son çalışmalar da göz önüne alınırsa tahmis özelliği taşıyan manzumeye muhammes denmesi mümkündür. Ancak İsmail Habib Sevük'ün "her tahmis şeklen bir muhammesse de her muhammes bir tahmis değildir"⁵⁸ şeklinde ifade ettiği gibi muhammes nazım şekline *tahmis* terimi kullanılamaz. Böyle

⁵³ Ali Fuat Bilkan, *Nabi Divanı I*, 2. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2011, s. 169.

⁵⁴ Mustafa Sefa Çakır, *Yahyâ Nâzım Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Sivas 2018, s. 1095-1098.

⁵⁵ Mecmû'a (Mecmû'a-i Kasâ'id ve Gazeliyyât), Süleymaniye Ktp. Fatih Koleksiyonu 5424, vr. 128-129.

⁵⁶ Hikmet İlaydın, *Türk Edebiyatında Nazım*, 5. Baskı, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1966, s. 116; Ömer G. Bozanoğlu, *Örnekleriyle Türk Şiiri*, Dizerkonca Matbaası, İstanbul 1973, s. 119-120.

⁵⁷ Cemal Kurnaz-Halil Çeltik, *a.g.e.*, s. 275.

⁵⁸ İsmail Habib, *a.g.e.*, s. 137.

bir durum söz konusu olduğunda bir sehvin neticesi olduğu kanaati hâsıl olur ki düzeltilmesi elzemdir.

Arap Edebiyatında Tahmis

Arap şiirinin köklü ve uzun bir geçmişe sahip olmasına rağmen henüz Arap dünyasında bu şiirin nazım şekilleri üzerinde yeteri kadar durulmamıştır. Arap şiirinin en gelişmiş nazım şekli olan kaside yerini zamanla bağımsız şekillere bırakmıştır. Özellikle Abbasiler döneminde bazı şairlerin halk dilini kullanarak kıtalar şeklinde şarkılar nazmedilmesinin etkisiyle klasik kaside hem iç yapısı hem de biçim bakımından değişime uğramıştır.⁵⁹ Neticede bu dönemde Arap şiirinde muzdevic, muvaşşaha ve musammat gibi yeni nazım şekilleri ortaya çıkmıştır. Ancak bazı araştırmacılardan İmruu'l-Kays'a (ölm. 545 Miladi) isnat edilen bir musammat örneği göstererek musammatları Cahiliyye dönemine kadar götürenler olmuştur. Abbasiler döneminde yenilik arayışında olan şairler yeteneklerini göstermek için musammat şeklinde şiirler nazmetmişlerdir.⁶⁰

Aslında musammat ve alt türleri olan müselles, murabba', terbi', muhammes, tahmis vb. Arapçadan Fars ve Türk edebiyatına geçmiş kavramlar, Arap edebiyatında da aynı anlamda kullanılmıştır.⁶¹ Fakat Arap şiirinde İran ve Türk edebiyatındaki gibi musammatlar için herhangi bir gruplandırma veya sınıflandırma söz konusu olmamıştır. Arap edebiyatı araştırmacıları bu nazım şekillerini müstakil birer tür olarak ele alıp değerlendirmişlerdir. Klasik Türk edebiyatındaki Arapça kökenli bazı kavramlar ise Arap edebiyatında başka terimlerle karşılanmıştır. Daha önce yazılmış beyitlerin üzerine üçer mısra ilave etmek suretiyle yapılan tahmislere “*tahmîs 'ale'l-asl*”, eklenen üç mısra esas beytin mısralarının arasına yerleştirilen tahmislerle ise Türk

⁵⁹ Nihad M. Çetin, *Eski Arap Şiiri*, 2. baskı, Kapı Yay., İstanbul 2019, s. 62-63; Mehmet Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Külliyyat 1, Alfa Yay., İstanbul 2014, s. 185-186.

⁶⁰ İmâm Ebî 'Alî'l-Hasan bin Reşîk el-Kayravânî, *el-'Umde fî Mehâsini 'ş-şî'r ve Âdâbihi*, Tahkîk: el-Dîktor Muhammed Karkazân, el-Tab'a's-Şaniyye, Matba'at el-Kâtibi'l-Arabî, Dimaşk 1994, s. 332; Yahya Suzan, *Arap Şiirinde Muhammes ve Tahmis*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2008, s. 16; Mustafa Sadık el-Rifâ'î, *Târih Âdâbi'l-Arab*, Müesseset Hindâvî lil-Ta'lim ve'l-Sakâfe, Kâhire 2013, s. 987.

⁶¹ Adı geçen terimlerin tanımı için bkz.: Aḥmed Hâşimî, *Mizânü'z-Zebeb fî Şinâati Şi'ri'l-'Arabî*, Dâru'l-Küttübü'l-İlmiyye, Beyrût 2014.

edebiyatında Arapça kökenli “taştir” veya “*tahmîs-i mutarraḥ*” adı kullanılmasına karşılık Arap edebiyatında buna “*tahmîs beyne’l-mısra’ayn*” denilmesi tercih edilmiştir.⁶² Klasik Türk edebiyatında bentlerin son mısraı nakarat şeklinde tekrarlanan muhammeslere “mütekerrir” son mısralar birbirleriyle sadece kafiyeli ise “müzdevic” denilmesine rağmen Arap edebiyatında böyle bir adlandırma söz konusu değildir. Nitekim Farsçada ve Türkçede beyitleri kendi aralarında kafiyeli olan mesnevî şeklinde manzumelere Arap şiirinde “müzdevic” veya “müzdevice” adı verilmektedir.⁶³

Arap edebiyatında tahmisin ortaya çıkış tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Arap şiirinde yenilik arayışlarının baş gösterdiği Abbasiler döneminde ve özellikle Bağdat’ın Moğollar tarafından işgal edilmesi ve devletin dağılmasının ardından diğer musammat türleriyle tahmisin yaygınlık kazanıldığı tespit edilmiştir. Mevcut kaynaklara göre en eski tahmisin ünlü “el-Lâmiyyetu’ş-şukrâtîsiyye” kasidesinin şairi Ebû ‘Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr eş-Şukrâtîsî (ölm. 466/1073)’ye ait olduğu ve Osmanlı döneminde yaşayan eş-Şeyh Emîn b. Hâlid b. Muhammed el-Cundî (ölm. 1257/1841) ise en fazla tahmis yazan şair olarak bilinir.⁶⁴

Klasik Türk edebiyatında daha çok gazellere yapılan tahmisler genellikle divanlarda veya kaside, gazel, rubai vs. nazım şekilleriyle şiir mecmualarında yer alırken Arap edebiyatında en çok methiye ve dini muhtevalı uzun kasideler yazılmasından dolayı müstakil bir eser olarak teşekkül etmiştir. Bu eserler arasında hem basılan hem de hâlâ yazma olarak duran tahmisler mevcuttur. Ayrıca bu edebiyatta divanların ve müstakil eserlerin dışında sadece tahmislerden oluşan *Mecmû’atu’t-tehâmîs* (*Tahmisler Mecmuası*) adlı şiir mecmualarında rastlanmaktadır.

Arap şairlerde üstünlük iddiası, hırs, meydan okuma ve ünlü şairin seviyesine ulaşma isteği, tahmisin ortaya çıkışında etkili olan bazı edebî faktörlerdir. Ancak dinî içerikli manzumeleri tahmis etmek, şairlerin ahirette sevap kazanmaları ve bu vesileyle

⁶² Muhammed el-Tüncî, *el-Mu’cemü’l-Mufaşşal fî’l-Edeb*, el-Cüz’ü’l-Evvel, Daru’l-Kütübü’l-‘İlmiyye, Beyrût 1999, s. 234-235.

⁶³ İmâm Ebî ‘Alî’l-Hasan bin Reşîk el-Kayravânî, *a.g.e.*, s. 335; Nihad M. Çetin, *a.g.e.*, s. 57.

⁶⁴ Yahya Suzan, *a.g.e.*, s. 299.

Hız. peygamberin şefaatine nail olmaları bu sanatın Arap şiirinde rağbet görmesine en önemli etken olmuştur. Ayrıca, Arap şiirinin bazı başyapıtlarına olan hayranlık duygusu, dostlardan gelen talepleri yerine getirmek ve kendi eserlerinin unutulmamasını sağlamak için onu ünlü bir eserle bağlantılı kılmak isteğı, şairleri tahmis sanatına eğilen başka nedenler olarak sayılmaktadır.⁶⁵

Her devirde var olan tahmis yapma sanatı özellikle Arap edebiyatının gerileme dönemlerinde daha fazla rağbet görmüştür. Edebiyata mal olmuş ünlü kasideler şairlerce ilgi odağı hâline gelerek bazılarına defalarca tahmis yazılmıştır.

Muhadramun şairlerinden Ka'b bin Züheyr (ölm. 24/645), Müslüman olma sırasında Hız. Muhammed huzurunda okuduğı *Bânet Su'âd* adlı veya kendi Yemen hırkasını şairin omuzlarına atarak hediye edilmesinden dolayı *Bürde* olarak da şöhret bulan kasideye yazılmış otuz dört tane tahmis tespit edilmiştir.⁶⁶ Bunlardan Sadruddîn el-Kettânî ile Nûruddîn 'Alî bin Farhûn el-Medenî'ye ait olan tahmisler en ünlüleridir.⁶⁷

Ebû Bekr Muhammed bin Dureyd el-Ezdî (ölm. 321/933)'nin iki yüz otuzu aşkın beyitten oluşan *el-Maksûretü 'l-kübrâ* veya *el-Maksûretü 'd-dureydiyye* adlarıyla bilinen kasidesi sekiz defa tahmis yapılmıştır.⁶⁸

En çok tahmis edilen ünlü kasidelerinden biri de İbnu'n-Nahvî'ye ait, konu olarak Allah'a teslimiyeti vurgulayan *el-Kasîdetü 'l-Munferice* (*el-Munferice Kasîdesi*) adını taşıyan eserdir. Sellâm bin Ömer el-Mizâhî, kasideye yazılmış sekiz

⁶⁵ Yahya Suzan, *a.g.e.*, s. 47-49.

⁶⁶ Abdussamed Yeşildağ, *Şeyhulislâm Mehmed Esad Efendi'nin Tahmisleri ve Bânet Su'âd Tahmisine El- 'Uryânî Tarafından Yapılan Şerh*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2010, s. 31-35.

⁶⁷ Kenan Demirayak, "Kasîdetü 'l-Bürde (Ka'b b. Züheyr)", *İslâm Ansiklopedisi*. 24. cilt, TDV Yay., İstanbul 2001, 566-568; Ahmet Savran, "Ka'b b. Züheyr", *İslâm Ansiklopedisi*. 24. cilt, TDV Yay., İstanbul 2001, s. 7.

⁶⁸ Carl Brockelmann, *Târîhu 'l-Edebi 'l- 'Arabî*, tercüme: 'Abdulhalîm en-Neccâr vd., cilt II, Dâru'l-Ma'ârif, Kâhire 1983, s. 177-178, 181.

tahmisi *el-Le'âli'u'l-mubehrece fî Tahmîsi'l-munferice* başlığı altında bir eserde toplamıştır.⁶⁹

Süheylî Ebû'l-Kâsım 'Abdurrahman bin 'Abdullah el-Mâlikî (ölm. 581/1185)'ye isnat edilen münacat içerikli *Yâ Men Yerâ* diye tanınan *el-Kasîdetü'l-'ayniyye* manzumesine altıdan fazla tahmis yazıldığı bilinmektedir.⁷⁰

Zeynuddîn İbnu'l-Verdî (ölm. 749/1349)'nin oğluna hitaben yazdığı nasihatvari *Lâmiyyetü'l-ihvân* kasidesine yapılan şerh ve taştirler dışında on defa tahmis edilmiştir.⁷¹

Arap edebiyatında Şerafüddin Muhammed ibn Sa'îd el-Bûsîrî⁷² (M. 1211-1294)'nin *Kasîdetü'l-Bürde* (Bürde Kasidesi) olarak şöhret bulan *el-Kevâkibu'd-Durriyye fî Medhi Hayri'l-Beriyye* adlı kasidesi İslam coğrafyasında Hz. Muhammed övgüsüne yazılmış en ünlü manzumelerinin başında gelmektedir.⁷³ Müslümanlar arasında *Bürde Kasidesi*'nin bu kadar çok sevilmesi, tanınması ve yayılması, kasidenin sanat değerinden ziyade manevi değerinden kaynaklanmaktadır.

Şöyle ki rivayete göre, yatalak hasta olan şair, bir gece yatarken rüyasında Hz. Muhammed'i görür ve ondan kendisine adı geçen kasidesinin okunmasını ister. Bunun üzerine şair de “Yâ Resûlallah, sizin hakkınızda birçok şiir yazdım, hangisini buyurursunuz?” deyince Peygamber Efendimiz *Bürde*'nin ilk beytini okur. Böylece şair de kasidesinin tamamını kendisine okur ve efendimiz çok beğenir. Hasta şair Bûsîrî'yi ödüllendirmek için üzerindeki hırkayı çıkarıp üstüne örter ve eliyle vücudunun felçli yerlerini sıvazlar. Şair uykusundan heyecanla uyanırken felçten bir eser kalmadığını fark eder. Bûsîrî abdest alıp sabah namazını kılmak üzere evden

⁶⁹ İsmail Durmuş- Hüseyin Elmalı, “İbnü'n-Nahvî”, *İslâm Ansiklopedisi*, 21. cilt, TDV Yay., İstanbul 2000, s. 163-164.

⁷⁰ Mustafa Sabri Küçükkaşçı, “Süheylî, Abdurrahman b. Abdullah”, *İslâm Ansiklopedisi*, 38. cilt, TDV Yay., İstanbul 2010, s. 32; Yahya Suzan, *a.g.e.*, s. 69-70.

⁷¹ İsmail Durmuş- Ali Sakir Ergin, “İbnü'l-Verdî”, *İslâm Ansiklopedisi*, 21. cilt, TDV Yay., İstanbul 2000, s. 239-340.

⁷² Bûsîrî'nin hayatıyla ilgili geniş bilgi için bkz.: Salahattin Polat, “Bûsîrî, Muhammed b. Saîd”, *İslâm Ansiklopedisi*, 24. cilt, TDV Yay., İstanbul 2001, 468-470; Mahmut Kaya, *Kasîde-i Bürde'yi Türkçe Söyleyiş*, 2. baskı, TDV Yay., İstanbul 2004, s. 11-12.

⁷³ CL. Huart, *Arap ve Arap Dilinde İslâm Edebiyatı*, İlavelerle Türkçeye Çev.: Cemal Sezgin, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1944, s. 133; Mahmut Kaya, *a.g.e.*, s. 13-14.

çıkarken mescit yolunda Ebû'r-Recâ adında bir dervişle karşılaşır. O da şairden Hz. Muhammed'e yazdığı manzumeyi okunmasını rica eder. Bûsîrî şaşırarak hangi kasideyi kastettiğini sorunca derviş de "Bu gece hani Efendimiz huzurunda okuyordun ve o da büyük bir zevkle dinliyordu, işte o kaside!" der. Bu olayın etkisiyle kaside dilden dile halk arasında yayılır ve İslamî edebiyatta büyük bir şöhret kazanır.⁷⁴

Yalnız Bûsîrî'nin Kaside-i Bürde'si aynı adı taşıyan Ka'b bin Züheyr'in kasidesiyle karışıklığa yol açmamak ve hastalıktan kurtulmaya vesile olmasından dolayı Osmanlı kültür çevresinde *Kasîdetü'l-Bür'e* veya *el-Kasîdetü'l-Bür'iyye* şeklinde adlandırılarak tanınmıştır.⁷⁵ Yüz altmış beş (eski nüshalara göre yüz altmış) beyitten oluşan *Kasîde-i Bürde* üzerine birçok şerh, haşiye, tahmis, taştir, tesdis, tesbi' ve nazire yazılmıştır. Özellikle Arap edebiyatında onun kadar tahmis yapılmış başka bir kasideye rastlanmaz. Dahası Arapça tahmisler dışında kaside Türkçe ve Farsça olarak da tahmis edilmiştir. Son yapılan araştırmalarda Bûsîrî'nin *Kasîdetü'l-Bürde* üzerine yüz altmış beş tane tahmis yazıldığı saptanmıştır.⁷⁶ Ebû'l-Vefâ ibn Şeyh Ma'rûf el-Halvetî el-Hamevî, es-Sühreverdî el-Maktûl (ölm.587/1191), Mağribli ünlü şair Ebû'l-Kâsım el-'Azfî (ölm.769/1367), Ebû Zekerîyya Yahya ibn 'Abdissamed el-Bicâî, İbn Câbir el-Ğassânî el-Miknâsî (ölm.827/1424), Nasîrüddin Ebû Abdullah Muhammed ibn Es'ad el-Feyyûmî, İbn Yecbuş et-Tâzî, İbn Merzûk el-Hafîd (ölm.842/1439), Ebû 'Abdillâh Muhammed Aksabî, Muhammed ibn. Ebî Zeyd 'Abdirrahman el-Merrâkişî, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. 'Abdirrahman el-Hûdî (ölm.910/1507), Muhammed ibn Ahmed el-Masmûdî, Âişe el-Bâ'ûniyye (ölm.922/1516), eş-Şeyh el-Bistâmî (ölm.960/1553), el-Feyyûmî,¹⁹¹ İbn Ma'sûm el-Medenî (ölm.1120/1708), ve eş-Şeyh Muhammed Rıdâ en-Nahvî *Kasîde-i Bürde*'ye tahmis yazan şairlerinden birkaçıdır.⁷⁷

⁷⁴ Mahmut Kaya, "Kasîdetü'l-Bürde (Bûsîrî)", *İslâm Ansiklopedisi*. 24. cilt, TDV Yay., İstanbul 2001, 568-569; Abidin Paşa, *Sekiz Yüz Yıldır Okunan Şiir Kasîde-i Bürde (Tercüme ve Şerhi)*, Günümüz Türkçesi: M. Sait Karaçorlu, Türkiye Dil ve Edebiyatı Derneği Yay., Kocaeli 2013, s. 10.

⁷⁵ Hikmet Özdemir, "Kasidelerin Şâhı Kasîde-i Bürde", *Dil ve Edebiyat*, sayı 19, Temmuz 2010, s. 32; İmâm-ı Bûsîrî, *En Sevgili'ye En Güzel Mısralar Kasîde-i Bürde*, tercüme: İlhan Armutçuoğlu, Erkam Yay., İstanbul 2019, s. 12-13.

⁷⁶ Abdussamed Yeşildağ, *a.g.e.*, s. 37-55. Araştırmalarda yer almayan şu matbu Arapça eser de eklenebilir: Hulusî Efendizâde Abdulkadir Raşid Efendi, *Vesîletü'r-Rahme fî Tahmisi'l-Kasîdetü'l-Bür'e*, *Osmaniyye Matbaası*, Dersaadet (İstanbul) 1316 (1898).

⁷⁷ Aynı eser.

Şair Bûsîrî'ye ait tahmis edilen iki kaside daha vardır. İlki, şairin hac farızasını eda etmesinin ardından kutsal topraklara olan iştîyakını ve heyecanını dile getirmek için kaleme aldığı *Hemziyye* kasidesi diye bilinen *Ümmu'l-Kurâ fî Medhi Hayri'l-Verâ* adlı dört yüz elli beş beyitten müteşekkil en uzun manzumedir ki şairler tarafından ilgi görerek pek çok tahmis ve taştîr yazılmıştır.⁷⁸ Diğeri ise üç defadan fazla tahmis edilmiş, tam adı *el-Kasîdetu'l-Mudariyye fî's-Salâti 'alâ Hayri'l-Beriyye* olan *Mudariyye* kasidesidir.⁷⁹

Ayrıca, Bûsîrî'nin sözü edilen *Bürde* kasidesine nazire olarak yine Hz. Muhammed övgüsüne nazmedilmiş *el-Kâfiyetü'l-Bedî'iyye fî'l-Medâihi'n-Nebeviyye* başlıklı manzumeye de bir tahmis yazılmıştır.

Peygamber Efendimizden başka Hz. Ali, Hz. Hüseyin gibi Ehl-i Beytin başta gelen diğ er din öncüleri ve devlet ricaline methiye veya mersiye türünden yazılmış kasideler Arap şairleri tarafından tahmis edilmiştir. Arap şiirinde sayıca kasideler kadar olmasa da değişik konularda daha önce kaleme alınmış güzide gazellere yapılan tahmisler vardır. Bu çeşit tahmis örnekleri Usame bin Munkiz (ölm. 584/1188), İbrahim bin Sehl (ölm. 649/1251), Safiyuddîn el-Hillî vb. şairlerin divanlarında mevcuttur.

Ayrıca, Arap edebiyatında, bir şairin divanındaki bütün manzumelerin tahmis edilmesiyle tertip edilen eserlere nadir de olsa rastlanır. Mesela tanınmış Arap şairlerden İbn Farîd (ölm. 632/1235)'ın divanının tamamını şair Muhammed Fergâlî el-Ensârî tarafından tahmis ve taştîr edilerek *el-'İkdü'n-Nefîs* adıyla yayımlanmıştır.⁸⁰

Arapça bir manzumenin beyitleri üzerine başka dilde yazılmış üçer mısra ilave etmek suretiyle meydana gelen mülemma tahmisler, Arap şiirinde bulunmamakla birlikte İran ve Türk şairleri bazen Arapça manzumeleri aynı dille tahmis etmek yerine Farsça veya Türkçe iki dilli muhammes/mülemma muhammes şeklinde yazılmasını

⁷⁸ Carl Brockelmann, Cilt V, *a.g.e.*, s. 98, 101-102; CL. Huart, *a.g.e.*, s. 134.

⁷⁹ Carl Brockelmann, Cilt V, *a.g.e.*, s. 102-103.

⁸⁰ Muhammed Ferâğlî el-Ensârî (et-Tahtâvî), *Kitâb el-'İkdü'n-Nefîs bi-Taştîri ve Tahmîsi Dîvânî Sultânî'l-'Âşîkîn El-Arif Bi'llâh Seyidi 'Umer bin el-Farîd el-Şehîr*, el-Tab'a'l-Ulâ, Matba'atu't-Tevfik, Mısır 1316 (1898).

tercih etmişlerdir. Edirneli Fevzi'nin *Miftâhu'n-Necât fî Teslîsi'l-Lügat ve Tahmîs-i Kasîdeti'l-Bürde* adlı eseri, *Süleyman Nahîfî'nin* aynı adı geçen kasideyi Arapça dışında yaptığı Türkçe ve Farsça birer tahmisler, Mustafa Maksud'un *Tahmîsu'l-Kasîde el-Mevsûme bi'l-Bürde* adı taşıyan eser ve İbnu'n-Nahvî'nin *Munferice* kasidesine yazılan Türkçe tahmis bu türdendir.⁸¹

Fars Edebiyatında Tahmis

Fars edebiyatı, Arap edebiyatına göre edebiyatımızla paralel bir seyir takip etmiştir. Bu edebiyatın, şiirin dış yapısını belirleyen nazım şekillerinin de Türk edebiyatındaki anlama göre daha uygun düştüğü görülmektedir.

Farsça sözlüklerde, musammat, tahmis, muhammes ve musammatın diğer türlerine birer edebiyat terimi olarak verilen açıklamalarla gösterilen bazı şiir örneklerinin, Klasik Türk edebiyatındakiyle hemen hemen aynı anlamlar taşıdıkları anlaşılmaktadır. Bu bağlamda tahmisin edebiyattaki anlamı Mu'în ve 'Amîd sözlüklerde “muhammes şeklinde şiir söylemek”, Dihhudâ Farsçanın en büyük lügat ve ansiklopedisi olarak bilinen *Lugatnâme* adlı eserinde ise “şairler tarafından bir beyte üç mısra ilave edilmek, ki toplamında beş mısra çıkar” şeklinde karşılığı verilmiştir.⁸²

Fakat genel olarak musammatların Fars literatüründe nazım şekillerini ihtiva eden kaynaklar ile Farsça divan ve mecmulardaki örneklerine bakıldığında kullanılan kavramlar ve sınıflandırma konusunda Türk edebiyatınıninkinden az çok farklıklar gözetildiği tespit edilmiştir. Ayrıca bu konuyla ilgili yazılan Farsça kaynaklarda

⁸¹ Türkçe tahmisleriyle ilgili geniş bilgili için bu eserlere bkz.: Mustafa Maksûd Resâ ibn İbrâhîm b. Mustafa, *Tahmîsu'l- Kasîde el-Mevsûme bi'l-Bürde*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1262 (1846); El-Hâc Muhammed el-Fevzî ibnü'l-Hâc Ahmed Edirnevî, *Miftâhu'n-Necât fî Teslîsi'l-Lügat ve Tahmîsi Kasîdeti'l-Bürde*, el-Hac Muharrem Matbaası, İstanbul 1284 (1867); Nahîfî Efendî, *Tahmîs-i Kasîde-i Bürde (Kaside Arabî olup Tahmis Türkçedir)*, el-Cevâib Matbaası, 1. baskı, İstanbul 1297 (1880); Haşim Keskinsoy, *Mekkî ve Nahîfî'nin Kasîde-i Bürde Tahmisleri (Tenkitli Metin-İnceleme)*, (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş 2011; Veyis Değirmençay, *Farsça Şiir Söyleyen Osmanlı Şairleri*, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum 2013, s. 454.

⁸² Muhammed Mu'în, *Ferheng-i Fârisî*, Çâp-i Evvel, Şirket-i Mutâla'ât u Neşr-i Kitâb-i Pârse, Tahran 1387, s. 249; Hasan 'Amîd, *Ferheng-i Fârisî 'Amîd*, Çâp-i Duvüm, İntişârât-i Eşca', Tahran 1391, s. 308; Ali Ekber-i Deh Hudâ, *Lugat-Nâme-i Deh Hudâ*, Sâzmân-i Midîriyyet ü Bernâme-rizî Kişver, 1341, s. 24142.

müselles, murabba, muhammes, müseddes vb. bir tek şairin kaleminden çıkan musammatların dışında bir şairin beyitlerden oluşan bir manzumeyi başka bir şair tarafından ilave yoluyla bentler hâline getirilmiş terbi, tahmis, tesdis gibi musammatların bir çeşit tazmin sanatı sayılarak ve “musammat-ı tazminî” diye farklı bir kategori içinde değerlendirildiği görülmüştür. Klasik Türk edebiyatındaki belagat kitaplarında yer alan ve bir şairin başkasına ait bir tek beyit veya mısraı kendi manzumesine alması olarak tanımlanan “tazmin” terimi İran edebiyatında musammat şekilleri için de kullanılmıştır.⁸³ Nitekim “*Fünûn-ı Belâgat ve Sanâ’ât-ı Edebî*” eserinde, tazminin yapılışını iki şekle ayıran Celâleddin Hümâyî:

“Musammat şekilleri olarak sayılan murabba, muhammes, müseddes vb. kavramlar tazmin konusunda da kullanılır. Bu şekilde mesela Hâfız’ın veya Sadî’nin bir gazeline tazmin etmek. Ekleyen mısralar gazelin ilk mısralarıyla aynı vezinde ve birbiriyle kafiyeli olmalıdır. Böylece dört mısralık, beş mısralık, altı mısralık musammatlar meydana gelir.”⁸⁴

diye tanımlamasının ardından “tazmin” başlığı altında tahmis ve tesdisten birer örnek vererek görüşlerini pekiştirmeye çalışmıştır. Fesâî ise *Envâ’-ı Şi’r-i Fârsî*’de Hümâyî’nin yukarıda verilen bilgileri aynı şekilde tekrarlamıştır.⁸⁵

Ayrıca, musammatlarla ilgili müstakil bir çalışma olan “Musammat der-Şi’r-i Fârsî” adlı eserinde müsellesten müsemmene kadar altı ayrı bölümde normal musammatlar olarak yer verilmiş, akabinde kitabın sekizinci bölümünde terbi’, tahmis, tesdis vb. şekiller “Musammat-ı Tazminî” başlığı altında toplu hâlde ele alınmıştır.⁸⁶ Ancak, henüz bu tür adlandırmaya veya sınıflandırmaya ne Osmanlı şiirinin nazım şekilleriyle ilgili yapılan çalışmalarda ne de mevcut Türk edebiyatı terimleri sözlüklerinde rastlanmıştır.

⁸³ Ahmed Cevdet Paşa, *Belâgat-ı Osmâniye*, Haz.: Turgut Karabey-Mehmet Atalay, 2. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2017, s. 134-135; Bilgegil, M. Kaya, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâgat)*, 2. baskı, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989, 269-270; Saraç, M. A. Yekta, *Klasik Edebiyat Bilgisi (Belâgat)*, 12. baskı, Gökkubbe Yay., İstanbul 2014, s. 281; Tahir-ül Mevlevî, *a.g.e.*, s. 150-151; Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 276.

⁸⁴ Celâleddin Hümâyî, *Fünûn-ı Belâgat ve Sanâ’ât-ı Edebî*, Çâp-i Evvel, Evârâ, Tahran 1389, s. 137.

⁸⁵ Mansûr Restgâr Fesâî, *Envâ’-ı Şi’r-i Fârsî*, İntişârât-ı Nuvid-i Şîrâz, Şîrâz 1380, s. 565.

⁸⁶ A’zemî Râd Gonbeddordî, *Musammat der-Şi’r-i Fârsî*, İntişârât-ı Emîr Kebîr, Tahran 1366, 92.

Menûcihrî Dâmgânî (ölm. 432/1040) Fars şiirinde musammat şeklinde şiir yazan ilk şair olarak kabul edilmektedir. Özellikle şairin bu alanda yazdığı müseddesleriyle şöhret bularak ardından gelen şairler tarafından taklit ve tanzir edilmiştir.⁸⁷ Son dönemlerde gelen şairler arasında XIX. yüzyılında yaşamış Mîrzâ Dâverî-i Şîrâzî (ölm. 1283/1866), musammata en çok meyleden ve bu sanatı canlandıran şairlerden sayılmaktadır.⁸⁸

İlgili kaynaklar Fars edebiyatında da musammatların en yaygın şeklinin, tahmis olduğunu bildirmektedir. *Ferheng-nâme-i Edeb-i Fârisî* adlı eserde tahminin bir çeşit muhammes sayılarak bu şeklin en çok başka şairlerin gazelleri tazmin yoluyla yapıldığı ifade edilmiştir.⁸⁹ Bununla birlikte araştırmacılar, Fars şiirinde tahmis sanatının diğer musammatlara göre çok eski olmadığı ifadesinde bulunmuşlardır.⁹⁰

Bazı Farsça divanlarda bulunan tahmisler için başlıklarda tahmis yerine farklı kavramlar kullanıldığı görülür. Örneğin Fatih döneminde yaşayan Mevlânâ Hâmidî,⁹¹ Nidâî (ölm. 1174/1760), Ehlî-i Şîrâzî (ölm. 942/1535) ve Meliku’ş-Şuarâ Bahâr’ın (ölm. 1951) divanlarda “muhammes”, Esedullâh Hân Gâlib-i Dihlevî (ölm. 1869) divanında “hamse”, Seyyidâ-yı Nesefî’nin (ölm. 1123/1711) şiirlerinde “tazmin”, Şeyh Bahâyî (ölm. 1031/1622) tahmisleri ise “muhammes-i tazmin” başlığı altında verilmiştir. Başka bir şairin tek mısraına dört mısra ekleyerek tazmin yoluyla muhammes şekline getiren manzumenin tahmis başlığıyla verilmiş örnekler de Fars edebiyatında yok değildir.⁹²

Mehmet Atalay’ın “Fars Edebiyatında Musammat” başlıklı makalesine göre Muînî-i Kirmânşâhî (ölm. 1394 hş.) 145, Seyyidâ-yı Nesefî 74, Zeynî 45, Türk şairi Nâbî 20, Derviş Dihekî 10, Erbilli Mehmet Esad Efendi (ölm. 1931) 9, Nidâî 7 sırasıyla en çok Farsça tahmis yazan şairlerdir. Bu çalışmada ayrıca Fars şiirinde manzumeleri

⁸⁷ Muhammed Gulâmrîzâyî, *Sebk Şinâsî Şi’r-i Pârsî ez Rûdekî tâ Şâmlû*, İntişârât-ı Câmî, Tahrân 1381, s. 77, 86-88; Mehmet Atalay, *a.g.m.*, s. 27.

⁸⁸ İsmâîl Abdülhâdî Kâdîl, *Funûnu’ş-Şi’ri’l-Fârisî*, Daru’l-Endelüs lil-Ṭibâ’a, Beyrut 1981, s. 314.

⁸⁹ Ebû’l-Kâsım Râdfer ve diğerân, “Aksâm u Tevâbi’-i Musammat Der-Şi’r-i Fârisî”, *Kohen Nâme-i Edeb-i Pârisî*, Sâl-i Heştüm, Şomâre-i Süvüm, Pâyiz ve Zemistân 1396, s. 47.

⁹⁰ Celâleddin Hümayî, *a.g.e.*, s. 138; Mansûr Restgâr Fesâî, *a.g.e.*, s. 565.

⁹¹ [İsmail] H[ikmet] Ertaylan, *Külliyât-i Dîvân-ı Mevlânâ Hâmidî*, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1949, s. 473-474.

⁹² Mehmet Atalay, *a.g.m.*, s. 16.

başka şairler tarafından en çok tahmis edilen şairler ise Hâfız, Sâib, Câmî, Emîr Husrev, Mevlânâ ve Sa‘dî olduğu tespit edilmiştir.⁹³ Ancak, adı geçen makalenin konuya ilişkin en kapsamlı çalışma sayılmakla birlikte Osmanlı sahasında yetişen ve en çok Farsça tahmis yazan, ancak araştırmacının gözünden kaçtığı tahmin edilen iki şairden söz edilmemiştir. Bu, ilki kaynaklarda hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan, XVI. yüzyılda yaşamış olduğu bilinen Beyânî mahlaslı şairdir.⁹⁴ Beyânî’ye ait, Kayseri’de Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesinin koleksiyonunda muhafaza edilen *Tahmîs-i Divân-ı Hâfız* başlıklı mecmuasında alfabetik sırayla seçilmiş değişik kafiye-lerden oluşan Hafız’ın 82 gazeline yazılmış tahmis bulunmaktadır. Metnin tamamı Talik (Farisî) hattıyla okunaklı şekilde yazıldığı ve tezhipli son derece özenle hazırlandığı anlaşılan mecmuanın dibacesinde belirttiği gibi Beyânî, bu eserini Sultan II. Selim’e ithaf etmiştir.⁹⁵

Öbür şair ise Musul vilayetinin Süleymaniye sancağında doğup yetişen Süleymaniyeli Emin Yümnî (1845-1924)’dir. Yümnî, Osmanlı coğrafyasının değişik yerlerinde memur olması ve görevi gereği uzun yıllar İran’da bulunması sayesinde Türkçe dışında Arapça ve Farsçayı ileri seviyede öğrenmiştir. Perde-i Esrâr, Terkb-i Bend, *Müntehâbât-ı Eş‘âr-ı Fârisî* yayınlanmış şiir eserleri yanında *Kahraman Katil* ile *Heft Peyker* hikâyelerini Farsçadan Türkçeye çevirerek Türk edebiyatına kazandırmıştır.

Hayatın son yıllarını İstanbul’da geçiren Emin Yümnî, İbnü’l-Emin Mahmud Kemal’le yakından dostluk kurmuştur. İbnü’l-Emin, *Son Asır Türk Şairleri* eserinde onun yazdığı Farsça şiirleri kusursuz olarak nitelendirmiştir. İstanbul’da bir ara Farsça öğretmenliği yapan Yümnî, Fars edebiyatının en büyük şairi Hafız’ın divanını baştan sona kadar -602 gazel, 7 mesnevi, toplam 609 manzume- tahmis ederek hazırladığı *Kitâb-ı Cezbe-i Aşk* adlı kitabı basılmıştır. Ancak bu kitabın İstanbul’da basılmasından

⁹³ Mehmet Atalay, *a.g.m.*, s. 24.

⁹⁴ Muhyî-yi Gülşenî, *Menâkib-i İbrâhîm-i Gülşenî* eserinde Edirne’de 962 (1554-1555)’de altı ay boyunca beraber yaşadığı ve Hafız’ın üç yüze yakın gazelini tahmis ettiği bir Mevlânâ Beyânî’den söz etmektedir. Muhtemelen yukarıdaki bahsi geçen Beyânî ile aynı şairdir. Bkz.: Muhyî-yi Gülşenî, *Menâkib-i İbrâhîm-i Gülşenî ve Şemleli-zâde Ahmed Efendi, Şîve-i Tarîkat-i Gülşenîye*, yayınlayan: Tahsin Yazıcı, TTK Yay., Ankara 1982, s. 166-167.

⁹⁵ *Tahmîs-i Divân-ı Hâfız*, Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi (Kayseri), Nu. 1278, vr. 2.

veya kendisi Osmanlı tebaası olmasından dolayı eseri zamanında İran’da pek yankı uyandırmamış hatta adı İran literatürüne geçmemiştir. *Cezbe-i Aşk*, müstakil ve ciddi bir araştırma konusu olursa gerçek değeri ortaya çıkacaktır kanaatindeyiz. Dahası kaynaklar Yümnî’nin, Mevlânâ’nın meşhur *Mesnevî*’sinin ilk cildini tahmis ettiği söylemektedir.⁹⁶

Bir manzumenin beyitleri önüne başka bir dilde üçer mısra ilave ederek mülemma şeklinde yazılmış tahmis örnekleri de vardır. İlk defa İran şairlerinin divanlarında Arapça-Farsça örneklerine rastlanan mülemmalar gibi Türk şairleri tarafından Farsça manzumeleri Türkçe olarak tahmis edilmiş mülemma muhammesler bulunmaktadır. Muhibbî (Kanunî Sultan Süleyman ölm. 1566)’nin Hüsrev’in Farsça bir gazelini, Şeyh Galib’in (ölm. 1799) Mevlâna ve Hâfız’ın birer gazelini Türkçe; Âsafî (Kuloğlu)’nin Konyalı Nizâmî’nin bir gazelini ve H. Vassâf’ın (ölm. 1929) Şeyh Ebu’r-Rıza’nın bir beytine Türkçe-Arapça-Farsça olarak yapılan mülemma tahmisler başlıca örneklerdir.⁹⁷

Bir gazelin beyitlerinin mısraları arasına aynı vezinde üçer mısra ilâvesiyle taştir denilen tahmis-i mutarrafin ise İran şairlerinin divanlarında örneğine rastlanmamıştır. Fakat taştirin birkaç Farsça örneği Farsça şiir yazan Ayntablî Aynî (ölm. 1837), Hâzık (ölm. 1763), Lebîb Efendi (ölm. 1771) gibi bazı Osmanlı şairlerinde görülmüştür.⁹⁸

Türk Edebiyatında Tahmis

Akademik alanda, özellikle son yıllarda kaside, gazel, rubai, mesnevi; bentlerle kurulu murabba, muhammes, müseddes, tercî-bent ile terkîb-bent vs. musammatlar dahil divan şiirinde kullanılagelen nazım şekilleriyle ilgili pek çok

⁹⁶ Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, cüz III, MEB Yay., İstanbul 1969, s. 1955; M.Ş. Kadızâde, “Muhtasrî ez-Terceme-i Ehvâl-i Emîn Yümnî Beg”, *Kitâb-ı Cezbe-i Aşk*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1337, s. 845-846.

⁹⁷ Kemal Yavuz- Orhan Yavuz, *Muhibbî Dîvânı Bütün Şiirleri (İnceleme-Tenkitli Metin) II*, TYEK Yay., İstanbul 2016, s. 1734-1735; Hüseyin Vassâf Osmânzâde, *Sefînye-i Evliyâ*, cilt 4, haz.: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, 3. baskı, Kitabevi Yay., İstanbul 2015, s. 301-306; Veyis Değirmençay, *Farsça Şiir Söyleyen Osmanlı Şairleri*, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum 2013, s. 158-158, 647-648.

⁹⁸ Mehmet Atalay, *a.g.m.*, s. 11.

çalışma yapılmıştır.⁹⁹ Ancak, Türk edebiyatında musammat şekillerinin arasında en sık kullanılan tahmis genel anlamda henüz bir makale konusu bile olmamıştır. Daha önceki kaynaklarda ise tahmis ve tarihçesine ilişkin bilgiler genellikle eksik ve birbirlerinin tekrarı niteliğindedir. Bu konuyu bütün ayrıntılarıyla incelemek ancak müstakil bir araştırma olarak geniş çaplı bir kütüphane ve literatür taranmasıyla ortaya konulabilir ki bu da çalışmamızın sınırlarını aşmaktadır. Bu bakımdan burada, tahmis sanatının Klasik Türk edebiyatındaki yerine ve önemine, tarihî gelişim içinde ana hatlarıyla değinilmeye çalışılmıştır.

Şekil ve şema bakımından Türk edebiyatındaki kullanılışı Arap ve İran edebiyatlardakilerle herhangi bir fark görünmeyen tahmisin Klasik Türk edebiyatında ne zaman ve ilk defa hangi şair tarafından yazıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak bir tür nazirecilik geleneği olarak değerlendirilen tahmisin, en yaygın nazım şekli ve divan edebiyatının kalbi olarak nitelendiren gazelin gelişmesine paralel ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Nitekim Anadolu’da yetişen ilk dönem divan şairlerinden Ahmed Paşa (ölm. 1496-97), Karamanlı Nizâmî (ölm. 1469-1473 arası), Mevlânâ Hâmidî (ölm. 1488’den sonra), Münîrî (ölm. 1520) vd. İran şairlerin manzumeleri tanzir etmek yanında gazelleri de tahmis yazdıklarını bilinmektedir.¹⁰⁰ Divan edebiyatının gelişme çağında musammatlar grubuna giren nazım şekillerinden muhammes, müseddes, müsemmen, tercî-bent, terkîb-bentler vs. sıkça karşımıza çıkmasına karşın tahmis örneğine çok nadir rastlanır. Divan edebiyatının kadın şairlerinden Mihrî Hâtun (ölm. 1514?) ile Âhî (ölm. 1517)’nin divanlarında Necâtî’nin

⁹⁹ Nazım şekillerine dair yapılan bazı akademik çalışmalar için bkz.: Yaşar Aydemir, *XVII. Y. Y. Türk Edebiyatında Kasîde*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1994; Ayşe Tuba Keskin, *Türk Edebiyatında Müseddes*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1998; İbrahim Yavuz, *Türk Edebiyatında Terkiib-i Bend ve Tercî-i Bendler (XVII-XIX. YY.)*, (Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla 2006; Handan Ayangil, *17. Yüzyıl Türk Edebiyatında Gazel*, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya 2011; Mehmet Sait Çalka, *Klasik Türk Şiirinde Rubâî*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2014.

¹⁰⁰ Haluk İpekten, *Karamanlı Nizâmî Divânı*, KTB Yay., Ankara 2020, s. 36-39; Ersen Ersoy, *II. Bayezit Devri Şairlerinden Münîrî Hayatı, Eserleri ve Divânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2010, s. 254-255; Hasan Ekici, “Kahramanlı Nizâmî’nin Hâfız-ı Şîrâzî Tahmisi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 65, s. 50-65.

gazeline yazılan birer tahmis, Yeniçeri Ocağına mensup olan Çâkerî (ölm. 1495'ten sonra) *Divanı*'nda Necâtî ile Revânî'nin gazelleri üzerine yazılmış birer tahmis ve son yıllarda divanı bulunarak yayımlanan, II. Beyazıt ve Yavuz Sultan Selim dönemlerinde yaşadığı tahmin edilen Serâyî'nin divânında, ilki Şeyhî'nin diğeri Nizâmî'nin gazeline yapılan iki tahmis dışında; XIV. ve XV. yüzyılda Anadolu'da yetişen şairlerin neşredilmiş divanlarında tahmis örneğine rastlanmamıştır.¹⁰¹

O dönemdeki Çağatay sahasında ise devrinin en büyük temsilcisi olan Ali Şîr Nevâyî (1441-1501), *Mecâlisü'n-Nefâ'is* adlı eserinde övgüyle bahsederek etkisinde kaldığı Mevlânâ Lutfî (ölm. 1466?)'nin üç gazelini tahmis etmiştir.¹⁰² Ayrıca, Nevâyî'nin, hamisi Sultan Hüseyin Baykara (1438-1506)'nın gazeline yazdığı; ancak divanlarında yer almayan bir tahmisi daha vardır.¹⁰³ Aynı zamanda hükümdar Baykara'nın divanında bulunan iki tahmis, nedimi Nevâyî'nin “-nı n'itey” ve “kıldı la” redifli gazelleri üzerine yapılmıştır.¹⁰⁴ Doğum ve ölüm tarihleri bilinmeyen ve XV. yüzyılın ikinci yarısı ile XVI. yüzyılın başlarında yaşadığı kabul edilen Azerbaycan

¹⁰¹ Mehmet Arslan, *Mihri Hâtun Divanı*, Kültür Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2018, s. 175; Yalçın Yaman, *Âhî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2014, s. 63-65; Hatice Aynur, *15. Yy. Şairi Çâkerî ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Scala Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 78-81; İbrahim Kolunsağ, *Serâyî Divan (Notlandırılmış Metin-İnceleme)*, 1. baskı, TDK Yay., Ankara 2019, s. 186-189.

¹⁰² Daha önceden temas edildiği gibi başlıklarda “muhammes” ile “tahmis” kavramları birbirlerinin yerine kullanılmasında bazen bu iki nazım şeklinin karıştırılmasına yol açabilir. Nitekim, Ali Şîr Nevâyî'nin divanlarındaki tahmisler için de aynı durum söz konusu olmuştur. Divanların Tenkitli metnini hazırlayanlar divanlardaki (Günay Kut, *Ali-Şîr Nevâyî Garâ'ibü's-Sıgar (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*, TDK Yay., Ankara 2003, s. 493-494; M. Metin Karaörs, *Ali-Şîr Nevâyî Nevâdirü's-Şebâb*, 2. baskı, TDK Yay., Ankara 2016, s. 649-650; Kaya Türkay, *Ali Şîr Nevâyî Bedâ'î'ul-Vasat (Üçüncü Dîvân)*, TDK Yay., Ankara 2002, s. 471-472.) tahmislerinin başlıklarında “Muhammes”, “Ve lehu'-muhammes” ibaresi yazılmasından dolayı muhammes şekli sanarak tahmis edilmiş gazellerin makta beyitlerinde geçen şairin mahlasının ilk harfini küçük harfle yazıp kelimeyi de farklı şekilde okumuşlardır. Şaire ve eserlerine ilişkin daha sonra yapılan araştırmalarda bile bu noktaya dikkat edilmeyerek aynı hatayı tekrarlamışlardır. Lutfî'nin tahmis edilmiş gazelleri için bkz.: Günay Karaağaç, *Lutfî Divanı (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, TDK Yay., Ankara 1997, s. 74-75, 199-200, 254-255.

¹⁰³ İsmail Hikmet Ertaylan, *Türk Edebiyatı Örnekleri V. Divan-i Sultan Hüseyin Mirza Baykara “Hüseyini”*, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul 1946, s. 241-243; Kemal Eraslan, *Hüseyin-i Baykara Divânı'ndan Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1987, s. 108-111.

¹⁰⁴ Talip Yıldırım, *Hüseyin Baykara Divânı (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, Hat Yayınevi, İstanbul 2010, s. 211-213.

şairi Ni'metullah Kîşverî'nin divanında, etkisi altında kaldığı Ali Şîr Nevâyî'nin manzumelerine yazdığı beş tahmis yer almaktadır.¹⁰⁵

Tezkirelerin verdiği bilgilere göre, bu devrin şairlerinden tahmis yazmakta ün yapmış, en önemli şair, Ahmed Paşa'nın da çağdaşı ve musahibi olan Bursalı Resmî'dir. Hayatı hakkında çok az bilgi bulunan Resmî'nin *Latîfî Tezkiresi* ve *Kâf-zâde Fâ'izî'nin Zübdetü'l-Eşâr*'ında divan sahibi olduğu kayıtlıysa da bu divanın herhangi bir nüshası henüz ele geçmemiştir.¹⁰⁶ Ancak, Resmî'nin muhtelif nazire ve şiir mecmualarında çok sayıda manzumeleri bulunmaktadır. Resmî'den, "gazel tahmis etmekte eşsiz" olarak söz eden Latîfî, onun, Ahmed Paşa başta olmak üzere, Şeyhü's-şu'arâ Şeyhî ve Nizâmî'nin manzumelerini tahmis ettiğini bildirmektedir.¹⁰⁷ Nitekim, Ömer bin Mezîd'in *Mecmû'atü'n-Nezâ'ir* adlı eserinden sonra en eski nazire mecmuası olarak bilinen Eğridirli Hacı Kemal'in tertip ettiği *Câmi'ün-Nezâir*'de nazireler dışında bulunan dört tahmisten üçü Bursalı Resmî'ye aittir. Tahmisler, ilki Ahmed Paşa'nın "etmek neden" redifli, ikincisi Nizâmî'nin "olmasın" redifli, diğeri de Şeyhî'nin "ola" redifli gazellerine yapılmıştır. Mecmuada, Nizâmî'nin bir mülemma' gazeli üzerine yazılmış olan dördüncü tahmis ise Muhsin mahlaslı bir şairindir.¹⁰⁸

Yukarıda sözü edilen, 15. yüzyıla ait tahmislerin tamamı aşk konulu gazeller üzerinde yazılmıştır. Dil bakımından bakılırsa bu dönemdeki tahmislerde daha az alıntı sözcük ve terkipler kullanıldığı, üslubun ise oldukça sade ve anlaşılır olduğu söylenebilir. Nitekim, 15. yüzyılın dili, Eski Anadolu Türkçesinden Klasik Osmanlı Türkçesine "geçiş dönemi" olarak nitelendirilir ve 16. yüzyılda klasik hüviyetini kazandığı kabul edilen döneme nazaran divan şiirinde genel olarak daha sade bir dil

¹⁰⁵ Jale Talan Demirci, *Kîşverî Dîvânı (İnceleme-Metin-İndeks)*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Edebiyatı Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 1994, s. 267-273; Jale Demirci, "Azerbaycan Şairi Kîşverî'nin Nevâyî Şiirlerine Yazdığı Tahmisler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 17, 1 (2010), s. 48.

¹⁰⁶ Rıdvan Canım, *Latîfî Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*, AKM Yay., Ankara 2000, s. 271; Bekir Kayabaşı, *Kâf-zâde Fâ'izî'nin Zübdetü'ül-Eşâr'ı*, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Malatya 1997, s. 309.

¹⁰⁷ Rıdvan Canım, *a.g.e.*, s. 271-272.

¹⁰⁸ Yasemin Ertek Morkoç, *Eğridirli Hacı Kemal'in Câmiü'n-Nezâir'i (Metin ve Mecmua Geleneği Üzerine Bir İnceleme)*, (Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İzmir 2003, s. 133-135, 1567-1568, 1649-1650, 2033-2034.

kullanılmıştır. Divan şiirinin en parlak dönemi olan 16. yüzyıla gelince, şair ve divanların sayısının çoğalmasına paralel tabii olarak bu dönemde tahmis yazma rağbeti de artmıştır. Şöyle ki bu devrin en önde gelen temsilcileri Fuzûlî (ölm. 1556), Hayâlî (ölm. 1556), Bâkî (ölm. 1600), Muhibbî (ölm. 1566), Nev'î (ölm. 1599), Bağdatlı Rûhî (ölm. 1605), divanlarında dahil, hemen her divanda, tahmis örneği görmek mümkündür.

Bu devrin hükümdarları kültür ve sanatla yakından ilgilendiklerinden, kendileri de birer şair olarak şiirle uğraştıklarından o dönemin şairleri tahmis sanatının benimsenmesinde önemli etken olmuştur. Türk edebiyatının en çok şiir yazan şairlerinden Muhibbî mahlasını kullanan Kânûnî Sultan Süleyman, devrinin ve kendinden önce gelen şairlerin şiirlerine nazire ve tahmisler yazdığı gibi şairler de hükümdarın manzumelerine tahmis yapmışlardır. Muhibbî; kendinden önce yaşamış şairlerden Hüsrev, Necâtî Beg, Cem Sultan, Figânî, Hafî'nin gazellerine tahmisler yazdığı gibi; Hayâlî, Yahyâ, Kara Fazlî gibi devrin şairlerinin gazellerine de tahmisler yazarak zamanın önde gelen edipleriyle ilgisini devam ettirmiştir. Aynı zamanda Muhibbî'nin gazelleri Bâkî, Hayâlî, 'İşkî, 'Ubeydî, Şemsi Paşa, Antepî Aynî vs. şairler tarafından tahmis edilmiştir. Bunların arasında Muhibbî'nin meşhur

Halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi

Olmaya devlet cihānda bir nefes şîhhat gibi

matla' ile başlayan gazeline *Sultanu'ş-şu'ara* Bâkî'nin tahmisi Türk edebiyatında en çok şöhret bulanlardandır.

XVI. yüzyıl şairlerinden Arşî (ölm. 1620)'nin 3, Azîzî (ölm. 1585)'nin 1, Bağdatlı Ahdî (ölm. 1593-94)'nin 9, Bağdatlı Rûhî (ölm. 1605)'nin 8, Bâkî (ölm. 1600)'nin 3'ü Farsça olmak üzere 8, Behiştî (ölm. 1571-72)'nin 3, Bursalı Rahmî (ölm. 1567-68)'nin 16, Cenâbî Paşa (ölm. 1561-62)'nin 3, Cinânî (ölm. 1595)'nin 33, Defterî (ölm. 1568) 1, Derzi-zâde Ulvî (ölm. 1585)'nin 7, Edirneli Nazmî (ölm. 1555)'nin 2, Emrî (ölm. 1575)'nin 2, Figânî (ölm. 1531-32)'nin 2, Fuzûlî (ölm. 1556)'nin 2, Gelibolulu Mustafa Âlî (ölm. 1600)'nin 20, Halîlî-i Mar'aşî (ölm. 1589-90)'nin 1, Handânî (ölm. 1593'ten sonra)'nin 38, Hasan Ziyâ'î (ölm. 1584)'nin 4,

Hayâlî (ölm. 1557)'nin 5, Hayretî (ölm. 1534-35)'nin 2, Hecrî (1557)'nin 1, Helâkî (1572-76 arası)'nin 1, Hüdâyî-i Kadîm (ölm. 1584) 1, Kabûlî (ölm. 1591-92)'nin 13, Kara Fazlî (ölm. 1563)'nin 3, Karamanlı Sabûhî (ölm. 1545-50 arası) 1, Kütahyalı Rahîmî (ölm. ?)'nin 2; Medhî (ölm. 1598?)'nin 82, Mu'îdî (ölm. 1568'den önce)'nin 4, Muhibbî (ölm. 1566)'nin 12, Nâtîkî (ölm. 1595'ten sonra)'nin 1, Nev'î (ölm. 1599)'nin 2, Nev'i-zâde Atâyî (ölm. 1618)'nin 4, Sâdık (ölm. 1588?)'in 12, Sânî (ölm. 1539)'nin 2, Şâhî (Şehzade Bayezid ölm. 1562)'nin 1, Şemsî Paşa (ölm. 1580)'nin 8 ve Usûlî (ölm. 1538)'nin 2 tahmisi vardır.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Bahattin Kahraman, Arşi Divânı'nın Tenkidli Metni I-II, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1989, s. 429-434; Ersan Ersoy, *Azîzî Dîvân*, Akademi Tütiz Yay., İstanbul 2013, s. 70-71; Ayşe Bedestani, *XVI. Yüzyıl Şairi Ahdî-i Bağdâdî Dîvânı*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2018, s. 45-53; Çoşkun Ak, *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa 2001, s. 292-299; Sabahattin Küçük, *a.g.e.*, s. 90-99; Yaşar Aydemir, *Behişti Dîvânı*, MEB Yay., Ankara 2000, s. 219-222; Mustafa Erdoğan, *Bursalı Rahmî ve Dîvânı*, Dergâh Yay., İstanbul 2011, s. 248-267; Beyhan Kesik, *Cenâbî Paşa Divân (Hayatı, Edebî Kişiliği, Divanı'nın Karşılaştırmalı Metni)*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Elazığ 1996, s. 8-12; Cihan Okuyucu, *Cinânî (Hayâtı- Eserleri-Dîvânı'nın Tenkitli Metni)*, TDK Yay., Ankara 1994, s. 226-273, 710-711; Taner Tok, *16. Asır Şairlerinden Defterî ve Divanı*, Paradigma Yay., Çanakkale 2020, s. 147-148; Büşra Çelik-Muzaffer Kılıç, *Derzi-zâde 'Ulî Dîvân*, DBY Yay., İstanbul 2018, s. 300-312; Sibel Üst, *Edirneli Nazmî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2011, s. 734-735, 6608-6610; M. A. Yekta Saraç, *Emrî Divanı*, Eren Yay., İstanbul 2002, s. 33-35; Gülşen Çaylı Cankurt, *Figânî Divanı Gramatikal İndeksi*, (Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın 2015, s. 89-90; Kenan Akyüz vd., *a.g.e.*, s. 462-467; İ. Hakkı Aksoyak, *Gelibolulu Mustafa Âlî Dîvânı*, KTB Yay., Ankara 2018, s. 384-402; Lütfi Alıcı, *Halîlî-i Mar'aşî Divançe ve Etvâr-ı Seb'a (Tenkitli Metin-Tıpkıbasım)*, Ukde Kitaplığı Yay., Kahramanmaraş 2010, s. 131-134; Hayriye Durkaya, *Handanî Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, (Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2017, s. 331-376; Müberra Gürgendereli, *Hasan Ziyâ'î Hayatı-Eserleri-Sanatı ve Divanı (İnceleme-Metin)*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002, s. 118-122; Ali Nihat Tarlan, *Hayâlî Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1992, s. 70-82; Mehmed Çavuşoğlu-M. Ali Tanyeri, *Hayretî Dîvân (Tenkidli Basım)*, İÜEF Yay., İstanbul 1981, s. 81-84; Ömer Zülfe, *Hecrî Kara Çelebi Muhyî'd-dîn Mehmed Dîvân (İnceleme-Metin-Çevri-Dizin)*, TDK Yay., s. 149-150; Mehmed Çavuşoğlu, *Helâkî Dîvân Tenkitli Basım*, İÜEF Yay., İstanbul 1982, s. 26-27; Hakan Yekbaş, *Hüdâyî-i Kadîm Dîvânı (Edisyon Kritik-Metin-İnceleme)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2005, s. 236-237; Mustafa Erdoğan, *Kabûlî İbrahim Efendi, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2008, s. 508-522; Mustafa Özkat, *Kara Fazlî'nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2005, s. 257-260; Esra Bal, *Karamanlı Sabûhî Divanı (İnceleme, Tenkitli Metin ve Dil İçerisi)*, (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019, s. 168-171; Ahmet Mermer, *Kütahyalı Rahîmî ve Dîvânı*, Sahhaflar Kitap Sarayı Yay., İstanbul 2004, s. 118-120; Nezihe Seyhan, *Medhî Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Marmara

Bu veriler Türk edebiyatında tahmis nazım şeklinin XVI. yüzyılda büyük bir gelişme kaydettiğini göstermektedir. Devrinin usta kalemlerinden çıkan bu tahmisler, tamamen gazel nazım şekli üzerine yapılmış ve önceki yüzyılın örneklerine göre hem sayı hem şekil hem de muhteva bakımından kısacası her yönüyle daha üstün nitelikte sayılmaktadır. Bu dönemdeki divanlarında aşk temalı gazeller başta olmak üzere dinî-tasavvufî, hakîmâne, işret ve zamaneden şikâyet konulu manzumeler tahmis edildiği tespit edilmiştir. Zirvedeki şairler kendilerinden önce gelen veya çağdaşlarının beğendikleri gazelleri seçip iki-üç tahmis yapmakla yetinirken dönemin ikinci ve üçüncü sırada yer alan şairleri Cinanî, Handânî, Medhî, vs. bu nazım şekline ilgi duyarak daha fazla örnek vermişlerdir.

Çağdaşları ve sonraki devir şairleri Fuzûlî, Bâkî ve Hayâlî'nin divanlarındaki şaheserleri tanzir ve tazmin ettikleri gibi, bu şairlerin gazellerini tahmis de etmişlerdir. Özellikle ismi ve şöhreti geniş bir coğrafyaya yayılan, Azerbaycanlı Habîbî'nin ve Çağatay sahasının önemli temsilcisi Mevlânâ Lutfî'nin birer gazelini tahmis eden Fuzûlî'nin manzumeleri, Türk edebiyatında, üzerine en çok nazire ve tahmis yazılmış eserlerin başında gelmektedir.¹¹⁰

Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2000, s. 228-322; Gülçin Tanrıbuyurdu, *Mu'idi Dîvân (Metin-Çevri)*, (Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Kocaeli 2012, s. 424-429; Kemal Yavuz- Orhan Yavuz, *Muhibbî Dîvânı Bütün Şiirleri (İnceleme-Tenkitli Metin) I*, TYEK Yay., İstanbul 2016, s. 1729-1748; Sait Özer, *Nâtukî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin-İnceleme)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Sivas 2006, s. 223-224; Mertol Tulum-M. Ali Tanyeri, *Nev'î Divan Tenkidli Basım*, İÜEF Yay. İstanbul 1977, s. 215-218; Saadet Karaköse, *Nev'i-zâde Ayâyî Dîvânı*, KTB Yay., Ankara 2017, s. 138-141; Arif Sunal, *Sâdık Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Bursa 2014, s. 258-259, 594-676; Üzeyir Aslan, *Ubeydullah Han (Ö. 1539) Şairi Şânî ve Türkçe Divanı*, Palet Yay., Konya 2009, s. 184-186; Filiz Kılıç, *Şehzade Bayezid "Şâhî" Hayatı ve Divanı*, KTB Yay., Ankara 2000, s. 225-226; Mehmet Akkaya, *Şemsi Paşa Divânı (İnceleme-Edisyon Kritikli Metin)*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1992, s. 702-725; Mustafa İsen, *Usûlî Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1990, s. 88-91.

¹¹⁰ Bu konuyla ilgili geniş bilgi için bkz.: F. Seyidov, "Fuzûlî Gazellerine Yazılan Tahmis ve Nazireler", Türkiye Türkçesine Aktaran: G. Kâzım Çatalkaya, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, sayı 8, İstanbul 2012, s. 147-155; Kenan Erdoğan, "Manisalı İki Şairin Birer Şiirinde Fuzûlî Etkisi", *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 10, sayı 2, Ekim 2012, s. 291-299; Fatih Sona, "Seyyid Hamza Nigârî'nin Fuzûlî'ye Yazdığı Tahmisler", *III. Uluslararası Hamza Nigari Türk Dünyası Kültürel Mirası Sempozyumu Bildirileri*, Şamahı, Azerbaycan 2017, s. 596-607.

XVI. yüzyıl şairlerinden Âgehî (1577)'nin gemicilik terimleriyle yazdığı kasidesine zamanın muhtelif şairleri tarafından yapılan tahmisler de meşhurdur.¹¹¹

Manzumenin sahibine duyulan hayranlık, ilgi ve yakınlık gayesiyle kaleme alınan tahmisler tarikat erbabındaki mürşit-mürit ilişkisinde bir nevi köprü vazifesi görmüştür. Mesela bu devirin en çok tahmis yazanlarından Handânî'nin divanındaki 38 tahmisten 35'i, iltifat ve beğenisini kazanmak için şeyhi ve aynı zamanda şair olan Zamirî'nin dinî-tasavvufî muhtevalı manzumeleri üzerine yazılmıştır.¹¹²

XVI. yüzyılın ikinci yarısında, divanlardan başka, çeşitli şairlerin genellikle kaside veya gazellerini bir araya getiren şiir mecmuaları ve nazire mecmuaları, bu arada, tahmisleri de kapsayan musammat nazım şekillerinden oluşan mecmualar tertip edilmeye başlanmıştır.¹¹³ Musammat mecmualarında tabîi olarak, diğer nazım şekillerine oranla en yaygın nazım şeklini tahmisler oluşturur.

Bahtî mahlasını kullanan Sultan I. Ahmed (ölm. 1617)'in bir kısım manzumeleri Ahmed bin Seyfullah adlı bir şair tarafından tahmis ve tanzir edilerek bir mecmuada toplanmıştır. Toplam 42 manzumeden oluşan mecmuada, nazire olarak yazılan 5 murabba ile 16 gazel dışında Bahtî'nin gazellerine yapılmış 21 tahmis bulunmaktadır.¹¹⁴ Bu mecmuanın, hangi vesilelerle teşekkül edildiği kesin bilinmemekle birlikte, şair Ahmed bin Seyfullah'ın, hükümdar şair Bahtî'nin manzumelerini tahmis ve tanzir etmesi padişahla arasındaki dostluğu pekiştirmek ve onun takdirini kazanma arzusu olarak yorumlanabilir.

Bu dönemde musammatların yaygın şekli tahmis ile tesdis kavramına ilişkin, şiirinde ilk defa yorumda bulunanlardan biri olan Kabûlî bir hicviyesinde,

Şi'rüni hâlî koma tahmîsden tesdîsden

¹¹¹ A. Tietze, "XVI. Asır Türk Şiirinde Gemicî Dili (Âgehî kasidesi ve tahmisleri)", *Türkiyat Mecmuası*, cilt IX, İstanbul 1951, s. 113-138.

¹¹² Hayriye Durkaya, a.g.e., s. 89.

¹¹³ Sadık Yazar, "XVI. Yüzyılda Derlenmiş Bir Musammat Mecmûası", *Turkish Studies*, sayı 8, Kış 2013, s. 601-651.

¹¹⁴ Mehmet Özdemir, "Bahtî'nin Şiirlerine Ahmed Bin Seyfullah'ın Tahmîs ve Nazîreleri", *Hikmet*, yıl 4, Aralık 2018, s. 381.

diyerek şiirlerde/divanlarda tahmisin ve tesdisin yerinin boş bırakılmaması ve şiirler arasında bu nazım şekillerinin bulundurulmasını gereğini önemle vurgulamıştır.¹¹⁵

XVII. yüzyıl şairleri, tahmis konusunda bir önceki yüzyılın tutumunu sürdürmekle birlikte, bu devirde nadir de olsa gazel nazım şekli dışında, kasidelere de tahmisler ve tahmisin diğer şekli olan taştirler yazmışlardır. Özellikle Türk edebiyatında kaside üstadı olarak tanınan Nef'î'den sonra kasideciliğin artışına paralel kasideye tahmis yazmakta da belirgin bir artışın olduğu gözlenmektedir.

Bu yüzyılın ilk yarısında yaşadığı tahmin edilen Beyânî-i Karahisârî tarafından tahmislerden oluşan bir divan tertip edilmiştir. Beyânî'nin tahmis ettiği manzumeler XV-XVII. yüzyıllar arasında yaşayan şairlere aittir. Ancak, Beyânî en çok XVI. yüzyılın büyük şairi Bâkî'nin gazellerine tahmis yazmıştır.¹¹⁶

Bu devirdeki divan şiiri temsilcilerinden Âsım (ölm. 1710)'ın 3, Behçetî (ölm. 1683)'nin 3, Beyânî (ölm. ?)'nin 154, Birrî (ölm. 1715-16)'nin 16, Cevrî (ölm. 1654)'nin 1'i taştir 7, Fevzî (ölm. 1679)'nin 3, Feyzî-i Kefevî (ölm. 1614?)'nin 7, Hâlis (ölm. 1709)'in 2, Hüsâm-zâde Feyzî (ölm. ?)'nin 3, Kadrî (ölm. 1671)'nin 3, Kâmî (ölm. 1724)'nin 1'i Farsça 2, Kâşif Es'ad (ölm. 1669)'ın 2, Kelîm (1686)'in 3, Mâhir (ölm. 1710)'in 2, Nâbî (ölm. 1712)'nin 5, Nevâlîzâde Atayî (ölm. 1618?)'nin 2, Ni'metî (ölm. 1659-60)'nin 2, Nûrî (ölm. 1634'ten sonra)'nin 1'i Riyâzî kasidesine 7, Refdî (ölm. 1722)'nin 5, Sâbit (ölm. 1712)'in 3, Şînâsî (ölm. 1702)'nin 1'i taştir 4, Vahdetî (ölm. ?)'nin 7, Yârî (ölm. ?)'nin 3, Zarifî (ölm. ?)'nin 3 ve Hâletî (ölm. 1631), İlmî (ölm. ?), Nâ'ilî (ölm. 1666), Nâlî (ölm. 1675), Neşâtî (ölm. 1674), Nisârî (ölm. 1656), Niyâzî-i Mısrî (ölm. 1694), Râsihî (Sultan 1. Ahmed ölm. 1617), Receb Enis (ölm. 1734), Sâbir Pârsâ (ölm. 1679-80), Sâmi'î (ölm. 1684-85), Sıdkî Paşa (ölm.

¹¹⁵ Mustafa Erdoğan, *a.g.e.*, s. 481.

¹¹⁶ Bu eserler ile ilgili üç ayrı çalışma hazırlanmıştır bkz.: Salih Yapınca, *Beyânî-i Karahisârî Divânı (İnceleme-Metin)*, (Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırklareli 2017; Yasemin Bayraktar, *Beyânî ve Tahmisleri (Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi Y-0463 Numaralı Yazma Eser- Transkripsiyonlu Metin-İnceleme)*, (Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Giresun 2017; Melike Kübra Çaycıoğlu, *Beyânî-i Karahisârî Divân (İnceleme-Metin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2018.

1661'den önce), Siyâhî (ölm. 1711), Sofyalı Râsih (ölm. 1706), Şeyhülislâm Yahyâ (ölm. 1644) ise birer tahmis yazmışlardır.¹¹⁷

¹¹⁷ Orhan Kurtoğlu, *Bosnalı Âsım Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2012, s. 230-234; Ahmet Ölmez, *Behcetî Hüseyin Efendi Divan (Hayatı-Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni)*, (Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış [Doktora] Tezi), Kayseri 1995, s. 411-414; Salih Yapınca, *a.g.e.*, s. 35-199; Rasih Erkul, *Birri Mehmet Dede (Magnisalı) Hayatı-Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1992, s. 372-392; Hüseyin Ayan, *a.g.e.*, s. 356-363; Nilgün Doğramacı, *Fevzî Dîvânı (17.yy.)*, (Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2007, s. 163-168; Özer Şenödeyici, *Fevzî Divanı (17. Yüzyıl)*, Kitap ve Cafe Serüven Yay., [Ankara] 2015, s. 136-141; Muvaffak Eflatun, *Feyzî-i Kefevî Dîvânı: Tahlil-Metin*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2003, s. 256-264; Muammer Atıcı, Mehmet Hâlis Efendi ve Mehmet Hâlis Efendi Dîvânı, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2009, s. 143-144, 161-162; Özlem Gülnar, *Hüsâm-zâde Feyzî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa 1996, s. 141-143; Mehmet Külahlıoğlu, *Kadrî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Transkripsiyonlu Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1997, s. 74-79; Kezban Özyılmaz, *Kâmî Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1994, s. 166-168; Enes İlhan, *Kâşif Es'ad Efendi Divanı İnceleme-Metin*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2015, s. 191-193, 229-230; Ahmet Çelen, *Kelîm Hayatı, Eserleri ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1994, s. 69-74; Hasibe Kayhan, *Mâhir Abdullah (Hayatı, Eseri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1999, s. 425-428; Ali Fuat Bilkan, *Nabi Divanı I*, 2. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2011, s. 169-178; Süleyman Yüzce, *Atâyî (Nevâlizâde) Dîvânı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Ankara 2010, s. 42-43; Gülden Esra Ersöz, *Ni'metî Divanı*, (Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana 2007, s. 153-155; Esra Güngör, *Nûrî İbrahim Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2013, s. 118-130; Hakan Yalap, *Dîvân-ı Refdî*, Belgrad Üniversitesi Yay., Belgrad 2016, s. 100-104; Turgut Karacan, *Bosnalı Alaeddin Sabit Divan*, Cumhuriyet Üniversitesi Yay., Sivas 1991, s. 314-317; M. Esat Harmanacı, *Şinâsî Dîvânı*, (Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Haziran 1999, s. 43-48; Yılmaz Öztürk, *17. Yüzyıl Şairlerinden Dimetokalı Vahdetî'nin Divan'ının Tenkitli Metni*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2006, s. 23-31; Nurgül Karayazı, *Yârî Dîvânı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım) Ahmed Yârî (17. yy.)*, T.Y.EKB Yay. İstanbul 2013, s. 498-500; Gülşah Taşkın, *Çorlulu Zariî Divanı: İnceleme-Edisyon Kritikli Metin*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2009, s. 193-196; Bayram Ali Kaya, *Azmî-zâde Hâletî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Edebiyatı Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Edirne 1996, s. 254; Bekir Çetinkaya, *İlmî Divanı*, (Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli 2003, s. 305-306; Haluk İpekten, *Nâ'îlî Divânı*, Akçağ Yay., Ankara 1990, s. 150-151; Süleyman Çaldak, *Nâlî Divânı*, Kesit Yay., İstanbul 2010, s. 156-158; Mahmut Kaplan, *Neşâtî Divanı*, Akademi Kitabevi, İzmir 1996, s. 88-89; Nagihan Çağlayan, *Nîsârî Dîvânı*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı,

Fuzûlî, Bağdatlı Rûhî vs. şairlerin gazellerine tahmisler yazan, divan şiirindeki hikemî tarzın öncüsü Urfalı Nâbî, şairlerce en çok manzumelerine tahmis yazılanların başında gelmektedir. Özellikle şairin, Hz. Muhammed'in övgüsünde yazdığı meşhur "bu" redifli gazeline pek çok tahmis ve nazire yazılmıştır.¹¹⁸ Nâbî, divanında şiir ve nazım şekilleri hakkındaki görüşlerini dile getirirken bir beytinde tahmis ve müstezat şekillerine de değinmiştir:

Tahmîs şi're cāme vü destār giydürür
Pāyına lîk keş yapar müstezād eden

diye söyleyen şair, tahmis şiire elbise ve sarık giydirmeye, müstezadı ise ayağa ayakkabı giydirmeye benzeterek bu iki nazım şekli hakkında görüşünü ortaya koymuştur.¹¹⁹

Aşağıda zikredilen nazirelerin zemin şiiri Bosnalı Alaaddin Sâbit (ölm. 1712)'e ait olduğu düşündüğümüz

Meşâmm-ı cāna virür tâze kahve bûy-ı nefîs
*'Aceb mi ehl-i ıbbâ' şi 'rûm itseler tahmîs'*¹²⁰

matla'lı gazel divan şiirinde tahmis geleneğini gündemde tutan manzumelerden biri olarak sayılabilir. Sâbit, manzumesinde "taze kahvenin güzel kokusu gibi insana

Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2007, s. 192; Kenan Erdoğan, *Niyazî-i Mısri Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanı (Tenkitli Metin)*, Akçağ Yay., Ankara 1998, s. 11-12; İsa Kayaalp, *I. Ahmed ve Divanı*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1991, s. 57-58; Halil Güntan, *Receb Enis Dede (Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1990, s. 263-264; Kâzım Yoldaş, *Sâbir Pârsâ Divanı (İnceleme-Karşılaştırmalı-Metin-Dizin)*, Kitabevi Yay., İstanbul 2005, s. 43-44; Mustafa Sefa Çakır, *Bosnalı Sâmi'i Divanı*, DBY Yay., İstanbul 2021, 61-62; Mehtap Erdoğan, *Sıdkî Paşa Dîvân ve Berfû Bahâr*, Kitabevi Yay., İstanbul 2011, s. 267; Gülşah Cangöz, *Siyâhî Dede Dîvânı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli 2010, s. 189-190; Abdullah Bulut, *Sofyalı Yusuf Rasih (Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Divanı'nın Tenkitli Metni)*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Elazığ 1998, s. 8-10; Hasan Kavruk, *Şeyhülislâm Yahyâ Divânı*, MEB Yay., Ankara 2001, s. 19-20.

¹¹⁸ Konu ile ilgili daha geniş bilgi için bkz.: Ekrem Bektaş, "Nâbî'nin "Bu" Redifli Gazeline Urfalı Şairler Tarafından Yapılan Tahmis ve Yazılan Nazireler", *Gazi Türkiyat*, Güz 2008 / 3, s. 51-66.

¹¹⁹ Ali Fuat Bilkan, *Nabi Divanı II*, 2. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2011, s. 894.

¹²⁰ Turgut Karacan, *a.g.e.*, s. 427.

ferahlık veren yeni söylediğim gazel şairlerce tahmis edilirse şaşılacak şey mi!” diyerek dolaylı bir şekilde şairlere, gazelini tahmis etmeleri teklifinde bulunmuştur. Gazele, kimler tarafından tahmis yazıldığını tespit edemedik, fakat belli ki gazel birçok şairin beğenisini kazanmış, değişik dönemlerde tanzir edilmiştir. Bunlardan 18. yüzyıl şairi olan Âdem Çelebi,

*‘Aceb mi ehl-i dil bezminde söylersem eger tecnīs
Geh icād-ı kasīde iyelerem gāhī gazel tahmīs¹²¹*

matla‘lı gazeliyle Sabit’e cevap kabilinde bir nazire yazmıştır. Enderunlu Vâsıf (ölm. 1824) ise

*Kurup o mehle bu şeb ülfete bir resm-i nefīs
Eyledik cılve-geh-i ‘aşkı yeñiden te’sīs*

beytiyle başlayan naziresi “Kim isteğe uyup bu beş beytimi tahmis ederse Vâsıf, onabenden bir takdir kahvesi olsun.” anlamındaki

*Caba bir kaḥve-i taḥsīn aña benden Vāşıf
Kim uyup keyfe bu beş beytim ederse tahmīs¹²²*

makta‘ beytinde teklifini yapmıştır. Nitekim, şairin halefi sayılan Hilmî (ölm. 1884), onun isteği doğrultusunda beş beyitlik gazelini tahmis etmiştir.¹²³

Arap ve Fars edebiyatında birer örneğine rastladığımız divan tahmisinin (bir şairin divanındaki manzumelerin tümüne yapılan tahmisler) Türk edebiyatında da bugünkü bilgilerimize göre tek örneği bulunmaktadır. O da, XVII. yüzyılda yaşamış mutasavvıf şairlerden olan Niyâzî-i Mısrî (ölm. 1694)’nin *Dîvân-ı İlâhiyât*’ındaki 141 Türkçe manzumesini XVII. yüzyılın ikinci yarısı ile XVIII. yüzyılın ilk yarısında yaşayan müridi Azbî Baba tarafından tahmis edilerek oluşturulan eserdir.

¹²¹ Figen Özlem Karakaş, *18. Yüzyıl Şairi Âdem Çelebi ve Dîvânı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Programı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2010, s. 261.

¹²² Rahşan Gürel, *Enderunlu Vâsıf Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul [1999], s. 315.

¹²³ Kerime Üstünova, *Hilmi Divanı*, (Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa 1993, s. 215-216.

Kütüphanelerde pek çok yazma nüshası bulunan eserin, “Tahmîs-i Dervîş Azbî Dîvân-ı Mîsrî Efendi” başlığıyla, H. 1284 (M. 1867) yılında Rıza Efendi Matbaası’nda taşbaskısı yapılmıştır. Son yıllarda ise eser hakkında bir yüksek lisans tezi hazırlanarak yeni Türk harflerine kazandırılmıştır.¹²⁴

Bu çalışmaya göre eserdeki tahmisler, Mîsrî’nin tahmis edilen şiirlerinde olduğu gibi yer yer imale ve zihaf kusurları taşısa da, bazılarında anlam uyumsuzluğu göze çarpsa da -dinî-tasavvufî gelenek göz önünde bulundurulduğunda- vezin, kafiye, ahenk ve anlam kaynaşması konusunda genelde başarılı bulunmuştur. Azbî Baba genellikle tahmis geleneğine uyulmakla birlikte eserinde iki *tetsi* nazım şekli dışında hece ölçüsüyle yazılmış ilahilerin tahmis edilmesi ve 3 bentli bir murabbain kafiye gereği ilk bendi ikiye bölünerek üçer mısra, diğer bentleri ise birer mısra ilave etmek suretiyle tahmis şekline dönüştürülmesi gibi sıra dışı örnekler de mevcuttur.¹²⁵

Azbî Baba’dan başka Emir Kasımcı Seyyid Mehmed Emin Efendi, Şeyh Halil Sâmî Paşa, oğlu Hayrullah Efendi, Şemseddin Efendi, Üsküdarlı Haşim Baba, Aydı Baba, Erbilli Mehmet Esad Efendi, Melâmîlerden Kemal Efendi vs. mutasavvıf şairler, Niyâzî-i Mîsrî’nin şiirlerini tahmis söylemişlerdir.¹²⁶ Mîsrî’nin yüzyıllar boyu şairler üzerinde bu denli etki yaparak manzumelerinin sıkça tahmis ve tanzir edilmesi şairliği ve edebî kimliğinden ziyade dinî hüviyetinden olsa gerektir. Nitekim daha önce temas edildiği gibi kaleme alınan bazı tahmislerde hayranlık duydukları şairle yaklaşmak, onun ismiyle anılmak, şefaate nail olmak, ahirete sevap kazanmak vb. dinî faktörler yatmaktadır ki bu durum tahmis sanatının divan şiirinde yaşatılmasını ve artmasını etkili kılan önemli saiklerdendir. Türk edebiyatında Niyâzî-i Mîsrî ve şiirleri bu konunun en bariz örneği olarak gösterilebilir.

Eski Türk şiiri açısından hazan vakti olarak nitelendirilen XVIII. yüzyıl şair kadrosuna bakıldığı zaman şair ve divan sayısı bakımından divan edebiyatın en geniş ve zengin dönemi olarak sayılmaktadır. Bu dönemde, önceki yüzyıla göre kaside ve

¹²⁴ Raşit Keskin, *Tahmîs-i Dervîş Azbî Dîvân-ı Mîsrî Efendi’nin Karşılaştırmalı Tahlili*, (Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı), Kırıkkale 2011.

¹²⁵ A.e., s. 21-23.

¹²⁶ Kenan Erdoğan, *Niyâzî-i Mîsrî Dîvânı*, Gözden geçirilmiş 3. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2019, s. 86.

mesnevilerinde ciddi bir azalma görülürken gazeller, tarihî manzumeler ile şarkı, murabbaa, muhammes, tahmis, tesdis vs. musammatların sayısında artış olmuştur.¹²⁷ Özellikle bu dönemde tahmis geleneğini sürdüren şairlerin divanlarında gazele yazılanların yanında sık sık kasideye yapılan tahmisler ve çok sayıda mülemma tahmis örneği karşımıza çıkmaktadır. Devrin en büyük şairi olarak kabul edilen Şeyh Gâlib (ölm. 1799)'in divanında dahi üç mülemma (Türkçe-Farsça) tahmis bulunmaktadır. Ayrıca, bu dönemde daha önce hiç görülmeyen müstezada yapılan tahmis örnekleri de rastlanmaktadır. Sözelimi Kayserili Reis'ül-küttâb Râşid Efendi'nin birer müstezadına biri Râtib Efendi diğeri Âsım Efendi tarafından tahmis yapılmıştır.¹²⁸

Bu yüzyılda tahmis yazan şairler ve sayıları şöyledir: Âgâh (ölm. 1728) 1, Âsım (ölm. 1737) 8, Azbî Baba (ölm. 1736-47 arası) 2, Bâ'is (ölm. 1800) 1, Belîğ (ölm. 1760-61) 1, Dâniş (ölm. 1775) 12, Esrâr Dede (ölm. 1797) 6, Eyyûbî (ölm. 1764) 11, Fennî (ölm. 1746) 8, Ferrî (ölm. 1805) 12, Fıtnat Hanım (ölm. 1780) 1, Hafız M. Tahir (ölm. 1795-96) 15, Hafîd (ölm. 1813) 1, Halepli Edîb (ölm. 1748?) 47, Hanyalı Kâmî (ölm. 1802) 5, Hanyalı Nûrî (ölm. ?) 65, Hasan Sezâyî (ölm. 1738) 2, Hasmi (ölm. ?) 8, Hayrî (ölm. 1789-90) 10, İhyâ (ölm. 1812) 9, Kânî (ölm. 1791) 7, Kerküklü Müftî (ölm. 1830) 16, Koca Râgîb (ölm. 1763) 6, Lebîb-i Âmedî (ölm. 1768-69) 4, M. Şerif (ölm. 1790) 6, Mehmed Emîn (ölm. 1801-02) 5, Mehmet Çelebi (ölm. 1790) 6, Mekkî (ölm. 1797) 3, Meşhûrî (ölm. 1857) 3, Mîrzâ-zâde Neylî (ölm. 1748) 6, Muvakkît-zâde Pertev (ölm. 1807-8) 56, Mücrim Âbid (ölm. 1826-27) 8, Münîf (ölm. 1743-44) 5, Nahîfî (ölm. 1738) 10, Nâsır Dede (ölm. 1821) 2, Nâşîd (ölm. 1791) 3, Nâşîd (ölm. 1791) 3, Nebîl (ölm. 1818) 2, Nebzî (ölm. 1762'den sonra) 1, Nedîm (ölm. 1776) 5, Nevres-i Kadîm (ölm. 1762) 1, Neyyir (ölm. 1800) 3, Neyyir Dede (ölm. 1796) 1'i taştir 3, Nezîr (ölm. 1774) 94, Niyâzî Çelebi (ölm. ?) 4, Nûzhet (ölm. 1778) 14, Örfî (ölm. 1778) 2, Pîştînelî Begzâde (ölm. 1789'dan sonra) 2, Pîştînelî Nûrî (ölm. ?) 2, Râşid Efendi (ölm. 1798) 14, Râtib (ölm. 1762) 19, Re'fet (ölm. 1765) 3, Salâhaddîn-i Uşşâkî (ölm. 1783) 10, Sâlik (ölm. ?) 4, Sâlik Efendi (ölm. 1800'den sonra) 4, Sâmi Paşa (ölm. 1813) 3, Selâmî (ölm. 1842) 5, Senâî (ölm. 1785) 13,

¹²⁷ Mustafa İsen-Osman Horata vd. *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, editör: Mustafa İsen, 7. baskı, Grafik Yay., Ankara 2012, s. 146.

¹²⁸ Ali Rıza Karabulut, *Dîvânçe-i Râşid Efendi ve Kayseri Müellifleri*, Mektebe Yay., Kayseri 2008, s. 62-66.

Sünbül-zâde Vehbî (ölm. 1809) 7, Şeyh Gâlib (ölm. 1799) 1'i Farsça 19, Şeyhülislâm Es'ad (ölm. 1753) 5, Tab'î (ölm. ?) 12, Tayyar Mahmud Paşa (ölm. 1808) 1'i Farsça 5, Tırsî (ölm. 1766?) 3, Yâver (ölm. 1797-98) 3, Zihnî (ölm. 1794-97) 5, Zîver (ölm. 1761) 1, Zîver (ölm. 1787?) 1.¹²⁹

¹²⁹ Şerife Akpınar, *Agah Divanı*, Konya 2006, s. 8-182-183; Alim Yıldız, *Ahmed Hamdi Divanı*, Burciye Yay., Sivas 2011, s. 145-146; Fatma Şennur Arslan, *Âsım Ârif-zâde Divançesi (İnceleme-Metin-Dizin-Sözlük)*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2010, s. 112-122; Sibel Bayram, *Azbî Baba Hayatı-Eserleri-Sanatı ve Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Edebiyatı Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2006, s. 234-237; Akın Zengin, *Bâ'is, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divançesi (Şekil ve Muhteva Özellikleri-Metin)*, (Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Edebiyatı Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Giresun 2018, s. 130-131; H. Gamze Demirel, *18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ 2005, s. 63-65; Hamdi Birgören, *Dâniş Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2004, s. 266-286; Osman Horata, *Esrâr Dede Hayatı, Eserleri, Şiir Dünyası ve Dîvânı*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1998, s. 237-251; Cenk Açıkgoz, *Nakşî-i Eyyûbî [Ö. 1764] Hayatı, Sanatı ve Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin, Nesre Çevrisi)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2016, s. 766-795; Hacı İbrahim Demirkazık, *18. Yy. Şairi Mustafa Fennî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2009, s. 346-359; Mehmet Kırbıyık, *Ferrî Mehmed Hayatı, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1994, s. 275-290; Halil Çeçen, *Fitnat Hanım Hayatı, Sanatı ve Divanı*, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Malatya 1996, s. 209-216; Mehmet Atacan, *Hafız Mehmet Tahir Efendi Divanı*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2014, s. 41-42, 89-106; Gülmedine Koç Acar, *Hafid Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Sivas 2006, s. 66-67; Cafer Mum, *Halepli Edîb Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Cinaslar Sözlüğü) II*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2004, s. 1120-1157; İbrahim Akyol, *Hanyalı Kâmî Dîvânı*, Kriter Yay., İstanbul 2020, s. 137-143; Abdullah Aydın, *Hanyalı Nûrî Osmân ve Dîvânı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2009, s. 369-463; Ali Rıza Özüygun, *Hasan Sezâyî-i Gülşenî Dîvânı*, Buhara Yay., İstanbul 2019, s. 174-176; Engin Selçuk, *Hasmi Divanı (İnceleme-Metin)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2007, s. 189-198; Hasan Şener, *Hayrî (Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Dîvânı'nın Tenkitli Metni)*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ 1999, s. 48-69; Mehmet Halil Erzen, *İhyâ Dîvânı ve Tahlili (İnceleme-Tahlil-Tenkitli Metin)*, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Van 2012, s. 735-745; İlyas Yazar, *Kânî Dîvânı Tenkidli Metin ve Tahlil*, Libra Kitap Yay., İstanbul 2010, s. 469-482; Tuğba Aydoğan, *Kerküklü Ebû Bekir Müftî Efendi ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2012, s. 220-242; Hüseyin Yorulmaz, *Koca Râgıb Paşa Dîvânı (Araştırma ve Metin)*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1989, s. 61-65; İdris Kadioğlu, *Lebîb-i Âmidî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divânı'nın Tenkitli Metni*, (Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Diyarbakır 2003, s. 491-494; Ömer Gökhan Yağcı, *Mehmed Şerif Efendi Divanı (İnceleme-Metin)*, (Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale 2006, s. 114-122; Muhittin Eliaçık, *Vak'anüvis Mehmed Emîn Edib Dîvânı*, Çizgi Kitabevi Yay., Konya 2010, s. 154-159, 224-227; Cahit Epçaçan, *Esad Zade Mehmed Çelebi Hayatı Edebî Şahsiyeti ve Divanı Tenkitli Metin-İnceleme*, (Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1999, s. 147-148, 307-314; Gürcan Karapanlı, *Mekkî Divanı ve Tahlili*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, İstanbul 2005, s. 212-220; Abdulsamet Özmen, *Meşhûrî Divanı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya 2009, s. 230-235; Atabey Kılıç, *Mîrzâ-zâde Ahmed Neyli (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği) ve Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2004, s. 288-296; Ekrem Bektaş, *Muvakkit-zâde Muhammed Pertev Hayatı-Sanatı ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), s. 341-420; Nursan İldırı, *Mücrim Âbid Divânı (İnceleme-Metin-Dizin)*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2016, s. 438-455; Sabahattin Küçük, *Antakyalı Münîf Dîvânı (Tenkitli Basım)*, KTB Yay., Ankara 1999, s. 136-158; A. İrfan Aypay, *Nahîfî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1992, s. 314-327; Melek Bıyık, *Abdûlbâkî Nâsır Dede (Giriş-Metin-İndeks)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1996, s. 53-54; Lütfi Alıcı, *Dîvân-ı Nâşid (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Malatya 1998, s. 219-226; Ömer Zülfe, *Nâşid [1749-1791] Dîvânı*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1998, s. 171-175; Yasemin Aktaş, *Mehmed Nebil ve Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Ankara 2010, s. 124-127, 207-209; Sait Okumuş, *Nebzî Divanı (İnceleme-Metin)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya 2007, s. 239; Muhsin Macit, *Nedîm Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1997, s. 231-238; Hüseyin Akkaya, *Nevres-i Kadîm ve Türkçe Dîvânı (İnceleme, Tenkitli Metin ve Tıpkıbasım / 2. Kısım: Tenkitli Metin ve Dizin)*, Harvard Üniversitesi Yay., Harvard 1996, s. 216-217; Melek Altunel, *Neyyir Abdüllahim Dede Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1995, s. 27-32; Sadık Erdem, *Neyyir Abdü'l-Halim Dede Dîvân (İnceleme-Tenkitli Metin-Metin Bugünkü Türkçesi-Sözlük)*, TDK Yay., Ankara 2018, s. 78-85; Necdet Şengün, *Nazîr İbrahim ve Dîvânı (Metin-Muhtevâ-Tahlîl)*, (Ondokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları (Türk-İslam Edebiyatı) Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İzmir 2006, s. 389-464; Hatice Kaya, *Niyâzî Çelebi Divanı (İnceleme-Metin)*, (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2019, s. 91-96; Hatice Çabukel (Demirkol), *Divan-ı Nüzhet (İnceleme-Tenkitli Metin-İndeks)*, (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş 2003, s. 160-179; Çağdaş Albayrak, *Ağazâde 'Örfî Divânı (Transkripsiyonlu Metin Aktarmalı)*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Edirne 2009, s. 219-220, 222-223; Esra Egüz, *Priştineli Begzâde Nureddin I. Divan*, Kriter Yay., İstanbul 2020, s. 84-89; Esra Egüz, *Priştineli Nûrî Divanı ve İncelemesi*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2009, s. 222-224; Ali Rıza Karabulut, *a.g.e.*, s. 19-31; Yasin Kılıç, *Râtib Ahmed Paşa Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Divanının Tenkitli Metni ve İncelemesi*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1996, s. 128-160; Mehmet Nuri Kardeş, *Re'fet Mehmet 'Azîz'in Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkitli Metni*, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2008, s. 183-187; Bedriye Gülay Açar, *Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin Türkçe Divanı ve İncelemesi*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve

Araştırmacılara göre, XIX. yüzyıl divan şiirinin genel görünümü bir önceki dönemden çok farklı bir tablo arz etmemektedir. Fakat bu yüzyılda geçmiş yüzyıllardaki gibi büyük şairler yetişmemiştir. Eskisinin devamı ve tekrarı mahiyetinde eserlerle yetinen şairlerin kalem tecrübelerinden çoğu tazmin, tahmis ve tanzirden ibarettir. İsmail Ünver, *XIX. Yüzyıl Divan Şiiri* adlı makalesinde bu dönemin şairlerin en fazla tarih, kıt'alar ve bendlerden oluşan musammat nazım şekillerine rağbet ettiklerini ifade etmiştir.¹³⁰ Musammatlar grubuna giren tahmis de hâliyle bu yüzyılda eski tarz şiir geleneğini sürdüren şairlerin en sık işlediği nazım şekillerinden biri olmuştur. Şöyle ki daha önceki yüzyıllarda gazel ve kasidelerle birlikte diğer nazım şekilleri üzerinde denenmiş tahmislerin bu devirde de örneklerine rastlamak mümkündür. Hatta bu dönemin şairleri tahmis nazım şekli gibi musammat grubundan sayılan tercî-bend ile terkîb-bend şeklinde yazılmış uzun manzumeleri bile tahmis etmekten geri kalmamışlardır.

Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2012, s. 225-248; Buşra Hadanoğlu Çağlar, *Halil Bin Halil Efendizâde Sâlik Divanı (71-151. Varaklar Çeviri Metin) Cilt 1*, (Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2011, s. 356-361, 379-380; Müzahir Kılıç, *Sâlik Efendi (Kasımpaşalı) Hayatı, Edebî Kişiliği, Divânı'nın Tenkitli Metni ve İncelemesi*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 1998, s. 582-586; Musa Tozlu, *Ebûbekir Sâmî Paşa Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânının Tenkitli Metni*, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Sakarya 2005, s. 106-110; Ayşe Kaya, *Divân-ı Selâmî (İnceleme-Metin)*, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya 1999, s. 229-240; Selâmi Şimşek, *Edirneli Şeyh Ali Senâî el-Celvetî Hayatı, Eserleri, Tasavvufî Görüşleri ve Divân'ı (İnceleme-Metin)*, Edirne Valiliği Kültür Yay., Edirne 2013, s. 209-221; Ahmet Yenikale, *Sünbül-zâde Vehbî Divânı*, Ukde Kitaplığı Yay., Kahramanmaraş 2011, s. 192-311; Naci Okçu, *Şeyh Galib (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umûmî Tahlili ve Divânın Tenkidli Metni) I*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1993, s. 363-406; Muhammet Nur Doğan, *Lâle Devri Şairi Şeyhülislâm Es'ad ve Divânı*, MEB Yay., İstanbul 1997, s. 96-104; Nejla Kaya, *Tab'î Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânı*, (Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2009, s. 236-252; Yakup Poyraz, *Tayyar Mahmud Paşa ve Divanı*, Etüt Yay., Samsun 2014, s. 88-93; Kadriye Yılmaz, *İbrahim Tırsî ve Divân'ı (İnceleme-Tenkidli Metin-Sözlük)*, (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2001, s. 210-214; Yasemin Okutan, *Divan-ı Yâver*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon 2009, s. 179-183; Muhsin Macit, *Erzurumlu Zihni Divânı*, KTB Yay., Ankara 2001, s. 101-106; Hasan Kaplan, *Ziver ve Divanı*, DBY Yay., İstanbul 2019, s. 407-408; Seçil Alten, *Ziver Divanı: İnceleme ve Tenkitli Metin*, (Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2020, s. 261-263.

¹³⁰ İsmail Ünver, "XIX. Yüzyıl Divan Şiiri", *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt 32, sayı 1-2, 1988, s. 137.

Tahmis yazma geleneğinin bazı şairler için âdeta bir meslek hâlini aldığı bu yüzyıl şairlerinde daha fazla dikkat çekmektedir. Sözgelimi, bu yüzyılın ikinci yarısında yaşayan Bursalı Murad Emrî (ölm. 1916) ile Diyarbakırlı Ali Emîrî (ölm. 1924) tipik birer tahmis şairidir. Murad Emrî, eski şairlerden Fuzûlî, Hayâlî, Muhibbî, Rûhî, Kemâl Paşazâde, Şeyhülislam Yahyâ Efendi, Nef 'î, Nâbî, Cevrî, Nedîm, Şeyh Gâlib, Esrar Dede, Selamî, Bursalı Belîği vs., çağdaşlarındansa Ziyâ Paşa başta olmak üzere İzzet Monla, Şeref Hanım, Es'ad Muhlis Paşa, Fatîn, Nâmık Kemâl, Rızâ Paşa, Mahmud Celâleddin Paşa vs. onlarca şairin manzumelerini tahmis etmiş, divanında toplam 138 tahmis bulunmaktadır.¹³¹ Osmanlı sultanlarına karşı derin saygı ve sevgi besleyen Ali Emîrî ise onların yazdığı bütün şiirleri tahmis ederek “*Cevâhirü'l-mülûk*” adıyla büyük bir külliyatta bir araya getirmek istemiş, eserin sadece mukaddimesiyle birlikte ancak bir kısmını yayımlanmakta muvaffak olmuştur.¹³² Emîrî'nin adı geçen eserinde birkaç tesdis, tesbi, tetsiden hariç padişah ve şehzadelerin manzumelerine yazdığı 200'den fazla tahmis bulunmaktadır.

Burada, “Gazel-i Hümâyûn” olarak bilinen Sultan Reşad (1844-1918)'ın Çanakkale zaferi münasebetiyle kaleme aldığı beş beyitlik manzumesine, Üsküdarlı Tal'at Bey (1858-1926), Ali Emîrî Efendi (1857-1924), İbrahim Alâeddin Bey (1889-1949), Şâ'ire Nigâr Hanım (1856-1918), Yahya Kemâl Beyatlı (1884-1958) gibi tanınmış şairler başta olmak üzere onlarca şair tarafından tahmis yazıldığı ve devrinin, üzerine en çok tahmis yazılan gazel olduğunu belirtmek gerekir.¹³³

Son dönem tahmis örneği veren şairlerin isimleri ve tahmis sayıları şöyledir:

‘Âşım-ı ‘Irâkî (ölm. 1887) 2, Abdî-i Karahisârî (ölm. 1881) 5, Abdurrahmân Sâmi (ölm. 1934) 3, Âgâh Osman Paşa (ölm. 1906) 7, Ahmed Nâtîkî (ölm. 1863) 18, Akif (ölm. 1827-28) 7, Ali Emîrî (ölm. 1924) 229, Ali Salâhaddîn (ölm. 1939) 6'sı Farsça 10, Antepli Aynî (ölm. 1837) 5, Ârif (ölm. ?) 1, Âsâf (ölm. 1887), Asrî (ölm.

¹³¹ İbrahim İmran Öztahtalı, *Ömrünün Sonbaharında Bir Yaban Gülü Bursalı Murad Emrî Efendi ve Divanı*, Yıldırım Belediyesi Kültür Yay., Bursa 2017, s. 62-63.

¹³² İdris Kadioğlu vd., *Ali Emîrî Efendi Cevâhirü'l-Mülûk*, Diyarbakır Valiliği Yay., Diyarbakır 2013, s. 6.

¹³³ Bu konuyla ilgili geniş bilgi için bkz.: Meserret Diriöz, “Gazel-i Hümâyûn ve Tahmisleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Enstitüsü, Birinci Millî Türkoloji Kongresi (İstanbul, 6-9 Şubat 1978) tebliğler*, Kervan Yay., İstanbul 1980, s. 105-113.

1971) 23, Azmî (ölm. 1831) 18, Bâdî (ölm. 1908) 8, Benderli Cesârî (ölm. 1829) 18, Besnili Lüzûmî (ölm. 1867) 2, Bursalı İffet (ölm. 1840) 2, Câzib (ölm. 1857) 12, Cemîl Mahmûd (ölm. 1914) 5, Cemîl Mahmûd Bey (ölm. 1914) 5, Çankırılı Mecbûr (ölm. 1919) 10, Emin Efendi (ölm. 1919) 4, Enderunlu Ferîd (ölm. 1842) 3, Enderûnlu Halîm (ölm. 1830) 13, Enderunlu Vâsîf (ölm. 1824) 1, Erbilli M. Es'ad (ölm. 1931) 9'ü Farsça, 1'i taştir toplam 35, Eskicumalı Hamîd (ölm. 1843) 18, Fatîn (ölm. 1866) 1, Fâzıl (ölm. 1882) 33, Fennî (ölm. 1888?) 19, Fevzî-i Bağdadî (ölm. 1848) 4, Galib Zühdi (ölm. 1875?) 5, Gulâmî (ölm. 1886) 7, Hâfız-ı Mar'aşî (ölm. 1860-61'den sonra) 12, Hâmî (ölm. 1891-92) 9, Hâmî-i Mar'aşî (ölm. 1891-92) 9, Harputlu Rahmî (ölm. 1884) 4, Harzemî Kâmil (ölm. 1899) 3'ü Farsça 26, Hasan Âkif (ölm. 1827-28) 5, Hatice Nakıyye Hanım (ölm. 1899) 6, Hâtif Ali Efendi (ölm. 1823) 25, Hazmî (ölm. 1928) 3, Hilmi (ölm. 1884) 1, Hocazâde A. Kâmil (ölm. 1894) 8, Hulûsî (ölm. 1889'dan sonra) 3, Hurrem (ölm. 1824-25) 5, İbrahim Fehmî (ölm. 1853-54) 4, İffet (ölm. 1891) 2, İstanbullu Eşref (ölm. 1876) 7, İzzet Molla (ölm. 1829) 11, Kâmi (ölm. 1884) 5, Kerküklü Şeyh Rıza (ölm. 1910) 4, Kıbrıslı Hilmi (ölm. 1847-48) 2, Kıratoğlu Emin (ölm. 1934) 7, Kilisli E. Vahîd (ölm. 1887) 3, Kilisli Lutfullah Hâzım (ölm. 1912) 1, Leylâ Hanım (ölm. 1848) 13, Lutfî (ölm. 1817) 1, M. Fazıl Efendi (ölm. 1882) 33, Mahmûd Fâ'iz (ölm. 1868) 8, Mahmut Cemil (ölm. 1913-14) 5, Mecdî (ölm. 1941) 4, Memdûh Paşa (ölm. 1925) 4, Mislî (ölm. 1869) 7, Muallim Naci (ölm. 1893) 1, Murad Emrî (ölm. 1916) 138, Mustafa Refik (ölm. 1900) 4, Nâ'il Abbas Hilmi Paşa (ölm. 1859) 1, Nâfî (ölm. 1849-50) 21, Nâfî' (ölm. 1849-50) 19, Nâkâm (ölm. 1896'dan sonra) 6, Necmî (ölm. 1888'den sonra) 3, Nigârî (ölm. 1886) 5, Niyâzî (ölm. 1872) 9, Numân Mâhir (1843) 2, Nûrî (?) 2, Osman Nevres (1876) 2, Osman Nûrî Paşa (1843) 7, Remzî (ölm. 1843) 7, Reşîd Paşa (ölm. 1918) 17, Sebâtî (ölm. 1904) 1, Selîm Sırrî (ölm. ?) 6, Sıdkî Efendi (ölm. 1925) 12, Sırrî Râhile Hanım (ölm. 1877) 15, Süleyman Fehim (ölm. 1846) 3, Şâkir Mehmed Efendi (ölm. 1836) 9, Şeref Hanım (ölm. 1861) 17, Tayyâr-zâde Atâ (ölm. 1882) 64, Turâbî (ölm. 1868) 2, Urfalı Hilmi (ölm. 1933'ten sonra) 4, Urfalı M. Şevket (ölm. 1918-19) 15, Vassâf (ölm. 1929) 12,

Veysi (ölm. 1934) 7, Yenişehirli İzzet (ölm. 1821-22) 7, Zâ'ik (ölm. 1852) 1, Zekî (ölm. ?) 7, Zîver Paşa (ölm. 1862) 12, Zu'î (ölm. 1910) 3.¹³⁴

¹³⁴ Osman Onuk, 'Abdül'l-'Azîz 'Âşım-ı 'Irâkî'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2016, s. 160-165; Hacer Sağlam, Abdî-i Karahisârî ve Divanı, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2011, s. 225-229; Naciye Kaya, Abdurrahmân Sâmî'nin Dört Eseri: Dîvân, Mevlîd, Mir'ât-ı Eyyâm, Nâme-i Muharrem (İnceleme-Metin), (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Sivas 2015, s. 390-391, 436-438, 516-518; Senanur Uzun, Trabzonlu Hazînedar-zâde Âgâh Osman Paşa Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin), (Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2020, s. 156-176; Tuğba Zilif, Dursun Ahmed Nâtûkî Divanı: İnceleme, Metin, (Bilecek Şeyh Edebalı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilecik 2019, s. 164-165; Aysel Admı, Akîf Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin), (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Sivas 2007, s. 302-310; İdris Kadioğlu vd., a.g.e., s. 109-449; Ayşe Sağlam-Mustafa Yiğitoğlu, Ali Salâhaddîn -Aşkın Sesi- (İnceleme-Metin), DBY Yay., İstanbul 2020, s. 117-123, 163-190; Mehmet Arslan, Antepli Aynî Dîvânı, Kitabevi Yay., İstanbul 2004, s. 505-511; Özkan Uz-Enes Yıldız, Ârif Dîvânı, Kriter Yay., İstanbul 2020, s. 56; Ömür Ceylan, Hânedânda Bir Âsî Âsaf -Dâmâd Mahmûd Celâleddîn Paşa- Hayatı, Edebi Kişiliği ve Dîvânı, Akçağ Yay., Ankara 2003, s. 130-140; Hülya Büyükarıslan, Asrî Dîvânı (İnceleme-Metin), (Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2015, s. 69-114; Mehmet Duymaz, Diyarbakırlı Azmî ve Divançesi (İnceleme-Metin-İndeks), (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2010, s. 201-207; Özgür Okmak, Ahmed Bâdî Dîvânı (Metin-İnceleme), (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Edirne 2008, s. 57-117; Mehmet Orhan, Benderli Cesârî Dîvânı, Hayâtı, Dîvânındaki Mazmunları, Dini-Tasavvufî Kavramlar ve İnsan, (Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat 2012, s. 138-139; Maşallah Kızıltaş, Besnili Lüzûmî Dîvânı Tahlil-Transkripsiyonlu Metin-Dizin, (Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 197-200; Mehmet Arslan, Bursalı İffet Divanı, Kitabevi Yay., İstanbul 2005, s. 116-117; Salih Yılmaz, Câzib Divanı İnceleme, Metin, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2010, s. 125-142; Gamze Ünsal Topçu, Dîvân-ı Cemîl Mahmûd (İnceleme-Metin), Kriter Yay., İstanbul 2021, s. 111-131; Gamze Ünsal, Cemîl Mahmûd Bey Dîvânı (İnceleme-Metin), (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya 2013, s. 132-153; İbrahim Akyol, Çankırlı Mecbûr Efendi Dîvânı, Kriter Yay., İstanbul 2020, s. 107-129; Alim Yıldız, Kazancızâde Emin Edîb Hayatı Şiirleri, Sivas Belediyesi Yay., Sivas 2015, s. 134-135, 161-167; Ferda Çobanoğlu, Enderunlu Ferîd İbrahim Dîvânı'nın Metni ve İncelemesi, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2006, s. 25-28; Mehmet Turgutlu, Enderunlu Halîm Dîvânı (İnceleme-Metin), (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2008, s. 81-104; Rahşan Gürel, Enderunlu Vâsîf Divanı, Kitabevi Yay., İstanbul [1999], s. 547-548; Muhammed Es'ad Erbilî, Dîvân-ı Es'ad Farsça-Türkçe, Erkam Yay., İstanbul 1991, s. 109-113, 166-230; Selin Yavuz, Eskicumalı Hamîd Divanı (İnceleme-Metin), (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2019, s. 223-248; Mehtap Erdoğan, Fatîn Dîvânı, Kitabevi Yay., İstanbul 2007, s. 238; Mehmet Âkif Duman, Fâzîl Dîvânı (Transkripsiyonlu Metin-İnceleme) II, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2005, s. 482-531; Kadriye Hocaoglu, Fennî Dîvânı (İnceleme-Metin), (Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa 2014, s. 136-162; Kübra Söyü, Fevzî-i Bağdadî'nin Şiirleri, (Trakya

Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Edirne 2019, s. 115-121; Esra Kılıç, *Divan-ı Galib Zühdi (İnceleme-Metin)*, (İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2014, s. 185-192; Mehmet Arslan, *Sivashlı Gulâmî Dîvânı*, Asitan Yay., Sivas 2009, s. 191-198; Lütfi Alıcı, *Divan-ı Hâfız-ı Mar'aşî (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Ukde Kitaplığı Yay., Kahramanmaraş 2010, s. 136-153; Adem Altay, *Hâmî Dîvânı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2008, s. 172-185; Lütfi Alıcı-Gülcan Tamdır Alıcı, *Hâmî Abdu'l-gaffâr Baba Divan-ı Hâmî-i Mar'aşî (Tenkitli Metin-Tıpkıbasım)*, Ukde Kitaplığı Yay., Kahramanmaraş 2013, s. 84-97; İbrahim Kavaz-Naci Onur, *Harputlu Rahmî Dîvânı*, İzzet Paşa Yay., Ankara 1996, s. 246-249, 310-317, 342-245; Dürdane Tekin, *19. Yüzyıldan Çağatayca Bir Divan: Harzemî Kâmil Divanı'nın Transkripsiyonu ve İncelemesi*, (Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019, s. 216-280; İ. Güven Kaya, *Selanikli Hasan Âkif (Âkif el-Mevlevî)*, Umuttepe Yay., Kocaeli 2010, s. 235-241; Didem Şentürk, *19. Yüzyıl Şairlerinden Hatice Nakiyye Hanım'ın Divanı'nın Transkripsiyonlu Metni ve İncelenmesi*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2010, s. 229-243; Tuğba Danışan, *Hâtîf Ali Efendi Hayatı, Edebî Kişiliği, Dîvânının Tenkitli Metni (1^b-132^a) ve Nesre Çevrilişi*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2009, s. 374-591; Hayrettin Ayaz, *Kanbalakzâde Hazmî Divânı (İncelme-Metin)*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ 1987, s. 52-54, 161-164, 308-309; Kerime Üstünova, a.g.e., s. 215-216; Mesut Bayram Düzenli, *XIX. Yy. Nakşibendî Şeyhlerinden Hoca-zâde Ahmed Kâmil Divanı*, Kriter Yay., İstanbul 2018, s. 71-155; Özgür Kırçak-Ramazan Arı, *Hüseyn Hulûsî Dîvânı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*, Fenomen Yay., Erzurum 2020, s. 152-155; Abdullah Eren, *Hânî-zâde Seyyid İbrahim Hurrem Dîvânı*, Gece Akademi Yay., Ankara 2019, s. 99-105; Ahmet İçli, *İşkodralı İbrahim Fehmî Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2019, s. 119-124; Emrah Gündüz, *Abdünnâfi İffet Efendi ve Divanı (İncelme-Metin)*, (Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2018, s. 564-566, 576-577; Betül Elmacı, *İstanbul Eşref Divanı (Metin-İnceleme)*, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi Sanatları Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2016, s. 317-327; Ömür Ceylan – Ozan Yılmaz, *Hazâna Sürgün Bahâr (Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkâr)*, Kitap Sarayı Yay., İstanbul 2005, s. 655-680; Mustafa Uğurlu Arslan, *Diyârbekirli Kâmi ve Dîvânı*, DBY Yay., İstanbul 2018, s. 148-150, 297-310; Ata Terzibaşı, *Kerküklü Şeyh Rıza ve Türkçe Şiirleri*, Kerkük 2006, s. 92-119; Beyhan Kesik vd., *Kıbrıslı Hilmî (Hayatı, Edebî Kişiliği, Dîvânçesi ve Diğer Şiirleri)*, Kesit Yay., İstanbul 2018, s. 129-131, 179-180; Mehmet Veysi Dörtbudak, *Kıratoğlu Emin Dîvânı*, Akademi Kitabevi, İzmir 2003, s. 56-58, 71-72, 85-98, 143; Özer Şenödeyici, *Kilisli Ebû Bekir Vahîd Divançesi*, Kömen Yay., Konya 2012, s. 77-80; M. Fatih Köksal, *Kilisli Lutfullah Hâzım ve Dîvânçesi (Mecmû'a-i Lutfî)*, Kesit Yay., İstanbul 2016, s. 43-46; Mehmet Arslan, *Leylâ Hanım Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2003, s. 126-142; Abdulmuttalip İpek, *Vak'anüvis Ahmed Lutfî Dîvânçe ve Münşeat-ı Türkiyye (İnceleme-Metin-Dizin)*, DBY Yay., İstanbul 2021, s. 285-286; Emre Karaboyun, Mehmet Fazıl Efendi Divan'ındaki Kaside ve Tahmislerin Transkripsiyonlu Metni, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2004, s. 29-44, 85-117; Burcu Koşar, *Mahmûd Fâ'iz Dîvânı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2019, s. 175-184; Mehmet Beyazkaya, *Mahmut Cemil Bey Divanı (Transkripsiyonlu Metin)*, (Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat 2013, s. 228-232, 247-251; İbrahim Karataş, *Balıkesirli Abdüaziz Mecdî ve Divanı (İnceleme-Metin)*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları (Türk-İslam Edebiyatı) Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2015, s. 390-402; Fatih Odunkıran, *Mehmed Memdûh Paşa ve Dîvân-ı Eş'ârî (İnceleme-Metin)*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2011, s. 342-361; Fuat Asım Arvas, *Seyyid İsmail Hakkı (Misli) Dîvânı*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2010, s. 67-78; Emrah Gökçe, *Misli İsmâ'il Hakkı ve Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2011, s. 117-124; M. Kayahan Özgül, *Şiirin Hazanında Gazel Dökenler-*

V Muallim Naci Efendi, Kitabevi Yay., İstanbul 2016, s. 440-441; İbrahim İmran Öztahtalı, a.g.e., s. 221-387; Hasan Kaplan, *Mustafa Refik ve Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2008, s. 132-138; Mehmet Dursun Erdem vd., *Nâ'il Abbas Hilmi Paşa Divânı (İnceleme-Metin)*, Destan Yay., Ankara 2007, s. 118-119; Halime Çavuşoğlu, *Nâfi Arab Tâhir Efendi-zâde'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Lisans Tezi), Erzurum 2012, s. 446-473; Vahit Özen, *Nâfi 'Divânı-İnceleme, Transkripsiyon Metin-*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Elazığ 2010, s. 250-253, 302-305, 307-322; Aslı Mert, *Nâkâm Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2012, s. 788-802; Savaş Tiker, Necmî (İnceleme-Metin), (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van 2003, s. 69-74; A. Azmi Bilgin-Necdet Yılmaz, *Divân-ı Seyyid Nigârî Mîr Hamza Nigârî*, Kule İletişim Hizmetleri Yay., İstanbul 2003, s. 282-284; Tülay Tunç, *Niyâzî Dîvânçesi (İnceleme-Metin)*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2018, s. 85-100; Özlem Batğı, *Numân Mâhir Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2012, s. 156-159; Ayşe Yılmaz, *Nûrî, Hayatı, Edebi Kişiliği, Divanı ve Divanı'nın İncelemesi*, (Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2010, s. 89-98; Bayram Ali Kaya, *Osman Nevres Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Kesit Yay., İstanbul 2017, s. 399-402; Sedat Kocabey, *'Osmân Nûrî Paşa Dîvânı*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2014, s. 457-467; Yaşar Aydemir, *Remzî Divanı*, Birleşik Yay., Ankara 2016, s. 235, 246-251, 275-276, 308-309; Ayşe Söylenmez, *Reşîd Paşa Dîvânı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2016, s. 70-97; Adem Çalışkan, *Sebâtî ve Divânı'ndan Seçmeler*, Kurgan Edebiyat Yay., Ankara 2017, s. 456-459; Mahir Selim Keskin, *Derviş Selîm Sırrî Dîvânı (İnceleme-Metin-Diliçi Çevri-Dizin-Tıpkıbasım)*, (Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019, s. 182-192; Özgür Kazcı, *Sâdık Ağazâde Sıdkî Efendi Divânı (Çeviriyazılı Metin-İnceleme 1a-48b)*, (Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep 2011, s. 223-241; Berat Açıl, *Sırrî Râhile Hanım ve Dîvânı*, (Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2005, s. 152-189; Elvan Torun, *19. Yüzyıl Şairi Süleyman Fehim Efendi Divanı: İnceleme, Metin ve Dizin*, (Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2018, s. 182-186; Semra Yanbal, *Şâkir Mehmed Efendi Divânı (Metin-İnceleme)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2009, s. 742-773; Mehmet Arslan, *Şeref Hanım Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2002, s. 240-256; Muhittin Eliaçık, *Tayyâr-zâde Atâ Dîvânı*, y.y., Ankara 2003, s. 54-94, 211-291; Baki Yaşa Altınok, *Turâbî Dîvânı Yanbolulu Ali Turâbî Baba*, Horasan Yay., İstanbul 2006, s. 221-223; Ekrem Bektaş, *Urfalı Hilmi ve Reyâhîn'i*, Şanlıurfa Valiliği Yay., Şanlıurfa 2008, s. 58-63; Abdülkadir Karahan, *Urfalı Mehmed Şevket ve Şiirleri*, Ankara 1991, s. 55-187; Mustafa Tatcı vd., *Hüseyin Vassâf Dîvânı*, Kırkambar Yay., İstanbul 2012, s. 75, 78, 157, 183, 264-265, 336-337, 386-387, 391, 540, 542, 572, 576; Mehmet Veysi Dörtbudak, *Kıratoglu Emin Dîvânı*, Akademi Kitabevi, İzmir 2003, s. 56-58, 71-72, 85-98, 143; Oktay Nar, *Yenişehirli İzzet Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni (Metin-İnceleme-Dizin)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya 2016, s. 253-267; Mehmet Karatürk, *Zâ'ik Dîvânı (Metin, 65a-135a)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2009, s. 102-103; Gülay Şahin, *Zekî Dîvânı (İnceleme-Metin-Dizin)*, (Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir 2008, s. 184-197; Mehmet Arslan, *Zîver Paşa Dîvân ve Münşe'ât*, Cumhuriyet Üniversitesi Yay., Sivas 2009, s. 739-753; Tunzala Aliyeva, *Molla Mahmud Zu'î Divanı (İnceleme-Metin-Bağlamalı Dizin-İşlevsel Sözlük)*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2019, s. 336-337.

Yukarıda tahmis yazan şairler ve yazdıkları tahmis sayıları görüldüğü gibi, son dönemde birçok şairin divanlarında da pek çok tahmis örnekleri görülmektedir. Bunların yanında bu devirde küçümsenmeyecek kadar tahmisten/tahmislerden oluşan müstakil eserler de basılmıştır. Bunlar bilhassa Tanzimat'tan sonra bütün Osmanlı coğrafyasında matbaanın gelişmesi ve matbuatın yayılması sayesinde gerçekleşmiştir. Tespit ettiğimiz söz konusu eserlerin hemen tamamı, akademik sahada Klasik Türk edebiyatı çalışmalarının hız kazandığı son yıllarda, kimi lisansüstü tez çalışması olarak hazırlanmış kimi kitap hâlinde neşredilmiş, kimisiyse eserin hacminden dolayı bir makaleyle ilim dünyasına tanıtılarak yeni Türk harflerine kazandırılmıştır. Bu yüzden burada tekrara düşmemek adına basılış tarihlerine göre sırasıyla, ayrıntıya girmeden eserlerin başlıkları ve müellifleri zikredilmekle yetinilmiştir.

1. İzmirli Seyyid Muhammed Fikri hattıyla yayınlanmaya hazırlanarak H. 1265 (M. 1849) yılında İzmir'de taşbaskısı yapılmış *Tahmîs-i Servet Ber-Mi'râciyye-i Sâbit* adlı eser, Bosnalı Sabit (ölm. 1712)'in Mi'râciyye türünde yazdığı kasideye İzmirli Hasan Servet (ölm. 1868) tarafından yapılan 111 bentlik tahmisi ihtiva etmektedir.¹³⁵ Tespit ettiklerimize göre, bu alanda yayımlanmış en eski eser olan *Tahmîs-i Servet Ber-Mi'râciyye-i Sâbit*, İzmir'de de basılan ilk Türkçe eser olarak kabul edilir.¹³⁶

2. Daha önce bahsi geçen Busîrî'nin meşhur *Kaside-i Bürde*'sine, Diyarbakırlı M. Said Paşa (ölm. 1891)'nın Arapça-Farsça-Türkçe üç dilde tahmis yazdığı eserinin, H. 1262 (1846)'de Matbaa-i Âmire'de taşbaskısı yapılmıştır.¹³⁷

3. Kırgızistanlı âlim Ali b. Osman el-Ûşî (ölm. 1179) Mâtüridiyye akaidine dair Arapça yazdığı manzum eseri, İstanbullu Mustafa Na'tî (ölm. 1718) tarafından Türkçe olarak tahmis edilmiştir. Na'tî'nin tahmisi 11 sayfa olarak *Tahmîs-i Kasîde-i Emâlî* başlığıyla Rıza Efendi Matbaası'nda H. 5 Muharrem 1286 (M. 17

¹³⁵ Eserle ilgili detaylı bilgi için bkz.: *Tahmîs-i Servet Ber-Mi'râciyye-i Sâbit*, Seyyid Mehmed Fikri, İzmir 1265 (1849); Reyhan Keleş, "Bosnalı Sâbit'in (ö. 1124/1712) Mi'râciyesine Hasan Servet'in (ö. 1285/1868) Yazdığı Tahmis", *İLTED*, Erzurum 2015/2, sayı 44, s. 147-176.

¹³⁶ Reyhan Keleş, a.g.m., s. 152.

¹³⁷ Eserle ilgili detaylı bilgi için bkz.: Mehmed Said Paşa, *Tahmîs-i Kasîde-i Bürde*, Matbaa-i Âmire, [İstanbul] 1262 (1846); Vesile Albayrak Sak, "Said Paşa'nın Kaside-i Bürde Tahmisi", *Turkish Studies*, Sayı 8/9, Yaz 2013, s. 523-559.

Nisan 1869) tarihinde tab‘ olunmuştur.¹³⁸

4. Trabzonlu tarihçi Şâkir Şevket (ölm. 1878)’in Sultan II. Abdülhamit’in cülusuna yazdığı *Şevket-nâme-i Osmânî* adlı kasidesini, hemşehrisi Tayyib-zâde Hâfız Zühdi (ölm. 1914) tahmis ederek *Mirâtü’l-Mülûk* adıyla kaleme almış ve bu eser Trabzon Matbaası’nda H. 1294 (M. 1877) yılında neşredilmiştir. Eser, 12 sayfadan oluşmaktadır.¹³⁹

5. Kasîde-i Bürde’ye Türkçe olarak yazılmış bir diğer tahmis ise Süleyman Nahîfî (ölm. 1738)’ye ait olup H. 1297 (M. 1880)’de *Tahmîs-i Kasîde-i Bürde (Kaside Arabî olup Tahmis Türkçedir)* başlığıyla Cevâ’ib Matbaası’nda İstanbul’da basılmıştır.¹⁴⁰

6. *Tahmisât-ı Nev-Bahârım* adı verilen eser, 1884 yılında henüz 21 yaşındayken vefat eden, Hümâyî ve Aşkî mahlaslarını kullanan Mehmet Emîn Bey’in 21 gazeline Manastırlı Rızâ Nûrî’nin yazdığı tahmisleri ihtiva etmektedir. Eser, Muallim Nâcî’nin yazdığı mukaddimesiyle H. 1308 (M. 1890-91)’de Kasbar Matbaası’nda Dersaadet’te yayımlanmıştır.¹⁴¹

7. Gülşenî tarikatının şeyhlerinden Ahmed Müsellem (ölm. 1754-55)’in bir kısım şiirleri ile Mürşdi Şeyh Hasan Sezâyî Efendi (ölm. 1738)’nin gazellerine yazdığı tahmisler, yine aynı tarikata mensup olan Şeyh Şuayib Şerefeddin Efendi tarafından H. 1310 (M. 1892-93) yılında Kasbar Matbaası’nda neşredilmiştir.¹⁴²

8. Damad Mahmud Celâleddin Paşa’nın *İntâk-ı Hak* adlı hiciv manzumesi, İsmail Safa (1901) tarafından tahmis edilmiştir. Manzume, *İntâk-ı*

¹³⁸ Eserle ilgili geniş bilgi için bkz.: Mustafa Na’tî, *Tahmîs-i Kasîde-i Emâlî*, Rıza Efendi Matbaası, [İstanbul] 1286 (1869); Abdülmecit İslamoğlu, “Ali b. Osman el-Üşî’nin Emâlî Kasidesi’ne Mustafa Na’tî’nin Yazdığı Tahmîs”, *Uluslararası Ali b. Osman el-Üşî Sempozyumu Bildirileri*, Bışkek 2018, s. 255-272.

¹³⁹ Eserler ve şairlerle ilgili bilgi için bkz.: Trabzonlu Hâfız Tayyib-zâde Hâfız Zühdi, *Mirâtü’l-Mülûk (Şevket-nâme-i Osmânî Kasidesi’nin Tahmisi)*, Trabzon Matbaası, Trabzon 1294 (1877); Trabzonlu Şâkir Şevket, *Şevket-nâme-i Osmânî*, Trabzon Vilayeti Matbaası, Trabzon 1293 (1876); Hüseyin Albayrak, *Trabzonlu Dîvân Edebiyatı Şairleri*, Trabzon Belediyesi Kültür Yay., İstanbul 2010, s. 139-143, 145-159.

¹⁴⁰ Eser ve müellifiyle ilgili geniş bilgi için bkz.: Nahîfî Efendi, *Tahmîs-i Kasîde-i Bürde (Kaside Arabî olup Tahmis Türkçedir)*, el-Cevâ’ib Matbaası, 1. baskı, İstanbul 1297 (1880); Haşim Keskinsoy, *Mekkî ve Nahîfî’nin Kasîde-i Bürde Tahmisleri (Tenkitli Metin-İnceleme)*, (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş 2011.

¹⁴¹ Eserle ilgili bilgi için bkz.: Manastırlı Rıza Nûrî, *Tahmisât-ı Nev-Bahârım*, Kasbar Matbaası, Dersaadet 1308 (İstanbul 1890/91); Ahmet Akdağ, “Manastırlı Rızâ Nûrî’nin Tahmisât-ı Nevbâhârım Adlı Eseri”, *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, cilt 4, sayı 1, 2019, s. 51-65.

¹⁴² Şeyh Müsellem Efendi, *Nüzhetü’l-İhvân*, Kasbar Matbaası, Dersaadet 1310 (İstanbul 1892-93).

Hakk'ın Tahmîsi adıyla 22 sayfa olarak basılmıştır.¹⁴³

9. Bursalı Murad Emrî divanında yer alan Ziyâ Paşa'nın meşhur *Terkîb-Bend*'i üzerinde yapılan tahmis, daha önce *Tahmîs-i Terkîb-Bend-i Ziyâ Paşa* adıyla Bursa'da Rumî 1329 (M. 1914) yılında müstakil bir eser olarak yayınlanmıştır.¹⁴⁴

10. *İhyâ-yı Âsâr-ı Eslâf* veya *Tahmîslerim* Murad Emrî'nin eski şairlerin şiirlerine yazdığı tahmislerden oluşan eseridir. *Tahmîslerim*, yine Bursa'da Rumî 1330'da basılmıştır.¹⁴⁵

11. Yukarıda sözü edilen Ali Emîrî Efendi'nin *Sultanların Cevherleri* anlamındaki *Cevâhirü'l-Mülûk* adlı eseri, şair sultanların manzumelerine kendi yazdığı tahmisleri ihtiva etmektedir. Yazmaları dışında eserin iki ayrı basımı mevcuttur. İlki *Cevâhirü'l-Mülûk (Selâtîn-i Mu'azzama-i Âl-i 'Osmân Hazretlerinin Âsâr-ı Nefîse vü Eş'âr-ı Ber-Güzîdeleriyle Tahmîsâtı Muhtevîdir)* adıyla basılmış eser sadece mukaddimeden ibarettir. İkincisi ise öncekine göre daha hacimli olup *Külliyat-ı Eş'âr-ı Emîrî'den Cevâhirü'l-Mülûk (Selâtîn-i Mu'azzama-i Âl-i 'Osmân Hazretlerinin Eş'âr-ı Nâdire-i Şâhânelerinin Terkîbât, Tercî'ât, Tesdîsât, Tahmîsâtını hâvîdir)* adını taşımaktadır.¹⁴⁶

Hülasa, bu verilerin ışığında Divan şiirinin başlangıç döneminden itibaren görülmeye başlayan tahmis yazma geleneği, geçen her yüzyılda daha da yoğunlaşarak varlığını sürdürdüğü tespit edilmiştir. İslâmî edebiyatların arasında tahmis nazım şekline en çok meyleden, benimseyen ve bu vadiye kalem oynatanların, Türk şairleri olduğu denilirse yanlış olmayacaktır. Bunun için belli başlı Arap, Fars ve Türk şairlerinin divanlarında bulunan tahmis oranına bakılırsa, bu kanaatin doğru olduğu anlaşılabacaktır.

¹⁴³ İsmail Safa, *İntâk-ı Hakk'ın Tahmîsi*, Hilal Matbaası, İstanbul 1328 (1912).

¹⁴⁴ M. Emrî, *Tahmîs-i Terkîb-Bend-i Ziyâ Paşa*, Matbaa-i Emrî, Bursa 1329 (1914); İbrahim İmran Öztahtalı, a.g.e., s. 39-41.

¹⁴⁵ M. Emrî, *Tahmîslerim*, Matbaa-i Emrî, Bursa 1330 (1914-15); İbrahim İmran Öztahtalı, a.g.e., s. 42.

¹⁴⁶ Eserle ilgili detaylı bilgi edinmek için bkz.: Halep Defterdârı Diyarbakırlı Emîrî-zâde Ali Emîrî, *Cevâhirü'l-Mülûk*, Asır Matbaası, İstanbul 1319 (1901); Halep Defterdâr-ı Esbak Diyarbakırlı Emîrî-zâde Ali Emîrî, *Cevâhirü'l-Mülûk*, Matbaa-i Kader, İstanbul 1330 (1914-15); İdris Kadioğlu vd., a.g.e.

1. BÖLÜM: ERBİLLİ ABDURREZZÂK AĞA’NIN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.1. Hayatı

1.1.1. Memleketi

Eski kaynaklarda Arbela veya Urbilum olarak ismi geçen Erbil, Kuzey Mezopotamya’nın en kadim ve en önemli kült merkezlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Erbil adı, Babil ve Asur’un çivi yazıtlarında “dört tanrıça” anlamına gelen Erba-ıylû şeklinde de geçmektedir. MÖ 331’de Sasanî kralı Üçüncü Daryus ile Makedonyalı İskender arasındaki savaşa tanıklık eden Erbil, Kuzeyden Büyük Zap, Güneyden Küçük Zap nehirleri, batıdan Dicle, doğudan İran sınırları arasında kalan engebeli ovada kurulmuştur.¹⁴⁷

Hız. Ömer zamanında Musul vilayetinin diğer bölgeleriyle Miladi 640’lı yıllarında fethedildiği tahmin edilen Erbil, İslâmî kaynaklarda adına ilk defa, Emevî egemenliğini sona erdiren ve Abbâsî dönemini başlatan Büyük Zap Suyu Muharebesi münasebetiyle rastlanmaktadır.¹⁴⁸ Erbil, Selçukluların devamı sayılan Atabeyler döneminde altın çağını yaşamıştır. Özellikle Beğteginliler hanedanı olarak bilinen Ali Küçük oğlu Muzafferüddin Kökböri zamanında (1190-1232) şehrin sınırları oldukça genişlemiş ve halkı müreffeh bir hayata kavuşturmuştur. Kökböri döneminde, insanlar dört bir yandan Erbil’e akın ederek şehri bir cazibe merkezi hâline getirmiştir.

Safevî egemenliğinin ardından Erbil, 1535 yılında Kanûnî Sultan Süleyman’ın İrakeyn Seferi sırasında Bağdat’la birlikte Osmanlı topraklarına katılmıştır. Osmanlı kaynaklarında başta vilayet olarak ismi zikredilen Erbil, XVI. yüzyılın ikinci yarısında Bağdat eyaletine, XVII. yüzyılda ise Şehrîzor eyaletine bağlanmıştır. 1870’te Musul vilâyetinin Bağdat’tan ayrılması sırasında Kerkük sancağının bir kazası olarak Musul vilâyetine bağlanmıştır. Musul Sâlnâmesinde, şairin yaşadığı dönemdeki Erbil şöyle anlatılmaktadır:

¹⁴⁷ Suphi Saatçi, *Irak Türkmen Boyları, Oymaklar ve Yerleşime Bölgeleri*, 2. baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2015, s. 116-119.

¹⁴⁸ Sâmî Es-Sakkâr, “Erbil”, *İslâm Ansiklopedisi*, 11. cilt, TDV Yay., İstanbul 1995, s. 272-273.

“Sekine-i beldenin kısm-ı azamı Türk ve bir kısmı dahi Arap ve Kürt ve İsrailî’dir. Lisân-ı mahalli Türkçe olup Türkler Arabî ve Kürdî bildikleri gibi Araplar Kürtler dahi Türkî tekellüm ederler. Erbil ahalisi suret-i umumiyde zeki ve fetânet-i fitriyyeye malik bulunmakla beraber kerimü’l-tab’ ve mihman nevzattırlar. Mutehayyizân-ı belde kâmilten okur yazar ve icra-yı kitabete muktedir oldukları hâlde ağalık sıfatı muhafaza ederler. Erbil’den vaktiyle pek çok ulema ve fudala-yı izam ve ehl-i kemal yetişmiş olduğu gibi el-yevm dahi erbâb-ı ilm ü fazilet mevcuttur.”¹⁴⁹

Ancak, Birinci Dünya Savaşından sonra İngilizler tarafından işgal edilen Erbil, Lozan antlaşmasında Musul Vilayetinin öbür bölgeleriyle Misak-ı Millî sınırları içinde olmasına rağmen İngiliz mandasıyla yeni kurulan Irak Krallığı’nın bir ili olmuştur.

1.1.2. Ailesi ve Adı

Erbil’in tanınmış Uzeyrî (Uzeyırağalı) ailesine mensup olan şair Abdurrezzâk Ağa, Fethullah Ağa Abdurrezzâk Ağa Uzeyr Ağa Haris Ağa’nın oğludur. Bu aile, şairin büyük dedesi olan Uzeyr Ağa adıyla ün yapmıştır. Aslında bu ailenin nesebi bölgede âlim bir zat olarak bilinen Molla Şeref’in neslinden gelmektedir. Rivayete göre Molla Şeref (H. 862-926/1457-1519) bazı ekonomik ve toplumsal olaylardan dolayı ailesiyle bugünkü Irak’ın sınırları dışından gelerek Irak’ın kuzeyinde Balak¹⁵⁰ denilen dağlık bölgeye yerleşmiştir.¹⁵¹ Molla Şeref’in, bölgede İslam dinine ve buradaki Müslüman halka hizmet amacıyla büyük bir medrese de inşa ettirmiş olduğu söylenir. Bir ara bölgenin müftülük görevini de üstlenen Molla Şeref, Faris (ölm. H. 987/1579) ile Haris (892-987/1486-1579) adında iki çocuk sahibi olmuştur. O dönemde bölgede baş gösteren salgın hastalıklardan dolayı oğlu Haris Ağa orayı terk ederek Erbil şehrine göç etmiştir. Bugün bu ailenin sülalesi adıyla şöhret bulan Uzeyr

¹⁴⁹ *Musul Sâlnâmesi*, Beşinci Defa, Musul Matbaası, Musul 1330 (1912), s. 277-278.

¹⁵⁰ Balak: Eskiden Kerkük sancağına günümüzde ise Erbil iline bağlı olan Ravanduz İlçesinin bir nahiyesidir. Irak-İran sınırında yer alan bir dağlık bölge, Ravanduz Kazası ve Balak Nahiyesi ile ilgili bkz.: *Musul Sâlnâmesi*, Beşinci Defa, Musul Matbaası, Musul 1330 (1912), s. 255-258.

¹⁵¹ Kaynaklarda geçmemekle birlikte Molla Şeref ve ailesinin göç etme sebebi Irak’ta yüzyıllar boyunca ilim ve irfan hizmetinde bulunan Hayderî ve Küçük Molla Efendi aileleri gibi onlar da Çaldıran Savaşı (23 Ağustos 1514) ardından Safevî egemenliği altında kalan bölgeleri bırakıp Osmanlı topraklarına sığınmış olmaları muhtemeldir. Küçük Molla Efendi ve Hayderî’ler ailesine ilişkin bkz.: Zübeyir Bilâl İsmâ’îl, *‘Ulemâ’ ve Medâris fî Arbîl*, Matba’at el-Zehrâ’ el-İhâdîset, el-Musul 1984, s. 27-58; Ata Terzibaşı, *Erbil Şâirleri [1-3]*, Hazırlayanlar: Doç. Dr. Ali İhsan Öbek- Arş. Gör. Duygu Dalbudak, Kerkük Vakfı Yay., İstanbul 2007, s. 122-124.

Ağa (ölm. H. 922-1002/1516-1593) ve Abdullah Ağa (ölm. H. 913-1015/1507-1606) adında iki çocuğu olan Haris Ağa, Erbil kalesinin Saray Mahallesi'ni mesken tutmuştur.¹⁵²

1.1.3. Mahlası

Abdurrezzâk Ağa, diğer divan şairlerin aksine, edebiyatımızın eski âlim şairlerinden olan İbn Kemâl (Kemâlpaşazâde, ölm. 1534) gibi manzumelerinde mahlas kullanmayı tercih etmemiştir. Belki de şair ilk başta isminden yola çıkarak Rezzâk mahlasını seçip bir ara şiirlerinde kullanmış, daha sonra terk-i mahlas etmiştir. Nitekim elimizdeki müellif nüshalarında bulunmayan, Kerküklü Hicri Dede'nin *Riyâzu 'ş-Şu 'arâ* adlı tezkiresindeki Abdurrezzâk Ağa mebhasında şaire ait örnek olarak verildiği ve aşağıya alınan gazelin makta beytinde şairin mahlas kullandığına dair işaret vardır.¹⁵³

O Rezzâk-ı hakîkî yârı kısmet étse bir 'abda
Hemîşe 'ayşını hoş bûs-ı ruhla ber-ķarâr eyler

1.1.4. Doğum Tarihi ve Yeri

Erbil Kalesi'nin Saray Mahallesi'ndeki baba konağında doğan Abdurrezzâk Ağa'nın doğum tarihini kaynaklar farklı göstermektedir.¹⁵⁴ Araştırmacı Ata Terzibaşı ise şairin H. 1329 yılında yazdığı "Abdurrezzâk Ağa'nın Hasb-ı Hâline Dâir" başlıklı manzumesinde geçen

Yetmiş yıldır mâlk-i mülk-i beden ol rûh iken
İşte çıktı anda ber-cây-ı iķâmet kalmadı

¹⁵² Mevlûd Kâdir Bîhâlî, *Hâkezâ Raeytû Arbîl ve Seme'at 'Anhâ*, el-Ķısmu's-Şânî, Arbîl 1997, s. 135-138; Burhan Yaralı, *Naẓret ilâ Arbîl Beyne'l-Ems ve'l-Yevm*, el-Teb'at 'Ulâ, Maṭba'at Ârabhâ, Arbîl 2008, s. 118-129.

¹⁵³ Kerküklü Hicri Dede, *Riyâzu 'ş-Şu 'arâ*, yayınlanmamış eser, s. 436.

¹⁵⁴ Irak'ta 1922 yılında İşgalci İngilizler tarafından sadece erkekleri kapsayan bir sayım yapılmıştır. Sayımda Abdurrezzâk Ağa'nın doğum yılını 1272 (1855-56) oğlu Pirbal Ağa ise 1297 (1879-80) olarak kaydedilmiştir (Burhân Yaralı, *Ķal'at Arbîl Beyne'l-Mazî ve'l-Hâzır*, el-Cebhetü't-Türkmâniyye el-'Irâkıyye, Arbîl 2004, s. 167). Şaire ait verilen tarih doğruluktan uzak olsa da burada zikredilmesinde yarar vardır.

beytine dayanarak Ağa'nın doğum tarihini 1259 (M. 1843) yılı olarak saptamıştır.¹⁵⁵ Ne var ki bu konuda Terzibaşı'nın yaklaşımı mantıklı ise de tam olarak şairin doğum yılını tutturamamıştır. Abdurrezzâk Ağa'nın çağdaşı sayılan Ataullah Ağa (1882-1963)¹⁵⁶ yayımlanmayan şiir mecmuasında şair hakkında kısa ama kıymetli bilgiler aktarmıştır. Söz konusu Ataullah Ağa şaire ilişkin hem verdiği kısa biyografisinde hem de seçme şiirlerin başında doğum tarihini 1258 (1842) yılı olarak kaydetmiştir.¹⁵⁷

1.1.5. Tahsili

Elimizde Abdurrezzâk Ağa'nın tahsili ile ilgili pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Şairin yaşadığı dönemde Erbil, Kerkük sancağına bağlı bir ilçe konumundaydı. Bütün Osmanlı İmparatorluğu coğrafyasında olduğu gibi o bölgede de medrese eğitimi verilmekteydi. Osmanlı kaynaklarında Erbil ilçesinde mevcut medreseler şunlardır: Kale'deki Ebubekir (Ulucami) Medresesi, Fatma Han Medresesi, Hanaka Medresesi, Çöl Camii Medresesi, Molla İshak Camii Medresesi, Hacı Amine Medresesi ve Abdullah Şâdrî Medresesi.¹⁵⁸ Bunların arasında en eski ve köklü medrese şüphesiz yüzyıllar boyunca Küçük Molla Efendi sülalesinden gelen hocaların hizmet verdiği Kale'deki Ulucami Medresesidir. Hem bu şehrin bir ayan çocuğu olarak hem de konakları Kale'de bulunduğu için şairin Ulucami'ye ait medresede tahsil gördüğü muhtemeldir. Ataullah Ağa ise varlıklı bir aileden gelen şairin tahsili konusunda "Erbil'de hususi muallimlerden mukaddimat-ı ulumı, bi'lahire diğer ulemalardan Arabî ve Fârisî ve Türkî edebiyatını tahsil etmiştir" diye bilgiler vermiştir.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Ata Terzibaşı, *a.g.e.*, s. 83-84.

¹⁵⁶ Ataullah Ağa ve şiir mecmuası ilgili bkz.: Uğurtan Yapıcı, "Ataullah Ağa ve Şiir Mecmuası", *Irak Coğrafyasında Türk Varlığı ve Kültürü Sempozyumu*, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yay., 2012, s. 265-277.

¹⁵⁷ Abdurrezzâk Ağa'nın nüfus cüzdanını veya ona ait benzer şahsi bir belge gün yüzüne çıkana kadar şairin doğum yılını 1258 olarak doğru kabul etmek gerekir.

¹⁵⁸ *Sâlnâme-i Nezâret-i Ma'ârif-i 'Umûmiyye*, İkinci Sene, Matba'a-i 'Amire, Hicrî 1317 (1899-1900), s. 1412.

¹⁵⁹ Ataullah Ağa'nın yayımlanmış Şiir Mecmuası, s. 93.

1.1.6. Tarikatı

19. yüzyılın başlarında Nakşibendi tarikatı, Irak'ta Mevlâna Hâlid-i Bağdadî tarafından kurulan Hâlidîyye koluyla yaygınlık kazanmıştır.¹⁶⁰ Önceden Erbil'de Bağdadî'nin halifelerinden Şeyh Hidayetullah ve Şeyh Çölî namıyla şöhret bulan Şeyh Muhammed Senaeddin iki ayrı mekânda bu tarikatı yayma görevini üstlenmişlerdir.¹⁶¹ Daha sonra Erbil'in civar köylerinin sakini Şeyh Ebubekir Şeyh Muhammed de Hâlid-i Bağdadî'nin ilk halifesi olarak bilinen Tavîleli Osman Sirâceddin'den icazet almış, 1308-09 Hicri yıllarında halkı ırşat etmek adına Erbil'e gelerek Kale'nin doğu tarafında yer alan Fatma Han Tekkesi'nin postnişini olmuştur.¹⁶² Eskiden bölgenin tanınmış âlimlerden Mollazâde Abdürrahim Ziyarî'nin müderrislik yaptığı Fatma Han Camii/Tekkesi, Abdurrezzâk Ağa'nın halası olan Fatma Han tarafından Hicri 1229 (Miladi 1814) yılında harabeye dönüşen küçücük camiyi yeniden genişleterek mamur etmiştir.¹⁶³ Bazı rivayetlere göre Şeyh Osman Siraceddin'nin teklifi üzerine Uzeyrî'lerin aile reisi Abdurrezzâk Ağa, Şeyh Ebubekir'i Erbil'e davet ederek ailesi tarafından onarılan Fatma Han Camiinde yerleştirmiştir.¹⁶⁴

¹⁶⁰ Mustafa Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, 12. baskı, Dergâh Yay., İstanbul 2014, s. 233; Kâmil Yılmaz, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, 20. baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul 2015, s. 261.

¹⁶¹ Abdulcebbar Kavak, *Mevlânâ Hâlid-i Nakşibendî ve Hâlidilik*, Nizamiye Akademi Yay., İstanbul 2016. s. 294-295.

¹⁶² CDAB, İ.ŞD.00115, 17 Recep 1309 (16 Şubat 1892).

¹⁶³ Nektel Yünus Kişmület (el-'Aķîd), *El-Necmü 'z-Zâhir*, Maṭb'atü'l-Cumhûr, El-Muşûl 1982, s. 155. Nitekim caminin yeniden yapılış tarihini, şu an caminin harem kapsamında yer alan aşağıdaki Farsça yazılmış kitabede de saptanmıştır.

محمد آغا و فاطمة خاتون
ساختمند جامعی ز نو بنیاد
شد در و گرد اهل فضل و هنر
منبع علم گشت کان رشاد
یکهزار و دوست و بیست و نه
سال تاریخ او تمام افتاد / سنه ۱۲۲۹

Meḥmed Āgā vu Fāṭimet Ḥātūn
Sāḫtend cāmi 'ī zi-nev-bunyād
Şud der-ū gird-i ehl-i faẓl u huner
Menba '-ı 'ilm geşt kân-ı reşād
Yek hezār u divist u bîst u nuh
Sāl-i tāriḫ-i ū tamām ufiād / sene 1229 (1814)

¹⁶⁴ Şîrzād Şeyḫ Muḥammed, *El-Mekābir ve 'l-Mezārāt ve 'l-Aẓriḫa fī Arbīl, el-Ṭab 'atu 'l-Ulâ*, Arbīl 2011, s. 137-138.

Abdurrezzâk Ağa'nın, bu vesileyle Şeyh Ebubekir ile samimiyet kurarak Nakşibendi tarikatına intisap etmiş olduğu bilinmektedir. Yalnız onun intisabını bir şeyh-mürît ilişkisinden daha ziyade konumu gereği dergâha ve şeyhe karşı hamilik görevi görmüş olduğu denilebilir. Nitekim kendisi ömrünün sonuna kadar bu dergâha maddî ve manevî desteğini esirgememiş, vefatının ardından da biricik oğlu Muhammed Pirbal Ağa da babası gibi şeyhin ailesini kollamış, onarıma ihtiyaç duyulduğu zaman camiye kendi imkânlarıyla ve caminin yanında bulunan arazisini mabede katarak 1383 (1963-64) yılında tekrar restore etmiştir.¹⁶⁵ Bu dergâh, Birinci Dünya Savaşında bir süre Osmanlılar tarafından yaralı askerleri tedavi etmek için bir sağlık ocağına dönüştürülerek kullanılmıştır.¹⁶⁶

Erbil'de Abdurrezzâk Ağa'nın himayesinde uzun yıllar bu tarikatın postnişini olarak Fatma Han tekkesinde halkı irşat eden Şeyh Ebubekir nihayet hastalığına yenilerek 24 Muharrem 1329 (25 Ocak 1911) tarihinde yetmiş yaşındayken dünyaya veda etmiştir. Bu olaya son derece üzülen şair, Neynevâ gazetesinde yayınlanmak üzere vefat eden şeyhin hakkında tumturaklı bir yazı kaleme almış ve üç ayrı kıtayla üç defa ölüm tarihini düşürmüştür.¹⁶⁷

Belki de Abdurrezzâk Ağa bu tarihten çok önceden Nakşiliği benimsenerek tarikata intisap etmiştir. Nitekim Şeyh Hüsameddin'in¹⁶⁸ Hicri 1309 (1891-92) yılında Erbil'e gelişi münasebetiyle yazdığı tarihli manzumesindeki

Çokdan berü müridim ol bâb-ı 'âlî-şâna

*Bir nîm-nazarla yâd ét dâ'im bu müstmendi*¹⁶⁹

beytinde Ağa'nın bu tarihten çok daha önce tarikata bağlılığını bildirdiği anlaşılmaktadır. Abdurrezzâk Ağa'nın Nakşîlerin önderi kabul edilen Hazreti Ebubekir'in Arapça münacatı ile Hâlidîlik kolunun kurucusu olan Mevlânâ Halid-i

¹⁶⁵ Nektel Yûnus Kişmûlet (el-'Akîd), a.g.e., s. 156-157.

¹⁶⁶ Zübeyir Bilâl İsmâ'îl, a.g.e., s. 75.

¹⁶⁷ AT, s. 242-244.

¹⁶⁸ Şeyh Hüsameddin ile ilgili bilgi için bkz.: Erbilli Küçük Molla Efendi-zâde Şeyh Ali Efendi, *Sirâcüt-Tâlibîn*, Sanâyi Mektebi Matbaası, Kerkük 1331 (1915); Şeyh Muhammed Ali Hüsâmî Nakşibendî (Hüsâmeddin-i Sâni), *Hüsâmî Tarikatlarının Bayraktarları*, y.y, 2014.

¹⁶⁹ SB, s. 10.

Bağdadî'nin Farsça “buved” redifli gazelini Türkçe olarak tahmis edişi ve tahmis yapmak üzere şiir seçilişinde de en çok Nakşibendi tarikatına mensup olan Bursalı Belig, Şeyh Selâmî, İzzet Molla, Sıddîk Ali Baba gibi şairlerinin manzumelerine ağırlık vermesi bu tarikata karşı aidiyetini ortaya koymasının bir göstergesidir.

Şair, Hoca-zâde Ahmed Hilmî ile Ahmed Reşid Efendi'nin bu tarikat hakkındaki methiyelerine birer tahmis yazmış ve tahmislerinde Nakşibendiliği yücelterek tarikatın adabı ve erkânından söz etmiştir.

Eñ evvel bu tarîkıñ şartını lâzım gelür bilmek
Nazar ber-pâ olunca ‘âkıbet terk-i cihân etmek
Hemân bir mürşid-i ‘âlî-nihâdın işrine gitmek
‘Azîmetle ‘ameller işleyüp ruḥşatdan el çekmek
Bu yolda sâlike böyle sülûk etmek revadandır G-84-IV

Künc-i vahdetdan çekilmez dâ'im aşḥâb-ı sülûk
Dâ'imâ **zıkr-i ḥafîd**ir dilde hoş-âb-ı sülûk
Cân-fedâ etmekledir her laḥza icâb-ı sülûk
Rîze-çîn-i feyz oldu nice erbâb-ı sülûk
Zâhir ü bâtın eder imdâd-ı ḥalka bî-gümân G-134-II

Keşf-i esrâr-ı Cenâb-ı Kibriyâya muṭṭali‘
Güş u hüş her şü'ün u ḥadiṣâta müstemi‘
Nûr-ı ‘irfân kalb-i irşâdında dâ'im müctemi‘
Şanmañız oldu kerâmâtı ölünce münkaṭı‘
Feyz-i rûḥâniyyeti cārî cihânda her zamân G-134-VIII

Hele her encümen içre ederler dâ'imâ ḥalvet
Nazar ber-pâ olan sâliklerin âdâbıdır elbet
Hemîşe **hüş-der-demle** gelür her ḥâtıra şafvet
Bu yolda ittibâ'-ı sünnet oldu bâ'is-i vuşlat
Cemî'-i bid'atı terk etse bunda ihtidadandır G-84-III

Bölgede Nakşibendî tarikatından daha önce faaliyet gösteren bir diğer tarikat Şeyh Abdulkadir-i Geylanî'ye isnat edilen Kâdirî tarikatıdır. Şair, bu tarikatın mensuplarına, hizmet verilen tekkelere de kayıtsız kalmamıştır. Söz konusu Abdurrezzâk Ağa, Erbilli Süleyman Racî'ye ait “*meded yâ sâkinü 'l-Bağdād*” (G-49), “*tarîk-ı Kâdirî*” (G-202) ve “*yâ Gavṣ-ı Geylânî*” (G-203) redifli manzumelerine birer tahmis söylemiştir. Ayrıca, şair Erbil Kalesindeki Kâdirî'lerin Şeyh Şerif Tekkesiyle meşhur olan Şeyhzâde Tekkesinin onarımı münasebetiyle yazdığı manzumesinde “*Bârgāh-ı Kibriyāya bî-riyādır Şeyh Şerîf*” diyerek bir cevherli tarih düşürmüştür.¹⁷⁰

1.1.7. Görevi

Abdurrezzâk Ağa'nın tahsilinin tamamlanmasının ardından devlet memuru olarak Evkaf Dairesinde vazifeye başladığı anlaşılmaktadır. Bir ara Erbil'in yakınında bulunan ve yine Kerkük sancağına bağlı Ravanduz kazasının tahrirat kitabeti (yazı işleri) görevinde bulunmuştur.¹⁷¹ Ayrıca, Erbil'in Mahkeme Dairesinde de mahkeme azası olarak görev almıştır.¹⁷² Elimizde bulunan kaynaklara göre Abdurrezzâk Ağa, üç defa dörder yıllık Erbil belediye başkanlığı görevini yürütmüştür. Başkanlık vazifesi ilk defa “1888-1892”, ikinci defa “1896-1899” yılları arasına gerçekleştiği söylenir.¹⁷³ Son defası ise Musul Sâlnâmesi'ne göre 1900'lü yıllarında olması gerekir.¹⁷⁴

---

¹⁷⁰ SB, s. 31.

¹⁷¹ A.e.

¹⁷² Musul Sâlnâmesi, İkinci Defa, Vilayet Matbaası, Musul 1310 (1892), s. 188.

¹⁷³ Kerküklü Hicri Dede, a.g.e., s. 33; Ata Terzibaşı, a.g.e., s. 84; Burhan Yaratlı, *Meşrikat Min Te'rîh Arbîl*, Matba'at Minâre, Arbîl 2014, s. 30; Necât Yâsîn El-Neccâr, *Te'rîh Belediyyet Arbîl.. Ru'esâhâ ve Mecâlishâ Münzû Te'sîsen (1875-2014)*, El-Teb'at 'Ulâ, Arbîl 2014, s. 28. Söz konusu kaynaklar, şairin belediye başkanlığının görev tarihleri aynı gösterilmiş olsa da verilen tarihler sağlıklı değildir. Nitekim, 1306 (1891) yılında birinci defa çıkan Musul Sâlnâmesi (1891)'nin sayfa 131'de, belediye başkanı olarak Ahmet Ağa'yı göstermektedir. Aynı söz edilen kaynağın son sayfasında şaire ait neşredilmiş tarihli manzumesinin başlığı “Erbil hanedanından sabık belediye reisi rifatlı Abdurrezzâk Efendinin tarihidir” diye şairden söz etmiştir.

¹⁷⁴ Musul Sâlnâmesi, Dördüncü Defa, Vilayet Matbaası, Musul 1325 (1907), s. 218.

1.1.8. Vefatı

Abdurrezzâk Ağa, yetmiş yaşındayken sağlığından şikâyetçi olduğunu ve artık bu fani dünyada vadesi dolduğunu “kalmadı” redifli manzumesi ile dile getirmiştir.

Münhanî oldı vücūdum zîr-i bār-ı qahrda
Şimdi cism-i nātüvānda istikāmet kalmadı

Şair, aynı kasidenin son beytinde kendi vefat tarihini de düşürmüştür.

Sâl-i târîh-i vefâtın harf-i cevher söyledi
Gözde heybet dilde hasretle harâret kalmadı (Sene 1329)

سال تاریخ وفاتن حرف جوهر سویدى
گوزده هیبت دلده حسرتله حرارت قالمادى

Ancak, şair bu tarihten yirmi yıla yakın bir süre yaşadktan sonra vefat etmiştir.

Ayrıca, Abdurrezzâk Ağa devrin âlimlerinden hemşehrisi Küçük Molla Efendi’nin amcazadesi Şeyh Cemil’in (1338/1919-1920) vefatı üzerine cenazesi ve taziyesinde bulunamadığından dolayı iki tarihli kasidesi ile gönderdiği taziye mektubunda, ondan özür dileyerek uzun zamandan beri bel ağrısına duçar olduğunu ve ilaveten bu defa gözlerinin etrafında arpacık denilen sivilcelerin verdiği ıstırap ve iltihaplardan dolayı sağlığından son derece şikâyet etmektedir.¹⁷⁵

Abdurrezzâk Ağa, Erbil’de Hicri 1352 senesinin Recep ayında (M. Ekim-Kasım 1933) irtihal-i dâr-ı bekâ etmiştir. Şair, eskiden halasının adı verilen Fatma Hatun Tekkesi günümüzde ise Şeyh Mustafa diye bilinen caminin arka tarafında yer almış, Uzeyrîler Aile Mezarlığında defnedilmiştir.¹⁷⁶ Şairin vefatı üzerine akranı,

¹⁷⁵ AS, s. 181-182.

¹⁷⁶ Uzeyrîler Aile Mezarlığı ile ilgili bkz.: Şîrzâd Şeyh Muhammed, *El-Mekâbir ve'l-Mezâeât ve'l-Azriha fî Arbîl, el-Tab'atu'l-Ulâ*, Arbîl 2011, s. 132-136.

Hamdî mahlası da kullanan Erbilli Muhammed Müftî Efendi, yedi beyitlik gazel şeklinde aşağıda verilen bu mücevher tarihli manzumeyi tanzim etmiştir.¹⁷⁷

Göñül dünyāya bend etme bu dünyā eski dünyādır
‘Adüvv-i ekberi ehl-i kemāl ü fażl u taḳvādır

Sözüm işbātına kāfî degildir bilmezem āyā
Giden elden bugünlerde o kim bî-mişl ü hemtādır

Vefāt étdi hezārān ḥayf ola ‘Abdurrezzāk Āgā
Diyānetde faṭānetde ferīd-i ‘aṣr u yek-tādır

Bütün Erbilde te’şīr-i vefātı cāy-gīr oldu
Nere baksañ şadā-yı āh u āvāzı dirīgādır

Ġarīḳı baḥr-i ḡufrān u celis-i ḥūr-ı ‘ayn olsun
Lisān-ı ḥalḳda Ḥaḳdan hemīşe bu temennādır

İlāhī ‘abdiñız Müftî emr’üd’ünī maḳāmından¹⁷⁸

Du‘āsı luṭf u ḡufrān rahmet için böyle şeydādır¹⁷⁹

Şorup tārīḥ-i mevtin eşk-rīzāna hemān hātif

Dédi ḳaşr-ı cinān ‘Abdurrezzāk Āgāya me’vādır (Sene 1352)¹⁸⁰

صوروب تاريخ موتن اشكریزانه همان هاتف

دیدى قصر جنان عبدالرزاق اغايه مأوى در (سنه ۱۳۵۲)

¹⁷⁷ Muhammed Müftî Efendi (Hamdî)’nin hayatı ve şiirleriyle ilgili bkz.: Ata Terzibaşı, *Erbil Şâirleri [1-3]*, Hazırlayanlar: Doç. Dr. Ali İhsan Öbek- Arş. Gör. Duygu Dalbudak, Kerkük Vakfı Yay., İstanbul 2007, s. 142-149.

¹⁷⁸ Üd’ünī: Bana dua edin. Tamamının anlamı “Rabbiniz şöyle buyurdu: **Bana dua edin**, kabul edeyim. Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir.” olan Mü’min suresi 60. âyetten kısmî iktibastır.

¹⁷⁹ Bu beyit, başka bir nüshada manzumenin makta beyti olarak şu şekilde geçmektedir: “Muḥammed Ḥamdî şimdi emr’üd’ünī maḳāmından / Du‘āsı ‘afv u ḡufrān rahmet için böyle şeydādır”

¹⁸⁰ Bu yayınlanmayan tarihli manzume hemşehrim şair Hamdî’nin torunu olan yazar-araştırmacı Osman Müftî’den tarafımıza gönderilmiştir. Bu nazik çıkışından dolayı kendisine minnet ve şükranlarımı sunarım.

1.1.9. Mezarı

Abdurrezzâk Ağa, Erbil'in Hanekâh Mahallesi'nde ailesi tarafından ihya edilen camiinin bitişiğindeki, Uzeyrîler Ailesi Mezarlığı olarak bilinen mezarlıkta defnedilmiştir. Şairin mezarı, bölgenin mezar tipolojisinde en sık karşılaşılan dikdörtgen (kare formlu) doğrudan toprakla temas hâlinde blok mermerlerin yan yana getirmesiyle oluşmuş türdendir. Ancak, ölçüleri diğer mezarlara göre oldukça büyük ve daha yüksektir. Mezar, demir şebeke ile çevrilmiş, ancak yıpranma sonucu şâhidelerin şebekeleri koparak dağılmış durumdadır. Mezarın baş ve ayak şâhidesi mevcuttur. Şâhidelerin kitabeleri mermer üzerine celî sülûs ile yazılmıştır, serlevhada *El-Fâtiha* ibaresi bulunmaktadır. Son yıllarda caminin genişletilmesiyle, haremin duvarı mezarın baş şâhidesine yapıştırılmış; bu durum mezarın yapısının bozulmasına yol açmıştır. Mezarın baş şâhidesinde yer alan 6 satırlık Arapça kitabe şöyledir:

الفاطحة
هذا قبر المرحوم
المغفور الراجي رحمة
ربه الغفور عبد
الرزاق اغا ابن فتح
الله اغا توفى في شهر رجب
سنة ١٣٥٢

El-Fâtiha

Hâzâ kabri'l-merhûmi'l-mağfûr er-râcî rahmetⁱ

Rabbihi'l-Ġafûr ' Abdurrezzâk Ağa Fethullâh Ağa

teveffâ fi şehrⁱ Receb

Sene 1352

[Fatiha. Bu mezar, Allah'ın rahmetine kavuşan, günahları bağışlanan ve Rabbinin rahmetini dileyen Fethullâh Ağa'nın oğlu Abdurrrzak Ağa'nındır. Hicrî 1352 yılının Receb ayında vefat etmiştir.]

Ayak şâhidesindeki 6 satırlık kitabe ise aşağıya alınan meşhur dört mısralık Arapça münacatıyla şairin vefat tarihine yazılmış Farsça bir beyitten oluşmaktadır.

Beyitte geçen “Allâhü Ğafûr (الله غفور)” ibaresinin harfleri ebced hesabıyla toplanınca şairin vefat tarihi (Hicri 1352) ortaya çıkar.

الفتاحة

أنا مُذنبٌ أنا خاطئٌ أنا عاصي

هو غافرٌ هو راحمٌ هو عافي

قابلتهنَّ ثلاثةً بثلاثةٍ

فستغلبنَّ أوصافه أوصافي

خاصه مدحت ثناخوان شكور

این نوشت تاریخش "الله غفور"

El-Fātiha

Ene müznib^{ün} ene hâti^{ün} ene ‘āşī

Hüv^e ğāfir^{ün} hüv^e rāhim^{ün} hüv^e ‘āfi

Ķābeltühünn^e selāset^{en} bi-selāsetⁱⁿ

Festağlibenn^e evşāfuh^u evşāfi¹⁸¹

Ĥāşşa-i midhat senā-hān-ı Şekūr

În nuvişt târîhiş “Allâhü Ğafûr”

1.2. Edebî Kişiliği

Abdurrezzâk Ağa, Osmanlı yönetiminin son döneminde, Erbil adlı küçük bir kaleden ibaret bir ilçede doğup yetişmiş bir şairdir. O hâlde büyük kültür merkezlerinden uzak kalan taşrada yetişmiş olan şairler arasında yer almaktadır. Emlâk, arazi ve ziraat yapmakla gelir sağlayan, devrine ve konumuna göre oldukça varlıklı ve nüfuzlu bir aileden gelmektedir. Bunun sayesinde de rahat ve sağlam bir eğitim alma imkânı bulabilmiştir. Şair, bir devlet memuru olarak üstlendiği vazifeleri

¹⁸¹ “Ben günahkârım, hatalıyım ve asiyim; O (Allah) ise bağışlayıcıdır, merhametlidir ve affedicidir, benim üç sıfatım Allah’ın üç sıfatına sayı olarak eşit olsa da O’nunkiler benimkilerine üstün geldi.” anlamına gelen bu Arapça şiir, kimin tarafından yazıldığını bilinmemekle beraber kimi Abbâsiler döneminin ilk şairlerinden olan Ebî Nüvâs (ölm. 814)’a (Meysûn Muhammed Kassâs, *Fesâ’il Beyne Yedey Kiyâmet*, Bibliomania li’l-neşr ve’t-tevzi’, Kahire 2019, s. 18-19.) kimiyse İmâm Şâfi’î (ölm. 820)’ye isnat edilmektedirler. Ancak söz konusu olan şiir, her iki şairin neşredilmiş divanlarında bulunmamaktadır (*Divân Ebî Nüvâs Bi-rivâyetüs-Savlî*, tahkik: Doktor Behcet Abdulgafuru’l-Hadîsî, Dâru’r-risâlet li’l-tibâ‘at, Bağdat 1980; *Divân İmâmu’s-Şâfi’î*, cem‘uhu ve şerhuhu: Na‘îm Zerzûr, et-tab‘atu’r-râb‘at, Dâru’l-kütübü’l-‘İlmiyyet, Beyrut 2006).

gereği, bölgenin aydın kesimiyle ilişki kurarak geniş bir çevre edinmiştir. Şairin şiir yazma uğraşına tam olarak ne zaman meylettiği bilinmemekle birlikte her şair gibi gençlik çağında edebiyata, özellikle şiire ilgi duyarak eski ve çağdaşı olan şairlerin eserlerini takip etmiş, böylece kültürünü ve edebiyat bilgisini az çok geliştirmiştir, denilebilir.

Bir yandan da o, dönemindeki İstanbul matbuatıyla yerli yayın organlarından Musul vilayet merkezinde neşredilmekte olan Musul, Neynevâ, en-Necâh ve Kerkük'te çıkarılan *Havâdis* gazetelerini takip edebilmiştir.¹⁸² Hatta şair kendi şiir defterlerinde verdiği bilgilere göre Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı ve Musul vilayetinin, İngiliz mandasıyla yeni kurulan Irak Kraliyeti'ne bırakılmasının ardından bile İstanbul'da yayınlanan *Sabah* ve *Akbaba* gibi gazetelerin aboneliğini sürdürerek oradaki edebî yazıları izlemiş, beğendiği manzumelere de tahmisler yazmıştır.¹⁸³ Şairin bir kısım manzumelerinin yukarıda adı geçen yerli gazetelerden *Neynevâ*, en-*Necâh* ve *Havâdis*'te neşredildiğine dair bilgi sahibi olsak da Irak'ın kuruluşundan bu yana siyasi istikrarsızlığı yüzünden bu süreli yayınların hiçbirinin koleksiyonu günümüze intikal edememiş; dolayısıyla birkaç tarihî manzumesi dışında hangilerinin gazetelerde yayınladığını tespit etme imkânımız olmamıştır.¹⁸⁴

Uzun bir hayat süren Abdurrezzâk Ağa, bu coğrafyada yetişmiş birinci sınıf şairlerden kabul edilen Erbilli Yakûp Ağa (ölm. 1875), Kerküklü Fâ'iz (ölm. 1897-98), Abdullâh Sâfi (ölm. 1898-99), Muhyeddin Kâbil (ölm. 1909), Şeyh Rızâ (ölm. 1910) ve bunlardan sonra gelen Haydarî-zâde İbrahim Hazânî (ölm. 1931), Zeynelâbiddîn (ölm. 1917), Muhammed Hamdî (ölm. 1946), Hicrî Dede (ölm. 1952), Mehmet Sâdık (ölm. 1967) gibi şairlerin çağdaşı sayılmaktadır. Bu şairlerin birçoğuyla zaten yakından tanışıp samimiyet kurarak edebî münasebetlerde bulunmuştur.

¹⁸² Şu gazetelerle ilgili detaylı bilgi için bkz.: Salahaddin Saki Veli-Mehmet Hurşid Dakuklu, *Irak'ta Basın Tarihi (1869-1979)*, Kültür ve Tanıtma Bakanlığı Yay., Bağdat 1980; Ata Terzibaşı, *Kerkük Matbuat Tarihi*, Kerkük Vakfı Yay., İstanbul 2005.

¹⁸³ SB, s. 25; SA, s. 71-72.

¹⁸⁴ AT, s. 242-243; *Musul Sâlnâmesi*, Birinci Defa, Vilayet Matbaası, Musul 1308, s. 310; Ata Terzibaşı, *Erbil Şâirleri*, s. 84, 97.

Irak Türkmen edebiyatında şahsiyeti, kültürü ve eserleriyle, geçen yüzyılın ilk yarısına damga vuran Kerküklü Hicrî Dede, yayınlanmamış *Riyâzuş-şu‘ârâ* adlı tezkiresinde Abdurrezzâk Ağa’nın edebî kişiliğini ve divanhanesine uğrayarak kendisiyle olan bir hatırasını şu şekilde aktarmıştır:

“Abdurrezzâk Ağa, ... gayet belîğ bir edîb ü şâ‘ir hadd-i zâtında bir mücessem-i fazl olan merd-i kâmil simâ-yı dehâdan sayılırdı. Tesadüf bir tarihte yolum Erbil’e düştükte sâhib-tercümenin divanına zâ‘ir sıfatla gitmiş bulundum. Mezkûr divanında eşrafından merhum Seyyid Abdullah Ağa ve Reşid Ağa’larla Doğramacı Ali Paşa mevcûd oldukları hâlde pek hürmetle karşılandım. Biraz muhavere-i edebiye geçtikten so[n]ra merhum mumâileyhin pek çok ber-güzide eşârını vaktiyle görmüş olduğumdan mevzuu geldikte bahsettiğim esnada merhum üstada bizim ihlasımız ve ondan bize karşı teveccüh ve iltifatı olmak münasebetiyle acizlerine hitaben ‘*Dede iki sünûhât ile bir rubai mahsul tabiatımdan al sizde hatırat kalacak olursa bizi ara sıra der-hâtır u tezkâr edeceğiniz eminim*’ ma‘a’l-iftihâr kabul ederek şimdiye kadar defterimde kayd olunmuş mahfuzdur.”¹⁸⁵

Osmanlının son şeyhülislamlarından ve Hazânî mahlasıyla şiirler yazan hemşehrisi Hayderî-zâde İbrahim Efendi, görevinden dolayı Osmanlı İmparatorluğunun değişik bölgelerinde bulunurken, kendisiyle mektuplaşarak edebî münazaralarda bulunmuştur. Hazânî yazdığı bazı manzumeleri Ağa’ya göndererek tahmis etmesini istemiştir.¹⁸⁶

Abdurrezzâk Ağa, mecmualarda tahmis ettiği manzumeleri; hem Fuzûlî, Bâkî, Bağdatlı Rûhî, Nâbî, İzzet Molla, Hersekli Ârif Hikmet gibi Türk edebiyatına mal olmuş isimlerin eserlerinden hem de Musullu Basîrî, Mücrim, Erbilli Necmî, Süleyman Râcî vs. pek tanınmayan yerli şairlerin şiirlerinden seçmiştir. Şair, en çok Fuzûlî’nin manzumelerine tahmis yazmıştır. Fuzûlî’nin manzumelerinden sonra Abdurrezzâk Ağa’nın tahmis yazdığı Bağdatlı Rûhî, Bâkî, Musullu Basîrî, Nâbî, Bursalı Belîğ, Şeyh Selâmî vs. şairlerin eserleri gelmektedir. Metinde Abdurrezzâk Ağa tarafından kasideden beyte kadar her türlü tahmisi yapılmış nazım şekli mevcut olan toplam 276 adet tahmis tespit edilmiştir. Çalışmamızda bu konuda detaylı bir liste hazırlanarak verilmiştir.

¹⁸⁵ Kerküklü Hicrî Dede, *Riyâzuş-şu‘ârâ*, yazma eser, s. 433-434.

¹⁸⁶ AT, s. 100.

Şairin bu denli tahmis sanatına yoğunlaşarak tutku hâline getirmesinin ana sebebi bilinmese de hem daha önceki bölümlerde işaret dildiği gibi genel olarak son devir şairlerce bentlerle kurulu nazım şekillerine rağbetin artmasının hem de hemşehrileri sayılan Kerküklü Bekir Müftî (ölm. 1830-31), Kerküklü Hâlis (ölm. 1858-59), Musullu Basîrî (ölm. 1865), Erbilli M. Esad Efendi (ölm. 1931), Muhammed Hamdî vs. şairlerin tahmise karşı gösterdikleri ilginin, kendisini bu alana iten önemli faktörlerden olduğu söylenebilir.¹⁸⁷

Elimizdeki müellif nüshalarının hiçbirinde kayıt tarihi bulunmamaktadır, fakat mecmualardaki manzumelerinin tarihlerine bakarak bu eserlerin şairin hayatının son dönemlerine ait olduğu tahmin edilmektedir. Zaten vefatından önce on yılı aşkın süreyle evinde uzlet hayatı yaşadığı biliniyor. Ayrıca, kimi bentlerde tahmislerinin yaşlılık çağında yazıldığına ilişkin işaretler de vardır:

Yaşım doksana vardı geldi rıhlet yâ Resûlallâh

Alupdur gözlerimden nûr-ı şafvet yâ Resûlallâh

Gönülde koymadı tâb u harâret yâ Resûlallâh

Girândır çeşm-i dilde h'âb-ı gaflet yâ Resûlallâh

Meger bîdâr êde şubh-ı hidâyet yâ Resûlallâh (G-150-I)

Olmasaydı cân u dilde pek fütür

İhtiyârlık étmeseydi ger zühûr

Hem vèrirdim aña îzâh-ı vufûr

Tâ bilesin kim ne gevherdir o nûr

Hak beşer halk êtdi ammâ bî-kuşûr (Mev-XXII)

Abdurrezzâk Ağa, manzumelerinde genellikle, şairlik iddiası olmadığı gibi bir intiba uyandırmaktadır. Nitekim tahmislerinde mahlas kullanmadığı gibi divan şairlerinin aksine kendi manzumeleri veya şairliğine yönelik herhangi bir övünme veya böbürlenme bulunmamaktadır. Kendi eklediği mısraları tahmis ettiği şairlerin şiirlerine yeğlememiştir. Beğenerek tahmis ettiği bazı manzumelerinin makta

¹⁸⁷ Mehmet Akkuş, *Hatîbî Tezkire-i Şuarâ-yı Bağdâd*, MÜİFV Yay., İstanbul 2008, s. 71, 306-310; Ata Terzibaşı, *Kerkük Şairleri I*, s. 231-255; *Erbil Şairleri*, s. 107-116, 142-149.

beyitlerinin tahmislerinde şair hep başka şairlerin manzumelerini değerlendirek tasvip etmiştir.

Şair, Kerküklü Kâbil'in bir gazelini tahmis ederken makta beytinin tahmisinde “her ne kadar bu manzumeye nazire yazmak veya başka bir deyişle bu yaptığım tahmis, gazelin asıl beyitleri sanat bakımından geri olsa da böylesi güzel ve gönül açıcı bir gazeli gördükçe bunu tahmis etmekten kendimi alamadım” diyerek tahmis ettiği gazeli kendi eklediği mısralardan üstün bulmuştur.

Böyle nazm-ı dil-pesendi şimdi gördükçe gözüm
Bir muhammesle gerekdir rişte-i nazma düzüm
Gerçi ol manzūmeniñ tanzīrine yokdur yüzüm
Dīde-i Haq-bīn ile Kābil bakılsa her sözüm
Bir kitāb-ı hikmetiñ ser-levha-i 'unvānıdır G-81-X

Nâzım Paşa'nın kasidesinin tahmisinde de yine buna benzer bir ifadeyle şairlik iddiası olmadığını vurgulamıştır:

Bu nazm-ı dil-pesendiñ sırrına mâhir degilsem de
Buña fihrist-i hikmet söylerim şâ'ir degilsem de
Ne vechiyle dēmişdir evvel ü âhir degilsem de
Hakīmāne sözi nazm etmege kâdir degilsem de
Bu kıt'am gūş eden aḥbāba Nāzım bir naşihatdır K-15-XVI

Buna rağmen aşağıya alınan bentte İzzet Molla'nın uzunca *Mirâc-nâmesini* tahmis ederken zorluk çekemediğini söyleyerek şair uzun manzumeleri bile tahmis etmekten aciz olmadığını ima etmektedir:

Şu mi'râc-nâmeyi tahmīs ederken düşmedim rence
Bu yüzden nâ'il oldum bī-muṭalsam böyle bir gence
Yazup takdim ederken ol huzūr-ı âsmān-sence
Şalāt-ı ḥams-ıla çekmiş debīr-i āsmān pençe
Berāt-ı 'afv ile mi'râcın etdi ümmete inhā K-5-LXXXIX

Nitekim, şair aynı gazelleri bazen iki defa tahmis etmekten geri kalmamıştır. Hatta mecmualarında bir gazele üç defa ayrı tahmis yazdığına rastlanır. İade sanatıyla yazılmış bir musanna gazeli aynı sanatı kullanarak tahmis etmesi (G-204) ve tahmis üzerinde tahmis yapma (M-16) denemesiyle şair, tahmis sanatı yapma pahasına bütün imkânları zorladığı anlaşılmaktadır. Şairin tahmis etmek üzere seçtiği zemin manzumeler, muhteva bakımından naatlar ve aşk konulu gazeller ağırlıktadır. Şiirlerin bir kısmında teknik kusurlar göze çarpmaktadır. Bunlara ilgili bölümlerde işaret edilmiştir.

Çalışmalarını Kerkük ve çevresinde yetişen şairlere ve eserlerine hasreden araştırmacı Ata Terzibaşı, eserinde Abdurrezzâk Ağa'nın tahmislerini şu şekilde değerlendirmiştir:

“Abdurrezzak Ağa ayrıca tanzir ve tahmis alanında da büyük bir şöhet kazanmıştır. Ona bir bakıma *tahmis şairi* demek yerinde olur. Şairler manzumelerini kendisine tahmis etmek üzere gönderirlerdi. En uzun manzumeleri ki bu arada Fuzulî'nin *Gül* ve *Su* kasidelerini, ayrıca bazı terkihibentleri tahmis etmekten geri kalmıyordu. Tahmislerinde çok kez ünlü şairlerle başa çıkarak bunlarla boy ölçüşürdü. Bazı şairlerin zayıf şiirlerine yaptığı tahmisiyle güç kazandırır, letâfet verirdi. Söz gelişi *Abdülganî* adında bir şairin yazdığı ve bütün beyitleri “sâkî bize sun...” sözleriyle başlayan manzumesini, görüleceği gibi yaptığı tahmisiyle kısa aralıklı söz tekrarından kurtararak güzelleştirmiştir. Yerli şairlerimizden Fuzulî, Fâiz, Garibî ve Kâbil gibi dâhi sanatkârların lirik veya tasavvufî gazellerini tahmis ederken konu dışına pek çıkmamıştır.”¹⁸⁸

Elbette şairin manzumeleri sadece tahmislerden ibaret değildir. Elimizde bulunan tahmislerden başka, az sayıda da olsa kaside, gazel, nazire, müseddes, tarihler vs. manzumeler yazmıştır. Özellikle yazdığı tarihî manzumeler, bölgenin tarihine ışık tutacak birer belge niteliğindedir. Bunlar müstakil bir araştırma konusu olabilecek değerde ve zenginliktedir.

---

¹⁸⁸ Ata Terzibaşı, *a.g.e.*, s. 85-86.

1.3. Eserleri

Bu çalışmanın metin bölümünde kullanılan ve çoğunlukla şairin tahmislerini ihtiva eden şiir mecmuaları dışında kendisine ait yazma veya hayattayken basılmış herhangi bir esere rastlanmamıştır. Ne var ki şairin tahmis ettiği Diyarbakırlı İbrahim Re’fet’in *Mevlid-nâmesi*, merhum Şirzad Şeyh Muhammed (1954-2021) tarafından “Taḥmis-i Kitāb-ı Re’fet Mevlid-nâmesi” adı altında hazırlanarak 2015 yılında Albaraka Türk Katılım Bankası desteğiyle eski harflerle kitap şeklinde basılmıştır. Basım yeri olmayan kitap, sadece Muhammed Casim Tütüncü’nün kitaplığında bulunan 13 Zî’l-hicce 1369 (26 Eylül 1950) tarihinde Haydar bin Reşid Efendi tarafından istinsah edilmiş nüshasına dayanılarak hazırlanmıştır. Bu nüshanın tavsifi metin kısmında verilmiştir.

2. BÖLÜM: ŞAİRİN TAHMİSLERİNİN İNCELENMESİ

2.1. Tahmislerin Şekil Özellikleri

2.1.1. Vezin

Tanımında da belirtildiği gibi tahmisin özelliklerinden biri, ilave edilen mısraların vezninin, daha önceden -beyitlerle- yazılmış manzumenin veznine uyması zorunluluğudur. Abdurrezzâk Ağa, 19 değişik kalıpla yazılmış manzumeleri tahmis etmiştir. Tahmis edilmiş şiirlerinin aruz bahirleri ile kalıplarının dağılımı ve sayıları aşağıda verilen tabloda sıralanmıştır.

Bahirler	Kalıplar	Türkçe Tahmisler	Farsça Tahmisler	Kalıp Toplam	Bahir Toplam
Hezec	Mefâ'ılün mefâ'ılün mefâ'ılün mefâ'ılün	67	3	70	112
	Mefâ'ılün mefâ'ılün fe'ülün	2		2	
	Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün	35	2	37	
	Mef'ülü mefâ'ılün mef'ülü mefâ'ılün	2	1	3	
Recez	Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün	2		2	3
	Müstef'ilâtün müstef'ilâtün	1		1	
Remel	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	56	4	60	125
	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	2		2	
	Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	57	5	62	
	Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	1		1	
Muzâri	Mef'ülü fâ'ilâtün mef'ülü fâ'ilâtün	6	2	8	22
	Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün	12	2	14	
Münserih	Müstef'ilün fe'ülün müstef'ilün fe'ülün	1		1	4
	Müfte'ilün fâ'ilün müfte'ilün fâ'ilün	2	1	3	
Serî	Müfte'ilün müfte'ilün fâ'ilün	2		2	2
Ahreb	Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ül		2	2	18
	Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilün fâ'		2	2	
	Mef'ülü mefâ'ilün mefâ'ilü fe'ül		10	10	
	Mef'ülü mefâ'ilün mefâ'ilün fâ'		4	4	
Sonuç:		248	38	286	286

Düzenlenen tabloya göre, şairin, divan şiirinde çok kullanılan kalıplarla yazılmış manzumeleri tercih ettiği anlaşılmaktadır.¹⁸⁹ Abdurrezzâk Ağa'nın tahmis ettiği manzumelerde en çok kullanılan vezinler hezec bahrinin *Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün* ve *Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün* kalıplarıyla remel bahrinin *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün* ve *Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün* kalıplarıdır. Sayı olarak kalıplar arasında hecez-i müsemmen-i sâlim (*Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün*) en başta yer almaktadır. Bu kalıpla yazılmış 70 manzume tahmis edilmiştir. Bahirleri baz alındığında ise toplam 125 adet tahmisle ilk sırada remel bahri gelmektedir.

Tahmislerde imâle, zihâf, tahfif (kasr) ve teşdîd gibi aruz kusurlarına pek çok yerde rastlanır. Vezin kusurları ile ilgili yapılan incelemelerde sadece Abdurrezzâk Ağa'nın manzumelere eklediği mısralar kıstas alınmıştır.

2.1.1.1. *Vasl (ulama)*, mısrada vezin gereği sonu ünsüz ile biten bir kelimeyi ardından gelen kelimenin başındaki ünlü ile kaynaştırarak okumaktır. Türkçenin ses akışına da uygun olan bu durum aruzda kusur sayılmaz. Aksine *vasl* şiire ahenk katması bakımından yapılması gerekli sayılmıştır.¹⁹⁰ Tahmislerdeki *vasl* durumuna örnek:

Âb-ı rûyî âb-ı zemzemdir yahûd âb-ı nemîr

Nüş_edenler oldılar dünyâ vü 'uqbâda vezîr

Tâbi'-i **fermân_olan** oldu meserretle müşîr K-2-XXIV

Dâ'im_olupdur 'askeri aşhâb-ı dehriñ serveri

Ya'nî cihâñ ser-'askeri küffâra çekdi leşkeri

Oldur cihâññ reh-beri bu dehre olmaz müşterî K-3-XXIV

Rahm-ı mâderde iken yandı hele cân u tenim

Emdigi hûn-ı cigerdir gece gündüz dehenim

Çâk **çâk_olsa** n'ola kanlu olan pîrehenim G-113-I

¹⁸⁹ Haluk İpekten, *a.g.e.*, s. 300-302; M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 226; Muhsin Macit, *Divan Şiirinde Âhenk Unsurları*, 3. baskı, Kapı Yay., İstanbul 2016, s. 83.

¹⁹⁰ Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 12; Haluk İpekten, *a.g.e.*, s. 142-143; M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 208.

Olan müşrikleri hem âteş-i düzaḥla **ḥasf_eyle**
Dem-i maḥşerde luṭfuñ kâffe-i İslâma **şarf_eyle**
Şefâ‘at bâbını zîrâ ten-i evzâra **keşf_eyle** G-144-II

Gel_êy sâķî-i gül-çehre cihân fânî degil bâķî
Eliñde cām-ı furşat **var_iken** erbâb-ı ezvâķı
Gözet şâm u seḥer vēr anlara şahbâ-yı berrâķı G-187-I

Êdüp bu nefis-i emmâre dil-i nâ-şādımı bed-nām
Esîr-i ğam giriftâr-ı sitemle eylemiş ilzām
Rehâ-yâb_olmak_üzre dâ‘im_eyler ‘arz-ı istirḥām G-203-X

Mâteminde çekilen âh u fiġân u hem bükâ
Çekdiğim miḥnetleriyle **neşr_êder** bād-ı şabâ
Eşķ-rîz_oldı bu yüzden cümle-i arz u semâ M-5-[II]-I

Cânımdan_uşandırdı beni âteş-i hicrân
Gözyaşına **ġark_êtdi** beni dîde-i giryân
Bu ḥâlet-i buḥrânda iken bu dil-i sūzân Kıt.-2-I

Manzumede vezin gereġi sonu ünsüzle biten bir kelimenin “he” harfîyle başlayan kelimeye yapılan ulama *vasl-ı hâ* denir. Aruzda büyük bir kusur sayılmasına rağmen bazı şairler bu yola başvurmuşlardır.¹⁹¹ Abdurrezzâk Aġa da muhtemelen vasl-ı hâ’yı daha önce gelen şairlerin şiirlerinde rastlamış olduğundan dolayı tahmislerinde uygulamakta bir sakınca görmemiştir. Tahmislerinde bu kusur dört yerde tespit edilmiştir:

Êden sūz-ı derûnıyla Muḥarrem mâtemin icrâ
Görür kaşr-ı cinânıñ ravza-i zîbâsını zirâ
Bu dâr-ı pür-kederde **görmez_hergiz** miḥnet-i ferdâ M-2-VI

¹⁹¹ Haluk İpekten, *a.g.e.*, s. 144-146.

HİÇBİR fā'ide vérmez bu olan sīm ü zeriñ
Âhîret mülküñe âhîr düşecek reh-güzeriñ
Dā'im **isterseñ_hemān** olmaya hergiz kederin G-2-VII

Ṭarîḳ-ı istikāmetde olan her ḳā'if-i vāḳıf
Vücūdun naḥrgāh-ı 'ıyde ḳurbān **eyler_her** ṭā'if
Gel étme naḳd-i cānıñ maşraf-ı dünyāya éy şārif G-60-IV

Eş'ār-ı dil-pesendiñ okındı her maḥalde
Noḳsānı **yokdur_hergiz** elfāz hem cümelde
Nāzım daḥi dēmişdir bu naẓm-ı bī-bedelde G-94-IX

Vasl-ı 'ayn da sonu ünsüzle biten bir kelime ile 'ayn harfiyle başlayan bir kelime arasında ulamalardır.¹⁹² Divan şairlerinin şiirlerinde daha sık tesadüf edilen *vasl-ı 'ayn* örneği, Abdurrezzâk Ağa'nın tahmislerinde görülmemiştir.

Bunların dışında bir başka ulama konusu ise Türkçe kelimelerde ünlünün ünlüye vasıl yapılmasıdır. Divan şiirinde bazen ünlüyle biten bir kelimenin arkasında yine ünlüyle başlayan bir kelime gelince iki ünlüden birinin düşürülmesi durumudur ki Abdurrezzâk Ağa'nın tahmislerinde sıkça rastlanmaktadır.¹⁹³

Éy ḥāme-i ḥamd u şenā **v'ey** mādiḥ-i Āl-i 'Abā
Gülşen-serāy-ı dehrde olduñ bu na'ta āşnā
Āşār-ı şun'-i Īzedi bildir nedir söyle baña K-3-I

Her 'āşık-ı ḥātır-şiken çekmekdedir renc ü miḥen
Gülşen-serāy-ı 'aşḳdan olsun **n'ola** bir kerre şen
Hicrānıñ dā'im çeken vaşlıñ diler pīr-i kühen G-69-IV

Süz-ile pervāneāsā nūr u nāra ölmeyüp

¹⁹² M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 209.

¹⁹³ Gös. yer.

Âşyân-ı gülşen içre bir naşîbi kalmayup
Derde yok şabır **anîñ'çün** bezm-i re'ye gelmeyüp G-72-II

Beni âşüfte hâl étmiş kemend-i turra-i şeb-gün
Yine Leylâ-yı hüsniñ pertevinden olmuşum mecnûn
Hele bir noktada yokdur qarârı ba'd ez in **n'êtsün** G-79-IV

Hele şahbâ-yı 'aşk-ıla der-i cânânede **n'ola**
Kadeh-nüş-ı maḥabbetle yatup kâşânede **n'ola**
Görürsem şüret-i dil-dârımı peymānede **n'ola** G-80-VI

Ëy şāḥib-i ser-māye-i bāzār-ı şerī'at
V'ey mālîk-i ser-ḥalka-i irşād-ı tarīkat
Ger vèrmese Ḥassān u Lebīd na'tıña zīnet Kıt-3-V

2.1.1.2. Çekme veya uzatma anlamına gelen *imâle*, vezin gereği bir açık heceyi uzatarak kapalı hâle getirmektir. Genellikle Türkçe kelimelerdeki ünlüler ile Farsça izafet kesrelerinde yapılır. Bu durum aruzda kusur sayılır.¹⁹⁴ Tahmislerdeki imâle kusurlarına örnek:

Bu cihānıñ yok **vücūdı** var **ise** vehm ü ḥayāl
Bu ḥayāl ü vehm **içinde dèdi** bir şāḥib-makāl
Geç bu **dünyâ-yı** denīden dehre **étme** ittışāl G-37-II

Ka'be-i kūy-ı tavāf etmek içün dil-dārıñ
Şarf kıl **dergehine** her ne ki vardır **varıñ**
Vaṭanımdır güzelim ol der-i pür-züvvārıñ G-113-VII

Ravza-i pākîñ olupdur **gülşen-i dār-ı** cinān
Andadır āşār-ı cennet ḥūr u ḡilmān pāsban

¹⁹⁴ Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 13; Haluk İpekten, *a.g.e.*, s. 146; M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 210.

Géce gündüz oldu dâ'im **kıblegâh-ı** mü'minân G-117-VI

Dem-â-dem **şahne-i** deyr ü **kilisâda** olan gavgâ
Sebeb **hüsn-i** cemâliñdir hemân ey **kâmet-i** ra'nâ
N'**ola** **hasret-keş-i** **didârîñ** olsun **Hazret-i** 'İsâ G-132-III

Kudretiñle rûh-ı **âdemde** sebât
Zâhir **oldı** anda esmâ' u şifât
Emriñe münkâd olan **aldı** berât Mev- XI

2.1.1.3. Medd (İmâle-i memdûde), uzatma demektir. Aruzda Arapça ve Farsça kelimelerde bir kapalı heceyi biraz daha uzatarak veya sonu iki ünsüzle biten bir heceyi bir kapalı bir açık iki hece olarak okumaktır.¹⁹⁵ Arapça ve Farsça kelimelerde med yapılması gereklidir, aksi takdirde zihaf kusuru olarak kabul edilir.

2.1.1.3.1. Tahmislerde uzun ünlü hecede med örnekleri:

Hem şecâ'atde mehâbetde olunca **nâmver**
Harb içinde düşmeni bir hamlede mağhûr eder
Satvet-i seyf-i celâli vërse âfâka haber G-2-XV

Yüz terinden hâşıl oldu nefha-i **gülzâr** gül
Ahmed-i Muhtârı dâ'im eyler **istiğfâr** gül
Hüsnüñe 'arz-ı teşekkür étmege her **bâr** gül G-4- I

Ehl-i erbâb-ı kemâli lutfuñuzdan **dûr** tut
Sâyeñizde yaşıyan mechûlleri **mesrûr** tut
Muğtezâ-yı tînetiñdir gel bizi **mecbûr** tut G-61-IV

Mürekkebdir bütün nev'-i beşer bu **çâr** 'unşurdan

¹⁹⁵ Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 14; Haluk İpekten, *a.g.e.*, s. 151; M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 211.

Kimi âteş mizâcında olupdur dilleri rûşen
Kimi âb u hevâ vü hâk içinde oldu müstahsen G-187-IV

Ruh-ı **dil-dâr** gören şanma kî memnûn çıktı
Dâ'imâ bağı yanık gözleri pür-hûn çıktı
Cân-fedâ etmiş-iken şanma kî mağbûn çıktı G-194-I

2.1.1.3.2. Tahmislerde iki ünsüz harfle biten hecede med örnekleri:

Şanma gülzâr-ı cihânda saña karşı **şevk** var
Hem hicâbından kızarmış şanma anda **aşk** var
Bir gül-i pür-hârdır şanma çemende **zevk** var K-4-XXII

'**Aşk** her dâ'im cihânda cilvegâh-ı **zevk**dir
Ehl-i 'aşkıñ lezzeti dîdâr ile **pür-şevk**dir
Dâ'imâ pervâneniñ şem'-i vişâli **hark**dır G-3-III

Kâ'inât içre bulunmaz böyle bir **mâ-fevk** kim
Çeşm-i ahvel tek cihânı 'aşık-ı **pür-zevk** kim
Biri dâ'im iki görmez bu olunca **halk** kim G-7-IV

'Âlem-i hestîde dâ'im ravza-i ebrârsın
Her kûlûb-ı mü'minîne gönçe-i gülzârsın
Derdnâk olan kesâne dafi'-i ekdârsın G-7-[XIII]- IX

Türkçe kelimelerde yalnız vezin gereği yapılan medler aruz kusuru sayılır. Bu çeşit medler, şiirin ahengi arttırmasına sebep olması ve diğer kelimelerle uyum sağlanmasıyla ancak olumlu karşılanabilir. Divan şairleri en çok “baş”, “var”, “az”, “ağ”, “dağ” gibi tek heceli kelimelerde med yapmışlardır.

Yüz kara gitmiş iken **ağ** döner
'Avdet eylerse de pür-**dâğ** döner

Hurûf-ı ma'zûle (Düşürülen harfler) olarak kabul edilen hece sonlarındaki uzun ünlü olan elif ve nun harflerinde şairler genellikle med yapılmasından sakınmışlardır. Zaten aruzda bu durumun med değerinde sayılması kusur olarak görülmüştür.¹⁹⁶ Abdurrazzak Ağa da tahmislerinde genelde bu kurala uymuştur. Aşağıdaki örneklerde “nun” ile biten uzun heceler tek ve kapalı hece değerinde kullanılmıştır:

Şu kî **ser-gerdān** gezerken gözler oldı eşk-rîz
 ‘Âşık-ı dîdâr iken dünyâda olmuşdur ‘azîz
 Nehr-i Kevşer tek olupdur gerçi ol âb-ı lezîz K-1-XIV

Bahâr eyyâmıdır şahñ-ı çemenler âbdâr oldı
 Gül-i surh u sefid ü zerd ü mâ’î nâmdâr oldı
 Kızardı **erguvān** zerrîn kadeh hep zernigâr oldı M-12-[V]-I

Cümle-i halk-ı **cihān** bende-i dergāhıñ kim
 Zîkr ü efkâr-ı Hudā zîver-i efvāhıñ kim
 Seni medh etmiş-iken Hâzret-i Allâhıñ kim G-1-VI

Hele bu Konya şehri fâ’ik-ı âfâkdır çünki
 Olan her bürkesi bir zemzem-i ezvâkdır çünki
Hemān ihrāmları tennüre-i eşvâkdır çünki G-13-VI

Şair, tahmislerinde vezin gereği yapılan bazı medleri yükleme hâli (-i/ı) ekiyle belirtmiştir. Transkripsiyonlu metinde gösterilmeye gerek duyulmayan bunlardan bazıları:

Ebkem oldı ol zamānda lehçe-i aqvālden
 Kaṭ’-ı ümmîd eyledi hem cümle-i **emvāliden**

¹⁹⁶ Haluk İpekten, *a.g.e.*, s. 153; M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 219.

Göz kapandı fâriğ oldu ya'ni **mā-fi'l-bāliden**

*Akrabası fehm eder encām-ı kārı **hāliden***

Şükr ederler 'ākıbet ahvālını hep ol zamān

K-12- X

Bu miḥnet-ḥāne-i hestīde şanma fâriğü'l-bālim

O şūḥ-ı dil-rübānıñ dā'imā 'aşkıyla pā-mālim

Uşandım **zühıdden** şimdi hevā-yı 'aşka hoş ḥālim

Beni mey-ḥānede mey nūş eden maḥbūba meyyālim

Görüp ta'n eyleme zāhid ki ahvāl-i şebābetdir

G-74-IV

Zaḥmdār oldu vücūdum ḥancer-i **dil-dārıdan**

Merhem-i vaşlıñ dirīğ etse ten-i **bīmārıdan**

Gece gündüz bī-ḥuzūram nāle-i **pūr-zārıdan**

*Ḥābe varmaz çeşmimiz endīşe-i **ağyārıdan***

Pāsbān-ı genc-i esrārız velāyet bekleriz

G-87-IV

Bilür ahvāl-i şıḥḥat kadrini bīmārdan soñra

Edince varını şarf reh-i **Cebbārıdan** soñra

Açar bāb-ı cinānı Aḥmed-i **Muhtārıdan** soñra

*Ḥaṭar görmez tevānger nakdini **īşārıdan** soñra*

*Ki taş atmaz nihāle kimse berg ü **bārıdan** soñra*

G-160-I

2.1.1.4.

Zihâf, uzun okunması gereken bir hecenin vezin gereği

kısa okunmasıdır. Sadece uzun ünlü heceleri bulunan Arapça ve Farsça kelimeleri aruz kalıplarına uyum sağlamak için uygulanır.¹⁹⁷ Tahmislerdeki zihaf kusurundan örnekler:

Çokdan berü dil-beste-i zencîr-i cünūnum

Bir **Leylîveşiñ** 'aşkı ile zār u zebūnum

Nakdîne-i cān vèrmek ile ğarḳ-ı düyūnum

G-131-V

¹⁹⁷ Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 15; Haluk İpekten, *a.g.e.*, s. 157; M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 215.

La'net olsun **ruḥuna** nesl-i Ebū Sufyānıñ
Urdı dendān-ı güher-bārına hem çevgānıñ
Dikdiler nīzelere belkī ser-i 'uryānıñ G-175-II

Rūtān aḥkām-ı şer' iñ sāyesiyle rū-sefīd oldı
Girer cennet sarāyına cehennemden ba'īd oldı
Benim günden güne her cürm ü 'işyānım cedīd oldı G-144-III

İlk örneğin ikinci mısraındaki “Leylī”, ikinci örneğin ilk mısraındaki “rūḥuna” ve üçüncü örneğin ilk mısradaki “rūtān” kelimelerinde, vezin gereği zihaf yapılarak kelimeler kısa okunmuştur. Aşağıdaki mısralarda da “sākī”, “keşti-i” ve “vādī” kelimelerinin sonlardaki uzun ünlüler vezin gereği kısa okunmuş ve zihaf yapılmıştır. Ancak genellikle bu tür yapılan zihaf lar şairler tarafından kusur sayılmamıştır.¹⁹⁸

Sākī-i gül-çehremiz bu bezmde maḥbūbdur
Her şükūfe bir kadeḥ almış ele meczūbdur
Şāgar-ı luṭfuñ dirīg' étme göñül mendūbdur K-4-VI

Kuruldu **keşti-i** vuşlat açıldı yelken-i re' fet
Seyāḥatdār olur elbet bütün ğavvāş-ı pür-mihnet
Sezādır bād-ı Raḥmānī hūbūb etsün gerek kat kat K-5- LXXXII

Menhec-i 'aşk-ı ḥaḳīkīde olan buldı necāt
Vādī-i 'aşk-ı mecāzīde yok ümīd-i ḥayāt
'Āşıkıñ olmasa destinde bir imzālu berāt G-183-V

Tahfif veya *kasr*, şeddeli bir kelimeyi vezin gereği şiirde şeddesiz yani hafifleştirerek okumaktır.¹⁹⁹ Abdurrezzāk Ağa da tahmislerinde tahfife yer vermiştir.

¹⁹⁸ M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 216.

¹⁹⁹ M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 219.

Aşağıdaki son mısra da kan dökücü anlamına gelen Arapça *seffāk* kelimesinde tahfif yapılmıştır.

Ol dil-ber-i zībā kî gelüp ravza-i hāke
Her şām u seher düşmüş iken merkez-i pāke
Her bir çiçeği beñzer iken tîr-i **sefāke** G-85-VIII

Bunların dışında özellikle şair, muzâri bahrinin Mef'ülü Fā'ilâtü Mefā'ilü Fā'ilün (muzâri'-i müsemmen-i ahreb-i mekfûf-ı mahzûf) kalıbıyla yazılmış manzumeleri tahmis etmekte başarı sağlayamamış, eklenen mısralar vezin hatalarıyla doludur. Metinde vezni sorunlu olan mısraların sonunda (*) işareti konulmuştur.

2.1.2. Kafiye

Kaynaklarda en az iki mısra arasındaki ses tekrarı olarak tanımlanan *kafiye*, divan şiirinin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Kafiye'nin bulunduğu kelimelerin lafızca veya anlamca farklı olması şarttır. Kafiye'lerde ses tekrarı oluşturan harfe *revî* adı verilir. Mısralarda revîden sonra aynı şekilde tekrarlanan ek ve kelimelere ise *redif* denilir.²⁰⁰

Nazım şekli olarak çalışmamızın ana konusunu teşkil eden tahmiste sonradan yazılan mısralar eklendikleri beytin ilk mısra ile kafiyeli olmak zorundadır. Bazen eklenen mısraın son kelime, kafiye'ye uygun düşmüyorsa, bir önceki kelime üzerinde kafiye yapılır, son kelime ise redif olur. Abdurrezzâk Ağa'nın tahmislerinde her kafiye çeşidini görmek mümkündür.

Yapılan tahmislerde kafiye çeşitleri şu şekildedir:

2.1.2.1. *Kafiye-i mücerrede:* sadece revî harfinin tekrarıyla oluşan kafiye'dir. Tahmislerden örnek bentler:

Hâzret-i Şâh-ı cihānîñ yoluna her rûz u şeb
Dâ'imâ hâr-ı muğaylân koydı zevc-i Bû-Leheb

²⁰⁰ Muallim Naci, *a.g.e.*, s. 77; Nihad Sâmî Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Târîhi I*, MEB Yay., İstanbul 1998, s. 182; Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 59; M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 257.

Māye-i ādem edebdir istemez ḥasb u neseb
Ḥ'āh seyyid ḥ'āh 'āmī kām almaz bī-edeb
Fi'li müstaḥsen olan müstevcib-i iḥsān olur K-2-IX

Urunca dest-i fūrkat sīne-i sūzānıma ḥancer
N'ola ḳan ağlamakdan gözler olsun lāle-i aḥmer
Tesellī-baḥş-ı mātemdir egerçi girye-i ḥod-ser
Bu bāzār içre düşmez dāne-i eşkim gibi gevher
Gel ēy cān riştesi şimdengerü dürr-i 'Adenden geç G-39-IV

Rūḥdur ervāḥa vèrmiş dā'imā neşv [ü] nümā
Bu cihetden eylemiş pīr-i muḡāna iktidā
Sāḳi-i gül-çehremiz bu bezmden olmaz cüdā
'Ālem-i ecsāma cārī eylemiş hükmün Ḥudā
Devr ēder cevvēleāsā neş'e-i şahbā-yı rūḥ G-42- X

İnceldi tenim hecrde mānend-i ser-i mū
Biñ yara açup sīnede ol ḥancer-i ebrū
Bu zaḥma 'ilāc ētmeyecek merhem ü dārū
Var yāra peyāmım yetür ēy düşmen-i bed-gū
Düşsün bu melāmet tikenı reh-güzerimden G-131-IV

Ger bāğ-ı cinān içre ḥırām ētse o meh-rū
Āḥir bizi aḡyāra fedā ētdi ol āḥū
Dil-beste ēder anda olan ḥalkā-i gīsū
Ger cennete de böyle giderse o perī-rū
Kimse ṭuramaz ḥūr ile ḡilmān arasında G-157-V

2.1.2.2. Kafiye-i mürekkebe: revî harfi ve ondan önceki harflerin de tekrarıyla yapılan kafiye denilir. Kafiye-i mürekkebe; mürdef, mukayyed ve müesses olarak üç çeşide ayrılır:

2.1.2.3. *Kafiye-i mürdefe:* revî harfinden önce “elif (ā), vâv (û), yâ (î)” harflerinden birinin tekrar etmesidir. Bu harflere (elif, vâv, yâ) *ridf* denilir. *Kafiye-i mürdefe* için birkaç örnek:

Geldiñiz mehd-i cihāna ‘izz-ile ey zāt-ı pāk
İşte küffār-ı Kureyş oldu bu yüzden hep helāk
Merhem-i luṭfuñ diler her ‘āşıkān-ı derdnāk
Zevk-ı tīgından ‘aceb yok göñlüm olsa çāk çāk
Kim mürûrıyla biraḳur raḥneler dīvāra şu K-1-II

Senden umar şefā‘at-i ‘uzmā bu kā’ināt
Göster aña şu merḥale-i hevilde necāt
Ol maḥşer-i ‘umūmīde ey ferişte-şifāt
Vaşlūñ baña ḥayāt vērir fūrḳatiñ memūt
Subḥān^e Ḥālīḳⁱⁿ ḥalaḳa’l-mevt^e ve ’l-ḥayāt G-21- I

Her laḫza eder pīr-i muḡān ile mülākāt
Êtdikçe eder aña mübāhāt u mükāfāt
Bu bābda eder mi saña bir kimse mücāzāt
Teklīf-i şarāb étse saña pīr-i ḥarābūt
Redd eyleme Rūḫī suḫan-ı ehl-i şalāḫı G-190- IV

Pür-ḥumār êtdi beni cām-ı şarāb-ı engūr
Oldı bu nefsi ḥabīsım bu ḥatāya mecbūr
‘Āḳıbet olmalıyım dergeh-i Ḥaḳdan mehcūr
Gāh ser-mest-i mey-i ma’şiyetim geh maḥmūr
Dilde dā’im heves-i lehv ü ṭarab meyl-i fucūr M-1-[II]-I

Kāffe-i ervāḫ-ı ‘ālem ‘arş içinde cān-ḥurūş
Mesken-i Kerrūbiyāndır andadır cümle sürūş
Tutmalı bu mışra‘-i ātīye her laḫza gūş
‘İtimād êtmez devām-ı meḳsine erbāb-ı hūş

Rişte-i enfās iken zencīr-bend-i pāy-ı rūh G-42-IV

Êy Hālîk-ı ‘arş-ı berîn senden ‘ināyet yā Mu‘īn
Sīnemde muzmerdir hemîn ḥubb-i Emīrū’l-mü’minīn
Oldur imāmū’l-müslimīn taht-ı ḥilāfetde mekīn
Ḥaṭ vērde reyḥāna yakīn var Tañrı êy ehl-i dīn
‘Avzū bi-rabbi ‘l-‘ālemīn esta ‘izū mim mā nehā K-3-VII

İştihār eyledi bu ‘ālem-i hestīde Yezīd
Küfrine nātık olup āye-i Qur’ān-ı Mecīd
Kaşd-ı cān etmek için etmiş-iken va‘d-ı şedīd
İşte bu māh-ı Muḥarremde Hüseyin oldu şehīd
Her ne kim perdede mahfī idi hep oldu bedīd M-7-[II]-I

2.1.2.4. *Kafiye-i mukayyede:* revīden önce ridf (elif, vâv, yâ) dışındaki, tekrarlanan sakın harflerdir. Bu harflere *kayd* denilir. Mukayyede kafiye için örnek bentler:

Şeb-i encüm şümārı gör bütün āfākı **pest** êtdi
Cihān-ı nıl-günī perdesiyle pāy-**best** êtdi
Şu vech-ile meger ḥurşīd-i tābānı be-**dest** êtdi
Kedū-yı āftābı şaḥne-i gerdūn şikest êtdi
Sülāf-ı şāfina peymāne tutdı encüm-i zehrā K-5-V

Cümle-i ervāḥ-ı ‘ālem mecma‘-ı kübrāda hest
Bāde-i la‘l-i lebiñle oldılar ḥayrān u mest
Êtmeyen ol kimse kim peymāne-i ‘ahdın şikest
Mest ü medhūş oldu ol cem‘iyyet-i bezm-i elest
Bāde-i tevḥīd-i rūḥ-ı kudsiyāndır lebleriñ G-107-III

Cüy-bār-ı midḥatiñde mā-cerā çün seyldir
Na‘tını i‘lān eden Qur’ān-ı şāḥib neyldir
Ḥāme-i çāpuk-zebān ancak aña bir zeyldir

*Nūn 'aynıñ ve 'l-ķalem ķaşıñ şaķıñ ve 'l-leyldir
Ve 'd-duķā ve 'ş-şems vechiñ zūlf ü aķzıñ ķā' vü mīm*

G-117-II

*Āteş-i hicrānıñ 'ālem yanupdur çün sipend
Nūr-ı 'aşķıñ eylemişdir kā'inātı pāy-bend
Kıblegāh-ı 'ālem olduñ ēy hıdīv-i ercümend
Yā Resūlallāh ķapuñda bu Selāmī derdmend
H'ān-ı lutfuñ sā'ili bir kemter ü ednā yetim*

G-118-VIII

*Bu dünyā-yı denīde yoğ-iken bir neş'e vü bir keyf
Maķall-i cürm ü 'işyandır devām ētmez mişāl-i tayf
İçinde dā'imā cevlan ēder ceng ü cidāl ü seyf
Zebānım olmadı fikr-i dakīķa ma'şiyetden hayf
Çürütüdi dāne-i 'ömri bu hırmen yā Resūlallāh*

G-152-II

*Oldı ol Faķr-i cihān şāhib-i tāk-ı 'alemeyn
Pertev-i nūr-ı vücūdıyla münevver şakaleyn
Anı tavşīfe sezā yok şu'arāda şefeteyn
Şāhib-i hulķ-ı ģasen Ĥazret-i ceddü'l-Ĥaseneyn
'Āleme zātı zuhūr eyledi rahmet bu gece*

G-174-VII

*Ēy yekke-tāz-ı lāhūt refref-süvār-ı dāreyn
Evreng-i 'arşa çıķdıñ olduñ sipihre bir 'ayn
Şeh-bāz-ı evc-i 'alā maķrem-serāy-ı mābeyn
Ēy şāh-ı mülk-i dehreyn fermān-revā-yı kevneyn
Zī-bend-i "ķāb^e ķavseyñ" mānend-i tāk-ı ebrū*

G-180-II

*Hem 'ālī iken 'ālem-i hestīde olup pest
Bu gülşen-i 'işretde gönül olmadı serbest
Ol sāķar-ı gül-günı daķı ētmedi der-dest
Zevķı ol ēder kim gece gülşende yatup mest
Çeşm-i terini gül yüzüne açsa şabāķī*

G-190-II

Gülzâr-ı cemâliñle cihân oldı rebî' ayn
Ol bâğ-ı risâletde kî ey gonçe-i dâreyn
Her şâ'ir ü nâzım kî olup şâni-i işneyn
Nâbî kulumuñ añladığı ey şeh-i kevneyn
Bu nüktede icâd-ı vücûd-ı üdebadan

Kıt-3-IV

2.1.2.5. Kafiye-i müessese: te'sis (revî ile arasında harekeli bir harf bulunan elif) harfinin bulunduğu kafiyedir. Revî ile te'sis arasındaki harfler farklı olabilir. Bu kafiye türüne örnek bentler:

Böyle bâğ-ı dil-güşânıñ vaşfı gelmez hâtıra
Bağ ne zîbâ hâlk edüpdür anda zât-ı Fâtıra
Şun'-ı Bârî münclîdir gece gündüz nâzıra
Her şehir gülzâr levhine çeker yüz dâ'ire
Gâlibâ minkâr-ı bülbülden alur pergâr gül

K-4- XXVIII

Görmedi çeşm-i cihân böyle şehâvetmendi kim
Mağhar-ı ihsânı oldı her ri'âyetmendi kim
Hem şehâvet hem şecâ'atde mehâbetmendi kim
Şâh-ı dîn Sulţân Süleymân-ı sa'âdetmendi kim
Kesb eder hulk-ı hoşundan nüzhet-i etvâr gül

K-4- XLII

Seyyi'âtım mahvına Hâkdan berâ'et bekleriz
Bâb-ı vâlâ-yı risâletden şefâ'at bekleriz
Çâr yâr-ı bâ-şafâdan hem 'inâyet bekleriz
Nice yıllardır ser-i kûy-ı melûmet bekleriz
Leşker-i sulţân-ı 'irfânız velâyet bekleriz

G-87- I

'Ömrüñ teceddüd etsün mîsl-i giyâh-ı nâbit
Dânişverânı etdiñ lûtfuñla gerçi şâmit
Şâbit-ka-dem olupsun merkezde gerçi sâkit
Sen şafha-i cihânda ol nokta gibi şâbit

Döndükçe çarh dönsün perkâr-ı 'izz ü cāhūñ G-101-II

Tahmislerde kayd (revîden önce gelen harekesiz harf) harfi farklı olan kafiyeleler de göze çarpmaktadır. Bu durum belli bir kusur sayılmasa da yapılmaması yapılmasından evladır.²⁰¹ Bu konuda birkaç örnek bent:

Ef'āl ile aqvāline aldanma bu **dehriñ**
Āsārını gösterdi bize vèrdigi **cevriñ**
Hep girye vèrir ḥandesi yok baḳ kî bu **devriñ**
İkbāl ile idbārı budur işte bu '**aşriñ**
Ol şahsı görüp olma ne me'yūs ü ne ḥurrem M-8-[III]-VII

Çıkdı semāya geçti nüh eflāk **fevkiñi**
'Ayn-ı başarla gördi Ḥaḳıñ nūr-ı **berkiñi**
Feyz-i Ḥudādan aldığı dem āb-ı **zevkiñi**
Tökmüş rıyāz-ı tab'ıma bārān-ı şevkiñi
Men enzele'l-miyāh^e ve ahyā bihi'n-nebāt G-21-IV

Tîşe-i cürm ile mülk-i dili **hedm** êtdigime
Darbe-i tevbe ile kendini **reçm** êtdigime
Tā'at-ı Ḥaḳda niyāz êtmege '**azm** êtdigime
'Aceb ol tāt u taḳvā vü bu zu'**m** êtdigime
Varıcaḳ n'olsa gerekdir naḳar-ı Cebbāra G-140-V

Şefā'at naḳdını ol millet-i İslāma vaḳ**f** eyle
Zülāl-i şefḳatıñ her zümre-i 'atşāna şar**f** eyle
Fu'ādımda muḳarrer lekke-i sevdāyı ḥaz**f** eyle
Şeb-i 'işyānda ḳaldım mihr-i iḥsānıñla lu**tf** eyle
Beyāz eyle meded rüy-ı siyāhım yā Resūlallāh G-145-II

²⁰¹ Muallim Naci, *a.g.e.*, s. 81-82; Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 271.

Nefes ma‘dūd olup sermāye-i cān olduğıñ **cez**m èt
Hevā-yı ‘aşk-ı cānān tek anı hātırda gel **res**m èt
Teneffüsle dimāğ-ı şīşe-i endāmıñı **ger**m èt
*Hübüb eden hele āmed ü şud enfāsdan **feh**m èt*
Gelür elbette iqbāl ādeme idbārdan şöñra G-160-II

Ayrıca, Abdurrezzāk Ağa’nın tahmislerinde çeşitli kafiye kusurlarına rastlanmaktadır. Bu kusurları konuyla ilişkin kaynaklara göre iki ana gruba ayırmak mümkündür:

1. Adı konulan kafiye kusurları (Uyûb-ı mülakkaba-i kafiye): Sinâd, ikvâ, ikfâ ve îtâ olarak dört bölüme ayrılır. Bu gruba giren tahmislerdeki kafiye kusurlarından ikvâ, ikfâ ve îtâ tespit edilmiştir.

1.1. İkvâ, kafiye revî harfinden önceki harekelerin birbirinden farklı olmasıdır. Aşağıdaki tahmis bendinde revî harfi olan harekeleri farklı olduğundan ikvâ kusuru vardır:

Mehdî zühûr ètse bile bülbül oğur gûş-ı **güle**
Güller açar sünbül ile şafvet vèrir her bir **dile**
Kalmaz cihānda gā’ile tahvîl èder iş ‘ād**ile**
*Vakt oldu gonçe açıla gül hürdesin zāhir **kıla***
*Mehdî zühûrını bile fāş ède sırrını **kazā*** K-3- XXV

Nu‘atı büsbütün kayd-ı şuk**uk**dur
Zer ü sîm-i cihāna bir mi**hek**dir
Anıñ her tâbi‘i hayli mül**uk**dur
*Büyükdür cāhı ‘inda ‘llâh büy**ük**dür*
*Büyüklük zātına muhtaş müselle**m*** K-9-XV

Kalmadı h‘ân-ı siyâsetde hemân mün‘**im**-i ‘ayş
Kalmadı gülşen-i ‘âlemde meger şeb-**nem**-i ‘ayş

Şanma meydāna gelür bir daḥi bir mahrem-i ‘ayş
Gitdi feryād ederek ḥasret ile mevsim-i ‘ayş
Aḡla ey dīde ki kan aḡlamaniñ geldi demi M-7-[I]-VII

Şeh-bāz-ı ḥayālīñ gibi pervāza gelen ṭayr
Bir şāniye zarfında bu dünyāyı eder seyr
Reftār ile eṭvārīñı gördükçe gören dēr
Dünyāda hemān kalmadı keşf etmedigiñ yēr
Geçdiñ ṭabaḳāt-ı felek ü mihr ile māhı M-8-[VII]-V

İstedim bāḡ-ı ruḥuñdan vèrmediñ bir tāze gül
Bülbülāsā başladı feryād u efgāna gönül
‘Arşa-i maḥşer-sezādır hep seni kılsun ḥacel
Bir içim şu istedi hecriñde Bāḳī ḥaste-dil
Vèrmedi kaṭ‘ā cevāb aña ṭayandı ḥanceriñ G-99-V

Vardı envār-ı İlāhī sāhire
Şu‘le-endāz oldu nūr-ı bāhire
Çıkdı ol nūr-ı celī her bir yère
Düşdi ol nūr çünki raḥm-i madere
Geldi çok esrār-ı ḥikmet zāhire Mev-XCVII

1.2. İkfā, mahreç yakınlığı olan harflerden kafiye yapılmasıdır. Bu durum, genellikle Arapça ve Farsça kökenli kelimelerle yapılan kafiyelerde görülür. Aşağıdaki ilk bentte “sin (س) ile sad (ص)” diğer bentlerinde ise “p (پ) ile b (ب)” harfleriyle kafiye yapılarak ikfā kusuru bulunmaktadır:

Sözünü bilmez olanlar ola meydānda kışāş
Gevherin baḥr-i edebden hergiz etmez iḥtilās
Rāḥat etmez dā’imā söz bilmeyen her bir ḥavāş
Ter-zebān olmaz ḡam-ı seyl-i ḥavādişden ḥalāş
Ḥāk-līsān-ı dehen bī-güftügü rāḥatdadır G-64-V

Çün ğubār-ı maḳdemiñle çok remedlü göz tölüp
İktilhāl etmek için ğāyet de vāziḥ yol bulup
N'ola ger olsa münevver çeşm-i erbāb-ı kulüb
Tūtiyā çeşm için her şubḥ-dem yollar tutup
Ḥāk-i dergāhıñ şabādan eyler istifsār gül K-4-XXIV

Çıkup evc-i semāya nāle-i cān-sūzı çün her şeb
Görünce zāde-i Āl-i 'Abādan ḳalmadı bir āb
Mücāzāt eyler elbet anları zāt-ı cenāb-ı Rab
Şadā-yı el- 'aşaḡdan ḥuşk-leb ḳaldı melekler hep
Ḥarāretten felek mātem libāsın nıl-gün etti M-2-[IV]-IV

'Āḳıbet nūr-ı risāletle bu dünyāya gelüp
Ravza-i pāki hemīşe nūr-ı 'irfānla tölüp
'Ālem-i hestī gibi dā'im budur gāhi bulup
Fevc fevc āhū gibi anı tavāf eyler kulüb
Var ise şimdi odur ehl-i dile Beytü'l-Ḥarām M-7-[XIII]-IV

Müş ü 'anber ḳoḡusı her ṭarafa etti hübüb
İstedi ḥavlı bürünsün dedi bir ehl-i kulüb
Mihr-i endāmı yine eyleyecek meyl-i ğurüb
Çıḳdı ḥammāmdan ol perde-i çeşmim şarılup
Dutdı āsāyiş-ile ğüşe-i çeşmimde maḳām G-111-VIII

Ḳurşanan tām ḳılıcı ṭalib-i mekteb bilüri
Ṭaḳılan formaları ğayr-ı müzehhebbilüriz
Böyle mekteblülери şanma mü'eddebbilüriz
Bergler şu'le-i şevḳ oldıġını hep bilüriz
Şaḳlasun ister ise dāġ-ı derūnuñ lāle G-142-III

2. İtâ, bir manzumede aynı kafiye'nin tekrarlanmasıdır. Bu kafiye kusuru, itâ-yı celî ile itâ-yı hafî olarak iki türe ayrılır:

2.1. İtâ-yı celî (açık kafiye tekrarı), şiirde aynı kafiye'nin tekrarlandığı besbelli olan bir durumdur. Kaside, gazel vd. nazım şekillerinde aynı kafiye'nin tekrarlandığı gibi tahmis bentlerinde de kafiye'nin tekrarı kusur sayılır ve bu durum hoş görülmez. Aşağıdaki örnek bentlerde Adurrezzak Ağa'nın kafiye tekrarı düştüğü görülmektedir:

Gel et gülistāna nazar her bir çiçek bir tuhm eker
Dâ'im zemîn üzre biter vicdānları tesrîr **èder**
Evrâkları tesbîh eder şām u şehir tevḥîd **èder**
Cem'-i perîşān kim iter reh-berleri sünbül yeter
Kim tîre toprakdan biter eyler gönüller mübtelâ

K-3-V

Cihānda şādık u vâşık ḥalāyık içre hem fâ'ik
Ḥuzûr-ı Ḥaḳka pek 'âşık olunca ḥazrete **lâhık**
"Le'amrûk" söyledi Ḥalîk ḥitâb-ı 'izzete lâ'ik
Nebiyy-i erḥam u müşfik şeft'-i sâbık u lâhık
Nûket-dānâ-yı "mâ yentik" rümûz-âmûz-ı "mâ evḥâ"

K-5- XX

Eñ evvel sebḳ eden ol mâ-cerâ-yı 'aşkı **buldıysa**
Hevâ-yı zevḳ-ı vahdetle cenâmı gerçi töldıysa
Yine gülzâr-ı cennetden gül-i tevḥîdi **buldıysa**
Ḥabîbiyle cenâb-ı Ḥaḳ bilürler her ne oldıysa
Ma'âni-i ledünne maḥrem olmaz ḥāme-i imlâ

K-5- LXXXIV

Güş-ı küffāra gelen vahşî şadâ
Ol şadādan anlara vèrdi ezâ
Zât-ı hâtifden gelen bir hoş **nidâ**
Geldi eşnām arasından bir nidâ
Terk edin eşnāmı ey ehl-i şekâ

Mev-CL

Hem muşāhib olmak için Cebre'îl
Hem zemîne indi ol peyk-i **cemîl**
Çün şenâdan fâriğ oldu ol **cemîl**
Sidreye vardıkda maḥbûb-ı Celîl
Açdı altı yüz kanadın Cebre'îl   Mev- CLXXXVI

Hâk-i pâyin çekseler her lahza çeşm-i **hîreye**
Gözleri rûşen olur düşmez hemîşe **hîreye**
Böyle müstağni olan bakmaz nuḳûd u lireye
Sāye-i luḫf u kerem ger şalsa ḥâk-i tîreye
Cirm-i ḥâk-i tîre reşk-i ravza-i Rıdvân olur   K-2- XXV

Göñül bir rinddir her bâde-i **taḫlîde** meyl étmez
Harâbât ehlidir her rişte-i **taḫlîde** meyl étmez
Furûğ-ı hüsne karşı pertev-i ḥurşîde meyl étmez
Cemâliñ ser-ḥoşı cām u Cem-i Cemşîde meyl étmez
Gözüñ şāğar nîgeh sākî lebiñ mey gerdeniñ mînâ   G-14-III

Bî-fâ'ide hep bunca cefâlar kî **çekersiñ**
Sencîde-i mîzân-ı fenâda ne **çekersiñ**
Hayfâ kî bu efkâr ile 'uḳbâya gidersiñ
Eyvâh kî bir mevt ile ma'rûz-ı ḥatârsiñ
Eyvâh kî eyyâm-ı ḥayâtıñ mütenâhî   M-8-[VII]-VIII

İrtifâ' ister iseñ sevmeli bir vech-i melîḥ
Cân u dilden oluñuz şubḥa-keş-i zîkr-i **sebîḥ**
Lücce-i baḥr-i ḥaḳîkatde oluñ mişl-i **sebîḥ**
Rûḥ-ı pāk ol yeriñ eflāk ola mânend-i Mesîḥ
Ḳalmağa ḥâk-i mezelletde bu tendir bâ'is   G-33-IV

Burc-ı 'Aķrebde iken ıķdı meh-i pür-**zerrīn**
Dédiler gökden inüp anda olan ehl-i zemīn
Toldı ĥammām içine rāyiĥa-i nāfe-i Ćīn
*Kākūlūñ şāne açup kıldı hevāyı **müşķīn***
Tīg-i mūyun tağıdup étđi yeri 'anber-fām G-111-VI

Farsça çoğul ve sıfāt-ı müşebbehe eki (-ān) ile yapılan ve literatürde *kāfiye-i şāyegān* olarak bilinen kafiye kusuru da bu gruba girer. Kafiye-i şāyegān ile oluşturulan bentlerden:

Şanma bir kimse bugün nā'il-i **cānān** oldu
Dem-i vuşlatda iken āĥiri **hicrān** oldu
Çekdiğı derd ü ġam u miĥnet-i **nālān** oldu
Elem-i hecr ile āĥir cigeri ħan oldu
Ėrmedi menziline ĥāk ile yeksān oldu M-4-[II]-VI

Āb-ı vuşlat ger gelürse ĥāne-i **sūzānıñ**a
Ćāre-sāz olmak gerekdir āteş-i **hicrānıñ**a
'Arz-ı istirĥām édüp yüz sür der-i **cānānıñ**a
*Ėy Fuzūlī ola kim raĥm éde yār eġġanıñ*a
Ağlagıl zār onca [kim] zār ağlamak imkânıdır G-54-V

Āteş-i 'aşķ-ıla yandı bu dil-i **nālānımız**
Ğece gündüz 'arşa ıķdı lühbe-i **sūzānımız**
N'ola sükkān-ı felek olsun bizim bir yanımız
Şanmayıñ kim geceler bī-hūdedir eġġanımız
Mülk-i 'aşķ içre ĥişār-ı istiķāmet bekleriz G-87-VI

Yemen şaĥrāsına düşdüм baña **giryānlık** el vėrdi
Hemīşe nār-ı fūrķatle hemān **sūzānlık** el vėrdi
Gezerken murğ u vaĥş-ıla meger ĥayvānlık el verdi
*Ayak başđım der-i ümmīde ser-**gerdānlık** elvėrdi*

Cânımdan uşandırdı beni âteş-i **hicrân**

Gözyaşına ğark etti beni dide-i **giryân**

Bu hâlet-i buhrânda iken bu dil-i **sûzân**

Eyyâm-ı zemistânda beni gerdiş-i **devrân**

Bir hâne-i vîrân-şudeye eyledi mihmân

Kıt-2-I

3. Adı Konulmayan kafiye kusurları (Uyûb-ı gayr-ı mülekkaba-i kâfiye) belagat kitaplarında adı konulmamış ve sınıflandırılmamış kafiye kusurlarıdır. Revî harfinin biri harekeli biri harekesiz veya başka deyişle kafiye ve redif arasındaki revî harfinin biri sakın diğeri izafet kesresi olması bu kusurlardan sayılır. Aşağıdaki bentler bu duruma örnektir:

Ola bu ism-i Celâl âlet-i mişkât-ı dilin

‘Âkıbet görmelidir ‘âlemi bi’z-zât dilin

Maḥv eder çirk-i dili nûrını işbât-ı dilin

Nûr-ı zîkr-ile münevver ola mir’ât-ı dilin

Göstere saña nice ma’ni-i pinhân Allâh

G-148-II

Sürüpdür sür’at-i berkiyye tek şebdîz ‘arş üzre

Zehî na’l-i şerîfiñ eyledi tehzîz ‘arş üzre

Nevâl-i ḥ’ân-ı ni’metden olup leb-rîz ‘arş üzre

Döşendi ni’met-i elvân-ı Hâk dehlîz-i ‘arş üzre

Tufeyl-i ḥ’ânı oldu Aḥmediñ dünyâ vü mâ-fîhâ

K-5- LXX

Sürüpdür sür’at-i berkiyye tek şebdîz ‘arş üzre

Zehî na’l-i şerîfiñ eyledi tehzîz ‘arş üzre

Nevâl-i ḥ’ân-ı ni’metden olup leb-rîz ‘arş üzre

Döşendi ni’met-i elvân-ı Hâk dehlîz-i ‘arş üzre

Tufeyl-i ḥ’ânı oldu Aḥmediñ dünyâ vü mâ-fîhâ

K-5- LXX

Bu miḥnet-hâne-i gülzâra kondı bülbul-i Rûḥî

Olup dāstān-serāy-ı vaḳ'a-i mātem dil-i Rūhī
Bu miḥnet-ḥānede mātem-keşāndır muttaşıl Rūhī
Şuyup ceng içre çengin öyle şīrīn şerḥ kıl Rūhī
Ėdūp şavḥile yetmiş zaḥm-ı mūhlikden zebūn ėtdi M-2-[IV]-III

Tahmislerde işlenen buna benzer bir kafiye kusuru da revîden önce gelen sakın harfin biri(leri) harekesiz diğeri(leri) harekeli durumudur. Bu tür kusurlu olan bentlerinden bazıları bunlardır:

Kaşr-ı evşāfiñ yaparken dēdi erbāb-ı raşad
Şeş cihetle çār erkān üzredir kaşr-ı esed
Hüsn-i aḥlākı olupdur ālem-i hestīde ferd
Kaşr-ı vaşfınıñ bināsın kılsa mi'mār-ı ḥired
'İzz ü cāh u devlet ü iḳbāl dōrt erkān olur K-2- XXIX

Defterdedir her nīk u bed mīzān ėder zāt-ı Aḥad
Ol dem dile Ḥaḳdan meded tā olasın maḥşerde ferd
Dünyāda her bir mu'temed 'uḳbāda çekmez renc ü derd
Rāh-ı talebdir bī 'aded ma'būda ėy ehl-i ḥired
Ger isteseñ ḳurb-i Şamed şad berg olur reh-ber saña K-3- X

Kāzım ise necl-i esed yardımcısı Ḥayy u Şamed
Oldur bugün ehl-i ḥired 'ālem alur andan meded
Dünyāda olmuş mu'temed ger olsa da erbāb-ı derd
Ḳahr ile çarḥ-ı lāciverd ger yāsemīni kılsa zerd
Ne ḡam kī görgeç ehl-i derd eyler aña Kāzım devā K-3-XX

Gülistān-ı maḥabbetde hele ėy bülbul-i pūr-'aşḳ
Yeter bu āh u feryādıñ der-i gülzārda ancak
İşit bu beyt-i rengīni bu ḥālet el vērir muṭlak
Debistān-ı maḥabbet içre al pervāneden ser-meşḳ
Taḥammül kıl cefā vü cevre feryād ėtme ḥāmūş ol G-110-IV

Cereyân etmededir ezmîne-i maḥşere **dek**
Dīde-i eşk-i terim gerçi biḥār olsa **gerek**
‘Ākıbet olsa n’ola gözlerime gerçi **bebek**
Seni görmek müte ‘azzır görünür böyle ki eşk
Saña bakdıkda tolar dīde-i giryānımıza G-137-III

Aşağıdaki bent ise tahmis edilen beytin ilk mısraının sonunda “*Ḥazret-i Zī’n-nūreyniñ*” ibaresindeki izafet kesresi ile eklenen mısralarının yönelme hâli (-i) ekiyle yapılmış kafiyeyle kafiyeleşmiş, dolayısıyla bazı işlemlerden geçerek kafiye yapılmaya uygun hâle getiren *kâfiye-i ma ‘mûleye* bir örnektir:

Şarf olup gâzilere şerveti Zī’n-nūreyniñ
Böyle bir vâsta ile şöhreti Zī’n-nūreyniñ
Oldı dāmād-ı Nebī raġbeti Zī’n-nūreyniñ
Menba’-ı hilm ü hayā Ḥazret-i Zī’n-nūreyniñ
Şöyle naķş olmuş idi levḥ-i dilinde Qur’ān K-7-XXXV

Yazılışta imla birliğini korumak için kelimenin imlasını değiştirmek de *uyûb-ı gayr-ı mülekkaba-i kâfiyeye* girer. Şair, aşağıdaki bentte kafiye gereği peltek ze (ز) harfi ile yazılan Arapça *lezz* kelimesini normal z (ز) harfi ile vererek böyle bir kusur işlemeye sebep olmuştur. Fakat, transkripsiyonlu metinde kelimenin imlasının düzeltilerek verilmesi tercih edilmiştir.

Şu ki ser-gerdān gezerken gözler oldı **eşk-rîz**
‘Āşıķ-ı dīdār iken dünyāda olmuştur **‘azîz**
Nehr-i Kevşer tek olupdur gerçi ol āb-ı **lezz**
Eylemiş her kaṭreden biñ baḥr-i raḥmet mevc-ḥîz
El şunup urġaç vuzû’ içün gül-i ruḥsāra şu K-1-XIV

Bundan başka; eski şairler, Osmanlı Türkçesinde hitap veya izafet için kullanılan sağır kef/geniz nesi (ك) harfi mahreç yakınlığından dolayı imlasını

değiştirerek normal ne (ن) harfiyle revî yaparlar.²⁰² Ancak, Abdurrezzâk Ağa genelde bu tür kafiyeyle tahmis yaparken kelimenin imlasına sadık kalarak bu kusuru işlemiştir. Öyleyse bu duruma *ikfâ* kusuru de denilebilir. Bu konuda örnek bentler:

İlâhî rahmetiñ vâsi'dir **anda**
Hitâb-ı 'izzetiñ vardır teniñ**de**
Beşâretle buyurmuşsuñ ki **sende**
Şefâ'at sendedir rahmet de bende
Benim ben anlara ben senden erham K-9- XXXII

Kıyâmetde şefi'ü'l-müznibînsañ
Niyâz-ı nâza artık müsteḥaksañ
Hitâb-ı 'izzetiñ emr eylemişken
Şefâ'at eyleseñ 'afv eylerim ben
Olurlar dâr-ı ḥuldumda müina' 'am K-9- XXXIII

İlâhî ümmetim çün eyle erken
Kararmış yüzlerin nûruñla rûşen
Kî sensiñ anlara maḥşerde me'men
Şefi'i anlarıñ mādām kî senseñ
Yaḳar mı anları nâr-ı cehennem K-9- XXXV

Zamāniñ görmüşüm ḳahr ü sitemle saṭvet-i saḥtın
Hemîşe ḳurtuluş yokdur elinden böyle bed-baḥtıñ
Cihāniñ istemem tezyîn olup zer-düz olan raḥtıñ
Muḳîm-i gûşe-i mey-ḥāne neyler salṭanat taḥtıñ
Yanında pāye-i a'lāsı pāy-ı ḥumm-ı şahbâdır G-67-III

²⁰² Muallim Naci, *a.g.e.*, s. 99-100.

Şair, aşağıdaki tahmis bentlerinde “ḥaḳḳā, Mevlā, ırvā, hüdā vd.” kelimelerde med harfi olan elif ile Türkçe “aña ve baña” kelimelerindeki elif arasında kafiye yaparak başka bir kafiye kusuru işlemiştir.

Ḳıyāmetdir maḥall-i faşl-ı da‘vā ba‘d ez īn ḥaḳḳā
‘Adāletle eder icrā cenāb-ı Ḥāzret-i Mevlā
Bu zālīm bed-meniş ol teşnegānı etmedi ırvā
Felek kanına girdi bir içim şu vèrmedi aña
Anıñ ‘çün kūzesin dest-i melāmet ser-nigūn etdi M-2-[IV]-II

Çehre-i şems ü kâmerde pertev-i nūr-ı hüdā
Lem‘a-pāş oldu cihāna şu‘leverdir dā‘imā
Zīr-i bār-ı ma‘şiyetde kaddim olmuşdur dü-tā
Zerre-i üftādeyim yā Rabbi rif‘at vèr baña
Eyleyim ḥurşīd-i rūḥāniyyetine iktirān G-134-IX

Olacak ol mertebe ḳadri yüce
Olur elbet enbiyā muḥtāc aña
Anuñ ile faḥr eder arz u semā
Ḥāzret-i Nūḥ şehir-i Şevvālde baña
Dedi kim ḥamliñ mübārekdir saña Mev- CX

Abdurrezzāk Ağa, bütün mısraları iki eşit parçaya bölebilen aruz kalıplarıyla genelde ilk beyitleri hariç iç kafiye ve redifler kullanılarak yazılan musammat kaside ve gazelleri tahmis ederken aynı şekilde iç kafiye örgüsüne riayet etmiştir. Şair, ilk iki bendi aşağıya alınan Ruhî-i Bağdadî’nin 30 beyitten oluşan musammat na‘tını sonuna kadar musammat şekilde tahmis etmiştir:

Ḥāzret-i Faḥru‘l-verā / maṭla‘-i nūr-ı hüdā
Cümle şifāt-ı Ḥudā / oldu aña reh-nümā
Māḥi-i cürm ü ḥatā / ya‘ni o bedrū‘d-ducā
Tāc-ı ser-i enbiyā / pīşrev-i evliyā

Seyyidinā Muṣṭafâ / ṣalli ve sellim 'aleyh

K-6-I

Kevn ü mekāna sebe**b** / ṭayyib ü ṭāhir-ḥase**b**

Eylerim her rûz u şe**b** / merḥāmet andan ṭale**b**

Şāfi' -i rûz-ı ğaẓa**b** / oldı o izzü'l-'Arab

Şāh-ı Kureyşî-nese**b** / 'ālem-i ümmî-laķa**b**

Ḥazret-i maḥbûb-ı Rab / ṣalli ve sellim 'aleyh

K-6-II

Ayrıca hemşehrîsi Erbilli Süleymân Râcî'nin tahmis yaptığı bir musammat gazelinden iki örnek bent:

Olup her zümre-i 'irfā**n** / hemān dergāhıña kurbā**n**

Kî sensiñ vāķıf-ı subḥā**n** / devā-yı derdime Nu'mā**n**

Seniñ bīmārıñam èy cā**n** / devā almak için her ā**n**

Hemîşe eylerim efgā**n** / n'olur kılsañ baña dermā**n**

Ṭabîb-i cümle ins ü cā**n** / meded yâ sākinü'l-Bağdād

G-49-II

Ḥarābāt ehliyem her bār / egerçi olmadım hüşyār

İşim düşvârdır bisyār / cihānda sensiñ èy serdār

Bu 'ālemde ferîd etvār / hemîşe vāķıf-ı esrār

Benim 'āşî-i bed-kirdār / işimdir fî'l-i nā-hemvār

Bu cürm ile beni kırtar / meded yâ sākinü'l-Bağdād

G-49-V

Tahmislerde iç kafiye ve redif dışında söz tekrarlarıyla şiirin ahengini sağlayan örnekler de dikkat çekmektedir:

Zulmet-i hār-ı sitem lâ-bud **olur** bustāna 'arz

Bülbülün dād u fiğānı hem **olur** ḥāķāna 'arz

İctināb étmez ise her cürm **olur** şāhāna 'arz

Yoksa nā-gāh şûret-i ḥālî **olur** Sulṭāna 'arz

Ḳahra uğrar mukteẓā-yı vaz'-ı nā-hemvār gül

K-4-XXXVI

Leyle-i zulmetde olmuşdur çerâğ-ı rüşenim

Görmedi renc ü keder devrinde bu cân u tenim

Gülşenimdir gülşenimdir gülşenimdir gülşenim

Hem enîsim hem celîsim hem refîkımdır benim

Gönlüm eglerdi şorardı hâtırım şubh u mesâ M-5-[II]-III

Oldı ol nûr-ı celî sâlike bir şem'-i sübül

Oldı envâr-ı kudümüyla cihân me'haz-ı kül

Oldı küffâr-ı cihân işte bu şüretle hucül

Çıkdı bir gün ki ziyâsında temâmî-i rüsül

Böyle mahv oldı ki hurşîd ziyâsında Sühâ G-1-II

Merhabâ ey şâh-ı merdân merhabâ

Merhabâ ey hân-ı hânân merhabâ

Merhabâ ey hâmi-i Âl-i 'Abâ

Merhabâ ey iftihâr-ı enbiyâ

Merhabâ ey şem'-i cem'-i evliya Mev-CXXXII

Bazı bentlerde zorlama yoluyla yapılan kafiyeler de göze çarpmaktadır:

Zümre-i erbâb-ı 'irfân halka-i bâbındadır

Kâffe-i züvvâr-ı 'âlem şahın-ı mihrâbındadır

Mihver-i kutbeyn-i 'âlem çarh-ı tolâbındadır

Tâ felek pâyendedir şems ü kamer tâbendedir

Tâ ki luğ u kahr-ı İzedden kala 'âlemde nâm M-7-[XIII]-XII

Yüzlerim çirk-i ma'âşî-le egerçi karadır

İstinâdım yine ol südde-i Beytü'llâhadır

Yüzleri ağ edecek zemzemeli bir çehedir

'Azmimiz Ka'beyedir dergeh-i şâhenşehedir

Şimdiden nûş edelim şuları zemzemcesine G-142-IV

Bir g ce uymuşdı ol z t-ı cel l
 mm h n  h nesinde m nfaş l
Emr-i H kla n zil oldu Cebre' l
Ol zam n geldi a a peyk-i Cel l
 rg r r H kk   sel m n ol cemil

Mev- CLXVII

Bu kafiye kusurlarının yanında kafiyenin olmadığı veya ahengin sadece rediflerle sağlandığı tahmisler de mevcuttur:

Buradan m nkir olanlar **ge emez**
' kıbet z mre-i b mlar **ge emez**
ş yle k  d v v  per ler **ge emez**
U sa da z ğ u zeğanlar ge emez
Buras  b lb l-i n l n yoludur K-17-[IV]-IV

Micmer-i n r-ı fir kam anı ęamdan **bil rim**
Beni hicr na koyan cevri-i felekden **bil rim**
Ba a bu derdi veren şanma k  senden **bil rim**
Bize  h  teşini  yandığı andan bil rim
K   er ğ eyledi r şen şeb-i hicr nımıza G-138-III

Aşağıdaki bentlerde ise rev  harfleri arasında ortaklık g r lmemektedir:

 ul m-ı b b-ı ra metdir anı mağm m d nd rme
Sem m-ı hecr ile ma' l l olup mesm m d nd rme
O tiry k-ı lu' b   v r a a mehc r d nd rme
Sel m  kap  a geldi anı ma r m d nd rme
Ne de l  m ste ak ise 'it ba y  Res lall h G-148-V

Bug n dest-i felek ser-lev a-i i b limi **silmiş**
Ba a cevri  sitem ş m u se er her vech-ile ** tmiş**
Bu e v r  gerekdir  uvve-i  udsiyye ger **bilmiş**

*Daḥīlim dest-gīr ol kim binā-yı tālī 'im **kılmuş***
Zamāne gerdiş-i zīr ü zeber yā Ġavṣ-ı Geylānī G-203-VI

*Ġazālān-ı çemen şahrā-yı Çīnī nāfezār **étmiş***
*Meşām-ı 'āleme ol nāfeden hep müşk-i ter **vérmiş***
*Bu nisbetle Ĥuten meydānını 'anberle **toldurmuş***
*Siyeh çeşmiñ Ĥaṭā āhūlarıyla perveriş **bulmuş***
Değildir sürmeye muḥtāc kudretten mukeḥḥaldir G-79-III

*Ervāḥ-ı enbiyāya evvel imāmet **étmiş***
*Cibrīli Sidre koyduñ bir baş ḥarīme **sürdüñ***
*Bī-keyf ü şavt u şüret envār-ı Ḥaḥkī **gördün***
*Bir göz açınca ṭurduñ mi 'rācī 'arşa **kurduñ***
Küstāḥlīkla urduñ pīş-i Ĥudāya zānū G-180-III

*Cām-ı rihlet nūş edenler oldı dünyā **fāriği***
*Süfregāh-ı zindegānīden tükendi **kaṭığı***
*Çıkdı baḥr-i 'ayşdan erbāb-ı zevkīñ **kayığı***
*Bezm-i keşretten biz eñ evvel götürdük **ayığı***
*Meclis-i 'işret tükendi elde sāḳī **kalmadı*** G-184-II

*Söyleme bī-hūde sözler 'āḳıbet Yezdān **seni***
*Dā'imā bilsün mükerrem zübde-i insān **seni***
*Keşret-i zıkr-i Ḥaḥkī tenvīr eder cān u **teni***
*Rāh-ı Ḥaḥda cehd kıl dūr étmesün şeyṭān **seni***
*Aç gözüñ ey bī-ḥaber illāya yapış lāyı **koy*** M-3-[I]-V

*Saña ḥādīm ehl-i manşı**blar** bile*
*Gökde mādiḥ necm ü kevke**bler** bile*
*Na'tiñ eylerler mü'ez**zin**ler bile*
*Hem melā'ikden muḳarre**bler** bile*
Geldiler bu ḥıdmete iclāl ile Mev- CLXXX

Her beyti kendi içinde kafiyeli olan mesnevi şekli tahmis edilirken musarra beyitler gibi her iki mısraın kafiye ve redifine riayet edilmek şarttır. Ancak, Abdurrezzâk Ağa bazı mesnevi beyitlerini tahmis ederken bu kurala uymayarak musarra olmayan bir beyit şeklinde tasarruf etmiş ve öylece geleneğin dışına çıkmış olduğu anlaşılmaktadır. Konuya ilişkin örnek bentler:

Ḥaḳ Te‘ālâ ol ma‘ālî **mesnedi**

‘Âlem-i hestîniñ etmiş **es‘adı**

Dâ‘imâ ol nûr-ı tâb-ı **Aḥmedi**

*Her biri Mevlâyı tevḥîd **eyledi***

*Başka başka şükr ü taḥmîd **eyledi***

Mev-LIX

Hep melâ‘ik baña ta‘zîm **étdiler**

Hem şalâtı gerçi taḳdîm **étdiler**

Nüşa-i Mevlûdı ta‘lîm **étdiler**

*Enbiyâ ervâhı bir bir **geldiler***

*Ḥamlime ta‘zîm ü tekrîm **kıldılar***

Mev-CXVI

Çünkü olduñ nezd-i Ḥaḳda **kām-bîn**

‘Âlem-i nāsûtı gördüñ **şeksizin**

‘Âlem-i dünyâ vü ‘uḳbāya **mu‘în**

*Pes buyur meydân seniñdir **ba‘d ez îñ***

*İşte bu seyrân seniñdir **ba‘d ez îñ***

Mev-CXCVI

2.1.3. Redif

Mısraların veya beyitlerin sonlarında revîden sonra aynı şekilde ek, sözcük, ek + sözcük veya söz öbeği olarak tekrarlanan redif, şiirde ses ve anlamın odak noktası sayılır ve şiirin kendi içinde varlık bütünlüğünü sağlar.²⁰³ Abdurrezzâk Ağa, tahmislerinde kullandığı redifler çoğunlukla Türkçe ek ve kelimelerden oluşmaktadır.

²⁰³ Muhsin Macit, *a.g.e.*, s. 91.

Tahmislerinde kullanılan rediflerinden bazıları üç ayrı başlık altında vermek mümkündür:

3.1.3.1.

Ek Hâlindeki Redifler:

-a: G-189-IV	-dir: G-38-IV
-a: G-46-V	-dir: K-5-XLVI
-a: K-4-XXVIII	-dir: K-5-XXIII
-a: K-5-LV	-dur: K-4-VI
-a: K-5-LXV	-dur: K-5-LXXVII
-a: K-5-XCI	-dürür: K-2-XXX
-a: K-7-XXIX	-e: G-7-II
-a: Mev- CLXXIV	-e: G-94-VIII
-asan: K-4-VIII	-e: K-2-XIX
-da: K-1-XIX	-e: K-4-LVI
-dan: G-10-II	-e: K-4-XLVI
-dan: G-77-IV	-e: K-5-LXXVI
-dan: K-7-XX	-e: K-5-LXXXIX
-de: G-114-V	-e: K-5-LXXXVI
-de: G-49-VI	-e: K-5-XC
-de: K-5-LXXII	-eye: K-2-XXV
-de: K-5-LXXXIII	-eyem: K-5-XXX
-dedir: G-64-I	-ı: G-197-II
-den: G-110-III	-ı: G-76-V
-den: K-12-X	-ı: K-5-II
-den: K-5-LXXXVII	-ı: K-5-IX
-den: K-5-XVI	-ı: K-5-LXXIV
-den: K-7-XXXIV	-ı: K-5-LXXVIII
-den: Kıt-1-II	-ı: K-5-XXIX
-dır: K-5-XXI	-ı: K-5-XXXVI
-dır: K-7-II	-ı: M-12-[I]-III
-dıysa: K-5-LXXXIV	-ım: G-27-V

-ım: G-51-II	-inden: G-160-VI
-ıma: Mev- CXXXIV	-inden: K-5-XXX
-ımız: K-5-X	-iñdir: K-5-XL
-iñ: G-29-IV	-ine: K-4-XVI
-iñ: G-58-IV	-iyle: K-5-LXXX
-iñ: G-91-IV	-iyle: K-5-XII
-iñ: K-5-XXXI	-lar: G-32-III
-iñ: K-7-XIX	-le: K-5-LXVIII
-iñ: K-7-XVIII	-le: K-5-XIV
-iñam: K-1- XVIII	-leri: K-1-XXII
-ında: K-14-VIII	-leri: K-4-XIII
-iñı: K-4-XXIII	-ligi: K-2-XIV
-i: G-15-VII	-mi: K-5-XXV
-i: K-2-XI	-muş gibi: K-4-IX
-i: K-2-XXXI	-ni: K-4-IV
-i: K-3-IX	-ni: K-5-XLV
-i: K-4-LI	-se: G-78-III
-i: K-4-XIV	-sıñ: G-VII
-i: K-4-XXXVII	-sız olmaz: G-12-IV
-i: K-5-IV	-umuz: G-88-III
-i: K-5-LXXXI	-umuz: G-88-III
-i: K-5-X	-uñ: K-7-V
-i: Mev- CXLVII	-uñdan: K-7-VI
-ide: K-5-XXXIV	-uñı: G-21-V
-im: K-7-XXIV	-ya: K-5-LVII
-im: K-7-XXVI	-ya: K-5-XI
-iñ: G-5-VI	-ya: K-5-XLVIII
-in: K-3-VIII	-ya: K-7-X
iñ: K-7-III	-yı: G-12-II
-iñ: K-7-XIV	-dır: K-4-XI
-iñ: Mev- CXIX	

3.1.3.2.

Ek + Kelime Hâlindeki Redifler:

-dir şarāb: G-20-I	-ı her yerde: K-14-VI
-dir tecellisi: K-5-XXIV	-ı unut: G-22-I
-lık gözet: G-37-III	-ı: K-5- LXVII
-nîñ ıurmeti: Mev: CCXXVII	-ım çokdur: M-1-[I]-VIII
-a 'arż: K-4-XXXVI	-ım n'ola: K-1-IV
-a bir anda: K-5-XLVII	-ım sensen: G-113-VI
-a müşābih: G-85-III	-ım: G-125-II
-a ıtutulduğ: G-98-III	-ıñ bî-dirîğ: G-42-VIII
-a yol buldı: G-149-VIII	-ıñ ise: K-7-XXXVII
-da gördüm: G-173-II	-ıñ kenzini: G-8-V
-da gördüm: G-173-II	-ın sensiz: G-116-II
-da yā Rab: M-1-[III]-VI	-ına êrdi: G-203-II
-de kim: K-1-XI	-ında gibi: G-44-V
-den geç: G-39-I	-i başımda: K-7-LVII
-den o şūh: G-72-III	-i gel kim: G-138-VII
-dır bu: G-181-I	-i incitme şakın: G-82-III
-dır lebleriñ: G-104-I	-idir: K-4-XXXIII
-dır o kim: K-7-XXXVIII	-im vardır: G-80-I
-dır ol: K-5-XXIX	-iñ kimdir: G-70-I
-dır ol: K-5-XXVIII	-iñ nedir: G-16-IX
-dir bā'ış: G-33-I	-iñ yeñiden: G-57-III
-dir kim: M-12-[IV]-IV	-inden zerreyi: K-2- XXIII
-dir ol: K-5-XIV	-ine göre: G-1-IV
-dir size: G-202-XI	-iş buyur: K-12-II
-duñ 'aşkıdan: G-3-VII	-le yine her birisi: K-7-XL
-dur baña ol söz: G-51-V	-lık el vèrdi: G-112-V
-durur şanma: G-84-VII	-mendi kim: K-4-XLII
-e dönderdi lîk: XXXI	-sın yaz: M-2-[I]-VII
-e kim: K-7-XI	-u şādiden: K-5-LXVI
-ı bulmuş: K-10-XXIV	-ya bak: G-97-I

-yim luṭf èt: K-15-XVIII

-fezāyī mülkdür: K-4-LIII

-iñ Feyyāz-ı Muṭlaḳu'l-feyz: G-101-VII

3.1.3.3.

Kelime veya Söz Öbeği Hâlindeki Redifler:

ancaḳ: G-161-VI

ètdi: K-5-XXXVII

ancaḳ: K-5-LXXIX

ètdigimiz: G-VI-140

añlatmaḳ: K-17-[IV]-II

ètdiler: K-4-II

añlatmaḳ: K-17-[IV]-II

ètmek: G-189-III

‘arş üzre: K-5-LXX

ètmek: G-39-III

‘ayş: M-7-[I]-VII

ètmekdir: G-71-II

bilüriz: G-141-III

ètmesün: K-4-XXXV

çarḫ: K-5-L

ètsem: K-7-XXX

çün Yūsufa: K-2-V

èy Sāmī: G-102-IX

değil: G-52-IV

eyle bu mevsimde kim: K-4-V

dehrdir: K-4-LX

eyle: K-5-XXXII

dehre: K-5-VI

eyledi: Mev: CLXXXIV

derkdir: K-2-XXVII

eylediler: M-7-[II]-VI

dine: K-7-XXXIX

eylemiş: XXVI

döner: K-17-[I]-V

eyler: G-60-III

èdecek: M-1-[I]-V

eyleyeyim: VII

édemez: Mev: CCIX

eyleyüp nazmı[n] Belīg: G-64-IX

éder: K-3-IV

ğayb: K-5-XVII

édüp: K-4-VII

gelse meclise: G-75-IV

édüp: K-4-XXV

gerek: Mev- LXXXIX

èrişdi: G-III-177

gibi: K-4-L

erişmez: K-9-XII

gitdi: K-5-LX

ètdi: K-5-V

gösterir: G-204-VII

ètdi: K-5-VII

gösterir: G-62-I

ètdi: K-5-VIII

gül: G-95-III

ètdi: K-5-XLI

gül: K-4-I

göl: K-4-XXI
Hak: K-5-XXV
hürriyyet: G-32-I
‘Irāqa: G-83-V
içün yoksa: K-5-XXVIII
idim: M-7-[XIII]-X
ile: M-3-[III]-VI
‘ilmdir: K-2-XXVI
istese: K-2-XXII
‘işret: G-28-I
kesmede: G-62-VI
kıl meded: G-48-I
kıl: G-19-IV
kıldıñ: M-2-[II]-I
kılmağa: K-4- XXIX
kılmağa: K-4-III
kim: K-4-LIX
kim: K-4-X
kim: K-4-XLIX
kim: K-4-XVIII
kim: K-7-XXIII
kim: K-7-XXV
kudsî: K-5-XXXV
lāzım saña: G-166-I
luṭf-ı Haydar: G-28-VI
maḥabbet: G-23-I
maḳām-ı kurb: G-5-IV
mecnū‘asın: K-4-XX
medḥiniñ: K-4-LVIII
Mevlānā: G-13-I
mu‘cizeniñ: K-7-XXII
n’èdeyim: M-5-[IV]-V

Nevres: G-195-V
nice mümkün: G-23-V
ol: M-8-[II]-IX
ola dersiñ: Kıt-2-V
ola: K-3- XXVII
olagör: M-1-[IV]-VII
olalı: K-4-XL
oldı: LVIII
oldığıma: G-183-IV
olmalı: G-81-IV
olmaya: G-98-IV
olmayam: K-1-XXIII
olmaz: G-124-IV
olmuş: G-74-VI
olmuş: K-8-XIII
olsun olmasun: G-133-I
olup: K-7-XIII
olur mı: G-90-VI
olur: K-2-I
‘Ömer-i Fārūkuñ: K-7-XXXIII
peyda: G-4-I
raḥmet: G-24-I
revnaḳıñ: K-1-X
sebze: M-12-[II]-II
sensin: K-8-XXI
seyrin èt: G-61-II
şu: K-1-I
şimdi: G-70-IV
tek: K-3- XII
üzre: G-151-III
vaḳtidir: G-63-II
vaşfını: G-196-V

Vaşfı: G-41-V

yâ Resûlallâh: K-8-I

yemez: G-99-III

yenilendi: G-201-I

yine: G-165-IV

yokdur: G-169-V

yüregimde: G-122-IV

Zî'n-nüreyniñ: K-7-XXXV

zühhd: G-127-V

degil: G-59-IV

olandan şor: G-53-I

2.2. Tahmislerin Muhteva Özellikleri

2.2.1. Üslup ve Dil Özellikleri

2.2.1.1. Yerel Söyleyiş ve Kelimeler

Irak Türkmenleri, Irak'a Osmanlıların gelişinden (1534) bu yana yazı dili olarak Osmanlı Türkçesini benimsemişlerse de konuştukları konuşma dilinde Azerbaycan Türkçesinin özellikleri ağır basmaktadır.²⁰⁴ O yüzden bu sosyal çevrede yetişen divan şairleri tıpkı Balkanlarda yetişmiş Türk şairleri gibi zaman zaman farkında olmadan veya kendi tercihlerine bağlı olarak manzumelerinde yerel söyleyiş ve kelimelere yer vermişlerdir. Söz konusu, manzumelerinde yerlilik kimliği taşıyan Kerküklü Fâ'iz (ölm. 1897-98), Kâsimî (ölm. 1845'ten sonra) ve Tabîboğlu (ölm. 1906) ilk akla gelen şairlerdir.²⁰⁵ Erbilli Abdurrezzâk Ağa da tahmis yaparken bazen farkına varmadan veya vezin icabı yahut da kafiyei tutturmak için yerli deyiş ve kelimelerden faydalanmıştır.

Türkiye Türkçesinde geniş zaman eki, “görmek, uymak, demek” gibi fiillere getirilince “görür, verir, uyur, der” şeklini alırlarken Irak Türkmen Türkçesinde “gör-

²⁰⁴ Hidayet Kemal Beyatlı, *Irak Türkmen Türkçesi*, TDK Yay., Ankara 1996, s. 329; Suphi Saatçi, *Tarihi Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı*, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Koruma ve Geliştirme Vakfı Yay., İstanbul 1996, s. 308; Habib Hürmüzlü, *Irak Türkmen Türkçesi Sözlüğü*, 2. baskı, Fuzuli Matbaası, Kerkük 2013, s. 17.

²⁰⁵ Bu şairlerle ilgili geniş bilgi edinmek için bkz.: Ata Terzibaşı, *a.g.e.*, cilt: 1, s. 259-291, 73-94, ; cilt: 2, s. 33-53.

er, v  r-er, uy-ar, di-y-er”   ekline girer.²⁰⁶ Bu filler, a  ağıdaki tahmislerde kafiye gereğı Irak T  rkmen T  rk  esindeki geni   zaman   ekliyle kullanılmı  tır:

Her kimi  n var ise   albinde   ad  katdan e  er
    l olur    l-i ‘Ab  ya ‘  k  bet   ekmez keder
‘A  l-   k  l h     l   eder n  r-   sem   veti **g  rer**
V’er melek hem   apsa ‘ayn-   iltif  tından na  ar
‘A  l-i k  mil kesb   eder elbette bir ins  n olur K-2-XVIII

  y ma  keme her    ret-i da‘v  y   bozars  n
Her mes’eleni  n h   km  ni vicd  n   **v  rersin**
  y ma  keme her bir i  i r    vetle **g  rersin**
  y m  rtekib-i har bu ne zillet k     ekersin
Bir  a     uru  a m  ddet-i ‘  mr  n  e hac  let M-10-[I]-V

Da’im sa  na musa  h  ar olan lu  fu  n   **g  rer**
Hem n  m  n  n   al  t    sel  m i  re y  d   eder
  hir diler ‘in  yetini   y eb  ’l-be  er
Hicr  n  n  a ta  amm  l   eden va  l  n   bular
   b   li-men y  s   ‘id  h  ’l-  sabr^u ve ‘  -  eb  t G-21-II

Ol    h-   dil-  r   der-i a  y  ra giderken
Bed-m  yeleri  n h  ne-i va  l  nda **uyarken**
Esr  r  n   hemv  re o h  n-h    ra **diyerken**
‘    k nice ketm   edebil  r r  z     urarken
Ol   amze-i fett  n gibi   amm  z-   ma  abbet G-23-III

²⁰⁶ Hidayet Kemal Beyatlı, *a.g.e.*, s. 391.

Ayrıca, şairin kafiye gereği yerel söyleş tasarrufu, aşağıdaki bendin üçüncü mısraının sonunda “vurmasak > vurmasağ” şeklindeki çekimli fillin kullanımında da görülmektedir:²⁰⁷

Her zamān pervāneniñ nūr-ı vişālidir çerāğ
Bende-i halka-be-güşuñ bilmege èy yüzi ağ
Tamğa basmak alınına her bendegāna **vurmasağ**
Sīne-i mecrūhuma açdıñ yine bir tāze dāğ
Nev-bahār eyyāmıdır ezhār kendin gösterir G-75-II

“İyi > eyyi, ikiz > ekkiz” gibi kelimelerinde dar ünlülerin genişlemesi Irak Türkmen Türkçesindeki ünlü değişimleri kategorisinde değerlendirilen bir durumdur.²⁰⁸ Tahmislerde bu yerli kullanım inmek > enmeğ fiilinde gözlemlenmiştir.

Muşāhibdir aña her laḫza Cibrīl
Anıñ vaşfindadır Tevrāt u İncīl
Zemīne **endi** ol nūra muḳābil
Žiyāsıdır o nūruñ ‘arşa ḳandīl
Kevākib mihr ü māh olmazdan aḳdem K-9-III

Şankī sükkān-ı felek **endi** zemīne bi’l-‘umūm
Mevlevī āyīnini icrā eder Monlā-yı Rūm
Hem çerāğān olmaḳ üzre çok fūrūzān oldı mūm
Bir donanma var Belīgā cem’ olup ḫayl-i nūcūm
Gèce At Meydānına meş’al yaḳar meh-tāb-ı çarḫ G-45-VII

Kelimelerde ünsüz düşmesi olayı Azeri Türkçesinde olduğu gibi Irak Türkmen Türkçesinde de yaygın bir şekilde görülmektedir. Örneğin, “yılan > ilan, yüz > üz, çeyrek > çerek, bilir > bili, eksik > essük vb.”. Aşağıya alınan ilk iki örnekteki vezin gereği “şoñra” yerine “şora”, “serpe” yerine “sepe” olup son bentteki “yıl” yerine “il” kullanılması ise şairin kendi tercihi olduğu söylenebilir. Nitekim, başka

²⁰⁷ Hidayet Kemal Beyatlı, *a.g.e.*, s. 402.

²⁰⁸ Habib Hürmüzlü, *a.g.e.*, s. 26-28.

tahmislerinde “soñra” ile “yıl” kelimelerinde Türkiye Türkçesindeki kullanım şekillerini kullanmayı tercih etmiştir.

Âşār-ı herem geldi benim buldı kemālī
Bundan **şora** hergiz eremem bezm-i vişālī
Oldukça emel cān u gönülde mütevālī
A ‘şābımı teheyüç ediyor şevk-ı te’ālī
Bir nefha-i cān-bağış-ı hayāta nigerānız M-8-[VIII]-III

Bakamaz kimse bizim nāle vü efğānımıza
Yandı pervāne gibi şem’-i fūrūzānımıza
Kimse yokdur şu **sepe** āteş-i sūzānımıza
Küfr-i zülfün şalalı rahneler imānımıza
Kāfir ağlar bizim ahvāl-i perīşānımıza G-137-I

Hem vèirdi herkesiñ ma’āşını
Tabh ederdi **ilde** ‘āşūr āşını
Kahr ederdi düşmeniñ evbāşını
Şıgar idi her yetimiñ başını
Siler idi gözleriniñ yaşını Mev-XLIII

Yerel ağzın bir diğer özelliği ise bazı kelimelerdeki ünsüz ikizleşmesidir. Mesela: deli > delli, iki > ikki, sakal > sakkal, yedi > yeddi, sakız > sakkız vb.²⁰⁹ Aşağıdaki bendin ikinci mısraında da “toğuz (dokuz)” kelimesi vezin gereği yerel ağızdaki şeddeli biçiminde “toğkuz (dokkuz)” okunmalıdır:

Çün seni da’vet edince zāt-ı Hāk
Nerdbān oldu saña **toğkuz** tabak
Hep seniñ’çün važ’ olundu bu nesak
Hāzrete eyle şitāb ey yüzi ak
Çün getürdüm saña cennetden Burāk Mev-CLXXII

²⁰⁹ Hidayet Kemal Beyatlı, *a.g.e.*, s. 355-356.

Kelime içinde ünsüzlerin yer değiştirmesi Irak Türkmen Türkçesinde sık görülen bir durumdur. Örneğin: *toprak* > *torpağ*, *avrat* > *arvad*, *bayram* > *baryam*, *çıplak* > *çılpağ vb.*²¹⁰ Şair de aşağıdaki verilen örnek bentlerde “*kiprik*” kelimesini yerel kullanım şekliyle “*kiprik*” olarak yazmıştır:

Dil-dār olanıñ **kiprigi** ok ıaş kemāndır
Ol tır ü kemāna dil-i ‘uşşāka nişāndır
‘Aşq āteşiniñ rüzı ‘ayān sözi nihāndır
Cān vërme ğam-ı ‘aşqa ki ‘aşq āfet-i cāndır
‘Aşq āfet-i cān oldığı meşhūr-ı cihāndır G-55-I

Zīr-i kadem-i yāra düşmekle hemān hāk ol
Her **kiprigi** bir okdur gel zaḥmıña çālāk ol
Meydān-ı maḥabbetde ğam çekme tarabnāk ol
Cevrī nigeḥ-i yāra cān vërmede bī-bāk ol
İşbāt-ı vücūd eyle da ‘vā-yı maḥabbetle G-155-IV

Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan bazı kelimelerin Osmanlı Türkçesi ve günümüz Türkiye Türkçesinde kullanım şekli değişmesine rağmen Irak Türkmen Türkçesinde hâlâ eski şekliyle kullanılır. Şairin aşağıdaki verilen bendin ilk mısraındaki saç veya *ince kıl* anlamına gelen “tüy > tük” kelimesi buna örnektir:²¹¹

Hele bu cürm-i kâsvetle siyeh **tükler** sefid oldı
Bu ‘işyānım baña müstevcib-i kahr-ı şedid oldı
Bu yüzden cism-i zārım gece gündüz çün kadid oldı
Anı lutfuñla ref’ et kalbime sedd-i sedid oldı
Vücūdumdur benim cürm ü günāhım yā Resūlallāh G-145-III

²¹⁰ Habib Hürmüzlü, *a.g.e.*, s. 32; Hidayet Kemal Beyatlı, *a.g.e.*, s. 360.

²¹¹ Habib Hürmüzlü, *a.g.e.*, s. 304; Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*, cilt: 5, 2. baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2017, s. 5947.

“Yok edilmek, tahrip edilmek, temeline kadar yıkılmak” anlamına gelen “*Yerle Yeksan olmak*” deyimini Abdurrezzâk Ağa, tahmisinde yerli söyleyişteki “yere yeksan olmak” şeklinde kullanmıştır.²¹²

Ka‘beye merbûṭ olan bütler bütün

Yère yeksân oldılar zār u zebûn

Bu ḥaberdan oldı düşmen vâjgûn

Bu şeb olsun cümle bütler ser-nigûn

Hem ḥacîl olsun o ḳavm-i müşrikûn

Mev-CXXIV

Bunların dışında, şair efsanevi bir kuş olan “kaknûs/kaknus” kelimesini, yetiştiği çevrede telaffuz edildiği gibi “kaknes” olarak, tahmislerinin birkaç yerinde kullanmayı tercih etmiştir. Belki de bu tasarruf kafiyei tutturmak pahasına yapılmıştır.

Biñ şırmerdi tâbi‘ eder bir mü’enneşe

Biñ pâk dâmeni ḳul eder bir ecnese

Nâr-ı celî toḳunmadı her murg-ı **ḳaknese**

Zenbûr kimden eyledi taḥsîl-i hendese

Bülbüllere kim eyledi ta‘lîm-i zemzeme

M-13-IV

Şeb-i hicrân içinde yok saña imdâd eden bir kes

Güle karşı figân etme mişâl-i bülbül ü **ḳaknes**

Bu mihmân-ḥâne-i zilletde herkesden ümîdiñ kes

Cihân-ı bî-vefâda hîç yok zevḳ u şafâ Nevres

Bulunmaz naḳş-ı sûr elbette mâtem-ḥâne-i ğamda

G-169-VII

Yanupdur cân u gönüm âteş-i fûrḳatde çün **ḳaknes**

Baña imdâd eden yok ‘âlem-i hestîde bir nev-res

Aña pend ü naşîhatla dedî bir ḥ‘âce-i aḳdes

Bu devr-i ma‘deletden müstefîd olmuş iken herkes

²¹² Habib Hürmüzlü, *a.g.e.*, s. 326; Yaşar Çağbayır, *a.g.e.*, s. 6361.

Mücerred bendeñiz ilkā edildim baħr-i nisyana

Kıt-4-I

Buna benzer kullanım da aşağıdaki bendin üçüncü mısralarında gözlenir. İtalyanca kökenli *tiyatroy* kelimesi ile Fransızcadan Türkçeye giren *pantolon* kelimesi yerli telaffuzlarıyla “tiyatura” ve “paniıeolon” olarak vezne uydurulmuşlardır:

Āyīne-i devrān kurulup gerçī muķa‘ar

Biñ şekle koyar şūret-i insānı ser-ā-ser

Aħvāl-i beşer toğrı **tiyaturaya** beñzer

Bir şahs çıkar perdeye dervīş ü ģalender

Çok sürmez öbür perdede bir şāh-ı mu‘azzam

M-8-[III]-IV

Ķurdukça dām-ı kākülüne dāne-i benin

Murğ-ı dili esīr edecek şübhesiz ānıñ

Hem ģola gömlek ile **paniıeolon** tenin

Şıķmıř meger o süsli boyunbağ-ı gerdeniñ

Çözdi görüñdi sīne-i berrāk-ı tābdār

K-16-VI

2.2.1.2. Yanlış Kullanımlar

Abdurrezzāk Ağa’nın tahmislerinde dil açısından dikkati çeken bir başka husus da birtakım kelimelerin mevcut olan yanlış kullanılmalarıdır. Aşağıdaki bendin ikinci mısraı “**Beķā isteyen** lāzım gelür terk-i fenā ģılmaķ” olması gerekirken muhtemelen şair mısraın veznini tutturmak için “**Beķā istek eden** lāzım gelür terk-i fenā ģılmaķ” diyerek mısraı Türkçeye aykırı bir kalıba sokmuştur.

Cihān-ı fāniniñ yokdur yüzünde bāķi bir revnaķ

Beķā istek eden lāzım gelür terk-i fenā ģılmaķ

O dil-dār-ı melāħat-perveri görmek için muılaķ

Berī oldı Fuzūlī ģayrdan ol dil-rübā ancaķ

Enīsim mūnisim yārım nigārım nāzenīnimdir

G-51-VII

Benzer bir durum da aşağıda verilen bentlerin üçüncü mısralarında Farsçada ay yüzlü anlamına gelen “meh-rū” kelimesine “gibi” anlamında kullanılan Farsça “-veş” eki, diğer mısrada ise “gül rengi” demek olan “gül-gün” kelimesinin sonuna Türkçede “...renginde, ...renkli” anlamını veren “fām” kelimesi getirilerek, yanlış ve abes ifadeler meydana getirilmiştir. Bu bir noktada vezin doldurmak ile kafiye tutturmak için yapılmıştır, denilebilir.

Hançerāsā dīde-i pūr-hūnuñ üzre her kaşıñ
Zahmdār etmekden özge yok seniñ hiç ilişñ
Bu cihān-ı pūr-sitemde sen gibi **meh-rūveşiñ**
‘Āşıkı öldürse ğam yok ğamze-i merdüm-küşiñ
‘Īsā-yı devrān Mesīhā-yı zamāndır lebleriñ G-104-III

Ramažān orucı farz oldu bütün İslāma
‘Ākıbet şā’im olan nā’il olur in’āma
İçemez bāde-keşān bāde-i **gül-gün-fāma**
Ramažānda giyer ol gonçe-dehān āl cāme
Ġayr hūbān bu kesimle çıkamaz bayrama G-158-I

Aynı durum aşağıdaki örneklerinde Arapçada “na’leyn” bir çift nal, “‘ayneyn” bir çift göz anlamlarına gelen kelimelerin başına Farsça “dū” yani iki sayısı getirilmiş ifadeler için de geçerlidir.

Ġudūmuñla şu’ūd ettiñ şeref buldı **dū na’leyniñ**
Şu’uduñla nazar kıldı semāvāta **dū ‘ayneyniñ**
Ġudūmuñla cilālandı maķām-ı “ķāb^e ķavsey”niñ
Çıkan bu ferşden ‘arşa dū na’leyn-i şerīfeyniñ
Ġubārı gözde iksīr-i cilādır yā Resūlallāh K-8-XIV

Açıldı zātına ebvāb-ı mā-beyn
Varup dergāh-ı Hākka şāh-ı kevneyn
Münevver oldu rü’yetle **dū ‘ayneyn**
Olup nūzhetgehi tā “ķāb^e ķavseyn”

Aşağıdaki bentlerin ikinci mısralarında geçen “rûhlandı, siyehlendi” kelimeleri anlam bakımından yanlış olmamakla beraber alışık olmadığımız ifadeler biçimi sayılırlar:

Âb-ı ruhsârında var hâşşiyet-i âb-ı hayât
Kaṭresiyle **rûhlandı** bu cemî'-i mümkinât
Neşve-i sūzân-ı 'aşka oldu mânend-i Furât
Cur'a-i âb-ı lebiñdir neş'e-baḥş-ı kâ'inât
Reşk-i cām-ı bezm-i Cemşîd-i zamândır leblerin G-107-II

Yanupdur cism ü cânım âteş-i kânûn-ı dil-berde
Siyehlendi kömür tek kaldı âhir işbu micmerde
Mürekkebdir meger ol 'unşur-ı nâr-ı semenderde
N'ola âhımıla çeksem tâk-ı 'arşa 'anberîn perde
Beni leb-rîz-i sevdâ êtdi bir şûh-ı siyeh-çerde G-143-I

Alta alınan bendin ilk mısraında Türkçe *yıldız* kelimesiyle Farsça terkip yapılmıştır:

Görmedi **yıldız-ı firûzını** mîzân u ḥamel
Görmedi tâlî'-i mes'ûdını hem çeşm-i emel
Burc-ı 'akrebde olan kevkeb-ile êtdi cedel
Halebe êrdigi dem karşılayup anı ecel
Eyledi pençe-i kahr-ile vücûdun derhem M-4-[III]-IV

Aşağıdaki tahmislerde geçen *mücrim-kâr* ile *tâ'at-keş* birleşik kelime ve sıfatlar daha önce kullanıldığı görülmemiştir:

Sihâm-ı cürm ü 'işyânla vücûdum oldu şad-pâre
Meded érmezse her dâ'im bu **mücrim-kâr-ı** pür-zâra
Geline çeyş-i 'işyânım mu'în oldıkça evzâra
Êder İblîs igvâ bir taraftan nefis-i emmâre

Hîşār-ı kalbi düşmen şardı kol kol yā Resūlallāh G-153-II

Rūz u şeb ol gārda iskān idi
H̱āb-ı irhāşātda seyān idi
Dā'imā **ṭā'at-keş-i** Yezdān idi
Bağrı yanık dīdesi giryān idi
Hasret ile ol Hırā nālān idi Mev- CLIX

Aşağıdaki bentlerde ise altı çizilen ifadeler ise şairin neyi kastettiği anlaşılmamaktadır:

Vehm ile çıkmadadır 'işret ile her yoğuşa
Nişe hālinde dahi étmevecek her inişe (?)
Ben daḥi varmış iken şām u seḥer bu gidişe
Her kaçan vaḳt-i namāz olsa kımaz kim erişe
Dem-be-dem nefḥa-i ney gūşıma gül-bāng-i ezan K-7-XLVIII

Böyle bir gerdiş-i devrānı nice kandırayım
Cāy-ı 'ālīde olan çarḥı nice andırayım
Şanma taltīf ederek **bir de anı candırayım (?)**
Ben de çarḥa çıkarup nālelerim yandırayım
Āh-ı pey-der-pey ile ḥādīse-i dem-be-demi M-7-[I]-VI

Çün hücum etti saña hem bir alay ejder ile
Zahmdār etti anı nīze vü hem şeş-per ile
Döndi zenbūr evine **tūr-dem-i dü ser ile (?)**
Zulm edüp sīneñi çāk eylediler ḥancer ile
Nice kıydı saña bilmem bu sipihr-i cellād M-7-[X]-IV

Gece bu zikri eden vardı **nehār-ı lem'a (?)**
İştigāliyle döner kalb ü cenānı şem'e
Varmak isterseñ eger mecma'-i cemü'l-cem'e

Kaṭre-i cismi Selāmī ko bihār-ı cem'e

Dürr-i fark-ı ser-i cem'i êde ihsân Allâh

G-148-V

2.2.1.3. Değişik Benzetme ve Tasarrufları

Abdurrezzâk Ağa'nın tahmislerinde dikkat çeken bir başka husus, gelenekçe belirlenmiş teşbihler dışında pek yaygın olmayan bazı değişik benzetmeler kullanmış olmasıdır. Divan şiirinde sevgilinin manalı yan bakışı olarak tanımlanan gamze; kılıç, ok, hançer, neşter, makas, iğne gibi kesici ve yaralayıcı aletlere benzetilerek daima âşığın/şairin canına kastetmektedir. Manzumelerde en çok “tîg-i gamze”, “tîr-i gamze”, “gamze-i fettân”, “hancer-i gamze-i bürrân”, “gamze-i câdû”, “gamze-i cellât” vb. terkipler şeklinde kullanılmıştır.²¹³ Aşağıya alınan örnekte Abdurrezzâk Ağa'nın, sevgilinin gamzesinin acımasızlığı, kan dökücülüğü, zulmedici vasıfları taşımasından ve tahmiste geçen Hazret-i Musa ile de ilişkilendirerek “Fir'avn-ı gamze” şeklinde değişik bir terkip kullandığı tespit edilmiştir:

Beni bu çeşm-i sehḥârîñ fezâ-yı Tihde cānā

Olup **Fir'avn-ı gamzeñle** kılpudur vālih ü şeydā

Gözüm nûrı bugün imdāda gel çün Ḥazret-i Mūsā

Bināgūşundan at perçemleriñ göster yed-i beyzā

Tekellüm kıl görülsün lebleriñden mu'ciz-i 'İsā G-14-I

Şairin bir diğer sıra dışı benzetmesi

Her 'âşık êder girye ile şāmı seḥer-hîz

Her dānesi bir **eşk-i semender** şerer-engîz

Ser-defter-i 'uşşāka yazar ḥāme-i ser-tîz

Her ebrû-yı ḥam katliñe bir hançer-i ḥûn-rîz

Her zülfi siyeh kâsdıña bir ef'i yılandır G-55-III

²¹³ İskender Pala, a.g.e., s. 147-148; Mehtap Erdoğan, *Güzellik Unsurlarıyla Divan Şiirinde Sevgili*, Kitabevi Yay., İstanbul 2013, s. 68-80.

tahmisinde geçen “eşk-i semender” terkihiyle ilgilidir. Semender, Şark efsanesine göre ateşten yaratılıp ateşte yaşayan ve ağzından alevler saçan bir hayvandır.²¹⁴ Bu özelliğinden dolayı beyitlerde ateş ve şu‘le unsurlarıyla münasebet kurularak divan şiirinde çok konu olmuştur. Bazen usta şairlerin eserlerinde “semender-tinet”, “bâl-i semender”, “semender-sûz” gibi yapılan terkipler şeklinde de karşımıza çıkmaktadır.²¹⁵ Abdurrezzâk Ağa’nın yukarıda verilen tahmis örneğinde ise, her âşık sevgilisinin ayrılığından ağlayarak döktüğü gözyaşlarını, her biri kıvılcım saçan semenderin gözyaşına (eşk-i semender) benzetmesi divan şiiri geleneğinde yaygın bir kullanım değildir.

Lügatte, Farsçada “yağ” anlamına gelen “revğan” kelimesiyle yapılmış terkiplerin başka anlamlar kazandığı görülmüştür. Mesela, “revğan-ı hüd (kendi din ve mezhebi)”, “revğan-ı mağz (akıl ve tedbir)”, “revğan-zebân (tatlı dilli veya dalkavuk)” vs.²¹⁶ Fakat aşağıdaki na‘tta şairin “Peygamber’e karşı duyduğu özlemden dolayı içi yanıp içindeki revğan-ı şen (eski neşesi ve sevinci) kalmadığını” dile getirerek farklı ve alışılmadık bir terkip ve teşbih kullanmıştır:

Derûnum yanıyor mânend-i külhan yâ Resûlallâh
İçinde kalmadı bir **revğan-ı şen** yâ Resûlallâh
Seniñ müştâkınam ey zât-ı rûşen yâ Resûlallâh
Hakîkat bâğına aç baña revzen yâ Resûlallâh
Şeniden key büved mânend-i dîden yâ Resûlallâh G-152-I

Sevgilinin güzellik unsurlardan biri olan kaş (ebrû) eğrilik özelliğinden dolayı en çok keman (yay), mihrap, hilâl, tak, tuğra, hançer gibi nesnelere teşbih edilmiştir.²¹⁷ Aşağıdaki bentte ise sevgilinin kaşı divanlarda örneği az rastlanan bir keskin kılıca benzetilerek verilmiştir:

²¹⁴ İlham Ayverdi, *a.g.e.*, s. 1081.

²¹⁵ Ömer Ferit Kam, *Divan Şiirinin Dünyasına Giriş (Âsâr-ı Edebiye Tedkîkâtı)*, Haz: Halil Çeltik, Birleşik Yay., Ankara 2008, s. 147-148; Özer Şenödeyici, *Nâilî Divanı Sözlüğü Cilt II [Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük]*, Kitap & Cafe Serüven Yay., [Ankara] 2015, s. 960-961.

²¹⁶ Ziya Şükûn, *Farsça – Türkçe Lûgat Gencine-i Güftâr Ferheng-i Ziya 2*, M.E.B. Yay., İstanbul 1984, s. 1034-1035.

²¹⁷ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 120.

Bu bīmār-ḥāne-i ‘ālemde dā’im bŭy-ı ḥikmet yok
Müdāvā-yı dīl-i bī-ḥāra dārū-yı maḥabbet yok
Ḳaṣīn bir seyf-i ḳātī’dir kī andan başḳa ālet yok
Nigārā Mücrimi öldürmege şemşīre ḥācet yok
Murādūn ḳaşd-ı cān ise ḳaṣīnla eyle bir īmā G-14-VI

Bir şairin diğeri bir şairin manzumesinden bir beyti veya bir mısraı kendi manzumesi içinde kullanmasına tazmin sanatı denilmektedir.²¹⁸ Beyitlerle kurulu kaside, gazel vb. nazım şekillerinde yapılan tazmini, tahmis sanatına uyarlamak ancak Abdurrezzâk Ağa’nın şairlik yaradılışına yakışabilir. Şair tahmislerinde, biri Nâbî’nin meşhur na’tından bir mısraı diğeri İranlı meşhur şairlerinden Sa’dî-i Şirâzî’ye ait bir beyti iki bentte tazmin yoluyla kullanmıştır. İlk tahmiste mısraın şair Nâbî’ye ait olduğu işaret edilmiş, ikinci örnekte ise belli ki beyit meşhur olduğundan, şairin adının zikredilmesine ihtiyaç duyulmamıştır:

Bu cāy-ı pür-şafā dā’im olupdur nŭr ile memlŭ
İşit ol beyt-i rengīni buyurmuş **Nābi-i dil-cŭ**
“Naṣargāh-ı İlāhīdir maḳām-ı Muştafādır bu”
Fezāsı dil-güşā ābı ḥayāt-efzā güli hoş-bŭ
Degil mi cennetü’l-me’vā Medīne yā Resŭlallāh G-149-VI

“Şeref-i merd be-cūdest u kerāmet be-sucūd
Her kī īn her du ne-bāşed ‘ademeş beh zi-vucūd”
Hele bu beyti yazınca dēdi bir ehl-i şühūd
Medfeni olmayacak Ka’be-i taḥḳīḳ ne sūd
Āb-ı zemzemle yunılmış tūtalım kim kefeni G-189-IV

²¹⁸ M. A. Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi (Belâgat)*, 12. baskı, Gökkuşbu Yay., İstanbul 2014, s. 280.

Arapça ile Farsça manzumeleri üzerine şairin Türkçe olarak söylediği mülemma tahmisler dışında bir Türkçe tahmisten alınan aşağıdaki bendi Farsça olarak tahmis etmeyi tercih etmiştir:

Yekī hemtā-yı tū çün māder-i gītī ne-mīzāyed

Be-yek tāb-ı nazar tersem be-rūyet rence miyāyed

Ez-īn ma'nā dü çeşmem rüz u şeb pūşide mībāyed

Ėder hār-ı müjem āzürde pāy-ı nāzükiñ şāyed

Degilsem Ėy gül-i nev-reste ma'zūr ola pāmāliñ G-102-V

Belagatte bir beytin veya bir mısraın sonundaki kelimeyi ondan sonra gelen beytin veya mısraın başında tekrarlamaya *iāde* (reddü'l-acüz ale's-sadr) sanatı denilir.²¹⁹ Divan şiirinde bir gazelin bütün mısra ve beyitleri *iāde* sanatıyla yazıldığı örnekler mevcuttur. Yerli şairlerden Hasan Tevfik'in bu şekilde yazmış olduğu bir na't Abdurrezzāk Ağa tarafından aynı şekilde tahmis edilerek spesifik bir tahmis örneği meydana getirilmiştir. Söz konusu olan *iāde* sanatıyla yazılmış tahminin ilk iki ve son iki bentleri şöyledir:

Devr Ėder evc-i risāletde bu çarhıñ **çenberi**

Çenber-i dolāb-ı 'aşrıñ oldı dā'im **miñveri**

Miñver-i kütbeyn-i 'ālem Hāzret-i Peyğamberi

Nīmniğāh lutf Ėderse gāh hūbān serveri

Server-i hūbān olur dergāh-ı hūsn-i **kemteri** G-204-I

Kemterīn bir bendedir dergāh-ı hūsnünde **ümem**

Her **ümemdir** devletiñde oldılar şāhib-'ālem

'İlm ü irfāniñ bilinmez dü-zebān olsa kalem

Kemter-i bāb-ı serāy-ı dād u eltāf **lā-cerem**

Lā-cerem bir āsmān-ı 'aşkıñ oldur **hāveri** G-204-II

²¹⁹ Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 486-487; M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 263.

Reh-berim yokdur benim naķş-ı kademdir **reh-nümā**
Reh-nümā-yı ‘āşıkāndır **rişte-i zūlf-i dü-tā**
Rişte-i zūlf-i dü-tāya her kim eyler ilticā
Reh-ber-i kūy-ı vişāldir būy-ı zūlf-i **dil-rübā**
Dil-rübālar “aḥsenⁱ taķvīm”iñ oldı **cevheri** G-204-VIII

Cevher-i esrār-ı ḥikmet isteyen bir **tācdār**
Dār u varın cism ü cānıñ eylemişdir **tārmār**
Mār-ı nefsi öldürenler vāşılı kutb-ı medār
Cevheri ol “‘alleme’l-esmā”nıñ ey **Tevfīķ-ı zār**
Zār u feryād étme olduñ **şāh-ı ḥübān çākeri** G-204-IX

2. BÖLÜM: METİN

2.1. Nüsha Tavsifi

2.1.1. Ata Terzibaşı Kitaplığında Bulunan Mecmua²²⁰

Kısaltması: AT

Ss: 384 [383], ölç: 21 X 16,5, Yz: rıka, bşs: 5-7 arası, kt: sarımtırak, yzr: siyah, bazı başlıklar, beyit ve kelimeler kırmızı kalemle yazılmıştır. Cildi karton kapaklı kahverengi kapağın ön ve arka zemini siyah kartonla kaplı, iç kapakları ise açık sarı kâğıtla kaplanmış, üstünde “*Pirbal Ağa’nın babası Abdurrezzâk Ağa tarafından Türkçe olarak yazılmıştır. Mecmua çok güzel ve benim için Aziz Demirci Efendi tarafından gönderilmiş / Usta Rıf’at*” notu bulunmaktadır. Eserin yaprakları gayet güzel, oldukça iyi durumdadır. Sayfa başı olarak numaralandırılan mecmua, 178. sayfasından itibaren bir numara atlayarak sayfaya 179 yerine 180 numarası verilmiştir. Böylece eser sonuna kadar bir sayı atlayarak devam etmiştir. Sonuçta eser 383 sayfayken 384 sayfa olarak görünmektedir.

Metin: 128 Tahmis, 1 Kaside, 3 tesdis, 2 naat, 3 nazire, 23 tarihli manzume, 2 tarihli beyit, 3 rubai bulunmaktadır. Mecmuanın içinde Ağa’nın manzumeleri dışında 1 tahmis, 2 kaside ve 2 gazel daha vardır.

Baş: Muhammes-i ‘Abdurrezzâk Ağa Ber-Ğazel-i Na’t-ı Şeyh Selâmî Efendi

.....

Son: ... .. Harf-i menkût ile târîh-i vefâtın dédiler

Çıkdı Firdevs-i berîn kaşrına ol Şeyh Câmî (Sene 1338)

²²⁰ Vaktiyle bu nüshanın bir fotokopisini, rahmetli Ata Terzibaşı’nın rızası üzere, araştırmacı Necat Kevseroğlu bana lütfedip göndermiştir. Terzibaşı’nın vefatı ardından araştırmamın eksiklerini tamamlamak için el yazmasının orijinalini görme teklifinde bulunmuşsam da varislerinden ne yazık ki bir sonuç alınamamıştır. Bu nedenle burada verilen bir kısım bilgiler, Necat Kevseroğlu’nun *Fihrist Maḥḥutāt Ḥazānet ‘Atā Terzibaşı* (Fuzuli Matbaası, Kerkük 2018, s. 284-285. Arapça)” çalışmasına dayanılarak yazılmıştır.

2.1.2. Senan Ahmet Ağa Kitaplığında Olan Müellif

Mecmuaları

2.1.2.1. Birinci Mecmua

Kısaltması: SA

Ss: 185 [184], ölç: 20 X 14, Yz: rıka, bşs: 4-6, kt: sarı, yzr: siyah, cildi siyah karton kapaklı şirazesı dağılmış vaziyettedir. Eserinin son 5 yaprağı olduğı gibi birçoğı cetvel çizgisinden kopup ayrılmıştır. Arka iç kapakta başkası tarafından yazılan Abdurrezzâk Ağa'ya ait hicviye mahiyetinde bir manzume bulunmaktadır. Bu mecmuada da sayfaların numara verme konusunda aynı yanlışlık söz konusudur. Mecmuanın 174. sayfasına 175 numarası verilmiştir. Nitekim eserin son sayfası, 184 sayfa olmalıken 185 gösterilmiştir.

Metin: 109 tahmis, 2 tesdis, 1 terbi', 2 nazire, 4 tarihli manzume; ayrıca şaire ait olmayan 1 manzume ve 1 kıt'a bulunmaktadır.

Baş: Şâ'ir-i Meşhûr Merhûm 'Abdurrahmân Sâmi Paşa Hazretiniñ Na't-ı Şerif-i Risâlet-penâhı Üzerine... ..

Son: ... .. Haydarî-zâde fazîletlü İbrâhîm Efendi hazretlerine takdîm kılınmıştır.

2.1.2.2. İkinci Mecmua

Kısaltması: SB

Ss: 115, Ölç: 24 X 17, Yz: rıka, bşs: 5-6, kt: sarımtırak, yzr: mavi-siyah, telli defterlerden olup yaprakları bir santim aralıklı yatay çizgili, kenarlarında ise iki santim içeriye doğru kırmızı çizgiler çizilidir. Mecmuanın cildinin deseni yılan derisine benzeyen, koyu gri karton kapaklı olup içinden ayrılmış durumundadır. Sirtında yaprakları ortada iki telle bağlanmıştır.

Metin: başında 4 sayfası eksiktir. Mecmuanın 49. sayfasında sadece Farsça bir beşlik vardır, 50-53 sayfaları ise boş bırakılmıştır. 54-58. sayfalarda bulunan İzzeti münacatı üzerine Abdurrezzâk Ağa'nın tahmisi metinde şairin yazdığı notuna göre "bazı sehviyattan dolayı" tahmis, 68-71 sayfalarda tekrar yazılmıştır. Mecmuada Abdurrezzâk Ağa'ya ait 47 tahmis, 5 tarihî manzume, 1 kaside ve 1 müseddes; ayrıca diğer şairlerden 4 tahmis, 1 kıta, 3 manzume mevcuttur.

Baş: 'Aṭa Beg Tārīhiniñ 228'inci Şaḥīfe Numerosunda Vāḳı' Rāsīḥ Ağanıñ Müseddesi Üzerine... ..

Son: ... .. Feryād ez-īn nev' vüçüd-i 'adem-ālūd

2.1.2.3. Tahmis-i Mevlîd-nâme-i Re'fet Nüshası

Kısaltması: SM

Ss: 40, Ölç: 24 X 17, yz: rıka, bşs: 6, kt: sarımtırak, yzr: mavi, eser kapaksızdır. Bu mecmuanın yaprakları üçüncü tahmisler nüshasının özellikleriyle aynıdır.

Metin: 1-2 sayfaları eksik, 3-4 sayfaları ise yarısı kopmuş durumda, Şairin Mevlid-nâme tahmisi metni dışında 37. sayfasında Abdürrezzak Ağa'nın Kenân Rifa'î Beg na'tının üzerine tesdîsi ve 39. sayfada Hicri Dede'nin na'tına tahmisi yer almaktadır.

Baş: Çün Muḥammed ümmeti olmuş cehül

Ḥāne-i 'iṣyān içinde hem ḥamül

'Afva dā'ir i'tizārın ét kabül

Éy rahīm éy şefḳati iḥsānı bol

Éy ki şehirler dergehinde cümle kul .....

Son: ..... Otururken dem-i maḥşerde çü mirāt-ı şafā

'Aks éder āyīne-i ḳalbiñe ruḥsār-ı ḥaṭā

Naẓar u merḥametiñle aña baḳ rüz-ı cezā

Gerçi Hicrî’de ḥaṭā var ise éy bâb-ı ‘aṭā

Dergeh-i eḳdasîna étdi deḥālet bu géce

2.1.3. Hacı Casim Hacı Muhammed Tütüncü Şahsî Kütüphanesinde Bulunan Tahmis-i Mevlîd-nâme-i Re’fet’in Diğer Nüshası²²¹

Kısaltması: HC

İstinsah tarihi: Salı günü 13 Zilhicce sene 1369 (26 Eylül 1950)

Müstensihi: Haydar bin Reşid Efendi

Ss: 56, ölç: 20 X 24, yz: nesih, bşs: 4, kt: ??, Bu nüshanın metni mevlit törenlerinde okunacak şekle uygun harekeli, güzel ve iri bir hatla yazılmıştır. Sayfalarında ortalama 4 beşlik vardır. Metinde “ve” bağlacı da ötre (zamme) şeklinde gösterilmiştir. Müellif nüshasına (SM) göre bu nüshada 17 bent eksiktir.

Metin: mevlid-nâmenin tahmisi ve sonunda hatim duası bulunmaktadır.

Baş: Bismillâhi’rraḥmâni’rraḥîm

Hâzâ Kitâb^ü Mevlidü’n-Nebeviyyü’ş-Şerîf

Yâ Kerîm ü yâ Raḥîm ü yâ İlâh

Salṭanat ‘arşında sensiñ dâd u ḥ’âh .....

Son: .....hâzihⁱ Mevlidi’n-Nebeviyyi’ş-şerîf el-fâtiḥa ma’e’ş-şalavât

²²¹ Bu nüshanın orijinalini de görme imkânımız olmadı. Aslından fotokopi çektilen bir nüshadan faydalanılmıştır.

2.2. Metin Hazırlanırken İzlenen Yöntem

2.2.1. Metnin Tertibiyle İlgili Hususlar

1. Çalışmamızın metin bölümü şairin el yazısıyla yazılmış ve kendisine ait olan dört ayrı şiir mecmuasından (AT, SA, SB, SM) meydana gelmektedir. Mecmualar, şairin düşürdüğü bazı tarihler ile yazdığı birkaç tesdis ve nazire dışında tamamen Abdurrezzâk Ağa tarafından başka şairlerin manzumelerine yazılmış tahmislerden oluşmaktadır. Metinde yalnızca çalışmamızın ana konusunu teşkil eden şairin yazdığı tahmisler yer verilmiştir.

2. Metinde, “*kaside, terkîb-bend, tercî-bend, gazel, kıta...vs.*” büyükten küçüğe her türlü tahmisi yapılmış nazım şekli mevcut olduğundan dolayı klasik divan tertibine göre tasnif edilmesi uygun görülmüştür.

3. Metinde -tahmis edilen- her bir nazım şekli kendi kategorisinde Arap rakamlarıyla numaralandırılmış, bent numaraları ise Romen rakamlarıyla verilmiştir.

4. Tahmisler, hangi mecmuadan alınmışsa, yer alan sayfa numaralarıyla dipnotta gösterilmiştir.

5. Tahmislerin kaynaklarını tespit edebilmek amacıyla mecmualarda tahmis edilen manzumeler, neşirleri yapılmış divanları başta olmak üzere, ulaşabildiğimiz yazma nüshaları ya da daha önce bir vesileyle yayınlanan metinleri ile karşılaştırılmıştır. Söz konusu neşirlerin tam künyeleri, kaynakça bölümünde verildiğinden şiirlerin dipnotlarında eser adı (italik olarak), şiir ve sayfa numarası şeklinde kısaltılarak verilmiştir. Örnek: “Fuzûlî Dîvânı, K. 7., s. 32-34.; *Bâkî Dîvânı*, G. 30., s. 119.”

6. Metindeki tahmisler divanlarda/eserlerde tespit edilen şiirlerle mukayese edilerek eksiklikler ya da nüsha farklılıkları ve divanlarda olup mecmuada olmayan beyitler dipnotta verilmiştir. Söz konusu farklılıklar hem metinde hem de karşılaştırma yapılan eserde anlam ve vezin bakımından bir sorun oluşturmuyorsa, tahmislerdeki şekil esas alınmıştır. Tahmisler ve karşılaştırma yapılan eser arasındaki farklar aralarına iki nokta işareti (:) konularak diğer metindeki şekli “Divanın/eserin” kısaltması ile dipnotta gösterilmiştir. Örnek: “gülşende: ‘âlemde D.; Mekteb-i: Vādî-i D. vb.”. Neşirlerde yanlış okunmaktan kaynaklandığını tespit ettiğimiz farklılıklar dipnotta işaret edilmemiştir.

7. Mevlid tahmisin müellif nüshası (SM), baş tarafının sayfa eksikliğinden dolayı daha sonra istinsah edilmiş diğer bir nüshayla (HC) karşılaştırılarak eksiklikleri tamamlanmıştır. Belirlenen iki nüsha (SM, HC) da metnin kuruluşunda kullanılmış, nüsha farkları dipnotta gösterilmiştir.

8. Dipnotta, nüsha farkları gösterilirken her bir farklılık noktalı virgül (;) işareti ile birbirinden ayrılmış, beyitlerin mısraları arasına ise eğik çizgi (/) işareti konulmuştur.

9. Yazmadaki başlıklar metne olduğu gibi aktarılmıştır. Yalnız, sadece *Bu Daği* ibaresi taşıyan başlıklar -orijinal metindeki- bir önce gelen tahmisin/manzumenin başlığıyla köşeli ayraç içinde verilmiştir. Örnek: “**BU DAĞI [HERSEKLİ ‘ÂRİF HİKMET EFENDİNİN ĞAZELİNE TAĞMİSDİR]**”. Bazı başlıklarda geçen yanlış bilgilere ise düzeltilerek dipnotlarda işaret edilmiştir.

3.2.2. Vezin ile İlgili Hususlar

1. Metindeki tüm manzumelerin başında aruz kalıbı yazıyla italik olarak gösterilmiştir.

2. Tahmislerde vezin bozukluğu olan mısralara, mümkün olabildiği kadar müdahale edilmiş ve ekleme yapılmışsa bunlar köşeli ayraç [ ] içinde verilmiştir. Vezne uymayan ve düzeltilemeyen mısraların sonuna yıldız işareti (*) üst simge olarak konulmuştur.

3. Şeddeli kelimelerin yazımında vezne uyulmuştur.

4. Vezin gereği tahfif etme gerçekleştirilmiştir.

5. Vezin gereği zihaf olması gereken yerlerde uzatma işareti konulmamıştır.

6. Mısralarda vezin veya anlam gereği çıkarılması gereken ses, hece veya kelimeler ok ayraç < > içine alınmıştır.

7. Vezin ve söyleyiş gereği bitişik kelimelerin oluşumunda düşen ünlüler kesme (') işaretiyle gösterilmiştir. Örnek: “v’ey, n’oldu, vb.”

3.2.3. Metnin Transkripsiyonu ve İmlâ Hususiyetleri

1. Metin tespitinde bilimsel çalışmalarda uygulanan transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır. Bu işaretler *transkripsiyon işaretleri* bölümünde gösterilmiştir.
2. Metin tespitinde bir birlik sağlamak amacıyla İsmail Ünver tarafından yayımlanan “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”²²² adlı makaledeki tekliflere uyulmaya çalışılmıştır.
3. Orijinal metinde “b” ile yazılan zarf-fiil eki “-up, - üp” şeklinde yazılmıştır. “görüp, vèrip, alıp vb.”
4. Metinde Farsçadaki *vâv-ı madûleli* kelimeler “ḥʿān, ḥʿār, ḥʿāb vb.” şeklinde yazılmıştır. Yazmada, *vâvsız* yazılan bazı *vâv-ı madûleli* kelimelerin doğru şekli metinde dipnotta işaret etmeksizin verilmiştir.
5. Farsçadaki “e-i” arası sesi belirtmek için “i” harfi kullanılmıştır. Örnek: “kî, çünkî, belkî, vb.”
6. Orijinal metinde zaman zaman izafet kesresi (é/â) ile gösterilen belirtme durumu ekleri “-yi,-yî” şeklinde yazılmıştır.
7. Yazmada, bazen *hemze* (ء) bazen de *ye* (ﻯ) harfiyle yazılan seslerin yer aldığı kelimelerin tamamının metinde hemzeli şekli tercih edilmiştir. Örnek: “māyil > māʿil, dāyim > dāʿim vb.”
8. Yazmada “mı/mî” soru eki ve “de/da” bağlacı önceki kelimeye bitişik yazılmış olsa da metinde Türkçe kurallara uygun olarak ayrı yazılmıştır.
9. Lafz-ı Celâl (Allâh)’le kurulmuş kelimeler birleşik yazılmıştır. Örnek: “Resûlullâh, Abdullâh vb.”
10. Metinde geçen Arapça veya Farsça ibareler tırnak içinde *italik* yazı stili ile aktarılmış, Türkçe çevirisi dipnotta yazılmıştır.
11. Tahmis edilen beyitler eğik (*italik*) karakterle belirtilmiştir.
12. Āftāb, pādşāh, āsmān vb. kelimelerde ses türemeleri (āfitāb, pādişāh, āsumān vb. şeklinde) gösterilmemiştir.

²²² İsmail Ünver, “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, *Türkoloji Dergisi*, C.: XI, S. 1, Ankara 1993, s. 51-89.

13. “İle, için” edatlarıyla “idi, imiş, ise, iken” daha önceki kelimeye bitişik yazılması durumunda birleşik yazıldığı kelimeyle arasına çizgi işareti (-) konulmuştur. Bu hususta ses uyumu ve vezne dikkat edilmiştir.

14. Yazmada, “elbetde” şeklinde hatalı yazılan “elbette” kelimesi, doğru şekliyle metinde yazılmıştır.

15. Farsçada, kelime tekrarıyla meydana gelen ikilemler arasına giren ekler, birleşik isim ve sıfatlar metinde kısa çizgi (-) işaretiyle ayrılmıştır. Örnek: “dem-be-dem, ser-te-ser, gün-ā-gün; mey-ḥ-ārān, melek-sīmā vb.”

16. Metin tamiri yapılan mısralarda, mısraya eklenen harf, ek veya kelimeler köşeli parantez [ ] içinde gösterilmiştir.

17. İzafet kesresi, atıf vavına dair yaygın imla hatalarının dipnotta gösterilmesine gerek görülmemiştir.

18. Yazmada, bazı kelimelerdeki medler akuzatif (-i hâli) ekiyle gösterilmiştir. Bu durum, transkripsiyonlu metne yansımamıştır. Örnek: “zühdiden > zühdden; bezmide > bezmde; dil-dārıdan > dil-dārdan vb.”. Vezin bölümünde de bu konuya temas edilmiştir.

19. Okunamayan kelimelerin nüshadaki fotoğrafı verilmiştir.

20. Anlaşılmayan kelime ya da mısraların sonuna ise parantez içinde soru işareti (?) konulmuştur.

21. Kelimelerde elif-i maksûre (ع), “â” şeklinde gösterilmiştir.

22. Arapça kelimelerdeki harekeli ve tenvînler üst simge olarak yazılmıştır. Örnek: “nūr^{en}; şems^{en}; Naḥn^ü kaseṣnā; taḥayyer^e; İbnⁱ Ziyād; şems^{ün}; Ümmet^{ün} vs.” gibi

23. Özel isimler büyük harfle başlamış, aldıkları ekler kesme işaretiyle ayrılmamıştır.

24. Metinde, bütün başlıklar koyu ve büyük harfle yazılmıştır.

25. Atıf vâvları sessiz harfle biten kelimelerden sonra incelik-kalınlık uyumu dikkate alınarak “u-ü” şeklinde, sesli harflerden sonra ise daima “vü” şeklinde okunmuştur. Örnek: “şām u şehir; şāh u gedā; enbiyā vü evliyā; dünyā vü ‘uḳbāda vb.”

26. Yazmalarda açıkça müellifin imla hatası olduğu anlaşılan yanlışlar metinde düzeltilmiştir. Bu husus, dipnotta işaret edilmek yerine topluca liste hâlinde verilmiştir.

27. Sin (س) yerine sad (ص), peltek se (ث) yerine sin (س), ta' (ط) yerine te (ت), te (ت) yahut dal (د) yerine ta' (ط) kullanıldığı; nazal n sesi yerine kullanılacak olan kef (ك) harfi yerine nun (ن); nun (ن) ile yazılması gereken yerlerde ise kef (ك) harfinin kullanıldığı abes imlalar düzeltilerek verilmiştir. Bu gibi imla hatası olan kelimeler, *“Metinde İmlası Düzeltilmiş Kelimeler Listesi”* bölümüne alınmıştır.

28. Şair tarafından tahmis yapılan manzumeler, farklı dönemlerine ait şairlerin eserleri ihtiva etmektedir. Çalışmada, tutarsızlıkları önlemek ve birliği sağlayabilmek için tahmis edilen manzumeleriyle eklenen mısralar, tahmis yapan şairin dönemine ait dil özellikleri dikkate alınarak okunmuştur.

29. Metinde, ayet, hadis, dua, darbimesel gibi Arapça iktibaslar transkripsiyonlu ve tırnak içinde italik bir şekilde yazılmış, anlamları ve ulaşabildiğimiz kaynakları ile ilgili bilgiler dipnotta belirtilmiştir.

30. Tahmislerde geçen “didi, idüp, diyü, gice” gibi Türkçe kökenli kelimelerin yazılışında, kafiye kelimelerde hareke benzerliği gerekmediği takdirde “ë” harfi tercih edilmiştir. Örnek: “dëdi, ëdüp, dëyü, gëce vb.”

3.2.4. Metinde İmlâsı Düzeltilmiş Kelimler Listesi

Kelimelerin yazmada geçen şekli	Metinde düzeltilmiş şekli	Metinde bulunduğu yer nu. ²²³
bād-kāšānsaň	bād-keşānsaň	M-8-[II]-VI-c
baḥs	ba's	G-149-I-e
Bastom	Baston	K-16-IV-e
burak	bırak	M-8-[IX]-I-c
cā-nūşin	cā-nīşin	K-12-V-b
Cemāliñiñ	Cemāliñ	K-8-I-e, K-8-II-e, K-8-III-d, K-8-III-e
cünbiş/cünbuş	cünbiş	K-5-XLIX-d
çıkalmaz	çıkılmaz	G-7-II-c
dildeñ	dilden	M-10-VII-a
Elbetde	Elbette	G-84-VI-c, M-8-[VI]-VI-e
gerdiş-i	gerdiş-i	G-159-V-d
gördükse	gördükçe	G-165-V-c, G-201-VII-c
hüsñüñ	hüsñüñ	G-204-III-b, K-8-III-a
hüsñüñ	hüsñünüñ	G-204-III-a
hüsñüñe	hüsñüñe	G-65-VII-d, K-8-III-c
inzimām	inzimām	K-5-VII-b
kalmiş	kılmış	G-93-I-a
Ḳubāba	Ḳubāda	G-100-V-a
ḳulzün-i	ḳulzüm-i	G-160-V-a
leziz	leziz	K-1-XIV-c
me'āzım	mu'azzam	K-9-XVI-e
menziliñiñ	menziliñ	K-8-IX-e
muḳaşşır	muḳaşşır	G-38-VI-b
muḳaşşırde	muḳaşşırdı	G-38-VI-a
mü'ennese	mü'ennese	M-13-IV-a
nekşüfte	n'eşkäfte	K-4-XXXIX-c
Noḳta	Nutka	G-75-V-c
şā'ime	şanma	G-141-III-c

²²³ Burada, başta gelen büyük harfler tahmis edilen nazım şekli (K: kaside, M: musammat, G: gazel); Arap rakamlar, o bölüme ait olan tahmisin/manzumenin sıra numarası, Romen rakamları bentler, küçük harfler ise alfabetik sırasıyla (a, b, c, d, e) bendin içindeki mısraları ifade etmektedir. Ayrıca, kısaltmalarda musammatlar bölümüne dahil olan tahmis edilen terkib-bend ve tercî-bendlerin bend numarası, normal tahmislerin bend numarasına ayırmak için köşeli ayraç içinde verilmiştir.

Seniñiñ	Seniñ	K-8-XVIII-a
şapa	sepe	G-137-I-c
servet	şervet	G-38-V-d
şordum	açdım	M-8-[V]-V-a
Şöndirdi	Söndirdi	G-120-II-b, M-8-[IX]-VII-b
suhanvār	suhanver	G-156-V-c
sultāna	sultāna	G-195-VIII-a
sultānı	sultānı	G-22-IV-e
şürüldü	sürüldi	M-7-[II]-II-a
taşlar	dāğlar	M-7-[XII]-II-c
telh	telh	G-135-IV-c
varmasağ	vurmasağ	G-75-II-c
yakındı	yıkandı	K-7-VII-c

**3.2.5. MANZUMELERİ ABDURREZZÂK AĞA TARAFINDAN
TAHMİS EDİLEN ŞAİRLERİN İSİMLERİNİN ALFABETİK SIRALANMASI
VE TAHMİS EDİLMİŞ MANZUMELERİN NAZİM ŞEKİLLERİNE GÖRE
DAĞILIMI LİSTESİ**

Nu.	Şair mahlası/adı	Dili	Kaside	Gazel	Tercî- bend	Terkâb- bend	Müse- ddes	Tahmis	Kıt'a	Rubâ'î	Dü- beyit	Mesnevî	Beyit	Top.
1.	Abdülganî Efendi	T.				1								1
2.	Abdurrezzâk Ağa	T.		1										1
3.	Âgâh Paşa	T.	1											1
4.	Ahmed Cevdet	T.		1										1
5.	Ahmed Hilmî Hâce- zâde	T.		1										1
6.	Ahmed Reşîd Efendi	T.		1										1
7.	Ârif Hikmet	T.		7										7
8.	Atâ Bey	T.	1	1										2
9.	Azîz (Şeyhü'l- İslâm A. Efendi)	T.				1								1
10.	Bâkî	T.		17										17
11.	Basîrî	T.		18										18
12.	Belîğ	T.		11										11
13.	Bîniş	Far.		1										1
14.	Cevrî	T.		3										3
15.	Ebubekir's- Siddik	T.	1											1
16.	Es'ad (Kerküklü Na'ibzâde Es'ad)	T.		1										1
17.	Es'ad (Fahrî-zâde)	T.		1										1
18.	Esrâr (Dervîş Esrâr Dede)	T.		1										1
19.	Eşref Efendi	T.		1										1
20.	Fâ'iz	T.		1										1
21.	Fatûn	T.		4										4
22.	Ferîd İ. Bey	T.		1										1
23.	Fevzî (Mehmed Fevzî)	T.		3										3
24.	Fevzî (Abdülhakî F. Uluboy)	T.		1										1
25.	Fuzûlî	T.	4	29	1									34
26.	Hâfız	Far.		6										6

27.	Hâlid-i Bağdâdî	<i>Far.</i>		1									1
28.	Hasan-ı Dehlevî	<i>Far.</i>		1									1
29.	Hasan Tevfik	<i>T.</i>		2									2
30.	Haylî	<i>T.</i>		1									1
31.	Hayyâm	<i>Far.</i>							15			3	18
32.	Hazânî (İbrahim Haydarî)	<i>T.</i>	1	2		1							4
33.	Hicrî (Kerküklü Hicrî Dede)	<i>T.</i>		1									1
34.	Hilâlî	<i>Far.</i>		1									1
35.	İbni İmâd	<i>Far.</i>		1									1
36.	İsmet-i Buhârî	<i>Far.</i>		1									1
37.	İzzetî	<i>Far.</i>	1										1
38.	İzzet Monla	<i>T.</i>	1	8				1					10
39.	Kâbil	<i>T.</i>		2									2
40.	Lâedrî	<i>T.</i>		2						1		1	4
41.	Lebîb	<i>T.</i>	1										1
42.	Leylâ Hanım	<i>T.</i>		3									3
43.	Mâhir Bey	<i>T.</i>		1									1
44.	Mazhar Paşa	<i>T.</i>		1									1
45.	Mehmed (Erbilli Monla Mehmed)	<i>T.</i>		1									1
46.	Mevlânâ C. Rûmî	<i>Far.</i>		1									1
47.	Mevlânâ Emîr-i Hümâyûn	<i>Far.</i>								1		2	3
48.	Mihrî	<i>Far.</i>		1									1
49.	Mücrim	<i>Far.</i>		2									2
50.	Nâbî	<i>T.</i>		9				2					11
51.	Nâbînî	<i>Far.</i>		1									1
52.	Nâmuk Kemâl	<i>T.</i>		2									2
53.	Nâzım Paşa	<i>T.</i>	1										1
54.	Nazîm (Yahyâ Nazîm)	<i>T.</i>		1									1
55.	Necâtî	<i>T.</i>		1									1
56.	Necmî (Erbilli Necmî)	<i>T.</i>		1									1
57.	Nef'î	<i>T.</i>		1									1
58.	Nevres (Osman Nevres)	<i>T.</i>		3		1							4
59.	Nevres-i Kadîm	<i>T.</i>		5									5

60.	Râ'if Bey	T.		1									1	
61.	Râcî (Erbilli Süleymân Râcî)	T.		3									3	
62.	Râsih	T.		1									1	
63.	Re'fet (Diyarbakırlı İ.)	T.								1			1	
64.	Rif'at (Manastırlı Rif'at)	T.	1										1	
65.	Rûhî	T.	1	17		5							23	
66.	Sa'îd (Erbilli Molla Sa'îd)	T.		2									2	
67.	Sâdık (Kerküklü Molla Sâdık)	Far.	1										1	
68.	Sabrî-i Şâkir	T.		1									1	
69.	Sâmî (Arpaemîni Mustafa Sâmî)	T.		3									3	
70.	Selâmî (Şeyh Selâmî)	T.		10									10	
71.	Selmân	Far.		1									1	
72.	Seyyid Ali	T.										1	1	
73.	Seyyid Kâsım	Far.		1									1	
74.	Seyyid Şükrî Berzencî	T.						1	1				2	
75.	Siddîk Ali Baba	T.		1									1	
76.	Şâdî (Süleyman Şâdî)	T.					1						1	
77.	Şerîf Efendi	T.	3										3	
78.	Şinâsî Bey (M. Çelebi)	T.		1									1	
79.	Şinâsî	T.								1			1	
80.	Tal'at Efendi	T.						1					1	
81.	Vasfî (Şeyh Vasfî)	T.		1									1	
82.	Ziyâ Paşa	T.			2	3							4	
	Toplam	T.: 234 Far.: 42	18	210	3	12	1	1	5	15	3	1	7	276

3.2.6. Transkripsiyon Alfabeti

ء : '
ا : A, a; E, e; Ā
آ : Ā, ā; A, a
ب : B, b
پ : P, p
ت : T, t
ث : Š, š
ج : C, c
چ : Č, č
ح : Ĥ, ĥ
خ : Ĥ, ĥ
د : D, d
ذ : Z, z
ر : R, r
ز : Z, z
ژ : J, j
س : S, s
ش : Š, š
ص : Š, š
ض : Ž, ž; Đ, đ
ط : T, t
ظ : Z, z
ع : '
غ : Ġ, ġ
ف : F, f
ق : Q, q
ك : K, k; G, g; ñ
ل : L, l
م : M, m
ن : N, n
و : V, v; O, o, ō; Ö, ö; U, u, Ū, ū; Ü, ü
ه : H, h; a, e; ì
ی : Y, y, I, i, Ī, ī, â, ê

3.3. Tahmisler

3.3.3. Türkçe Tahmisler

KAŞİDE TAHMİSLERİ

1. TAHMİS BER-NA'T-I ŞERİF-İ FUZÛLÎ²²⁴

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Gözyaşıyla verse bülbül vechi var eşcāra şu
Gönçe-i bahtı açılmışdır vèrir naqqāra şu
Na'tña dā'ir vèrildi hāme-i güftāra şu
Şaçma ey göz eşkden göñlümdeki odlara şu
Kim bu deñlü tutuşan odlara etmez çāre şu²²⁵

II

Geldiñiz mehd-i cihāna 'izz-ile ey zāt-ı pāk
İşte küffār-ı Kureyş oldu bu yüzden hep helāk
Merhem-i lutfuñ diler her 'āşıkān-ı derdnāk
Zevk-ı tīgından 'aceb yok göñlüm olsa çāk çāk²²⁶
Kim mürürıyla bırağur rahneler dīvāra şu²²⁷

III

Bī-hazān bir taze bāğ-ı dil-güşāda rû-nümün

²²⁴ AT, s. 281 [280]-286 [285]; Kenan Akyüz vd., *Fuzûlî Türkçe Divan*, TTK Yay., Ankara 1958, K. 3., s. 23-25.

²²⁵ etmez: kılmaz D; bu beyitten sonra *Fuzûlî Türkçe Divan*'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

*Âb-gündur günbed-i devvār rengi bilmezem
Ya muhîl olmuş gözümünden günbed-i devvāre şu*

²²⁶ göñlüm olsa: olsa göñlüm D.

²²⁷ mürürıyla: mürür ilen D; bu beyitten sonra *Fuzûlî Türkçe Divan*'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

*Vehm ilen söyler dil-i mercūh peykānuñ sözün
İhtiyāt ilen bırağur içer her kimde olsa yāre şu*

Bāġbāna minnet  tmem bir g l   bir h r i  n
Anı s r- b eylemem m z b-ı h memle bug n
 uya v rs n b ġb n g lz rı za met  ekmes n
*Bir g l a ılmaz y z  n  tek v rse bi  g lz ra  u*²²⁸

IV

Za md r-ı t ġ-ı  i y nım bu  i y nım n'ola
N      -yı  ef  at olsa derm nım n'ola
Z kr   fikri nle m d v t  tse Lokm nım n'ola
 r z  n  y dıyla nemn k olsa m jg nım n'ola
  yi' olmaz g l temenn sıyla v rmek h ra  u

V

B yle bir  ams m-ı k t   k nda  urmaz ya'ni t ġ
 arbesiyle k hr olur bi'l-c mle k ff r-ı yez ġ
Sensi   y Fa r-i cih n fenn-i fe   atda bel ġ
 am g ni  tme dil-i b m rdan t ġ n  dir ġ
* ayrdır v rmek k ranlık ge ede b m ra  u*²²⁹

VI

Millet-i mer  umeni n her la za fikr-i    ibi
 ster olsunlar hem  e  b-ı Ke ver   ribi
Anları ma r m  der mi r z-ı ma  er   hibi
Men lebi  m      yam z hh d Ke  er t libi
Nitekim meste mey i mek ho  gel r h  y ra  u

²²⁸ Bu beyitten sonra Fuz l  T rk e Divan'da olup AT n shasında yer almayan beyit  udur:

Oh adabilmez ġub r nı mu arrir ha  u  a
  me tek ba mak dan in e g zlerine k re  u

²²⁹ k ranlık: k ra u D; bu beyitten sonra Fuz l  T rk e Divan'da olup AT n shasında yer almayan beyit  udur:

 ste beyk n n g    l hercinde  ev  um s kin it
 usuzam bir kez bu   hr da men m'   n are  u

VII

Cūy-bār-ı dīdeden cāri olup leyl ü nehār
Pāyīña dōkmek içün servī-i hırmānıñ arar
Māye-i neşv ü nümādır serve āb-ı hoş-güvār
*Ravza-i kūyında her dem devr éder eyler güzār*²³⁰
*‘Āşık olmuş ġālibā ol serv-i hoş-reftāra şu*²³¹

VIII

Münteşir envār-ı ‘irfānıñ ser-ā-ser ādeme
Bād-ı hayret-i ‘ulūmuñ dā’imā her a‘leme
Āb-ı rüyından düşünce kaçre bi’r-i Zemzeme
Ṭīnet-i pākini rūşen kılmış ehl-i ‘āleme
*İbtidār kılmış tarīk-ı Aḥmed-i Muḥtāra şu*²³²

IX

Ṭāq-ı Kısra bahır-i Sāvā nār-ı Fārsda kezā
Hem yıkıldı yere geçdi söndi āteş-ḥānehā
Hem kudūmıyla ziyālandı bütün arz u semā
Seyyid-i nev’-i beşer deryā-yı dürr-i ıstıfā
*Kim sepūbdür mu‘cizātı āteş-i eşrāra şu*²³³

X

Faşl-ı güldür gördüler vird-i leṭāfet revnaķıñ
Bir nazarla ezdiyād ètdi nazāret revnaķıñ

---

²³⁰ *devr éder: durmayub D.*

²³¹ Bu beyitten sonra Fuzûlî Türkçe Divan’da olup AT nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:

Şu yolın ol kūydan toprağ olub dutsam gerek
Çun raķībūmdür daḥi ol kūya koymañ vare şu
Dest-būsı ārzūsıyle ger ölsem dōstlar
Kūze eyleñ toptağum şunuñ anuñla yāre şu
Serv ser-keşlük kılor kumrī niyāzından meger
Dāmenin duta ayağına düşe yalvare şu
İçmek ister bülbülüñ kanın meger bir reng ile
Gül budağınun mizācına gire kırtare şu

²³² *İbtidār: İktidā D.*

²³³ *eşrāra: küffāra AT.*

Aldı gülzār-ı risālet çün tarāvet revnaķıñ
Kılmaķ için tāze gülzār-ı nübüvvet revnaķıñ
Mu'cizinden eylemiş izhār seng-i hāra şu

XI

Seng-i nīgīn yok 'alāmet hilķat-ı ādemde kim
Geldiñiz işbu cihāna bir dem-i ħurremde kim
Mu'cizātıñ zāhır oldı 'āķıbet hātemde kim
Mu'ciziñ bir baķr-i bī-pāyān imiş 'ālemde kim²³⁴
Yetmiş andan biñ biñ āteř-hāne-i küffāra şu

XII

Nūr-ı İslāmı nübüvvetle sen etdiñ iķtirā'
Mu'ciz-i zāt-ı řerīfñ vèrdi dünyāya şu'ā'
Yalıñız küffār içinde ķaldı edyānca nizā'
Ħayret ile parmaķıñ dişler kim etse istimā'²³⁵
Parmaķından vèrdiķi şiddet ğüni Enřāra şu

XIII

Ser-fürü eyler saña dā'im cemī'-i kā'ināt
Şer'ine minķād olan āķır bulur fevz ü necāt
Hep muķālifler iķer bi'l-āķere cām-ı memāt
Dostı ger zehr-i mār iķse olur āb-ı ħayāt
Ħařmı şu iķse döner elbette zehr-i māra şu

XIV

Şu ķi ser-gerdān gezerken ğözler oldı eřķ-rīz
'Āřıķ-ı dīdār iken dünyāda olmuşdur 'azīz
Nehr-i Kevşer tek olupdur gerķi ol āb-ı lezīz
Eylemiş her ķaķreden biñ baķr-i raķmet mevc-ķīz

²³⁴ Mu'ciziñ: Mu'cizi D.

²³⁵ ile: ilen D.

El şunup urgaç vuzû' için gül-i ruhsâra şu

XV

Havz-ı Kevserle rahîk u bir de nehr-i zencebîl
‘Arşdan inmiş cinâna bir de ‘ayn-ı selsebîl
Gece gündüz ‘âşıkıñdır senden olmaz münfaşıl
Hâk-i pâyına yetem dër ‘ömrlerdir muttaşıl
Başını taşdan taşta urup gezer âvâre şu

XVI

Hâdim-i bâb-ı risâletdir hemân ğilmân u hûr
Sen Süleymân-ı zamân anlar dahî mânend-i mûr
Bârgâha yüz sürüpdür dâ'im isterler huzûr
Zerre zerre hâk-i dergâhına ister şala nûr
Dönmez ol dergâhdan ger olsa pâre pâre şu

XVII

Bir yüzi gül saçı sünbül zâta oldum cân-fedâ
Bülbül-i şeydâ anıñ'çün hem-zebân oldu baña
Sensiñ ey Sultân-ı kevineyn sâye-i nûr-ı hüdâ
Zıkr-i na'tuñ virdini dermân bilür ehl-i haqâ
Eyle kim def'-i humâr için içer mey-h'âra şu

XVIII

Rûz-ı mahşerde eñ evvel 'uhde-i mişâkıñam
Almışım feyz-i naẓar dâ'im seniñ 'uşşâkıñam
Mekteb-i na'tında kalben kâri'-i evrâkıñam
Yâ Habîballâh yâ Hayre'l-beşer müştâkıñam
*Şöyle kim leb-teşneler yanup diler hemvâra şu*²³⁶

---

²³⁶ Şöyle: Eyle D.

XIX

Hem şu'ūd êtdiñ şu'übet çekmediñ minhâcda
‘Arş-ı a‘lâya oturduñ şankî taht-ı ‘âcda
Çok şuver çok nehr gördüñ leyle-i vehhâcda
Senseñ ol baħr-i kerâmet kim şeb-i Mi‘râcda
Şeb-nem-i feyz-iñ yetürmüş şâbit ü seyyâra şu

XX

Şu‘le-i cevvalê tek indi zemîne ser-te-ser
Pertev-i nûr-ı risâletdir yâhûd şems ü kamer
Teşnegânı dâ‘imâ reyyân êder şâm u seher²³⁷
Çeşme-i ħurşîdden dâ‘im zülâl-i feyz iner²³⁸
Hâcet olsa merķadiñ tecdîd eden mi‘mâra şu

XXI

Micmer-i nâr-ı cefâyım bak kî âteş-ĥâneme
Böyle bir tenvîr içinde kimse gelmez yanıma
Merĥamet êtmezse luţfuñ sîne-i biryânıma
Bîm-i dûzaĥ nâr-ı ġam şalmış dil-i sūzânıma
Var ümîdim ebr-i iĥsânıñ sepe ol nâra şu

XXII

İşbu na‘t-ı şevķ-ile tahmîs êdüp ‘âcizleri
Vechi vardır dâne dâne düzse ĥūrî kıızları
Var ümîdim şâd êde rûz-ı cezâda bizleri
Yümn-i na‘tından güher olmuş Fuzûlî sözleri
Êbr-i nisândan düşen tek lü‘lû‘-i şeh-vâra şu²³⁹

²³⁷ Bu mısra‘ın altında ayrıca şu “Teşne-i dîdâr olan ‘âşıqları sır-âb êder” mısra‘ı yazılmıştır.

²³⁸ dâ‘im: her dem D.

²³⁹ düşen: dönen D; bu beyitten sonra Fuzûlî Türkçe Divan‘da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

Ĥâb-i ġaflêden olan bîdâr olanda Rûz-i Ĥaşr
Eşk-i ĥasretten tökende dîde-i bîdâre şu

XXIII

Rū-siyeh bir mücrimim maḥşerde mezmûm olmayam
Yâr u âgyâr arasında cürme maḥkûm olmayam
Ef'i-i dūzah içinde gerçi mesmûm olmayam
Umduğum oldur ki rûz-ı ḥaşr maḥrûm olmayam
*Çeşme-i vaşlîñ vère bu teşne-i dîdâra şur*²⁴⁰

2. TAḤMÎS BER-KAŞİDE-İ ḤAZRET-İ ŞÂH-I VEYLÂYET (FUZÛLÎ)²⁴¹

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

I

Şanma kim 'aşr-ı muḥarremde gönül şādān olur
Mātem-i Âl-i 'Abādır dîdeler giryān olur
Vaḳ'a-i pür-guşşaya beyt-i ahîr burhān olur
Gönçe bağı dehr bî-dādiyle evvel kan olur
Soñra yüz lutf ile gönli açılır ḥandān olur

II

Gerçi deryā-yı velāyetde şadef şām u seḥer
Muntazırdır ebr-i nisāndan yağın her katreler
Dāne dāne her biri oldukça bir dürr ü güher
Katre-i bārān ki bir müddet şadef ḥapsiñ çeker
*Yoğ-iken kadri tapup kıymet dūr-i galṭān olur*²⁴²

III

Dās-ı 'ibretle biçilmişken demetler büsbütün
Vérmedi nān u nemek Ḥaḳḳın hemān diḥkān-ı dūn
Ba'd ez in ger düşse de rûy-ı zemīne ser-nigūn

²⁴⁰ vaşlîñ: vişālîñ? AT. / bu: men D.

²⁴¹ AT, s. 273 [272]-280 [279]; Fuzûlî Türkçe Divan, K. 7., s. 32-34.

²⁴² tapup: tapar D.

*Dāne toprak içre şiddet çekdigiyçün niçe gün
Baş çeküp hırmenlenür ārāyiş-i bustān olur*

IV

*Fāriğ olmaz kahrđan tā var ise cānda ramak
Dehrde maǵhūr olan mesrūr olur ehl-i merak
Kahr u luṭfa karşı cāridir cihānda bu nesak
Kahrđan ikrāh edenler luṭfa olmaz müsteḥak
Müsta'idd-i derd olanlar kābil-i dermān olur*

V

*Ol Züleyḥā-yı zamāne söz atar çün Yūsufa
Ḥüsnüni taǵdīm eder belki şatar çün Yūsufa
Vaḳ'a-i meşhūrede 'işmet yatar çün Yūsufa
Miḥnete şabr eyleyen rāḥat tapar çün Yūsufa
Salṭanat taḥtınıñ evvel pāyesi zindān olur*

VI

*Ḥaḳ Te'ālā gösterirse 'āşıḳa rūy-ı cemāl
Dilde koymaz renc ü ğam ḥātırdā endüh ü melāl
Dā'imā taǵdīre karşı pend-i erbāb-ı maḳāl
Ger rızā olsa ḳazāya müşkil olmaz hīç ḥāl
'Ārife şabr ile her müşkil ki var āsān olur*

VII

*Da'vi-i emr-i ḥilāfetde Yezīd-i pür-ġazab
Ḥazret-i Āl-i 'Abāya vērđi çok renc ü ta'ab
Ḥüsn-i aḥlāk olmasa lāzım degil nesl ü ḥaseb
Fi'ldir aşl-i rızā-yı Ḥaḳ ne kim aşl ü neseb
Ḥāk-i fermān-ber beşer 'āşī melek şeyṭān olur*

VIII

Dā'imā tehẓīb-i ahlāk eyleyen kim muttaşıl
Kāmet-i zībā hırāmı servi eyler münfa'ıl
Tāb-ı ruhsārı édince mihr ü māhı müştā'ıl
*Sā'ir-i maḥlūḳdan ol kimse olur pāk-dil*²⁴³
Ehl-i Beytiñ fırkasından şayılur Selmān olur

IX

Ḥazret-i Şāh-ı cihānıñ yoluna her rüz u şeb
Dā'imā ḥār-ı muḡaylān koydı zevc-i Bū-Leheb
Māye-i ādem edebdir istemez ḥasb u neseb
*Ḥ'āh seyyid ḥ'āh 'āmī kām almaz bī-edeb*²⁴⁴
Fi'li müstaḥsen olan müstevcib-i iḥsān olur

X

Feth-i Ḥayberde hemān ol pehlevān-ı nāmdār
Seksen üç batmān kapuyı kırdı ol dilden süvār
Ceng ü ḥarbin hep görenler dēdiler bī-iḥtiyār
Yüz meşakḳat çekse kām-ı dil ṭapar encām-ı kār
Her kimiñ 'ālemde mevlāsı Şeh-i Merdān olur

XI

Zaḥm-ı guzāta şoruldukça lu'āb-ı merhemi
Ceng ü ḡavḡādır anıñ her dem zamān-ı ḥurremi
Pey-rev étmiş kendine her laḡza nev'-i ādemi
Tābi'-i fermān éder ḥükmine cümle 'ālemi
Murtazā ḥükmine her kim tābi'-i fermān olur

XII

İstikāmetde şecā'atde emirü'l-mü'minīn

²⁴³ ol kimse olsa: bir kimse olur D.

²⁴⁴ almaz: bulmaz D.

Nuşreti cem‘iyyet-i İslāma burhān-ı yakīn
Müjdeler vermiş Resûlallāha Cibrīl-i Emīn
Tīre olmaz rāst-rev ger çekse bend-i āhenīn
Rāst-rev tīr-i hadengiñ zīveri peykān olur

XIII

Nüşa-i ‘ilminde meknūndur şü‘ünü kā’ināt
Andadır remz ü işārāt-ı cemī‘-i mülhemāt
İltifātı dā‘imā müstevcib-i feyz ü necāt
Ol şehenşeh kim eger bir mūra étse iltifāt²⁴⁵
Mūr hüküm eyler Süleymān üstüne sulţān olur

XIV

‘Ālemi başdan başa tutmuş anıñ rüşenligi
Lāzım olmuşdur anıñ‘çün hep çerāğān şenligi
Bā‘is-i nīrān olur kim gösterirse neyligi
Ol imām-ı dīn ü dünyā kim anıñ düşmenligi
Müşrikiñ hem dīnine dünyāsına noksān olur²⁴⁶

XV

Hem şecā‘atde mehābetde olunca nāmver
Hārb içinde düşmeni bir hamlede maḫhūr eder
Satvet-i seyf-i celāli vërse āfāka ḫaber
Taş olur ger arslana ḫahr ile kılsa nazār²⁴⁷
Hüküm kılsa düşmeni ḫaşdına taş aslan olur²⁴⁸

XVI

Hāle-i meh ol meh-i tābānı étse der-miyān

---

²⁴⁵ étse: kılsa D.

²⁴⁶ hem dīnine: dīnine vü D.

²⁴⁷ ger arslana ḫahr ile kılsa: arslan eger ḫahr ile kılsa bir D.

²⁴⁸ aslan: arslan D.

Hâle mâh u mâh mihr ü mihr olur pertev-feşân
Şu'le-i ruhsârını lâ-bud görür kerrübiyân
Zerre-i mihr-i ruḥundan ṭapsa pertev āsmân
Āsmân üzre temām encüm meh-i tâbân olur

XVII

Başına kónsa sezâdır bir hü mâ-yı salṭanat
Vech-i vardır irtifâ' etmekle bulsun menzilet
Şâh-ı merdâna şadâkat eyleyenler 'âkıbet
Feyz-i luṭf-ıla eger insâna kılsa terbiyet²⁴⁹
Kadr-ile insân melek-nisbet 'aẓîmü 'ş-şân olur

XVIII

Her kimiñ var ise ḳalbinde şadâkatdan eser
Kûl olur Āl-i 'Abāya 'âkıbet çekmez keder
'Aḳl-ı kûl ḥâşıl eder nûr-ı semâveti görer
V'er melek hem ṭapsa 'ayn-ı iltifâtından nazar
'Aḳl-i kâmil kesb eder elbette bir insân olur²⁵⁰

XIX

Bende-i Āl-i 'Abâyım dâ'imâ anlar bile
Bendegânı vâşıl eyler bir ma'âli menzîle
Bir içim şu Şâh-ı Merdân-ı velâyetden dile
Kevşer ü cennet anıñ ḥükminde dir bu vechile²⁵¹
Cümle neslinden hemîn Ādem aña mihmân olur²⁵²

²⁴⁹ *luṭf-ıla: luṭfiylen D.*

²⁵⁰ Bu beyitten sonra Fuzûlî Türkçe Divan'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

Luṭf u ḳahrından tapar muḳbil 'aṭâ müdbir cezâ

Ḳaṭ' u faşl-i ḥaşr için ol lâḥza kim dīvân olur

²⁵¹ *Kevşer ü cennet: Kevşer-i cennet D.*

²⁵² *Cümle: Munca D.*

XX

Dā'imā fenn-i ma'ārifde olupdur destgāh
Nīm nazarla her kime bir kerre ger etse nigāh
Kurtarır mevc-i belā-yı bahrden bī-iştibāh
Nūh şandūkına keştī tek aparmışdır penāh
İhtiyāt eyler ki nā-gāh bir daḥi Tūfān olur

XXI

Kıışsa-i Āl-i 'Abādır cümleye dāğ-ı derūn
Vechi vardır mātem etsün ol sipihr-i nīl-gūn
Gerdiş-i gerdūn sezādır dā'im ola ser-nigūn
Gerçi İsmā'ile kurbān gökden inmiş kadr için
Hak bilür kadr için İsmā'il aña kurbān olur

XXII

Her çemende nağme-i murğānı dā'im istese
Nev-bahārāsā cihānı gerçi kâ'im istese
N'ola kendin 'ālem-i İslāma ḥākim istese
Mu'cizi bir gülşen-i pākizedir kim istese
'Andelīb ol gülşene Dāvūd-ı hoş-elḥān olur

XXIII

Ol gēce aldı cenāb-ı Aḥmedinden zerreyi
Dīde-i küffāra şapdı erşedinden zerreyi
İstese ol ḥāk-i pāy-ı emcedinden zerreyi
Her kim ihlāş-ıla ḥāk-i merḥadinden zerreyi
Alsa anıñla tabābet eylese Loḥmān olur

XXIV

Āb-ı rüyı āb-ı zemzemdir yaḥūd āb-ı nemīr
Nūş edenler oldılar dünyā vü 'uqbāda vezīr
Tābi'-i fermān olan oldu meserretle müşīr

*Dostu ger ma 'şiyet kılsa olur gufrân-pezîr
Düşmeni biñ tã 'at étse mûcib-i 'işyân olur*

XXV

*Hâk-i pâyin çekseler her lahza çeşm-i hûreye
Gözleri rûşen olur düşmez hemîşe hûreye
Böyle müstağni olan bakmaz nuķûd u lireye
Sâye-i lutf u kerem ger şalsa hâk-i tîreye
Cirm-i hâk-i tîre reşk-i ravza-i Rıdvân olur*

XXVI

*'Aql-ı kül 'arş-ı mu'allâda cemâl-i 'ilmdir
Ka' r-ı deryâdan çıkan lâ-bud le'âl-i 'ilmdir
Nâhûn-ı fazl u kemâli inhilâl-i 'ilmdir
'Aql kim ğavvâş-ı deryâ-yı kemâl-i 'ilmdir
Cevher-i zâtıñ taşavvur eylese hayrân olur*

XXVII

*'İlm ü 'irfânı meger kutb-ı medâr-ı derkdir
Teşnegânı sakıy eden hem cûy-bâr-ı derkdir
Dâ'imâ seyr ü temâşası bahâr-ı derkdir
Fehm kim seyyâh-ı iklîm-i diyâr-ı derkdir
Vâdi-i idrâkini seyr étse ser-gerdân olur*

XXVIII

*Ceng ü harbinde olanlar dëdiler bî-ihtiyâr
Lâ fetâ illâ 'Alî lâ seyf^e illâ zülfiķâr
Çün hilâfetle şecâ'at andadır leyl ü nehâr
Devri anıñ âl u aşhâbından almaz rûzgâr
Devr anıñdır devr eden her niçe kim devrân olur²⁵³*

---

²⁵³ eden: ilen D.

XXIX

Kaşr-ı evşāfiñ yaparken dèdi erbāb-ı raşad
Şeş cihetle çār erkān üzredir kaşr-ı esed
Hüsn-i ahlākı olupdur ālem-i hestīde fer(e)d
Kaşr-ı vaşfınıñ bināsın kılsa mi'mār-ı hured
*'İzz ü cāh u devlet ü iqbāl dört erkān olur*²⁵⁴

XXX

Āteş-i küffārī dā'im āb-ı Haydar şöndürür
Ehl-i 'işyānıñ hemān cürm ü haṭāsın yandırır
Çarḥ-ı devrān devr édince miḥverīn ol döndürür
Ol sipihr-i devlet ü iqbālden yüz döndürür
Devlet ü iqbāl her kimden kī rū-gerdān olur

XXXI

Münteşirdir 'āleme çokdan berü nūr-ı celī
İncilā buldı cihān tā āsmān devr édeli
Gelmemiş dünyā vü mā-fihāya bir böyle velī
*Dā'imā étsem sezādır na't-ı evlād-ı 'Alī*²⁵⁵
Mādiḥ-i Āl-i 'Alī müstevcib-i gufrān olur

XXXII

Oldı ḥāk-i Kerbelā bir ravza-i 'ālī-maḳām
Géceler tā şubḥa dek olmuş ziyāretgāh-ı 'ām
Ḥāk-i rāḥıñ iktihāl étse sezā çeşm-i enām
Var ümīdīm feyz-i lutfundan Fuzūlī kim müdām
Tā dilimde kuvvet-i nuṭḡ u tenimde cān olur

²⁵⁴ dört: çār D.

²⁵⁵ Dā'imā étsem sezādır na't-ı evlād-ı 'Alī: Dem uram evşāf-i evlād-i 'Alī'den kim müdām D.

3. KASİDE-İ FUZÛLÎ DER-MEDH-İ ŞÂH-I VELÂYET VE SİTÂYİŞ-İ E'İMME-İ İŞNÂ 'AŞER ÜZERİNE TAHMİSDİR²⁵⁶

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün

I

Ëy hâme-i hamd u şenâ v'ey mādih-i Âl-i 'Abâ

Gülşen-serây-ı dehrde olduñ bu na'ta âşnâ

Âşâr-ı şun'-i İzedi bildir nedir söyle baña

Elhamdulillâhi 'llezî hâlağa's-semâvâtî'l-'ulâ²⁵⁷

Andan bulur hâk-i zemîn feyz-i bahâr-ı dil-güşâ²⁵⁸

II

Ëy gönçe-i gülzâr-ı dil fâşl-ı bahâr geldi açıl

Her bir varak oldu yeşil kılma gülistânı hacîl

Her bir şecer tevhîd eder eyler kûlûbı müştâ'il

Burhân-ı Hâkdır ëy gönül her nesteren nisbetlû gül

Şâni' olan mümkün değil maşnû'dan ola cüdâ²⁵⁹

III

Eyler seni bu çarh-ı dñn müstağrak-ı baħr-i dñyñn

İlkâb eder hâdden füzñn ger var ise 'aqlıñ bugñn

Çık bu cihândan büsbütün olma içinde ser-nigñn

Tâ hatm-ı ahvâl-i derñn 'arz etti 'aql-ı zñ-funñn

Ma'bûda oldu reh-nümñn buldı tarîk-ı ihtidâ²⁶⁰

²⁵⁶ AT, s. 302 [301]-309 [308]; Fuzûlî Türkçe Divan, K. 8., s. 35-36.

²⁵⁷ *Elhamdulillâhi 'llezî hâlağa's-semâvâtî'l-'ulâ*: “Yüksek gökleri yaratan Allah’a hamd olsun”. Tam şekli “*Elhamdulillâhi 'llezî hâlağa's-semâvâtî*” ve ‘l-arḍ^a ve ce‘ale’z-zulumâtⁱ ve ‘n-nūr^a şümme’l-lezîm^e keferû bi-Rabbihim ya‘dilñn” olup “**Hamd, gökleri ve yeri yaratan**, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah’a mahsustur. Böyle iken inkâr edenler başka şeyleri Rablerine denk tutuyorlar.” meâlindeki Kur‘ân-ı Kerîm En‘âm sûresi 1. âyetten kısmî iktibasır.

²⁵⁸ *Andan bulur*: K‘andan tapar D.

²⁵⁹ *ola*: olmak D.

²⁶⁰ *buldı*: tapdı D.

IV

İnsānları hüşyār eder hem Haydar-ı Kerrār eder
Bülbülleri bîdār eder dil-beste-i gülzār eder
Eşdāfdan her bār eder dürr ü güher iḥzār eder
Ṣābit Haḳı gül-nār eder ḫalkı kî yokdan var eder
Bir kāndan iḫhār eder biñ turfe la'l-i hoş-nümā

V

Gel et gülistāna nazar her bir çiçek bir tuḫm eker
Dā'im zemīn üzre biter vicdānları tesrīr eder
Evrāḳları tesbīḥ eder şām u seher tevḥīd eder
Cem '-i perīşān kim iter reh-berleri sünbül yeter
Kim tīre topraḳdan biter eyler gönüller mübtelā

VI

Vér gülşene dā'im emek her bir fidānı anda ek
Neşv ü nümā vèrmek gerek tā bir gül-i ra'naya dek
Koyma toḳunsun dā'imā ruḥsār-ı gülzāra sinek
Ḥaḳ mazharıdır her çiçek ger etmese naḳḳāş şek²⁶¹
Bir tārdan şeklini çek vèrgil aña neşv ü nümā²⁶²

VII

Ëy Ḥāliḳ-ı 'arş-ı berīn senden 'ināyet yā Mu'īn
Sīnemde muzmerdir hemīn ḥubb-i Emīrū'l-mü'minīn
Oldur imāmū'l-müslimīn taḥt-ı ḫilāfetde mekīn
Ḥaḳ vèrdi reyḫāna yaḳīn var Tañrı ey ehl-i dīn²⁶³
'Avzū bi-rabbi'l-'ālemīn esta'iz²⁶⁴ mim mā nehā²⁶⁴

²⁶¹ etmese: dutsañ ey D.

²⁶² tārdan: nārven D.

²⁶³ reyḫāna: reyḫān kim D. / var: bir D.

²⁶⁴ Alemlerin Rabbine sığınırım, yasak kıldığı şeylerden sakınırım.

VIII

Hem gör semānîñ yuldızın ezkārı var kışla gūzin
Âşār-ı Hakkı gel de gör gökden yağan karla buzın
Âşār-ı Hakkā isteyen lāzım gelür tutmak sözün
*Tutmuş Haka nergis gözin açmış hakikat-bîn gözin*²⁶⁵
Kılmış nazar görmüş özin sırr-ı Hakıyla āšnā

IX

Gülzār-ı Hak sünbülleri olmuş şifātîñ mazharı
Her bir gülün evrākları tevhīdîñ olmuş defteri
Keşf olmada esrārı oldu taşavvurdan beri
Büstānda gör nîlūferi tutmuş tarîk-ı ber-teri
Ezhārîñ olmuş reh-beri gör anda esrār-ı Hudā

X

Defterdedir her nîk u bed mîzān eder zāt-ı Ahad
Ol dem dile Haktan meded tā olasın maḥşerde ferd
Dünyāda her bir mu'temed 'uqbāda çekmez renc ü derd
Rāh-ı talebdir bî 'aded ma'būda ey ehl-i hîred
Ger isteseñ kurb-i Şamed şad berg olur reh-ber saña

XI

Şükr eyle Rabb-i izzete gel bak bu ḥ'ān-ı ni'mete
Her gün verir bu hey'ete düşme şafā-yı 'işrete
Hakkı bilen lā-bud varır gülşen-serāy-ı cennete
*Zīnhār mahv ol hikmete gel bak kemāl-i kudrete*²⁶⁶
Nîlūfer-i hoş-şūrete gör kim verir āb u hevā

XII

Dutma eliñde sāgarı mey-ḥānede ser-ḥôş tek

²⁶⁵ gözin açmış: yüzün açmış D.

²⁶⁶ gel bak: bahgıl D.

Her bir şecer tevḥīd eder şanma anı ḥāmūş tek
Arz u semā takdīs eder şām u şeh̄er pür-cūş tek
*Sen olmasañ medhūş tek baksañ bir ehl-i hūş tek*²⁶⁷
*Ḥaḳḳā kī bir berzengūş tek tesbīḥ-ḥ ʿāndır her giyā*²⁶⁸

XIII

Rūstem gibi bir pehlevān oldı cihāna ḳahramān
Āl-i ʿAbāya pāsbān ol zātı gördi bāḡbān
Gūlzāra oldı tercemān aḥvālī oldukça beyān
Şaḥn-ı çemende ergavān her bergini ʿetmiş zebān
Tekrār eyler her zamān medḥ-ı ʿAliyyü ʿl-Murtaẓā

XIV

Yolunda ʿetmiş nesterīn ʿetmiş aña ferş-i cebīn
Zehrāya zehrādır muʿīn zevc-i Emīrū ʿl-müʿminīn
Oldur cihānda ehl-i dīn gūlzāra olsun āferīn
Žāyi ʿ geçürmez yāsemīn ʿömr-i laṭīf [ü] nāzenīn
İḥlāş ile eyler özin ḥāk-i reh-i Ḥayru ʿn-nisā

XV

Āşār-ı Ḥaḳḳa ḳıl naẓar tezīn eder nūr-ı başār
Çeşm-i başār şām u şeh̄er gülşende gördükçe şemer
Devrān eder şems ü ḳamer eyler cihānı şuʿlever
Ṭurfe reyāḥīn ser-be-ser kesb ʿetdi ʿıṭr-ı müşķter
*Ḥulḳ-ı ḥasenden bir eşer gūlzāra göstermiş şabā*²⁶⁹

XVI

Her rüz u şeb murg-ı çemen gūlzārda zāḡ-ı zaḡan

²⁶⁷ Sen: Ger D.

²⁶⁸ Bu beyitten sonra Fuzûlî Türkçe Divan'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

Şāh oldı minber yek-sere çıḥdı şikūfe minbere
Şalvāt ider Peyḡam-ber'e şallū ʿalā ḥayrū ʿl-verā

²⁶⁹ göstermiş: göstergeç D.

Dā'im olunca nağme-zen mātem tutar ehl-i vaṭan
‘Ālem çeker derd ü miḥen şiven edince cān u ten
Zāhir kıılır ḥūnīn kefen lāle kıılır yüz pāre ten
Dutar tönüp taraf-ı çemen Şāh-ı Şehīd için ‘azā

XVII

Ėy ḥāme-i müşkīn-raḳam taḳdīre yokdur çāre hem
Aldıkda a‘dādan sitem aldı anı ḥāk-i ‘adem
Rūy-ı cihāna çekdi tem düşdi gül-i gülzāra nem
‘Ābid-şıfāt çekmekde ğam olmuş benefşe kaddi ḥam
Gūyā kıilup ol pāk hem Zeyne’l-‘Abāya iḳtidā²⁷⁰

XVIII

Baḥr-i velāyetde şādef gerçi toğup dürr-i Necef
Çün oldı Zerāya ḥalef görmüş degil çeşm-i selef
Kıldı anı düşmen telef maḥşerde buldukça şeref
Ĝam def’i için her taraf gülşende çekmiş tīre şaf²⁷¹
Bākır şenāsında şeĝaf bulmuş kıılır vird-i şenā

XIX

Dünyā ise bī-āb-rū lazım degildir güftüĝü
Devrān etmez ser-fürü bakmaz aña şimdengerü
Ėtmez cihānı cüstücü dünyāya olduğça ‘adū
Feyz-i Ḥaḳ etmiş ārzū çıkmış şekāyık sürḥ-rū
Kılmış bi-emr-i Ḥaḳ ğulū Şādıkı kıılmış pīşvā

XX

Kāzım ise necl-i esed yardımcısı Ḥayy u Şamed
Oldur bugün ehl-i ḥired ‘ālem alur andan meded
Dünyāda olmuş mu‘temed ger olsa da erbāb-ı derd

²⁷⁰ *kıilup: kıılır D. / Zeyne’l-‘Abāya: Zeyne’l-‘Ėbāda D.*

²⁷¹ *tīre: sebze D.*

Ḳahr ile çarḥ-ı lāciverd ger yāsemīni ḳılsa zerd
Ne ğam kî görgeç ehl-i derd eyler aña Kāzım devā²⁷²

XXI

Oldur cihānda mā-sabaḳ olmuş imām-ı müsteḥaḳ
Geldi aña zerrīn ṭabaḳ sīm ü zerrīn ḳıldı felāḳ
Cānında var iken remaḳ min ba'd çekmez meraḳ
Keşf étmege esrār-ı Hāḳ açmış semen sīmin varaḳ
Vermiş aña gūyā sebaḳ 'ilm içre şāh-ı dīn Rızā

XXII

Geldi cihāna bir taḳī her bir cihetle mūntaḳī
İslāmıñ oldu mülḥaḳı devrinde zāhir ü şaḳī
İksā éder şanma şaḳī hem hılyeyi isteبراḳı
Lu 'bet-şıfat gör zanbaḳı gülzāra vèrmiş revnaḳı
Olmuş hevā-ḥ 'āh-ı Taḳī kesb eylemiş andan şafā

XXIII

Nūr-ı naḳıyy oldu celī ḥurşīdi eyler mūncelī
Zātındadır nūr-ı 'Alī oldur cihānda bir velī
'İlm ü faẓılda mūmtelī tā āsmān devredeli
Meddāḥ tek sūsen dili olmuş medāyih nāḳılı
Medḥiniñ olmuş ḳā 'ili Sulṭān Naḳıyy-ı baḥr-i 'aṭā

XXIV

Dā'im olupdur 'askeri aşḥāb-ı dehrīñ serveri
Ya'nī cihān ser-'askeri küffāra çekdi leşkeri
Oldur cihānıñ reh-beri bu dehre olmaz müşteri
Nesrīniñ açık defteri olmuş ḥaḳāyik mazharı
Andan şıfāt-ı 'askeri fehmiñ erbāb-ı zekā

---

²⁷² kî: çu D.

XXV

Mehdî zühûr êtse bile bülbül okur gûş-ı güle
Güller açar sünbül ile şafvet vèrir her bir dile
Kalmaz cihānda gā'ile taḥvîl éder iş 'ādile
Vakt oldu gonçe açıla gül ḥurdesin zāhir kıla
Mehdî zuhûrını bile fāş éde sırrını kazā

XXVI

Âl-i 'Abāya tercemān olmuş Fuzûlî her zamān
Kıldı bu na'tı der-miyān medḥe sezādır her zamān
Gülşen-serāy-ı cāvīdān taht-ı ḥilāfetde hemān
Ya 'nî gül-i gülzār-ı cān Ḥaydar imām-ı mü'minān
Ol kim añadır bî-gümān miskīn Fuzûlî bir gedā

XXVII

Her yılda bir nev-rûz ola her bir çiçek zer-dûz ola
Bülbül ṭarab-āmûz ola her gècesi imrûz ola
Küffār olan dil-dûz ola a'dāları dil-sûz ola
Her yerde tā nev-rûz ola gül bûstāna fîrûz ola²⁷³
Nev-rûz tek fîrûz ola eyyām-ı Şāh-ı Evliyā

4. KASİDE-İ FUZÛLÎ DER-MEDḤ-İ ḤAZRET-İ ḤÂTEMÛ'L-MÛRSELİN VE SİTÂYİŞ-İ SULTÂN SÜLEYMÂN 'ALEYHİ'R-RÂḤMETİ VE'L- ĞUFRÂN ÜZERİNE TAḤMİSDİR²⁷⁴

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Yüz terinden ḥāşıl oldu nefḥa-i gülzār gül
Aḥmed-i Muḥtārı dā'im eyler istiğfār gül

²⁷³ bûstāna fîrûz: bûstān-eḫrûz D.

²⁷⁴ AT, s. 287 [286]-302 [301]; Fuzûlî Türkçe Divan, K. 9., s. 37-40.

Hüsnüñe 'arz-ı teşekkür étmege her bār gül
Çıkdı yaşıł perdeden 'arz eyledi dīdār gül²⁷⁵
Şaldı mir'āt-ı zāmīr-i pākden jengār gül²⁷⁶

II

Gül-perestān-ı zamāne rezk-i gülzār étdiler
Faşl-ı güldür bülbül-i şeydāyı ihtār étdiler
Bāğbānlar şevk-ile bu beyt-i ihtār étdiler
Cām dut sākī kī gūlbünler gül izhār étdiler
Sen daḥi bir gūlbün-i ra'nāseñ ét izhār gül

III

Hak Te'ālā vèrdi dünyāyı 'ibādet kıılmağa
Hem nübüvvet hem risālet hem şerī'at kıılmağa
Ahmed-i Muhtārı gönderdi şefā'at kıılmağa
Geldi ol dem kim ola izhār-ı hikmet kıılmağa
İnşirāḥ-ı şadr-ıla şadr-ı şaf-ı ezhār gül

IV

Gezdirir baḥr-i şerī'atda hemīşe fülkini
İntişār étmiş cihāna bŷy-ı raḥmet miskini
Vaşf-ı na'tında muḥarrer yondı nevk-i kilkini
Yetdi ol mevsim kī uçmağa göñüller mülkini²⁷⁷
Ola gülşende reyāḥin ḥayline serdār gül

V

Göñlüñi şādān u ḥandān eyle bu mevsimde kim
Cümle varıñ şarf-ı gülzār eyle bu mevsimde kim
Vechi vardır ḥŷr u ḡilmān eyle bu mevsimde kim

---

²⁷⁵ dīdār: ruḥsār D.

²⁷⁶ Şaldı: Sildi D.

²⁷⁷ uçmağa: açmağa D.

Ādem iseñ bāğı seyrān eyle bu mevsimde kim²⁷⁸

Bāğı reng ü bûy ile kıldı behişt-āşār gül

VI

Sāḳi-i gül-çehremiz bu bezmde maḥbūbdur

Her şükūfe bir ḳadeḥ almış ele meczūbdur

Şāğar-ı luṭfuñ dirîğ étme göñül mendūbdur

Çār-sū-yı bāğ-ı seyrānı bugün mergūbdur

Her şükūfe anda şarrāf oldu hem 'aṭṭār gül²⁷⁹

VII

Sāye-i gülşende rindān-ı çemen 'işret édüp

Gülşen-i tevbe-şiken mey-ḥ'āreye minnet édüp

Cām-ı Cemşīdiñ anıñ'çün rûḥuna raḥmet édüp

Çıkmış iken bezm-i gülşenden yine 'avdet édüp

Cām-ı mey aṇdırdı ehl-i tevbedentekrār gül²⁸⁰

VIII

Gel ki èy şeh-bāz-ı sidre 'āleme dürr dānesen

Yelden esra' sidreye dā'im çıkan ferzānesen

Aḥmed-i Muḥtārı tenhā anda ḳoysañ yanasan

Çāk olup bulmuş şafā bād-ı seḥerden şanasan

Bāddır Cibrīl ü ḳalb-i Aḥmed-i Muḥtār gül

IX

Ol Züleyḥā-yı zamāne Yūsufı bulmuş gibi

Olmadı maḳşūda nā'il hem anı görmüş gibi

Bir zamān zindānda ḳaldı 'āḳıbet şolmuş gibi

²⁷⁸ bāğı: bāğ D.

²⁷⁹ Her: Kim D. / hem: vü D.

²⁸⁰ aṇdırdı: şuñdurdı D. / tevbeden: tevbeye D.

Habsden Yūsuf çıkup sultān-ı Mısr olmuş gibi²⁸¹

Oldı açup gonçesin ārāyış-i gülzār gül

X

‘Aşk bāzārında bir bak Yūsuf-ı ber-geşte kim

Bir nazarda hem zenān-ı Mısrı etdi hāste kim

Perde-i ‘işmetde kaldı Yūsuf-ı dil-reste kim

Şan Züleyhā halvetidir gonçe-i der-beste kim

Çıkdı andan dāmen-i çākiyle Yūsufvār gül

XI

Cālis-i taht-ı risāletde kî şāhenşāhdır

Medh ü evşāfı hemīşe zīver-i efvāhdır

Şanmayın būy-ı gül-ābı māye-i gül-şāhdır

Şeb-nem-i gülzār-ı ruhsār-ı Resūlallāhdır

Neşr-i ‘itr ile kılur her dem anı iş‘ār gül

XII

Toğmamuşdur ümm-i dünyā sen gibi hayrū’l-halef

Şimdi oldı sen gibi bir dürr-i yek-tāya şādef

Vaşf-ı zātında demiş gül-çīde-i bāğ-ı şēgaf

Dürr-i şeb-nem saçdı rengin berg-i gülden her taraf²⁸²

La ‘l-ı handān etdi hublar gibi gevher-bār gül²⁸³

XIII

Pençe-i teshīre aldı her olan cāhilleri

Şer‘iniñ aḥkāma vākıf edüp ‘āmilleri

Gece gündüz cem‘ eder ‘allāme-i fāzılları

---

²⁸¹ gibi: kimi D.

²⁸² berg-i gülden: berglerden D.

²⁸³ gibi: kimi D.

*Şûret-i hâline hayrân eyledi gâfilleri*²⁸⁴

Açdı 'irfân ehline gencîne-i esrâr gül

XIV

Geldi bu gülşen-serây-ı dehre bir nûr-ı celî

Oldı hep bu nev-bahâr-ı 'âlem-ârâ müncelî

Gülşeniñ tavrı budur kim âsmân devr edeli

*Sebze üzre gezdirir bād-ı şabā berg-i güli*²⁸⁵

*Şankî sebze âsmândır seb'a-i seyyār gül*²⁸⁶

XV

Hâr elinden dâ'imâ bülbül çeker renc ü ta'ab

Hüsn-i ahlâk olsa ger lâzım degil aşl ü neseb

Beyt-i âtiyle bunu te'yid eder ehl-i edeb

Yüz çevirmiş hârdan ayrılmağ ister bî-sebeb

*Mün'am-i nâkes gibi aşlından eyler 'âr gül*²⁸⁷

XVI

Zahmdâr-ı hâr olan güller tayanmaz kahrına

Hem benefşe sünbül ü reyhân u nesrîn cevrine

Döndi ahvâl-i çemen bu çarh-ı devrân devrine

Hâr-ı gayret n'ola ger şancılsa gülbün bağına

Ayrılup andan olur hem-şoğbet-i ayyār gül

XVII

Bunı taşdıķ eylemişdir her maħalde hâş u 'âm

Her çemende bülbülü âzürde eyler bi't-temâm

---

²⁸⁴ gâfilleri: 'arîfleri D.

²⁸⁵ berg-i güli: gül bergini D.

²⁸⁶ seb'a-i seyyār: kevkeb-i seyyār D; bu beyitten sonra Fuzûlî Türkçe Divan'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

Kıldı pinhan göncenüñ lû'b ile gözden hoşkasın

Bulmağ olmaz hiç reng ile zihî 'ayyār gül

²⁸⁷ gibi: kimi D.

Ben niçe bülbül gibi âh etmeyem her şubḥ u şām
*Bî-vefâlık 'âdeten dutmuş anıñ' çündür müdām*²⁸⁸
'Ömrden olmaz cihān bāğında ber-ḥürdār gül

XVIII

Ḥār biñ dürlü nevāziş eylese her bār kim
Bestedir ḥāra açılmaz ol gül-i pür-ḥār kim
Nāfile çāk-i girībān etmesün gülzār kim
Yeridir odlara yansa ḥasretiyle ḥār kim
Andan alur zīb ü zīnet gayre olur yār gül

XIX

Rūy-ı dil-dārı görenler andan olmaz münfaşıl
Ḥayretinden gülşen-i ezhārı eyler münfa' il
Bülbül-i bî-çāre oldu ḥasretinden muẓmaḥil
*Kaḡı bülbül kanı dutmuş bilmezem kim muttaşıl*²⁸⁹
Geh esir-i ḥār olur geh mübtelā-yı nār gül

XX

Şıdk-ıla her kim okur ḥayrū'l-beşer mecmū'asın
Ḥazret-i şāh-ı cihānıñ hem görer mecmū'asın
Çün baña bir dem verince gül şeker mecmū'asın
*Seyr-i bāğ etdim açup gördüm seher mecmū'asın*²⁹⁰
Ḥıfz edüp bu maṭla'ı eylerdi istihzār gül

XXI

Ḥüsnüñe beñzetmek ister ol gül-i pür-ḥār gül
Hem hicābından kızarmış çehre-i gül-nār gül
Bülbül-i bî-çāre görmüş şad hezār āzār gül

---

²⁸⁸ *müdām: bu kim D.*

²⁸⁹ *Kaḡı: Ḥansı D.*

²⁹⁰ *açup gördüm seher: seher gördüm açup D.*

*'Aşık olmuş hüsnüñe ey serv-i hoş-reftâr gül
Çâk çâk etmiş seniñ 'çün sîne-i efgâr gül*

XXII

*Şanma gülzâr-ı cihānda saña karşı şevk var
Hem hicâbından kızarmış şanma anda aşk var
Bir gül-i pür-hârdır şanma çemende zevk var
Gül ne nisbetdir saña senden aña yüz fark var
Sen büt-i perde-nişînsen şâhid-i bâzâr gül*

XXIII

*Yâd eden pervânedir şem'-i cihānda harqıñı
Bülbül-i dil-sûhte dâ'im unutamaz şevkıñı
Tînetinde mürtesimdir zâ'il etmez zevkıñı
Böyle pinhân eylemiş göksinde sırr-ı 'aşkıñı²⁹¹
Kim ayağından aşarlar eylemez izhâr gül*

XXIV

*Çün gubâr-ı maqdemoñle çok remedlü göz tolup
İktilâl etmek için gâyet de vâzih yol bulup
N'ola ger olsa münevver çeşm-i erbâb-ı kulüb
Tütüyâ çeşm için her şubh-dem yollar tutup
Hâk-i dergâhıñ şabâdan eyler istifsâr gül*

XXV

*Nev-nihâlân-ı çemen gülzârı dâ'im şemm edüp
Bülbül-i şürîde-hâli dâ'imâ sersem edüp
Pençe-i minkâr ile her gül-'izârı resm edüp
Seyr-i gülzâr etdiğiñ biñ kez şabâdan fehm edüp²⁹²
Genc-i zer kılmış müheyyâ kılmağa ısrâr gül*

²⁹¹ Böyle: Eyle D.

²⁹² biñ kez: peyk-i D.

XXVI

Her gèce bu sūziş-i pervāneye şem' eylemiş
Tālib-i dīdār olan 'āşıqları kıat' eylemiş
Bülbül-i dil-besteyi gülzārdan men' eylemiş
*Berg-i gül şanma ki zerrīn hıştler cem' eylemiş*²⁹³
Çekmege ol genc-i zer hıfzına bir dīvār gül

XXVII

Her zamān nām-ı şerīfīñ eylerim gönlümde yād
Böyle bāğ-ı dil-güşālar her taraıdan oldu şād
Hep anıñ'çün 'ālem-i hestīde eyler imtidād
Tā serīr-i sebzeyi deıretmeye tahırīk-i bād
*Sāyesinde urdı her levhine bir mismār gül*²⁹⁴

XXVIII

Böyle bāğ-ı dil-güşānıñ vaşfı gelmez hātıra
Bağ ne zībā halk' edüpdür anda zāt-ı Fātıra
Şun'-ı Bārī mūncelīdir gèce gündüz nāzıra
Her seher gülzār levhine çeker yüz dā'ire
Ġālibā minķār-ı bülbülden alur pergār gül

XXIX

Bu gülistānı diler dā'im muşavver kıılmağa
Her bir eşcār u riyāhını mu'atıtar kıılmağa
Hem müşemma' hem müzeyyen hem müdevver kıılmağa
*'Ayş için gülşen şebistānı mūnevver kıılmağa*²⁹⁵
*Her ağaçda aşdı bir kandīl-i pür-envār gül*²⁹⁶

²⁹³ gül şanma ki zerrīn: güller şanma rengin D.

²⁹⁴ levhine: dürcine D.

²⁹⁵ şebistānı: şebistānın D.

²⁹⁶ ağaçda: ağaçdan AT.

XXX

Şems-i tābān her gün eyler ‘arş-ı a‘lāya sucūd
Hāzret-i Faḥr-i cihānıñ nūrı étdikçe şu‘ūd
Hem çerāgān étmege lāzım degil çarḥ-ı kebūd
Bunca kandīli fūrūzān eyledi ammā ne sūd
Dūd-ı dilden kıldı bülbül rūzgārın tār gül

XXXI

‘İzzet-i küffārı artık zillete dönderdi līk
Zumet-i edyānı nūr-ı raḥmete dönderdi līk
Nikmet-i dünyāyı āḥır ni‘mete dönderdi līk
Dār-ı dünyāyı feżā-yı cennete dönderdi līk
Gonçe gibi bülbüle dünyāyı kıldı dar gül²⁹⁷

XXXII

Nev-nihālān-ı çemen evrākını şām u seḥer
Her görenler şan‘at-ı āṣār-ı Hakkı yād éder
Şāni‘in āṣārıdır hep görülen bunca eşer
Bir zebān-ı ḥāldir her yaprağı fehmi étseler
Perdedār-ı ḥāk olanlardan vērir aḥbār gül

XXXIII

Hārlar gülzārı ḥabṭ étmek gülüñ taḥkīridir
Hārlar bu bāgbanıñ şanki dāmen-gīridir
Bu cihetler būstānıñ şanma kim teşhīridir
Bülbül-i zār étdügi feryādlar te‘şīridir²⁹⁸
Bī-sebeb ḥ‘āb-ı ‘ademden olmamış bīdār gül

XXXIV

Geldi eyyām-ı bahār gülşenler oldı yemyeşil

²⁹⁷ gibi: kimi D. / dar: tār AT.

²⁹⁸ Bülbül-i: Bülbülüñ D.

Bülbül-i âşüfte-hâle étmesün âzâr gül
Nâzırân-ı bâğ-ı devlet olmasun hem münfa' il
Bâğbân Sulţân-ı 'ādil devridir tenbîh kıl
Urmasun gülzâra âteş zulm édüp zînhâr gül

XXXV

Bülbül-i zârı çemende hâr u hâşâk étmesün
Gül var iken âşyânîñ kahr ile hâk étmesün
Anları hâr-ı sitemle derde işrâk étmesün
Cevr eliyle gonçeveş pîrâheniñ çâk étmesün
Cünbiş-i nâ-mu' tedilden kılsun istiğfâr gül

XXXVI

Zulmet-i hâr-ı sitem lâ-bud olur bustâna 'arz
Bülbülüñ dâd u figânı hem olur hâkâna 'arz
İctinâb étmez ise her cürm olur şâhâna 'arz
Yoksa nâ-gâh şûret-i hâli olur Sulţâna 'arz
Kahra uğrar muktezâ-yı vaz'-ı nâ-hemvâr gül

XXXVII

Cüy-bâr-ı ma' deletle buldı rağbet şevketi
Oldı bu şavfet hemân bâğ-ı cihânîñ rağbeti
Var ümîdim pâydar olsun ki şe'n ü haşmeti
*Ol gül-i bâğ-ı leţâfet kim bahâr-ı devleti*²⁹⁹
'Âlem-efrûz olalı görmez cefâ-yı hâr gül

XXXVIII

Ba'd ez in ol şâh-ı devrâna sezâdır intisâb
Kıldı dünyâyı ser-â-ser lutfi ile behre-yâb
Dâ'imâ feyz-i hevâsında mülâyim âb u tâb

---

²⁹⁹ leţâfet: hilâfet D.

*Oldı devrinde hevā maḥbūs-ı zindān-ı ḥabāb
Ġālibā görmüş hevādan şemme-i āzār gül*

XXXIX

*Şāh-ı gül şaḥn-ı çemende kırdı evreng-i şafā
Şaḥn-ı gülşen beñzedi semt-i behište cā-be-cā
Ġonçe-i n'eşkūfte nāz eyler açılmaz bir dahā
Berg-i gül gezdürmez oldı maḥmil-i bād-ı şabā
Ḥaddi yok kim çekdire bād-ı şabāya bār gül*

XL

*Nām u şānı 'ālem-i hestīde çün şāh olalı
Dā'imā naşr-ı Ḥudā 'adliyle hem-rāh olalı
Sell-i seyfiyle şakiyyin 'ömri kūtāh olalı
Şarşar-ı kahr-ı cihān-süzundan āgāh olalı
Açmaz oldı büstān-ı fitneden eşrār gül³⁰⁰*

XLI

*'Andelībiñ n'ola ger olsa derūnı dāğ dāğ
Serv-i bālāya zağın kondı nihāl-i bāğa zāğ
Bülbül ü kumrīye artık kalmadı cāy-ı ferāğ
Ḥalvet-i lutfunadır nūr-ı dil-i düşmen çerāğ³⁰¹
Düşmen-i kahrınadır dāğ-ı dil-i küffār gül³⁰²*

XLII

*Görmedi çeşm-i cihān böyle seḥāvetmendi kim
Mazhar-ı iḥsānı oldı her ri'āyetmendi kim
Hem seḥāvet hem şecā'atde mehābetmendi kim*

³⁰⁰ fitneden: fitne-i D.

³⁰¹ düşmen: mü'min D.

³⁰² Düşmen-i: Gül-şen-i D.

*Şāh-ı dīn Sulţān Süleymān-ı sa 'ādetmendi kim*³⁰³

Kesb eder hulk-ı hoşundan nüzhet-i eţvār gül

XLIII

Şafha-i gülzāra yazdı şöyle ki kilk-i debīr

Dergehinde pāsbandır kaffe-i şāh [u] vezīr

N'ola ger zā'il eđerse nūrını şems-i münīr

*Başa çalmış mihrini rûz-ı ezelden çarh-ı pīr*³⁰⁴

Eyle kim gül-ruhlar eyler zīnet-i destār gül

XLIV

İşbu dünyāyı kudūmiyla édüp cennet-mişāl

Sāye-i 'adlinde olmuşdur cihān āsūde-hāl

Bu 'adālet étmeseydi işbu dehre ittishāl

İnkilāb-ı devrden bulmazdı hergiz iḥtilāl

Alsa andan hükümüne fermān-ı istimrār gül

XLV

Bāğ-ı devrinde konuldu başına bir sebze tāc

Bāğbāna emr olundu tācını başından aç

Gonçe açıldı cihāna vèrmeseydi ibtihāc

Zevk bāzārında bulmazdı bu reng ile revāc

Étmeseydi nakş-ı mührin sikke-i dinār gül

XLVI

Sāha-i dünyāyı ıslāh étđi seyf-i kāhire

Koymadı rûy-ı zemīnde eşkiyā-yı sâ'ire

İşte esbāb-ı tarabdır şimdi çıkdı zāhire

*Olmağ için muṭribiñ bezmi dutup bir dā'ire*³⁰⁵

³⁰³ sa 'ādetmendi: sa 'ādetmend D.

³⁰⁴ çalmış: şalmış D.

³⁰⁵ muṭribiñ: muṭrib-i D.

Öğrenür her şubḥ bülbülden fen-i edvār gül

XLVII

Dā'imā ḥ'ān-ı seḥāvetde kuruldı her ta'am
Būy-ı ni'metle mu'aṭṭar oldı dā'im her meşām
Hem tenāvül étdiler ol süfreden her ḥāş u 'ām
*Maṭbah-ı cūdıyla hem dūdına sünbüldür gulām*³⁰⁶
Ḥār-keşlik şan'atıñ dutmuş degil bī-kār gül

XLVIII

Dā'imā rāḥatdadır devrinde erbāb-ı vaṭan
Koymadı bir kimseniñ göñlünde āsār-ı miḥen
Her küdüret zā'il oldı şād olup her cān u ten
Ḳurtulur feth étdügi kişver belā-yı fitneden
Kim açıldıkda dikenden ayrılır nā-çār gül

XLIX

Pek de 'ālīdır 'adālet gerçı düşmez hıçe kim
Böyle parlak günleri şanma karanlık gece kim
Düşmedi aḥvāl-i 'ālem şankı pīç-ā-pīçe kim
*Şerḥ édüp sūsenlere evşāf-ı ḥulḳı nice kim*³⁰⁷
Ġonçeden her şubḥ açup gülşende bir tūmār gül

L

Baḥr-i 'adlinde şadef bir ḥākim-i 'ādil gibi
Muntazırdır ebr-i nisāndan çıkan vābil gibi
Cevfine belki düşer bir gevher-i kābil gibi
*Ḳatre-i şeb-nem midir yā el açup sā'il gibi*³⁰⁸
Ḥāzin-i lutfundan almış lū'lū'-i şehvār gül

³⁰⁶ cūdıyla hem: cūdına kim D.

³⁰⁷ ḥulḳı nice kim: ḥulḳın gezdürür D.

³⁰⁸ gibi: kimi D.

LI

Māder-i güldür sezādır beslemek dā'im anı
Hem fedā olsun aña her bülbulüñ cān u teni
Berg-i nesrinden be-cādır olsa ger pīrāheni
Qoymayup devrinde vīrān kārghāh-ı gülbüni
Bir ayak üzre tūrup olmuş aña mi'mār gül

LII

Pāsbanı hār-ı güldür dā'imā gönçe gülüñ
Naqd-i cānı bŷy-ı güldür 'ākıbet her sünbülüñ
Gerçi istiṣmām ēderken her seher anı biliñ
'Adli eyyāmında ṣeb-nem ṣanmañız kim bülbulüñ
Akçasın koynunda hıfz etmiş olup gam-h'ār gül

LIII

Ol gülistān-ı zamān devlet-fezāyı mülkdür
Anı istiṣmām ēden nŷzhet-fezāyı mülkdür
Dā'imā her bāgbān nevbet-fezāyı mülkdür
Dāmen-i pākiyle ol behcet-fezāyı mülkdür
Ger cihān bāğında cennet güllerinden var gül

LIV

'Andelībān-ı zamāne her bir aḥvāli bilür
Furṣatı fevt ētmeyen 'ālemde gülzārı bulur
Gül gibi ḥandān olur ṣām u seher anda qalır
Vaz'-ı 'ālemden felek maḳṣūdı oldu kim olur
Beslemekden hārı manzūr-ı ulū'l-ebṣār gül

LV

Furṣatı fevt ētme ēy gül böyle gitmez kā'ināt
'Avdet ētmek üzre almış her tiken gerçi berāt
Çık ki yaşıł perdeden vēr gülṣene bŷy-ı ḥayāt

'İzzine vèrmez h̄alel h̄ār ile kılmaḡ iltifāt³⁰⁹

Zīb ü zīnet vèrdigiyçün h̄āra olmaz h̄ār gül

LVI

Her dıraḡt-ı mīvedārı çıḡdı evc-i rif'ate

Ḥamdulillāh bārver oldu bu mülk ü millete

Zīr-i destānı bu yüzden kıldı nā'il ni'mete

Mīve ol Sulṭān-ı 'ādildir nihāl-i devlete

Sābıḡā gelmiş selāfīn-i felek-miḡdār gül

LVII

Kıṣver-i şıḡḡat-nümāsında bulunmaz bir maraḡ

Cevher-i zātında yoḡdur zerrece gerd-i 'araḡ

Ḥıdmeti sebḡat eden eşḡāsa vèrdikçe 'avaḡ

N'ola ger sābıḡlar oldıysa fenā oldur ḡaraḡ

Mīve gösterdikde dōkmek resmdir eşcār gül

LVIII

Ehl-i dāniş şem'dāndır şeb-çerāḡ-ı medḡiniñ

Şu'lesi dā'im fūrūzāndır ocaḡ-ı medḡiniñ

Ḳubbe-i fūrūzeāsādır otaḡ-ı medḡiniñ

Ḳıl Fuzūlī medḡiñ ol Şāḡiñ ki bāḡ-ı medḡiniñ

Būlbūli olurdu olsa kuvvet-i ḡüftār gül

LIX

Ḥāme-i vaşfinda çoḡdur böyle bir iş'ār kim

Anı taḡmīs eyleyen bir şāḡib-i ḡüftār kim

Cā'ize vèrmek sezādır Ḥaḡret-i Ḥunkār kim

Gerçì yoḡdur i'tibārıñ medḡiñ et izḡār kim

'Ādet-i devr-i zamāndır h̄āra vèrmek bār gül³¹⁰

³⁰⁹ 'İzzine: Ferrine D.

³¹⁰ vèrmek bār: olmaḡ yār D.

LX

Dā'imā devr-i zamānı nev-bahār-ı dehrdir
Luṭf u ikrām u seḥāsı cūy-bār-ı dehrdir
Her bir eşçār u dıraḥtı mīvedār-ı dehrdir
Var ümīdim nice kim resm-i medār-ı dehrdir
Yılda bir kez 'āleme 'arz eylemek dīdār gül

LXI

Luṭf u in'ām u seḥāsı cāridir mānend-i nehr
Devr-i 'adlinde bulunmaz kuvve-i āsār-ı qahr
Kalmamışdır kişver-i ḥükmünde hergiz zulm ü cevr
Feth bāğında aña her dem ḥilāf-ı bāğ-ı dehr³¹¹
Tāze tāze açā luṭf-ı İzed-i Cebbār gül

5. MERḤŪM 'İZZET MONLÂNİÑ İŞBU Mİ'RÂC-NÂMESİNE 'ABDURREZZÂK AĞA TARAFINDAN YAPILAN TAḤMİSİDİR³¹²

Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

I

Te'ālallâh zehî gülşen nevâz-ı çehre-i dünyâ
Gül ü ezhâr-ı cennetle olup bir ravza-i ra'nâ
Görünce nuṭqa geldi ḥasretinden qubbe-i ḥazrâ
Hoşā ve 'n-necm-aḥter leyle-i pür-nūr-ı şevk-efzâ
Kî evc-ārâdır anda mâh-ı burc-ı sūre-i İsrâ

II

Sipihr-i şām-ı gerdūna kuruldı çıkmak esâsı
Nümāyân oldığım günden güne miqdâr [u] miqyâsı

³¹¹ bāğında: bāğından D.

³¹² AT, s. 10-30; Ömür Ceylan – Ozan Yılmaz, *Hazâna Sürgün Bahâr (Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkar)*, Kitap Sarayı Yay., İstanbul 2005, s. 56-63.

Görünce zirve-i bām-ı felekde mefhar-ı nāsı
Ser-i mihr-efser-i çarha yaraşdı tāt-ı Abbāsī
Çıkardı sâdesin giydi siyeh zer-baft bir dībā

III

Ser-i bām-ı sipihre bir zamān olmuşdı ‘ālī-cāh
Kenār-ı ebrde mihr ü miyān-ı hālede çün māh
Kemāl-i şıdķ-ıla ma‘lūm iken hıdmetleri her gāh
[D]egil encüm kırıldı pīr-i çarhıñ sübhāsı nā-gāh
N’ola étse benān-ı māh-ı nevle virdini iḥşā

IV

Debīr-i hāme-i ‘ulvī éderken gün yüzün tesvīd
Varır limān-ı leyle ‘ākıbet zevraķça-i ümmīd
Şenāverlik éder baḥr-i semāda encüm ü Nāhīd
Kenār-ı kılzüm-i eflāke düşdi keşti-i ḥurşīd
Nice şāfī güher varmış kevākib eyledi yağmā

V

Şeb-i encüm şümārı gör bütün āfākı pest étđi
Cihān-ı nīl-günī perdesiyle pāy-best étđi
Şu vechile meger ḥurşīd-i tātānı be-dest étđi
Kedū-yı āftābı şaḥne-i gerdūn şikest étđi
Sülāf-ı şāfına peymāne tutdı encüm-i zehrā

VI

Ṭokundı zūlmet-i şeb ‘ākıbet ol rūşen-i dehre
Siyeh bir boya sürdi çehre-i pīrāhen-i dehre
Bu yüzden tāze cān geldi bütün merd ü zen-i dehre
Felek bir lāciverdī tente çekdi gülşen-i dehre
Çerāğān-ı nücūma lāle oldı gurre-i garrā

VII

O şebdir encüm-i zehrâ semâvâtı maķâm etti
Bürüc-ı âsmânı semt-i re'se inzımâm etti
Tenevvür eyledi seyyâreler 'azm-ı hızâm etti
Neheng-i âftâbı hût-ı gerdün iltikâm etti
Siyeh-mevc-i libâs-ı mâtem oldu nîl-gün deryâ

VIII

Güneş çıktı şeb-i gerdün ile bir demde rezm etti
Eğerçi bir yünus-mâhî anı imhâya cezm etti
Şikemde bir zamân kaldıysa da zann etme hazm etti
N'ola gerdün ararsa şems-i rahşân Şâma 'azm etti
Olup ser-geşte-i devr-i firâķi hem-çü Mevlânâ³¹³

IX

Mu'atţar kıldı âfâķi nesîm-i şubh-ı firûzı
Fürûzân oldu hırşîdîñ çerâğ-ı 'âlem-efrûzı
Döşendi bezmgâh-ı 'âleme bir ferş-i zer-dûzı
O şeb kim zülf-i Leylâ reşki Mecnûn eyleyüp rûzı
Degil zulmet getürdi farţ-ı nûrundan felek sevdâ

X

Bu yüzdendir cihânıñ rûşen oldu dîde-i cismi
Bu şâmıñ şâķıbından oldu hep şeytânlarıñ recmi
Vuruldu şafha-i eflâke âķir tuhfe-i veşmi
Ne şeb nûr-ı şabâha ķande eyler dîde-i necmi
Aķıldı şeb-neminden şad-hezârân gonçe-i zîbâ

³¹³ devr-i: derd-i D; bu beyitten sonra Hazâna Sürgün Bahâr'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

Hoşâ ma 'şûka-i dîn leyle-i müşgîn-gîsû kim
Perîşân eyledi küfrü misâl-i kâkül-i Leylâ

XI

Güneş yüz sürmek üzre çıkdı el-yevm bâb-ı Mevlāya
Bugünden böyle seyr eyler libās-ı nıl-gün aya
Çıkarken seb‘a-i seyyāre söyler gūş-ı Zehrāya
Ne şeb nūr-ı siyāhı tūtiyādır çeşm-i a‘māya
Uyandı h‘āb-ı ğafletden o gece dīde-i dūnyā

XII

Ƙamer dā‘im sipihr üzre döner şemsiñ hayāliyle
Furūğ-ı rüy-ı tābānı görülmek ihtimāliyle
Anı ol şām içinde bulmadı nūruñ cemāliyle
O şebdir ğıbtā-i şad rūze eyyām u leyāliyle
O şebdir eyleyen bī-şübhe Ƙadriñ Ƙadrini bālā

XIII

Yaratmışdır anı luţf u keremle Hālīk-ı bī-çün
Şafādan fark olunmaz rūz-ı rūşenle şeb-i efzūn
Anıñ‘çün ol şeb-i yeldā olupdur nūr-ıla meşhūn
Revāğ-ı mihr-i zerrīn tabla-i māha koyup gerdūn
O şeb tertīb olundı āsmānda şoĥbet-i helvā

XIV

Çıkarken bârgāh-ı Hāzret-i Hāğğā risāletle
‘Adāletle kerāmetle feţānetle riyāsetle
Semādan ‘avdet êtdi hūkm-i kânūn-ı şerī‘atle
Getürmişdi remed çeşm-i kevākib eşk-i ĥasretle
Degil şeb bir siyeh-gūn perde aşdı tārem-i vālā

XV

Çıkınca bârgāh-ı Kibriyāya ol melek-peyker
Zālām-ı leyli ref‘ êtdi cenāb-ı zāt-ı Peyğamber
Êder pervāneves nūr-ı nübüvvet anı ĥākister

Harīm-i Kibriyāya bir tavāşīdir adı 'anber
O şebdir maḥrem-i ḥalvet-serāy-ı Ḥazret-i Mevlā

XVI

Melā'ik müstefīd oldu cenāb-ı zāt-ı Aḥmedden
Şeb-i deycūr-ı 'ālem rūşen oldu nūr-ı emcedden
Münevver oldu 'ālem rüz u şeb ol nūr-ı sermedden
O şeb ecrām-ı eflāk aldı fer vech-i Muḥammedden
Şu 'ā'-ı āftābı neylesün ol leyle-i ḳamrā

XVII

Anı yek-tā yaratmış Ḥazret-i Ḥallāk-ı bī-eşbāh
Açıldı perde-i vaḥdet göründi bir tecellīgāh
Küşād oldu ḥusūl-i intizām-ı millete şeh-rāh
O gece zāhir oldu gün gibi sırr-ı fenāfillāh
O gece bāhir oldu nūr-ı Aḥmed n'oldığı ḥaḳḳā

XVIII

Resūl-i Müctebā el-ḥaḳ giyüp yaldızlı istebrak
Cenāb-ı Ḥazret-i Ḥaḳḳıñ bütün esrārına evfaḳ
Semāya vērdir revnāk bārgāha oldu hem mülḥaḳ
Ḥabīb-i Ferd-i Muḥlak yekke-tāz-ı āsmān-eblaḳ
Cemāl-efrüz-ı Ḥaḳ mir'āt-ı zāt-ı Ḥayy-ı bī-hemtā

XIX

Cihān bir ravza-i Rıdvān içinde bir gül-i ḥandān
Muḥammed server-i 'irfān cenāb-ı Ḥaḳḳa hem mihmān
Olupdur şāhib-i Qur'ān bu yüzden oldılar her an
Medār-ı süllem-i devrān temānü'-müşbet-i lev-kān
Resūl-i şāhibü'l-burhān delīl-i cümle-i da'vā

XX

Cihānda şādık u vāsık ḥalāyık içre hem fā'ık
Huzūr-ı Hakkā pek 'āşık olunca ḥazrete lāhık
“Le'amrük” söyledi Hālīk ḥitāb-ı 'izzete lā'ık³¹⁴
Nebiyi-i erḥam u müşfik şeft'-i sâbık u lāhık
Nuket-dānā-yı “mā yentık” rümüz-āmüz-ı “mā evḥā”³¹⁵

XXI

Çıkarken saḳf-ı gerdūna cenāb-ı Ḥazret-i Emced
Kumāş-ı çarḥ-ı Aṭlāsdan yapıldı zātına muḳ'ad
Semāvāt ehline iḥsānı bī-'ad şefkatı bī-ḥad
Şeh-i çarḥ-āstān Aḥmed ḥıdīv-i lā-mekān-mesned
Ebū'l-Kāsım Muḥammed tāc-baḥş-ı sūre-i Tāhā

XXII

Zebān-ı rūḥ-baḥşāsı olup ser-çeşme-i ḥikmet
İçerken nūş-ı cān eyler bütün dil-teşne-i ümmet
Bunı dā'im Buḥārī hem de Müslim söyledi ḳat ḳat
Yegāne 'ālem-i müşkil-küşā-yı mebhāş-i vaḥdet
Muḥaḳḳık ḥ'āce-i darü'l-ḥadīş-i 'ālem-i ma'nā³¹⁶

XXIII

Vücūdı pek muṭahhar nūr-ı maḥż-ı Rabb-i 'izzetdir
'Uyūn-ārā-yı millet āsmān-pīrā-yı vaḥdetdir
Mübārekdir muḳaddesdir şeref-baḥş-ı risāletdir
O şadrü'l-enbiyā kim ḥāmil-i mühr-i nübüvvetdir

³¹⁴ Le'amrük: “ömrüne/hayatına and olsun”. Tamamının meâli “Senin hayatına and olsun ki, onlar sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlardı” olan Hicr Sûresi 72. âyetten kısmî iktibastır.

³¹⁵ Mā yentık: konuşmaz, mā evḥā: vahyettiğini. Tamamının meâlleri “O, nefis arzusuyla konuşmaz.”, “Böylece Allah kuluna vahyettiğini şeyi vahyetti.” olan Kur'ân-ı Kerîm Necm sûresi 3. ve 10. âyetlerden kısmî iktibastır.

³¹⁶ Bu beyitten sonra Hazâna Sürgün Bahâr'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Mu'allâ-pâye şâhenşâh-ı taht-ı lî ma'-Allâhî
Ganiyy-i her dü 'âlem pâdişâh-ı mülk-i istiğnâ

Anıñla dest-i kudret eylemiş hatmiyyetin imzā

XXIV

‘Umūm ehl-i semāvātıñ hep andandır tecellīsi
Eser her bir cihāna nūrlu revzendir tecellīsi
Bütün ümmet için bir cāy-ı me’mendir tecellīsi
Cemī’-i enbiyānıñ anda rüşendir tecellīsi
Olur Fir’avn-ı haşma her bir engüştü Yed-i Beyzā

XXV

Sehāvetle şecā’at māye-bahş-ı Hātem-i Tay mı
Hemīşe Meşnevī-ḥ’ānı semā’a sevķ eder ney mı
Resūl-i Ekremiñ i’cāzını inkār eden hay mı
Ṭabīb-i kā’ināta redd-i rūḥ-ı mürde bir şey mı
Ḳudūmı çarḥ-ı çārümde Mesīḥi eyledi ihyā

XXVI

Dem-i hicretde dā’im yār-ı ğārı mażhar-ı āmāl
Giderken kaç günü ğār-ı Hırāda étdiler ikmāl
Nihān olmak için çeşm-i ‘adūdan şāḥib-i iclāl
‘Anākib bāb-ı ğāra çekdi dībā perdesin fi’l-ḥāl
Kebūter beyzasıyla vèrdi zīb-i lü’lü’-i lālā

XXVII

Bir engüşt-i nübüvvetle kamer şakķ oldu bi’l-icāb
Ġazāda cāri oldu parmağından toĝrı bir ḥōş-āb
Mücāhid nūş ederken oldılar her vechile pür-tāb
Zülāl-i āb-ı engüştüyle kıldı ‘ālemi sīr-āb
Yemiş vèrse n’ola bir an içinde dikdiĝi ḥurmā

XXVIII

Cihānı Hāķ yaratdı yalnız ol zāt için yoksa

Olan şakḳ-ı kamer i'cāzını işbāt için yoksa
Anıñ nuṭḳı hemān ḥay-kerde-i emvāt için yoksa
Ġilāz-ı müşrikîni eyledi iskāt için yoksa
Behāyım nuṭḳa gelmek Ḥazrete bir iş midir gūyā

XXIX

Cemī'-i evliyānıñ her bir aḳvāl ü beyānātı
Aḥadīs-i şerīfīñ ḥükmüne tābi' sünūḥātı
Alınca nūr-ı pāk-i Muştafādan her füyūzātı
Anıñ ümmetlerinden söyledir vardır cemādātı
Birisi işte 'abd-i āstānı Ḥazret-i Monlā³¹⁷

XXX

Yazıpdır rüz-ı evvel nebzecek medḥ-i zarīfinden
Zebān-ı ḥāme ebkemdir bugün vaşf-ı laṭīfinden
Diler bir tāze cān bulsun yine na't-ı elīfinden
Suḥanda isti'ānet etmese nuṭḳ-ı şerīfinden
Cemād-ı ḥāme mümkün mi ola tūṭı gibi gūyā

XXXI

Te'ālallāh zehī 'arş-ı berīn oldu qarārgāhıñ
Vücūd-ı pākiñiz mihmān olur elbette Allāhıñ
Zebān-ı ḥāme kâşırdır yazarken midḥat-ı cāhıñ
Lebi çāk oldu dehşetden yazarken şakḳını māhıñ
Ne mümkün mu 'cizātıñ eylemek ḥāmeyle istifā

İbtidā-yı mi'rāc bā-her lā-ibtihāc³¹⁸

XXXII

Cenāb-ı Faḥr-i 'ālem na'tını tanzīme cezm eyle

---

³¹⁷ āstānı: āsmānī AT.

³¹⁸ D.'de bu başlık yoktur.

Riyāz-ı gülşen-i evşāfiñı ırvāya hāzm eyle
Kulüb-ı ehl-i inkārı şıkup şiddetle hezm eyle
Gel ey kıl-ı sebük-rev maqsad-ı Aḫsāya 'azm eyle
Ėdüp mi 'rāc-ı vaşfin ile kesb-i pāye-i a 'lā

XXXIII

Açıldı bāb-ı vuşlat ḳalmadı endīşe-i fūrḳat
Açıldı perde-i eyvān-ı dīvān-hāne-i vaḥdet
İrade eyledi Ḥāzret cemāliñ görmege rağbet
Ḥarīm-i ḥāşşına bir şeb ḥabībın eyledi da 'vet
Ėdüp her ānına biñ leyletü 'l-ḳadri fedā Mevlā

XXXIV

Vücūd-ı zāt-ı pāki muḥtefī cāy-ı nihānīde
Gezer rūḥ-ı revānı sāyebān-ı cāvīdānīde
Biḥamdillāh uyurken ḥ̣'ābgāh-ı ḥākdānīde
Gelüp Cibrīl o māhı buldı burc-ı Ümmühānīde
Güneşden rüşen oldı çeşmine ol leyle-i zūlmā

XXXV

Görür her zerre-i kevn ü mekānı nāzır-ı ḳudsī
Zemīne vaḥy u Ḳur'ān indiren ol ḳādir-i ḳudsī
Gelüp bā-emr-i fermān-ı İlāhī zā'ir-i ḳudsī
Derinde ferş edüpdür bāl ü perrin tā'ir-i ḳudsī³¹⁹
Zemīne indi gūyā çıkdı ma'nā sidreye ammā

XXXVI

Gürūh-ı enbiyā vü evliyānıñ şāh-ı zī-şānī
Şeh-i refref süvār-ı yekke-tāz-ı ḳurb-ı yezdānī
Oturmuşken ḥuzūr-ı ḳalb-ile zāt-ı cihānbānī

---

³¹⁹ edüpdür: edince D.

Selām-ı Hāzreti teblīg kıldı peyk-i Rabbānī

Ēdūp ādāb ile erkān-ı me'mūriyyeti ifā

XXXVII

Şu'ūd-ı mes'adet melzūmuña Hāḡḡ ihtirām ètdi

Ḳudūmuñla ber-ā-ber āsmānı intizām ètdi

Hemān nūr-ı cemālīñ görmege pek iltizām ètdi

*Dèdi èy nāzenīn-i Rabb-i 'izzet Hāḡ selām ètdi*³²⁰

Seni mihmān-serāy-ı ḡurbe ister İzed-i yek-tā

XXXVIII

Şu'ūduñla ber-ā-ber ḡalmadı 'ālemde bir müşkil

Gürūh u enbiyā vü evliyā ervāhı müstākḡil

Saña Cibrīl ü Mikā'il ü İsrāfīl olur maḡmil

*Çıḡup tekrār seyr èt bildiḡiñ menzilden ol menzil*³²¹

*Bilürsiñ sū-be-sū sen cism-i pākiñdir göre ḡālā*³²²

XXXIX

Şu'ūduñ ḡaḡḡına fermān-ı Subḡānı olup şādır

Bu eflāk-i bülend-pāye saña ḡoḡdan berü nāzır

Yine ol tārem-i a'lāya gel çıḡ èy Ebū Ṭāhir

Seniñ menzilgehiñdir 'arş u kürsī evvel ü āḡir

Daḡi ḡaḡḡ olmadan aḡdem vüçūd-ı Ādem ü Havvā

XL

Saña bu imtiyāzı baḡş eden Rabb-i Kerīmiñdir

Gelen rūḡu'l-emīn dā'im seniñ yār-ı ḡadīmiñdir

Eñ evvel 'ālem-i 'ulvī seniñ cāy-ı muḡīmiñdir

Melā'ik anda bekler āşnāyān-ı ḡadīmiñdir

³²⁰ Hāḡ: ḡoḡ D.

³²¹ menzilden: menzildir D.

³²² pākiñdir: pākin de D.

Açıldı dergeh-i gerdün döşendi kubbe-i haḍrā³²³

XLİ

Nübüvvet âftābı maṭlā'-i eflākde seyyār
Anıñ'çün māl-nev deryūze-i envār éder her bār
Buña yüz biñ delīl ü şāhid ü burhān u ḥüccet var
Münevver şadrını şakḳ ile zāhir oldı çok esrār³²⁴
Tecerrüd cevherin 'arz étdi sāhib- "kenz-i lā-yefnā"³²⁵

XLII

Cemālīñ görmegi ehl-i semā pek ārzū étdi
Yine nūr-ı cemāl-i pākine hep ser-fürū étdi
Nazāfetle ṭahāret merkezinde cüstücū étdi
Muṭahharken ezelden āb-ı zemzemle vuzū' étdi
Édüp "nūr^{un} 'alā nūr" āyetin tefsīr ü icmālā³²⁶

XLIII

Ne rehvārdır kî her bir ḥaṭvesi esb-i şabā-reftār
Ne rehvārdır varır ser-menzil-i maḳşūda pek seyyār
Ne rehvārdır olur bir laḫzada hem şāhid-i dīdār
Getürdi Cebre'ıl ıṣṭabl-ı cennetden 'aceb rehvār
Vücūdı çār-pā şeklinde insān çehresi gūyā

³²³ Bu beyitten sonra *Hazāna Sürgün Bahār*'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

Sabā oldu nesīm-i perr ü bâli murg-ı lāhūtun

Açıldı gülbün-i şādīde hemçün gonçe-i zībā

³²⁴ *esrār*: *envār D.*

³²⁵ "El-kanā'atü kenzün lā-yefnā: "Kanaat tükenmez bir hazinedir." anlamına gelen ve hadis olduğu şüpheli olan sözden kısmî iktibastır. (Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*, Kesit Yay., İstanbul 2013, s. 354.)

³²⁶ *tefsīr ü icmālā*: *tefsīr icmālā D*; Nūr^{un} 'alā nūr: "Nur üstüne nur". Tamamının meālî "Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun temsili şudur: Duvarı bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fânûs içinde. Fânûs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan ne doğuya ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak (kadar berrak)tır. **Nur üstüne nur.** Allah, dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah, insanlar için misaller verir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir."olan Kur'ân-ı Kerîm Nûr sûresi 35. âyetten kısmî iktibastır.

XLIV

Ne rehvardır süvār oldı aña ol zāt-ı 'İzze'd-dīn
'Uṭārid şafḥa-i eflāke yazdı ruḵ'a-i āmīn
O rehvarı görünce söyler oldı ehl-i 'illiyyīn
Şaḥında sa'd-ı ekber bir muṭalsam nüṣḥa-i zerrīn
Maṣūn olmaḵ içün dīv [ü] perīden ol melek sīmā

XLV

Mücevherle muraşsa' gerdeninde ṭavḵ-ı zerrīni
Semend-i ṭāz-perverdir başında ca'd-ı müşkīni
Mükemmeldir sevād-ı nokṭa-i çeşm-i cihān-bīni
Düşürmüş perçemi sevdāsı nāf-ı āhū-yı Çīni
Perīşān dūd-ı būy-ı kākülünden 'anber-i sārā

XLVI

Ėrişmez kuş bile reftārına bir berḵ-ı sür'atdır
Anıñ evvel sür'at seyri 'aceb bir cāy-ı diḳḳatdır
Te'ālallāh zehī şāyeste-i merkūb-ı Ḥazretdir
Şabāḥu 'l-ḥayr-ı pīşānīsi reşk-i şubḥ-ı cennetdir
Siyeh-gündür kuṭāsı ġıbtāsından ġīsū-yı ḥavrā

XLVII

Çıḳup ıṣṭabl-ı cennetden yürür her yana bir anda
Çıkar bir sür'at-ı berḳiyyeniñ keyvāna bir anda
Varır eyvān-ı dīvān-ḥāne-i 'irfāna bir anda
O rütbe tīz-revdir kim gelür cevālāna bir anda
Urur dūnbāle-i mevzūnuna reng-i şafak ḥinnā³²⁷

XLVIII

Şu vechile yürürken bārgāh-ı evc-i a'lāya

---

³²⁷ Urur: olur D.

Cemālin görmege ehl-i semā çıkdı temāşāya
Münāsibdir rikāb-ı şeh-süvār-ı şāh-ı Baḥāya
Ayağın başmaz ammā başsa farzā şahın-ı gabrāya
Yetişmez vüs'-i na 'l-i pāyına bu 'arşa-i pehnā

XLIX

Çıkarken zirve-i evc-i semāya rahş-ı çāpükter
Ki Cibrīl-i Emīn şaff-ı ni'ālinde açar şeh-per
Furūğ-ı gevher-i taciyla rüşen dīde-i aḥter
Ėderse ĥurde cünbiş 'ālemi şems-ile seyr eyler
Ėalur zīr-i sümünde zerre deñlü sāḥa-i gabrā

L

Musahḥhardır yed-i iclāline dā'im 'inān-ı çarḥ
Burāk-ı pür-nitākıñ sür'atinde sālīkān-ı çarḥ
Görünce rüz u şeb söyler zebān-ı farkādān-ı çarḥ
*Mücevher sīne-bendi kehkeşān-ı zer-feşān-ı çarḥ*³²⁸
'Adīl-i sidre zīn-ḥāne rikābı 'arş-ıla hem-pā

LI

Açıldı bāb bāb oldı der-i dervāze-i eflāk
Bīḥamdillāh küşāde bāb-ı nīrān eyledi imsāk
Görünce devre geldi seb'a-i seyyāre-i çālāk
*Başup ol rahşā pāyın tācdār-ı kişver-i "levlāk"*³²⁹
Ėubār-ı sümmüne reşk ētdi taḥt-ı devlet-i Kisrā

³²⁸ zer-feşān: zer-nişān D.

³²⁹ *Levlāk*^e: "Sen olmasaydın". "*Levlāk*^e levlāk^e le-mā ḥalaqtü'l-eflāk^e: "Sen olmasaydın, sen olmasaydın (ey Muhammed) felekleri (kâinâtı) yaratmazdım." anlamı olan ve kimi hadis bilgilerince sahih kabul edilmeyen hadisler arasında nitelenen ve çoğunca da lafzen değılse de mânen sahihliğinde ittifak edilen sözden kısmî iktibastır. (Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler* (Ansiklopedik Sözlük), s. 113.)

LII

Olundı kendine ādāb-ı sūr‘at şevk-ile ta‘rīf
Gelüpdür zīb-i zīverle burāk-ı miḥnet-i terdīf
Süvār oldı aña zāt-ı risālet çünkü bī-teklīf
Rikāb-ı ḥidmeti peyk-i Hudāyı eyledi teşrīf
Te‘ālallāh olursa böyle olsun şevket-i ‘uzmā

LIII

Ėdince encüm ü şems ü kamer ḥāk-i rehiñ taḫbīl
Aşıldı pāye-i mi‘rāciña mānende-i ḫandīl
Çıkarken zīrve-i ‘arş-ı berīne zāt-ı müzemmil
Mübārek destine vērdi uyanı Ḥazret-i Cibrīl
Uyanıvērdi ol şeb ḥuftegān-ı ‘ālem-i bālā

LIV

‘Azīmetdār iken semt-i semāya ol felek dergāh
Ḥudā evşāf-ı zātın eylemişdir zīver-i evfāh
Sa‘ādetle süvār oldı çekince medd-i Bismillāh
*Nuḥustīn ḫaṭvesinde kıldı Kudsi rahşı menzilgāh*³³⁰
Bu vadīlerde sürme tevsen-i ‘aḫlī düşersin hā

LV

Eñ evvel bir muvaḫḫit mesken olmuşken şehenşāha
Yumup bir göz açınca vardı Ḥaḫḫa ol ḫaremgāha
Furūğ-ı cism-i pākiyle erişdi bāb-ı dergāha
*Ėdüpdür peyk-i Ḥazret müjde şahın-ı Şahretu’llāha*³³¹
Ḳılup tebrīk-i maḫdem zāhir oldı sırr-ı “bāreknā”

LVI

Bu şebde vārid oldı Mescid-i Aḫsāya ol āşaf

³³⁰ *kıldı Kudsi: Kudsü kıldı D.*

³³¹ *Ėdüpdür: Edince D.*

Şerâfet vèrdi ervâh-ı resûle zübde-i eşref
Anıñ'çün muḳtedâ oldı o demde şāhib-i muşḥaf
*İmām-ı enbiyāya uydı ervāh-ı rūsül şaf şaf*³³²
Dèdi Allāh^u ekber sākinān-ı mahfil-i bālā

LVII

Olunca ḥ̣'ābgāhıñ ḳubbe-i ḥaḍrāya pīrāye
Şu'ūduñ bir meserret-baḥş-ı nevdır çarḥ-ı mīnāya
Olupdur bârgāh-ı 'arş u kürsī evvelīn pāye
Yöneldi mürselīnden ibtidā ol naḥv-i Mevlāya
Mu'aḥḥar mübtedānıñ anda oldı nüktesi peydā

LVIII

O şeb ḳudsī şerīf-i aḳdesiñ şāmı şabāḥ oldı
Hele rūḥāniyānlar ḥā'iz-i feyz-i şalāḥ oldı
Mü'ezzin ḳāmet étmekle 'umūm ehl-i felāḥ oldı
Şalāt-ı şükr içün tekbīr[e] bend-i iftitāḥ oldı
*Ḳılındı zamm-ı sūre naşş-ı "sübḥāne'llezī esrā"*³³³

LIX

Bu mi'rāc-ı şerīfiñ olmasaydı bâdi-i vuşlat
Bütün erbāb-ı vicdānda ḳalurdı sūziş-i fūrḳat
Küşād étđi hevā-yı rūḥ-baḥşā perde-i raḥmet
*Cemāl-i pākine müştāḳ idi çoḳdan berü furşat*³³⁴
Cebīn-i Muştafāya secde étđi Mescid-i Aḳsā

³³² *İmām-ı enbiyāya: İmāmü'l-enbiyāya D.*

³³³ "Sübḥāne'llezī esrā....": *tamamının meāli* "Yüceliğinde sınır olmayan o Allāh ki kulu bir gece kendisine bazı âyetleri göstermek için Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya **götürdü**. Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir". Miraç hadisesini anlatan İsrâ sûresinin 1. âyetinden kısmî iktibastır.

³³⁴ *berü: bulup D.*

LX

Vedā' etmekle ervāḥa şerefle göz yumup gitdi
O cennetden çıkan bir ḥulle-i zībā giyüp gitdi
Ḥuzūr-ı kalb-ile refref süvār oldu çıkup gitdi
Gürūh-ı enbiyāya luṭf-ile Yā Hū dēyüp gitdi
Ẓamīriñ merci'-i kurbın gözetdi Ḥ'āce-i dānā

LXI

Çıkarken el-vedā' etdi aña Akşāda ḥāk-i pāk
Anıñ iş'ādına pek münṭazırdır dīde-i eflāk
O demde ḥuṭbe-i na'tıñ okurken vā'iz-i ḥālāk
Melā'ik aldı inna'llāheyi ol mazḥar-ı "levlāk"³³⁵
Sa'ādetle edince minber-i eflāke vaż'-ı pā

LXII

Te'alallāh zehī refref-süvār-ı bāb-ı kudsiyyet
'İbādetle olunca vāşıl-i ser-menzil-i vaḥdet
Feleklerle melekler oldu gerden-dāde-i ḥidmet
Burākıñ sürdi Sulṭān-ı risālet etmedi raġbet
Felek etmişdi mähın zeyn edüp gerdüne-i ra'nā³³⁶

LXIII

Olupdur saḳf-ı gerdūna bugün ser-ḥālka-i irşād
Anıñla ḥātem-i mühr-i nübüvvet kıldı istiş'ād
Anıñ'çün maḳdemiñle oldu ecrām-ı semā dīl-şād
Recezler etdi enşāra nazīre Müşteri inşād
Zenān-ı Yeşribāsā çaldı deffin Zühre-i Zehrā³³⁷

³³⁵ "levlāk" için bkz.: 329. dipnot.

³³⁶ Bu beyitten sonra *Hazāna Sürgün Bahār*'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Güzel tahrır kılmuş zātına menşūr-ı mi'râcî
Debîr-i âsumâni mansıbında eyledi ibkâ

³³⁷ Bu beyitten sonra *Hazāna Sürgün Bahār*'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Yed-i pâkinde destenbûy idi hikmetle mezc olmuş
Mesîhe etdi kurs-ı âfitâbı gizlice ihdâ

LXIV

Açıldı meşrık u mağrib göründi nūr-ı ‘ulviyyet
Olupdur encüm-i zehrā birer kandīl-i pūr-şafvet
Cihāna gelmemiş bir böyle şehir-āyīn-i zī-şevket
Olurdu nā’il-i pā-būsı erken gelse bir sâ’at
O şāhenşāhı istikbāle indi mihr-i evc-ārā

LXV

Alınca şīt-i hüsnüñ Zühre girdi burc-ı mizāna
‘Uṭāridle Zūhal vardı verā-yı evc sereṭāna
Çıkınca şayḥa-i gül-bang-i na’tıñ ṭāk-ı keyvāna
Zarāfet etti gerdūn mihrin aldı zīr-i dāmāna
O ḥurşīdiñ yanında zerreden kemter kalur zīrā

LXVI

Kamaşdı mihr ü māhıñ gözleri ol berķ u şādiden
Karışdı birbirine göz göz oldu zevķ u şādiden
Cilālandı felekde necm ü şākīb ‘aşķ u şādiden
Görüp ol mihr-i burc-ı ıstıfāyı şevķ u şādiden
Kırān şanma biri birine girdi encüm-i zehrā³³⁸

LXVII

‘Anāşırdan mürekkebdır eğerçi şulb-ı insābı
Eñ evvel nūrdan maḥlūkdur rūḥ-ı cihān-tābı
Melā’ik fiṭratında ḥalk olunmuş ṭab’-i nā-yābı
Geçüp Behrām ile tīri hevādan āteş ü ābı³³⁹
Ṭutuşdı nār-ı inkāra olup ğarķ-ı ‘araķ a’dā

LXVIII

Vücūd-ı nāzenīniñ çıķdı āġūş-ı maḥabbetle

³³⁸ encüm-i Zehrā: encüm ü Zehrā AT.

³³⁹ hevādan: hevāveş D.

Verā-yı müntehā-yı sidreye vardı zarāfetle
Olupdur neyyireyniñ hıdmeti nūr-ı başiretle
Olup eyvānına Keyvān-ı derbān istikāmetle
Nuhūsetden halās etti niyāzın eyleyüp ıṣḡā

LXIX

Te‘ālallāh zehī şām-ı sa‘ādetdir ki ol sâ‘at
Şerāfetle ser-i bām-ı sipihre kındı ol şavfet
Göründi dīde-i idrākine nūr-ı ulūhiyyet
O şeb oldu nümāyān şūret-i yek rengi-i vahdet
Başup kürsiye pāyın etti reşk-i Ka‘be-i ‘ulyā

LXX

Sürüpdür sür‘at-i berķiyye tek şebdiz ‘arş üzre
Zehī na‘l-i şerīfīñ eyledi tehziz ‘arş üzre
Nevāl-i ḥ‘ān-ı ni‘metden olup leb-riz ‘arş üzre
Döşendi ni‘met-i elvān-ı Haḡ dehliz-i ‘arş üzre
Ṭufeyl-i ḥ‘ānı oldu Aḡmediñ dünyā vü mā-fihā³⁴⁰

LXXI

O demde sāye-endāz-ı şeref olduḡda bi‘t-te‘cıl
Édince peyk-i Raḡmānı bütün hıdmetlerin<e> tekmıl
Melā‘ik kıldı sür‘atle yed-i iḡbālını taḡbıl
Olup dehliz-i sidre müntehā-yı menzil-i Cibrıl
O yolda ḡaldı tek tenhā égerçi lā-mekān pīrā³⁴¹

LXXII

Varınca müntehā-yı sidregāha nezd-i Ḥazretde

³⁴⁰ Bu beyitten sonra *Hazāna Sürgün Bahār*’da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Ezelden sır idi ut‘ām kıldı hissesin halka

Nevāl-i lutfun etti enbiyā vü evliyā yağmā

³⁴¹ *tenhā égerçi lā-mekān pīrā: tenhā-rev Nebiyy-i lā-mekān-peymā D.*

Müccered enbiyā ervāhı kaldı evc-i rif'atde
Müccered çıkdı hep erbāb-ı gerdün kaldı ğurbetde
Koyup Rūhü 'l-emīni āteş-i inbik-ı firkatde
Şu 'ūd etti dımāğ-ı şīşe-i çarha gül-ābāsā

LXXIII

Burāk u refref ü rahşın olup ücretleri ma'rūz
Cenāb-ı Muştafādan aldılar hakkıyla bir maqbūz
Hemān pāy-ı feraħla oldılar ıstablde merkūz
Huzūr-ı şevketinde kıldı refref hıdmetin mefrūz
Geçerken sidreyi ol pādşāh-ı Yeşrib ü Baḥā

LXXIV

Verā-yı mūntehā-yı sidreniñ erkān-ı efzūnı
Ki bir cāy-ı yücedir lā-ḥalā ve'lā-melā sonı³⁴²
Derūnunda görüp bir nokṭaveş bu rub'-i meskūnı
Göründi bir maḥal kim şeş cihet dehliz-i bīrūnı
Gidüp refref de nā-būd oldu hep peydā vü nā-peydā

LXXV

Egerçi bī-kem ü keyf ü şuverdir ḥāne-i vuşlat
Hemīşe mūnteşirdir 'āleme nūr-ı ulūhiyyet
Hemān mir'āt-ı 'ālem gösterince kendine şūret
Göründi kendi sırrın keşf edüp āyīne-i vaḥdet
Huzūra vardı tenhāca Ḥabīb-i lā-mekān pīrā

LXXVI

Cemāliñ pertevidir nūr-baḥş oldu dü 'ayneyne

³⁴² *Lā-ḥalā ve'lā-melā*: arşın ötesindeki âlem, ulūhiyyet âlemi veya âlem-i lâhut da denilir. (İsmail Hakkı Bürsevî, *Şerhu'l-Muhammediyye (Ferāhu'r-rûh)*, cilt I, Bulak Matbaası, Kahire 1256 (1840), s. 224; Seyyid Mustafa Rasim Efendi, *Tasavvuf Sözlüğü (İstılâhât-ı İnsân-ı Kâmil)*, İnsan Yay., İstanbul 2008, s. 1241.)

O nûruñ şu'lesiyile vâsıl oldı kurb-ı mā-beyne
Yeter bu rütbe-i 'ālī bütün Sultān-ı kevneyne
Nihāyet buldı menzil dāhil oldı "ḳāb^e ḳavseyn"e³⁴³
Ḳuşı ḳonmuşdı gerdūn Aṭlasıñ meyl étmedi ammā³⁴⁴

LXXVII

Bu cāy-ı dil-güşā çokdan berü hem gördigiñ yoldur
Ḳudūm-ı nūr-ı pākiñle dil-i eflāki gel toldur
Bugün çeşm-i 'amā-yı ümmete bir tūtiyā buldur
Ḳadīmī āşnāsın gördigi dem bildi kim oldur
Mukaddem daḫi yokdur şübhesi şekk étmedi aşlā³⁴⁵

LXXVIII

Bunı inkār eden münkirleriñ yok göziniñ yağı
Bu yüzden nūrdan mahrūmdur görmez ḳara ağı
Hemīşe böyle bir ḥuffāş-ı ṭinet böyle bir ṭāḡī
'Aceb mi münkir olsa görmeyenler çeşm-i "mā zāḡ"ı³⁴⁶
Ne bilsün nūr-ı mihri söylesek de dīde-i a'mā

LXXIX

Nebīlerde cenāb-ı Müctebādır muḳtedā ancaḳ
Kı olmuş 'arşa-i rüz-ı cezāda mültecā ancaḳ
Hemīşe ḳışsa-i Mi'rāc ile ḳadr-i 'ulā ancaḳ
Nedīm-i ḥāşş-ı Ḥazret oldı bunca enbiyā ancaḳ
Bu bezme dāhil olmuş Muştafādan ḡayri yok aşlā³⁴⁷

³⁴³ Tamamı "Ḳāb^e ḳavseynⁱ ev ednā" olup "(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az oldu" anlamına gelen Miraç olayının anlatıldığı Necm sûresi 9. âyetten kısmî iktibastır.

³⁴⁴ *Ḳuşı ḳonmuşdı: Koşu koymuşdu D.*

³⁴⁵ *aşlā: kat 'â D.*

³⁴⁶ Tamamı "Mā zāḡa'l-başar^u vemā ṭaḡâ" olup "Gözü şaşmadı ve sınırı aşmadı" anlamına gelen Necm sûresi 17. âyetten kısmî iktibastır.

³⁴⁷ Bu beyitten sonra *Hazâna Sürgün Bahâr*'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

Deḡil hem kadr ü pâye len-terânî üdnü minnîyle
Kalır a'lâ-yı 'illiyîñ zîr-i kurb-ı ev-ednâ

LXXX

Yüzüñ nûr-ı karışmış çünki Hakkıñ nûr-ı cismiyle
Tecellîgâh-ı vahdetde yêr oldı nûr-ı resmiyle
Biḥāmdillâh ḥaḳîkât noktasında nûr-ı çeşmiyle
Cenāb-ı Muştafâ Allâhı gördi çeşm-i cismiyle
Degil mi 'râc-ı rūḥānî şakın zann eyleme rü'yâ

LXXXI

Taḥayyür-ḥāne-i pür-nürdur dehlîz-i subḥānî
Mukaddes şeş-cihetden ol tecellîgâh-ı nūrānî
Göründi dîde-i ecsāmına envār-ı Rabbānî
Libās-ı dîger oldı harf ü şavta şevb-i dīvānî
Çıkardı cāme-i elfāzı andan ḥüsrev-i ma'nâ

LXXXII

Kuruldu keşti-i vuşlat açıldı yelken-i re'fet
Seyāhatdâr olur elbet bütün gavvâş-ı pür-milḥnet
Sezâdır bād-ı Raḥmānî hübüb êtsün gerek kat kat
Taşup baḥr-i şefâ'at cûşa geldi kulzüm-i raḥmet
Telâṭum-ḥîz-ı ğufrân oldı birden ol iki deryâ

LXXXIII

Şerefle taḥtgâhıñ âsmāna êrdigi demde
Nümāyân oldı âşâr-ı feraḥ ervāḥ-ı âdemde
Ḥayât-ı tâze geldi işbu nüzhetgâh-ı ḥurremde
Günāh-ı evvelîn ü âḥirîn ğarḳ oldı bir demde
Hemân cürm ü 'uşâtı iltikām êtdi neheng-i lâ

LXXXIV

Eñ evvel sebḳ eden ol mā-cerā-yı 'aşḳı buldıysa
Hevā-yı zevḳ-ı vahdetle cenānı gerçî töldıysa
Yine gülzâr-ı cennetden gül-i tevḥîdi buldıysa

*Ḥabîbiyle cenâb-ı Ḥaḡ bilürler her ne oldıysa
Ma'āni-i ledünne maḥrem olmaz ḥāme-i imlā*

LXXXV

Bu bir emr-i bedîhîdir gelüp ey münkir-i gejdüm
Şaḡın bu kışşa-i mi'râc içinde eyleme hem hüm
Gözün aç gel temâşâ eyle gör ol dâver-i merdüm
*Giyüp mi'râc tâcın zer-feşân oldu gül-i encüm
Yürütdi sikkesin çarḡa o Sulṭân-ı kerem-fermā*

LXXXVI

'Urûc êdikde cismen bârgâh-ı evc-i eflâke
Nüzûl etmekle kondı bir daḡı evreng-i "levlāk"³⁴⁸
'Aṭâ-yı luṭf-ile kıldı tereḥḥum ḥāk-i nemnāke
*Dëyü el-'avd^ü Aḡmed şefḡat êtdi zillet-i ḥāke³⁴⁹
Hemân oldu şeref-yāb-ı kudūmı Mescid-i Akşā*

LXXXVII

Görünce böyle bir şefḡat hemân kurtuldu miḡnetden
N'ola şükrāna vërsün cümle varın işbu 'avdetden
Cüdā olsaydı ger biraz zamānda zāt-ı Ḥazretten
*Zemîn eflāke elbet 'azm êderdi farṡ-ı ḡasretten
İḡamet êtse çarḡ üzre mişāl-i Ḥazret-i 'İsā*

LXXXIX

Şu mi'râc-nāmeyi taḡmīs êderken düşmedim rence
Bu yüzden nā'il oldum bî-muṡalsam böyle bir gence
Yazup taḡdim êderken ol ḡuzūr-ı āsmān-sence
*Şalāt-ı ḡams-ıla çekmiş debîr-i āsmān pençe
Berāt-ı 'afv ile mi'râcın êtdi ümmete inhā*

³⁴⁸ "levlāk" için bkz.: 329. dipnot.

³⁴⁹ Dëyü: Deyip D.

XC

Bu 'âlem zer gibi düşmüşdi her dem dest-i erzâle
İzâbe oldı âhir düşdi el-yevm bûte-i kâle
Bu kerre müjde olsun her gelen erbâb-ı igfâle
O gece müznibîniñ defteri atıldı baṭṭâla
Yekûnun ḥâme-i taṣdîka Şiddîk eyledi imḥâ

XCI

Hele âyetle muşbetdir ne ḥâcet başka taḥkîka
Cehennem var bunı inkâr eden erbâb-ı zindîka
Nizâmü'l-Mülk-i 'âlemdir anınca ḥâk-i tedkîka
Çıkardı yâr-ı ğarın süllem-i mi'râc-ı taṣdîka
Daḥi hicretten evvel "iz-hümâyı" eyledi imâ³⁵⁰

XCII

İlâhî zübde-i mi'râca dâ'ir na'tı taḥdîr ét
Dil ü cân-ı ḥazîni 'arşa-i maḥşerde tesrîr ét
Sevâd-ı nâme-i a'mâlimi tebyîze teysîr ét
Ḥudâvendâ benim de ḳalbimi nûruñla tenvîr ét
Leyâl-i rû-siyehden dil-siyehdir 'İzzet-i rüsvâ³⁵¹

³⁵⁰ İz-hümâ: "İkisi iken" Tevbe sûresi 40. âyetten kısmî iktibastır.

³⁵¹ dil-siyehdir: vâ-siyehdir D; bu makta' beyitten sonra *Hazâna Sürgün Bahâr*'da olup AT nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:

Dükân-ı dilde bir sermâye-i îmân var ancak
Mesûbâtı deġişdim cürme oldum müflis-i takvâ
'Atâyî Nâdirî Sâbit yazıp evsâf-ı mi'râcın
Mekânın eylemiş bi-şübhe anlar cennetü'l-me'vâ
'Înâyet kıl bana rahm eyle ancak mahz-ı lutfundan
Bir iki beyt için ihsânın ümmîd eylemem hâşâ
Cihânlar bahş eden bir şehriyâr-ı sâhib-ihsânın
Güneh baġışlamak bir şey mi ey şâh-ı 'atâ-fermâ
Kenâr-ı cennete bir sebze-i bîġânecek eyle
Koma ayaklar altında beni ol rûz-ı vâveylâ
Zebânım cennet-i evsâfının Rıdvânı olmuşken
Zebânîler elinde kalma lâyük mü keremkârâ
Hamûş ey dil ki bi-pervâ nigehtâr-ı edeb bâşî
Müheyyâ-yı du'â şü'd kudsiyân-ı mahfil-i a'lâ
İlâhî sallî minnâ Ahmedü'l-Muhtârî bi'l-mi'râc
Bi-envâ'i t-tehâyâ mâkirü'l-eflâki devvârâ

*Şallî ve sellim 'aleyh*³⁵²

6. TAḤMÎS-İ MŪMĀ-İLEYH BER-NA'T-I ŞERÎF-İ RŪḤÎ³⁵³

Müfte 'ilün fâ 'ilün müfte 'ilün fâ 'ilün

I

Ḥazret-i Faḥru'l-verā maṭla'-i nūr-ı hüdā
Cümle şifât-ı Ḥudā oldu aña reh-nümā
Māḥi-i cürm ü ḥatā ya'ni o bedrū'd-ducā
Tāc-ı ser-i enbiyā pīşrev-i evliyā
Seyyidinā Muştafâ şallî ve sellim 'aleyh

II

Kevn ü mekâna sebep ṭayyib ü ṭāhir-ḥaseb
Eylerim her rûz u şeb merḥāmet andan ṭaleb
Şāfi'-i rûz-ı ğaḏab oldu o izzü'l-'Arab
Şāh-ı Kureyşî-neseb 'ālem-i ümmî-laḳab
Ḥazret-i maḥbûb-ı Rab şallî ve sellim 'aleyh

III

Nāşır-ı emr-i cihād 'ākib-i yevmü't-tenād
Vāşıl-ı mevşûl ü hād nāşih-i ehl-i 'inād
Fātiḥ-i bâb-ı murād oldu ḥalîlū'l-fu'ād
Gevher-i 'ālî-nijād merci'-i ḥalk-ı bilād
'Avn u melāz-ı 'ibād şallî ve sellim 'aleyh

IV

Ḥazret-i Ḥaḳ maḥremi kıldı o mu'cîz-demî

³⁵² D.'de bu ibâre yoktur.

³⁵³ AT, s. 37-42; Çoşkun Ak, *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa 2001, Na't 1. s. 63-65.

Cümle melek hem-demi bâğ-ı İrem şeb-nemi
Cūd u seḥā Ḥātemi kıldı Ebü'l-Kāsım
Ḥayl-i rüsül ḥātemi sırr-ı ezel 'ālimi
*Muṭṭalib-i Hāşimī şalli ve sellim 'aleyh*³⁵⁴

V

Mehdi-i manzūr-necā şāhid ü meşhūd aña
Ḥāşir-i rüz-ı cezā nūr-ı sirāc-ı hüdā
Pādşeh-i dü serā oldı o zāt-ı 'ulā
Meyve-i naḥl-i vefā ma'den-i şıdķ u şafā
*Menba'-i cūd u seḥā şalli ve sellim 'aleyh*³⁵⁵

VI

Ġayṣ-ı ḥatībū'l-ümem nāşih-i müncl-şiyem
Muşlih-i 'ālī-himem gönçe-i bâğ-ı İrem
Kā'id-i şāhib-ḥaşem 'ālim-i ümmī-raķam
Serv-i ḥurām-ı ḥarem şadr-ı kirām-ı kerem
*Emn ü selām-ı selem şalli ve sellim 'aleyh*³⁵⁶

VII

Vāşıl-ı ḥüsn [ü] me'āb kāmīl-i dā' u mücāb
Kātīb-i rüz-ı hisāb fātih-i yüz biñ ḥicāb
Ġavṣ-ı ğiyās-ı şihāb oldı o 'ālī-cenāb
Nāṭık-ı şıdķ u şavāb kāşif-i ümmü'l-kitāb
Şāhib-i faşlü'l-ḥitāb şalli ve sellim 'aleyh

---

³⁵⁴ *Muṭṭalib-i: Maṭlab-i (!) D.*

³⁵⁵ *Menba'-i cūd u seḥā: Menba'-i Hāşimī (!) D;* bu beyitten sonra *Bağdatlı Rûhî Divânı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

Nūr-ı 'uyûn-ı kerem nūr-ı ğuşûn-ı kerem

'Üd-i fûnûn-ı kerem şalli ve sellim 'aleyh

³⁵⁶ Bu beyitten sonra *Bağdatlı Rûhî Divânı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

Bülbül-i bustân-ı kıds verd-i gülîstân-ı kıds

Murg-ı hoş-elhân-ı kıds şalli ve sellim 'aleyh

VIII

Oldı habīb-i Hudā gevher-i kân-ı hayā
Birr ü mübir^{ün} Müctebā server-i şāhib-ridā
Şāhib-i seyf-i Hudā oldı o şemsü'd-duhā
Menba'-i cūd u 'atā aşl-ı vüçūd-ı seḥā
Şāh-ı cünūd-i vefā şalli ve sellim 'aleyh

IX

Görmedi çeşm-i selef böyle mukaddes ḥalef
Şāyi' olup her taraf zümre-i ehl-i kazeḥ
Tırine oldı hedef anları etdi ḥazef
Dürr-i Kureyşī-şadeḥ şāhib-i 'izz ü şeref
Ersel-i ebhi'n-Necef şalli ve sellim 'aleyh

X

Şāhib-i burhānımız āsaf-ı devrānımız
Şāhib-i sulṭānımız bā' is-i Kur'ānımız
Eşref-i insānımız mihr-i dirāḥşānımız
Mülk-i dile ḥānımız 'āleme sulṭānımız
Mürde dile cānımız şalli ve sellim 'aleyh

XI

Şāhib-i nesl-i şaḥīḥ 'ārif-i dānā naṣīḥ
Nuṭḫ u lisānı faṣīḥ cümle resūle recīḥ
Arz u semāda sebīḥ oldı nizā'a şalīḥ
Şubḥ-ı cemāl-i şabīḥ vech-i cemīl ü melīḥ³⁵⁷
Kolları Hızr u Mesīḥ şalli ve sellim 'aleyh³⁵⁸

XII

Şāhib-i cāh-ı celāl ekmel-i bedr-i kemāl

³⁵⁷ *cemīl ü melīḥ: cemīl-i melī (!) D.*

³⁵⁸ *Kolları: Kulları (!) D.*

Kühüne varmaz hayāl vaşfına yokdur mecāl
Dèdi Züleyhā mişāl şā'ir-i şīrīn-makāl
Yusūf-ı Mısr-ı cemāl meh yüzi kaşı hilāl
*Menba '-i āb-ı zülāl şalli ve sellim 'aleyh*³⁵⁹

XIII

Şāhib-i dürr-i yetīm Hāzret-i Hākka nedīm
Mazhar-ı 'aynu'n-na'īm şāhib-i hulk-ı 'azīm
Merhem-i kalb-i sakīm ya'ni o nūr-ı kadīm
Mālik-i mülk-i 'azīm şāri '-i şer '-i kavīm
*Merd-i reh-i müstaķīm şalli ve sellim 'aleyh*³⁶⁰

XIV

Bā'ış-i rahmetdir ol nūr-ı hākīkatdir ol
Fātiḥ-i cennetdir ol şāhib-i hüccetdir ol
Tāc-ı risāletdir ol şāhib-i ni'metdir ol
Şems-i sa'adetdir ol bedr-i celāletdir ol
Necm-i hidāyetdir ol şalli ve sellim 'aleyh

XV

Fā'ik-ı ehl-i kıtāl dāfi' -i ceng ü cidāl
Kāhr-i ehli dalāl āşaf-ı ferḥunde-fāl
Ḥaşmı éder pāymāl kıldı anı Zü'l-Celāl

³⁵⁹ Bu beyitten sonra *Bağdatlı Rûhî Dîvânı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

Meyve-i bustān-ı lutf lü'lü '-i 'ummān-ı lutf
Bahr-i kerem-kān-ı lutf şalli ve sellim 'aleyh

³⁶⁰ Bu beyitten sonra *Bağdatlı Rûhî Dîvânı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:

Nāşih-ı edyān-ı gayr ḥādīm-i esnam u deyr
Bāni-i bünyān-ı ḥayr şalli ve sellim 'aleyh
Dīn aña maḥsūsdur şābit ü mansūşdur
Muḥkem ü mansūşdur şalli ve sellim 'aleyh
Zāt-ı mukırr-ı şeref bāb-ı melāz u kenef
Efdāl-i "mimmā selef" şalli ve sellim 'aleyh
Muşḥaf-ı āyāt-ı ḥüsn mecma '-ı gāyāt-ı ḥüsn
Rāfi '-i āyāt-ı ḥüsn şalli ve sellim 'aleyh

Māh-ı sipihr-i cemāl maṭla' -ı mihr-i kemāl³⁶¹

Şāhib-i 'izz ü celāl şalli ve sellim 'aleyh

XVI

Ƙıldı cenāb-ı Hudā mu'ciz-i Āl-i 'Abā

Dāver-i kişver-küşā 'ārif-i arz u semā

Şaf-der-i nuşret-livā şāfi' -i rüz-ı cezā

Maḥzen-i sırr-ı Hudā kân-ı seḥā vü 'atā

Gevher-i genc-i hüda şalli ve sellim 'aleyh

XVII

Ğonçe-i gülzār-ı ğayb şāfi-i muḥtār-ı ğayb

Kāfi-i cabbār-ı ğayb şāhid-i dīdār-ı ğayb

Merkez-i aḳtār-ı ğayb vāfiḳ-ı aḥbār-ı ğayb

Maṭla' -ı envār-ı ğayb miḥver-i devvār-ı ğayb³⁶²

Maḥrem-i esrār-ı ğayb şalli ve sellim 'aleyh³⁶³

XVIII

Āsaf-ı devrān odur mülk-i Süleymān odur

Şeş-cihet a' yān odur eşref-i erkān odur

Menba' -ı iḥsān odur bā' is-ı furḳān odur

Taḥt-ı dile ḥān odur dīn ile īmān odur

Ḥalḳ-ı beden-cān odur şalli ve sellim 'aleyh³⁶⁴

XIX

Bendeki cürm ü günāh ƙıldı vücūdum siyāh

Hālim olunca tebāh āḥir éder bir nigāh

³⁶¹ *Māh-ı: Mihr-i AT.*

³⁶² *Maṭla' -ı envār-ı ğayb miḥver-i devvār-ı ğayb: Maḥrem-i esrār-ı ğayb vāḳf-ı aḥbār-ı ğayb D.*

³⁶³ *Maḥrem-i esrār-ı: Maṭla' -ı envār-ı D.*

³⁶⁴ Bu beyitten önce *Bağdatlı Rūhî Dîvânı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

Cāna ṭābīb-i marāḫ ḥilḳate oldur ğaraḫ

Cevher ü bāḳi 'araḫ şalli ve sellim 'aleyh

Bedraḳa-i ʿizz ü cāh yaʿni risālet-penāh
Maḳsem-i luṭf-ı İlāh şāhib-i tāc u külāh
Halka melāz ü penāh şalli ve sellim ʿaleyh

XX

Hālik-ı levh ü qalem kılmış anı muḥterem
Faẓıl-ı şāhib-ḳadem nāzım-ı tabʿ-ı ümem
Şaf-şiken-i her şanem oldu o şāhib-ʿalem
Mihr-i sipihr-i kerem sırr-ı ʿArab hem ʿAcem
Hāfız-ı levh ü qalem şalli ve sellim ʿaleyh

XXI

Şāhib-i işlāhdır şāhib-i miftāhdır
Sāyık-ı işbāhdır münzir ü hem māhdır
Cenkde seyyāhdır cūdda seyyāhdır
Neyyir-i mişbāhdır zikr-i dile rāhdır³⁶⁵
Rāhat-ı ervāhdır şalli ve sellim ʿaleyh

XXII

Mazhar-ı sırr-ı ecir oldu Bedrde ḳadīr
Étdigi aʿdāya tır cümlesin étdi esir
Oldı sirāc-ı münir yaʿni o şāhib-dilir
Sırr-ı ezelden ḥabir şāhib-i faẓl-ı kebīr
Halka beşir ü nezir şalli ve sellim ʿaleyh

XXIII

Şāhib-i her muʿcizāt ḳatīʿ-i Lāt ü Menāt
Vérđi cihāna şebāt āyine-i kāʿināt
Menbaʿ-ı āb-ı ḥayāt mazhar-ı zāt u şifāt
Şāh-ı şefīʿ-i ʿuşāt āyet-i luṭf u necāt³⁶⁶

³⁶⁵ rāhdır: rāhdur D.

³⁶⁶ luṭf u: ḥıfz-ı D.

Rûhuna yüz biñ şalât şalli ve sellim 'aleyh

XXIV

Hażret-i nûrû'l-verā bedraķa-i dü serā
Eyledi 'azm-i semā vāşıl-ı evc-i denā
Ëtdi hicābıñ küşā yine de dërsem sezā
Zıll-ı zelîl-i Hudā mihr-i münîr-i hüdā
Yoluna canlar fedā şalli ve sellim 'aleyh

XXV

Fâris-i meydân-ı Hâķ seyyid-i ekvân-ı Hâķ
Şāhib-i 'irfân-ı Hâķ sāye-i Yezdân-ı Hâķ
Çeşme-i hayvân-ı Hâķ mihr-i dıraşşân-ı Hâķ
Mazhar-ı ihsân-ı Hâķ merdüm-i insân-ı Hâķ³⁶⁷
Şāhib-i Fāruk-ı Hâķ şalli ve sellim 'aleyh

XXVI

Neyyir-i meşrîķ odur hem-dem-i müşfik odur
Bâ' iş-i tensîķ odur sā'îķ-ı sāyîķ odur
Kāhir-i zindîķ odur işte müdaķķîķ odur
Ma'den-i tahķîķ odur mahzen-i tefvîķ odur
Şāhib-i Şiddîķ odur şalli ve sellim 'aleyh

XXVII

H'āce-i 'ālî-suḡan eyledi dünyāyı şen
Eylerim her lahza ben aña fedā cān [u] ten
Yoluña cānlar vèren koymadı dilde miḡen
Cedd-i Hüseyin ü Hasan mihr-i sipihr-i köhen
Şāhib-i hulķ-ı ḡasen şalli ve sellim 'aleyh³⁶⁸

³⁶⁷ *Mazhar-ı ihsân-ı Hâķ merdüm-i insân-ı Hâķ: Nâṭîķ-ı güftâr-ı Hâķķ 'âlim-i ḡalķ-ı tabaķ D.*

³⁶⁸ Bu beyitten sonra *Bağdatlı Rûhî Dîvânı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Görse cemālûñ gözüm pâyuña sürsem yüzüm

XXVIII

Hasteye dermândır ol gönçe-i handândır ol
Gülşen-i 'irfândır ol mâye-i imândır ol
Şem'-i şebistândır ol defter-i dīvândır ol
Ma'den-i ihsândır ol merdüm-i insândır ol
Şāhib-i 'Osmândır ol şalli ve sellim 'aleyh

XXIX

Mazhar-ı cabbârdır ol kâhir-i küffârdır ol
Şāhib-i çār-yârdır ol maṭla'-i esrârdır ol
Menba'-ı envârdır ol merhem-i bīmârdır ol
'Aḥmed-i Muḥtârdır ol Seyyid-i Ebrârdır ol³⁶⁹
Şāhib-i Kerrârdır ol şalli ve sellim 'aleyh

XXX

Nefs-i pür-emmāreyem mā'il-i dil-dārayem
Bende-i yüz karayam cürmde hemvāreyem
Zahm ile bīmāreyem zenb ile yek-pāreyem
Rûhî-i bî-çāreyem vālih ü āvāreyem
Bir dili pür-yārayam şalli ve sellim 'aleyh³⁷⁰

Yok saña lâyıḳ sözüm şalli ve sellim 'aleyh

³⁶⁹ Seyyid-i: şāhib-i AT.

³⁷⁰ Bu makta' beyitten sonra *Bağdatlı Rûhî Divânı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:

Taht-ı dilüñ ḥām kıl ḥacı-i kurbām kıl
Anı beden cânı kıl şalli ve sellim 'aleyh
Efdâl-ı ḥalḳ-ı Ḥüdā eyle şalân aña
Ḥaşşeşehullah bahā şalli ve sellim 'aleyh

7. ŞU'ARĀ-YI MÜTEKADDİMEDEN HAYLÎ EFENDÎ MERHÛMUÑ NA'T-
I GÜZİN-İ FAHRU'L-MÜRSELİN HAZRETLERİ ÜZERİNE
'ABDURREZZÂK AĞA TARAFINDAN TANZİM OLUNAN BİR
TAHMİSDİR³⁷¹

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Ravzadan çıkdı hāzān geldi bahār-ı hāndān
Hāsıl-i mezra'a-i şeş-cihet ü çār-erkān
Cūy-bār-ı keremiñle olur elbet reyyān
Vechi var teşne-i āb-ı keremiñ olsa cihān
Kî yüzüñ şuyına halk oldu seniñ kevn ü mekān

II

Pertev-i nūr-ı Hudā şafvet-i mir'atıñdır
Görülen āyīne-i dilde şühūdātıñdır
Bu olan mu'cizeler hep seniñ āyātıñdır
Bildi çün hilkatına bā'ış olan zātıñdır
Oldı ser-geşte o şevk-ıla sipihr-i gerdān

III

Hele bu kevn ü mekān ile bu berr ü baħriñ
Ya'ni bu arz u semā ile bu tīre deħriñ
Şu'ledār olsa gerek bunca nücūm u bedriñ
Sensin ol nūr-ı Hudā kim iki ednā zerriñ
Biri māh oldı cihāna biri mihr-i raħşān

IV

Vardı Kur'an-ı 'azīm zātıñı kıldı tebcīl

³⁷¹ SB, s. 36-48; Ahmed Haylî, *Na't-ı Şerif (İÜ)*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Nu. NEKTY10873/03, v. 18-19.

Ser-i iḳbālîne Hâk koydı muraşsa' iklîl
Parladı 'âlem-i hestîde mişâl-i ḳandîl
Sensin ol şem'-i şebistân-ı hüdâ çün Cibrîl
Oldı pervâne-şîfat şevḳıñ ile rakş-kunân

V

Rebî' iñ evvelidir Mevlid-i pür-mes'ûduñ
On ikinci gecenîñ vaḳt-i seher mevcûduñ
Geldi gehvâre-i ümmîde ten-i hoşnûduñ
Âdeme burc-ı şerefsin kî şeb-i mevlûduñ
'İyd-i Nev-rûz gibi ḳıldı cihâñı şādân

VI

O gece ḫayli melek ḫâne-i ma'mûruñdan
Birbirin görmeyerek bâriḳa-i sûrundan
Lem'a-pâş oldı cihân çehre-i manzûruñdan
*Odur ol şeb kî ziyâ buldı cihân nûruñdan*³⁷²
Daḫi gün toğmadan ey mihr-i sipihr-i 'irfân

VII

Ḳadem-i meymeneti ḳıldı cihâñı mebrûr
Anı ḳundağa şaran dāye-i ḫûr-ı pür-nûr
Ab-ı Zemzemle yıḳandı bedeni oldı tuḫûr
*Odur ol şeb kî olup ḳalb-i eḫibbâ ma'mûr*³⁷³
*Ṭâḳ-ı Kisrâ dil-i a'dâ gibi oldı vîrân*³⁷⁴

VIII

Ḥazretiñ toğdıḡı şebdir bu şeb-i rûḫ-efzâ
Çok zuḫûrât u şu'ûnâtı göründi ḫaḳḳâ

³⁷² *ziyâ buldı cihân: cihân buldı ziyâ İÜ.*

³⁷³ *Odur: Oldur SB.*

³⁷⁴ *Kisrâ: Kisrâ İÜ.*

Görölüp halka o şeb hayli 'acā'ib eşyā
Odur ol şeb kî olup nūr-ı cemāliñ peydā
Dīdeden eyledi āteşkede-i küfri nihān

IX

Yaradupdur seni Hāk nūr-ı mücessem el-hāk
Nūr-ı pākīzeleriñ oldı cihāna mülhāk
Olalı taht-ı risāletde vekīl-i muṭlak
Odur ol şeb kî vērüp dīne vüçüduñ revnak³⁷⁵
Kıldı dünyā yüzini reşk-i behişt-i Rıdvān

X

Mevlidiñ döndi hemān ravza-i pür-ra'nāya
Bu şeb-i pür-şerefiñ kadri çıkup bālāya
Veriñiz 'izz ü şeref böyle güzel Leylā'ya
Nice reşk eylesün cennet o şeb dünyāya
Kî seniñ kūyıña 'azm eyledi hūr u gılmān

XI

Hilkatı gerçi muḳaddem tutulup ādeme kim
Enbiyānıñ şerefi hep verilüp hāteme kim
Hāzretiñ toğdığı şebde görilen zemzeme kim
Bir 'aceb zelzele şaldı kademiñ 'āleme kim
Ser-nigūn oldı şanemler yıkılup deyr-i muğān

XII

Āteş-i küfr-ile yandıkça dil-i mülhideler
Bu olan mu'cizeyi añlaşılan görmediler
Kalacak baḥr-i ḍalāletde hemīşe üzeler
Görüp ol hāleti ammā kî nice müşrikeler³⁷⁶

³⁷⁵ dīne: dīnde İÜ.

³⁷⁶ müşrikeler: müşrikler İÜ.

Cehl ile eylediler haqqıñña çok zann u gümān

XIII

Küfri der-‘uhde eden küfrde pek müzmir olup
Fırka-i ehl-i dālālet dēmege mücbir olup
Fikr-i cāhid olan haşrda hem münzır olup
Āyet-i rahmet-i Haq oldığıña münkir olup
Küfri ez-ber okıdı nice ‘adüvv-i nādān

XIV

Ceyş-i küffārı bozup gerçi sipāh-ı qahrıñ
Leme‘ān etmiş iken evc-i semāda bedriñ
Şöhretiñ tutmuş iken gūş-ı şımāh-ı dehrıñ
Gördi kim bilmediler halk-ı zamāne qadriñ
Seni bildirmek için indi zemīne Qur‘ān

XV

Eyledik nūruñ ile tīre cihānı rūşen
Has u hāşāki daḥi oldı mişāl-i gülşen
Sizde bu nūr-ı nübüvvetle risālet var iken
Sensin ol fāris-i meydān-ı nübüvvet ki kaçan
Haq Resūl oldığıña istedi a‘dā burhān

XVI

Olalı emr-i risāletle cihānda mümtāz
Hele muhtāc-ı deriñ oldı bütün ehl-i niyāz
Var ümīdim edesiñ anları her dem i‘zāz
Gösterüp devr-i kamerde nice yüzden i‘cāz
Eylediñ gün gibi ‘ālemlere haq dīni ‘ayān

XVII

Oldı mir‘āt-ı ruḥuñ işbu cihāna nāzır

Şakḳ-ı şadr oldığına oldı fu'ādın t̄ahir
Mu'cizeñ 'ālem-i hestīde olunca bāhir
*Māhı parmakla işāret kılup êtdiñ zāhir*³⁷⁷
'Arş-a-i mu'cizede şan'at-ı gūy-ı çevgān

XVIII

Ṭutdı āfākı bütün bāriḳa-i elḳābın
Bellidir 'ālem-i vaḥdetde seniñ insābın
Hāleden çıḳdı meger māh-ı ruḥ-ı nā-yābın
Görêcek şa'ş'a-i mihr-i keḫ-i pür-tābın
Sīne-çāk oldı o şeb şevḳ-ıla māh-ı tābān

XIX

Şafvet-i rüyuñ olup şām u seḫer mir'ātın
Şüret-i kevn ü mekān oldı kî meşhūdātın
Senden oldı sebep-i ḫılḳat-ı mevcūdātın
Mazḫar-ı mevhībe-i luḫ-ı Hudādır zātın
Cümle eşyāya olursañ ne 'aceb feyż-resān

XX

Her çemen tāzelenür āb-ı ruḥ-ı nābından
Feyż-yāb olsa sezā teşne olan ābından
Dêdi her murḡ-ı seḫer gülşen-i insābından
Oldığı'çün 'araḳ-ı cübbe-i pür-tābından
Haşre dek gülleri oldı bu cihānın ḫandān

XXI

Terini vêrdi gülistāna Resūl-i Ekrem
Eyledi şām u seḫer bāḡ-ı cihānı ḫurrem
Gülşeniñ güllerini gördigine müstaḫdem

³⁷⁷ *Māhı: Māha İÜ. / zāhir: izhār İÜ.*

Çeşm-i nergisde degildir kaçarât-ı şeb-nem
Güle bu lutfı görüp oldu hasedden giryân³⁷⁸

XXII

İntişâr étmiş iken Fahr-i rüsûl mu'cizeniñ
Şayamaz biñde birin cümle gönül mu'cizeniñ
Şıgamaz yêr ü göge **gilde çikil** mu'cizeniñ
Haddi yok kangı biriñ şerh êde dil mu'cizeniñ³⁷⁹
Vêre mi kaatre-i nâçîz gînâ-yı 'ummân

XXIII

Seni Hâk kıldı meger bedrağa-i rahmet kim
Seni bir görmek içün vêrdi saña rif'at kim
Bu şerâfet bu kerâmetler olup kat kat kim
Bâ-ğuşûş ol şeb-i Mi'râc o dem-i vuşlat kim
Êdemez kimse anı 'aql ile tafşîl ü beyân

XXIV

Ser-fürû eyleyerek işbu cihâna geldim
Kalmadı 'âlem-i hestîde hemân bir derdim
Seni vaşf etmek idi şâm u seherde kaçdım
Nice takrîr edeyim anı degildir haddim³⁸⁰
Varmaz ol rütbeye zîrâ kî 'uķûl-i insân

XXV

Açılupdur o gèce dâ'ire-i vahdet kim
Bî-kem ü keyf ü şuver-ğâne-i pür-ğikmet kim
Görmedi çeşm-i cihân böyle dem-i şafvet kim
Bâ-ğuşûş ol şeb-i mi'râc o dem-i vuşlat kim

³⁷⁸ Güle: Gûldi İÜ.

³⁷⁹ biriñ: birin İÜ. / mu'cizeniñ: mu'cizeniñ İÜ.

³⁸⁰ edeyim: edeyin İÜ.

Edemez kimse anı 'aql ile tafşıl ü beyân

XXVI

Dā'imā na't-ı şerīf-i nebevīdir virdim
Oldı bu na't-ı celī gercı devā-yı derdim
Şarf-ı cān etmek içün yoluña yoğdur nağdim
*Nice takrīr edeyim anı degildir haddim*³⁸¹
*Varmaz ol rütbeğe zīrā ki 'uķūl-i insān*³⁸²

XXVII

Geldi hengām-ı herem koymadı gözde şafvet
Koymadı kārgeh-i dilde metā'-ı rağbet
Kalmadı nūr-ı nazar cānda şafā-yı lezzet
Seni medh etmeğe yoğ bende kemāl-i kudret
Eyledim haķķ-ı edāda bilürüm çoğ noķşān

XXVIII

Sensiñ evreng-i risāletde şeh-i 'ālem-gīr
Olmuşum cürm ü şekāda hemān tīre-zāmīr
Nūr-ı luţf u keremiñle anı eyle tenvīr
*Kalma eksikliğime sen benim ey mihr-i münīr*³⁸³
Çünkü yoğdur kerem ü luţfuña hadd ü pāyān

XXIX

'Āķıbet bu ġazeli yazmalıyım dīvāna
Yādigār olmağ içün elde olan yārāna
Hāme-i cılve-nümā gelmiş iken cevāna
Çār yārıñ dağı medhinde girüp meydāna
Esb-i tab'a dilerim eyleyim irhā-yı 'inān

³⁸¹ *edeyim: edeyin İÜ.*

³⁸² Son iki beyit tekrar tahmis edilmiştir.

³⁸³ *mihr: bedr İÜ.*

XXX

Vechi var düşmen-i bed-ḥūlarını ḳadḥ étsem
Anlara mu'riḡ olan fırḳaları cerḥ étsem
Bu maḥabbetle hemān bu ḡazeli şerḥ étsem
*Ḳādir oldıḳca n'ola anları da medḥ étsem*³⁸⁴
Vêrdiler şer'iñe zîrâ kî nice revnaḳ u şān

XXXI

Cān-fedā olmalıdır yoluña ol merd-i şefîḳ
Rûz u şeb olmuş iken bedraḳa-i yār u refîḳ
Āsyāb-ı der-i devletde êder fîkr-i daḳîḳ
Yār-ı ḡāriñ olan ol Ḥazret-i Şiddîḳ-ı 'atîḳ
N'ola oldıysa şadāḳatle güzîñ-i akrān

XXXII

Hem-dem-i Faḥr-i rûsûl a'ḳal-i aşḫāb-ı 'uḳûl
Ḥüsn-i aḥlāḳına dā'ir dēdi aşḫāb-ı nuḳûl
Êtdi rüyāsı ile meslek-i İslāma duḫûl
Cümleden evvel êdîp dîniñi taşdıḳ [u] ḳabûl
*Şıdḳ-ı pâki aña oldı sebeb-i istiḥsān*³⁸⁵

XXXIII

Görülen bunca mehābet 'Ömer-i Fārūḳuñ
Ḳadrine vêrdi meziyyet 'Ömer-i Fārūḳuñ
Gösterir ḳadrini ḳat ḳat 'Ömer-i Fārūḳuñ
Ma'den-i 'adl ü kerāmet 'Ömer-i Fārūḳuñ
Devr-i 'adlinde cihān bulmuş idi emn ü emān

XXXIV

Aña ḡay oldı zamān şöyle kî saḡ u şoldan

---

³⁸⁴ medḥ: vaşf İÜ.

³⁸⁵ aña: saña SB.

Huṭbede ʔtdi nidā “El-cebel” eñ evvelden
“El-cebel” şavtı gelüp Sāriyeye her ƙoldan
Yed-i ʔlāsını gör kim nice günlük yoldan
Dīde-i ƙayşere bir demde ʔrişdirdi benān

XXXV

Şarf olup ğāzilere şerveti Zī’n-nūreyniñ
Böyle bir vāştā ile şöhreti Zī’n-nūreyniñ
Oldı dāmād-ı Nebī raġbeti Zī’n-nūreyniñ
Menba’-ı hilm ü hayā Hāzret-i Zī’n-nūreyniñ³⁸⁶
Şöyle naƙş olmuş idi levḥ-i dilinde Ƙur’ān

XXXVI

İçdiler meykede-i ḥarbde şahbā-yı müdām
Urdılar gerden-i küffāra hemişe şamşam
Ƙırılıp tīşe-i ƙahr ile hemān her eşnām
Mülk-i şer’inde vērüp ƙā’ide-i dīne nızām
Ƙıldı ādāb ile tertīb-i kelām-ı Yezdān³⁸⁷

XXXVII

Her ğazāda görülen ƙātil-i küffārıñ ise
Hāmi-i dīn-i mübīn sāmi’-i ğüftārıñ ise
Belde-i Yeşribe de Cābir-i Enşārıñ ise
Fātiḥ-i Hayber olan Haydar-ı Kerrārıñ ise
Zehresin ḥaşmıñ ʔderdi ƙılıcı āb-ı revān³⁸⁸

XXXVIII

Ne mehābet ne ferāset ne metānetdir o kim
Ne celādet ne feṭāşet ne sa’adetdir o kim

---

³⁸⁶ hilm: ’ilm SB.

³⁸⁷ Yezdān: Sübhān İÜ.

³⁸⁸ Zühresin: Zühre-i SB.

Bu kadar ceng ü cidāle meger āletdir o kim
Ne kerāmet ne velādet ne şecā'atdir o kim
*Ŧıfl iken ejderi çāk êtdi o şîr-i Yezdān*³⁸⁹

XXXIX

Nağd-i cān eylediler gerçi berāy-ı dīne
Ser-fürū eylediler şānki behā-yı dīne
Pāsbān olmuş iken ya'ni sarāy-ı dīne
*Kişver-i şer'-i şerîfinde binā-yı dīne*³⁹⁰
Anlar olmuşlar idi pādşeh[im] çār erkān

XL

Bu şecā'atle mehābetle yine her birisi
Bu celādetle ferāsetle yine her birisi
Rūz u şeb böyle mahāretle yine her birisi
*Bu kadar kudret ü kuvvetle yine her birisi*³⁹¹
Bendedir hāzretiñe anlara sensin sulţān

XLI

Ëy İmāmu'l-Hāremeyn seyyid-i her dü dāreyn
Şeb-i İsrāda idiñ şadr-nişīn-i mābeyn
Sendedir nūr-ı risāletle ziyā-yı 'ayneyn
Ëy Resūlü 'ş-şakāleyn Ëy meh-i bedr-i kevneyn
Sensin ol eşref-i maḥlūk ḥabīb-i Raḥmān

XLII

Ser-fürū êtmış iken zātıñıza her bir taş
Êtmeyen mülḥideniñ tīneti olsun ḥaşḥaş
Ola Fir'avn ile Nemrūda hemîşe yoldaş

---

³⁸⁹ *Yezdān: 'Urbān İÜ.*

³⁹⁰ *binā-yı: sarāy-ı İÜ.*

³⁹¹ *kudret ü kuvvetle: kuvvet ü kudretle İÜ.*

*Dürr-i yek-tâ ise de yêrlere geçsün ol baş
Kî seniñ 'aşkıñ ile olmaya her dem ğalţān³⁹²*

XLIII

*Hażret-i Faḥr-i cihān şāḥib-i seyf ü cevşen
Tîğ-i meslûki olup cîn-i 'adûya rûşen
'Ālem-i kevn ü mekân içre olupdur me'men
Rûḥ-ı şānî ise de odlara yansun ol ten
Kî revān eylemeye yoluña yüz şevk ile cān*

XLIV

*Ëy delîl-i 'azîmiñ 'izz ü ḥiţāb-ı "levlāk"³⁹³
Zât-ı 'ālî-şiyemiñ kuţb-ı medār-ı eflāk
Yoğ-iken havşala-i dilde kuvā-yı idrāk
Ben ne ḥākem kî seni medḥ edem Ëy cevher-i pāk
Ġarażım ḥālîmi 'arz eylemedir saña hemān*

XLV

*Almadım 'ayş u ıtarabdan ötürü gerçi nefes
Almadım rıḥlet için kâfile-i bāng-i ceres
Bulmadı murğ-ı dilim 'ālem-i 'işretde kafes
Benim ol bâdiye-peymā-yı beyābān-ı heves³⁹⁴
Benim ol sâkin-i beyġûle-i dārü'l- 'işyān³⁹⁵*

XLVI

*Çekdigim āh u nedem olmuş-idi hem-rāhım
Ger göge çıksa n'ola āh-ı dil-i āgāhım
'Ākıbet söyleyerek bu suḥanı efvāhım*

³⁹² *her dem ğalţān: gözden rîzān İÜ.*

³⁹³ *"levlāk" için bkz.: 329. dipnot.*

³⁹⁴ *Benim: Menem İÜ.*

³⁹⁵ *Benim: Menem İÜ.*

*Ne kî ser-menzil-i maḳṣûda erişdi rāhum*³⁹⁶

*Ne ḳarār etmekge bir kūşede buldı imkān*³⁹⁷

XLVII

Böyledir bü'l-hevesiñ şām u seher ahvālî

Rûz u şeb olmadadır 'ayş u tarabla mālî

Süfehâ fırḳasına olmuş-iken çün tâlî

*Olmadı meclis-i 'âlemde derûnum ḥālî*³⁹⁸

Heves-i lâzîme-i 'ayş u tarabdan bir ân

XLVIII

Vehm ile çıkmadadır 'işret ile her yokuşa

Nîşe hâlinde daḥî etmekgecek her inişe

Ben daḥî varmış iken şām u seher bu gidişe

Her kaçan vakt-i namâz olsa ḳomaz kim erişe

*Dem-be-dem nefḥa-i ney gûşuma gül-bāng-i ezân*³⁹⁹

XLIX

Dâ'imâ elde iken bâde-i serşâra mülüm

Ḳalmadı kârgēh-i dilde metâ'-ı emelim

Rûz u şeb meykedede nûş-ı ḳadeḥdir 'amelim

Âb-dest almağa varmaz elim ammâ gönülüm

*Şu gibi olmadadır kūy-ı ḥarâbâta revân*⁴⁰⁰

L

Baḥâ sâḳî gibi bir tâze gulâm êrdikde

Bezm-i 'işretde daḥî şurb-i müdām êrdikde

---

³⁹⁶ *Ne kî ser: Kî ser-i İÜ.*

³⁹⁷ *buldı: oldı İÜ.*

³⁹⁸ *Olmadı meclis-i 'âlemde derûnum: Bezm-i 'âlemde dilim olmadı hergiz İÜ.*

³⁹⁹ *İÜ nüshasında bu beytin mısralarının sadece ilk kelimeleri yazılıp devamını boş bırakılmıştır.*

⁴⁰⁰ *Bu beyitten sonra İÜ nüshasında olup SB nüshasında yer almayan beyit şudur:*

Oldı ma'lûm namâza ne ḳadar yüz yuduğum

Rûz-ı şavm eyledigim kâri de etmek pinhân

‘İyd-i fıtratda hemân nuql-i badâm êrdikde
*Hırşım ol deñlü kim eyyâm-ı şıyâm êrdikde*⁴⁰¹
Bir dilim nân görünür baña hilâl-i Ramazân

LI

Beni cânımdan uşandırsa bile cām-ı sebū
Çıkamam meykede-i zevk u şafâdan ser-i mû
Dile şafvet göze kuvvet vèrecekdir ol şu
*Almayım destime şimdengerü peymâne tolu*⁴⁰²
*Êtsem inşâfa gelür cām [ile] ‘ahd ü peymân*⁴⁰³

LII

Bāde-i pîr-i muğân oldı baña gerçi naşîb
Mey vèrir meclis-i rindāna kî mānend-i ḥabîb
Çāre-cū olmak için derdime ol cām-ı lebîb
*Derd-i ser ḥāşıl êder isterim ol demde ṭabîb*⁴⁰⁴
*Umarım tā kî diye derdine meymdir dermân*⁴⁰⁵

LIII

Olmuşum meclis-i ‘işretde hemîşe dāver
Dā’imā olmuş iken burc-ı ıtarabda ḥāver
Olalı şām u seḥer pîr-i muğāna yāver
Ayağım meykede yolunda elimde sāğar
Dilde yok zerre kadar ḥavf-ı şırāt u mîzân

LIV

Ṭā’at-ı Hākda hemân bunca zamāndır keselim
Beni lağzide êder pāy-ı günāhımla elim

⁴⁰¹ kim: kî İÜ. / êrdikde: êtdikde İÜ.

⁴⁰² tolu: dēyü İÜ.

⁴⁰³ gelür cām: gelüp cân İÜ.

⁴⁰⁴ êder: êdüp İÜ.

⁴⁰⁵ derdine: derdiñe İÜ.

Beni sevķ étmelidir nāra zūnūb-ı zilelim
*Nic'olur keffe-i mīzāna konursa 'a[m]elim*⁴⁰⁶
Bezm-i 'ișyānda [o] nūș eyledigim raṭl-ı girān

LV

Ma'şiyet eylemişim gerçî 'ibādet yêrine
Hem ne yüzle gideyim ḥașr-ı kıyāmet yêrine
İçmişim cām-ı merāret kî ḥalāvet yêrine
Ben ne ḥāletle koyum kendimi ümmet yêrine
*Ḳuluñum dēmege ēy pādşeh-i Sidre-mekān*⁴⁰⁷

LVI

Sensiñ ēy taḥt-ı risāletde vezīr-i yek-tā
'İzzet ü ḥașmet ü iclāl ile tā rüz-ı cezā
Na't-ı pākiñ okuna elsinede şubḥ u mesā
*Ḳılmadım sünnetiniñ biñde birisiñ icrā*⁴⁰⁸
Étmedim hergiz iṭā'at kî ne kıldıñ fermān

LVII

Var iken meykedeniñ şarkı sesi başımda
Rūḥ-baḥş olmadadır her nefesi başımda
Neş'e-i sākisiniñ bāde-resi başımda
Görēcek bunca hevā vü hevesi başımda
*İttifāk eyleyüp ıslāḥıma zühhād-ı zamān*⁴⁰⁹

⁴⁰⁶ *Nic'olur: İncelür SB. / 'a[m]elim: ḥālim İÜ.*

⁴⁰⁷ *dēmege ēy: dēsem ēyā İÜ.*

⁴⁰⁸ *sünnetiniñ: sünnetiñiñ İÜ.*

⁴⁰⁹ *eyleyüp: eylese İÜ;* bu beyitten sonra *İÜ nüshasında* olup *SB nüshasında* yer almayan beyitler şunlardır:

Müşkülüñ var ise ḥal eyleyelim gel dēseler
Gelmez ilā .....cevlān
Heves-i mūy-ı miyān-ile bütān-ı dehrīñ
Tār-ı zūlf-i 'amelim gerçî degildir çespān
Bir kılın rişte-i ümmidimiñ ammā ki yine
Ne ḳadar ḳılsa keş-ā-keş kıramaz ādemiyān

LVIII

Bende-i rû-siyehim cürm ü haṭā bulmaḳdan
Kimse maḥrûm olamaz sen gibi bir eṣṣaḳdan
Şefḳatiñ étme dirîḡ ben gibi bir alçaḳdan
*Yine ḳat' eylemem ümmîdimi luṭf-ı Haḳdan*⁴¹⁰
Ki seniñ gibi şefî'im var eyā Faḥr-i cihān

LIX

Olmadı şimdiye dek fîkr ü ḥayālîm tenḳîḥ
Étmedi ṭavrımı zühhād-ı zamāne teşrîḥ
Ba'd ez tîn étmeliyim fîkr ü ḥayālî taṣḥîḥ
*Étmedim şimdiye dek gerçî kî zîkr ü tesbîḥ*⁴¹¹
Bâri şimdengerü na'tıñ éderim vird-i zebān

LX

İltifāt olsa eger ben gibi bir mes'ûle
Naḳd-i cānım vèririm şām u seḥer mebzûle
Dilerim nûş-ı şefā'at bu dil-i ma'lûle
*Dergehinde umarım tā kî gèçe maḳbûle*⁴¹²
*Yazıla nāme-i aḥvālime āḥir 'unvān*⁴¹³

LXI

Şer'iñe münkir olan ehl-i bedāyi' yüzine
Kimse bakmaz yüzine saḥtelü her sözine
Saña düşmenlik éden mîl çekilür her gözine
*Benim ol 'āciz ü bî-kes kî ayaḡıñ tozına*⁴¹⁴
*Eli boş geldim ümîd eyleyü luṭf u iḥsān*⁴¹⁵

⁴¹⁰ *Yine: Neye İÜ. / eylemem: eylerim İÜ.*

⁴¹¹ SB nüshasında bu mısra yanlışlıkla bendin ikinci mısraı olarak kaydedilmiştir.

⁴¹² *Dergehinde umarım: Dergehiñde dilerim İÜ.*

⁴¹³ *aḥvālime: a'mālime İÜ.*

⁴¹⁴ *Benim: Menim İÜ.*

⁴¹⁵ *eyleyü: eyleyüp SB.*

LXII

Hele ol bâdiye-i fakrda fevka'l-`ade
Kalmışım zâr u zebûn dâ'ire-i tenhâda
Görmedim şervet ü sāmānı daḥi rü'yâda
*Bir yeşil yaprağa mālîk degilim dünyâda*⁴¹⁶
*Kî saña lâyıḳ ola ey gül-i gülzâr-ı cinân*⁴¹⁷

LXIII

Pul kadar yok degerim gelmek için ḥidmetiñe
Naḳd-i mālîm olacaḳ olsa idi `izzetiñe
Şarf-ı cān eyler idim şām u seḥer devletiñe
Degilim nesneye kâdir getürem ḥazretiñe
Aña kadir idim ancaḳ kî getürdüm îmân

LXIV

Sensiñ ey zât-ı behî sadr-nişîn-i ümmet
Bu nihân-ḥâne-i hestîde mu`în-i millet
Yâr u aḡyârıñ içinde kî emîn-i millet
Ḥazretiñden seniñ ey ḥāfız-ı dîn-i ümmet
Şoñ nefesde dilerim anı be-ḥaḳḳ-ı Yezdân

LXV

Çâre étmez Buḳrât olsa bile Loḳmânım
Sendedir edviye-i derd-i dil-i dermânım
Dem-i rihletde du`â eyle baña sulṭânım
*Beni tenhâ ḳomayup ḥıfz êde Ḥaḳ îmânım*⁴¹⁸
*Melekü'l-mevt gelecek ḳasd êdecek almağa cān*⁴¹⁹

---

⁴¹⁶ mālîk: kâdir İÜ.

⁴¹⁷ cinân: cihân SB.

⁴¹⁸ êde Ḥaḳ: êdesin SB.

⁴¹⁹ gelecek: gelüp İÜ.

LXVI

Görecek ehl-i şekāvet ḥaṭarāt-ı mevṭi
Çekecekdir süfehā hem derekāt-ı mevṭi
Baña sehl eyle İlāhī derecāt-ı mevṭi
*Tuymasun cān-ı za'īfīm sekerāt-ı mevṭi*⁴²⁰
Olmayam nūş edecek cām-ı memāṭı sekrān

LXVII

Düşme endīşe-i uḥrāya Cenāb-ı Ğaffār
Giderir lekke-i cürm ü günehi leyl ü nehār
Pāk eder çirk-i dili mişkale-i istiğfār
Ola şol nesne ki 'āşīlere yarın düşvār
*Anı Ḥaylī kuluña kıl keremiñden iḥsān*⁴²¹

8. ŞU'ARĀ-YI MEHERE-İ BE-NĀMDAN ŞİRİN-MAḲĀL Ü GÜFTĀR-I DİL- PESEND-İ SİHR-İ ḤALĀL OLUP ESBAḲ KERKÜK TELĠRAF MÜDİRİ 'İZZETLÜ ŞERİF EFENDİ ḤAZRETİNİN NA'T-I ŞERİF-İ RİSĀLET- PENĀHI ÜZERİNE VĀḲİ' OLAN 'ABDURREZZĀḲ AĠANIN TAḤMİSİDİR⁴²²

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

I

Ġubār-ı ḥāk-i pāyiñ tūtiyādır yā Resūlallāh
Remedlū gözlere 'ayn-ı cilādır yā Resūlallāh
Vücūd-ı ḥilḳatın nūr-ı hüdādır yā Resūlallāh
Şu 'ā'-i ṭal'atın şemsü'd-ḍuḥādır yā Resūlallāh
Cemālin 'āşıkı bedrū'd-ḍücādır yā Resūlallāh

⁴²⁰ *Tuymasun: duymaya İÜ.*

⁴²¹ *iḥsān: āsān İÜ.*

⁴²² SA, s. 33-38.

II

Cihānı luṭf ile reyyāñ eden āb-ı zülālîndir
Kulüb-ı ‘āşıkı tenvîr eden fikr ü ḥayālindir
Şefā’atle ‘ināyet eyleyen zāt-ı celālîndir
Felekde mihr ü māhıñ pertevi nūr-ı cemālîndir
Cemālîñ zîneti arz u semâdır yâ Resûlallâh

III

O dem Leylâ-yı ḥüsnüñ sāye şaldı işbu devrāna
Hezārān Kaysı Mecnûn eyleyüp şalmış beyābāna
Çerāğ-ı ḥüsnüñe ‘ālem olup mānend-i pervāne
Cemālîñ nûrunı her kim kî gördi geldi îmāna
Cemālîñ mazhar-ı nūr-ı Hudâdır yâ Resûlallâh

IV

Recâ vü iltimâsıñ bā’ iş-i ğufrân-ı âdemdir
Çıkan zikriñle eflâke meger ‘İsî-i Meryem’dir
Vücûduñ maḥzen-i esrâr-ı Hakkla çünkî maḥremdir
Ḥaberde nūr-ı pâkiñ mebde-i icâd-ı ‘âlemdir
Muḥaddemdir maḳāmı mübtedâdır yâ Resûlallâh

V

Bu ebyât-ı şerîfî okuyan her ‘âmil-i kâmil
Çerāğ-ı na’tıña pervâneāsâ oldılar mâ’il
Bu yüzden gitdi zulmet rûşen oldu dîde-i cāhil
O nûruñ perteviñden oldu deycûr-ı ‘amâ zâ’il
‘Amâ-yı ‘âleme nûruñ ziyâdır yâ Resûlallâh

VI

Bu nazm-ı dil-pesendi okuyan her fâzıl u dānâ
Furûğ-ı ḥüsnüñe mâ’il olanlar söyledi Hakkâ
Toğurmaz sen gibi mehd-i vücûda mâder-i dünyâ

*Vücūduñla bilindi hikmet-i dünyā vü mā fī hā
Vücūduñ rahmet-i her dü serādır yā Resūlallāh*

VII

Olup her mevķı'-ı cennetde nāmıñ şevķ ile imlā
Hemīşe nām-ı Hākla nām-ı nāmıñ yād olur zīrā
Anıñ'çün zıkr ü fikriñ her fu'adı şād eder Hākķā
Seniñle eyledi Hāk kelme-i tevḥīdini a'lā
Seni ḥaķ bilmeyen Hākdan cūdādır yā Resūlallāh

VIII

Gülistān-ı risāletde gül ü reyḥān u sünbülsüñ
Cihād-ile ğazāda rākib-i Kaşvā vü Düldülsüñ
Cemī'-i enbiyā vü evliyāya me'ḥaz-ı külsüñ
Serīr-i ḥātemiyyet şāhı Sulṭān-ı rüsül sensiñ
Kıpuda pādşāhlar hep gedādır yā Resūlallāh

IX

Seni Kur'an ile vaşf eylemiştir Ḥazret-i Mevlā
Ne vechile seni tavşīf eder her ḥāme-i imlā
Yazılmaz na't-ı zātıñ kātib olsa kāffe-i dünyā
'Ulüvv-i şānıñı a'lā eden ser-süre-i İsrā
Maķāmıñ menziliñ 'arş-ı 'ulādır yā Resūlallāh

X

Ḥuzūr-ı bārgāh-ı Ḥazret-i Mevlāya cezm etdiñ
Meleklerle görüşdüñ anlar ile ḥoşça bezm etdiñ
Hemān Mi'rācını tekzīb eden küffārı hezm etdiñ
'Acāyib mesned-i 'ulyā ile Mi'rāca 'azm etdiñ
'Urūcuñ ğıbtagāh-ı enbiyādır yā Resūlallāh

XII

İşitdi Tūr-ı Sīnāda meger bir şubḥa-i pūr-cūş
Nüzul-i şā'ika kıldı anı her vechile medhūş
Bu aḥvālî görünce Ḥazret-i Mūsā olup ḥāmūş
*Cevāb-ı "len terānī" den Kelīmüllāh olup bī-hūş*⁴²³
*Seniñ 'çün emr-i "ūdñ" hoş-nidādır yā Resūlallāh*⁴²⁴

XIII

Hemīşe Ḥazret-i Cibrīl seniñle tercemān olmuş
Risālet mabḥaşı Tevrāt u İncilde beyān olmuş
Anıñ 'çün nāmıñız peygamber-i āḥir zamān olmuş
Mesīḥānıñ 'ulüvvī cilvegāhı āsmān olmuş
Seniñ nüzhetgehiñ maḥz-ı liḳādır yā Resūlallāh

XIV

Ḳudūmuñla şu'ūd étđiñ şeref buldı dü na'leyniñ
Şu'ūduñla nazār kıldı semāvāta dü 'ayneyniñ
Ḳudūmuñla cilālandı maḳām-ı "ḳāb^e ḳavsey"niñ⁴²⁵
Çıkan bu ferşden 'arşa dü na'leyn-i şerīfeyniñ
Ġubārı gözde iksīr-i cilādır yā Resūlallāh

XV

Gülistān-ı risāletde siyāset taḥtını egmiş
Anıñ 'çün ḥükmüne şāh u gedā dā'im boyun egmiş
Bu yüzden çeşm-i 'ālem çehre-i envārıña degmiş
Melek gökde beşer yérde alup çeşmānıña çekmiş
Mübārek gerd-i rāhıñ tūtiyādır yā Resūlallāh

⁴²³ *Len terānī*: "Sen beni göremezsın." Kur'ān-ı Kerīm A'raf sūresi 143. āyetten kısmî iktibastır. Āyette Hz. Musā'nın Allāh'a 'bana kendini göster' demesi ve Allāh'ın ona bu sözle cevap vermesi olayı anlatılmaktadır.

⁴²⁴ *Ūdn*": "yaklaş" Miraç olayını anlatan Necm sūresindeki "Fekān^e ḳāb^e ḳavseyⁱ ev ednā (iki yay aralığına kadar yahut daha az oldu)" 9. āyetine telmihen söylenmiş bir sözdür.

⁴²⁵ "ḳāb^e ḳavsey" için bkz.: 343. dipnot.

XVI

Cihān fānī ise nūr-ı cemālīñ cāvīdānīdir
Anıñ'çün Hāzret-i Cibrīl-i quddus mihribānīdir
Bu envār-ı celīlin her melekler pāsbānīdir
Maṭāf-ı kudsiyāndır āstānıñ āsmānīdir
Zemīni būsegāh-ı evliyādır yā Resūlallāh

XVII

Fu'ād-ı milleti tenvīr éder nūr-ı mūkāfātıñ
Dil-i küffāra kār étmiş iken kahr u mūcāzātıñ
Cihān içre zebān-zeddir hemīşe işbu hālātıñ
Kelāmüllāh-ı şer'ıñ mu'cizāt-ı feyz-ı āyātıñ
Ḳulūb-ı ümmete nūr-ı Hudādır yā Resūlallāh

XVIII

Seniñ her mu'cizātıñ 'add olunmaz éy kerem-fermā
Egerçi parmağıñdan cāri olmuş āb-ı şāf ammā
Bir iki mışra'-ı ātīle de meşūr olup zīrā
Vérir dil-taşlara eşcār u emvātı éder ihyā
O rütbelileriñ mu'ciz-nümādır yā Resūlallāh

XIX

Şadefde cevher-i meknūn iken olduñ cihān-ārā
Kı olduñ 'ālem-i dünyā vü 'uqbāda dūr-i yek-tā
Kı sensiñ bā'ış-ı icād-ı 'ālem éy melek-sīmā
*Zebān-ı hikmet-efşānıñ hadīs-i 'ilm-i "mā evḥā"*⁴²⁶
Cenānıñ sırr-ı Hāḳḳa āšnādır yā Resūlallāh

XX

Risāletle seni Hāḳ bilmeyen küffār-ı cāhildir

⁴²⁶ *Mā evḥā*: "Allāh'ın kuluna **vahyettiğini** vahyetti." mealindeki Kur'ân-ı Kerîm Necm sûresi 10. âyetten kısmî iktibastır.

Serîr-i devletiñ taht-ı Süleymāna muķābildir
Devā-yı rahmetiñ her bir dil-i bîmāre şāmildir
Dehāniñda lu'ābıñ cān-bağşlar bür' ü 'ācildir
Mübārek rîķıñ her derde devādır yā Resûlallāh

XXI

Mükerrem ķā'id-i her bir tarîķ-ı nāzenîn sensiñ
Mu'azzez ravza-i Rıdvān içinde hālidîn sensiñ
Yed-i milletde dā'im rişte-i hablu'l-metîn sensiñ
Şeft'ü'l-müznibînsiñ rahmeten li'l- 'ālemîn sensiñ
Güzel na'tıñ habîb-i Kibriyādır yā Resûlallāh

XXII

Bu millet teşnedir rûz-ı cezāda ey melek-perver
Sezādır anları irvā eder ey şāhib-ı kevşer
Sezā bu nazma ķarşu nûş ederse nāzım-ı aķķar
Bu na'tı etdim inşā ey kerem-güster rızā göster
Ecille-i maţlabım rûy-ı rızādır yā Resûlallāh

XXIII

Zamān-ı māzî gitmişdir ki istikbālimi bilmem
Esîr-i pençe-i cürmem geçen ef'ālimi bilmem
Ėarîķ-ı baķr-i 'işyānam olan aķvālimi bilmem
Günāhkāram ķuşûrum hadden efzûn hālimi bilmem
Ne yüzle 'arz edim yüzüm ķaradır yā Resûlallāh

XXIV

Vücûdumda hemîşe hayra dā'ir bir bedel yokdur
Cihānda seyr ü seyrān etmege bir dem maķal yokdur
Cihānda şanma nûş etmek içün cām-ı ecel yokdur
Talebkār-ı şefā'at olmağa bende 'amel yokdur
'Amelde kār u bārım hep hebādır yā Resûlallāh

XXV

Dü-tâdır zîr-i bâr-ı ma'şiyetde kâmet ü kıddim
Dem-i eşk-i nedâmetle kızarmış çehre-i zerdim
Ümîdim iltimâsım rûz u şeb feryâd u pür-derdim
Şefâ'atdır niyâzım na'tını nazm etmekde kaçdım
Tevessüldür recâdır ilticâdır yâ Resûlallâh

XXIV

Giderken hâk-i pâ-y-ı Kerbelânîñ meskeniñ tıtdum
Şehîd-i Kerbelânîñ gece gündüz şiveniñ tıtdum
Tavâf-ı ravzasında merkad u pîrâheniñ tıtdum
Şarıldım hüzn ile evlâd-ı Zehrâ dâmeniñ tıtdum
Mededgâhım şehîd-i Kerbelâdır yâ Resûlallâh

XXV

Şehîd-i Kerbelânîñ kadri çokdur nezd-i Mevlâda
Olup anlar için Firdevs ü Kevşer dâ'im âmâde
'Îzâ tutmak gerekdir rûz u şeb dergâh-ı Zehrâda
Şıgındım anlarıñ elîfîna dünyâ vü 'uqbâda
Melâz u melce'im ehl-i 'abâdır yâ Resûlallâh

XXVI

Bu vechile buyurmuş haklarında Hazret-i Vehhâb
Ebû Bekr ü 'Ömer 'Osmân 'Alî'dir efdal-ı aşhâb
Şahâbîler içinde oldılar mânende-i mehtâb
Mu'azzezdir mübeccel muhteremdir âl ile aşhâb
Hüdâ-yı ümmete hep muktedâdır yâ Resûlallâh

XXVII

Nücümâsâ şahâbi muktedâdır mühtedi elkâb
Gazâda oldılar ser-'asker-i her firka-i ahzâb
Cihânı şu'ledâr eyler hemîşe işbu çâr aqtâb

*Mu'azzezdir mübeccel muhteremdir âl ile aşhâb
Kemberbendir rızâ-yı Muştafâdır yâ Resûlallâh*

XXVIII

Bugün şol hâldeyim hem bu gelen ikbâlime rahmêt
Sefâhetle ağarmış saç ile şakkalıma rahmêt
Günâh u ma'şiyetle êtdigim ef'âlime rahmêt
*Kerem kıl anlarıñ hürmetleri 'çün hâlime rahmêt
Meded senden meded hâlim fenâdır yâ Resûlallâh*

XXIX

Enîs ü mû'nisimsiñ rûz-ı mahşerde penâhımsiñ
Şefâ'at mevkı'ında bâ'ış-i mahv-ı günâhımsiñ
Müselmân oldığım ahvâlime dâ'ir güvâhımsiñ
*Şeft'imsiñ penâhım melce'-i ümmîdgâhımsiñ
Fedâ olsun saña rûhım fedâdır yâ Resûlallâh*

XXX

Dil-i mecrûhuma merhem sürer kim ol melek-sîmâ
Zülâl-i âb-ı Kevşerle édince hâtırım irvâ
Rıyâz-ı ravza-i cân-bağşıña şâm u seher i'tâ
*Şalât'ullâhi êtdim ol muqaddes ravzaya ihdâ
Kabûl eyle tazarru'dur du'âdır yâ Resûlallâh*

XXXI

Ğarîk-ı baħr-i 'işyânım hele 'ummân-ı zilletden
Ne yüzle kırtulur 'uşât-ı 'âlem mevc-i miħnetden
'Înâyetle teraħhım eyle meydân-ı kıyâmetden
*Şefâ'atle beni mahşerde kırtar hafv u haşyetden
Eşedd-i haşyetim rûz-ı cezâdır yâ Resûlallâh*

XXXII

Sen ol iklīm-i Sultān-ı risāletsin cihān-perver
Seni tebşīr için geldi cihāna cümle peygamber
Kapu[ñ]da şāh u sultān u gedā birdir eyā server
Şefā'atden Şerīfī étme mahrūm ey kerem-güster
Garīk-ı lücce-i baħr-i ħatādır yā Resūlallāh

**9. BU DAĞİ MŪMĀ-İLEYH ŞERİF EFENDİNİN DİGER NA'T-I ŞERİF[İ]
ÜZERİNE VĀQİ' OLAN TAĖMİSDİR⁴²⁷**

Mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün

I

Eñ evvel nŭr-ı Yezdānla mücessem
O nŭr-ı muğteşemle oldu tev'em
Olup gencīne-i 'irfāna her dem
Muğammed Muştafā kenz-i muţalsam
Anıñ ħışn-ı ħaşīn-i ism-i a'zam

II

Münevver eyledi bu tīre ħāki
Cihāndan hergiz olmaz infikāki
Zemīn ü āsmānıñ şu'lenāki
MuĖammed Muştafānıñ nŭr-ı pāki
Yaradılmışdır ekvāndan muğaddem

III

Muşāhibdir aña her laħza Cibrīl
Anıñ vaşfindadır Tivrāt u İncīl
Zemīne endi ol nŭra muĖābil

---

⁴²⁷ SA, s. 39-45.

Žiyāsıdır o nūruñ 'arşa kandīl
Kevākib mihr ü māh olmazdan akdem

IV

Odur rūz-ı cezāda halka rahmet
Ėder ehvāl-i maḥşerde şefā'at
Nebīler andan aldı nūr-ı şatvet
Bu nūruñ lem 'asındandır bu hilkat
O nūruñ pertevindendir bu 'ālem

V

Žuhūra geldi ol nūr-ı kıdemden
Muḳaddemdir gelen her bir ümemden
Yapıldı ḥāk-i pāk-i muḥteremden
Bu nūruñ cilvesindendir 'ademden
Vücūda geldi Ādem oldu ḥurrem

VI

O nūruñ şafveti'çündür ki Ḥaḳdan
Resūlūñ raġbeti'çündür ki Ḥaḳdan
Ḥabībīñ 'izzeti'çündür ki Ḥaḳdan
O nūruñ ḥürmeti'çündür ki Ḥaḳdan
Tellaḳī eylemiş esmā'-i ādem

VII

Melā'ikle gele[n] ġilmān ile ḥūr
Cihānı eyledi şevḳ ile mesrūr
Egerçi 'ākıbet ol nūr-ı mebrūr
Görünmüş cebhe-i ādemde ol nūr
Melekler secdeye baş koymuş ol dem

VIII

Cihānda ādemi  tseydi ta d s
B t n bu   lemi  tmezdi ta b s
K  olmazdı mel  ik i re telb s
O n ru  revna ın g rseydi  bl s
 derdi secdele   almazdı sersem

IX

Zem n    sm n  n r-  sermed
M nevver  ıldı  f    m cedded
 alemle va fa gelmez z t-  emced
O n ru     ibi A med Mu ammed
M kerremdir mu  azzamdır mufah am

X

Mu avver olmad  end m u resmi
K  h      b i inde yok  ismi
Cih nda yo -iken hem n m u vesmi
Yatarken  demi  bal ı da cismi
Nebiyy ll h imi  ol z t-  ekrem

XI

An  n r   der d  im tecell 
Olupdur   lem-i hest de mi li
Se  b n  s yesi ba ında belli
G r nmezmi  y r rken y rde z ll 
Ser- -p  n r imi  n r-  m cessem

XII

B lend erk nına efl    ri mez
A n  her d de-i   l    ri mez

Aña her kuvve-i “levlāk” erişmez⁴²⁸

Muhammed nūrına idrāk erişmez

Budur kavlı-i eşaḥḥ Allâh^u’a’lem

XIII

Şıfât-ı zâtını mir’âta yazmış

Ki ‘aksiñ şafḥa-i işbâta yazmış

Olan Qur’ândaki âyâta yazmış

Mübârek na’tını Tevrâta yazmış

Mübeccel nâmını İncilde muraḳḳam

XIV

Anı sevmiş anıñ’çün zât-ı Mennân

Yaratdı ‘âlem-i hestîde insân

Sezâdır aña ḥâdim şâh u sulṭân

Anı ta’zîm édüp Mûsâ b’nî ‘İmrân

Édüp tekrîm anı ‘Îsâ b’nî Meryem

XV

Nu’âtı büsbütün kayd-ı şukûkdur

Zer ü sîm-i cihâna bir miḥekdir

Anıñ her tâbî’i ḥayli mülûkdur

Büyükdür cāhı ‘indallâh büyükdür

Büyüklik zâtına muhtaş müsellem

XVI

Huzûr-ı Hakkâ leyl^{en} vâsıl olmuş

İki dünyâ içinde ‘âdil olmuş

Ser ü şân ḥidmetiyle fâzıl olmuş

Aña vahy-ile Qur’ân nâzil olmuş

---

⁴²⁸ “levlāk” için bkz.: 329. dipnot.

Mu'azzez  adrini  ılmış mu'az am

XVII

Sebebdir  ilk t-ı  c d-ı dehre
şefi' 'l-m znib ndir ehl-i  aşre
Hem şe s ' dir erb b-ı neşre
N z l  tm ş o şadr-ı ' li- adre
Kel mu'll hi    y t  m neccem

XVIII

şeb-i Mi' cda n r-ı ceb ni
Cen b-ı  a  ı g rdi  eşm-i b ni
Olunca z t-ı  a  anı  mu' ni
Tecerr de bıra m ş ins   cinni
Bel gat z mresi    tm şdir ebkem

XIX

Lis nında olan   sn-i  al  at
Hele  mm  iken bunca bel gat
V r p erb b-ı ' rf na s k net
Baş indirmiş a  a ehl-i feş  at
Olup dem-beste v  mebh t u ebsem

XX

Gelince   t ra hem n m-ı n m 
Niş r  t r  -ı p kine sel m 
Reh -y b eyleyen oldur en m 
Degil  avl-i beşer  a  ı   kel m 
Nuş ş  mu'ciz    y t  mu kem

XXI

şu' d  tdi sem ya oldu b l 

Olupdur cāygāh-ı ‘arş-ı a‘lā
Hużūra vardı ol zāt-ı mu‘allā
Münezzehdir nevāķışdan mübberā
Müvazzahdır beyānı ğayr-ı mübhem

XXII

Çerāğ-ı şevketi dā‘im fūrūzān
Ėdüp şahın-ı cihānı şu‘le-efşān
Okur bu beyt-i rengīni suhandān
Muhammed mu‘cizātıdır bu Kur‘ān
Aña imān etmek emr-i mübrem

XXIII

Furūğ-ı mihr ü māhıñ enveridir
Bütün erbāb-ı İslām reh-beridir
Cenāb-ı Kibriyānıñ mazharıdır
Muhammed enbiyānıñ serveridir
Odur şadr-ı risāletde muḳaddem

XXIV

Şu‘ūdun necm-ile eflākden şor
Celāl-i ‘izzetiñ emlākden şor
Anı her kuvve-i derrākden şor
Sümüvv-i şe’niñi “levlāk”den şor⁴²⁹
‘Ulüvv-i ḳadrine Mi‘rāci et zam

XXV

Açıldı ğonçe-i bāğ-ı nübüvvet
Burāḳa bendi ol şadr-ı risālet
Ėdüp Rūḥu’l-ḳudüsle ‘arşa rıḥlet

---

⁴²⁹ “levlāk” için bkz.: 329. dipnot.

*Edilmiştir bişât-ı kurbâ da'vet
Kurulmuş nûrdan Mi'râca süllem*

XXVI

*Şeb-i İsrâda çıkdı âsmâna
Kâdem başdı kurulmuş nerdibâna
Melekler alkış etdi 'âşıkâna
Sefer etmiş mekân-ı lā-mekâna
O yêrde bahşse girmez keyf ile kem*

XXVII

*Açıldı zâtına ebvâb-ı mâ-beyn
Varup dergâh-ı Hâkka şâh-ı kevneyn
Münevver oldı rû'yetle dü 'ayneyn
Olup nûzhetgehi tâ "kâb^e kavseyn"⁴³⁰
Ve-şallallâh^u 'aleyhⁱ sümme^e sellem*

XXVIII

*Olunca Hâzret-i Hâkkin karîbi
Hitâb-ı izzetiñ oldı haîbi
Müyesser oldı her maîlab naîbi
Buyurmuşdur aña "udn^u" habîbi⁴³¹
Ki senden başkayı ben böyle sevmem*

XXIX

*Dem-i vuşlatda dâ'im manzar olmuş
Gürûh-ı enbiyâya reh-ber olmuş
O nûruñ perteviyle mehter olmuş*

⁴³⁰ Tamamı "**kâb^e kavseyn**ⁱ ev ednâ" olup "iki yay aralığına kadar yahut daha az oldu" anlamına gelen ve Mirâç olayının anlatıldığı Kur'ân-ı Kerîm Necm sûresi 9. âyetten kısmî iktibastır.

⁴³¹ Udn^u minnî: "Bana yaklaş" Mirâç hadisesini anlatan "kâb^e kavseynⁱ ev ednâ" Kur'ân-ı Kerim 53. Necm suresinin 9. âyetine telmihen söylemiş bir sözdür.

*Tecellî-i cemâle mazhar olmuş
Olup halvet-serây-ı sırra mahrem*

XXX

*Cemâl-i Zü'l-Celâli gerçi görmüş
Olan müznîbleriñ zenbini bulmuş
‘Ubûdiyyet ederken lutfuñ almış
Olunca lutfâ mazhar ‘arz kılmış
Günehkâr ümmetiñ aḥvâlini hem*

XXXI

*Ṭarîḳ-ı istikâmetde olanlar
‘Ubûdiyyetde dâ’im cân vârenler
Şerî‘at menhecinden çıkmayanlar
Buyurmuş ‘afvıma mazhar olurlar
Ḥabîbim anlar için çekme hem ğam*

XXXII

*Îlâhî rahmetiñ vâsi‘dir anda
Ḥitâb-ı ‘izzetiñ vardır teniñde
Beşâretle buyurmuşsuñ ki sende
Şefâ‘at sendedir rahmet de bende
Benim ben anlara ben senden erḥam*

XXXIII

*Ḳıyâmetde şefî‘ü’l-müznibînsaṅ
Niyâz-ı nâza artık müsteḥaksaṅ
Ḥitâb-ı ‘izzetiñ emr eylemişken
Şefâ‘at eyleseñ ‘afv eylerim ben
Olurlar dâr-ı ḥuldumda müna‘‘am*

XXXIV

Hemîşe nûş ederler âb-ı kevser
Olurlar zümre-i aqvâma server
Cehennemden ba'îd olur erenler
Şarâb-ı cenneti içdikde anlar
Cehennemde içen düşmenleri sem

XXXV

Îlâhî ümmetim çün eyle erken
Kararmış yüzlerin nûruñla rûşen
Kî sensiñ anlara maḥşerde me'men
Şefî'i anlarıñ mādām kî senseñ
Yağar mı anları nâr-ı cehennem

XXXVI

Kimiñ olsa bu erkâna şebâtı
Cenâb-ı Hâk vèrir gufrân berâtı
Bulur ahvâl-i dûzaḥdan necâtı
Şalât u şavm ile ḥacc u zekâtı
Şehâdetle edâ etmekdir eslem

XXXVII

Fürûz-ı ḥamse eyler dilleri şen
Bu vechile kıılır efkârı rûşen
Sezâdır bu kelâmı gûş ederseñ
Şalât-ı ḥamseyi farz eyledim ben
Edâ etmek anı ümmetce elzem

XXXVIII

Bu emrimle baña mu'tâd olanlar
Münâhîden çıkup müzdâd olanlar
Resûlüñ emrine dil-şâd olanlar

*Budur emrim aña münkād olanlar
Olurlar āhiretde şād u hurrem*

XXXIX

*Biḥamdillāh dönüp dīvān-ı Hāḳdan
Alup millet için ğufrān-ı Hāḳdan
Bu vechile olup şādān-ı Hāḳdan
Bu vech üzre alup fermān-ı Hāḳdan
Ēdüp 'avdet o mihmān-ı mükerrerem*

**10. BU DAḤİ MŪMĀ-İLEYH ŞERİF EFENDİNİN DİĞER NA'T-I ŞERİF-İ
NEBEVÎ'NİN ÜZERİNE VĀQİ' OLAN TAḤMİSDİR⁴³²**

Mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün

I

*Beşîr ü hem nezîr ü hem mümecced
Odur ıḳaṣr-ı cinān içre muḥalled
Vücūdıyla cihān oldı mücedded
Esāsı ḫilḳat-ı ādem Muḥammed
Muḥammed Muştafâ Maḥmūd u Aḫmed*

II

*Cenāb-ı lem-yezel resm-ile yazmış
Resūl-i ekremi cism-ile yazmış
Cinān dergāhına 'azm-ile yazmış
Muḳaddes ismini ism-ile yazmış
Ḥabīb étmiş anı ol zāt-ı sermed*

---

⁴³² SA, s. 46-51.

III

Odur bu ʿālem-i ʿulvīde ekmel
Odur bu ʿālem-i süflīde ecmel
Odur her enbiyā içre mükemmel
Yaratmış nūrını halkından evvel
Anıñla ètmiş ekvānı mümeħhed

IV

Risālet manşıbın evvelce almış
Cemīʿ-i enbiyāya sāye şalmış
Zamān-ı haşre dek aħkāmı kıalmış
Nebī oldur odur āhırde gelmiş
Nübüvvet bābı olmuş anla mesned

V

ʿUmūmuñ zīver-i efvāhıdır ol
Hükümdārān-ı deħriñ cāhıdır ol
Fuʿād-ı milletiñ hem-rāhıdır ol
Serīr-i hātemiyyet şāhıdır ol
Aña muħtaşşdır mecd-i müʿeyyed

VI

Bu millet ʿāķıbet ol zātı bulmuş
Kudūmıy la cihān nūrıyla tölmuş
Bu şeb ol ğonçe-i rahmet açılmış
Bu ferş üzre ayak başdıkda olmuş
Şeb-i mevlüdi ʿarşa ʿiyd-i esʿad

VII

Odur bir gevher-i tābında taʿbīr
Édüp gehvāre-i dünyāyı tenvīr
Vérüpdür kâʿināta ʿizz ü tevķīr

Edüp 'arş ehlini Cibrîl tebşîr
Demiş toğdı bu şeb ol zât-ı emced

VIII

Çıkup rûy-ı zemîne bir hazine
Zer ü sîmi saçıldı 'âlemîne
Olunca meskeni şehr-i Medîne
İnüp ta'zîmine gökden zemîne
Melekler şaf-be-şaf bî-hadd u bî-'ad

IX

Gelüp mehd-i vücûda hamdulillâh
Bizi hep ümmet etti aña Allâh
Olunca nâm-ı nâmı zîb-i efvâh
Görüp vechiñ demişler bârekallâh
Şalâtullâha olmuşlar zebân-zed

X

Aña baş egdi Mi'râcda felekler
Görüpdür rûyını gözde bebekler
Olunca dâyesi hür u melekler
Naşıl ta'zîmine etmez melikler
Habîbullâhdır ol zât-ı erşed

XII

Olunca nûr-ı Yezdânla mücessem
O nûr-ı muhteşemle oldu hurrem
Olupdur nûr-ı Hâkla gerçi tev'em
Odur ol server-i evlâd-ı Âdem
Penâh etmiş anıñla ebb ü hem ced

XIII

Cihān ol pertev-i nūrıyla ʔolmuş
Zemīn ü āsmāna sāye ʃalmıʃ
Biḥamdillāh bu ümmet ānı bulmuş
Odur ol seyyid-i 'ālem kî olmuʃ
'Ulüvv-i ʃe'nine meftūn her ferd

XIV

ʃefā' at andadır rüz-ı cezāda
Sa'ādet andadır dār-ı beḳāda
Fazīletde semāḥatda seḫāda
Keremde cūdda baḫʃ u 'aṯāda
Yed-i 'ulyāları üstünde yok yed

XV

Cemāliñ görmeyen rü'yāda bulmaz
Müselmān olmayan hem anı bilmez
ʃefā' at etmeyen bir ferd ʔalmaz
Naẓīri gelmemiʃ 'ālemde gelmez
Odur ol "künt^ü kenzeh" dürr-i müfred⁴³³

XVI

Kilīdiyle açar bāb-ı cinānı
Görür çeşm-i basīret cāvīdānı
Görür elbet liḳā-yı 'āli-şānı
Odur ol şāḫib-i seb'a'l-meşāni
Muḳaddes zātı evşāfi Muḫammed

⁴³³ *Kün^{tü} ken^{en} mahfiyy^{en} feḫalaktü'l-ḫalk^a li-ya'rifūn*: “Ben bir gizli hazineydim, görülmek, bilinmek istedim, bu yüzden âlemi yarattım” anlamındaki sahih olmayan hadisten anılan bir sözdür. (Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, s. 91.)

XVII

Şu'ûdıyla melekler oldu hâmid
Olupdur seb'a-i seyyâre kâ'id
Yolunda ser-fürû êtdikde nâhid
Sümüvv-i şe'nine "levlāk^e" şāhid⁴³⁴
'Ulüvv-i kadrine Mi'rācı mesned

XVIII

Riyāz-ı ravza içre hâlidindir
Kıyāmetde şefi'ü'l-müznibindir
Gazâlarda emîrû'l-mü'minindir
Vücûdı "rahmet^{en} li'l-'ālemîn" dir⁴³⁵
Muḳaddes na'tı Kur'ānda muḳayyed

XIX

Yüz on dört maşḥaf içre nāmı mezbûr
Furûğ-ı lem'a-i envârı mevfûr
Bu yüzden millet oldu ḥayli mesrûr
Anıñ Tevrâtda teşrîfi mezkûr
Anıñ tebşîr hem İncilde mü'ekked

XX

Kilîdi andadır bâb-ı cinānıñ
Anı vaşf êtmege her bir lisānıñ
Hemân yok kudreti ol tercemānıñ
Odur peygamberi āḥir zamānıñ
Anıñla rükn-i dîn olmuş müşeyyed

⁴³⁴ "levlāk^e" için bkz.: 329. dipnot.

⁴³⁵ Tamasını "Vemā erselnāk^e illā **rahmet^{en} li'l-'ālemîn**" olup "Biz seni ancak **âlemlere rahmet** olarak gönderdik" meâlenideki Enbiyâ sûresi 107. âyetten kısmî iktibastır.

XXI

Odur müznib için eyler şefâ'at
Odur mîzân-ı 'adlinde 'adâlet
Ser-i şadrındadır tâc-ı sa'âdet
Odur Sulţân-ı evreng-i risâlet
Kelāmullâh ile şer'i mü'eyyed

XXII

Kitâb-ı şer'iniñ ebvâb u faşlı
Nümâyândır cihânda metn u fazlı
Anıñla rüşen eyler kalb-i cehli
Zemîni kaplamışdır nûr-ı 'adli
Şerî'at sâyesi oldukça mümted

XXIII

Cihāniñ her zamân leyl ü nehârı
Hemîşe devr êder yokdur qarârı
Cihân turdukça olsun üstüvârı
Nuşûş-ı şer'iniñ aḥkâmı cârı
Fuşûs-ı mu'cizi Kur'ânda mesned

XXIV

Olup nuṭṭ-ı belîgi hem te'ennî
Kî ḥâşâ tînetinde yok tedennî
Kelâm-ı ḥikmet-âmûzı çü fenni
Ḥadîs ü muḥbiri 'ilm-i ledünni
Müdevver şerḥi biñlerce mücelled

XXV

Şeb-i zulmetde kalmışken bu dünyâ
Olup subḥ-i sa'âdet nûrı ifşâ
Risâletle olunca kadri bâlâ

O  tmiş kelme-i tev  di a'  
    le k  fre       na   ek  p sed

XXIV

A  a pey-rev olanlar   ev  ı bulmuş
  il  fında olanlar   ark  ı bulmuş
Bu vechile   ar  k-ı 'aş  ı bulmuş
A  a   m  n   denler   a  k  ı bulmuş
Olup       n   denler     li'-i bed

XXV

A  a t  bi' olan hep evliy  dır
şeri'at menhecinden aşfiy  dır
Anı   a   bilmeyen ehl-i   a  dır
Es  r-i d  za   olmuş eş  iy  dır
Ev  mirle nev  h  si  n   den red

XXVI

Hem  şe b  'iş-i   ufr  nımız var
Anı bilmek i   n iz'  nımız var
Anı taş  d  k   den vicd  nımız var
Bi  hamdill  h a  a im  nımız var
  un  ndan ş  bheden şekden m  cerred

XXVII

Eger  i   eş  m-i p  ki d  ş  di     ke
Varup ru  ı ma    m-ı t  bn  ke
Hem  n ş  m u se  er ol     kn  ke
ş  l  tull  h ola ol r  h-ı p  ke
Hez  r  n ş  d hez  r  n ş  d hez  r   ad

XXVIII

Zamān-ı ihtisāmı oldu firūz
Hemīşe ravzası gülzār-ı nev-rūz
Ola a' dāları kahr ile dil-dūz
Şabāha şām erince her şeb ü rūz
Meh ü hurşīd oldukça mücedded

XXIX

Egerçi cismiñ aldı merkez-i hāk
Olup rūh-ı revānı hem ferahnāk
Serīr-i salţanatda şāh-ı “levlāk”⁴³⁶
Devām êtdikçe hāke devr-i eflāk
Deñizler eyledikçe cezr ile med

XXX

Olupdur ümmete esbāb-ı teshīl
‘İbādetle itā‘at oldu ta‘dīl
Daha hācet degil mescidde ta‘cīl
Ṭuta eflāki tekbīr ile tehlīl
Olup bu ümmete yeryüzi ma‘bed

XXXI

Muţavveldir nu‘utı kaşra gelmez
Edāsı nazm ile hem neşre gelmez
Zebān-ı hāme gerçi devre gelmez
Muḳaddes na‘t-ı pāki haşra gelmez
Bütün ‘ālem ederse cehd ile cid

XXXII

Anıñ medhinde kâşır her suḥandān

---

⁴³⁶ “levlāk” için bkz.: 329. dipnot.

Edā étmez anı erbâb-ı 'irfân
Olupdur hâme-i dil-beste hayrân
Anı vasf eylemişken naşs-ı Kur'ân
Anı medh étmege yok kimsede had

XXXIII

Bu taḥmîsi yazan ehl-i ḥaṭâdır
Hemîşe maṭlabı hayr u du'âdır
Egerçi nâzımıñ fikri recâdır
Şefâ'atdır niyâzı ilticâdır
Muḳaddes na'tınıñ nazmında maḳşad

XXXIV

Egerçi nâzımıñ çoḳdur günâhı
Ki oldur rûz-ı maḥşerde penâhı
Ki sensiñ pādşâhlar pādşâhı
Kerem eyle şefî' olsun Îlâhi
Şerîf'e rûz-ı maḥşerde Muḥammed

11. MUḤAMMES-İ 'ABDURREZZÂḲ AĞA BER-MÜNÂCÂT-I ḤÂZRET-İ EBÛ BEKİR-İ ŞİDDÎḲ RADİYALLÂH^U 'ANH^{U437}

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

I

Eyledi Şiddîḳ-ı ekber varını Ḥaḳḳa sebîl
Ağlamakdan çeşm-i giryânı olup târ-ı 'alîl

⁴³⁷ AT, s. 42-44; Mahmud Hakkı, *Ebû Bekir es-Siddîk Radıyallâh" 'Anhın Hayatı*, [İstanbul] 1337 (1921), s. 7-9; not: Hz. Ebû Bekir'e isnat edilen bu münâcât, onun adına neşredilen divanlarında bulunmamaktadır (Muhammed Şefîk el-Beytâr, *Dîvân" Ebî Bekir es-Saddîk (Radıyallâh" Anh")*, Şirâ'il-Dirâsât ve'l-Neşr ve't-Tevzî', Dimaşk 1993; Dervîş el-Civeydî (tahkîk), *Dîvân" Ebî Bekir es-Saddîk*, el-Mektebet el-Hazariyye, Beyrût 2009; Kenan Demirayak, *Hazreti Ebû Bekir Hayatı, Edebî Kışılığı ve Divanı*, Gül Kitap Yay., İstanbul [2011].)

Hâne-i zilletde dâ'im söyler ol zât-ı aşîl
Cud bi-lutfik yâ İlâhî men leh^u zâd^{un} kalîl
Müflis^{ün} bi 'ş-şidkⁱ ye 'tî 'ind^e bâbik yâ Celîl⁴³⁸

II

Zîr-i bâr-ı ma'şiyetde kalmışım zâr u saķîm
Zahm-ı zenbiñ çäre-i tedbîrine yokdur ĥakîm
Nüş-dârü-yı 'ilâcım Ĥazret-i Rabbi'r-Raĥîm
Zenbüh^ü zenb^{ün} 'azîm^{un} faġfîri 'z-zünbe'l- 'azîm
İnneh^u şaĥş^{un} ġarîb^{un} müzînb^{ün} 'abd^{ün} zelîl⁴³⁹

III

Nâr-ı fûrkatle yanupdur cism-i zârım mû-be-mû
Sehve mebnî étmedim miĥrâb-ı Ĥaķķa ser-fürû
Cüstücû étmem cihân-ı dūna ġâyır-ı ez-nâm-ı Hû
Minh^u 'işıyân^{un} ve nîsyân^{un} ve sehvⁱⁿ ba'de sehv
Mink^e iĥsân^{un} ve faẓlⁱⁿ ba'd^e i'tâ'i'l-cezîl⁴⁴⁰

IV

Ĥ'âb-ı ġaflet perde çekdi gözler oldı pür-remed
Kalmışım gird-âb-ı nefis içre İlâhî kıl meded
Perde-i zûlmet içinde dèdi ol merd-i ĥired
Ķâl^e yâ Rabbⁱ zünübî mişl^e remlⁱⁿ lâ-yu'ad
Fa'f^u 'annî küll^e zenbⁱⁿ ve-şfaĥa 'ş-şafĥa'l-cemîl⁴⁴¹

V

Boynuma zencîr olunca rişte-i tûl-i emel

⁴³⁸ “Hayrı pek az olan kuluna kerem et Allah’ım gerçekten bir müflis ki kapına geldi yâ Celîl”

⁴³⁹ “Günâhı çok büyük sen suçunu mağfîret et onun O ki garîb, günâhkâr ve zelîl bir kulun”

⁴⁴⁰ “Ondan isyân, unutma ve hatâ üstüne hatâ senden lutuf, ihsân ve 'atâ üstüne 'atâ”

⁴⁴¹ “Yâ Rabbi! Günâhlarım kum tâneleri gibi sayılamayacak kadar çok bütün günâhlarımı affet ve onlardan safh-ı cemîl ile vazgeç”. Aşfaĥa'ş-şafĥa'l-cemîl: “Şimdilik onlara güzel muamele et”. Hier sûresi 85. âyetten kısmî iktibastır.

Hırş-ı ahvâlim vèrüpdür ‘arz-ı tâ‘ât-ı hâlel
İhtiyârlık ‘âleminde èy Hudâ-yı lem-yezel
Keyf^e hâlî yâ Îlâhî leys^e lî hayru’l- ‘amel
Sû^u a’ mālî keşîrⁱⁿ zâd^u tâ ‘âtî kalîl⁴⁴²

VI

İşte ol Şiddîk-ı ekber yâr-ı gâr-ı Hâzreti
Varlığın yok eylemekle buldı rûhâniyyeti
Yâ Îlâhî sence ma’lûm oldu maqbûliyyeti
‘Âfinî min küllî dâⁱⁿ vakdî ‘annî hâcetî
İnn^e lî kalb^{en} saķîm^{en} ent^e men yeşfî’l- ‘alîl⁴⁴³

VII

Yâ Îlâhî sendedir âyîne-i ‘âlem-nümâ
Her şü‘ûn-ı hâdisâtı gösterir şubh u mesâ
Luţf-ıla kurtulmak üzere nâr-ı düzaḥdan şehâ
Kul li-nârî übrüd[î] yâ Rabbî fî ḥaķķî kemâ
Kult^e “kultnâ nâr^u künî” ent^e fî ḥaķķî’l-Ḥalîl⁴⁴⁴

VIII

Nîk ü bed mir‘ât-ı ‘âlemden çıkar eyler zuhûr
İsti‘âne senden eyler merd-i erbâb-ı duhûr
İntzâr-ı rahmet eyler ‘âķîbet ehl-i kubbûr
Ent^e Şâfî ent^e Kâfî fî mühimmiâtî’l-umûr
Ent^e Rabbî ent^e Ḥasbî ent^e lî ni‘me’l-vekîl⁴⁴⁵

⁴⁴² “Allah’ım! Hiçbir iyi amelim yok iken, günâhlarım ise o denli çok ve ibâdetim de bu denli az iken hâlim nice olur”

⁴⁴³ “Beni her türlü derdden kurtar ve isteklerimi kabûl et benim kalbim hastadır, hastalara şifâ veren ise sensin”

⁴⁴⁴ “İbrâhîm Halîlullah hakkında ‘Ey ateş! İbrâhîm için serin ve selâmet ol’ buyurduğun gibi beni de cehennemden âzâd eyle Allah’ım”; tam şekli “**Kultnâ yâ nâr^u künî** berd^{en} vesâlm^{en} ‘alâ İbrâhîm” olup “Ey ateş İbrâhîm için serinlik ve esenlik **ol dedik**” anlamına gelen ve Hz. İbrahim’in ateşe atılması olayının anlatıldığı Enbiyâ sûresi 69. âyetten kısmî iktibastır.

⁴⁴⁵ “Sensin şifâ veren sensin bütün işlerde kuluna yeten, sensin Rabbim sensin her derdime çâre sensin en güzel vekîl”

IX

Yâ İlâhî sendedir âyât-ı Kur'ānu'l-Hakīm

Yâ İlâhî sendedir rāh-ı tarīk-ı müstakīm

Yâ İlâhî sendedir miftāh-ı cennātu'n-nā'im

Rabbⁱ heb lī kenz^ü faḍlⁱⁿ ent^e Vehhāb^{un} Kerīm⁴⁴⁶

U'tinī mā fī zamīrī düllenī hayre'd-dalīl⁴⁴⁷

X

Göz yaşıyla rāki' ü sācid olan ol kalb-i şāf

Ḳıble-i hācāta karşı zenbiñ eyler i'tirāf

Bulduğu yoldur ḥaḳīkatde maḳām-ı i'tikāf

Heb lenā mülk^{en} kebīr^{en} neccinā mimmā neḥāf

Rabbanā iz ent^e ḳāḍī ve'l-münādī Cibre'īl⁴⁴⁸

XI

Gitdiler Ḥaḳḳ-ı cināna şimdi aşhāb-ı fütūh

Faḥr-i 'ālemdir ḳulūb-ı mü'minīne cān u rūh

Bende-i Şiddīk eder bu mısra'ı dā'im vuzūh

Eyne Mūsā eyne 'İsā eyne Yahyâ eyne Nūh

Ent^e yā Şiddīk^ü 'āṣī tūb ile'l-Mevlâ'l-Celīl⁴⁴⁹

**12. NEYNEVÂ GAZETESİNİN 42 NÜMERO 29 NİSAN TARİHLÜ
NÜŞHASINIŇ KISM-I EDEBİSİNDE MUḤARRER İMÂM 'ALÎ
KERREMELLÂH^U VECHE^{HU} VE RAḌḌİYALLÂH^U 'ANH^U
EFENDİMİZİN “ÖLÜMDEN GÜZEL BİR VÂ'İZ YOKDUR” KAVL-İ
CELİLİNİ ŞEYḤ SA'DÎ MERḤÜMUŇ TEFSİR VE MANASTIRLI RİF'AT
BEGİN DE NAZM^{EN} TERCEME EYLEDİĞİ KAŞİDE-İ NÂ-DİDE**

⁴⁴⁶ *Rabbⁱ: Ent^e AT.*

⁴⁴⁷ “Sen ki Vehhâb ve Kerīm'sin kalbimdeki istekleri bana hazînenden ihsân et ve beni dâimâ hayra ilet”

⁴⁴⁸ “Yâ Rabbi! Senin "Kâdî" (Hâkim), Cebrâil'in de "Münâdî" olduğu o mahşer gününde bizlere "mülk-i kebîr" (cennet) ihsân eyleyip korktuklarımızdan da (cehennem) emîn eyle”

⁴⁴⁹ “Nerede Mūsâ nerede İsâ nerede Yahyâ nerede Nūh, Ey günâhkâr Ebûbeker tövbe edip Yüce Mevlâ'ya dön”; *tūb ile'l: ente lī AT.*

ĤİDMET-İ MAĤLŪĤ İLE MAĤZŪL Ū HAVĀCİS-İ NEFS İLE MEŞĖŪL-
İ ṬĀ'ĀT-İ İLĀĤİYEDEN RŪ-GERDĀN MAĖRŪR-I ŖERVET Ū SĀMĀN
ÖLŪMDEN ĖĀFİL ĀLĀYİŖ-İ DŪNYĀYA MĀ'İL OLANLARA MŪCİB-İ
TENBİĤ VE TEYAKĖUZ OLUR ŪMMİDİYLE DERÇ EDİLEN ĖAŖİDE-
İ MEZĖŪREYİ BU KERRE 'ABDURREZZĀĖ AĖA ṬARAFINDAN
TANZİM ĖILINAN TAĤMİSDİR⁴⁵⁰

FĀ'ilātŭn fĀ'ilātŭn fĀ'ilātŭn fĀ'ilŭn

I

Nuṭfe-i aĥlāĖ-ı ādem Ŗanma bī-nām u niŖān
Raĥm-ı māder sīnesinde besli iken bir zamān
Ba'd ez īn kervān-serāy-ı dehre Ėondı nāgehān
Āh o Ėŭnler kim olur bu ĥĀĖ içinde ten nihān
Zŭbde-i ef'āl ū a'māliñ olur bir bir 'ayān

II

ĖondıĖı gehvāre-i ūmmīde ĖŭncāyiŖ buyur
'Unfuvān-ı 'ömrden hem Ėaṭ'-ı ālāyiŖ buyur
Her zamān iŖlāĥ-ı nefse bir de efzāyiŖ buyur
Yā İlāĥī 'abdıñla luṭfuñla baĥŖāyiŖ buyur
Ol zamān kim eylerim 'azm-ı reh-i dīĖer cihān

III

Āb-ı ĥayvān nŭŖ ēderse Ŗāĥib-i fikr-i daĖīĖ
Yār-ı Ėār-ı Faĥr-i 'ālem olsa mānend-i ŖadīĖ
Ehl-i sŭkkān-ı felekle olsa ger yār u refīĖ
Bundaki bī-Ėāre ādem bulmaz artığ bir ṭarīĖ
Alsa bir mŭĥlet ecelden olsa biñ yıl kāmrañ

⁴⁵⁰ SA, s. 78-80.

IV

Dīde-i yārān u aġyārı bütün nemnāk eder
Her vücūd-ı nāzenīni zīr-i pāy-ı hāk eder
Ehl-i Beytiñ dā'imā dāmān-ı şabriñ çāk eder
'Ākıbet bir gün 'azīmet nevbetiñ idrāk eder
Şad hezārān āh u hasretle olur rāha revān

V

İşbu 'işretgāh içinde kimse olmaz neş'e-bīn
Olsa da taht-ı cihān üzre egerçi cā-nīşīn
Yardım etmezse cenāb-ı luţf-ı Rabbu'l-'ālemīn
Āh u feryād ol zamāndan kim bu cism-i nāzenīn
Pister-i rence düşer bī-tāb u ġāyet nā-tüvān

VI

Geldi cism-i nā-tevāna çünkî āşār-ı herem
Derdini teşhīş edince söyledi doġtor o dem
Çāre etmez nūş-dār u hastegāna lā-cerem
Hāl-i bīmārı tuyan h'ışān u aşhāb-ı kerem
Resm-i dīrīn-i 'iyādet kaşdıñ eylerler hemān

VII

Hānesinde toplanurken zümre-i merd ü zenān
Cüstücūya başladı yārān u h'ışānı hemān
Kimi Ku'rān okuyor kimi du'ā-yı hırz-ı cān
İçlerinden mihrbān u şāhib-i şefkat olan
Çāre-i dārū için eyler o dāmen der-meyān

VIII

Anı istimzāc ederken gördi aġvālīñ tebāh
Hem dedi bu hastelikte yokdur aşla iştibāh
Az zamān içre eder mülk-i beķāya 'azm-i rāh

*'Adet üzre geldiği demde tabīb eyler nigāh
Hāli hoş görmez tefekkürle olur pek bed-gümān*

IX

*Hāli istihzāra geldi vèrði yārāna haber
Müdde bitdi āhiret mülküne lāzımdır sefer
Ya'ni bīmār-ḥāne-i 'ālemde çok çekdi keder
Böyle birkaç gün mürūr eyler bu ḥāl üzre meger
Nā-tüvānı izdiyād eyler gider tāb ān-be-ān*

X

*Ebkem oldu ol zamānda lehçe-i aqvālden
Kaṭ'-ı ümmīd eyledi hem cümle-i emvālden
Göz kapandı fāriğ oldu ya'ni mā-fi'l-bālden
Akrabası fehmi eder encām-ı kārı ḥālden
Şükr ederler 'ākābet ahvālını hep ol zamān*

XI

*Şīb-i müy-ı ser göründi vèrði rihletden haber
Za'f-ı tenden gözlerinde kalmadı tāb-ı nazar
Pister-i zilletde artık ḥāl-i sıhhatden eser
Tā o dem kim hastede gözler döner lebler düşer
Rūyuñ istilā eder zerdi mişāl-i za'ferān*

XII

*Söndi ol şem'-i hayātı şem'dānda kaldı dūd
Rūhı ağzından çıkarken etti 'alāya şu'ūd
Merḥamet etmezse artık Ḥazret-i Rabb-i Vedūd
Varṭa-i bahr-i helāke yaklaşur fülk-i vücūd
İpleri gevşer döner keştī kalur bī-bādbān*

XIII

Ma'şiyetden gerçi rûy-ı tã'atım olmuş siyâh
İşte şimdi aldı haste bu cihetden intibâh
İşte geldi kapuňa şermendelikte yâ İlâh
Qābızu'l-ervāh olur hāzır o müdhin demde āh
Ahız-ı rûh eyler gider kalmaz bedende tatlı cān

13. MUHAMMES-İ 'ABDURREZZAK AĞA BER-SER-İ KASİDE-İ ĀGĀH PAŞA⁴⁵¹

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Yaradup Hāzret-i Hāk fıtrat-ı ehlullâhı
Nūr-ı zāt ile hemān tīnet-i ehlullâhı
Hidmet-i fāhire-i Hāzret-i ehlullâhı
Almak isterseñ eger himmet-i ehlullâhı
Bî-edeb olma gözet hürmet-i ehlullâhı

II

Anlarıñ meslegine kâ'im olan her münkād
'Ākıbet 'ālem-i vahdetde olur ehl-i reşād
Var ise sende eger zā'ıka-i isti'dād
*Nām-ı 'ālīlerini yād ile kıl istimdād*⁴⁵²
Göresiñ tã kî nedir kuvvet-i ehlullâhı

III

İntizār etmededir bunca remedlū gözler

⁴⁵¹ SA, s. 52-56; Sedanur Uzun, *Trabzonlu Hazînedar-zāde Āgāh Osman Paşa Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2020, K. 2., s. 75-78.

⁴⁵² *Nām-ı 'ālīlerini yād: Yād edüb nāmının şıdk D.*

İktimāl étse sezā şām u seher nūr-ı başar
Sürme-i çeşm-i cihāndır dēdi erbāb-ı naẓar
Hāşıl etmek dileyen 'ayn-ı yakīn kuhl eyler
Hāk-i pāk-i kadem-i 'izzet-i ehlullāhı

IV

Bakmak isterse cihān ehline erbāb-ı emel
Anlara bakmalı ol tīnet-i mir'āta bedel
Anların tīnetini Hāzret-i Hāk 'azze ve cel
Şaykal-i nūr ile étmiş kalem-i şun'-ı ezel
Müncelī āyine-i sīret-i ehlullāhı

V

Şühedā zümresine dāhil iken hep anlar
Rızqların vèrmededir zāt-ı Cenāb-ı Ekber
Edeler şām u seher ravza-i cennetde güzer
Ebedī hayy olarak terk-i fenā étmişler⁴⁵³
Şanma herkes gibidir rihlet-i ehlullāhı

VI

Bildi erbāb-ı semā mā'ide-i Mevlādan
Vèrilür anlara ol et'ime-i eşhādan
Müstefid olmak için ehl-i semā dünyādan
İnerek cünd-i melā'ik mele'-i a'lādan
Devr eder şubḥ u mesā türbet-i ehlullāhı

VII

Bakınız cünbiş-i refārına bu ekvānıñ
Dā'imā devr edilür rüy-ı zemīnde anıñ
Kadrini bilmek için gerçi o 'ālī-şanıñ

---

⁴⁵³ *étmişler: eylerler D.*

Resm ü âyînini seyr ét felek-i devrânîñ

O da icrâ ediyor 'âdet-i ehlullâhı

VIII

Anlara vèrdi velâyet hele zât-ı Bârî

Anlara pey-rev olan oldu cihân serdârı

Ṭoldı ṭînetlerine zât-ı Hâkıñ esrâ[r]ı

Kâtib-i kilk-i kazâ yazdı ḥaṭâdan 'ârî⁴⁵⁴

Nüşa-i zât-ı melek-tıynet-i ehlullâhı

IX

Ḥazret-i Hâkdır olan anlara dâ'im eşfâk

Ḳoydı ḳandîllerine bâriḳa-i pür-revnaḳ

Anlarıñ meslekine tâbi' olanlar el-ḥaḳ

Mazhar-ı sırr-ı 'ulûm-ı ezelî eyledi Hâk

Dil-i pâkîzeter-i Ḥazret-i ehlullâhı

X

Çıkar olmazsa hemân dilde olan nefs ü hevâ

Münkeşif olmaz ise dilde olan kenz-i ḥafâ

Çekmeyen 'âlem-i hestîde hemân cevri ü cefâ

Kişi mümkin mi ola 'ârif-i esrâr-ı Ḥudâ⁴⁵⁵

Oḳumazdan nüşaḥ-ı âyet-i ehlullâhı

XII

Fâriḡ ol silsile-i zemzeme-i 'izzetden

İḥtilâṭ etmek ile ḳurtulamaz miḥnetden

Gerçi hüşyâr olamaz meykede-i 'işretten

Ḳurb-i Hâḳḳa varamaz daḡdaḡa-i keşretten

Bulmayan şâh-reh-i vahdet-i ehlullâhı

⁴⁵⁴ ḥaṭâdan: şafâdan D.

⁴⁵⁵ Ḥudâ: ma'âd D.

XIII

Tutmayan meslek-i pîrân-ı tarîkatda maḳām
Vèremez âyîne-i ḳalb-i mürîdâna niḳām
Devr-i aḳdāḥ ediyor sâḳi-i sîmîn-endām
Mey-i 'aşḳ-ıla meger ṭâlib ola mest-i müdām
Yoksa bilmez nicedir ḥālet-i ehlullâhı

XIV

Necm-i seyyāre gibi eylemeyen ḳat'-ı bürûc
Ëtmeyen mekteb-i 'irfân-ı Ḥaḳa gerçî vülûc
Ëtmeyen dehr-i denîden hele bir kerre ḥurûc
Ëtmeyen zîrve-i 'arş-ı ḥikem-i Ḥaḳḳa 'urûc
Ne bilür mertebe-i rif'at-i ehlullâhı

XV

Olmayan rāh-ı ḥaḳîḳatde hemîşe dil-rîş
Ëtmeyen şām u seḥer ḳalbini her dem tefṭîş
Olmayan 'ālem-i hestîde hemân dūr-endîş
Ḥākim-i mülk-i şühûd olmayıcak bir dervîş
Giyemez tâc-ı ser-i devlet-i ehlullâhı

XVI

Bilmeyen girye içün geldigini bu dehre
'Āḳıbet düşmelidir renc ü cefâ vü ḳahre
Aḡla êy dîdelerim eşkiñi döndür nehre
Ḥ'ân-ı elvân-ı ḥaḳîḳatdan olur bî-behre
Bulmayan vāsıta-i ni'met-i ehlullâhı

XVII

Kör olan görmeyecek saltanat-ı vālāsın
Göremez âyîne-i dehrde hem mu'allāsın
Bilemez ümmi olan rāz-ı cihân-ārāsın

*Añlamaz medrese-i kâle düşen ma'nāsın
Okusun tut kütüb-i hikmet-i ehlullâhı*

XVIII

*Micmer-i dâr-ı fenâ içre hemân sūzân ol
'Āķıbet kayd-ı 'alāyıkda daħı pinhân ol
Ma'rifet ister iseñ anlara gel ihvân ol
Mā-sivā cāmelerinden şoyunup 'uryân ol
Giymek isterseñ eger kisvet-i ehlullâhı*

XIX

*Evliyā olmasa da 'ālem içinde ma'rūf
Anlarıñ kalbi olur 'ālem-i dehre mazrūf
Her şu'ūnâtı eder ehline dā'im maşrūf
Ger olursa saña iklīm-i velāyet mekşūf
O zamân gör şeref ü şevket-i ehlullâhı*

XX

*Rāz-ı pinhānı alıñ hāfıza-i vicdāna
Anlarıñ sırrını bildirme sebük-mağzāna
Bilmeyen şeş ciheti zümre-i bī-iz'āna
Zīver-i gūşı kabūl eylemeyen nādāna
Açma bahş-i dürer-i şöhet-i ehlullâhı*

XXI

*Her olan şahşā dēme şöyle ki ser-hoş olarak
Belki de cezbe-i dil-dār ile bī-hūş olarak
Ādeme lāzım olan dehrde hāmūş olarak
Ekşerisi görünür halķa 'abā-pūş olarak
Zāhirinden arama zīnet-i ehlullâhı*

XXII

Anların ħālî olup rābıta-i āsāyış
İstemez ħāneka-i ver'ada hem ārāyış
Gerçi bu beyti okur ħ'āce-i ehl-i dāniş
Ħūr u cennetden éder kat'-ı nigāh-ı ħ'āhiş
*Görse zāhid ħarem-i vuşlat-ı ehlullāhı*⁴⁵⁶

XXIII

Rām éder Kayser ile saltanat-ı Dārāyı
Yerde Sultān-ı cihān gökde melek-sīmāyı
Vérir elbette aña mefĥaret-i dünyāyı
*Ėapusunda kul éder māh-ı cihān-ārāyı*⁴⁵⁷
Vérse bir 'abdine Ėaĥ zīnet-i ehlullāhı

XXIV

'İlim-efrāz-ı cihān olsa gerek ĥadri refī'
Dem-i maĥşerde sezādır ola 'uşāta şeffī'
Bāb-ı tevĥide vérir gönçe-i gülzār-ı rebī'
Zīr ü bālāyı éder emrine münĥād u muĥī'
*Düşen iĥlāşa alan rāyet-i ehlullāhı*⁴⁵⁸

XXV

İçmek isterseñ eger āb-ı beĥāyı her gāh
Eyleme meslek-i işānı meger istikrāh
Dā'imā nāmılarını étmeli zīb-i evfāh

⁴⁵⁶ Bu beyitten sonra Trabzonlu Hazînedar-zāde Âĥâh Osman Paşa Divanı'nda olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:

Şañma muĥtāc-ı tenāvül ola yā vuşlat-ı ĥūr
Böyle bilmek ne ĥalaĥ cennet-i ehlu'llāhı

⁴⁵⁷ māh: şāh D.

⁴⁵⁸ *Düşen iĥlāşa alan: Düş iĥlāşa el-an (!) D*; bu beyitten sonra Trabzonlu Hazînedar-zāde Âĥâh Osman Paşa Divanı'nda olup SA nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:

'Adet-i Ėaĥĥa muĥālif bir iş etmez yohsa
Etse seyret o zamān ĥudret-i ehlu'llāhı
Der-peyi silsile-i düzaĥ olur her nefsiñ
Sedd ederseñ nefsi rāhat-ı ehlu'llāhı

Sebeb-i devlet olur her dü serâ ey Âgâh

İltizâm eyle hemân hizmet-i ehlullâhı

14. MUHAMMES-İ ‘ABDURREZZÂK AĞA BER-NAŞİHAT-NÂME-İ NÂZİM PAŞA⁴⁵⁹

Mefâ’lün mefâ’lün mefâ’lün mefâ’lün

I

Fu’âd-ı ‘âlemi tenvîr eden hüsn-i tabi’atdır

Her eczâ-yı beden ıslâhına toğrı bir âletdir

Hemân ıslâh-ı nefis etmek için o ân fırsatdır

Birâder âdemi âdem eden pâkî[-i] sîretidir⁴⁶⁰

Beşerde şanma kim maflûb olan bu cism ü şûretidir⁴⁶¹

II

Êderken nefis-i ser-keş hışmını sür’atle ger ta’cîl

Oğu ol âye-i “ve’l-kâzîmîne’l-ğayzı” bi’t-tekmîl⁴⁶²

Gel étme zîr-i destânı gerekdir hayr-ıla tenkîl

⁴⁵⁹ AT, s. 51-53; Mehmed Nâzım, *Muhataba (Mu)*, 3. tab‘, Selanik Matbaası, Dersaadet 1328 (İstanbul 1912-1913), s. 83-86; Mahmut Kaplan, “Mevlevî Şairi Nâzım Paşa’nın “Nasihat” Manzumesi” (MK), *Akademik BAKIŞ*, (Üç Aylık Eğitim, Kültür ve Sanat Dergisi), yıl 1, sayı 1, (Şanlıurfa) Bahar 1997, s. 28-29.

⁴⁶⁰ âdem: insân Mu, MK.

⁴⁶¹ *Beşerde şanma kim maflûb olan bu cism ü şûretidir: Ser-â-pâ cism ü sûret ‘ayn-ı şekil ma’neviyyetdir Mu; bu beyitten sonra Mu ve MK’de olup AT nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:*

*Olurlar hüsn-i hulkun her biri meczûb-ı âsârı
Gerek ikbâl u devlettir gerekse mâl u servettir
Eder arz-ı eser nîk ü bed-i fi’l-i beşer zîrâ
Bütün kâr-ı cihân mahkûm-ı fermân-ı hakîkâttir
Olur sanma uluvv-i kadre bâis mesned ü ikbâl
Eden i’lâ kişiyi husn-ı ahlâk u tabîattir
Gel imdi dinle nush-âmiz olan şî’r-i güher-bârı
Ki her bir harfî bir dür-dâne-i bî-misl ü kıymettir
Haşînü’t-tab‘ olup beyhûde halkı eyleme takdîr
Müdârâ vü pulûsa inhimâk etme denâettir
Halîm ol cebr-i nefis et ihtirâz et dil-şikenlikten
Yıkan ekser binâ-yı ayşî seyl-i çeşm-i rikkattir*

⁴⁶² *Ve’l-kâzîmîne’l-ğayzı: “öfkelerini yenenler”. Tamamının meâli “Onlar bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcayanlar, öfkelerini yenenler, insanları affedenlerdir. Allah, iyilik edenleri sever.” olan Âl-i ‘İmrân sûresi 134. âyetten kısmî iktibastır.*

Tevāzu '-pîşegānîñ herkes eyler nāmını tebcîl

*Cihānda mazhar-ı nefrîn olan erbāb-ı nahvetdir*⁴⁶³

III

Bu efrād-ı beşer yekdîgeriñ mir'âtıdır tekmîl

Olur âyîne-i timşâlde her dem saña temşîl

Olunca her muhâtab şüreti gerçi saña teşmîl

Şabûr ol boş bulunma eyleme bir kimseyi techîl

*Kişîye kendi cehlin bilmemek mahz-ı cehâletdir*⁴⁶⁴

IV

Harāmî da'vet eyler kârbânı pür-ceres kılma

Şaķın murğ-ı diliñ mânend-i tûṭî der-kafeş kılma

Kafes kaydına bâ'is nuṭkıdır gel sen de ses kılma

Sözi az söyle her meclisde tazî'î-i nefes kılma

Kemâl-i 'akla burhân-ı kavî şamt u sükûnetdir

V

Yalancı kendiniñ taşdıķine farṭ-ı yemîn eyler

Olur her bir yemîni kendine bir şâhid-i ebter

Durug-ı maşlaḥat-âmîze de gel olma ḥ'âhişger

*Yemîn etme söziñ gerçekte olsa kesr-i kadr eyler*⁴⁶⁵

⁴⁶³ Cihānda mazhar-ı: Hemîşe lâyıķ-ı Mu.

⁴⁶⁴ Bu beyitten sonra Mu ve MK'de olup AT nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:

Görünsen de mazarrat geçme sıdk u istikâmetten

Özü doğru olan insânın encâmı selâmettir

Hasûd olma olursun matlabından mutlaka mahrûm

Aliyyü'l-himmet ol kim rıf'at u feyze delâlettir

Ketûm ol fâş-ı esrâr etme olma nâkil-i meclis

Nemîme çünkü aslâ afv olunmaz bir kabâhattir

Kabûl etme kerem de eylese nâmerd olanlardan

Leîme arz-ı hâcet eyleme beyhûde zahmettir

Seni tezlîl ederler kimseye ikrâr-ı fark etme

Lüzûmundan ziyâde bahs-ı servet mahz-ı hiffettir

Devâm etme konağ-ı âğniyâya kâse-lîs olma

Fakat mâ-fevkini bazan ziyâret örf ü âdettir

⁴⁶⁵ gerçekte: doğru da Mu, MK. / kesr-i kadr: kesri kadr MK.

*Yalan hîç söyleme zîrâ ki encâmı hacâletdir*⁴⁶⁶

VI

Vefâ bir şûh-ı zîbâ tek ruḥ-ı pür-tâbı her yêrde
Hemîşe cezb eden her bir dil-i aşḥâbı her yêrde
Eñ evvel gel gözet ol dil-ber-i nâ-yâbı her yêrde
Unutma hüsn-i ülfet êtdigiñ aḥbâbı her yêrde
Vefâdâr ol vefâ insâna lâyık bir meziyyetdir⁴⁶⁷

VII

Zebân şemşîr-i kâtı'dır olupdur âlet-i zâtıñ
Ġılâfından çıkarken gösterir mâhiyyet-i zâtıñ
Anı söyletme dâ'im koy görülsün fıtrat-ı zâtıñ
Dilerseñ dem-be-dem müzdâd ola ḥayşiyet-i zâtıñ⁴⁶⁸
Anıñ da çâresi terk-i durûğ u terk-i ğıybetdir

VIII

Bu ta'zîm u ta'azzum nâm-ı Hâḳdır cümle yanında
Dem-â-dem zîkr olunca ğıll u ğış ḳalmaz ziyânında
Bu nazm-ı dil-pesendiñ toğrı bir sözdür dehânında
Eger ḳaşdıñ te'âlî ise akrâñıñ miyânında⁴⁶⁹
Tarîḳi herkese ḥâlince ta'zîm u ri'âyetdir

IX

Vefâdâr olmasa âdem bu miḥnet-ḥâne-i ğamda
Ḥayâ vü ḥilm ü riḳḳat ḳalmamışdır her bir âdemde

⁴⁶⁶ zîrâ ki: *elbette Mu*; bu beyitten sonra *Mu* ve *MK*'de olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Yolunca harc u sar eyle sakın isrâfa meyl etme
Bahîl olma cihânda en fenâ huy buhl u hissettir

⁴⁶⁷ Bu beyitten sonra *Mu* ve *MK*'de olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Anılmaksa murâdın her zamân bezm-i ahillâda
Onun tedbiri şart-ı ülfete ifrât-ı dikkattir

⁴⁶⁸ Dilerseñ dem-be-dem müzdâd ola ḥayşiyet-i zâtıñ: *Dilerseñ ola ref' u i'tibârıñ dem-be-dem müzdâd*
Mu, MK.

⁴⁶⁹ Eger ḳaşdıñ Te'âlâ ise: *Murâdıñ muḥterem olmaḳsa Mu.*

Gelüp tehẓīb-i ahlāk etmekli her laḥẓa her demde
Eger āzurde-ḥāṭır olmamak isterseñ 'ālemde
Yolu bir kimseyi incitmeyüp ḥilm ile ülfetdir⁴⁷⁰

X

Cehālet mekteb-i 'irfān içinde zā'il olmuṣsa
Bu yüzden nā'il-i 'irfān olanlar fāzıl olmuṣsa
Aña şükrān-ı ni'met eyleyenler vāşıl olmuṣsa
Saña emr-i ma'īšet hangi yerden ḥāşıl olmuṣsa
Aña iḥlāş ile ancak vazīfeñ ḥüsn-i ḥidmetdir⁴⁷¹

XI

Celāl-i cāh-ıla ger iktisāb-ı şöhret etmekse
Bu maṭba-ḥāne-i 'ālemde aḥz-i ni'met etmekse
Cihānıñ eñ büyük dergāhına bir nisbet etmekse
Merāmiñ vüs '-ı miḳdārınca mülke ḥidmet etmekse⁴⁷²
Aña çāre mücerred her işiñde şıdḳ u 'ıffetdir⁴⁷³

XII

Ṭarīḳ-ı istikāmetde vücūduñ maḥv [u] ifnā et
Namāz u ḥacc u şavmıñla zekātıñ toḡrı icrā et
Nevāhiden teḥāşile evāmir ḥaddin ibḳā et
Saña mevdū' olan her ḥidmeti ḥaḳḳıyla ifā et
Kişiniñ ḳadrini terfī' eden gayret revıyyetdir⁴⁷⁴

⁴⁷⁰ Bu beyitten sonra Mu ve MK'de olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Hatāmı i 'tirāf et boş yere baḥs u inād etme

Cihānda ādemi terzıl eden cehl ü enıyyettir

⁴⁷¹ Bu beyitten sonra Mu ve MK'de olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

Vatandır bâis-i efzâyiş-i emn ü huzûr ancak

Ona insanların borcu hulûs ile muhabbettir

⁴⁷² Merāmiñ vüs '-ı miḳdārınca mülke: Eger ḥāline 'azmiñ mülke ḥüsn-i Mu. / Merāmiñ vüs '-ı: Murādın vüs ' u MK.

⁴⁷³ mücerred her işiñde şıdḳ u 'ıffetdir: şamīmīyet metānet ḥüsn-i niyyetdir Mu.

⁴⁷⁴ terfī': a'lā Mu; Bu beyitten sonra Mu ve MK'de olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

Sebāt et mesleḡinde intizār et vakt-i merhûna

Mükāfāt isteme her gördüğünden çünkü zillettir

XIII

Yetīm ü bî-nevânın gözlerinden eşk-i hasret sil
Cihānda bunların infākını herkesçe vācib bil
Bu efrād-ı beşer hakkında her şām [u] seher ey dil
Çalış kesb-i kemāl et cinsiñe bahş-ı menāfi' kıl
*Geçen şu 'aşr-ı müsteşnāda zīrā 'ilm ü şan'atdır*⁴⁷⁵

XIV

Betā'etle geçirme vaktiñi dünyāya imrenme
Zamān bir zıll-ı zā'il tek geçer āsāra aldanma
Saña tevdī' olan emriñ gel icrāsında uşanma
Mükāfātıñ görürsün hizmetiñ bî-hūdedir şanma
*Mücerred hüsn-i hizmet mücib-i ikbāl ü rif'atdır*⁴⁷⁶

XV

Utan bunca zamān keyfiyyet-i nā-lā'ıkiñdan kim
Ne tahşil êtdiñiz peymāne-i pür-zā'ıkiñdan kim
Hayā et 'ākıbet sevķ eyleyen ol sā'ıkiñdan kim
*Mübālāt eyle emr-i dīne havf et Hālikiñdan kim*⁴⁷⁷
Saña hādī-i rāh-ı istikāmet havf u haşyetdir

XVI

Bu nazm-ı dil-pesendiñ sırrına māhir degilsem de
Buña fihrist-i hikmet söylerim şā'ir degilsem de
Ne vechile dēmişdir evvel ü āhır degilsem de

⁴⁷⁵ Bu beyitten sonra Mu ve MK'de olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

Üzülme dâimâ mâfevkine hasr-ı nazar kılma
Hayâlât u tasavvur nâfile nefse eziyyettir

⁴⁷⁶ Mücerred hüsn-i hizmet mücib-i ikbāl ü rif'atdır: Şamīmīyetle hizmet bā'is-i envā'-ı rif'atdır Mu. / rif'atdır: devlettir MK; bu beyitten sonra Mu ve MK'de olup AT nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:

Umûma hüsn-i zann eyle taharrî-i uyûb etme
Görürsen kendi aybın gör ki irfân u fazîlettir
Darılma her söze âlicenâb ol tavrını bozma
Mazarrat gördüğün hasma mürüvvet gâlibiyyettir

⁴⁷⁷ havf et: havf-ı MK.

*Hakīmāne sözi nazm étmege kâdir degilsem de
Bu kıt'am gûş eden aḥbāba Nāzım bir naşihatdır*

**15. ÜDEBÂ-YI MÜTEKADDİMEDEN CENÂB-I 'AṬÂ BEĞİN BEŞİNCİ CİLD
TÂRİHİNİN 412 NÜMEROLU ŞAḤİFESİNDE KENDİ GÜFTÂRINDAN
OLUP NA'T-I CENÂB-I 'ALİYY'ÜL-MURTAẒA RAḐİYALLÂH^U 'ANH^U
ÜZERİNE ZİRDE YAZILAN 'ABDURREZZÂK AĞANIN TAḤMİSİDİR⁴⁷⁸**

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

I
Vücūduñ mişl-i şeh-bāl-i hümā yā Ḥaydar-ı Kerrār
Olupdur cāy-ı pervāzıñ semā yā Ḥaydar-ı Kerrār
Maḳām-ı āşyānıñ i'tilā yā Ḥaydar-ı Kerrār
Saña ḥubb ile faḥr eyler 'Aṭā yā Ḥaydar-ı Kerrār
Sezāvārī-i luṭfuñdur vefā yā Ḥaydar-ı Kerrār

II
Fu'[ā]dıñ nūrdan maḥlūk olup ey cevher-i yek-tā
Eñ evvel genc iken imāna geldiñ ey kerem-fermā
Bu eşrāf-i qarābet sendedir ey yāver-i 'uzmā
Aḥ-i Maḥmūd u İbnⁱ 'Amm-i Aḥmed hem-ser-i Zehrā
Saña zāhir 'ulūm-ı dü serā yā Ḥaydar-ı Kerrār⁴⁷⁹

III
Bu heybet bu şecā'at sendedir ey ḥāver-i dānā
On iki evliyā nesliñden oldı 'ākıbet peydā
Temedduḥ medḥ-i zī-şānıñda zūldür bu tır-i ḥaḳḳā

⁴⁷⁸ SB, s. 58-61; bu manzume, şairin divanında bulunmamaktadır (Tayyârzâde Atâ Bey (Atâ'ullah Ahmed el-İstanbulî), *Divân-ı Atâ*, Millet Kütüphanesi, koleksiyon Nu. AEMzm 301; Muhittin Eliaçık, *Tayyâr-zâde Atâ Divânı*, y.y., Ankara 2003); Mehmet Arslan, *Tayyâr-Zâde Atâ Osmanlı Saray Tarihi (Târîh-i Enderûn) -V- (TE)*, Kitabevi Yay., İstanbul 2010, s. 623-625.

⁴⁷⁹ dü: her TE.

'Aliyyü 'l-Murtażā şîr-i Hudâ nûr-ı düvüm me 'vâ
Eşerle zâtıñ oldı muktedâ yâ Haydar-ı Kerrâr

IV

Hemîşe sendedir 'irfân nazîriñ görmedi devrân
Melek eşrâfiña hayrân felek vaşfiñda ser-gerdân
Kalemde yoğ-iken iz'ân ne vechile éder i'lân
Mu'âvin zât-ı pâkiñdir Resûl-i Ekreme her ân⁴⁸⁰
Seniñle oldı icrâ-yı gazâ yâ Haydar-ı Kerrâr

V

Fütûhâtıñ yazılmıştır hemîşe 'arş-ı ekberde
Anuñ'çün nâm u şânıñ kaldı hâlâ gerçî dillerde
Zebân-zeddir sünûhâtıñ degildir baħr ile berde
Bedirde hem Uħudda Ğazve-i Hayberde her yerde⁴⁸¹
Olup kâfi-i 'avn-i Muştafâ yâ Haydar-ı Kerrâr

VI

Hemîşe vâdi-i ceng ü cedelde intişâr êtdi
Egerçî harbe girmekle hemîşe iftiħâr êtdi
Ğazâda cân-fedâlık rütbesiñ hem ihtiyâr êtdi
Vücûd-ı zulm ü küfri Zü'l-fikârıñ iktitâr êtdi⁴⁸²
Ser-i a'dâya yağdırdı[ñ] belâ yâ Haydar-ı Kerrâr

VII

Seni 'âlemde mümtâz eylemişken Hâzret-i Mevlâ
Każâ hükmiyle olmuşdur Ebû Bekre meger i'tâ
Kader ger düşmeseydi ortaya ey server-i zîbâ

⁴⁸⁰ pâkiñdir: pâkiñdi TE.

⁴⁸¹ hem: vü TE.

⁴⁸² zulm ü: zulm-i TE.

Hilâfet şübhe yokdur zâtıña mevrûş iken zîrâ⁴⁸³
Nühâsîñ aldı hubb-ı mâ-sivâ yâ Haydar-ı Kerrâr

VIII

Mühâcirle olan Ensârdaki ara dü nîm oldu
Biri Bû Bekre dâ'ir dîgeri saña zamîm oldu
Egerçî zât-ı pâkiñ zât-ı Şiddîka nedîm oldu
Saña halka cesâret irtikâbıyla elîm oldu
Kî hâsimdir bu da 'vâ-yı Hudâ yâ Haydar-ı Kerrâr⁴⁸⁴

IX

Seniñ seyf-i celâliñdir êden küffârı hep tedmîr
Şufûf-ı harb-ı a'dâya vèren bir hamlede teşhîr
Bu yüzden eyledik kalb-i Resûl-i Ekremi tebşîr
Seniñ zât-ı şerîfiñdir bu dîni eyleyen tenvîr
Vücûduñ êtdi teş'îl-i zükâ yâ Haydar-ı Kerrâr

X

Cihâdiñ sevkına teşvîk êder yârân u aḥbâbıñ
Mükemmel eyleyen emr-i cihâdiñ her bir esbâbıñ
Zafer bulmak du'âsı'çün açupdur bâb-ı mihrâbıñ
Necâhiñdir kemâl-i feyz-i çâr-erkân-ı aşḥâbıñ
Seniñ şe'n-i 'azîmiñ muḳtedâ yâ Haydar-ı Kerrâr

XI

Şeb-i hecrinde olduñ hem Resûle cā-nîşin taḫbîk
Hemân gâr-ı Hîrâda düşmeni her vechile taḫḫîk

⁴⁸³ zîrâ: ba'zın TE.

⁴⁸⁴ Bu beyitten sonra Tayyâr-Zâde Atâ Osmanlı Saray Tarihi'nde olup SB nüshasında yer almayan beyit şudur:

Buña burhân yeter 'Ammâr'ıñ 'Amr'a cânını 'arzı
Kazâ gösterdi ḥayf 'aks-i rızâ yâ Haydar-ı Kerrâr

Sen etdiñ 'ālemi dīn-i Resūle 'ākıbet teşvīk
Sen etdiñ ibtidā Şiddik ile Mi'rācı çün taşdıķ
Saňa keşf oldu her sırr-ı semā yā Haydar-ı Kerrār

XII

Ebū Bekr ü 'Ömer Osmān 'Alīdir 'ākıbet her bār
Seniñle oldılar şām u seher ceng-āver-i küffār
Olunca Zü'l-feķārıñ gazvede meslül-i hūn-efşār
Tevakküfsuz edüp Fārūk u 'Affān şıdkını izhār
Edüp bunlar da ol farzı edā yā Haydar-ı Kerrār

XIII

Yaratmışdır seni Yezdān kemāl-i luṭf ile her ān
Seni gördükçe ins ü cān olur eṭvārıña hayrān
Çıkarken göklere nāmıñ felekde raķs eder Keyvān
Bu dīni eyleyen itķān u cem'-i Hazret-i Kur'ān
'Ömer 'Osmāndır hem-pā saňa yā Haydar-ı Kerrār

XIV

Günehkārım ḥaṭādārım bu yüzden pür-melālim kim
Bu dünyā-yı deniñiñ şervetinden bī-nevālim kim
Kalem vaşfıñda kāsır ben daḥi hem bī-maķālīm kim
Ben ol vādī-neverd-i hayret-efzā-yı hayālīm kim
Giderken rāh-ı Haķķa yok sivā yā Haydar-ı Kerrār

XV

Kuşūrum olsa bī-pāyān elem çekme gel ey yārān
Hemīşe saňa püştībān olur şāh-ı Necef her ān
Cihānda çekme ḥusrānı müsā'iddir saňa Yezdān
Yazılsa deḡtere dünyā vü mā-fīhā kadar 'işyān⁴⁸⁵

---

⁴⁸⁵ Yazılsa: Yazılma TE.

Olur imdād ile alb-i hevā yā Haydar-ı Kerrār

XVI

Zebānım dā'imā bu mıṣra'ın maẓmūnını söyler
Şaḥābīler sezādır eylesün her vechile ezber
Dil-i āṣüfte kim bundan ziyāde maṭlabı n'eyler
*Şefā'at Muṣṭafādan şefḳati senden ümīd eyler*⁴⁸⁶
Muḥibb-i ḥānedānıñ dā'imā yā Haydar-ı Kerrār

XVII

Saṇa ḥidmet için yokdur benim bir şervet ü cāhım
Olunca za'f-ı pīrī mānī'-i ḥidmet dil-āgāhım
Olunca zıkr-i evṣāfiñ hemīşe zīb-i efvāhım
Tehī-destdir bu 'abd-i 'ācizi[ñ] ser-māyeden şāhım
Baṇa medḥiñde vēr zevḳ-ı nühā yā Haydar-ı Kerrār

XVIII

apudan başka yokdur meskenim bī-sāyeyim luṭf'et
Bu sinn ü sālde bī-şervet ü bī-māyeyim luṭf'et
Tecerrüd 'āleminde her zamān bī-ḡāyeyim luṭf'et
Ol 'āciz bī-kes ü bī-ṭā'at u bī-vāyeyim luṭf'et
Şaḥābetdir temennī vü recā yā Haydar-ı Kerrār

XIX

Şefā'at isterim senden meḡer rūz-ı kıyāmet hem
Şefī'ü'l-müznibīnsin şāḥib-i luṭf u kerāmet hem
Dürüdum tuḥfe-i şāyestedir taḳdīme elbet hem
Şalāt olsun Resūle saṇa her ān bī-nihāyet hem
Selām aṣḥāb ile āle 'Aṭā yā Haydar-ı Kerrār

⁴⁸⁶ ümīd eyler: ider ümmīd TE.

**16. CİDDE NÂ'İBİ HAYDARİ FAZİLETLÜ İBRÂHİM HAZÂNÎ EFENDİNİN
SER-GÜZEŞTİNE DÂ'İR OLUP TAHMÎS OLUNMAK ÜZRE
'ABDURREZZÂK AĞAYA GÖNDERMİŞ OLAN KAŞİDENİN
TAHMÎSİDİR⁴⁸⁷**

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

I

Devr-i felek kî kıldı beni gerçi tarmâr
Geldi hazâni der-pey olan faşl-ı nev-bahâr
Sâkî hemîşe vermeli bir câm-ı hoş-güvâr
Bir gün zebûn-ı miḥnet olup kalb-i dâğdâr
Gönlümde süz-ı 'aşk başımda hevâ-yı yâr⁴⁸⁸

II

Kıldı şarâb-ı 'aşk beni böyle der-be-der
Êtdi hemîşe bâdiye-peymâ-yı baḥr ü ber
Çeşm-i siyâh bir âhû için serserî meger
Gezdim o gün cevânib-i âfâkı ser-te-ser
Rencûr-ı derd-i fûrkât u maḥzûn [u] dil-fikâr

III

Sayd u şikâre çıkmak için rûz u şeb müdâm
Kurdum fezâ-yı 'aşk u maḥabbetde özge dâm
Âhû bu dâm-ı 'aşka düşünce 'ale'd-devâm
Dutdum naşılşa gûşe-i şahrâda bir maḥâm
Çıkdı o demde karşıma bir şûḥ-ı gül-'izâr

IV

Âhû degil bu avladığım mîr-i pür-funûn

⁴⁸⁷ AT, s. 100-106; Ataulah Ağa, *Yazma Şiir Mecmuası (AA)*, t.y., s. 2-4.

⁴⁸⁸ *Gönlümde: Gönlüle AA.*

Geldi serildi yanıma eşvābı nıl-gün
Bilmem ne yolda ‘arz edeyim tavrını bugün
Şehlā gözünde gözligi üstünde rind-gün
Baston elinde ser-hoş u mağrūr ‘işvekār

V

Ğunc u delāl ü ğamze ile nāz u ‘işvesi
Taşvīr olundu ‘ālem-i mestīde cilvesi
Bir kat daha göründi güzellikde şīvesi
Artırdı şīvesin o alafranķa kisvesi
Bir başka renge girdi o mīr-i şafā-şi‘ār

VI

Kurduķça dām-ı kākülüne dāne-i beniñ
Murğ-ı dili esīr edecek şübhesiz ānıñ
Hem kola gömlek ile panīteolon tenin
Şıkılmış meger o süsli boyunbağ-ı gerdeniñ⁴⁸⁹
Çözdü göründü sīne-i berrāk-ı tābdār

VII

Mihr-i ruħuñda hıyrelenüp dīde-i kamer
Çarħ vücūd-ı [e]ncüm-ile oldu şu‘lever
Yāver olunca meclis-i ‘uşşāķa ser-be-ser
Etrāfa şu‘le vèrdi o pırlanķa kopçalar
Şāyeste étse ‘ıkd-ı Süreyyāya iftiħār

VIII

Ruhsārı pek haţarlı olup nāz-perveriñ
Her dem yanında uymuş olan mār-ı bī-periñ
Bir bir muţalsam oldu dü zülfeyn-i ejderiñ

---

⁴⁸⁹ süsli: şuşlı AT.

Güyâ kî genc-i sîne-i hüsnünde dil-berin⁴⁹⁰

Ağyâra karşı her biri bir kufl-i istitâr

IX

‘Aşkî hemîşe zinde eder İbn-i Fârîzî

Hergiz derûn-ı dilde kımaz her ‘avârîzî

Rûy-ı nigâra şarf ediniz nakd u fâ’îzî

Bildirdi kıymetiñ yed-i beyzâya ‘ârîzî

Kâmet ‘aşâ-yı mu’cizi etmişdi şermsâr

X

Ceyş-i Habeş kî sevķ olıyor mülk-i Rûma bes

Ya’ni cihânı kapladı zulmet o nev-heves

Dêdi Hâzâni başka cihetden ümîdi kes

Perçem tağıldı rûyuna ebrûya düşdi fes

Kopdı derûn-ı sînede feryâd u âh u zâr

XI

Dêdim perî mi yoksa melekdir bu gül-beden

Dêrler emîr-i Cidde midir mâye-i Yemen

İşte bu mîr-i tevbe-şiken ya’ni ol Hâsan

Açdı dehân-ı nâzî[nı] şordı bilür misin

N’oldı Hâzâni nerededir o rind-i bâde-ğ’âr

XII

Ol mîr-i pür-şafâ ne güzel şâh-bâz imiş

‘Uşşâkı aldı bağına yekke-tâz imiş*

Dêrler Hâzâni orda daği ser-firâz imiş

Duydum kî şimdi sâkin-i hâk-i Hicâz imiş

Girmiş libâs-ı tã’ate olmuş da tevbekâr

---

⁴⁹⁰ hüsnünde: hüsnünde AT.

XIII

Girdik egerçi Һazret-i mīriñ bu mihrine
De'b-i maħabbet üzre bulun düşme hicrine
Elden bırakma 'ıffeti aldanma zikrine
Niyyet şahīh ise acıdım 'aql ü fikrine
Maħv oldu hayf eski şeref eski i'tibār

XIV

Gönlüm egerçi lezzet-i dīdārı derk edüp
Her dem nigāh-ı ğamze-i hūbānı fekk edüp
Uymuş cünūna Һırķa-i zühhādı berk edüp
Ayırdı yār çeşm-i vefādārı terk edüp
'Ākil eder mi ğūşe-i mihrābı ihtiyār

XV

Bu kıt'ada kî sen de benem ben de hem senem
Artık fütāde-i dergāhıñ oldum ey şanem
Rāh-ı 'aşķda küşte olan Һaydarīdenem*
'Arz etdim ol fakīr-i ҡalender-şıfať benem
Maħbūs-ı ҡayd-ı ğurbet ü maġdūr-ı rūzgār

XVI

Burc-ı Yemende zāhir olup mīr-i pūr-mezāk
Çekdi diyār-ı Necde beni şūh-ı zū-nitāk
Tıfl-ı ümīdi ya'ni alup dāye-i firāk
Āġūş-ı şefķat[iñ]den ayırdı bizi 'Irāk
Geh Cizre Cidde ğāh Sitanbul olup diyār

XVII

Geldi oturdu yanıma ol mīr-i 'işve-sāz
Nāz u niyāza başladı ol şūh-ı ser-firāz
Lābūd beni esīr edecek çeşm-i şāh-bāz

Mümkin mi meslekimden ayursun beni Hicāz

Muhtāc-ı lutfuñum bugün ey mîr-i kām-kār

XVIII

Étdim egerçi Ka‘be-i hüsnüñ tavāfını

Göñlüm riyāz-ı mîrden almış kifāfını

İstek édince bir gülünüñ iktitāfını

Bir kahkahayla güldi o dendān-ı şāfını

Gösterdi şanki her biri bir dürr-i şāhvār

XIX

‘İşret-serāy-ı Necde düşürdükde kıymeti

Geldi oturdı yanıma bir mîr-i halveti

Vérđi mezāk-ı tab‘ıma bir cām-ı safveti

Cem’ étdi nāy u muṭrib [ü] erbāb-ı ‘işreti

Mir’at-ı dilde kalmadı bir zerrece gubār

XX

İşte kuruldı çenber ü hem-sāz-ı Ermyeniñ⁴⁹¹

‘Ayyūka çıkdı nefha-i āvāz-ı Ermyeniñ

Hey hey karışdı perde-i şehnāz-ı Ermyeniñ

Ditretđi çarhı zemzeme-perdāz-ı Ermyeniñ

Rūy-ı zemīne çeşm-i felek oldı eşk-bār

XXI

Göz göz olup göñülde olan cerh ile qarāh

Vérđi tedāvi anlara bir cām-ı pür-ferāh

Parmaqlar oldı dā‘ire-i qavs u hem kazāh

⁴⁹¹ Ermiya (Jérémie/Yeremya), İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerdendir. MÖ 6. yüzyılda Kudüs Buhtunnasar tarafından tahrip edilmesine karşı ağıt yakmasından “ağlayan peygamber” olarak adlandırılmıştır. (Bkz.: Şemseddin Sâmî, *Kâmûsü’l-A‘lām*, cilt: 2, Mihran Matbaası, İstanbul 1306 (1889), s. 841.)

Leb-rîz-i neş'e <olup> olmaz idi 'işvesiz kadeh

Vërmezdi bûsesiz elime cām-ı zer-nigār

XXII

Geldi bahār érdi dem-i intizārımız

Bu encümende cām-ı kadehdir medārımız

Dest-i ferahla vërdi baña ol nigārımız

Keyf-i şarāba uydı dil-i bî-karārımız

Bünyād-ı şabr u tākātımı kıldı tārmār⁴⁹²

XXIII

Ser-hoş görünce dīde-i hūn-bār-ı mehveşi

Kākül çözüldi kapladı ruhsār-ı mehveşi

Gördüm husūf içinde iken yār-ı mehveşi

Āğūş-ı 'aşka aldık o dil-dār-ı mehveşi

Beh beh ne 'ālem oldu o gün zevk-ı nev-bahār

XXIV

Dört beş kadehle işte gören hasb u hālını

Ref' etdirüp başında olan her hayālını

Her bir nighle añlar iken her maqālını

Mestāne lutf' edüp bize künc-i vişālını

Vërdi murādı kalmadı amāle intizār

XXV

Ol hıttā-i mübāreke kimse kılmaz ā

Ben tek hemīşe cürm ile 'işyān u hem haṭā

Bu bende-i kemīneñizi 'afva kıl sezā

Yā Rab be-kadr-i Ka'be-i Sulṭān-ı Enbiyā

Yā Rab be-hāk-i ravza-i faẓl-ı Çehār Yār

---

⁴⁹² tārmār: tārūmār AT.

XXVI

İşbu kaşîde koymadı bir iştibâhımı
Terk eyledim bu yolda hemân ‘izz ü cāhımı
Cürm ü haṭāya karşı unutmam İlâhimi
Uydum hevâ-yı ‘aşka bağışla günâhımı
Yok bende hîç muḳâvemet-i ḥüsne iḳtidâr

XXVII

Sensiñ İlâhi rûz-ı cezânıñ nedâmetin
Erbâb-ı cürme gösterici her merâretin
*“Lâ taḳneṭü” egerçi yazupdur berâ’etin*⁴⁹³
Gösterme maḥşeriñ bize hevl-i ḥacâletin
Her bir kuşûra merḥametiñ vèrdi ictisâr

17. ‘ÂLÎ-CENÂB LEBÎB EL-MEVLEVÎNÎN ALTI BENDLİK ḲASİDESİ ÜZERİNE ERBİL EŞRÂFINDAN ‘ÂLÎ-CENÂB ‘ABDURREZZÂḲ AĞA’NIN TAḤMİSİDİR

⁴⁹⁴

Fe ‘ilâtün fe ‘ilâtün fe ‘ilün

Birinci Maḳalesi

I
İ’tikâf-ḥâne-i Yezdân yolıdır
Pâyitaḥt-ı şeh-i devrân yolıdır
Hem serâ-perde-i ḥâḳân yolıdır
Mevlevî meslegi ‘irfân yolıdır
‘Aşqdır menheci rindân yolıdır

⁴⁹³ “De ki ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allâh’ın rahmetinden **ümit kesmeyin!** Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir. Allâh’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin.” Kur’ân-ı Kerim Zümer sûresi 53. âyetten kısmî iktibastır.

⁴⁹⁴ SB, s. 100-106; Muhammed Lebîb b. Mustafa El-İstanbuli, *Mecmua-i Eş’ar (ME)*, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksiyonu, Nu. 01989, v. 44a-45b.

II

İntişār êtdi selefden halefe
Yapılup nûri anıñ her tarafa
Gidelim Hâzret-i Şâh-ı Necef'e
Çıkar encâmda semt-i şerefe
Dergeh-i Hâzret-i Sulţân yolıdır

III

Şu vèrir teşne şadîka orası
Oldı âşâr-ı 'atîka orası
Nûrdur râh-ı refîka orası
Şapma bir başka tarîka orası
Semt-i tecrîdde dîvân yolıdır

IV

Oraya gitmiş olan her cühelâ
Oldılar anda hemîşe fuзалâ
Söyledi zümre-i erbâb-ı vefâ
Cân şıkılmaz gidiyorken zîrâ
Kûy-ı cānāna giden cān yolıdır

V

Yüz kara gitmiş iken ağ döner
'Avdet eylerse de pür-dâğ döner
Münkirîn kuşları çün zâğ döner
Oraya haste giden sağ döner
Dermend-i gama dermân yolıdır

VI

Gözün aç şâm u seher ey meh-rû
Nûş-dârû gibidir anda kî şu
Pek muqaddesdir orası yâhû

*Pek yeginlikdir o rāhda tek ü pū
Dermend-i ğama dermān yoludur⁴⁹⁵*

İkinci Makalesi

I
Na‘tları oldu hemān zīb-efvāh
Derghinde dēdiler māşāllāh
Kapusunda yazılup bismillāh
Çillesini çekene eyvallāh
Kuvvet ister kî bu merdān yoludur

II
Dā’imā sālik olanlar pūr-āh
Oraya gitmeyecek her gümrāh
Orası bārgēh-i şāhenşāh
Keç [ü] mu’avveclere olmaz şeh-rāh
Toğrudan toğrı Müselmān yoludur⁴⁹⁶

III
Oraya uğrayamaz her canbāz
Dā’imā ‘aşk-ı ḥaḳīkatle mecāz
Oldılar anda hemīşe mümtāz
Mevlevī meşrebi ‘irfān u niyāz
Meşnevī mezhebi imān yoludur

IV
Dā’imā geçmede fāzıl oradan
Gēcemez ‘āṭıl u cāhil oradan

⁴⁹⁵ Bu beytin ilk mısraı ME nüshasında bulunmamaktadır, ikinci mısraı ise bir önceki beytin son mısraın tekrarıdır.

⁴⁹⁶ Toğrudan toğrı: Toğrudan toğru ME.

Gècecek ‘ālim-i vāşıl oradan
*Rāh-ı rāstī bulur ‘āķil oradan*⁴⁹⁷
O yolu şanma kî nādān yolıdır

V

Anda hep ‘āķil olur her Mecnūn
Her giden oldu oradan maĥnūn
Nūr-ı irfān ile olmuş meşhūn
Her devirde bulunur zevķ-ı derūn
Ne güzel bir dem ü devrān yolıdır

VI

Ravza-i bāĝ-ı cināndır vaţanıñ
Gülşeniñ oldu hemān pīrezeniñ
Oldı gülzāra sezā cān u teniñ
Añla yā hū bu mezāyayı seniñ
Gitdigiñ vādi-i iz‘ān yolıdır

Üçüncü Maķalesi

I

İntişār etti hemīşe nūrı
Parladı ravzasınıñ her sūrı
Hep müsahĥardır aña dīv ü perī
Şīr olur işbu tarīķiñ mūrı
‘Āşķa mülk-i Süleymān yolıdır

II

Oldı gülzār-ı irem müştāķa
Koķusu çıķdı hemān āfāķa

---

⁴⁹⁷ *Rāh-ı: reh-i ME.*

Vechi var çıkısa bile iřfāka
Gl açar hāk-i reh-i 'uřřāka
Ravza-i huld u gülistān yoludur

III

Dergeh-i pīre eger āker iseñ
Mevlevī meşrebine mazhar iseñ
Menhec-i 'aşka hemān reh-ber iseñ
řořbetiñ toğrısını añlar iseñ
Meřnevī řīvesi Kur'an yoludur

IV

Vařřiyān rām olacağ çöllerde
Dā'imā sağ ile hem şollarda
Gemiler gezmededir pullarda (?)
Kaçre deryālanur ol yollarda
Sāhil-i kulzüm-i ihsān yoludur

V

Bu kerāmet kī olup řām u seşer
Sāye-i pīrdedir gerçi meger
Mevlevī nāzımı her lağza dēr
Giryeyi hānde ēder zehri şeker
Hāřıl-i zevķ-ı firāvān yoludur

VI

Qışlasında neferān oldu ferīķ
Ba'd ez in mnķir olan oldu řefīķ
Olmalı řām u seşer aña refīķ
Kendine gel be hey 'āřık bu tarīķ⁴⁹⁸

---

⁴⁹⁸ kendñe : kendine ME.

Menba '-i vuşlat-ı cānān yoludur⁴⁹⁹

Dördinci Maqalesi

I

Mevlevī dergehidir kutb-ı medār
Hem semā'-hāneleri pür-envār
Çün Lebīb söyledi her leyl ü nehār
Gidemez münkir-i har leng ü süvār
Bād-ı pā esb-i küheylān yoludur

II

Her sözi kendine düz aňlatmaq
Vechi var her şeb u rüz aňlatmaq
Aña erbāb-ı rümüz aňlatmaq
Müte'aşşıblara söz aňlatmaq
Neme lāzım bu suhandān yoludur

III

Bu gidiş böyle gider maşşere dek
Gêçme bu bādiyeden dizgini çek
Doğrı yoldur bu aralık bī-şek
Çirkin işdir buralardan dönmek
Ser-te-ser zümre-i hūbān yoludur

IV

Buradan münkir olanlar gêçemez
'Ākıbet zümre-i būmlar gêçemez
Şöyle ki dēv vü perīler gêçemez
Uçsa da zāğ u zeğanlar gêçemez

---

⁴⁹⁹ *Menba '-i vuşlat-ı cānān yoludur: Merdüm-i vāle vü hayrān yoludur ME.*

Burası bülbül-i nālân yoludur

V

Bu tarîkatda varır Firdevse
Ba'd ez ın bir de döner Firdevse
'Âkıbet hatve atar Firdevse
Bu yoluñ uçı çıkar Firdevse
Münkiriñ rāh-ı beyābān yoludur

VI

'Ahdine şābit olan ehl-i vefā
Gidecek ravzaya erbāb-ı şafā
Şābit ol ehl-i dil ol subḥ u mesā
Dönme ikrārdan 'āşık zīrā
Mevlevīniñ yolu peymān yoludur

Beşinci Makalesi

I

Düşürür başıma her dem sāye
Andadır her bir olan ser-māye
Luṭf u iḥsānı olup bī-ğāye
Düşelim şehre-i Mevlānāya
Pāyitaḥt-ı şehe zī-şān yoludur

II

Nāzımıñ nazmı olup siḥr-i ḥelāl
Okununca koyamaz dilde melāl
Söyledi nāzım-ı Mevlāna Celāl
Aramaz başka delīl ehl-i kemāl
O yol 'āşıklara burhān yoludur

III

Mısrâ olduğda hemîşe hem-râh
Gördi zindânı göziyle ol şâh
‘Âkıbet oldı hemân ‘âlî-câh
Yūsufistân-ı maḥabbetde bu rāh
‘Âşık-ı ğam-keşe Ken ‘ân yoludur

IV

Nî‘met ü eṭ‘imeyi buldı nişâb
Dergehe geldi hemân şîb ü şebâb
Çün seḥâvetde olupdur pür-tâb
Fuḳarāya ne güzel rāh-ı şavâb
Ma ‘nevî servet ü sāmân yoludur

V

Bahrda ‘âşıkā nevl vèrmezler
Teşneye eṭ‘ime bol vèrmezler
Gülşeniñden aña gül vèrmezler
Şaḥs-ı bîġāneye yol vèrmezler
Bu revîş zümre-i yārân yoludur

VI

İçmemişken Cem ü İskender ü Key
Cām-ı Cemşîd ile bir sāġar-ı mey
Étdiler ‘âlem-i dünyādan tay
Çeşm-i aġyāra görünmez bir şey
Gözi açıklara seyrân yoludur

Altıncı Maḳalesi

I

Devreye başladılar ḥayli mürîd

Hem semā‘-hāneleri oldu mezīd
Nefha-i nāy u nevā oldu bedīd
*Nāydan aldı haber dēdi berīd*⁵⁰⁰
Bu tarīk āh ile efgān yoludur

II

Her kim olsa bu tarīka mālīk
Olamaz ‘ālem içinde hālīk
Şu‘leverdir bu tarīk-ı nāzīk
*Ḳurtulur burda bulunmuş sālīk*⁵⁰¹
‘Aşkıñ ol rāh pek āsān yoludur

III

Ne bilür ehl-i tarīkat ne imiş
Ne bilür ehl-i maḥabbet ne imiş
Ba‘d ez īn kūnh-i ḥaḳīkat ne imiş
Hīç bilür mi reh-i rahmet ne imiş
Münkiriñ gitdigi ‘iṣyān yoludur

IV

Andadır ḳand u nebāt-ı cāvīd
Andadır ‘ahd ü ṣebāt-ı cāvīd
Andadır remz ü nükāt-ı cāvīd
Bulunur anda ḥayāt-ı cāvīd
Menba‘-i çeşme-i ḥayvān yoludur

V

Gitmeyen añlayamaz ey hoş-hū
Anda yokdur hele sihr ü cādū
Nūrunı almış iken her bir sū

---

⁵⁰⁰ *berīd: rebāb ME.*

⁵⁰¹ *Ḳurtulur burda bulunmuş: Ḳorḳulu yolida bulunmaz ME.*

*Giden añlar bu tarīķ-ı dil-cū
Semt-i 'aşkıñ niçe pinhān yolıdır*

VI

Gizli 'aşkıñ var ise bildirme
Dil-i ağıyāra hemān şaldırma
Münkiriñ ta' nesine dil vërme
*Sen Lebībā oradan ayrılma
Bu gidiş cümle muḥibbān yolıdır*

MUSAMMÂT TAḤMÎSLERİ

1. ŞEYḤÜ'L-İSLÂM 'ABDUL'AZİZ EFENDİ MERḤŪMUÑ DERGÂH-I ḤAZRET-İ KAḌİYÜ'L-ḤACÂTA 'ARZ-I NİYÂZ U MÜNÂCÂT VE CENÂB-I SEYYİDÜ'L-KÂ'İNÂT 'ALEYHİ EFḌALÜ'Ş-ŞALÂVÂT EFENDİMİZ ḤAZRETLERİNİN NA'T-I CEMİLİNİ MÜŞTEMİL TERKİB-İ BEND-İ HOŞ TA'BİRÂTI ÜZERİNE 'ABDURREZZÂK AĞA TARAFINDAN TAḤMÎS EDİLMİŞDİR⁵⁰²

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Birinci Bendi

I

Dâr-ı dünyâda olan fırka-i aşhâb-ı zenîm
Her sefâhatde olan zümre-i erbâb-ı zemîm
Raḥmet-i Ḥaḳla olur nâ'il-i gülzâr-ı na'îm
Ḥasbiyallâh zehî mağfiret-i Rabb-i Raḥîm
Ni'me Mevlâ-yı Hudâvend-i 'aḳâ-baḥş-ı Kerim

II

Kâffe-i ḥaḳ-ı cihân dergehine mihmândır
Râzık-ı her dü cihân zât-ı 'azîmü'ş-şândır
Mâlik-i kevn ü mekân ḥâmi-i ins ü cândır
Ḥ'ân-ı iḥsânı küşâde deri bî-derbândır
Süfre-i ni'met ü luḳ u keremi ḥaḳka 'amîm⁵⁰³

III

Mücrimiñ zenbi ile olmalıdır ḳalbi siyâh

⁵⁰² SA, s. 17-32; Nevzat Kaya, *Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli (Tahlîl ve Metin) 1732 (RE)*, TTK Yay., Ankara 2003, s. 102-108.

⁵⁰³ *ni'met ü: ni'met-i RE.*

Ṭā'at-ı Hāḳdan eger étse bile istikrāh
Günde biñ kerre nedāmetle çeker nāle vü āh
*Dāmen-i merḥameti perde-keşi rŭy-ı gŭnāh*⁵⁰⁴
Setr éder kullarınıñ cŭrmŭn o Settār-ı Hālīm

IV

Ḳaṭredir ma'şiyet-i ehl-i kebā'ir ašlā
Bahr-i rahmetde éder luṭf ile her dem imḥā
Bunı hergiz édemez kŭl-i zebānım imlā
Faẓl-ı Mevlā-yı Kerīme ola ġālib ḥāṣā
Her ne deñlü çok ise ma'şiyet-i 'abd-ı le'im

V

Dā'imā ḥayr u şeri Ḥaẓret-i Allāh édecek
'Āḳıbet ḥayrı sever şirkden ikrāh édecek
Her ne eylerse éder ḥalkı da āġāh édecek
Ehl-i ṭā'at 'amelin tuḥfe-i dergāh édecek
Bu gŭnāhkārıñ ola pīş-keşi cŭrm-i 'aẓīm

VI

Cŭrmŭme mu'terifim ḥavf u recā içre mekīn
Olamam cŭrm ũ ḥaṭādan hele bir kerre emīn
Ḳahr u luṭfı var iken eyleyemem āh u enīn
*Yā éder faẓlı beni dāḥil-i Firdevs-i berīn*⁵⁰⁵
*Yā olam 'adli ile ġŭṭe-ḥor-ı nār-ı caḥīm*⁵⁰⁶

VII

'Azm-ı rāh eyleyemem dergeh-i şāhenşāha
Düşemem daġdaġa-i zevḳ u şafā vü cāha

⁵⁰⁴ *perde-keşi*: *perde-ġi-i RE.*

⁵⁰⁵ *éder*: *ide RE.*

⁵⁰⁶ *'adli*: *'adl RE.* / *ḥor*: *har RE.*

Ba'd ez ın yüz veremem zümre-i her gümrāha
Tutmuşumdur yüzümi cünkü kelām-ı Allāha⁵⁰⁷
Umaram fazlı ile menzil ola dār-ı na'īm

VIII

Étdigim ma'şiyete gerçi güvāhım çokdur
Anı inkār edemem nāle vü āhım çokdur
Dergeh-i merḥamete medd-i nigāhım çokdur
Ey Kerīm ism-i Hudā gerçi günāhım çokdur⁵⁰⁸
Sañadır rüy-ı rızā gayra penāhım yokdur⁵⁰⁹

İkinci Bendi

I

Pür-ḥumār étdi beni cām-ı şarāb-ı engür
Oldı bu nefsi ḥabīşim bu ḥatāya mecbūr
‘Ākıbet olmalıyım dergeh-i Ḥaḳdan mehcūr
Gāh ser-mest-i mey-i ma'şiyetim geh maḥmūr
Dilde dā'im heves-i lehv ü tarab meyl-i fucūr

II

Uyanık olmayan érmez hedef-i maḳşūda
Atılan nāvek-i iḳbālī düşer mefḳūda
‘Ākıbet düşmelidir dağdağa-i maḥdūda
Nevm-i ḡafletden uyanmaz bu hevā-alūde⁵¹⁰
Güşuna érmeyecek velvele-i nefḥa-i sūr

III

Açılur maḥkeme-i rüz-ı cezā içre kitāb

⁵⁰⁷ kelām-ı: kerīm RE.

⁵⁰⁸ Kerīm ism-i: kerem-ıssı (!) RE.

⁵⁰⁹ rızā gayra: recā gayri RE.

⁵¹⁰ Nevm-i: Hân-ı RE.

Cümle halkıñ görünür eylediği cürm ü sevāb
Verilür defter-i a‘māle göre hüküm-i ‘azāb
*Gelmiyor yādına hīç keşmekeş-i rüz-ı hisāb*⁵¹¹
Göre hālin turıcağ maḥkeme-i yevm-i nüşūr

IV

Bende-i rû-siyehim rüz-ı cezā neyleyeyim
Bende yok tâb-ı nażar kendimi hem bildireyim
‘Arzuḥālim var iken yokdı yüzüm ‘arz edeyim
Ne yüz-ile turayım karşıña söz söyleyeyim
Hükümñ izhār eder ise ger o dem ism-i ğayyūr

V

İçdigim bāde ile çün u cerādan düşdüm
Maḥşeriñ yādı ile cevır ü cefādan düşdüm
Sā’ik-ı nefsim ile cürm ü ḥaṭāya düşdüm
*Yañılup yol ne ‘aceb deşt ü hevāya düşdüm*⁵¹²
Oldı ma‘müre-i ‘işmet baña şad merḥale dūr

VI

Yolcıya bedrağa-i nūr-ı Hudā olma[z]sa
Kevkeb-i baḥtı daḥi şu‘le-fezā olma[z]sa
Şeb-i zulmetde hemān nūr-ı Hudā olma[z]sa
*Kim bulur rāst yolu rāh-nümā olma[z]sa*⁵¹³
Raḥmet-i Ḥazret-i Bārī kerem-i Rabb-i Ğafūr

VII

Salṭanat sende şefā‘atle şıyānet sende
Dā’imā cürm ü ḥaṭā ile şekāvet bende

---

⁵¹¹ *Gelmiyor: Gelmedi RE.*

⁵¹² *deşt ü: deşt-i ER.*

⁵¹³ *rāst: doğru RE.*

Ma'şiyetden ötüri kalmadı şavfet tende
Padişāhā saña şāyeste 'amel yok bende
Bende-i rū-siyehim mu'terif-i 'acz u kuşūr

VIII

'Arşa-i haşrda yā Rab beni maḳhūr étme
Ḥāne-i renc ü sitemde beni rencūr étme
Cām-ı 'iştānım ile bir daḥi maḥmūr étme
Nazarından men-i bī-çāreyi mehcūr étme
'Ām olan merḥametiñden beni de dūr étme

Üçüncü Bendi

I
Pür-dımāğ étđi beni cām-ı mey-i istibdād
Pīr-i mey-ḥāne bu yüzden baña oldı münḳād
Bu cihetden ötüri eylerim her dem feryād
Menhec-i zühdi koyup özlemişim semt-i fesād
Āh kim kaldı muḥālif taraf-ı rüşd ü sedād

II
Gözün aç yolu şaşıрма seni elbet dūzaḥ
İndirir ḳa'r-ı caḥīme hele ḳat ḳat dūzaḥ
Edemez kimseye bir kerre şefā'at dūzaḥ
Gitmişim bir yola kim aña nihāyet dūzaḥ
Yā İlāhi reh-i taḳvāya beni ḳıl irşād

III
Olmuşum bādiye-i cürmde her dem muḥtāc
'Āḳıbet olmuş-iken tīr-i belāya āmāc
Kalmadı ḥātır-ı zulmetde çerāğ-ı minhāc
Ediyor bād-ı ecel ḥırmen-i 'ömri tārāc

Yāda gelmez gidiyor hayf ğam-ı zād u mi'ād

IV

Hele āvāze-i cürmi yapılup eṭrāfa
Seng-dildir gelemes dergeh-i isti'tāfa
Münhemiñ olmalıdır cām-ı şarāb-ı şāfa
Nefs-i ser-keş ne 'aceb gelmedi hīç inşāfa
Artırır ma'şiyeti ni'metiñ oldukça ziyād⁵¹⁴

V

Ėy Hudāvend-i cihān senden ümīdim kesmem
Zahm-ı 'işyānıma her dem dilerim bir merhem
Dil-i āvāre n'ola olsa bu yüzden hurrem
'Afv ü ğufrānıña yā Rabbi ümīdim muhkem
Bende yok gerçi ki lutf u kereme isti'dād

VI

Bir zamān cürm ü ma'āşile ḥaṭā etmiş idim
'Ākıbet nādim olup tevbe kunān olmuş idim
Dāmen-i 'afva şarılmağla şafā bulmuş idim
Bilmeyüp kadr-i 'ubūdiyyeti ser çekmiş idim
Ėy Hudāvend-i ḥaṭā-pūş u 'aṭā-bāḥş-ı 'ibād

VII

Gönlümün nādim olan āhını şimdi bildim
Bā'ış-i nekbet olan cāhını şimdi bildim
Der-i Mevlāya vuşul rāhını şimdi bildim
Şeref-i ḥidmet-i dergāhını şimdi bildim
Kullığa eyle kabūl etme kapu[n]dan ib'ād

---

⁵¹⁴ oldukça: oldukça RE.

VIII

Kıdemiñ zāt u şıfâtıñla sezâdır bileyim
Halka âsâr-ı ulûhiyyeti hep bildireyim
Hele bu beyt-i ahîri cân-ıla söyleyeyim
Âstâniñ var iken kağı kapuya varayım
Yâ kimiñ dergehine yüz süreyim yalvarayım

Dördüncü Bendi

I

Êtdigim cürm ü haṭā vermededir cāna ḥalel
Dā'imā esmededir silsile-i bād-ı ecel
Çāre-cū olmaz ise Ḥazret-i Ḥallāk-ı ezel
Êtdi bed-ḥāl beni sū'-i 'amel tûl-i emel⁵¹⁵
Merḥamet senden eyā Ḥazret-i Ḥaḳ 'azze ve cel

II

Bende-i rû-siyehim rûy-ı sefidim yokdur
Cürm ü 'işyāna göre baḥt-ı sa'ıdim yokdur
Dār-ı dünyāda benim başka mürıdim yokdur
Luṭfuña kaldı hemān gayra ümıdim yokdur⁵¹⁶
Āh eger érmez ise dāmen-i iḥsānıña el

III

'Arz-ı ḥāl êtmiş-iken bāgeh-i ma'būda
Varmadım 'ālem-i hestıde meger maḳşūda
Olmuşum miḥnet ü ğam içre hemān fersūde
Gitdi sermāye-i 'ömr oldu telef bî-hūde
Rûz-ı ferdāya sezā eylemedim ḥüsn-i 'amel⁵¹⁷

⁵¹⁵ sū'-i 'amel tûl-i emel: tûl-i emel sū'-i amel RE.

⁵¹⁶ gayra ümıdim yokdur: gayrıdan ümmidim yok RE.

⁵¹⁷ sezā: size SA.

IV

Bende yok eṭ'ime-i rûz-ı kıyâmet elbet
Dâd-ı Hâkdan baña yok nuşret-i feyzi kudret
Yapamam ebniye-i âhireti bî-şervet
Benim ol kîse-tehî müflis-i nakd-i tã'at
*H'âce-i şehri-i beṭâlet şeh-i iklîm-kesel*⁵¹⁸

V

Bî-humâr olsa bile sāgar u peymāneyi koy
Olma mestâne-sıfât dergeh-i mey-hāneyi koy
Ağırup saç şakalıñ neşe-i rindāneyi koy
*Yeter êy nefis yeter cünbiş-i tıflāneyi koy*⁵¹⁹
Nāsih-i rîş-i sefîdiñ sözüni gūş ét gel

VI

Agla êy dîdelerim çeşmiñi aḥvel eyle
Dökülen dāneleri kana mübeddel eyle
Diyemez kimse saña çeşmi mūkahḥal eyle
Dürr-i eşk-i teri hūn-ābe ile ḥall eyle
Şafḥa-i rūyuña çek surḥdan iki cedvel

VII

Eşk-i hūnbār-ı sitemle ruḥuñı âl olagör
Kāmetiñ bār-ı melāletle hemān dāl olagör
Cismiñi gilde érit çün zerre emsāl olagör
Āteş-i āh-ı nedāmetle yakup kāl olagör
Sikke-i feyż-i kabûle olasın belki maḥall

VIII

‘Ālemiñ ta‘ne-i ishāmına oldukça hedef

⁵¹⁸ *şehr-i: şerh-i RE.*

⁵¹⁹ *koy: ko RE.*

Ƙalmadı kârgēh-i dilde mezâyâ-yı şeref
Beni cânımdan uşandırdı nedâmetle esef
Hayf [u] efsûs ki nakdîne-i 'ömr oldı telef
Gelmiyor hâtıra ammâ ğam-ı takşîr-i selef

Beşinci Bendi

I
Dehri terk eyleyen 'uqbâyı éder istikrâh
Ne éder sen gibi maşşerde olan her gümrâh
Açılurken varak-ı defter-i erbâb-ı tebâh
Dâmen-âlûde-i çirk-âb-ı günâhum şad âh⁵²⁰
Seyyi'ât-ı 'amelim şafhaları cümle siyâh

II
Nâdimim eyledigim cürm ü hatâdan yâ Rab
Bende-i rû-siyehim 'arzı recâdan yâ Rab
Diyemem kırtılayım rûz-ı cezâdan yâ Rab
Yere geçmek dilerim şerm ü hayâdan yâ Rab
Hâtıra gelse kaçan eyledigim cürm ü günâh

III
Ayırır nîk ü bedi Hazret-i Sultân-ı haşr
Gösterir ma' delet-i Hazret-i Yezdân-ı haşr
Ƙahr u luţfuñ görecek müslim ü edyân-ı haşr
Nice'lur hâl o gün kim tura dîvân-ı haşr
Hâkim-i mahkeme-i hükm-i kazâ ola İlâh

IV
Açılan defter-i 'amâle göre hükm édeler

---

⁵²⁰ günâhum: hatâyım RE.

‘Âşı nîrâna taķı cennet-i ‘adne gideler
İşte kânûn-ı ‘adâlet bu ki i’lân edeler
Huşamâ dâmenine dest-i tazallum uralar
Anlarıñ etdiği da’vâya Hudâ ola güvâh

V

Vaķtidir bir daķı etmek hele istiğfârıñ
Çâre yok ey dil-i şûrîde olan esrârıñ
Dâmen-i ‘afva şarılmağla tîr-i efkârıñ
‘İlm-i kağı var iken hükmi çü yok inkârıñ⁵²¹
Huşma vèrmekde cevâb ola zebânıñ kûtâh

VI

Sensiñ ey zât-ı Hudâvend cihânda sermed
Melce’-i ‘âlemiyân sendedir ey zât-ı Şamed
İstiyor ‘âtıfetiñ sürme gibi çeşm-i remed
Bir taraıdan saña erişmeye bî-çâre meded
Sû-be-sû eylesiñ dîde-i hasretle nigâh

VII

Nefs-i emmâreyi kim kahr ile kâzıf et şimdi
Levha-i dilde olan kâsveti kâzıf et şimdi
Nazarıñ maħkeme-i ‘adline ‘atıf et şimdi
Mâ-sivâdan nazar-ı rağbeti şarf et şimdi⁵²²
Ŧut yüzüñ dergeh-i Mevlâya anı eyle penâh

VIII

.....
.....
.....

---

⁵²¹ hükmi: hükme RE.

⁵²² şimdi: imdi RE.

Dāmen-i fażl-ı Hūdāvend-i enāma el ur
Girye vü nāle ile hāk-i niyāza yüz sür⁵²³

Altıncı Bendi

I
Reh-i ẖābīde-i ẕulmetde iken leyl ü nehār
Dīde-i aḥter-i baḥtım nice olsun bīdār
Kalmışım bādiye-i cürmde bī-dār u diyār
Zulmet-i ḡaflet ile ẖāne-i dil tīre vü tār
Kurretü 'l- 'ayn göz açtırmadı dūd-ı evzār⁵²⁴

II
Ter dımāḡ êtdi beni bāde-i leb-rīz-i ḥaṭā
‘Ākıbet renc ü ḥumārı çok olur şubḥ u mesā
Ba‘d ez īn eyleyemem köhne şarāb ile şafā
Ser-girān êtdi bu denlū beni şahbā-yı hevā
Şanurum êtmeye ḡavḡā-yı kıyāmet hüşyār

III
.....
.....
.....
Üstüvār eylemedim ‘ahd bināsıñ hergiz⁵²⁵
Bozultur ‘aḡd-ı şebāne erecek hūkm-i nehār⁵²⁶

IV
Hele mihrāb-ı ‘ibādetde olan ‘ābid-i şehir

⁵²³ Yazmada bu beyit yazılıp tahmis edilmeyerek yeri boş bırakılmıştır.

⁵²⁴ *Kurretü 'l- 'ayn: Turfetü 'l- 'ayn RE.*

⁵²⁵ Bu beyit de yazılıp tahmis edilmeyerek yeri boş bırakılmıştır.

⁵²⁶ *nehār: bahār SA.*

Gösterir reng-i dīger elbise-i şāhid-i şehir
Dā'imā buķalemūn gibi gezer ķā'id-i şehir
Gāh olur rind-i ĥarābāt u gahī zāhid-i şehir
Ėtmedi bir [r]evīş ūzre dil-i şūrīde ķarār

V

Çıkamaz naķş-ı cihān manzara-i nāzırdan
Çıkamaz ġā'ile-i memleketi āmirden
Çıkmadı şimdiye dek ĥavşala-i bāhirden
Dem-i tātde riyā çıkmadı hīç ĥātırdan
İki rek'atda gelür gönlüme yüz biñ efķār

VI

Ma'siyet ūzre beni ķoyma nifākda yā Rab
Olmuşum zār u zebūn bāb-ı soķākda yā Rab
Tā be-key ķalmalıyım renc ü meşākda yā Rab
Dest-gīr olmaz iseñ ķaldım ayakda yā Rab
Eyledi şadme-i ġaflet beni ūftāde vü ĥ'ār

VII

Cism-i 'uryān bürünüp sūfli olan bir şevbe
Sevķ eder ķullarını şavb u şevāb-ı evbe
N'ola sevķ ėtse beni rāh-nümāyı şavba
Ėtdiğim zerķ u riyā 'amd u ĥatāya tevbe
Bilmediğim cürme hezār istiġfār

VIII

Ėy olan bā'ış-i icād-ı umūr-ı insān
Mücrim aĥvālını 'arz ėtmege yokdur imķān
Tavr u mişvārı olur 'ālem-i 'uķbāda 'ayān
Başt-ı 'özl ėtmege bir vechile ķādir mi zebān
Yüz urup yalvarayım dergeh-i Bārīye hemān

Yedinci Bendi

I

Ëy Hudā-yı dü cihān hem ezelisiñ sermed
Bu olan zāt u şıfātıñ olamaz hergiz ‘ad
Raḥmetiñ ehl-i kebā’irde olunca mesned
Bilürüm işledigim işleri cürmüm bî-ḥad
*Maḥz-ı iḥsānıña kaldı işim ëy Hayy u Aḥad*⁵²⁷

II

Verilür defter-i a‘māl-i ümem ḥıdmetiñe
Günehim ‘arz olunur bārgēh-i hey’etiñe
Korḳarım uğrayayım ḳahr-ı ulūhiyyetiñe
*Nic’olur ḥāl yüzüm yok tutacak ḥazretiñe*⁵²⁸
Ḥaşr olunduḳda ne şüretle varam āh meded

III

Ëy olan bā’iṣ-i icād-ı vücūd-ı insān
‘Āḳıbet ‘arz olunur ma‘şiyet-i her ‘iṣyān
Senden ümmīd-i necāt etse n’ola ehl-i cihān
Saña tutdum yüzüm ëy kıble-i ḥācetmendān
Naẓar-ı merḥamet olursa zehī ‘izz-i ebed

IV

Ḳalmadı ḥavşala-i dilde fetīl ü revḡan
Söndi fānūs-ı fu‘ādımda olan şem‘a-i şen
Ölmege ḥāzır olup bende olan cān ile ten
*Gelmişim dergehiñe tīg ü kefen der-gerden*⁵²⁹
Emriñe müntazırım étme İlāhī beni red

---

⁵²⁷ Hayy u: Hayy-ı RE.

⁵²⁸ yok: ben RE.

⁵²⁹ der: ber RE.

V

Melce'-i 'ālemyān maḥkeme-i kübrādır
Böyle bir maḥkemedede ḳat' olunan icrādır
Sāye-endāz-ı 'adāletde ḥuküm-fermādır
İlticā eyledigim ḳünkü der-i Mevlādır
Bāb-ı iḥsānını ḥāṣṣā yüzime eyleye sed

VI

Beni bu dāmgeh-i cürme eden üftāde
Bu ḳara yüzli olan defteri fevḳa'l-'āde
Var ümīdim ḳalem-i 'afv ile olsun sāde
Şafḥa-i ma'siyeti eylemişim āmāde
Rū-nümā olmağ'ıçün şāhid-i faẓl-ı sermed

VII

Zulmet ü ḡaflet ile olma cihānda nā'im
Raḥmet-i Hazret-i Haḳ luṭf-ı risālet dā'im
Olma 'uḳbāda olan rūz-ı cezāya vāhım
Ḥüsn-i ḳannım buña olduḳda ḳıyāmet ḳā'im
Raḥmet-i Haḳ ere yā ede şefā'at Aḥmed

VIII

Nām-ı nāmisi olup besmele-i Rabb-i Raḥīm
Raḥmet ü mağfireti 'ālem-i hestīde muḳīm
Mücrimīn olsa n'ola gerḳi sezāvār-ı na'im
Umarım kim ola zāhir eṣer-i fāẓl-ı 'amīm
İ'tikādımda beni étmeye ḥā'ib O Kerīm

Sekizinci Bendi

I

Beni bu h  le   oyan    'ile-i c  m-ı   ar  b
F  r  tiyle yanıyor c  n u g     l hem     keb  b
M  nt  f   olmak i   n bulmayarak   b-ı h     b
*  te  -i   h-ı   am ile bu dil-i p  r-tef    t  b*⁵³⁰
Y  ridir kim tutu  up m   k-i v  c  d ola h  r  b

II

C  rm    'i  y  nda iken bu dil-i    r  de meger
Geldi eyy  m-ı herem r   leti v  rdikde h  ber
  almadı man  zara-i d  dede bir n  r-ı na  zar
Seyl-i e  kim t  ken  p a  lamadan    m u se  er
Ne 'aceb   e  me-i   e  mimden a  arsa h  n-  b

III

  tmedim rav  za-i R   dv  nına bir kerre '  b  r
V  di-i   aflet    z  lmetde iken    m u suh  r
B  de-i 'i  ret-ile olmu  -iken mest    gur  r
  tmi  im h  dmet-i derg  h-ı ris  letde k  s  r
H  rmetin g  zlemedim   h zeh     erm    hic  b

IV

G  sterir olsa bile zerre   adar r  y-ı keder
Ke  m-i   ay     tmek ile bir de o ferh  nde-e  er
Ma    er-  r  -y   '  m  m  de da  i   ef  at   der
Nic'olur    h-ı R  s  l r  z-ı k  y  metde eger
G  ster  p renci  -i h  t  r ba  na eylerse 'it  b

⁵³⁰ *  te  -i   h-ı:   h kim   te  -i RE.*

V

Evvelâ maṭlab-ı maḵşûdımı hem bellemeye
Ḥāl ü zārım ne olur bunları ger eylemeye
Yüzüme karşı olan maṭlabımı söylemeye
Yüzime *bakmaya yalvardığımı diñlemeye*
‘Arz-ı ḥāl im okuyup eylemeye redd-i cevāb

VI

İçeli meykede-i cürmde bir bāde şabū
Neş’e-i cürm ü ḥaṭā etti beni kırmızı şu
Āb-ı raḥmetle benim kirli olan yüzimi yu
Ėy mu ‘īn-i zū ‘afā dest-i men u dāmen-i tū
*Ḳomam elden etegiñ kesse başım tīg-i ‘ikāb*⁵³¹

VII

Şevḳ-ı vicdānı ile ravza-i pākīze seni
Her tavāfında fedā etmeli bu cān u teni
Maṭlabıñ raḥmet ise söyle tazarru’la anı
Kezm-i ġayz eylemedir lāyık-ı şe’niñ çü seni
*Raḥmet-i ‘ālemyān diye okur naşş-ı kitāb*⁵³²

IX

Beni āvāre eden dehrde ol ‘aşḳ-ı mecāz
Gösterirse baña bir kerre daḥi çehre-i rāz
Ėderim ‘azm-ı reh-i ḳāfile-i semt-i Ḥicāz
Ḥāk-i dergāh-ı Resūle sürerim rüy-ı niyāz
*Dilerim kim yüzime bāb-ı şefā’at ola bāz*⁵³³

⁵³¹ ‘ikāb: ‘itāb SA.

⁵³² diye: dēyü RE.

⁵³³ Dilerim: Umarım RE.

Doğuzuncu Bendi

I

Rûh-ı ‘ālîsi dutup evc-i mu‘allâda maḳām
Ser-fürû-bürdesidir kevkebe-i heft ecrām
Sâḳı-i Kevşer aña vèrmededir şûrb-i müdām
*Rûh-ı pākini anıñ Hazret-i Ḳuddûs [u] Selām*⁵³⁴
Ède teşrîf-i şalât ile dem-â-dem ikrām

II

Ëy serâ-perde-i iclâl-i Cenâb-ı Ma‘bûd
V’ey şehenşâh-ı cihân taht-ı risâlet peymûd
Ḥaḳ seni câh u celâl ile êdince mes‘ûd
Yazıla nāmına menşûr-ı maḳâm-ı Maḥmûd
Rûz-ı maḥşerde êde şadr-ı şefâ‘atde kıyām

III

Bu şerâfet bu risâlet bu fażîlet bu şafâ
Seni ser-defter-i sâlâr-ı cihân êtse sezâ
Bu cihetden ôtûri ümmetine êtdi du‘â
Ümmetinden vère ol Hazrete Ḥaḳ ḥayr-ı cezâ
Himmeti êtdi bizi sadr-nişîn-i İslām

IV

Yok liyâḳatle feşâḥat ḳalem-i düdemde
Ya‘ni ikmâl edemez başını ḳaṭ‘ êtsem de
Bunuñ itmâmını hem ben yazarım sînemde
Şefekât böyle gerek eyledi âḥîr demde
“Ümmetî” lafz-ı güher-bârı ile ḥatm-ı kelām

---

⁵³⁴ pākini: pākine RE.

V

Mazhar-ı feyz-i necât-ı Nebevî olsa n'ola
Çün şalât ile selâm vèrmegi farz oldu kula
Bunu tekrâr edenin ef'idesi nûrla tola
Budur ümmîd-i İlâhî kereminden ki ola
Nâme-i 'ömrümüze aña selâm ile hitâm

VI

Mihr ü mâh devr edeli merkad-ı aḥbâbına hem
Ümmet ü 'izzetine cümle-i ensâbına hem
Çâr-yâr-ı Hâzretiñ meşhed-i pür-nâbına hem
Şad taḥiyyât ü durûd âline aşḥâbına hem
Buldı kânûn[çe]-i şer' bunlar ile ḥüsn-i niẓâm

VII

Hele ta'dâd olunur eyledigim cürm ü ḥaṭâ
Anı taḳdîr eder ol maḥkeme-i rûz-ı cezâ
Ben ne yüzle alayım merḥamet-i bâr-ı Hudâ
Mücrimim gerçi yüzüm yok ki açam dest-i recâ
Ey Hudâvend-i kerem-güster eyâ Rabb-i enâm

VIII

Hâme-i beste-demiñ yazdığını âsân et
Hâzret-i Fahr-i rüsûl na'tına hem şâyân et
Dâ'imâ cân u teni ravzasına kurbân et
Beni şâbit-kadem-i dâ'ire-i imân et
Meslegim şer'-i Nebî râh-berim Kur'an et

Onuncu Bendi

I

Hür u ḡilmâna mekân bâğ-ı cinân ḥürmetine

Leyl ü Mecnûnda olan âh u fîğân hürmetine
Hâzretiñ hüsni olup andaki ân hürmetine
Çeşm-i 'âşıkda olan eşk-i revân hürmetine
Dil-i şâdıkdâ konan sûz-ı nihân hürmetine

II

Hele Fahr-i rüsûlüñ milleti tenvîri için
Gerden-i müşrike darb êtdigi şemşîri için
Her olan ma'rekede düşmeni tedmîri için
Giry-e-i şâm-ı garîbândaki te'sîri için⁵³⁵
Nâle-i şubh-dem-i tã'atîyân hürmetine

III

Açılur bâb-ı 'inâyet o maḥâmidler için
Anlarıñ hürmetine kâffe-i 'âbidler için
Ki olup şâm u seḥer râkî' u sâcidler için
"Câhidû" ḥukmüne dil-beste mücâhidler için⁵³⁶
Harc olan râh-ı gazâda ser ü cân hürmetine

IV

Hele ihrâma giren cümle-i ḥaccâclar için
Âb-ı zemzemden içen teşne-i ḥâtırlar için
'Arafât taḡına şevk ile çıkan server için
Da'vet-i Hâzrete "lebbeyk" diyen diller için⁵³⁷
Ka'be ol kıblegeh-i 'âlemyân hürmetine

---

⁵³⁵ te'sîri: te'sîr RE.

⁵³⁶ Câhidû: "cihad edin/savaşın" Kur'ân-ı Kerîm Mâide sûresi 35., Tevbe sûresi 41. ve Hac sûresi 78. âyetlerden kısmî iktibastır.

⁵³⁷ Lebbeyk'e Allâhümme Lebbeyk: "Allâh'ım emret, emrine hazırım" anlamındaki olan bu söze "telbiye" denir. Haccın sıhhatinin şartlarındandır. (Mehmet Yılmaz, Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük), s. 109-110.)

V

Her sene kisve-i zîbâ yapılan ravza için
‘Âlemiñ manzarına vaż’ olunan ravza için
Yere şaf-beste inüp Kerrübiyân ravza için⁵³⁸
‘Arşdan kadri mu’allâter olan ravza için
Şadef-i dürr-i risâlet o mekân hürmetine

VI

Yüz süren ravzasına ‘arz-ı şifâhiyye için
Ber-hayât oldığıma feyz ü cāhiyye için
İsterim rahmetini tüşe-i rāhiyye için
Kütüb-i münzele esmā’-i İlâhiyye için
Şeb-i Mi’râcdaki rif’at ü şe’n hürmetine

VII

Cân veren dâire-i harbde aḥzâbı için
Tîr-i a’dâya siper sîne-i aşḥâbı için
Çâr-yâr Hâzretiniñ ḥatır-ı pür-tâbı için
‘İtret-i pâk-i Nebî âli vü aşḥâbı için⁵³⁹
Zînet-i bâğ-ı cinân Fahr-ı cihân hürmetine

VIII

Bu münâcât-ı nu’ûtuñ kî olunca tehzîz
Hâme-i ma’rifetiñ olsa sezâ gevher-rîz
Bende taḥmîsini êtdimse egerçî tecvîz
Ecel alup yolunu bağlanacak rāh-ı gürîz
Ola tevḥîd-i Hudâ ḥātîme-i ‘ömr-i ‘Azîz

⁵³⁸ Kerrübiyân: Allah’a en yakın ve en büyük melekler (Cebre’îl, İsrâfîl, Mikâ’îl ve Azrâ’îl). (İlhan Ayverdi, *Misallı Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı-Milliyet Yay., İstanbul 2011, s. 658.)

⁵³⁹ ‘İtret: ‘İzzet SA.

2. TAḤMĪS-İ ‘ABDURREZZĀK AĞA BER-SER-İ TERKĪB-BEND-İ RŪḤĪ-İ BAĞDĀDĪ DER-ḤAḲḲ-I MERSİYE-İ ḤAẒRET-İ İMĀM ḤÜSEYN RAḌĪYALLĀHU ‘ANHU’L-MU‘İN⁵⁴⁰

Mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün

[1]

I

Muḥarrem vaḳ‘a-i pür-guşşasın neşr-i cihān eyle
Vukū‘atı gözün yaşıyla yaz ḥāṭır-nişān eyle
Kara bağırdaki kanı dü çeşmiñden revān eyle
*Gel ey nevk-i kalem mātem ser-encāmıñ beyān eyle*⁵⁴¹
*Döküp evrāka derdiñ kara bahtından fiğān eyle*⁵⁴²

II

Gel ey tığ-i kalem gel intikām al kanlu ḥaşmıñdan
Yezīd ü Şimr-i bī-dīniñ çekilme kahr u ḥışmıñdan
Şü‘unāt-ı cihān dā’im geçüpdür kayd-ı resmiñden
*Midādāsā siyeh kanlar dökülsün nemlü çeşmiñden*⁵⁴³
Likā gibi müşevveş kışşalar şerhin beyān eyle

III

Muḳadderdir kazā bir dem cüdā olmaz meşā’ibden
Kader maṭlūbı her dā’im arar bī-şüphe tālibden
Daha kırtulmadı her ta‘ne-i kahr-ı ‘aḳāribdan
Kazā levḥine vāfir serzeniş kıl dest-i kātibden
Kader mecmū‘asın yırtup perīşān dāstān eyle

⁵⁴⁰ AT, s. 313 [312]-318 [317]; şair, başlıkta terkīb-bend yerine tercī-bend yazmıştır; *Bağdatlı Rūhī Dīvānı (Karşılaştırmalı Metin) I*, Tk. 1., s. 168-169.

⁵⁴¹ *encāmıñ*: *encāmın D.*

⁵⁴² *derdiñ*: *derdin D.*

⁵⁴³ *nemlü*: *yine D.*

IV

Vukū'āt-ı ciger-sūzuñ kî elzem harfini yazsañ
Gerek her laḥẓa ẓarfında kî pür-ğam harfini yazsañ
Anı taḥrîr ederken gerçî muḥkem harfini yazsañ
*Kül eyler mermeri âteş gibi kem harfini yazsañ*⁵⁴⁴
İnanmazsañ bir âhen-levḥa ol [da] imtiḥân eyle

V

Çıkar bu kışsa-i mersûmeyi her bir devâ'irden
Bu guşsa ḥaşre dek çıkmaz ḥayâl-i her meşâhirden
Alur bu intikâmı Ḥazret-i Ḥak Şimr-i kâfirden
Ḥuzûr erkâmını ḥakk eyleyüp levḥ-i ḥavâtırdan
Meserret-nâmeler zevkın gönüllerden nihân eyle

VI

Bulunmak ister iseñ dâ'imâ Allâh rızâsında
Şafâlar sürmek isterseñ gerek cennet-serâyında
Bulunmak lâzım oldu ḥâk-i pâk-i Kerbelâsında
Siyeh giy ehl-i beytiñ Ka'beveş rûz-ı gâzâsında
Bu mâtem ḥidmetinde sen de dâmen-der-miyân eyle

VII

Bugün Âl-i 'Abânîñ gördiği cevri ü cefâsın yaz
Hemân 'aşr-ı muḥarremdir siyeh-pûş ol bükâsın yaz
Bu miḥnet-ḥânedede 'âşıkların âh u nevâsın yaz
Yazarsañ Kerbelâ yazusun ey dil sen gâzâsın yaz
Şehâdet şehdin içmiş teşne-diller mâ-cerâsın yaz

---

⁵⁴⁴ kem: kim D.

[2]

I

Eñ evvel bu cihān aşhābına mevti revā kıldıñ
Bu miñnet-ḥāne-i dehre gelen şahşsı fenā kıldıñ
Bu yüzden zübde-i Āl-i ‘Abāya çok ezā kıldıñ
Ni ‘çün ey çarḥ-ı zālīm naḳd-i kevneyni hebā kıldıñ
‘Aliyyü ‘l-Murtażānıñ nūr-ı çeşmin bī-żiyā kıldıñ

II

Şebistān-ı cihānda şu‘leverken enver-i ‘ömrüñ
Yed-i zulmetle kaṭ‘ étidiñ nihāl pür-şemer-i ‘ömrüñ
Egerç cevher-i ferd-i cihānken peyker-i ‘ömrüñ
Güm étidiñ Kerbelā ḥākinde anıñ gevher-i ‘ömrüñ
Ne kendinden hicāb étidiñ ne ceddinden ḥayā kıldıñ

III

Çekilmez bu sipihriñ vaż‘-ı tākāt-süz-ı āzārı
Olupdur ‘ālemiñ bu dār-ı miñnetde sitemkārı
Hemīşe dām-ı tezvīr u ḥıyeldir cümle efkārı
Zülāl-i pāk aḳan gülzāra zehr-āb eylediñ cāri
Resülüñ busegāhın āh-ı ḳahr-ı mā-cerā kıldıñ⁵⁴⁵

IV

Vücūdın zaḥmdār étidiñ hemān ol zāt-ı yek-tānıñ
Yüzün tek ḳara étidiñ zulm-ile ruḥsār-ı dünyānıñ
Vücūdından ayırdıñ başını şāh-ı şehīdānıñ
Ḳopardıñ gonçe-i nev-restesin gülzār-ı Zehrānıñ
Zehirler yutdurup pejmürde-ḥal étidiñ cefā kıldıñ

---

⁵⁴⁵ busegāhın: būs-gāhun D.

V

Elinde rü'yet-i ikbālî dā'im ser-nigūn êtdiñ
O günde Kerbelā şahrāsını hep lāle-gūn êtdiñ
Bu yüzden kişver-i İslāmı kahrıñla zebūn êtdiñ
Resūlüñ ālini şerm êtmediñ mi ğark-ı hūn êtdiñ
Girüp kanına ol mazlūmuñ ey ğāfil haṭā kıldıñ

VI

Ṭolup āhir bu gül-bang-i nevādan 'ālemiñ sem'i
O günde kana döndürdüñ gözünden dökülen dem'i
Fu'ād-ı dīde-i Zehrādan aldıñ pertev-i lem'i
Söyindirdiñ risālet hānedānında yanan şem'i
Melāmet zulmetin ta'yīn-i ehl-i Muştafâ kıldıñ

VII

Alur bu intikāmı Ḥazret-i Ḥaḳ Şimr-i bed-ferden
Hemān bu fitneye bā'is Yezīd-i pür-sitemgerden
Koyar ka'r-ı ceḥīme hem çıkarmaz nār-ı aḥkerden
Serin ol serveriñ dūr êtdiğiñ yètmez mi efserden
*Mürüvvetsizlik êtdiñ ni'çün ayırdıñ tenin serden*⁵⁴⁶

[3]

I

Bu ḥāk-i Kerbelāniñ kışşası 'ayn-ı cināyetdir
Êsīr-i ğam giriftār-ı elem bāb-ı küdüretdir
Hele kilik-i debīriñ yazdığı maḳrūn-ı şihḥatdır
Ne yazudur ki deşt-i Kerbelā pür-derd ü miḥnetdir
Meger kerb ü belālardan mürekkeb bir muşībetdir

---

⁵⁴⁶ tenin serden: (o) serverden D.

II

Yıkup seyl-i havādiş ‘ākıbet Āl-i ‘Abānıñ ol
Kî kaşr-ı dīne müstaḥkem olan dā’im binānıñ ol
Emīrū’l-mü’mīnīn zıll-ı cenāb-ı Kībriyānıñ ol
Nizāmın bozdu çün kim ehl-i beyt-i Muştafānıñ ol
Ne nazm-ı bī-selāsetdir ne nā-mevzūn ḥikāyetdir

III

Gel ey ‘aşr-ı muḥarrem ehl-i beyt olduğça maḥhūruñ
‘Ezāsında olan ‘ālem olur maḥşerde maḡfūruñ
Okunsun ravzasında dā’imā bu beyt-i ma’ mūruñ
Ḳopar bir demde gavḡa-yı kıyāmet līk ‘āşūruñ
Dem-i mātemde her rüz evc-i nevbet-i kıyāmetdir

IV

Fürüzān oldı şahn-ı ravzasında ḥaylice ḳandıl
Yanan pervāneāsā şu’le-i envārına her dil
Gelen gülşen-serāy-ı māteme şām u şehir bülbul
Yatur gül gibi gül-gūn perdesinde ravzanıñ ol gül
Gezer merṣiye-ḥ ‘ānlar bülbulān-ı bāḡ-ı ḥayretdir⁵⁴⁷

V

Muḥibb-i Āl-i Beyt āşārı var ḳalb-i selīm içre
‘Alemdār-ı ḥarem mātem tutar bāḡ-ı na’īm içre
Görür Şimr-i le’īni dūde-i nār-ı caḥīm içre
O gül-gūn turfe sancaḳlar kî şaf bağlar ḥarīm içre
O bāḡıñ serv-i ḥūnīn olduğından bir ‘alāmetdir

VI

Ėden sūz-ı derūnıyla Muḥarrem mātemin icrā

---

⁵⁴⁷ Gezer: Gezen D.

Görür kaşr-ı cinānıñ ravza-i zībāsını zirā
Bu dār-ı pür-kederde görmez hergiz miḥnet-i ferdā
*İkāmēt düşdigi yêrde kıyāmet kopmamaḵ maḥzā*⁵⁴⁸
Anıñ tā ḥaşr olunca mātemin her yıl ikāmētdir

VII

Vücūduñ nār-ı fūrkatle hemīşe taḡla ēy dīde
‘Ezāsında dem-ā-dem naḥl-i mātem baḡla ēy dīde
Tesellīdir gözün eşk-i sitemle zāḡla ēy dīde
Dögün taşlarla sen ēy sīne ḵan aḡla [sen] ēy dīde
Dem-i mātem durur baḥr ile yaşın çaḡla ēy dīde

**İŞBU MERŞİYENİÑ BEND-İ AHİRİNDE ÜÇ BEYTİ NOĞŞAN OLMAĞLA
DİVĀNINIÑ NÜSAH-I MÜTE‘ADDİDESİ TETEBBU’ KILINMIŞ İSE DE
İTMĀMİNA DEST-RES OLAMADIĞINDAN OLANCA İŞBU DÖRT BEYTİ
TAHMİS KILINMIŞDIR**⁵⁴⁹

[4]

I

Eñ evvel étدیḡi zulmı bugün andan füzün étدی
Bu teşne ḥānedānıñ şuyını eşk-i ‘uyün étدی
Ḳulüb-ı ehl-i İslāmı hemān dāḡ-ı derün étدی
Şehīdān ḵanı ol dem kim Fırātı ḡarḵ-ı ḥūn étدی
‘Adū hem ḵanmasun andan dēyü aḡker-nümün étدی

II

Ḳıyāmetdir maḥall-i faşl-ı da‘vā ba‘d ez īn ḥaḵḵā
‘Adāletle éder icrā cenāb-ı Ḥazret-i Mevlā
Bu zālīm bed-meniş ol teşnegānı étmedi irvā

⁵⁴⁸ *İkāmēt: Kıyāmet AT.*

⁵⁴⁹ AT, s. 318 [317]-319 [318].

Felek kanına girdi bir içim şu vërmedi aña

Anıñ'çün kûzesin dest-i melāmet ser-nigün êtdi⁵⁵⁰

III

Bu miḥnet-ḥāne-i gülzāra ḳondı bülbül-i Rūḥī

Olup dāstān-serāy-ı vaḳ'a-i mātem dil-i Rūḥī

Bu miḥnet-ḥānede mātem-keşāndır muttasıl Rūḥī

Şuyup ceng içre çengin öyle şîrîn şerḥ kıl Rūḥī

Êdüp şavḥile yetmiş zaḥm-ı mūhlikden zebūn êtdi⁵⁵¹

IV

Çıḳup evc-i semāya nāle-i cān-sūzı çün her şeb

Görünce zāde-i Āl-i 'Abādan ḳalmadı bir āb

Mücāzāt eyler elbet anları zāt-ı cenāb-ı Rab

Şadā-yı el-'aṭaşdan ḥuşk-leb ḳaldı melekler hep

Harāretten felek mātem libāsın nîl-gün êtdi

3. TAḤMÎS-İ 'ABDURREZZÂḲ AĖA BER-MERŞİYE-İ RŪḤÎ-İ BAĖDĀDÎ BERĀY-I MERḤŪM ḤASAN BEĖ ṬĀBE ŞERĀHU KÎ DEFTERDĀR-I BAĖDĀD BŪD⁵⁵²

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

[1]

I

Manşıb-ı cāh-ı celāl ü rütbe-i bālāyı ḳoy

Olma Mecnūn tek hevā-yı şūret-i Leylāyı ḳoy

⁵⁵⁰ *melāmet: selāmet D.*

⁵⁵¹ *mūhlikden: mūhlikin D.*

⁵⁵² AT, s. 320 [319]-326 [325], 339 [338]; *Bağdathı Rūḥi Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I*, Tk. 2., s. 171-173.

Zıll-ı zā'ildir cihānıñ yèrine 'uqbāyı koy
Ey gönül 'ömre beķā yok devlet-i dünyāyı koy⁵⁵³
Hākdir āhır maķāmıñ pāye-i a'lāyı koy

II

Var iken şer'-i mübîn tek elde mizān-ı 'adel
Her işe sencîde-i mizān-ı Hāk vèrmez hālel
'Ālemi maḥv ètmege meydāndadır tīg-i ecel
Dost düşmen dèyü ètme halkla ceng ü cedel
Cāhil olma iki günlük 'ömr için ğavgāyı koy

III

Eyleme mey-hāne-i dünyāda kim şahbāya meyl
Bā' iş-i renc ü şudā'-i ser olan mīnāya meyl
Elde fırsat var iken kıl tāt-at-ı Mevlāya meyl
Ġayret-i akrāna düşme eyleme dünyāya meyl
Hāşıl olmaz nesne dünyādan kırı sevdāyı koy

IV

Beş cihet erkān-ı dīn terki tegāfûlden gelür
Bunları terk eylemek dā'im tekāsûlden gelür
Rāh-ı Hākku'l-inķıyād ètmek tekāmûlden gelür
Hāk söze ıgmāz-ı 'ayn ètmek tecāhûlden gelür⁵⁵⁴
Katı hayret yeridir bī-çāre istihzāyı koy

V

Söyleme bī-hûde sözler 'ākıbet Yezdān seni
Dā'imā bilsün mükerrerrem zübde-i insān seni
Keşret-i zikr-i Hākķı tenvīr èder cān u teni

⁵⁵³ koy: ko D.

⁵⁵⁴ gelür: gelüp D.

*Rāh-ı Hākda cehd kıl dūr étmesün şeytān seni*⁵⁵⁵

Aç gözüñ ey bî-ḥaber illāya yapış lāyı koy

VI

Rāh-ı Hākka pey-rev ol vaḳti itā'atla geçür

Zıkr ü fikriñ dā'imā şubḥ-ı sa'ādetle geçür

Gèce gündüz zıkr ü fikriñ nām-ı Hāzretle geçür

Mağfıret isterseñ evḳātūñ 'ibādetle geçür

*Müddet-i 'ömrüñ Hasan Beg tek 'ibādetle geçür*⁵⁵⁶

[2]

I

Nām-ı Hākkiñ zıkr ü fikri zīver-i efvāh idi

Zıkr-i ḳalb-ile derūnı nūr ile hem-rāh idi

Zāt-ı Hākkiñ zıkr ü fikri dilde menzilgāh idi

Şuḡl-ı ḥaḳ dā'im o 'ālī-ḳadre ḥāṭır-ḥ'āh idi

*Hīç şek yok kim o 'ālī-ḳadir ehlullāh idi*⁵⁵⁷

II

Her gelen eşḥāşı aldı 'āḳıbet çarḥ-ı 'asīr

Ḳoymadı rüy-ı zemīnde nev-cevān u hem de pīr

Hāklarında mā-şadaḳdır mışra'-ı beyt-i aḥīr

*"Mā ḥaleḳtu 'l-cinne ve 'l-ins" üñ rümüzundan ḥabīr*⁵⁵⁸

*Remz ü sırr-ı "men 'aref"den vāḳıf u āḡāh idi*⁵⁵⁹

⁵⁵⁵ *Hākda: Hākdan D.*

⁵⁵⁶ *tek 'ibādetle: gibi tātla D.*

⁵⁵⁷ *Baḡdatlı Rūhī Dīvānı*'nda bu mısra' yoktur.

⁵⁵⁸ *Mā ḥaleḳtu 'l-cinne ve 'l-ins*: "Ben cinleri ve insanları yarattım". Tamamının meālī "**Ben cinleri ve insanları**, ancak bana kulluk etsinler diye **yarattım.**" olan Kur'ân-ı Kerīm Zâriyât sûresi 56. âyetten kısmî iktibastır.

⁵⁵⁹ **Men 'aref** nefseḥu fekad 'aref Rabbeh": "Kendini bilen Rabbini bilir" anlamına gelen ve bazı hadis alimleri tarafından sahih kabul edilimeyen hadisler arasında sayılan sözden kısmî iktibastır. (Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, s. 122-123.)

III

Medh-i evşâf-ı şerîfiñ hāme-i mu‘ciz-kelām
Biñde birin ger yazarsa eylemez medh-in temām
Dār-ı ‘uqbāda olupdur revnağ-ı Dārü’s-selām
*Murg-ı rūhı érse uçmağa ‘aceb midir müdām*⁵⁶⁰
*Reh-nümāyı lutf-ı Hākdır rāhı toğrı rāh idi*⁵⁶¹

IV

Tā olunca olmadı me’murluğundan münfaşıl
Gece gündüz zıkr ü fikriyle derūnı müştāğıl
Re’y-i şā’ible umūr-ı dünyevīde mustakıl
Ehl-i fakra hayr u ihsān idi kārı muttaşıl
Rāh-ı Hākda yapıdğı dā’im ‘ibādetgāh idi

V

Şāhib-i hulk-ı hasendir böyle bir merdāne bik
Gelmedi bir de cihāna böyle bir aşhāb-ı nīk
‘Ākıbet dār-ı fenāda étmedi fi‘l-i rekīk
Gerçi defterdārlik beglikle geçdi ‘ömri līk
*Cümleden geçmişdi ol ma’nide kāmīl şāh idi*⁵⁶²

VI

Olmadı dünyā vü ‘uqbāda egerçi çün ġarīb
Hūr u ġilmān arasında şimdi olmuşdur habīb
Hırmen-i ‘ömrin biçince ol sipihr-i pür-firīb
Géçmeyen dünyādan olmaz dergeh-i Hākka qarīb
Ulu devletdir bu devlet her kime olsa naşīb

⁵⁶⁰ ‘aceb midir: ‘aceb mi kim D.

⁵⁶¹ Reh-nümāyı lutf-ı Hākdır: Reh-nümāyı lutf-ı Hākdı D.

⁵⁶² geçmişdi ol: çekmişdi el D.

[3]

I

Varını şarf eylemişdir ‘ālem-i ‘uqbāya tām
Hem ‘ibādet-hāne-i ‘ālemde olmuşken be-kām
Kaşr-ı Firdevs-i cināna vardı ol ‘ālī-maḳām
Pīrlik būkmüşdi ḳaddin şanmañ ol ferḥunde-nām
Dilde vird ètmüşdi “men kân^e ma'allâhⁱ” müdām⁵⁶³

II

Ḳıldı bu dār-ı fenādan dār-ı ‘uqbāya mürūr
‘Āḳıbet buldı bu yüzden pertev-i nūr-ı surūr
Kendüyi kaşr-ı cināna aldı hep ḡilmān u ḥūr
İstemezdi t̃ā'at-ı Ḥaḳdan ola bir laḫza dūr
Ḥazret-i Ḥaḳḳa rükū' ètmekte idi şubḥ u şām

III

Dā'imā sābit-ḳadem idi fezā-yı şabrda
Ḳalmadı bir laḫza bu köhne-serāy-ı dehrde
Çıkdı gitdi ḳalmadı bir de belā-yı ḳahrda
Devlet ol zī-himmetiñ kim tengnā-yı ḳabrde
'Arz-ı ḥāl ède Cenāb-ı 'İzzete mālā-keḷām

IV

Berzaḥ-ı ‘ālem olan ol ḥufre-i ḡamnākda
Hep gidenler ebkem olur ḥāne-i idrākda
Merḥamet olmazsa aḥir zümre-i seffākda
Vāy aña kim öldiginden soñra zīr-i ḥāḳde⁵⁶⁴

⁵⁶³ Bağdatlı *Rūhī Dīvānı*'nda bu mısra bir sonraki beytin ikinci mısra ile yer değiştirmiştir.

⁵⁶⁴ aña kim: kim aña D.

Hısmile alur hisābın Mālik-i “Yuḥi’l-’izām”⁵⁶⁵

V

Étdigi ḥayr-ı ‘amel dā’im o dil-āgāhda
Tūşe-i rāh-ı ‘ibādetdir o menzilgāhda
Zāt-ı Hakkıñ zıkr ü fikri zīver-i efvāhda
Olmasaydı ger selāmet ehli arzullāhda
Cismine olmazdı medfen ravza-i Dāru’s-selām

VI

İrtihāl-i dār-ı ‘uḳbā eyleyen ‘irfān ile
Dā’imā ısrār-ı evḳāt eyleyen vicdān ile
Pāk-i mezheb pāk-i meşreb bu olan ihvān ile
Geçse evḳatı cihānda her kimiñ Kur’ān ile
Hıç şek yokdur ki şoñ demde gider imān ile

[4]

I

Mālñ Allāh mālıdır sen bir muvaḳḳat bir [ve]kāl
‘Ömriñe dā’im güvenme zıll-ı zā’il tek ḳalāl
Dā’imā ‘izzet dilerseñ olma dünyāda baḥl
Ol celilü’l-ḳadr tek kim Hāzret-i Rabbü’l-Celīl⁵⁶⁶
Tutalım saña müyesser eylemiş ‘ömr-i tavīl

II

Kāffe-i ḥalḳ-ı cihān olsa gerek sīm ü zeriñ
Olsa ger dehr-i denī bi’l-āḥere ḥ’āhişgeriñ

⁵⁶⁵ *alur*: ala D; *Yuḥi’l-’izām*: “Kemikleri diriltecek”. Tamamının meālî “Bir de kendi yaratılışını unutarak bize bir örnek getirdi. Dedi ki: Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek?” olan Kur’ān-ı Kerīm Yāsın sûresi 78. âyetten kısmî iktibastır.

⁵⁶⁶ *tek*: gibi D.

Olsa bu ehl-i cihān şām u seher hem dil-beriñ
Zîr-i hāk olsa gerekdir 'ākıbet çünkim yèriñ
Yā keşir olmuş cihānda mülk ü mālîñ yā kalîl

III

Elf-i kaddiñ bār-ı gam altında dā'im étme dāl
Sonı fānīdir cihānıñ olma anda pāymāl
Ba'd ez ın cem' eylemek bî-hüdedir māl ü menāl
'Ārif iseñ ol 'azîziñ rıhletinden hişşe al
Varlığıñ eyle tarîk-ı Hazret-i Hakda sebîl

IV

Ġayr-ı tã'at 'âlem-i hestîde bir şey' bulmadı
Zîkr ü fikr-i Hazret-i Hakdan fu'âdı tolmadı
Âb-ı tã'atle gül-i bâğ-ı derûnı şolmadı
Tã'at-i Hakdan o hod bir lahza fâriğ olmadı
Kendüye Kur'an gibi 'âlemde buldı bir delîl

V

Édilen her bir sü'âle karşı aqvâliñ n'olur
Merhamet olmazsa Hakdan sü'-i ef'âliñ n'olur
Vezn olur mîzân-ı Hakla cümle a'mâliñ n'olur
Rûz-ı mahşer olacaķ âyâ seniñ hâliñ n'olur
Dest-gîriñ yok hazîz-i hākda kaldıñ zelîl

VI

'Afv-ı nâ-kâbil haţādan geçmege yokdur mecāl
Étmeyen endāmını hem bûte-i tã'atde kal
Mâ'il-i 'işret olan âhir çeker renc ü melāl
Vây eger geçmezse cürmünden Hudā-yı Zü'l-celāl

Ġafleti koy hîç hâle beñzemez zîrâ bu hâl⁵⁶⁷

[5]

I

Seb'a-i seyyâre vü şems ü kamerle kehkeşân
‘Âlem-i ‘ulvîle dâ’im zümre-i kerrübiyân
Hür u ğilmânla ber-â-ber sâkin-i ehl-i cinân
Hâşre dek dönse bu hâl üzre eger kim âsmân
Gelmeye dehre Hasan Beg gibi bir ehl-i beyân

II

Behremend êtdi o ‘âlî-câhı menzilgâhda
Zât-ı Hakkıñ zıkr ü fikri zîver-i efvâhda
Bu olan tâ’atleri bir tüşedir hem-râhda
Gêçürüp ‘ömrin riyâzetle sebîlullâhda
Cânib-i Hakkdan elem çekdikçe ola şâdmân

III

Bu ‘ibâdetle olunca vâşıl-ı bâğ-ı na’îm
Hür u ğilmâna olupdur şankî bir yâr-ı kadîm
Dâr-ı ‘uqbâda olunca mazhar-ı luţf-ı ‘amîm
Ola manzûr-ı rızâ-yı Hazret-i Rabb-ı Rahîm
Hâtırından geçmeye endîşe-i sûd u ziyân

IV

Vâşıl olur herkesiñ şıdk u şadâkat Rabbine
Hem ‘ibâdet hem hinâyet hem diyânet Rabbine
Herkesiñ nîk ü bedi şubh-ı sa’âdet Rabbine
Böyle êtsün bir kişi étse ‘ibâdet Rabbine

⁵⁶⁷ Bağdatlı Rûhî Dîvânı’nda bu beytin mısraları yer değiştirilmiştir.

Böyle vërsün bir kişi vërse tarîk-ı Hâkda cân

V

İştigāl êtdikçe oldı dā'imā manzūr-ı Hâk
‘Ākıbet oldı bu yüzden toğrica mesrūr-ı Hâk
Ravza-i cennetden aldı gönçe-i mebrūr-ı Hâk
Rūhiyā ta'rîfden geçmiştir ol mağfūr-ı Hâk
Ol yêrin buldı bize vâcib bu olmuşdur hemān⁵⁶⁸

VI

Zıkr ü tehlîl-i kırā'at hıtmı irād êdelim
Bunları her rûz u şeb kabrinde mu'tād êdelim
Kubbesinde şem'-i pür-envārı tîkād êdelim
Kim añup nāmın hemîşe hayr ile yād êdelim
Fâtihayla rûh-ı pâkin dā'imā şād êdelim

4. TAHMÎS-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-MERŞİYE-İ RŪHÎ-İ BAĞDÂDÎ DER-HAĞK-I BEYÂNÎ-ZÂDE AĖMED ÇAVUŞ EZ-A'YÂN-I BAĞDÂD⁵⁶⁹

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

[1]

I

Hâne-i dehri hemān kahr ile vîrān êdelim
Saķf-ı gerdünı daħı hecr-ile sūzān êdelim
Kışsa-i pür-sitemiñ 'āleme i'lān êdelim
Geliñiz dîde-i bînāmızı giryān êdelim
Bir yere cem' olalım nāle vü efgān êdelim

⁵⁶⁸ bu olmuşdur: olan oldur D.

⁵⁶⁹ AT, s. 339 [338]-342 [341], 327 [326]-333 [332]; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I*, Tk. 3., s. 173-176.

II

Felekiñ kahrı ile cān u teni dāğlaşalım
Murğ tek şanma daha yavır ile zağlaşalım
‘Āķıbet dehr-i denīde olamaz şağlaşalım
*Ķanla yaşlar dōkelim iñleşelim dağlaşalım*⁵⁷⁰
Ķaşlar-ile dōginüp bağrımızı kan ēdelim

III

Kimse yok ‘ālem-i hestīde ola memnūnuñ
Ba’d ez īn olmayacak kimse seniñ meftūnuñ
Oldı erbāb-ı cefā cümle seniñ maḥzūnuñ
*Bize ētdikleri zulmuñ aña kim gerdūnuñ*⁵⁷¹
Ḥüzle ağlaşalım ‘ālemi nālān ēdelim

IV

Gülşeniñ gonçe-i zībāsına mecbūr olmak
Pek ḥaṭādır bu ḥazān-dīdeye mağrūr olmak
Vechi var nev’-i beşer dehrde mehcūr olmak
Daḥi min-ba’d yaraşmaz bize mesrūr olmak
*Dil-i mesrūrımızı zār u perīşān ēdelim*⁵⁷²

V

Göremez bir de gözüm yüzünü fevķa’l-‘āde
Görecek olsa bile belki görür rü’yāda
Kimse yokdur gelecek anıñ içün imdāda
Ḥāke yeksān ola kabır içre Beyānī-zāde
Şağ olup n’eyleyelim biz bu fenā dünyāda

⁵⁷⁰ iñleşelim dağlaşalım: ağlaşalım iñleşelim D.

⁵⁷¹ aña kim: añalum D.

⁵⁷² Bu beyitten sonra Bağdatlı Rūhī Dīvānı’nda olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Gelūñ ey ehl-i vefā bir ulı mātem tūtalım
Zarluķlar kılalum terk-i dil ü cān idelüm

[2]

I

Felegiñ hilkatıdır böyle gelür böyle gider
Dā'imā olmalıdır sâ'ika-i hükm-i kader
Şerbet-i mevti içer zā'ika-i nev'-i beşer
*Gerçi dünyāya gelen 'ākıbetü'l-emr geçer*⁵⁷³
H'āh nā-h'āh eder menzil-i 'uqbāya sefer

II

Hele pervāne gibi şem'ini fark eylemeyüp
Nev-cevānlarla daha cilve-i 'aşk eylemeyüp
Bülbül-i tab'ını hem gülşene sevk eylemeyüp
Hayfdır lîk o miskîne ki zevk eylemeyüp
*Gêçdi evkâtı gam u miñnet ile şām u seher*⁵⁷⁴

III

Genç iken rûhı édüp 'ālem-i bālāya şu'ūd
Çekilen āh ile hep oldu siyeh çarh-ı kebūd
'Afv eder olsa n'ola merhamet-i Rabb-i Vedūd
Nev-cevān ola vü mün'im ola vü mālîk-i cūd
İztırarı ola çekdikleri endüh u zarar

IV

Dememişken aña bir kimse cihāndan şavuş
Sā'ik-ı hükm-i kader söyledi ğilmāna kavuş
Nāgehān geldi ecel eyledi 'adnana yarış
Cümleden vāşıl-ı cennet olan Aḥmed Çavuş
Sāye-i merhametinde geçinürken niceler

---

⁵⁷³ geçer: göçer D.

⁵⁷⁴ Gêçdi: Geçe D.

V

Anı cânından uşandırdı sipihr-i hûn-h'âr
Koymadı kârgah-i dilde metâ'-ı güftâr
Nice 'arz eyleyeyim hâli olunca düşvâr
Nâgehân der-be-der êtdi anı çarh-ı ğaddâr
Şaldı bir miḥnete kim görmedi rāḥatdan eṣer

VI

Şanma bir kimse bugün nâ'il-i cânân oldu
Dem-i vuşlatda iken āhiri hicrân oldu
Çekdiği derd ü ğam u miḥnet-i nālân oldu
Elem-i hecr ile āḥir cigeri kan oldu
Êrmedi menziline ḥāk ile yeksân oldu

[3]

I

Görmedi çeşm-i cihân böyle zamân-ı pür-ġam
Böyle bir mevsim-i ġam-dîde eṣer kim 'âlem
Cismi terkîb olup şankî sitemle her dem
Kime olmuştur o miskîne olan ḡulm u sitem
Kime êrmiştir o mazlûma olan derd ü elem

II

Her zamân cân-ı 'azîzinden olupdur bîzâr
Dâ'imâ renc ü keder içre olunca bîmâr
Olmadı kimse anıñ derdini êtsün tîmâr
Cebr ü kahr ile edüp niçe zamân terk-i diyâr
Başdı biñ miḥnet ile şehir-i Sitānbûla kadem

III

Gelmedi derdine bir çâre êde gerçi ṭabîb

Yaşamağ olmadı ‘ālemde aña bir de naşīb
Olmadı kendisine yār olacağ merd-i ḥabīb
Āciz ü bī-kes ü bī-çāre vü tenhā vü ġarīb
*Hem-demi derd ü elem hem-nefesi miḥnet ü ġam*⁵⁷⁵

IV

Görmedi yıldız-ı fīrūzını mīzān u ḥamel
Görmedi ṭālī’-i mes’ūdını hem çeşm-i emel
Burc-ı ‘akrebde olan kevkeb-ile etti cedel
Halebe êrdigi dem karşılayup anı ecel
Eyledi pençe-i kahr-ile vücūdun derhem

V

Açılan defter-i icmāline anıñ n’èdeyim
Cılve-i şāhid-i āmāline anıñ n’èdeyim
Çehre-i şu’lever alına anıñ n’èdeyim
Zār zār ağlamayup ḥāline anıñ n’èdeyim
Bu sitem kime olupdur gelün inşāfèdeyim

[4]

I

Şimdi ḥāk içre olan böyle güzel cānānıñ
Mūnis ü hem-demidir ḥūrīleri Rıdvānıñ
Maḥzar-ı luṭfı olur zāt-ı Celīl’üş-şānıñ
Böyle ma’lūmı iken pādşeh-i devrānıñ
Dāniş ü cūdile mümtāzı iken aḳrānıñ

⁵⁷⁵ Bu beyitten sonra *Bağdatlı Rūhī Dīvānı*’nda olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Ne bela ise hele ḥāşıl idüp maḳşūdın
Eyledi ‘azm-ı vaṭan kim ola şād u ḥurrem

II

Her zamān arḥ-ı bediñ maẓhar-ı menfūrı olup
Böyle bir şu‘leveriñ şanma kî mesrūrı olup
Yoksa bu mesleke idḥālleri mecbūrı olup
Vüzerā zümresiniñ gül gibi manẓūrı olup
Ser-firāz olmuş iken nisbetine a‘dānıñ

III

Gösterir ‘ālem-i ‘irfāna özin her yerde
Dā’imā ḥüsn-i cemālile yüzün her yerde
Kıapamaz bāb-ı seḥāvetde gözün her yerde
*Diñledüp ḥüsn-i edāsıyla sözün her yerde*⁵⁷⁶
İsm [ü] resmi ile ma‘lūmı iken a‘yānıñ

IV

Azacık görmüş iken süfre-i nāz u ni‘met
Koymadı menzil-i dünyāda kî görsün rāḥat
‘Ākıbet çekmededir renc ü belā vü miḥnet
Āsmāna bu reviş geldi ḥilāf-ı ‘ādet
Nev-cevān olduğına bakmadı aṣlā anıñ

V

Dā’imā vèrmededir dillerine hep kederin
Düşürür seng-i sitemle şecer-i pür-semerin
Yol için ḥāzır iken dilde metā‘-ı seferin
Ḥ‘āh nā-ḥ‘āh fenā mülkine şalup güzerin
Koymadı bir nice gün zevkıñ éde dünyānıñ

VI

İzdiyād étmededir derd ü belā-yı miḥeni

---

⁵⁷⁶ edāsıyla: edā ile D.

‘Āķıbet renc ü belāya koyacak cān u teni
Herkesiñ şevheridir atmalı bu pīre-zeni
Ṭolunur anıñ ‘çün ‘ālemi bu çarḥ-ı denī
Kī şala esfele her kābil-i idrāk olanı

[5]

I

Ser-i eflāke çıkup āh u figānıñ şereri
Görmesün çeşm-i cihān bir daḥi böyle kederi
Mātemiñ tutmuş-iken söyledi bir yeñiçeri
‘Acabā geldi[gi] sâ ‘atde vefâtı ḥaberi
Cümle bir yêrde bulundı mı karındaşları

II

Ser-i eflāke çıkup bu çekilen düde-i āh
Ehl-i Bağdādı édüp ḥasret-ile mātem-ḥ ‘āh
Mātem içre kara elbīse giyüp cümle sipāh
Āh édüp eylediler rûy-ı sipihri mi siyāh
Ağlayup kana mı ġarḳ eylediler yoḥsa yêri

III

Cem‘ édüp mezra‘a-i bāġ-ı cihān ḥuşesini
Hele dünyāda iken vèrdi yoluñ tūşesini
Ṭoldırır nīk-i nevā revzene-i gūşesini
Her biri baġrına başıdıkda ciger-gūşesini
Gözlerinden dökülüp aḳdı mı ḥūn-ı cigeri

IV

Ḳahrı nā-ķābil olan böyle kederler her gün
Ḥançer-i ḥasret-ile dilleri eyler pür-ḥūn
Böyle bir tesliyeler mātemi eyler efzūn

*Yoksa biri biriniñ vërmege qalbine sükûn
Dêdiler mi bu durur cümlemiziñ reh-güzeri*

V

Vêrilen kara haber ‘arîza-i rû’yâ kim
Böyle bir vâkı‘alar sâ’îka-i ma’nâ kim
Nice ‘arz eyleyeyim mâtemini zîrâ kim
Nice düş gördiler idi gècesi âyâ kim
*Vêrdi bu kara haber sem’lerine seheri*⁵⁷⁷

VI

Böyle bir hâdişeye nev’-i beşer d[â]hıldır
Her kazâ vü kadere râzı olan ‘âmildir
Bunu taşdık eden elbette büyük fâzıldır
Nice şabr eylesün âdem buña kim kâ’ildir
Beñzemez gayra birâder acısı müşkildir

[6]

I

Anı ‘uqbâya alup kahr ile bu dâr-ı mihen
Mâtemiñ tutmadadır hasret ile ehl-i vağan
Hele müstaḥzar iken söyledi erbâb-ı suḥan
Veh ne geçdi ola cân vêrdigi dem göñlünden
*Kim şarup şarmaladı cism-i laṭîfine kefen*⁵⁷⁸

II

Hâme-i beste-zebân dîdeleri hûn-efşân
Niçe taḥrîre gelür vak‘a-i mâtem-‘unvân
Bunu ḡassâl eder ancak bu cihâna i‘lân

⁵⁷⁷ *Vêrdi: İrdi D.*

⁵⁷⁸ *Bağdatlı Rûhî Dîvânı*’nda bu mısra bir sonraki beytinin ikinci mısra‘ ile yer değiştirilmiştir.

Kim teninden çıkarup cāmesin êtdi 'uryān

Kim idi ola o sâ'at üzerinde bulunan

III

Bu kalan 'ā'ile ger étse taḥammül şabra

'Ākıbet nâ'il olur ḥayli şevāb u ecre

Dād-ı Hāḳdan verilür anlara feyz-i behre

Kim götürdi ola tābūtun iletdi kabre

Kim tutup mātemini êtdi fiğān u şiven

IV

Bir nazarda götürür nuṭṭa olan emvâtı

Anlara okuyacak bu yazılan ebyâtı

Cānib-i Hāzret-i Hāḳdan verilür aqvâtı

Şimdi kabır içre 'aceb neyle geçer evkâtı

Kimdir eglencesi kimlerle éder ola suḥan

V

Bellidir 'ālem-i hestīde olan aḥvālī

Luṭf-ı Hāḳla ṭoludur sīne-i pür-āmālī

Hāşre dek maḥv olamaz anda olan eşkālī

Toprak altında bozulmuş mı ola timşālī

Yoksa evvel ki melāḥatdedir ol vech-i ḥasen⁵⁷⁹

VI

Zīb ü zīnetde idi 'ālem-i hestīde o yār

Şimdi bāzār-ı kıyāmetde olup şu'le-nişār

Rūḥ-ı pākīzeleri buldı cinān içre qarār

Yazık ol cism-i laṭīfe ki ola ḥūrīş-i mār

Ḥayf ol peykere ḥāk içre yata leyl ü nehār

⁵⁷⁹ melāḥatdedir: melāḥatde mi D.

[7]

I

Tesliyetler demidir  y  alem-i   n-ef  n
Ba d ez  n  h u fi  n eylemek olmaz her  n
Beyt-i  tiyle hem n anlara v r bir i l n
R hiy  gitdi   n ol   hib-i lu f u i s n
Bir da i   leme  od gelmege yokdur imk n

II

 te -i f r ati v rmi di hem n c n [u] dile
 evre-i m tem ise d de-i giry n  sile
Ger i ol b d-   az n vurmu -iken b  -  g le
Ele gizmez bil r z  h u fi  n  tmek ile
A layup biz ni e bir eyleyelim  h u fi  n

III

D  im  t rbesine gitmegi mu t d  delim
N l-g n  ubbesine hem fener  k d  delim
Okuyan   aceleri  abrine min k d  delim
Budur evl s  k   ayr ile an  y d  delim
R h-  p kine hem  e olalım f ti a-   n

IV

F kar  fir asına olmu  idi t lib-i  ayr
  bu   lemde odur ke ret-ile c lib-i  ayr
Yo -idi b b-     sında hem n  acib-i  ayr
Hem mu  n-i f kar  idi v  hem   hib-i  ayr
  bhe yok b  -  na  m oldu ına a na mek n

V

Kalmad    lem-i d ny da k  ten  n  delim

Anı celb etdi meger sâ'ik-ı 'uqbâ n'êdelim
Dâ'imâ böyle midir hikmet-i Mevlâ n'êdelim
Kim idi gitdigini isteyen ammâ n'êdelim
Bilirüz gitmez idi olmasa Haḡdan fermân

VI

Şem'alar yansun önünde yüzi hem ağ olsun
Hür u ḡilmânlar ile ḡaşrda ortaḡ olsun
Merḡad-i pâki hemân ravza-i gül-bâḡ olsun
Kendi gitdiyse ḡarındaşları şaḡ olsun
Muttaşıl yatduḡı yêr nûr ile uçmaḡ olsun

5. TAḤMÎS-İ 'ABDURREZZÂḠ AḡA BER-MERŞİYE-İ RŪḤÎ-İ BAḠDÂDÎ DER-ḤAḠḠ-I YŪSUF ÇELEBÎ EZ-A'YÂN-I BAḠDÂD EZ-ZEBÂN-I BÎRÂDER-İ MÜŞÂR⁵⁸⁰-İLEYH

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

[1]

I

Cây-ı emniyyet degildir bu cihân-ı raḡnedâr
Böyle bir dehr-i denîde kimse olmaz pâydâr
İstikâmet etmek üzre çekme dünyāya ḡişâr
'Arşa-i dünyā-yı fânî çün degil cây-ı ḡarâr
Ölmedin 'âḡil odur kim êde dünyādan firâr

II

Ṭâlib-i 'izzet olan şanma kî zillet çekmeye
İrtifâ'-ı ḡadr için 'âlemde miḡnet çekmeye

⁵⁸⁰ AT, s. 333 [332]-338 [337], 343 [342]-345 [344]; *Baḡdathî Rûḡî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I*, Tk. 3., s. 176-178.

‘İzz ü rif‘at bā‘ış olmuş gerçi nikbet çekmeye
Rif‘ate t̄alib olup bī-hūde zahmet çekmeye
Ʒılmaya māl u menāl ü manşıb ile iftiḥār

III

Böyle bir dehr-i denīde kimse olmaz kāmver
Merd-i ‘irfān-pervere dā‘im vērir renc ü keder
Bu cihānıñ yok vücūdı var ise söz muḥtaşar
İ‘tibārāt-ı cihāndan eyleye kaṭ‘-ı nazar
Zerre deñlü Ʒılmaya gerdūn-ı dūna i‘tibār

IV

Lāzım oldur sāğar-ı zevk u şafādan el çeke
Ḥākim ise böyle bir köhne-serādan el çeke
Elde fırsat var iken dār-ı fenādan el çeke
İḥtiyārı elde iken mā-sivādan el çeke
Aña ol vaḳti ki dūnyādan çıka bī-iḥtiyār

V

Cūy-bār-ı dīdeden her laḫzada şular akar
Vara vara böyle şular ‘ömrden kıoymaz eser
Dā‘imā bu mışra‘-ı ātīye lāzımdır nazar
‘Ömr bir şudur ki aḳmaḳdır işi şām u seher
Mevt bir yeldir ki eyler her gelen andan güz[ā]r

VI

Dā‘imā rāh-ı ḥaḳīkatde olan bī-iştibāh
‘Ālem-i hestīde oldur müslimīne ḥayr-ḥ‘āh
Terk-i dūnyā eyleyen eşḥāşa Ḥaḳdandır penāh
Menzil-i maḳşūda yétmez bulmayan [bu] yolda rāh⁵⁸¹

⁵⁸¹ bulmayan [bu] yolda: bu yolda bilmeyen D.

Devlet anıñ kim refîkî ola tevîk-ı İlâh

[2]

I

Mâteminde çekilen âh u figân u hem bükâ
Çekdiğim miḥnetleriyle neşr eder bād-ı şabâ
Eşk-rîz oldu bu yüzden cümle-i arz u semâ
*Ağlayup âh êtdigim 'ayb êtme êy ehl-i şafâ*⁵⁸²
Yâr-ı cānımdan ayırdı beni çarḥ-ı bî-vefâ

II

Böyle bir şiddetle cānımdan teni ayırdı kim
Böyle bir zāt-ı ma'ālî me'meni ayırdı kim
Böyle bir dil-dârdan dehr-i denî ayırdı kim
*Çarḥ-ı gerdûn bir birâderden beni ayırdı kim*⁵⁸³
*Haşre dek dönse getirmez bir daḥî ânı be-câ*⁵⁸⁴

III

Leyle-i zulmetde olmuşdur çerâğ-ı rûşenim
Görmedi renc ü keder devrinde bu cān u tenim
Gülşenimdir gülşenimdir gülşenimdir gülşenim
*Hem enîsim hem celîsim hem refîkımdır benim*⁵⁸⁵
Gönlüm eglerdi şorardı ḥâtırım şubḥ u mesâ

IV

Haşre dek seng-i mezârı üzre koysam başımı
Bulmazam işbu cihānda bir daḥî kardaşımı

---

⁵⁸² *êtme: itmeñ D.*

⁵⁸³ *beni ayırdı: ayırdı beni D.*

⁵⁸⁴ *ânı be-câ: mâned aña D.*

⁵⁸⁵ *refîkımdır: refîkımdı D.*

Vechi vardır şarf edem hayrâtına ma'âşımı

Ağladıkça dest-i şefkatle silerdi yaşımı

*Ğam-güsâr olurdu ğamnâk olduğım demler baña*⁵⁸⁶

V

Mürtesimdir levha-i dilde mükerrer acısı

Zâ'il olmaz biñ teselliyle gönüller acısı

Ķaplamışdır cânımı böyle kederler acısı

Dostlar ĝâyetde müşkildir birâder acısı

Kimseye çekdirmesün bu acıyı Bâr[î] Ħudâ

VI

Serserî gezmekdeyim şâm u seher meczûbvâr

Aldı bu çarh-ı sitemger cânını meskûbvâr

‘Aql u fikrim gitdi el-yevm kâle-i menhûbvâr

Giryeden çeşmim ağarsa ĝam değil Ya'kûbvâr

Yûsufumdan ben dil-efĝârı ayırdı rûzgâr

[3]

I

Ëy hoş ol günler ki ĝüftârın baña sihri-i helâl

Ĝüftüĝünüz gerçi vèrdi dâr-ı ‘ukbâya maķâl

Bir daĝı görmem cihânda böyle bir şâhib-cemâl

Ķanı ol demler ki şihhatdeydi ol ferhunde-fâl

Şohbetiyle def' olurdu ĝalb-i zârımdan melâl

II

Bir zamân bu ‘âlem-i hestîde ben mümtâz idim

Zümre-i ehl-i ma'ârifde suĝan-perdâz idim

---

⁵⁸⁶ demler: demlerde (!) D.

Bu vefât eden birâderle hemân dem-sâz idim
Ol baña hem-derd idi [vü] ben aña hem-râz idim
Hâṭıra gelmezdi ola aramızda inḡiṣâl⁵⁸⁷

III

Manşıb-ı cāh u celālinde olunca müstaḡil
Ḥayfdır ol zāta kim ‘uḡbāya oldu münṡaḡil
Bezmgāh-ı ‘ālem-i hestīde oldu mutṡaḡıl
Meskenetle ḡilm-ile étmiṣdi ḡalkı münfa‘il
Kendiye uymuṣ idi ḡıdmetle hep ehl-i kemāl

IV

Ehl-i vicdānıñ gerekdir herkese ḡākim ola
Her sözi her bir kelāmı ḡükmüne ḡā‘im ola
Ṭoḡrılıḡda istikāmetde meḡer dā‘im ola
Söylemezdi bir sözi kim ‘āḡıbet nādim ola
Bir iş étmezdi ki andan ḡāṣıl éde inḡi‘āl

V

Şöhret-i zāt u şıfātı ‘ālem-i hestīde var
Bir daḡı görmez cihān bir böyle zāt-ı nāmdār
İftirāḡı cümle aḡbābı édince dāḡdār
Bir daḡı gelmez vücuda böyle ḡardaş böyle yār⁵⁸⁸
Ol vefāt éde ‘aceb midir ben olsam ḡaste-ḡāl

VI

ḡitdi dünyādan küdüretle hemân ol zāt-ı pāk
İftirāḡ ile olupdur cism ü cānım ḡāk ḡāk
Ḡece gündüz ḡasret ile eylerim ben iṣtirāk

⁵⁸⁷ ola: k’ola D.

⁵⁸⁸ Bir daḡı: Degmede D.

Ëy birāderler beni 'ayb étme olsam derdnāk⁵⁸⁹

Kim birāder iftirākı ādemi eyler helāk

[4]

I

Bir ʔarafdan cev-r-i gerdūn bir ʔaraf derd-i derūn

Ƙaplamış cān u cenānı eylemiş bağırımı hūn

Bir ʔarafdan ƙaşd-ı cān étmiş sipihr-i nīl-gūn

Āh kim bir dem baña yār olmadı bu baht-ı dūn

Dem-be-dem olmaǵdadır feryād [u] efgānım füzūn

II

Çün Züleyhā hālvetidir ét-di anıñ düşmeni

Bir zamān ƙahr u sitemle oldı zindān meskeni

Bu olan dehr-i denīde ƙıǵdı cānından teni

Yūsuf adlu bir 'azīze mālīk étmişken anı

Reşk édüp āhīr cüdā ƙıldı sipihr-i vājgūn

III

Bu cihānıñ yok vücdı var ise mişl-i hāzān

Nev-bahār-ı gülşen-i āmālī eyler hākdān

Dā'imā cev-r ü sitemdir ʔavr u efkārı hemān

İki gün bir bī-kesi gül gibi étmez şādmān

Kim şoñunda gonçe gibi étmeye bağırını hūn

IV

Kiminiñ [t]iğ-i sitemle eylemiş bağırın kebāb

Kimine zevk u şafālarla vèrir cām-ı şarāb

Bu sipihriñ ƙahr u luṭfına inanmam bī-hisāb

---

⁵⁸⁹ *étme: itmeñ D.*

*Mısr-ı vuşlatda kimiñ 'izzetle eyler kām-yāb
Çāh-ı zindāna şalup eyler kimiñ zār u zebūn⁵⁹⁰*

V

Giryenāk olan gözi hem bir de silsem n'èdeyim
Ba'd ez īn kayd-ı muşibetden açılısam n'èdeyim
Bu sipihriñ kahr u cevriñ gerçi bilmem n'èdeyim
Yalıñızlık cānıma kār etti bilmem n'èdeyim⁵⁹¹
Hātırım ğamnāk u sīnem çāk ü bahtım ser-nigūn

VI

Şādlik āvānı geçdi geldi hengām-ı nekāl
Ba'd ez īn şādān u ħandān olmağa yokdur mecāl
Bir daħı ol zātı görmek hem baña emr-i muħāl
Ġam degil öldürse ben miskīni endūh [u] melāl
Müşkil işdir özge ħāle beñzemez zīrā bu ħāl

[5]

I

Hem muḳadderdir cihānda gerçi mīzān-ı 'adel
Böyle mīzān-ı 'adālet kimseye vërmez ħalel
Dest-i ḳudretle nevāzī eylemiş her bir 'amel
Ėy gönül bulmaz taġayyür ḳismet-i rūz-ı ezel
Kimseye vërmez amān yitdikde cellād-ı ecel

II

Ba'd ez īn bu devr elinden dād ile imdādı koy
Devre-i dehr-i denīde ḳışver-i dil-şadı koy
Gördiğñ cevri ü sitemle ḫancer-i bī-dādı koy

⁵⁹⁰ *zindāna: hicrāna D.*

⁵⁹¹ *n'èdeyim: neyleyem D.*

*Yār-ı cānım gitdi dēyü derd ile feryādı koy*⁵⁹²

*Bu imiş hükm-i kazā kimiñle eylersin cedel*⁵⁹³

III

Ba'd ez in dār-ı fenāda ol maḥabbet şartı kim

Gördigün andan hemīşe hem nezāket şartı kim

Fürkat ile çekdigün renc ü küdüret şartı kim

*Gitdi ol şimdengerü bu derd ü miḥnet şartı kim*⁵⁹⁴

Ola rüz u şeb saña yolunda ḥayr etmek 'amel

IV

Anı yād etmek sezādır ḥalka-i ezkā ile

Hem mezārında kırā'at eyleyen ebrār ile

Her şeb-i cum'a anı zıkr eyleyen dil-dār ile

Cem' olup bir yere Rūḥī gibi nice yār ile

Kaldırup şavb-ı Cenāb-ı Ḥazret-i Mevlāya el

V

Dā'imā yād et anı rahmet-nümā-yı ḥayr ile

Hem mezārında taşaddukdur edā-yı ḥayr ile

Zāt-ı pākiñ yād ediñ dā'im nidā-yı ḥayr ile

Rūḥ-ı pākiñ dā'imā yād et du'ā-yı ḥayr ile

*Êde ol merḥūma rahmet İzed-i 'Azze ve Cell*⁵⁹⁵

VI

Bir zamān 'aşkıyla olmuşdum hemīşe cān-fedā

'Ākıbet oldum cemāl-i pür-kemālinden cüdā

Dā'im olsun ḥür u ḡilmān ile her dem āšnā

⁵⁹² koy: ko D.

⁵⁹³ eylersin: eylersiñ AT.

⁵⁹⁴ bu derd ü miḥnet: budur maḥabbet D.

⁵⁹⁵ Êde: K'ide D.

Hākda yatdıķça ola mazhar-ı lutf-ı Hudā⁵⁹⁶

Cān-ı pāki rūh-ı kudsilerle hem-pervāz ola

**6. TAḤMĪS-İ ‘ABDURREZZĀK AĖA BER-MERŞİYE-İ RŪḤĪ-İ BAĖDĀDĪ
DER-ḤAḤK-I ḤASAN ḤĀN KĪ NEV-CEVĀN REFT EZ-‘ĀLEM-İ FĀNĪ⁵⁹⁷**

Mef‘ūlū fā‘ilātū mefā‘ilū fā‘ilūn

[1]

I

Qalmaz bu zīr-i çarḥ-ı denīde bir āšnā
Mihnetle oldı hem-çü kemān qadleri dü-tā
Vurduñ hemīşe anlara hem ḥancer-i każā
Şerm étmediñ bu zulmden ey çarḥ-ı bī-vefā
Kıldıñ cihānı miḥnet ü hicrāna mübtelā

II

Böyle sitemle bu ‘ālem ne eylemiş saña*
Urduñ o nāvek-i dil-dūzi hem cān hem tene*
Bu étدیğñ zulmı étmedi kimse düşmene*
Vaz’-ı muḥālifiñle bir iş işlediñ yine
Kim ta’n eder kıyāmete dek işte ḥalk saña⁵⁹⁸

III

Tīg-i sitemle eylediñ ālūde ādemi
Şaldıñ hemīşe ḥānelere āh u mātemi
Āḥir kurutduñ gülşen-i hestīde şeb-nemi*
Kıldıñ bu fi’l-i sehv ile rencīde ‘ālemi

⁵⁹⁶ ola: olup D.

⁵⁹⁷ AT, s. 345 [344]-353 [352]; Bağdatlı Rūḥi Dīvānı (Karşılaştırmalı Metin) I, Tk. 4., s. 181-183.

⁵⁹⁸ işte ḥalk: işiden D.

Fikr eyle gör ne mertebedir êtdigiñ cefâ

IV

Sensiñ cihānda kâtili ol nâzenīn tenin
Senden ziyāde düşmeni yokdur hemān anıñ
İnkār olunmaz sende olan kahr-ı zehrinin*
Hakkā budur ki hayli cefâ-pîşesin seniñ
Mecrūhdur eliñden eger şeh eger gedā

V

Yok sende lutf u merhamet ey çarh-ı bî-cihet
Var vechi kana bedel senden alsalar diyet*
Belki husûfa girdi bu şeb ol kamer-ı tal'at
Bâ'is nedir görünmemeye ol perî-înet⁵⁹⁹
Ni'çün tulu' eylemez oldu o meh-liķā

VI

Sen pîr-i sâl-hurde o bir tıfl-ı hurde-sāl
Kahr u sitemle êtdiñ anı böyle pây-māl
Cevriñle oldu kâmet-i zîbâsı çün hilāl
Hurşîdvâr gördüñ eder da'vi-i cemāl
Reşk eyleyüp yetürdüñ aña ['ā]kıbet zevāl

[2]

I

Bâğ-ı cihānda hâriķa-i gül-cemāldir
Ahvāl-i nâz-perveri cāy-ı su'āldir
Dā'im bu peyker-i zîbâ şāhib-celāldir*
Gerçek midir bu vāķı'a yā bir hayāldir

⁵⁹⁹ perî-înet: perî-şifat D.

Ol gonçe h̄'āba varmış ola ihtimāldir

II

Her şām u her seherde cemendir o gül-ruhuñ
Cāy-ı hāzīni şimdi dikendir o gül-ruhuñ
Bülbülleri kî nağme-şikendir o gül-ruhuñ
Zerd oldığı bu deñlü nedendir o gül-ruhuñ
Ëy bülbülān-ı 'aşk görüñ bu ne hāldir

III

Gerçi cihān-ı hüsn-i melāhatde kaldı tek
Çeşm-i cihāna olmuş-iken şankî merdümek
Aldı anı o gülşen-i iqbālden felek
Ol nev-bahār-ı hüsn çıkarmış mıdır çiçek
Cism-i laṭīfî üzre yahūd saçma hāldir

IV

Bilmem perī mi yoksa melekdir bu gül-beden
Maḥlūk degil [bu] şankî mevād-ı 'anāşrdan
Gülzār-ı hüsnüne bād-ı hāzāna ilişmeden*
Buldu şikest bād-ı havādis̄i toḳunmadan
Bālā-yı ser-bülendi ne nāzūk nihāldir

V

Ger vërse de o ravza-i dil-dāra bir de şu
Neşv [ü] nümā eyleyemez o gülşen-i dil-cū*
Dünyāya gelmeyecek bir daḥi o çār-ebrū*
Biñ yıl dönerse daḥi bu çarḥ-ı siyāh-rū
Gelmek cihāna böyle bir āfet muḥāldir⁶⁰⁰

---

⁶⁰⁰ böyle: öyle D.

VI

Pervāza gelse bile gerçì o ʔā'ir-i ḥayāl*
Naḥl-i riyāz-ı midḥatına ètmez intikāl
Farṭ-ı kederle ebkem olur ḥāme-i maḳāl
Ḳan ağlasaḳ bu vāḳı 'adan rūz u şeb muḥāl
Yazık degil mi gide Ḥasan Ḥān gibi güzel

[3]

I

Andı bu dehr-i denīden zamān-ı müstaḳbel*
Oldı zamāne gerçì aña ḳanlu bir maḳtel*
Bāğ-ı cihāndan kesdi anı tīg-i lā-yūs'el*
Bir nāzenīn idi meger ol şūḥ-ı bī-bedel⁶⁰¹
Būs ètmege ayağını cānlar vèrirdi el

II

Ḥübān içinde bedrāḳa-i ḥüsn ü ān idi
Bu 'ālem-i hestīde meger nev-cevān idi
Dānişverān-ı dehre hemān tercemān idi
Maḥbūb idi zarīf idi [vü] nükte-dān idi
Şehr içre mā-ḥaşal yogidi kendiüden güzel

III

Emşālī görünmez oldı ruḥsār-ı ālınıñ*
Baḥsı cihānda ḳaldı meger ḥüsn-i ḥālınıñ
Vaşfı lisāna şıgmayacak çifte ḥālınıñ
Açılmadıydı gülleri bāğ-ı cemālınıñ
Bir nev-resīde gonçe idi kendi fi'l-meşel

⁶⁰¹ Bir: Bin D. / idi meger: cevān idi D.

IV

Yandırmalı zamānede bu çarḥ-ı aḥrası
Âḥir görür şikāyet için ‘arş-ı atlası
Koymaz kıla cihāna gelen bu olan kesi
Êrgürmedin murādına āḥir o nev-resi
Yan vèrdi bî-vefālık édüp çarḥ-ı pür-ḥiyel

V

Nār-ı sitemle ḥark olunup şāḥ-ı gülşeni
Söndi cihānda şu‘le-i envār-ı rüşeni
Kurtulmadı bu ḥādiseden cān hem teni
Ṭoprağa şaldı bād-ı fenā berg-i ‘ömrünü
Egdi nihāl-i kāmētini şarşar-ı ecel

VI

Her dem ḥaṭādır gerdiş-i devrāna inḳıyād*
Dā’im odur bu ‘ālem-i hestīde bir cellād*
Êtmez kimse bu çarḥ-ı denīden istimdād*
Yokdur vefā-yı gerdiş-i gerdūna i’timād
Bēl bağlayanlar aña gider böyle nā-murād

[4]

I

Devr-i felek kî kıldı anı gerçi bāde-ḥ’ār
Şaldı elinden sāḡar-ı şahbā-yı zer-nigār*
Geldi ḥazānı der-pey olan faşl-ı nev-bahār
Meşgūl-ı ‘ayş u nūş iken o şūḥ-ı şīvekār
Elden müdām şalmaz iken cām-ı ḥoş-güvār

II

Bezm-i felekde bāde vü peymāneler tölup
Bu ‘ayş u ‘işret için o<|> nev-cevānı bulup
Âhır bu eyledigi mu‘āşereden dönüp
Sākī-i dehr aña ecel cāmını şunup
Toprağa şaldı ‘ākıbetü’l-emr cür‘avar

III

Devr-i felek bu ‘ālemi zulmetde belledi
Dā’im bu beyt-i āhırı görünce añladı
Ol çarh-ı sifle-pervere ahvālī söyledi
İnşāf édince hayli vefāsızlık eyledi
O şūh-ı ‘işve-bāz ile çarh-ı sitīze-kār

IV

Bād-ı hāzāna uğradı āsīb-i dehrden
Kurulmadı bu bāğ-ı hayātı bu devrden
Aldı anı bu cevır ü sitemle zamāneden
*Pejmürde oldu gonçe-i ‘ömri açılmadan*⁶⁰²
Lāyık degildi böyle cefāya ol gül-‘izār

V

Bī-hūş olunca meykede-i rāh-ı kuds-ile
El-yevm münevver oldu o mışbāh-ı kuds-ile
Açdı der-i cinānı o miftāh-ı kuds-ile
Zevk eylemekde gerçi ol ervāh-ı kuds-ile
Kan ağlamağda derd ile biz bunda zār zār

VI

Gerçi bu nev-cevānı alup pençe-i duhūr

---

⁶⁰² *oldı: eyledi (!) AT.*

‘Afv eyleye anı o<l> cenāb-ı Rab-i Ğafūr
Hūrîlere kavuşmuş iken bu beyti okur
Ammā ne çāre hük-m-i İlâhi yerin bulur
Ķan ağlamak müfîd degil olacak olur

[5]

I
Eṭvār-ı dil-pesendi daha bulmadan niẓām
Kām almadı bu köhne serādan ‘ale’ d-devām
Sākî-i ecel şundi aña sāğar-ı encam*
Hakḳā ki hüsn ü hulkı ile ol huceste-nām
Dünyâyı mā’il étmiş-idi kendüye temām

II
Taşvîri bu dār-ı fenāda o mehveşiñ*
Emşālî yok o dār-ı beḳāda o mehveşiñ
Hem ‘aksi vardı<r> cām-ı şafāda o mehveşiñ
*Yokdı bahāsı hüsn-i bahāda o mehveşiñ*⁶⁰³
Cānlar deger cevān idi ve ‘l-ḥāşıl-ı kelām

III
Ol cism-i nāzeninde olan zîb ü zînetin
Keşf étmedi kimesne anıñ bu meziyetin
Her bir muşavver almış-iken hüsn-i şüretin
Bu ḥākdānda bilmediler gördi kıymetin
Cān atdı bir maḳāma k’odur eşref-i maḳām

IV
Ḥayf oldı bu dār-ı fenādan infikākine

---

⁶⁰³ *hüsn-i: hüsn ü D.*

Ehl-i cinān muntazır iken iştirakine*
Oldı sebep bu ‘ā’ileniñ inhimākine
Peyk-i İlâhi reh-ber olup rûh-ı pākine
Ervāh-ı kudse vâşıl olup buldı ihtirām

V

Kaşr-ı cinānda sâkin olan hûş u ‘ām olup
Ol nâzenîniñ emrine her lahza rām olup
Ol bâğ-ı dil-güşâ da hemîşe be-kām olup
Dâ’im revân-ı pākine cennet maqām olup
Luṭf-ı Hudâ refîk u şefîki ola müdām

VI

Bir kimse olmadı [aña] ‘âlemde çâre-sâz
Vardı cināna sür’at-ile ol suḥan-perdâz
Édince zümre-i hûrân ile ‘işve vü nâz*
Söz âhîr oldı eyleyelim Rûhiyâ niyâz
Tâ kim kabûl éde anı Ma’bûd-ı kâr-sâz

**7. ŞÂ’İR-İ MEŞHÛR [OŞMÂN] NEVRES EFENDİ MERḤÛMUÑ DÎVÂN-I
BELĀĠAT- ‘UNVĀNİÑ ALTINCI ŞAḤĪFE NÜMEROSUNDA MERḤÛM
OLUP MUḤTEŞEM ḲĀ’İDESİNE TEVFĪKAN TANZĪM ÉYLEDİĠİ
MERŞİYE-İ CİGER-SÛZİ ÜZERİNE ‘ABDURREZZĀḲ AĠA’NİÑ
TAḤMĪSLERİDİR⁶⁰⁴**

Fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün

Birinci Bendi

⁶⁰⁴ AT, s. 353 [352]-377 [376]; Bayram Ali Kaya, *Osman Nevres ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Geliştirmiş 2. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2010, Tk. 2., s. 238-245.

I

Bellidir ‘âlem-i hestîde sipihriñ sistemi
Başdı hem Āl-i ‘Abā bağrına dāğ-ı eleme
Sen de güftāra getür hāme-i müşkîn raqamı
Demdir êy dil alayım destime levh ü qalemi
*Şûr u mâtem ile tecdîd êdeyim köhne ğamı*⁶⁰⁵

II

Çarh-ı devrânı bütün nevk-i qalem yaralayup
Şafha-i yıldızını āh u sitem qaralayup
Kehkeşân-ı felegi şāne-i ğam taralayup
Tîğ-i hāmemele sipihriñ cigerin pāreleyüp
Ben de icrā êdeyim qā’ide-i muhteşemi

III

Sakf-ı gerdûna ulaşmam kime imdād êdeyim
Nice ol server-i ‘ālî-nesebi yād êdeyim
İsterim āhım ile ‘ālemi ber-bād êdeyim
Derd ile vāy Hüseynim dēyü feryād êdeyim
Yağayım āteş-i hasretle kulûb-ı ümeme

IV

Micmer-i nār-ı firākım kî bütün cānım ile
Yağdı bu cān u teni hem dil-i biryānım ile
Hele pervāne-şıfat şem’-i fūrūzānım ile
Sînemi yandırayım āteş-i sūzānım ile
Dāğlayup şu’le-i şî’rimle dil-i pür-elemi

V

Gelemez cünbiş ü güftāra kî ‘arz êde zebān

---

⁶⁰⁵ Şûr u mâtem: Şûr-ı mâtem D.

Cilveger  tmiş iken h ame-i m şk ni hem n
Olamaz havşala-i   lem-i hest de nih n
Bir bir ardınca gel r h dişe-i devr-i zam n
Eksik olmaz felegi    leme z lm   sitemi

VI

B yle bir gerdiş-i devr n  nice kandırayım
C y-ı   l de olan  arh  nice andırayım
şanma tal tf  dere  bir de anı candırayım (?)
Ben de  arha  ıkarup n lelerim yandırayım
 h-ı pey-der-pey ile h dişe-i dem-be-demi

VII

 kalmadı h   n-ı siy setde hem n m n im-i  ayş
 kalmadı g lşen-i   lemde meger şeb-nem-i  ayş
şanma meyd na gel r bir da ı bir ma rem-i  ayş
Gitdi fery d  dere  şasret ile mevsim-i  ayş
A la  y d de ki  an a lamani  geldi demi

VIII

G r len  anlar ise şanma cin n şeb-nemidir
Kerbel da d k len za m-ı H seyni  demidir
ş dl k va tı de il  h u fi  n   lemidir
Bu Mu arrem mehidir m tem   ş ven demidir
 h  d p derd ile  an a lamani  mevsimidir

 kinci Bendi

I

 şti  r eyledi bu   lem-i hest de Yez d
K frine n   k olup  ye-i  ur  n-ı Mec d
 aşd-ı c n  tmek i  n  tmiş-iken va d-ı şed d

*İşte bu mäh-ı Muḥarremde Hüseyin oldu şehīd
Her ne kim perdede mahfī idi hep oldu bedīd*

II

*Nīl-gün boya sürüldi dehen-i ḥāmelere
Vaḳ‘a-i pür-sitemi toğrı yazan nāmelere
Kavuşur rüz-ı cezā zümre-i ‘allāmelere
Ġarḳ olup ḥalk-ı cihān cümle siyeh cāmelere
Girye-i mātem ile dīdeleri oldu sefīd*

III

*Lāle-reng oldu şafaḳ ḥūn-ı şehādetle bugün
Şāhid-i rüz-ı cezādır gidemez rengi bütün
Dā‘imā ḳa‘r-ı cehennemde olur cürmi füzūn
Eylemiş zulm ile ol serveri āḡaşte-i ḥūn⁶⁰⁶
Lāyık-ı la‘net ü ḳahr-ı ebedī oldu Yezīd*

IV

*Zümre-i Āl-i ‘Abā olmadı bir dem ḥurrem
Ehl-i beyt toğdı meger cevır ü sitemle tev‘em
Dā‘imā ḳara girer anlar için elde ḳalem
O dem az ḳaldı kī zīr ü zeber olsun ‘ālem
Kī düşüp ḥāke boyandı ḳana ol naḥl-i ümīd*

V

*Böyle bir fāci‘a-i pür-elemi çeşm-i felek
Ba‘d ez īn görmeyecek maḥkeme-i maḥşere dek
Lühbe-i nār-ı miḥen ‘arşa şu‘ūd etse gerek
Nīze üzre ser-i pür-ḥūn-ı Hüseyini görecek
Ḥayretinden baş açup tağlara çıḳdı ḥurşīd*

---

⁶⁰⁶ Eylemiş: Eyleyip D.

VI

Böyle bir hâdisede ceng-i şedîd eylediler
Bu şehâdetle 'umûm mâtem-i va'îd eylediler
Bu hilâfet var iken şimdi cedîd eylediler
Neve-i Aḥmed-i Muḥtârı şehîd eylediler
N'êtdiler âl-i Resûle görüñ ol kavm-i 'anîd

VII

Menba'-ı şeb-nem olan gönçe-i ra'nâ gözine
Şarşar-ı bād-ı fenâ urdı eğerçi özine
Urdılar nâr-ı şehâbı kî o dem yıldızına
Açdılar bâb-ı ğam u mâtemi halkıñ yüzine
Urdılar âh der-i merḥamet ü 'afva kilîd

VIII

'Âkıbet Şimr-i la'îni kî şikâk eylediler
Ehl-i Beyt üzre anı 'arbedenâk eylediler
Tîğ-i bürrân ile ol zâtı helâk eylediler
Ẓulm-ile sîne-i pür-nûrunı çâk eylediler
Sidre-i rahmeti üftâde-i ḥâk eylediler

Üçünci Bendi

I

Şaff-ı harb içre hemân ehl-i funûn oldu Hüseyin
Lâle-gün çehre ile şevkı füzûn oldu Hüseyin
Farṭ-ı a'dâya göre kavlini dün oldu Hüseyin
Âh kim zulm-ile âġaşte-i ḥûn oldu Hüseyin
'Âlem-i rahmet iken ḥâke nigûn oldu Hüseyin

II

Zâde-i şîr-i Hudâ harbde ḥaşmâne turup

Düşmene karşı gelüp gerçi levendâne тұrup
Şāhı māt etmek için ruh vère ferzâne тұrup
Mevkıf-ı hā'il-i teslīmde merdāne тұrup
*Қuvve-i pençe-i taқdīre zebūn oldı Hüseyn*⁶⁰⁷

III

Kesmedi şüret-i Leylāya bedel zencīrin
Urdılar gerdenine tavk-ı ecel zencīrin
Vèrdi Mevlāsına mīzān-ı 'adel zencīrin
Қағ' édüp gerden-i gerdūndan emel zencīrin
*Halka ser-māye-i sevdā-yı cūnūn oldı Hüseyn*⁶⁰⁸

IV

Münhasıf oldığı dem 'ayn-ı cihān ètdi semā'
Kalmadı anda meger zerre қadar nūr-ı şu'ā'
Munқағı' olmayacaq ҳаşre degin böyle nizā'
Naқşını dīde-i merdūmden édüp maҳv-ı vedā'
Sebeb-i cūşış-i enhār-ı 'uyūn oldı Hüseyn

V

Şevk-ile vāşıl olup Āl-i 'Abā zümresine
Murtezā fırқasına ҳayr-ı nisā zümresine
Kerbelāda bulunan ehl-i 'azā zümresine
Mest olup cām-ı şehādetle vefā zümresine
Bā'ış-i rīş-i dil ü dāğ-ı derūn oldı Hüseyn

VI

Bir zamān nūr-ı risāletle dili tolmuş-iken
Altı ay taht-ı hilāfetde özin bulmuş-iken
Nāgehān meykede-i dilde қadeҳ solmuş-iken

⁶⁰⁷ *Қuvve-i: Қувvet-i D.*

⁶⁰⁸ *sevdā-yı: sevdā vü D.*

*Gün gibi şu 'lever-i bezm-i zuhūr olmuş-iken
Mey-i takdīr ile medhūs-ı buṭūn oldu Hüseyn*

VII

*Geçdi eyyāmı ğam u ğuşsa ile şām u seher
Niçe gün menzil-i dünyāda alup bī-ser ü ber
'Aıbet cismi olup nīze-i 'adāya siper
Kerbelā ḥādiṣegāhında düşüp ḥaste-ciger
Ḥayme-i mātem-i eflāke sūtūn oldu Hüseyn*

VIII

*Aḥz-ı sār etmek için cem' -i sipāh eyleyelim
Dā'imā düşmen-i bed-ḥ'āhı tebāh eyleyelim
Dem-i maḥşerde olan ḥalkı güvāh eyleyelim
Biz daḥi ey dil-i mātem-zede āh eyleyelim
Āhımız dūdı ile arḥı siyāh eyleyelim*

Dördünci Bendi

I

*Felegiñ ahrı için yevm-i ḥisāb olsa idi
Rūz-ı maḥşerde gerek aña 'iḳāb olsa idi
Ėtdigi cürme göre gerçi 'itāb olsa idi
Kāş ol dem felegiñ aşrı ḥarāb olsa idi
Dil-i ḥalk āteş-i ḥasretle kebāb olsa idi*

II

*Eline düşdi sipihriñ yine bir tīşe-i ahr
Yakdı çok ḥāneleri zulmet ile pençe-i cevır
'Aks bir devre iken 'ālem-i hestīde bu devr
Yıkılıp lāne-i bülbul uruyup gülşen-i dehr
Mesken-i ḥār u ḥas u būm u ğurāb olsa idi*

III

Baħr-i devrinde meger cümle ħalel mevce gelüp
Şanma bu devrde ol nehr-i emel mevce gelüp
Böyle bir ħādise ceng ü cedel mevce gelüp
Şarşar-ı kahr ile tūfān-ı ecel mevce gelüp
Keşti-i 'ömr-i cihān ġarķa-i āb olsa idi

IV

Bir içim şu ile yok kimse seniñ reyyānıñ
Zübde-i Āl-i 'Abā oldı hemān kurbānıñ
Luţf ile ķahrına aldanma bugün devrānıñ
Ķaplayup ebr-i ġażab her ţaraḑı dūnyānıñ⁶⁰⁹
Şems-i ümmīd-i felek zīr-i seġāb olsa idi

V

Bilemem bu felegiñ ķaşdı nedir böyle saña
Dā'imā vèrdigi ħam çıķmadı dilden aşlā
Derdden ķurtılamaz 'ā'ile-i Āl-i 'abā
Çalkānup zelzele-i maġşer ile arz u semā
Ümem-i rūy-ı zemīn cümle türāb olsa idi

VI

Böyle sīmīn-bedene gerçi Yezīd ķātil olup
La'net ü ķahr-ı Ĥaķa şām u seġer nā'il olup
Şanma sükkān-ı felek ehl-i zemīn ķā'il olup
Felek-i ħādiseden şā'ikalar nāzil olup
Ser-i āb-ı emel-i ħalk serāb olsa idi

VII

Cism-i nā-pāk-i Yezīdi ki cenābet bürüyüp

---

⁶⁰⁹ *ţaraḑı: ţaraḑın D.*

Ten-i murdârını hem âb-ı necâset bürüyüp
Her bir eṭvârını hep ḥubb-ı riyâset bürüyüp
Ġaybdan 'âlemi tûfân-ı kıyâmet bürüyüp
Günbed-i heft-felek anda ḥabâb olsa idi

VIII

Ol siyeh-püş-ı kalem vak'a-nüvîsân-ı ümem
Diyemez beste-zebândır başını kaṭ' etsem
Söylerim ben bu gelen beyt-i ḥazîni her dem
Ėrmeseydi veled-i Fâṭımaya tek bu sitem⁶¹⁰
Olmasaydı ciger-i ḥalk kebâb-ı mâtem⁶¹¹

Beşinci Bendi

I
Kaşd edüp Âl-i Resûle bu Yezîd-i bed-fer
La'net olsun rûḥ-ı nâ-pâkine her şâm u seḥer
Eyledi Şimr-i la'îni bu işe âlet-i şer
Bu mürüvvet mi kî ehl-i ḥarem-i ḥayr-ı beşer
Bî-sebeb ma'rekede teşne-ciger cân vèreler

II
Böyle bir fâci'adan ehl-i cihân oldu melûl
Dâğlar oldu bütün sîne-i Zehrâ-yı Betûl
Bunu gördükde dedi zümre-i erbâb-ı 'adûl
Ġangî bî-merḥamet eyler bu kadar zulmi kabûl
Kim eder cevri ü cefâ Âl-i Resûle bu kadar

III
Çâk çâk etdi anı ol Şimir-i pür-seffâk

⁶¹⁰ Ėrmeseydi: Ėrmeyeydi D.

⁶¹¹ Olmasaydı: Olmayaydı D.

Ḳanını dökdi yere seyf-i sitemle bî-bāk
Âl-i Beyt üzre odur şām u seher ‘arbedenāk
Hānedān-ı nebevî teşne-leb üftāde-i hāk
Nice çarh olmadı ol hāli görüp zîr ü zeber

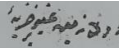
IV

Ser-i eflāke çıkup şubḥa-i gül-bang-i nevā
Birisi vā-esefā dēdi biri vāveylā
Böyle bir mātem édüp ‘ā’ile-i Âl-i ‘Abā
Nāle-i “vā-‘aṭaşā vā-ebetā vā-ümetā”⁶¹²
Şaçdı eflāke çıkup ḥargeh-i ḥurşīde şerer

V

Oldı bu ḥādişeler velvele-endāz-ı vaṭan
‘Arş-ı a’lāya şu‘ūd eyledi āvāz-ı miḥen
Bir ṭarafdan olunup āh u fiğān u şīven
Bir ṭaraf na‘ra-i a‘dā vü hüccūm-ı düşmen
Bir ṭaraf nāle-i ferzend ü fiğān-ı māder

VI

Gerçi devr étmededir ‘ālem-i hestīde dü ‘ayn
Birisi gökde münevver digeri ‘āleme zeyn
Urdılar rüy-ı zemīn ..... darbe-i şeyn
Müyken müye-kün ol ma‘reke ehl-i Hüseyin
Cümlesi ḥuşk-zebān sūḥte-cān teşne-ciger

VII

Münḥasif oldığı dem zulm-ile ol mihr-i münīr
Ṭabl-i şādī çalınup kaşr-ı Yezīd üzre nefīr
İntişār étđi cihān içre Yezīd oldı emīr

⁶¹² “Susuzluktan yandım, kavruldum, ey babacığım, ey anneciğim”

*Baş açık yalın ayak cümlesi a'dāya esir
Şanki ol tã'ifeniñ başına kopdı mahşer*

VIII

Giryenāk oldı bütün baħr-i maħabbetde semek
Oldı pür-mürde hemān rūy-ı zemīn üzre çiçek
Mātem-i Āl-i 'Abā lāzım olup mahşere dek
*Karalar giydi bugün mātem edüp çarh-ı felek*⁶¹³
Āh edüp derd ile kan akladılar cümle melek

Altıncı Bendi

I

Oldı bu hādişe-i müdhişeden kāmetsi dāl
Mātemiñ tutmuş olan 'ālem-i 'ulvīde hilāl
Kuvve-i nāṭıkada kalmadı güftāra mecāl
Benden ol vākı 'a-i müdhişeyi étme su'āl
Ki beyān eyleyemez vākı 'ını kıl-k-i maqāl

II

Gelemez cünbişe kim hālini 'arz éde zebān
Ben gibi ebkem olup hāme-i mātem-efşān
'Ākıbet oldı Hüseyin Şimr ü Yezīde kurbān
Veled-i Haydarı ol Şimr olacaķ bī-īmān
Zebh edüp kanı ile eyledi şahrāları al

III

Küfrine nāṭık olup naşş-ı Celīl-i Qur'an
Kāfirin katli ile oldı şehīd-i Yezdān
Murg-ı rūhı tayerān eyledi Firdevse hemān

---

⁶¹³ bugün: o gün D.

Râst geldikçe cigergâh-ı Hüseyne peykân

'Arşda ditrer idi rûh-ı Resûl-i müte'âl

IV

'İlm-i Hâk vâsi' olup cümle cihetden yoksa

Beridir Hazret-i Hâk nevm ü sinetden yoksa

Edemez şarf-ı nazar böyle diyetden yoksa

Pâkdir zât-ı Hudâ böyle şıfatdan yoksa

Dâmen-i 'izzete kondı dër idim gerd-i melâl

V

Kâfirin kaçdı olup Âl-i 'Abāya her bār

Gitdi ol vechile dünyāda olan kûtb-ı medār

Yër ü gök mâtem eder anlar için leyl ü nehār

Coşdı tûfân-ı belâ çalkalanup mevc-i bihār

Çopdı evtâd-ı zemîn pârelenüp şulb-i cibâl

VI

Toplanup başına pervâne-şıfat 'â'ileler

Çalmadı dîde-i mâtem-zede de nûr-ı nazar

Zahmdâr oldığını Faţıma-i hayr-ı beşer

Şehribânû görececek cism-i Hüseyni bî-ser

Nâvek-i düşmen ile her yanı ğırbâl-mişâl

VII

Çalmadı kârgah-i dilde metâ'-ı sūdı

Görmedi havşala-i dilde olan maşşūdı

Çalmadı 'âlem-i hestîde hemân mevcūdı

Aldı ağuşuna ol peyker-i hûn-âlūdı

Dédi ey vāy Hüseynim saña n'oldı ne bu hâl

VIII

H`ab-ı ğafletde iken şimdi uyandıñ böyle
Düşmene karşı gelüp şankî uşandıñ böyle
Bir takım mel`anet-efrûza inandıñ böyle
Ne içün hâke düşüp kana boyandıñ böyle
Nedir ey mûnis-i cân sende bu hâlet söyle

Yedinci Bendi

I

Şorma bu mel`anetiñ biñde biri olmaz edā
Ėtseler haşre kadar böyle nazımlar inşā
Bunı taqdîr eder elbette Cenāb-ı Mevlā
Söylemezsin n'ichün ey serv-i çemenzār-ı şafā
Saña n'oldı cigerim yandı amān söyle baña

II

Saña giydirdi bugün Şimr-i la`în kanlu kefen
Māderiñ etmededir āh u figān u şiven
Kılma bu mazleme-i dehrde ey vech-i hasen
İşte hurşîd toğup etdi cihānı rûşen
Aç gözüñ h`ābdan ey nergis-i gülzār-ı vefā

III

Sen ki evlād-ı Resûle zer ü zîver olasın
Böyle bir ümmet için sâķi-i Kevşer olasın
Cân-sipārāne olan ma`rekede ser veresin
Bu müriüvvet mi ki sen zāde-i Haydar olasın
Pāy-māl-i sitem-i düşmen ola āl-i velā

IV

Sen ki bu tāze bahārıñ gül-i nev-rûzı iken

Şimdi düşmen o kanıñ gönçe-i dil-düzü iken
Gül-i gülzâre bedel bülbül-i dil-süzü iken
Dün beķā meclisiniñ şem'-i şeb-efrüzü iken
Bugün olduñ mey-i takdîr ile medhûş-ı fenâ

V

Bugün ol meykede-i cenkde ser-ķōş olduñ
Cām-ı şahbā-yı kaderle hele bî-hûş olduñ
Düşmeniñ cebhe-i hayretde ferāmûş olduñ
Nefes-i āfet-i düşmen ile hāmûş olduñ⁶¹⁴
Şem'-i dîdārıñ iken meclis-i îmāna ziyâ

VI

Harbe sevķ étđi seni zümre-i a'vân-ı vaţan
Oldı a'vân-ı vaţan şādık-ı erbāb-ı fiten
Yalıñız kalmış-iken cenkde ey gönçe-dehen
Her taraşdan yürüyüp geldi sipāh-ı düşmen
Kalk amān ğayrı uyan ey halef-i şîr-i Hudâ

VII

Nevm-i ğafletden uyan olma ħarbde nâ'im
Rûh-ı nâ-pâkine la'net olunur her dâ'im
Çün Hüseyin oldu şehîd kendi olunca ħâkim
Yazık oldu saña ey Seyyid-i Âl-i Hâşim
N'êdeyim çâre nedir böyle imiş ħükm-i kazâ

VIII

Her sene mâtem ile rûhlarını şād êdeyim
Nāmını vird-i zebân etmek ile yād êdeyim
Dâ'imâ merķadine ğitmegi mu'tād êdeyim

---

⁶¹⁴ *Olduñ: oldu D.*

*'Ömrüm oldukça hemân derd ile feryâd edeyim
Hâne-i 'âlemi feryâd ile ber-bâd edeyim*

Sekizinci Bendi

I

Her zamân fenn-i şecâ'atde kî ser-defter iken
Cân-sipârâne olan ma'rekede bî-ser iken
Ben-i a'dâya hücum eyleyecek bir er iken
*Sen nihâl-i çemenistân-ı dil-i Haydar iken
Kurre-i bâşıra-i Hazret-i Peygamber iken*

II

'İlm ü 'irfânı olup 'âlem-i hestîde şübût
Oldılar fenn-i ma'ârifde sezâvâr-ı nü'ût
Tutamam midhat-ı zâtında hemân semt-i sükût
*Şem'-i halvetgede-i hâne-i râz-ı melekût
Şadef-i ma'rifet-i lem-yezele gevher iken*

III

Kaşd-ı cân êtdi Hüseyne Şimir-i pür 'gâsık
Êtdigi cürme göre oldı himâr-ı nâhık
Mazhar-ı la'net-i Hakk oldı Yezîd-i fâsık
*'Âlim ü 'ârif ü dâñā vü emîn ü şādık
Feyz-i esmâ'-i İlâhiyeye hep mazhar iken*

IV

Gerçi mihrâb-ı emânetde iken kıble-nümâ
Murtażâ meslekine sâlik olup şubh u mesâ
Pâydar olmadı bu köhne-serâda zîrâ
*Dîde-i rûha ziyâ âyine-i kalbe cilâ
Beşere râh-nümâ vü melege reh-ber iken*

V

Dün gece taht-ı hilāfetde ziyā-āver iken
Kana gark oldu bugün işte o bir gönçe-dehen
Mātemin tutmadadır şām u şehir ehl-i vatan
Bāgbān-ı ceberūta gül-i nev-ḥīz-i çemen
Pādşāh-ı melekūta güher-i efser iken

VI

Medḥden başka sözüm yok bu suḥan-perdāza
Māteminde çekilüp hayli zamān ḥamyāze
Ḥāme-i pür-raḳamı geldi hemān ihzāza
Nüşḥa-i ḥikmet ü 'ilm ü 'amele şīrāze⁶¹⁵
Meclis-i vāsi'-i ḥilm ü kereme zīver iken

VII

‘Ārif-i rāh-ı hüdā server-i cümle şühedā
Zübde-i Āl-i ‘Abā zümre-i erbāb-ı vefā
Kıanları cūṣa gelüp lāle-şıfat oldu hevā
Ḥüsn-i aḥlāk-ıla mülk-i edebe ḥükm-i revā
Neseb-i pāk-ile burc-ı şerefe aḥter iken

VIII

İşte bu dār-ı fenādan hele kalkdıñ gitdiñ
Azacıq peyker-i dünyāya kî baqdıñ gitdiñ
Dār-ı ‘uḳbāya hemān pençeyi taqdıñ gitdiñ
Beni bu derd ile encāmı bıraqdıñ gitdiñ
Cigerim āteş-i ḥasret ile yakdıñ gitdiñ

---

⁶¹⁵ ḥikmet ü: ḥikmet-i D.

Toğuzuncı Bendi

I

Mehd-i dünyāya gelüp şankî sitemle tev'em
Zāde-i şîr-i Hudā sibṭ-ı Resûl-i ekrem
Bu gelen bendi yazar killk-i debîr-i mâtem
Çeşm-i giryânıma şimdengerü demdir hem-dem
Dil-i mâtem-zedeme derd ü elemdir muḥarrem⁶¹⁶

II

Böyle hûnîn kefeni her şeb ü rûz göstereli
Böyle bir fâci'adır dillere söz göstereli
Mâteminde edilen giryeyi göz göstereli
Bu muşîbet bu belâ 'âleme yüz göstereli
Gözümüñ yaşı gibi çıkdı gözümünden 'âlem

III

Ehl-i beyt ta'ziyesi arz u semâda görülür
Faşl-ı da'vâ-yı sitem rûz-ı cezâda görülür
Bu olan ḥadiseler nezd-i Hudâda görülür
Devr-i peymâne-i sūr olsa da bî-câ görülür⁶¹⁷
Baña hicrânıñ ile ḥalka-i dām-ı mâtem

IV

Dâgdâr étse n'ola dilleri bundan soñra
Kahr ola cümle 'adû Âl-i 'Abâdan soñra
Édilür âh u enîn hem daḥi benden soñra
Umarım memleket-i sînemi senden soñra
Dem-be-dem eyleye pâ-mâl-i fenâ leşker-i gam

⁶¹⁶ muḥarrem: mâtem D.

⁶¹⁷ bî-câ görülür: sensiz görünür D.

V

Vechi var sîne-i a' dâyı cihân karalasun
Nîze-i kahr u sitemle anı hem yaralasun
Şâne-i la' net ile Şimri daği taralasun
'Ömr-i şîrînimi telh etsün ecel pârelesün
Bî-sütûn-ı emelim tîşe-i Ferhâd-ı elem

VI

Hele meydânda olan mel' anet-i İbn-i Ziyâd
Eyledi kendüsine Şimr ü Yezîdi münkâd
Ëtmedi şimdiye dek böyle sitem bir Şeddâd
Şu 'le-i berķ-ı fenâ hürmenim etsün ber-bâd
Mûy-ı âşüfte gibi hâtırım olsun derhem

VII

Cây-ı emniyyet olan kaşr-ı ku' üdü sensiz
Ba' d ez ın isteyemem hubb u sürüdü sensiz
Sitem ü guşsa içinde bu su' üdü sensiz
N'eylerim kişver-i cân-sûz-ı vücûdı sensiz
Baňa menzil ola şimdengerü şahrâ-yı 'adem

VIII

Bu hâzân-dîde çemen-zârda gül gönçelerim
Şarşar-ı bād-ı fenāya düşerek nîlüferim
Şühedâ zümresine varı bugün yavrılarım
Nice bir âteş-i âhım ile yansun cigerim
Eylesün mürdemi ğark-âb-ı belâ çeşm-i terim

Onuncı Bendi

I

Nîze-i miḥnet ile cümle vücûdun ber-bâd

Zaḥmdār étmiş anı tîr-i Yezîd-i şeddād
Olmadı renc ü ğam u derd ü belādan āzād
Bir taraftan daḥi feryād ile Zeyn-i 'İbād
Şarılup vālidine etdi fiğān u feryād

II

Nevm-i ğafletden uyan olma cihānda nā'im
Kaşd-ı cān etmek için geldi Yezîd-i zālîm
Olınız dağdağa-i hük-m-i kazāda dā'im
Ėy benim vālidim Ėy seyyid-i Āl-i Hāşim⁶¹⁸
Aḡter-i burc-ı hüddā kuṭb-ı medār-ı irşād

III

Nice bu ceng ü cedelde heme ān ağlamayım
Böyle mātemde nice ben de hemān ağlamayım
Nice bu ma'rekede bî-ser ü cān ağlamayım
Nice āh eylemeyim derd ile kan ağlamayım
Kî erişdi bize a'dā-yı Hudādan bî-dād

IV

Çün hücūm etdi saña hem bir alay ejder ile
Zaḥmdār etdi anı nîze vü hem şeş-per ile
Döndi zenbūr evine tîr-dem-i dü ser ile (?)
Zulm edüp sîneñi çāk eylediler hancer ile
Nice kıydı saña bilmem bu sipihr-i cellād

V

Cereyān etdigine kanlu sirîşk-i çeşmiñ
Şühedā zümresine girdi bu demle resmiñ
Yakıyan olmadı kim kaldı bu zinde vesmiñ

---

⁶¹⁸ Ėy: K'ey D.

*Bu mürüvvet mi kî al kıana boyansun cismiñ
Ādemiñ kıalbi kıayanmaz buña olsa fülād⁶¹⁹*

VI

Yūsufāsā seni hem almış iken çāh-ı vaıan
Meskeniñ oldı bugün mātem ile beyt-i ħazen
Yūsuf-ı güm-şude tek çekmededir renc ü miĥen
Ĥayf kim oldı esüp şarşar-ı kīn-i düşmen
Ĥırmen-i silsile-i Āl-i Muĥammed ber-bād

VII

Çekdigim āh u fiğān u sitemi yā ebeti
Kıonsa tağ üzre erir böyle ġamı yā ebeti
Nice ben ĥaml eıeyim bunca hemi yā ebeti
Felemen ba'dük^e eşkū elemī yā ebetī
Keyf^e emsā feraĥ^{an} nārük^e tekvi'l-ekbād⁶²⁰

VIII

Böyle bir zıulmi revā görmedi Şeddād-ı le'im
Olalar rüz-ı kııyāmetde cināyetle elīm
Görmedi çeşm-i cihān şimdiye dek cürm-i 'azīm
Bu revā mı kı pedersiz kıalayım böyle yetīm
Ne muşāĥib ne muvāfık ne refık u ne nedīm

On Birinci Bendi

I

Kāf tek kāmēt-i Zehrāyı bükenler bī-şek
Dāĥil-i micmere-i nār-ı ceĥīm olsa gerek

⁶¹⁹ fülād: pülād D.

⁶²⁰ Ey baba, senden sonra dertlerimi kime anlatayım, nasıl mutlu olayım [ayrılık] ateşin ciğerlerimi dağladı.

H n-1 g lz r-1 H seyn ma  eri reng eyleyecek
K   k r olsa idi g zlerim  y mihr-i felek
G rmeseydi seni bu h alde  y re k-i melek

II

 ı dı efl ke hem n d d-1 dil-i p r-kederim
N l-g n oldu felek anda g r ndi e erim
  lemi ya sa n ola n  re-i p r- ererim
K   ol t r benim p releseydi cigerim
 rmeseydi bu ziy n ol beden-i n z ke tek

III

 atli e  imr   Yez d ger i  asem eylediler
B yle bir h di ede cem  -i ha em eylediler
Anları ta t-1 hil fetde h kem eylediler
Sa a a d -yı Hud  hayli sitem eylediler
Yazık oldu sa a  y z t-1 Mu ammed-meslek

IV

Urdılar h ncer-i h n-r zi hem n s m-bere
Atdılar seng-i sitem ol  ecer-i p r- emere
Anları  n r-1 cehennemde olur y zi  ara
Z t-1 p ki  gibi bir seyyid-i n k -g here
G r ne b -d d ne z lm  tdi  ad -yı bed-reg

V

S ne-i d  mene u rar bu zam ndan  o ra
A ılır b b-1 fiten   yle k  bundan  o ra
 alalım  ekdi imiz renc   kederden  o ra
Umarım derd   elem h nceri senden  o ra
Ferah   na  ın  de  af a-i s nemden h k

VI

Daha oturmadıñız gerçi belā dārında
Buldıñız hūrileri ıaır-ı beķā dārında
Pederiñ görmelisin Āl-i ‘Abā dārında
Beni ĥasret ile koyduñ bu fenā dārında
‘Azm-i iķlīm-i beķā eylediñ Allāh ma ‘āk

VII

Dehenim yok kî olan ĥādişeyi vaşf èdeyim
Ķudretim yok kî cihān mihrini hem ĥasf èdeyim
Zulmet-i düşmen içün nūr-ı mehi kesf èdeyim
Kime şimdengerü rāz-ı güherin keşf èdeyim⁶²¹
Yalıñız bir sen idiñ gevher-i esrāra miĥek

VIII

Ķader-i Ĥaķla çıķup gitmege olduñ mecbūr
‘Āķıbet nūr-ı liķā ile olursun mesrūr
Ĥādimiñ olmalıdır şām u seĥer zümre-i hūr
Sen de ey māh bugün dīdeden olduñ mehcūr
Girye-i mātem ile çeşmimi étidiñ bī-nūr

On İkinci Bendi

I

Şuyı ıat‘ oldu bugün bāğ-ı şafāniñ Nevres
Sāķīsi ıalmadı ol neşv ü nümāniñ Nevres
Açmadı gonçeleri şāĥ-ı beķāniñ Nevres
Gör ne gelmiş başına Āl-i ‘Abāniñ Nevres
Neler èrmiş gülüne bāğ-ı Velāniñ Nevres

---

⁶²¹ rāz-ı: rāzım D.

II

Naḥle-i mātemi erbāb-ı vefā bağlar ise
Māteminde bulunan ağlayarak çağlar ise
Sīnesin seng-i maḥabbetle döküp dāğlar ise
'Ayb olunmaz bu muşībetlere kan ağlar ise
Haşre dek dīdesi erbāb-ı vefānıñ Nevres

III

Girye-i ḥasret ile gözlerime kan talsa
Rūşen eyler anı ger ḥāk-i mezārın bulsa
Nev-bahār-ı emelim bād-ı ḥazānla şolsa
Derd [ü] āh u ğam [u] mātēm ile tārīk olsa
Yeri var āyinesi ehl-i şafānıñ Nevres

IV

‘Ākıbet ḥaşm-ı Hüseyn den bu diyetler alunur
Ḥākīm-i rūz-ı cezā anları nīrāna şalur
Rūz u şeb nā’ire-i қа’r-ı cehennemde kalur
Şabrdan ğayrı ne tedbīr elimizden ne gelür
N’edayim böyle imiş ḥükmi Hudānıñ Nevres

V

Kaşd-ı cān etdi ḥayā eylemedi ceddinden
Kahr-ı Hāk cūşa gelüp Şimr-i la’ın kaşdından
Münḥasif olsa n’ola şems ü kamer haddinden
Nice bunca sitem ü zulmi görüp derdinden
Ser-nigūn olmadı eyvān-ı semānıñ Nevres

VI

Dedi ḥaḳķında Fuzūlī bu edādan başķa
Ne olur yüzi kara kulda ḥaṭādan başķa
Şimiriñ etdiği çok çevr ü cefādan başķa

*Kim eder tîr ile a'dâ-yı Hudâdan başka
Üstüh'ânını şikest böyle Hümânîñ Nevres⁶²²*

VII

Böyle bir hâdisede ceng-i şedîd eylediler
Şühedâ mahv ile mâtem-i va'id eylediler
Bu hilâfet var iken şimdi cedîd eylediler
Zulm ile zâde-i Zehrâyı şehîd eylediler
Hîç mümkün mi vukû'ı bu belânîñ Nevres

VIII

Yog-imiş anda meger mezheb-i dîn ü âyîn
Küfr ü tuğyânîña nâtık hele âyât-ı mübîn
Mazhar-ı la'net-i Hakk oldu Yezîd-i bî-dîn
Bunı kim etti ise rûhuna yüz biñ nefrîn
Ede Allâh anı dūzahda mü'ebbed âmîn

Âmîn Şümme Âmîn

[On Üçüncü Bendi]

İŞBU ON İKİ BENDİ ŞÂMİL TERKİB-BENDİÑ HÂTİMESİNDEKİ NA'T-I ŞERİFİÑ TAHMİSİDİR⁶²³

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

I

Ka'be-i maşşûdı dâ'im isteyen her nîk-nâm
Gelsün işbât-ı vücûd etsün burada bi't-temâm
Bir nazarda ref' olur mir'ât-ı hâtırdan zalâm

⁶²² böyle: öyle D.

⁶²³ AT, s. 378 [377]-381 [380]; *Osman Nevres ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, K. 3., s. 245-246.

*Bu ne dergāh-ı mu 'allādır ne ferhunde-makām
Kim döner başına anıñ günbed-i firūze-fām*

II

Her ziyāret eyleyen olmaz bu dünyāda elīm
'Ālem-i 'uqbāda görmez 'ākıbet havf-ı ceḥīm
Zā'irīn emrāzınıñ oldur devāsında ḥakīm
*Bu ne meymūn bārgehdir ravza-i pūr-feyz kim
Ḥāk-i dergāhıñ tavāf eyler melā'ik şubḥ u şām*

III

Göz yaşa[n]dır tūtiyādır ravzada ḥāk-i mezār
Taşları dürr-i Necefdır şu'ledir elmāsvār
Ḳudsiyān dā'im tavāf eyler anı leyl ü nehār
*Ḥāk-i pāyine mukābil mihr zerrīn kem- 'ayār⁶²⁴
Günbed-i kaçırına nisbet çarḥ cirm-i nā-temām*

IV

'Ākıbet nūr-ı risāletle bu dünyāya gelüp
Ravza-i pāki hemīşe nūr-ı 'irfānla tölüp
'Ālem-i hestī gibi dā'im budur gāhi bulup
*Fevc fevc āhū gibi anı tavāf eyler ḳulūb
Var ise şimdi odur ehl-i dile Beytü 'l-Ḥarām*

V

Medḥ-i evşāfı hemīşe zīver-i evfāhdır
Evliyā mecmū'asında şimdi 'ālī-cāhdır
Ḥāl-i mevtinde daḥi züvvārdan āgāhdır
*Bu makām ol server-i millet Ḥalīlullāhdır⁶²⁵
Menba '-ı esrār-ı cedd-i Ḥazret-i Ḥayrū 'l-enām*

⁶²⁴ zerrīn: zer-i D.

⁶²⁵ makām ol: makām D. / millet: millet-i D.

VI

Dā'imā ehl-i rızā hakkındadır hükm-i każā
Gıtdigi dār-ı fenādan dār-ı 'uqbāya sezā
Bā'is-i şehd-i şehādetdir aña cevır ü cefā
Şeyh-i erbāb-ı kerem ser-halka-i ehl-i rızā
Pādşāh-ı kişver-i teslīm ulü'l-'azm-i hümmām

VII

Böyle bāb-ı 'āliden merdūd olan erbāb-ı kadh
Eylemez na't-ı şerīfīn şafha-i 'ālemde şerh
Mısra'-ı şānī nihāyet eylemiş hakkıyla medh
Bunda Hallāk-ı cihān teslīm bābın etdi fetih
Bunda menşūr-ı nübüvvet misk ile buldı hitām⁶²⁶

VIII

Melce'-i 'ālem iken olduñ maķām-ı kudsıyān
Şu'le-i dergāhına pervānedir kerrūbiyān
Zümre-i 'uşşāka olduñ dā'imā hātır-nişān
Êy maķām-ı dil-güşā êy menzil-i 'arş-āstān
Ka'be-i 'uşşāk u reşk-i ravza-i Dārü's-Selām

IX

'Ālem-i hestīde dā'im ravza-i ebrārsın
Her kulüb-ı mü'minīne gonçe-i gülzārsın
Derdnāk olan kesāne dafī'-i ekdārsın
Sen maķām-ı cedd-i pāk-i Ahmed-i Muhtārsın
Āstānından ümīd-i feyz eder 'ālem müdām

⁶²⁶ Bu beyitten sonra *Osman Nevres ve Dîvânı* 'nda olup da AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Bunda zāhir oldu cümle beyyinat-ı lutf u kahr
Bunda hall oldu cemī'-i müşkilāt-ı hāşş u 'ām

X

Hayli dem kim 'uhde-i peymānıña mişāk idim
Yād-ı ismiñle hemīşe luṭfuña mişdāk idim
Şem'a-i dergāhıña pervāne tek iḥrāk idim
Ben saña yüz sürmege çokdan berü müştāk idim
Ḥamd'ı lillāh kim müyesser oldu ber-vefķ-ı merām

XI

Sensiñ ey şems-i hidāyet maṭla'-ı burc-ı Necef
Pertev-i rūyuñla oldu şu'lever her bir taraf
Senden aldı lem'a-i ruḥsārını dürr-i şādef
Yüz sürüp bu āstāna şıdķ ile buldum şeref
Feyzmend o kimse kim bu āstāndan aldı kām

XII

Zümre-i erbāb-ı 'irfān ḥalka-i bābındadır
Kāffe-i züvvār-ı 'ālem şaḥn-ı miḥrābındadır
Miḥver-i kuṭbeyn-i 'ālem çarḥ-ı tolābındadır
Tā felek pāyendedir şems ü kamer tābendedir
Tā ki luṭf u ḳahr-ı İzedden ḳala 'ālemde nām

XIII

Dā'imā tevḥīd-i Bārile gider ḳahr u elem
Ta'abbüd her bir ḳulūbı taşfiye eyler o dem
Devr édince çarḥ-ı gerdün 'ālem-i hestīde hem
Mevc-i deryā rīg-i şahrā şayısınca dem-be-dem
Rūḥ-ı pür-nūr-ı Ḥalīl ü Aḥmede olsun selam

8. TAḤMĪS BER-TERKĪB-BEND-İ İBRĀHĪM EFENDİ EL-ḤAYDARİ⁶²⁷

Mef'ülü mefā'ülü mefā'ülü fe'ülün

[1]

I

‘İşret kurulup meclisi rindāna düzen vèr
Bu pîr-i kühen-sāleye bir tâze cevān vèr
Cānımda ramağ kalmış-iken rūz u şebān vèr
Sākī bize bir bāde ile rūḥ-ı revān vèr
Luḡ eyle biraz mürde-dilān-ı ğama cān vèr

II

Çehremde beşāsetle ṭabī' atda leṭāfet
Şoḡbetde ḥalāvetle dü çeşmimde nazāret
Hep gitdi bütün kalmadı cānımda ṭarāvet
Ẓa'f-ı tene uğratdı bizi ḥ'āb-ı 'aṭālet
Bekletme uyandır bize bir tāb [u] tüvān vèr

III

Mir'āt-ı vücūdumda hemān kalmadı şavfet
Jeng-āver olup gösteremez şūret-i 'işret
Şahbā-yı feraḡdan alamaz bir daḡı neş'et
Ġayb eyledi ḥāşiyetini ḥūn-ı ḥamiyyet
Bir cām-ı 'azm-baḡş ile a'şābıma kan vèr

IV

Mey-ḥāne-i 'ālemde gönül pîr-i muğāndır
Dā'im mey-i gül-gün ile peymāne-keşāndır
Def'-i ğam-ı devrāna musā'id bu zamāndır

⁶²⁷ AT, s. 80-99; Atallah Ağa, *Yazma Şiir Mecmuası (AA)*, t.y., s. 6-14.

*Mey cāndır anıñ cism-i haqīkīsi cihāndır
Bir cām-ı haqīkatle bize cān-ı cihān vēr⁶²⁸*

V

*Ëy sākī-i gül-çehre seniñ revnāk-ı bāğıñ
Pervāne gibi duhter-i rez oldı çerāğıñ
Hürşīd gibi bezme cilā vērđi yanağıñ
Kalsun yeri var 'izz-ile başımda ayağıñ
Bir mūr-ı haqīriz bize hayşiyet ü şān vēr*

VI

*Mihrāb-ı dü ebrūsı olup ferş-i cebīnim
Ol çehre-i pür-tābdadır feth-i mübīnim
Her şām u seher cān u gönül dīde-i bīnim
Gözler seni çokdan berü bu kalb-i hazīnim
Kurbān olalım halka-i bāzūya miyān vēr*

VII

*Bintü'l-'inebiñ şanma kî ser-māyesi dündür
Techīzine bak mehr-i musemmāsı füzündür
Tevvīzine rağbet dēme āşār-ı cünündür
Dünyāda hayātım vaṭan-ı pākiñ içündür⁶²⁹
Öldürme beni gamze-i mestiñle āmān vēr*

VIII

*Dünyā-yı denī kıddimi döndürdi kemāna
Bu dağdağadan geçmeli her rüz u şebāne
Bu beyti oku şām u seher pīr ü cevāna
Degmez bu tekāpūya gönül zevk-ı zamāne
'İzz-ile çekil dā 'ire-i vaḥdete yan vēr*

⁶²⁸ cān-ı cihān: cān u cihān AA.

⁶²⁹ pākiñ: tākiñ AA.

IX

Vahdetde olan bāb-ı humāyūna kapılmaz
Bir loğma için süfre-i mā-dūna kapılmaz
İskender ü Dārā vü Ferīdūna kapılmaz
Merdīm diyen ārāyiş-i gerdūna kapılmaz
Sevķ-ı emel-i hām ile her dūna kapılmaz

[2]

I

Mikrob-ı cihān bā' is-i icād-ı veremdir
Her bir 'ilel-i müzmineniñ sonı 'ademdir
Dārū-yı şifā-bahşına aldanma sitemdir
Dünyā ki anıñ māhaşalı miñnet ü gamdır
Zevķ añladığıñ ülfeti te'sirde semdir⁶³⁰

II

Erbāb-ı diliñ étmededir bağrını pür-hūn
Hep rağbeti alçaqlaradır çarh-i dige-gün
Dā'im felek-i sifle-nevāzıñ işi her gün
Devrinde neler yuğdı bu tāhūne-i gerdūn⁶³¹
Her dānesi 'aşrında Ferīdūn ile Cemdir

III

Terkībini bend eyleyen evlād-ı 'Alīdir
Āşār-ı sünūhātı bilen belķi velīdir
Her hādişe-i kevn ü mekān şanma celīdir
Hep gördiğiñ esrār-ı kadīm ü ezelīdir
Her hādişe bir berķ-ı şebistān-ı kıdemdir

---

⁶³⁰ añladığıñ: aldığıñ AA.

⁶³¹ yuğdı: buldı AA.

IV

Her remz ü işārāt u şü'ünāt-ı zamānıñ
Bir hükümüne bend olmalıdır rāz-ı nihānıñ
Hall olmayacak 'ālem-i hestīde kî anıñ
Her bir varak-ı şan 'atı üstād-ı zamānıñ
Fihrist-i kütüb-hāne-i 'irfān u hikemdir

V

Bir encümen-i dāniş iken şehir-i Sitānbül
Ol şehir-i dil-ārāya varup 'izz ü şeref bul
Hoş-merhāledir mekteb-i 'irfāna giden yol
Ol medrese-i hükümüne gir tālib-i feyz ol
Etfāl-ı sebak-ı ħ'ānı esātīz-i ümemdir

VI

Deryā-yı hüner ka'rını gel şanma bulansañ
Ġavvāş gibi gevher-i nā-yābı görenseñ
Yelken gibi emvāc üzere bād-keşānsañ
Ṭūfān geçirüp mes'adet-i Nūhı kazansañ
Bu keşti-i 'ömrüñ yolu deryā-yı 'ademdir

VII

Dīvān-ı şadāret bile ger olsa mu'īniñ
Evreng-i serā-perde-i şāhīde mekīniñ
Engüş-i Süleymāna bedel olsa nigīniñ
İkbāline göz dikme bu dünyā-yı denīniñ
Aldanma bu ārāyişe encāmı nedemdir

VIII

Bu kubbeye-i fīrūzede ğam fā'ide vèrmez
Geçmişler için dīde-i nem fā'ide vèrmez
Dünyāya şarılsañ bile <bir> [hem] fā'ide vèrmez

*Añ ol günü dīnār u direm fā'ide vërmez
Esbāb-ı felāket saña iķbāl ü haşemdir*

IX

Geç zevk u şafādan hele bir kerre melûl ol
'Âlî himem ol 'aşrda aşhāb-ı 'adûl ol
İdrākıñ eger var ise erbāb-ı 'uķûl ol
İhlās ile ma'būduña sâ'î-i vuşûl ol
Her hālîñ ile mültemes-i hüsni kabûl ol

[3]

I

Milyonca gelüp zübde-i zürriyyet-i Âdem
Hākān-ı cihān ya'ni şehensāh-ı mu'azzam
İskender ü Dārā vü Kūbād u şeh-i a'zam
'İbretle bakılsa bu cedel-hāne-i 'ālem
Bu kûbbe-i fîrûze vü bu tāk-ı muṭalsam

II

Bir kerre düşün maķbere-i sāha-i pesti
Her şeş-cihete hākim olan dehr-peresti
Ser-mest-i cihān olmuş-iken merdüm-i mesti
Bu tûde-i ğabrā ile bu 'ālem-i hestî
Bu 'arbede vü şûriş ü ğavġā-yı dem-ā-dem

III

Nev'-i beşeri çün yaradan Hāzret-i Mevlā
Bi'l-āhare hem eyleyecek anları ifnā
Her nefhā-i sâñide eder bir daḥi ihyā
Beñzer o temāsî-le ki yapmış anı mahzā
Göstermek içün kudretini Hālik-ı a'zam

IV

Āyīne-i devrān kurulup gerçi muḳa'ar
Biñ şekle koyar şūret-i insānı ser-ā-ser
Aḥvāl-i beşer toğrı tiyaturaya beñzer
Bir şahs çıkar perdeye dervīş ü kalender
Çok sürmez öbür perdede bir şāh-ı mu'azzam

V

Bağ dīde-i 'ibretle bu āyīne-i devrān
Göstermeyecek bir daḥi hem şūret-i insān
Aḥvāl-i görünce dedi bir şāhib-i 'irfān
Bir perdede giryān u öbür perdede ḥandān
Bir perdede nālān u öbür perdede ebkem

VI

Āyīne-i ikbāl-i beşerde hele her bār
Göstermededir 'aks-ıla bir şūret-i idbār
Artık olalım sāḥa-i hestīde sebūk-bār
Her perdede bir başka garābet eder izhār
Bu āyine nazzāre eger bīş ü eger kem

VII

Ef'āl ile aḳvāline aldanma bu dehrīñ
Āşārını gösterdi bize vèrdigi cevriñ
Hep girye vèrir ḥandesı yok bağ kī bu devriñ
İkbāl ile idbārı budur işte bu 'aşrıñ
Ol şahsı görüp olma ne me'yūs ü ne ḥurrem

VIII

Āşār-ı vefā kalmadı ebnā-yı zamānda
Ümmīd-i beḳā eyleme bu kevn ü mekānda
Hep şūriş ü gavgā ile 'ālem heyecānda

*Herhangi şü'ünâtı kî görseñ bu cihānda
Ümmīd-i karar eyleme ger şādi vü ger gam*

IX

Gel körliğı terk eyle bu 'ālemde başır ol
Bu cehli bırak mekteb-i 'irfāna nazır ol
Ol çeşm-i başiretle füyūzāta habır ol
Āzāde-ser ol hākim-i ahlāka esir ol
Zāhirde gedā-pīşe vü ma'nide emir ol

[4]

I

Yolsuzlığı meydāna koyan hük-m-i zamandır
Erbāb-ı hased muhteris-i kevn ü mekandır
Ol kışsa-i mesrūda kî dillerde 'ayandır
Dünyāda büyüklük sözi muhtāc-ı beyandır
Her şāhib-i şeyne deme kim şāhib-i şandır

II

İcrām-ı semāvīde olan zīnet-i 'ulvī
Bu kubbe-i firūzede her rağbet-i 'ulvī
Esbāb-ı şeref māye-i şahsiyyet-i 'ulvī
Dünyāda büyüklük denilen fīnet-i 'ulvī⁶³²
Hāk-i vaṭana bezl-i fedā-yı ser ü cāndır

III

Ahlāk-ı cihān 'ālem-i hestide mu'atṭal
Bozğunluğu hep şafha-i 'ālemde müseccel
Tehzīb-i mizāc etse eger bir de mükemmel

---

⁶³² fīnet-i: rağbet-i AA.

Dünyāda büyüklük denilen vaşf-ı mübeccel

Efrād-ı benī nev'a te'āvünde 'ayāndır

IV

Maḥv oldı raşad-ḥāne-i 'ālemde menāzır

Taḳdīre sezā ḳalmadı dünyāda meḳādir

Efkār-ı cihāndāra göre müslim ü kāfır

Birleşmedi herkesde zavāhirle zamā'ir

Bu bir eşer-i ḥikmet-i Ḥallāḳ-ı cihāndır

V

Devr-i felegiñ ḳalmadı bir merd-i edībi

İnsān olaniñ ḳalmadı 'ālemde naşībi

Dünyā-yı denīniñ bu filān şahsı firībi

Gördüm niçe yüz sübhali ḳallāş-ı 'acībi

Zāhirdeki eṭvārı ile ḳuṭb-ı zamāndır

VI

Ḥürriyyet-i şahşıyyesine gerçi fedāyı

Zāhid gibi göstermeyecek zühd-i riyāyı

Ḥuffāş-şıfat isteyemez nūr-ı ziyāyı

Gördüm niçe rindān-şıfat merd-i Ḥudāyı

Esbāb-ı 'alāyık aña bir bār-ı girāndır

VII

Ṭoprağ-ıla tefrīş olunup 'arşa-i ḡabrā

Her zerre-i ḥākinde nihān cümle-i eşyā

Her zerre-i eşyāda olan oldı hüveydā

Bu ḥāḳde mestūr birer gevher-i yek-tā

Vīrānede medfūn birer genc-i nihāndır

VIII

Mir'āt-i dil-i 'ālemi gel eyleme muğber
Yoksa seni biñ şekle koyar olsa mükedder
Hiç kimseniñ ahvālını hem görme muḥakḳar
Zāhirde serāsīme vü ḥayrān u ḳalender
Ma'nide faḳaṭ her biri bir ṣāh-ı cihāndır

IX

Bir baḳ kî neler söyledi bu nüṣḥa-i manẓūm
Erbāb-ı ḥased ṣām u seḥer ḳahr ile mağmūm
Dünyā-yı denīde bulunan hırş ile maḥrūm
Ḥāş oldu dirīgā bize bu ḥaṣlet-i meş'ūm
*Kim kizb ola memdūḥ ḥaḳīḳat ola mezmūm*⁶³³

[5]

I

Māhiyyetini bilmek için ṣāh u gedādan
Erkān-ı velāyetle livālarla ḳazādan
Ḳurtulmak için dağdağa-i çūn u çerādan
Ḥürriyyeti şordum niçe erbāb-ı dehādan
Ḳurtulmadı bir vechile ma'nāsı ḥafādan

II

Ḥürriyyet-i iḥvān ile bir ḥayli oturdum
Esāsı hevādır diyerek bir söz uçurdum
Cem'iyyeti bir ḥāl-i tezebzübde kî gördüm
Bu müşkili bir 'āşık-ı bī-çāreye şordum
Baḥş etdi baña vuşlat-ı cānān u likādan

---

⁶³³ ola: éde AA.

III

Her vākıf-ı esrār olacaḡ zāta da şordum
Her zümre-i yārān-ı müsāvāta da şordum
Erbāb-ı şü'ünāt u sünūḡāta da şordum
Rindān u cevānān-ı ḡarābāta da şordum
Kām al dēdiler meykede-i zevḡ u şafādan

IV

Hem ētmez iken ḡubbe-i eflāke tevessül
Şimdi ēderim meşreb-i rindāne tenezzül
Bu mes'eleniñ ḡalli içün ētme ta'allül
Bir kısım esāfilce de bī-ḡavḡ u te'emmül
Dūr olmaḡ içün dā'ire-i şerm ü ḡayādan

V

Keyfiyyet-i aḡvālını aḡlāma da açdım
İ'lānı içün gerḡı beyān-nāme de açdım
Tūmār-ı muḡavvel gibi şeh-nāme de açdım
*Bu nūkte-i ser-besteyi ḡükkāma da açdım*⁶³⁴
Farḡ eylememekdir dēdiler şāḡı gedādan

VI

Bu re'yi beyān ētmek içün ētme te'essüf
Ḳābil mi bu meydān-ı uḡuvvetde taḡalluf
Bu mes'elede ḡalmadı teklīf ü tekellüf
Bu re'yi beyān eyledi pīrān-ı taşavvuf
Tecrīd-i ḡavāss ēt dēdiler ḡubb-ı sivādan

VII

Bu mes'eleyi herkesiñ efḡārına şaldım

---

⁶³⁴ nūkte-i: ḡikmeti AA.

Bir kimse baña étmedi bu mebhāşa yardım
Bi'l-āhare çün 'ālem-i tenhāide qaldım
Eñ şo[ñ]ra hakīmān-ı cihān-dīdeye vardım
Bu hükmini aḫz étđim o erbāb-ı nihāden

VIII

Nev'-i beşeriñ māyesi bir nuṭfe-i dūndur
İçdikleri hep perde-i māderdeki hūndur
Dünyāya ırīdār olalı ğark-ı düyūndur
Mādām ki beşer loḫma-i dünyāya zebūndur
Mādām ki kurtulması yok nefis ü hevādan

IX

Hürriyeti meydāna koyan aldı şehādet
Vāreste-i irşād olur elbette bu millet
Hürriyetimiz olsa eger kıble-i devlet
Bu bahşi muvāfiḫ göremez hükmi-i tabī'at
Hürriyetiñ olsun edeb ü haḫḫ u haḫīḫat

[6]

I

Yok nüşā-i aḫvāl-i beşerde hele 'iffet
İrşāda sezāvār olamaz bir de bu millet
Aḫvāl-i beşerden azacık vėrdi izāḫāt
Hem-rāz idi bir gün baña bir şeyḫ-i tarīḫat
Bahş étđi dėdi yetđi o idbār-ı hezīmet

II

Hürmetlü olan nesneyi helvā gibi yutduḫ
Āyīnimiziñ menba'ını şanki kurutduḫ
Hep dīnimiziñ üss [ü] esāsını çürütdüḫ

Dîniñ bize emr êtdigi beş şey'i unutduk

Elbette tevālî éder esbāb-ı ma'şiyet

III

Mîzān-ı 'adāletle görür her işi Mevlā

Her emri kazā vü kadere bestedir ašlā

Nev'-i beşeriñ çekdigi bî-fā'ide zîrā

'Arz êtdim a şeyhim buña biz kâ'iliz ammā

Esbāba bizi bağladı kânûn-ı meşiyet

IV

İslāh-ı cihān tîşe-i bî-dād ile bitmez

Allāh bitirir pençe-i bî-dād ile bitmez

Luţf-ı ezelî olmasa imdād ile bitmez

Dîniñ bize emr êtdigi ta'dād ile bitmez

Her çend o beş şey' ise mînā-yı hakîkat

V

Her şām u seher Hāzret-i Mevlāya tevessül

Ümmîd-i necāt olmalıdır aña tevağğul

Evkâtıñı şarf etmek içündür bu teselsül

Sa'y u 'amel ü 'ilm ü hüner 'izz ü tevekkül

Seyf ü kalem ü 'adl u müsāvāt u ahavāt

VI

Ser-besti-i her cürm ü haţādan kî üşünmez

Her şām u seher kisve-i takvāya bürünmez

Madām kî aniñ menkıbe-i zātı okunmaz

Bir kavm kî bir lahza bu esbāba düşünmez

Elbette olur 'ākıbet-i hāli mezellet

VII

Ser çekdi göge dağdağa-i zulmet-i dünyā
Jeng-āver olunca hele bu kûbbe-i hāzrā
Her laḥza fesādāt-ı cihān oldı hüveydā
Kirlendi bugün nāşiye-i millet-i beyzā
Yok ortada bir şey' ne tarīkāt ne ḥaḳīkat

VIII

Yolsuzlığı meydāna koyan ḥükm-i cihāndır
Her nīk ü bediñ münşi'i ebnā-yı zamāndır
Tezyīn-i şıfāt etmeyenin ḥālī yamandır⁶³⁵
İslāma bu ḥālīñ sonı bi 'llāh' ziyāndır⁶³⁶
Şeyhim bu 'atāletde devām etse bu millet

IX

Ėy mürşid-i ser-ḥalkaların fer' ü uşulı
Dil-beste-i irşādıñ olan ehl-i zühulı
Kurtarmak için mülhikeden şahş-ı melulı
Añlat bize sen maḳşada esbāb-ı usulı
Yoksa emel etme nazar u kurb-ı Resulı⁶³⁷

[7]

I

Deryā-yı vücūd içre diliñ oldı şināhī
Fikren çıkarır dürr ü güher cevher-i şāhī
Ḥaḳ kıldı seni şekl-i mükerremle mübāhī
Ėy nev'-i beşer Ėy eşer-i şun'-ı İlāhī
Ėy kudret-i 'ilmīsine āşār-ı güvāhī

⁶³⁵ Yazmada, bu mısraın son kelimesi bir sonraki mısraın son kelimesiyle yer değiştirmiştir.

⁶³⁶ ziyāndır: yamandır AT.

⁶³⁷ kurb-ı Resulı: kurb u Resulı AA.

II

Bu cism-i faṭīn içre olan kuvve-i efkār
Tedvīr ediyor şām u seher ‘ālemi her bār
Bu kubbe-i fīrūzede ey şāhib-i reftār
Her laḥza edersiñ yeñi bir ḥāriḳa ızhār
Yok vüs‘at-ı efkārıñ pāyān u tenāhī

III

İcād édilen mākineniñ nār-ı muḥīṭi
Her şeş-cihete bağladı efkār-ı muḥīṭi
Vapur u şemenduferiñ ibḥār-ı muḥīṭi
Şeh-rāh-ı necāt eyledi ebḥār-ı muḥīṭi
Sīm u zere kalb eylediñ enhār u miyāhı

IV

Fikriñle cihān ‘unşurunıñ ға‘rına vardıñ
Āteşle hevā āb ile hep ḥākini şardıñ
Hep fenn-i bedāyi‘le bu dört ‘unşuru yardıñ
Dil-dāra dil-i sengden āyīne çıkardıñ
Kemḥā vü kumāş eylediñ efsürde giyāhı⁶³⁸

V

Şeh-bāz-ı ḥayālīñ gibi pervāza gelen tayr
Bir sāniye zarfında bu dünyāyı eder seyr
Reftār ile eṭvārıñı gördükçe gören dēr
Dünyāda hemān kalmadı keşf étmedigiñ yēr
Geçdiñ ṭabaḳāt-ı felek ü mihr ile māhı

VI

İnsān uçuyor kuş gibi bu cevvi-i hevāda

---

⁶³⁸ giyāhı: külāhı AA.

Erbāb-ı funūn koymadı yerlerde piyāde
Devrān ediyor fikr-i cihān fevķ-ı serāda
Balon ile tayyāreleriñ evc-i semāda
Sevķ eyledi tā kubbe-i gerdūna sipāhī

VII

Mağzın çıkarır hāke koyar kısrını a' lā
Her dāneyi şarf etmekten evvel eder ifnā
Tāhūneye beñzer reviş-i māder-i dünyā
Bir kısım benī cinsiñi mahv eylediñ ammā⁶³⁹
Bir kısmı vücūduñla ser-efrāz u mübāhī

VIII

Bī-fā'ide hep bunca cefālar ki çekersiñ
Sencide-i mīzān-ı fenāda ne çekersiñ
Hayfā ki bu efķār ile 'uķbāya gidersiñ
Eyvāh ki bir mevt ile ma'rūz-ı haķarsıñ
Eyvāh ki eyyām-ı hayātıñ mütenāhī

IX

Bī-cā yere geçdi hele 'ömr-i güzerānıñ
Ümmīdini ķat' etdigine bülbul-i cānıñ
Çekmezdi elem hārını gülzār-ı zamānıñ
Bāķī olabilseydi bu dünyāda meķanıñ
Her nokķası gülzāra dönerdi bu cihānıñ

[8]

I

Çokdan berü dil-beste-i bir tāze cevānız

---

⁶³⁹ cinsiñi: cinsini AA.

Cevlāngeh-i ‘aşkında esîr-i dü cihânız
Pervâne-şıfat şām u seher sūhte-cânız
Yā Rab kerem et muẓtarib-i dāğ-ı nihânız
Her devrde bir derd ile maḥkūm-ı fiğânız

II

Ol bâdiye-i ‘aşkıda bir dil-berimiz yok
Ol merḥale-i hâ’ilede mazḥarımız yok
Rāh-ı talebi bulmak için aḥterimiz yok
Āvāre-i şahrā-yı gamız reh-berimiz yok
İmdāda gel ey Hızır kî bî-tāb u tüvânız

III

Āşār-ı herem geldi benim buldı kemāli
Bundan şora hergiz eremem bezm-i vişāli
Oldukça emel cān u gönülde mütevālî
A ‘şābımı tehey्यüc ediyor şevk-ı te’ālî
Bir nefḥa-i cān-baḥş-ı ḥayāta nigerânız

IV

Dā’im şafevî-ṭînet olup hestîde hestiz
Biz zübde-i ḥayru’l-beşeriz şanma kî pestiz
Erbāb-ı cihān şanma bizi dehr-perestiz
Biz gerçî ḥarābātdayız kāse be-destiz⁶⁴⁰
Dervîşleriz kisve-i rindîde ‘ayânız

V

Biz Āl-i ‘Abā-zādesiyüz rif’atimiz var
Mir’āt-ı dü ‘ālemde bizim şüretimiz var
Vaḥdetde bizi şanma kî cem’iyyetimiz var

---

⁶⁴⁰ *kāse: kām AA.*

*Dūd-ı siyehiz nūra faқаt nisbetimiz var
Haydar-güheriz biz neseb^{en} şāhib-i şānız*

VI

*Mey-hāneleriñ neş’esi dünyāda bozuқdur
Her ‘āşıқ-ı dīdār olaniñ қalbi yanıқdır
Bī-āb u hevā қalsa bile şanma yazıқdır
Evlāddınız bāb-ı ‘ulā Kevşer açıқdır⁶⁴¹
Zann étme ki ey sāķi saña bār-ı girānız*

VII

*Zann étme ki ol қubbe-i gerdūna şadīķız
Ol merhale-i ‘aşķ-ı mecāzīde ҳarīķız
Şīrīn ile Leylāya daķi çūnki şefīķız
Ferhāda ҳalef Kays ile hem-derd ü refīķız
Şanma ser-i kūyuñda ki bī-nām u nişānız*

VIII

*Dārū-yı cemāliñdir olan derdime şāfī
Bu rütbe sezādır saña ey dil-ber-i vāfī
Aķvāli görünce dedi bir nāzım-ı şāfī
Hīçbir şerefim olmasa dünyāda bu kāfī
Olduқça birer mürşid-i ebnā-yı zamānız*

IX

*Yārān-ı cihān-dīdeye bir kerre şadīķ ol
Her şām u seher sāķi-i tesnīm-i rahīķ ol
Düşdükçe yoluñ meykede-i ‘aşķa ‘atīķ ol
Feyz-i қadehiñle baña bir yār-ı rakīķ ol
Bu rind-i ҳarābāta biraz sen de şefīķ ol*

⁶⁴¹ Evlāddınız: Evlāddınız[a] AA.

I

Ma‘mūrede yēr qalmadı tebdīl-i maḳām ʔt
Çık tepe-i hürriyyete gel rezk-i hıyām ʔt
Ser-nāme-i ümmīdi bıraḳ ʔazm-i devām ʔt
Ėy hāme görün sen de biraz başt-ı kelām ʔt
Āfākı tolaş her yere işāl-i selām ʔt

N

Neşr etmek için işte bu terkīb-i pesendi
Nazm eyledi hep Haydarî İbrāhīm Efendi
Maḳṣûre-i ğurbetde oḳu nuşh-ıla pendî
Git Çîn u Buḥārāya gez İrân ile Hindi
Her Muslimi ikâz ile ifhām-ı merâm et

III

Devrānı bütün tutmadadır perde-i nekbet
Ref olmayacak ‘ālem-i hestīde bu hālet
İflāh olamaz kubbe-i firūzede millet
Bu gafletiñ encāmı fenā olduğın añlat
Maḥşer kopuyor başıñıza söyle tamām et

IV

Maḥv olmadadır ḥalk-ı cihān ēy dil-i şeydā
İhyā-yı mevāt olmayacak bir daḥi zīrā
Ol merkez-i ḥāke inemez şimdi Mesīḥā
Ėy ümmet-i Ḥayru'l-beşer ēy millet-i beyzā
Mustakbele toḡrı ne olur sen de kıyām ēt

V

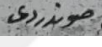
Māzī gibi hālā çıkamaz iş nesakıñdan

Pertev alamaz kimse bu çarhıñ şafağıñdan
Kānūn-ı ‘adālet çözülpdür varakıñdan
Tā’rīhi oku ‘ibret alup mā-sebakıñdan
Şāhāne yürü sedde-i iclāle hırām ét

VI

Yüz vërme gönül dağdağa-i ehl-i nifāka
Dil vardı bugün merhale-i çāh-ı firāka
Gel çāre-i tedbiri için düşme merāka
Ėy bād-ı şabā hıttā-i dil-cūy-ı ‘Irāka
Bir fāris-i Necdi gibi taḥrīk-i licām ét

VII

Aḥlākı bozulmağla bugün āb u hevānıñ
Gülzārını **sondurdı** bütün bāğ-ı fenānıñ
Bildirmelisiñ vërmiş olan derd ü belānıñ
Her ferdine cem ‘iyyet-i yārān-ı vefānıñ
Aḥvālını aç ‘arz u taḥiyyāt u selām ét

VIII

Söz bitdi kalem söyledi ebyāt-ı nihāye
Eski üdebā vü fuḫalā gitdi fenāya
Anlar yërine gelmiş olanlar bu araya
Beñzetse n’ola şı’rimi Rūḥī vü Ziyāya
Bu beyt ile teblīgi peḫrāyı ḫitām ét

IX

Şā’irde olan zevk u şafā ḫüsn-i edādır
Kadr u şerefi ‘ālem-i ma’nāda yücedir
Zann eyleme zāhid gibi güftarı riyādır
Ser-māye-i feyz ü hüneri ‘aşk u hevādır

Yoksa bu vatan devri ne Rūhī ne Ziyādır

Temmet

9. MUHAMMES BER-TERKİB-BENDİ ZİYÂ BEG⁶⁴²

Mef'ûlû mefâ 'îlû mefâ 'îlû fe 'ûlûn

I

Ṭāhūne-i dehre konulan dāne derekdir
Mağzıñ biraqup kısrını a' lā edecektir
Devr-i felegiñ gerdîş-i mānend-i elekdir
Pek rengine aldanma felek eski felekdir
Zîrâ felegiñ meşreb-i nā-sāzı dönekdir

II

Gülzâr-ı bahārîde hemān zevka hazān vēr
Bu kûbbe-i fîrûzede sāmāna nihān vēr
Her gûşe-i vaḥdetde bulunmağla nişān vēr
Yā bister-i kemhāda yā vîrānede cān vēr
Çün bay u gedā ḥāke ber-ā-ber girecekdir

III

Bu 'aşrda hîç kimseniñ eṭvârını görme
Erbāb-ı ma'ārifden olup kendiñi yorma
Hergiz vērilen rûtbe nişān mesnedi şorma
Bed-aşla necābet mi vērir hîç üniforma
Zer-düz pālān ursan eşek yine eşekdir

⁶⁴² AT, s. 106-108; yazmada, başlıkta terkîb-bend yerine gazel yazılmıştır; Önder Göçgün, *Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden, Açıklamalı Seçmeler (ZP)*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001, Tk. 2./9. bend, s. 164.

IV

Bu neş'e nedir bilmiyorum bâde vü neyde
Esrârını bildirdi hemân 'âlem-i hayda
Hep gül u gışın zâ'il eder perde-i gayda
Bed-māye olan aňlaşur meclis-i meyde
'İşret güher-i âdemi temyîze mihekkdir

V

Nev'-i beşeriñ zâtı-i merci' nesebinden
Bu kuvve-i mezmûma çıkar mı 'aşabından
Yok kurtuluşuñ pençe-i kahr u ta'abından
Allâha şıgın şahs-ı halîmiñ gazabından
Zîrâ yumuşak hüylü atıñ çiftesi pekdir

VI

Güftâr-ı firîbânesi mânende-i kejdüm
Ger olsa bile nâtıka-perdâz-ı tekellüm
Katlanma anıñ her sözine kılma tefehhüm
Yağdı nice cānlar o nezâketle tebessüm
Şîriñ daği kaşd étmesi cāna gülerekdir

VIII

Bed-ıñnet olan kimsede var māye-i tezvîr
Hergiz vèremez pend ü naşîhat aña te'sîr
Erbâb-ı suhan dèdi budur anlara tedbîr
Nuş ile yola gelmeyiñnî etmeli tekdîr
Tekdîr ile uşlanmayıñnî hâkka kötekdir

IX

Çün étđi gönül dergehi cānānla telezzüz
Pervāne daği şu'le-i sūzānla telezzüz
Bülbül de yine gonçe-i handānla telezzüz

Nādānlar éder şöhet-i nādānla telezzüz

Dīvāneleriñ hem-demi dīvāne gerekdir

X

Şer‘ ile mükellef ise erbāb-ı mezāhib

Ḳānūn-ı siyāset var iken ehl-i menāşib

Bilmem ne için olmayacak emre me‘atıb

‘Afv ile mübeşşer midir aşhāb-ı merātib

Ḳānūn-ı cezā ‘acize mi hāş demekdir

XI

Ḳānūnumuzuñ tārı bozuḳdur düzen almaz

Şimdengerü tehzīz-i maḳām eylemek olmaz

İş perdede ḳalsaydı duyulmazdı bu āvāz

Milyonla çalan mesned-i ‘izzetde ser-efrāz

Birḳaç gurusı mürtekibiñ cāyı kürekdir

XII

Taḳdīr-i ezel böyle imiş “ḳālū belāda”

‘Allāmeleriñ işleri ḳalsun cühelāda

İş añaşılur maḳkeme-i rūz-ı cezāda

İmān ile dīn aḳçedir erbāb-ı ğināda

Nāmūs u ḥamiyyet sözi ḳaldı fuḳarāda

10. BU DAḤİ [MUḤAMMES BER-TERKĪB-BENDİ ZİYĀ BEG]⁶⁴³

Mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

I

‘Ālem édiyor ṭab‘-ile ḳānūna itā‘at

⁶⁴³ AT, s. 108-112; Ziya Paşa’nın Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden, Açıklamalı Seçmeler (ZP), Tk. 2./6. bend, s. 162.

Hep mahkemedir kıldı anı rüşvete âlet
Çarhıñ revîşi böyle gider böyledir elbet
Ġadr êde re 'âyāsına vālî-yi eyâlet
Dünyâda vü 'uķbâda ne zillet ne rezâlet

II

Tanzîm olunup meclis-i hâş-ı vükelâda
Kânûn-ı 'adâletleri neşr oldı 'abâda
Bu mes'ele var ise bu kânûn-ı cezâda
Lâyık mıdır insân olana vakt-i kazâda
Hak zâhir iken bâîl için hükmi imâlet

III

Ol mahkemeniñ her işi başkâtibe 'â'id
A'zâları her müdde'îye düşmen-i câhid
İ'lâmı vêrir beş güruşa hükmi de fâsid
Kâdı ola da 'vâcî vü muhızır dañi şâhid
Ol mahkemeniñ hükmüne dêrler mi 'adâlet

IV

Hâ'in olana hem vêrülüp mâye-i rağbet
Bir sözle tedâvül ediyor naķd-i emânet
Söz torbaya girmez dêdi erbâb-ı hükümet
Şâdıķ görünür kisvede aşhâb-ı hıyânet
Mürşid şanılur vehlede erbâb-ı dâlâlet

V

Êy mahkeme her şûret-i da'vâyı bozarsın
Her mes'eleniñ hükmünü vicdânı vêrersin
Êy mahkeme her bir işi rüşvetle görersün
Êy mürtekib-i har bu ne zillet kî çekersin
Birkaç güruşa müddet-i 'ömrüñce hacâlet

VI

Zilletle haķāretle bu bir loķma-i nānıñ
Yokdur degeri zā'il éder nām u nişānıñ
Her ta'ne-i ednāya hedef eyleme cānıñ
La 'net ola ol māle kî taķşīline anıñ
*Yā dīn ola yā 'ırz u yā nāmūs ola ālet*⁶⁴⁴

VII

Ṭāhūne-i dilden çıkarıñ fıkı-i daķıķı
Hengām-ı felāketde gözet cümle refīķi
Ṭūfān-ı belādan çıkarıñ merd-i ğarīķi
İnsān aña dērler kî éde ķalb-i raķıķi
Ālām-ı benī-nev'i ile kesb-i melālet

VIII

Çün şerh-i Buķārīde yazup Ḥazret-i Müslim
Müslim o kî destinden emīn ola 'avālim
Hergiz olamaz ṭab' u lisānında mezālim
Ādem aña dērler kî ğarażdan ola sālim
Nefsinde daķi eyleye icrā-yı 'adālet

IX

Ṭab'ında zārāfet olanıñ zilleti çekmez
Mīzān-ı 'adāletde olan egrilik étmez
Her nīķ ü bedi bilmiş iken her sözi duymaz
Ekşer kişiniñ şuretime sīreti uymaz
Yā Rab bu ne hikmetdir Īlāhī bu ne ķālet

⁶⁴⁴ Bu beyitten sonra *Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden, Açıklamalı Seçmeler* eserinde olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Ādem olanın hayr olur ādemlere kasdı
İnsānlıķa insānda budur işte delālet

X

Bir cām u kadeh kalmadı hum-hāne-i mülde
Tek renci kalup şöyle ki maḥmûre-i dilde
Bülbül gibi evkâtını şarf eyleme gülde
Ümmîd-i vefâ eyleme her şahs-ı dağalde
Çok hâcılarîñ çıkdı haçı zîr-i bağalde

**11. MÜŞUL ‘ADLİYE MÜSTANṬİKİ ‘ABDULĠANİ EFENDİNİN ZÂDE-İ
ṬAB’-I EDİBÂNELERİ OLAN TERKİB-BENDİNİN İŞBU PÂRÇESİNE
YAZILAN TAḤMİSDİR⁶⁴⁵**

Mef’ûlû mefâ’îlû mefâ’îlû fe’ûlûn

I

Buldum der-i mey-hānede bir ehl-i sevābı
Sîḥ-i sitem-i ‘aşka geçirmişdi kebābı
Tā çekmeyelim guşsa vü ğam renc ü ‘itābı
Sākî bize şun neş’e-fezâ bâde-i nābı
Peymāne-i şāf-ı mey-i perverde-ḥabābı

II

Bağlandığına meykedeniñ bāb-ı fütûhı
Mestāneleriñ kalmadı bir neş’e-i rûhı
Tevbe-şikenim nûş edemem pend-i naşûhı
Sākî bize şun cām-ı dil-ārā-yı şabûhı
Hum-hāne-i vahdetde olan köhne şarābı

III

Şanma felegiñ kavlı-ile ef’ālî muṭābık
Şām-ı tarabîñ fecri gibi kâzib ü şādık

---

⁶⁴⁵ AT, s. 117-119.

Hergiz edemem meykededen terk-i 'alāyık
Sākī bize şun bāde-i şahbā-yı hakāyık
Nūş eyleyerek gūş edelem feyz-i hīṭābı

IV

Kānūn-ı maḥabbetde yanan kalb-i rakīkī
Ol nā'ireden gel de çıkar cism-i ḥarīkī
Düşdürme reh-i miḥnete yārān u şadīkī
Sākī bize şun kāse-i gül-gūn-ı rahīkī
Çalsın bize rāmişger-i hikmet de rübābı

V

Her mu'tekīf-i bādiyenin düşdi ayağı
Bi'l-āḥere mey-ḥāne olup cāy-ı ferāğı
Peymāne-i 'işretle açıldıkça dudağı
Sākī bize şun turma o şeffāf ayāğı
Tā çekmeyelim rüz-ı kıyāmetde 'azābı

VI

Sāzende vü ḥ'ānendelerin nağme-i zevkī
'Ayyūka çıkup zenzeme-i sūziş-i şevkī
Mey-ḥānede ḥāzırladığın bāde-i ḥarkī
Sākī bize şun bāde-i leb-rīze-i 'aşkı
Bī-hūş olalım bilmeyelim rāḥat u ḥ'ābı

VII

Bedr-i emelin düşse eger şekl-i hilāle
Ol dāfi'-i ğam elde iken düşme melāle
Gelmiş bu gece duḥter-i rez bezm-i vişāle
Sākī kerem et şun bize rindāne piyāle
Zīrā dil-i āzürdemiziñ kalmadı tābı

VIII

Zann  tme bizi  alib-i d d r-ı na ımiz
Biz meykede-i  a k-ı mec z ide mu ımiz
 anma  bizi kim  alka-i z hh da ned miz
Biz c r'a-ke -i meclis-i rind n-ı  ad miz
Biz v k f-ı esr r-ı  ud vend-i Ra  miz

12. MU AMMES-   ABDURREZZ K A A BER-TERC -BEND-  FU  L ⁶⁴⁶

Mef ' l n mef ' l n mef ' l n mef ' l n

[1]

I

D z lm   l leler zerr n  ade ler b de-peym dır
Der n-ı b  -ı   ret menba -ı g lz r-ı ra n dır
Bu c y-ı dil-g       r-ı feyz-i  ak Te  l dır
Get r s k   ade  kim nev-bah r-ı   lem- r dır
Zem n sebz   hev  c n-ba   u g l  en r  at-efz dır

II

Nes m-i  ub -ı nev-r z  be  'irdir bu revzende
Eser g lz ra  ar   s nb l   rey   n u g l- ande
 af -y  nev-bah r de g r rs       bet sen de
Per    n olma kim g l-berg tek   l  bu g l  ende
Ne    u  ay  i   n esb b-ı cem'iyet m  heyy dır

III

 alupdur c m-ı Cem  di  cih nda bir  ur  n m 
Zam n-ı   retinden  ald     ahb -y  g l-f m 

⁶⁴⁶ AT, s. 70-76; Fuz l  T rk e Divan, Tc. 2., s. 438-442.

Anıñ 'aşkıyla ey sākī getür ol cām-ı fercāmı
Açıldı lāle güldi gonçe geldi 'işret eyyāmı
Zebān-ı hāl-i sebze 'işret imāsına gūyādır

IV

Kuruldı bezm-i 'işret devre geldi sākī-i ecme
Baña bir bāde vēr yārān-ı 'işret gelmeden evvel
Şarāb-ı erguvānıyla olunca mest-i lā-ya'kal
Gör öz aḥvālīñi çekme ğam-ı mazī vü müstaḳbel⁶⁴⁷
Kî hālā mevsim-i gül-geşt ü cām u şāf-ı şahbādır⁶⁴⁸

V

Yeşil bir ferş ile tefrīş olundu gülşen-i 'ālem
Yeşillendi yine taht-ı riyāsetde gül-i ḥurrem
Gülistān-ı cihānda kalmadı endīşe-i şeb-nem
Seher gülzāra gir billāh bu mevsimlerde kim her dem⁶⁴⁹
Temāşā kıl gülüñ dīvānına kim hoş temāşādır⁶⁵⁰

VI

Bahār erdi tutup āfākı belki rub'-ı meskūnı
Nihāyet buldı 'işret sākīyā şun bāde-i sonı
Gidince lāleniñ dāğ-ı derūnı bağrınıñ ḥūnı
Açıldı gonçe tūmāri vü ma'lūm oldı mazmūnı
Budur kim fevt kılmañ mevsim-i gül cām-ı gül-gūnı

⁶⁴⁷ aḥvālīñi: hālūni vü D.

⁶⁴⁸ cām u şāf-ı: devr-i cām-ı D.

⁶⁴⁹ kim: vü D.

⁶⁵⁰ gülüñ dīvānına kim: ki dīvānında gülüñ hoş D.

[2]

I

Bahār eyyāmı gerçi māye-i bezm-i maḥabbetdir
Hemīşe müdde-i mühliyyesi pek cüz'i müddetdir
Bu az bir müddenin seyr ü temāşası muvaḳḳatdır
Getür sākī ḳadeḥ bil kim ta'allül fevt-i furşatdır
Bu furşat var iken fevt étme kim furşat ḡanīmetdir

II

Zemīn ü kūh-ı şahrālar bürünmüş cāme-i sebze
Ḥayāt-ı tāze reng-i ḡāze buldı 'āme-i sebze
Bugün āşār-ı Ḥaḳḳı gösterince nāme-i sebze
Zemīne "keyf yuḥyi'l-arḍa" yazmış ḡāme-i sebze⁶⁵¹
Nazar ḳıl kim bu hem āşār-ı rahmetden bir āyetdir

III

Şafaḳ şanma kıızıdır reng ü rüy-ı bī-sebebdır kim
Hemīşe lālenin dāḡ[ı] diliyle pür-lehebdır kim
Hezārı yandıran güldür degil nār-ı ḥaṭabdır kim
Çü derler cennet içre āteş olmaz bu 'acebdır kim⁶⁵²
Gülistān āteşin gül birle reşk-i [bāḡ-ı] cennetdir

IV

Bahārın revnaḳı āşār-ı feyz-i Kirdgār imiş
Benefşe sünbül ü nesrīn ü gül ḥidmet-güzār imiş
Anın her gonçesi bir şan'at-ı Perverdgār imiş
Cihānı reşk-i güzār-ı Ḥalīl eden bahār imiş

⁶⁵¹ Keyf yuḥyi'l-arḍa: "Nasıl toprağa can verir." Tamamının meâli "Allah'ın rahmetinin belirtilerine bir bak, **veryüzünü** ölümünden sonra **nasil diriltiyor**, şüphesiz ölüleri O diriltir. O, her şeye kadirdir." olan Rûm sûresi 50. âyetten kısmî iktibastır.

⁶⁵² Çü derler: Diyeler D.

*Bu feyz-i bezm-i İbrāhīm Hān-ı pāk-siretdir*⁶⁵³

V

Eñ evvel cennetü'l-‘ulā egerçi cavīdānīdir
Bahār-ı dīl-güşā gülşen-sarāy-ı ‘Adne şānīdir
Çerāğ-ı bezm-i gülzārīñ çiçekler şem‘dānıdır
Anıñ yanında kim gül-berg-i gülzār-ı ma‘ānīdir
*Anıñ bezminde kim serv-i revān bir bāğ-ı behcetdir*⁶⁵⁴

VI

Tecellā etmeseydi hūsn-i Leylā böyle Mecnūnı
Yemen şahrālarında kim görürdi Kays-ı meftūnı
Gülistān haymegāhında göründi rüy-ı memnūnı
Açıldı gonçe tūmārı vü ma‘lūm oldu mazmūnı
Budur kim fevt kılmañ mevsim-i gül cām-ı gül-gūnı

[3]

I

Bu çarh-ı ‘ālem-ārā zirve-i bālāda kim her gāh
Cihānı devr eder evc-i felekde rüz u şeb nā-gāh
Bu bezm-i pür-ṭarab tūlāsyıla oldu havāṭır-ḥ‘āh
*Getür sākī kadeḥ olduñsa ḥāl-i dehrden āgāh*⁶⁵⁵
Ki devrān üzredir peyveste şubḥ u şām u sāl ü māh

II

Bahār eyyāmıdır şevk u garāmı āb-ı gülden bil
Göründi şaḥne-i bāğ-ı cihānda nergis ü sūnbül
Benefşe gül açınca ref‘ olur faşl-ı ḥazān her yıl

⁶⁵³ bezm-i: ‘adl-i D.

⁶⁵⁴ revān bir: revān-ı D.

⁶⁵⁵ ḥāl-i: rāz-ı D.

Hazāndan ku[r]tulup gūlzār bezminde olan būlbūl⁶⁵⁶

Çerāğ-ı gül yakup ḥalvet-serāy-ı vaşla bulmuş rāh⁶⁵⁷

III

Gelüp murğ-ı seher gülşen-sarāy-ı dehre pek akdem

Takaddüm haqqı hep bülbüldedir ey gonçe-i hurrem

Sezādır āşyān-ı ravza-i ‘aşkıñda müstaḥdem

Gül açmış ḥ ‘ān-ı vaşlıñ bülbüle teklīf eder her dem

Ki ger mihmān iseñ ḥ ‘ān-ı Ḥalīlu’llāha bismi’llāh

IV

Gülñ tesḥīrine bülbü gezer sihr-i ḥelāl için

Bu gülşen-ḥāne-i ‘işretde dā’im işbu ḥāl için

Gülistān-ı cemāliñ görmege def’-i melāl için

Cihānda dūn mükedder-ḥātır idim fetḥ-i fāl için⁶⁵⁸

Bugün gūlzāra girdim gül kitābiñ açmağa nā-gāh

V

Bu günde ergavān u ürcüvāniñ çeşm-i gül-gūnı

Ḳızıl-elmaya döndürdi biḥār u rüy-ı Ceyḥūnı

Şafā-yı nev-bahārı ‘ālemi étdikçe memnūnı

Açıldı gonçe tūmārı vü ma’lūm oldu mazmūnı

Budur kim fevt kılmañ mevsim-i gül cām-ı gül-gūnı

[4]

I

Gül ü reyḥān u sūnbül müctemi’dir āşyānında

Benefşe zanbaḳ u nesrīn ü nergis āstānında

⁶⁵⁶ bezminde olan: bezminden azan D.

⁶⁵⁷ bulmuş: tapmış D.

⁶⁵⁸ fetḥ-i fāl: fāl-i fetḥ D.

Oķundı kışsa-i gül-bang-i şādī gül dehānında
Getür sākī ķadeķ kim 'ayş hoşdur gül zamānında
Zamān fevt étme dehrīñ ğuşsa-i sūd u ziyānında

II

Bugün bülbül zebān-zeddir gül-i dil-dār vaşfinda
Şeb ü rüz kışsa-ķ~āndır ravza-i dīdār vaşfinda
Zebān-ı hāme nātīķdır bütün eşcār vaşfinda
Ķamārī “taķtiha 'l-enhār” okur gūlzār vaşfinda⁶⁵⁹
'Anādil “hāzihī cennāt” okur gūlzār şānında⁶⁶⁰

III

Hemīşe şeş-cihetle dōrt ķarafdan hem 'aceb olmaz
Hübüb-ı bād-ı nev-rūzı cihānda bī-sebeb olmaz
Bu gūlşenden ķıķan ezhārdan şanma zeheb olmaz
Şabā ğonķe dehānıñ pūr-zer étse hīķ 'ayb olmaz
Ķi medķ-i Hān-ı Hāķān-ķadrdır ğonķe dehānında

IV

Egerķi bu gelen bād-ı muķālīf şarşarīdir kim
Nesīm-i şubķ-ı nev-rūzı gūlistāna ķarīdir kim
Bu gūlzār-ı bahārı şanma şeb-nemden beridir kim
Hevā sebze zebānıñ ter eger ķılsa yeridir kim⁶⁶¹
Şenā-yı [Hān-ı] ħayr-encāmdır sebze zebānında

⁶⁵⁹ “İķinde ebedī kalacakları, **zemininden ırmaklar** akan Adn cennetleri! İşte arınanların mūkāfatı budur” Kur'ān-ı Kerīm Tâ-hâ sūresi 76. āyetten kısmī iktibastır.

⁶⁶⁰ şānında: vaşfinda AT; **Hāzihī cennāt**^ü 'adnⁱⁿ fe'dhulūhâ hālidīn^e: “**Bunlar** Adn **cennetlerdir**, sürekli kalmak üzere buraya girin”. Kur'ān-ı Kerīm'de on bir āyette (Tevbe, 9/72; Ra'd, 13/23; Nahl, 16/31; Kehf, 18/31; Meryem, 19/61 vd.) geķen “cennāt^ü 'adnⁱⁿ”; (Zümer, 39/73)'te geķen “fe'dhulūhâ hālidīn^e” ile birleştiriilmiş, başına “**Hāzihī**” kelimesi eklenerek bir mısra' haline getirilmiş sözden kısmī iktibastır. (Mehmet Yılmaz, *Kūltürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sōzlük)*, s. 218.)

⁶⁶¹ ter: tīz D.

Bahār erdi çiçeklerle donandı çehre-i gülşen
 Kızardı lāleler gülzāra vèrdi zanbağ u süsen
 Mey ü maḥbūbdan fāriğ degildir çünkî cān u ten
*Ḳadeḥ tūtmaḳda ikrāh ètmezem tā ki işitdim ben*⁶⁶²
*Seḥer bülbül dilinde gül ḳatında gonçe yanında*⁶⁶³

Bahār eyyāmı dā'im gösterir āsār-ı Bî-çünü
Şafā-yı nev-bahārīde olan 'aql-ı Felāṭünü
Taḥayyür-ḥāne-i ḥayrettedir keşf olmadan şonı
Açıldı gönçe tūmārı vü ma'lūm oldu mazmūnı
Budur kim fevt kılmañ mevsim-i gül cām-ı gül-günü

[5]

Bahār eyyāmıdır şahın-ı çemenler ābdār oldu
 Gül-i surh u sefīd ü zerd ü mā'ī nāmdār oldu
 Kızardı erğuvān zerrīn kadeh hep zernigār oldu
Getür sākī kadeh kim dāğ u sahrā lālezār oldu
'Aceb faşl-ı huceste mevsim-i hoş-rūzgār oldu

Hâzânî nâr-ı fûrkatle bütün gül-nâra yandırdım
 Binâ-yı şevkî dâ'im gonçe-i ra'nâyâ aldirdım
 Bu gülşen-hâne-i zevk u şafâdan şanma el çekdim
*Şükûfe bergi toprağ üzre zerrîn hıştlerdir kim*⁶⁶⁴
Esâs-ı 'ayş-ı halk ol hıştlerden üstüvâr oldı

⁶⁶² *ki: kim D.*

⁶⁶³ *gonçe: sebze D.*

664 *zerrīn: sīmin D.*

III

Güneş hūtdan çıkup burc-ı cemel bālāsına naklı
Hazānı def` édince bir zamān ğayb oldu gül faşlı
Bahār èrmekle geldi ehl-i şevķiñ başına `aqlı
*Ciger kanı gibi gitmişdi gözden tāze gül şekli*⁶⁶⁵
Yine dāğ-ı dil-i ehl-i vefā tek āşkār oldu

IV

Vèrince şubh-ı nev-rūzı tesāvī çün şeb ü rūza
Çemenler lāleler güller fedādır şām u nev-rūza
Hezārān müjde olsun `andelīb-i gülşen-āmūza
Çıkardı sebze vü gül hākden çok la`l u fīrūze
Velī yüz şükr kim Hān hāk-i pāyına nişār oldu

V

Bugün tā var eliñde gonçe-i ārāyiş-i dünyā
Bu gülşen-hāne-i `işretten al peymāne-i şahbā
O sultān-ı cihān-ārā gününde çekme ğam aşlā
Fuzūlī ger hazān vaķtinde olduñ müttaķī hālā
Mey iç kim mevsim-i gül geldi eyyām-ı bahār oldu

Açıldı gonçe tūmārı vü ma`lūm oldu mazmūnı
Budur kim fevt kılmañ mevsm-i gül cām-ı gül-gūnı

13. MERHŪM ZİYĀ BEG EFENDİNİN BER-TERCĪ'-BENDİ ÜZERİNE TAHMĪS EDİLMİŞDİR⁶⁶⁶

Mef`ūlū fā`ilātü mefā`ilū fā`ilün

⁶⁶⁵ gibi: kimi D.

⁶⁶⁶ SA, s. 56-58; Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden, Açıklamalı Seçmeler (ZP), Tc. 1./9. bend, s. 156.

I

Kimdir vèren bu girye vü ħandānı ‘āleme
Kimdir vèren bu giryeleri çeşm-i pür-neme
Kimdir vèren bu ħandeleri şahs-ı ħurreme
Kimdir bu ‘aczi ħāş kılan nev’-i ādeme
Kimdir bu nev’i eşref eden cümle ‘āleme

II

Āyīne-i cemāl-i Ĥudā mazhar-ı zuhūr
Esmā-yı kabẓ u bastı vèrir miĥnet ü sürūr
“Lā-yus’el” kaẓiyyesini eyle der-ĥutūr⁶⁶⁷
Şeytān u nefsi kimdir eden ālet-i şürūr
Kimdir koyan zebūn-ı hevāyı cehenneme

III

Āĥir düşünce gördiği nūruñ medārına
Artık güvendi kendisiniñ iktidārına
Vā-bestedir kaẓā vü kader pāydārına
Manşūr kim düşerdi “Ene’l-Ĥaḳ” diyārına⁶⁶⁸
Kim vèrdi ĥükm katli içün şer’-i ekreme

IV

Biñ şırmerdi tābi’ eder bir mü’enneşe
Biñ pāk dāmeni ħul eder bir ecnese
Nār-ı celī toĥunmadı her murğ-ı kaḳnese
Zenbūr kimden eyledi taḥsīl-i hendese
Bülbüllere kim eyledi ta’līm-i zemzeme

⁶⁶⁷ Tamenin “Lā yus’el” ‘ammā yef’al” vehum yus’elun” olan “O, yaptığından **sorumlu değildir**, onlar ise sorumlu tutulacaktır.” meâlenideki Enbiyâ sûresi 23. âyetten kısmî iktibastır.

⁶⁶⁸ *Manşūr*: *Mansûr’u ZP*; *Ene’l-Ĥaḳ*: “Ben Hakkım” anlamında bir söz olup Hallâc-ı Mansûr tarafından söylenmiştir. Bu sözü yüzünden asılmıştır. Bu söz, aslında bir varlık iddiası değil, aksine vecd halinde bir hiçlik ifadesi olarak yorumlanmıştır. (Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yay., İstanbul 2012, s. 123.)

V

Olmuş kimi serîr-i salţanatda ser-be-tâc*
 Çoklar çeker meşâk u te'ab <u> derd-i ihtilâc
 Bu kışşadan ferâğat edüp gel de gözün aç
Kimdir vèreñ 'alîle tedâviye ihtiyâc
*Kimdir vèren müretteb-i ıslâhı merheme*⁶⁶⁹

VI

Kimdir zemîni sebze ile nîl-<ü> fâm eden
 Üstünde kûbbe-i hâdrâyı cün hîyâm eden
 Leyl ü nehâr u nehârı mânend-i şâm eden*
Kimdir şarâbı hürmet ile telh-kâm eden
*İ'mâl-i câm u bâdeyi hem öğreden Ceme*⁶⁷⁰

VII

Kimdir meh-i münîri bir engüştle şakķ eden
 Şîrîn suhanla Hüsrev-i Pervîzi gark eden
 Leylâya karşı gelen o Mecnûn-ı hark eden
Kimdir Yahûdi münkiri i'câz-ı Haķķ eden
Kimdir Mesîhi nefh kılan zât-ı Meryeme

VIII

Bu 'aşr-ı bî-vefâya şakın vèrme ragbeti
 Bu köhne-sâl-i dehre hemân vèrme ülfeti
 Dâ'im şafâsına gâlib gelür küdüreti*
*Kimdir vèren cesâret-i şerr ü fezâhâtı*⁶⁷¹
*Süfyân u Ca'deye Şemr ü İbnî Mülcheme*⁶⁷²

⁶⁶⁹ vèren müretteb-i: koyan mezziyyet-i ZP.

⁶⁷⁰ İ'mâl-i: İ'mâl ü SA. / hem: kim ZP.

⁶⁷¹ cesâret-i şerr: cesâret ü şerh SA.

⁶⁷² Süfyân u: Süfyân'a ZP. / Şemr ü: Şemr'e ZP; bu beyitten sonra Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden, Açıklamalı Seçmeler eserinde olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:

Kimdir Nasîr-ı Tûs'u Hülâgû'ya sevk eden

IX

Meydān-ı cenge girince o zāde-i betūl*
Düşdi abādi-i a'dāya zār u hem melūl*
Kana boyandı zulm ile ol zübde-i Resūl
Subhāne men taḥayyer^e fī şun 'ihi 'l- 'uḳūl
Subhāne men bi-ḳudretihⁱ ya 'cüzū 'l-fuḫūl⁶⁷³

X

Kimse bu remzi ḥall edemez sende ey Ziyā
Kalsun gönülde fetḥ olamaz işbu mā-cerā
Olmaz bu sırr-ı mübheme bīgāne āşnā
Kimdir çeken bu bāргеhe perde-i ḥafā⁶⁷⁴
Kimdir vèren taşavvur-ı teftiş ādeme⁶⁷⁵

14. İKİNCİ BENDİNDEN İŞBU İKİ BEYİT TAḤMİS OLUNMUŞDUR⁶⁷⁶

Mef'ūlü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

I

Aldanma loḳma-i gerdūna ḥazmı nā-sezā
“Naḥn^u ḳasemnā” loḳmasına eyle iştiḥā⁶⁷⁷
Düşme hevā-yı dağdağa-i cāha dā'imā
Ėtmiş kimisi rāḥatın iḳbāl için fedā⁶⁷⁸
Olmuş kimi beliyye-i idbāra mübtelā

Musta'sımı etdi karīn İbn-i Alkem'e

⁶⁷³ “Sanatı ve eserleriyle akılları hayrete düşüren, kudretiyle anlayışları aciz bırakan Allah'ı tesbih ederim (anarım)”

⁶⁷⁴ *çeken bu bāргеhe: bu kār-gāha çeken ZP.*

⁶⁷⁵ *taşavvur-ı: taşavvur u SA.*

⁶⁷⁶ SA, s. 58; *Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden, Açıklamalı Seçmeler (ZP)*, Tc. 1./10. bend, 156.

⁶⁷⁷ *Naḥn^u ḳasemnā*: Biz paylaştırdık. Kur'ân-ı Kerîm Zuhruf sûresi 32. âyetten kısmî iktibastır.

⁶⁷⁸ *rāḥatın: rāḥat u SA.*

II

“Naḥn^ü ḳasemnā” āyeti olduḳça bir delīl

Bu ḳışşadan ferāḡat ēdüp ētme ḳāl ü ḳīl

Bu maṭlaba girişme hemān olma pek rezīl

Olmuş kimi tevānger-i devrān iken zelīl

Olmuş kimine devleti sermāye-i ‘anā⁶⁷⁹

15. BU DAḤİ CENĀB-I ŞĀDĪ ḤAZRETLERİNİN DĪVĀNINDA GÖRÜLÜP ZİRDE MURAKKAM DÖRT BEYTİ ḤĀVĪ NA‘T-I ŞERĪF-İ ḤAZRET-İ RİSĀLET-PENĀHİ ÜZERİNE ‘ABDURREZZĀḲ AĠA’NİN TAḤMĪSİDİR⁶⁸⁰

Mef‘ūlü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ūlün

I

Ḥalk olmuş iken nūr-ı tecellisi muḳaddem

Ol nūr ile dünyāya gelüp gerçi mücessem

Hem gökde melek yerde beşer söyledi her dem

Ēy baḥr-i kerem bā‘iş-i īcād-ı dü ‘ālem

V‘ey ḳişver-i “Levlāk” de Sulṭān-ı mufahḥam⁶⁸¹

II

Gördükde seni çıkdı göge zāde-i Meryem

Hem Tūra varup Ḥazret-i Mūsâ-yı mükerrerem

Sensiñ hele evreng-i risāletde mu‘azzam

Mümkün mi teḳaddüm ēde ḥāşā saña Ādem

Senden ilerü yok ḥarem-i ḥazrete maḥrem

⁶⁷⁹ devleti: devlet ü SA. / ‘anā: ġinā: SA.

⁶⁸⁰ SB, s. 64-65; yazmada, başlıkta beş beyit yazılmıştır; Abdülkerim Abdülkadiroğlu – Ömer Demirbağ, *Dîvan Süleyman Şâdî (Karslı)*, Ankara 1993, Mûs. 1./2. Bend, s. 19-20.

⁶⁸¹ mufahḥam: mu‘azzem D; “levlāk” için bkz.: 329. dipnot.

III

Mi' rācınızın pāyesidir işbu nüh eflāk
Ahlākını ta' rīf edemez kuvve-i idrāk
Minhācını gördükde 'adüvv oldu elemnāk
Māhiyyetiniñ mādihidir hāme-i çālāk
Sensiñ şadef-i baħr-i haķīkatde dūr-i pāk⁶⁸²

IV

Her hāne-i zūlmet-zedeye nūr-ı Hudāsın
Her haste olan ümmetiñe 'ayn-ı şifāsın
Çün nūr-ı Hudā şöyle ki her medħe sezāsın
Hem eşref-i maħlūk Hudāvend-i 'ulāsın⁶⁸³
Maħbūb-ı Hudā hükm-rev-i rüz-ı cezāsın

16. SEYYİD ŞÜKRİ BERZENCİNİN TAĞMİSİ ÜZERİNE TAĞMİS EDİLMİŞDİR⁶⁸⁴

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

I

Bu miħnet-hāne-i hestīde düşme çāh-ı eşkāle
Ma' āş erbābı tek haşr-ı nażar étme meh ü sāle
Hemīşe bakma ey dil şevket-i aşhāb-ı iķbāle
Tevekkül şāħibi ol emr-i tefvīz eyle Fa'āle
Düşün "Naħnū ķasemnā" yı alış haşr étme āmāle⁶⁸⁵

⁶⁸² Farklı bir kafiye saħip olan bu beyit, *Dıvan Süleyman Şādī (Karlı)* adlı eserinde yer almamaktadır.

⁶⁸³ Hem: *Sen D.*

⁶⁸⁴ SB, s. 97.

⁶⁸⁵ Naħnū ķasemnā: "Biz paylaştırdık.", tamamının meali "Rabbinin rahmetini onlar mı paylaştırıyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında **biz paylaştırdık**. Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini ötekine derecelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti onların biriktirdikleri şeylerden daha hayırlıdır." olan Kur'an-ı Kerim Zuhur sūresi 32. āyetten kısmi iktibastır.

II

Dem-ā-dem fakr içinde eyleme şām u seher nāle

Vücūduñ ‘āķıbet döndürme dā’im rişte-i nāle

Ķulak vēr ba’d ez īn ātīde ķi naşşıyla aķvāle

Muķadderdir seniñ rızķıñ anı alma saķın ķāle

Müreccaħdır ķanā’at her zamān her dürlü iķbāle

Baķup mā-dūna insān dā’imā şükr étmeli ħāle

ĠAZEL TAĤMİSLERİ

ELİF HARFİ

1. TAĤMİS-İ 'ABDURREZZÂK AĠA BER-NA'T-I ŞERİF-İ FUZÛLİ⁶⁸⁶

Fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

I

Toldı bu kıbbe-i firûze envâr-ı zıyâ
Pertev-i nûrı vèrüp çehre-i dünyâya cılâ
Nâgehân söyledi bir şâ'ir-i ferhunde-edâ
Eşraķat min feleki 'l-behceⁱ şems^{en} ve behâ
Mele 'e-l'âlimⁱ nûr^{en} ve sürür^{en} ve behâ⁶⁸⁷

II

Oldı ol nûr-ı celî sâlike bir şem'-i sübûl
Oldı envâr-ı kudümüyla cihân me'ḥaz-ı kül
Oldı küffâr-ı cihân işte bu şüretle ḥucûl
Çıkdı bir gün ki zıyâsında temâmî-i rüsûl
Böyle maḥv oldı ki ḥurşîd zıyâsında Sühâ⁶⁸⁸

III

Şadef-i baḥr-i risâletde iken gerçi muķîm
Buldı ol gevher-i yek-dâneyi ol Zât-ı kadîm
Yed-i Kudretde iken oldı şeref-yâb-ı na'îm
Buldı bâzâr-ı cihân revnaķı bir dürr-i yetîm⁶⁸⁹
Ki degil iki cihân ḥâşılı ol dürr-e behâ

⁶⁸⁶ SA, s. 166-167; *Fuzûlî Türkçe Divan*, G. 5., s. 129.

⁶⁸⁷ “Neşe semasında alemler aydınlık, sevinç ve güzellikle dolup taşıyan bir güneş çıktı”

⁶⁸⁸ *Böyle maḥv oldı: Oldı maḥv eyle D. / zıyâsında: şu 'â'ında D.*

⁶⁸⁹ *Buldı: Oldı D.*

IV

Hażretiñ nuḥbe-i ikbāl-i celāline göre
Böyle zāt-ı şiyemiñ şıdķ-ı maķāline göre
Çıkısa eflāke n'ola şit-i celāline göre
Rütbe-i ḥikmet-i mi'rāc-ı kemāline göre
Hükemā fırķa-i dūn felsefe cem'-i süfehā

V

‘Āķıbet olmalıdır cürm ü ḥaṭādan sālīm
Şer'ine pey-rev olan olsa gerekdir ķā'im
Dā'imā şer'ine baķ olma cihānda nā'im
Münhi-i ma'rifeti ḥāl dil ile dā'im
Ķılur ehl-i Ḥaķa esrār-ı ḥaķīķat inhā

VI

Cümle-i ḥalk-ı cihān bende-i dergāhıñ kim
Zıkr ü efķār-ı Hudā ziver-i efvāhıñ kim
Seni medḥ etmiş-iken Hażret-i Allāhıñ kim
Nice taķrīr edeyim vaşfiñi ol şāhıñ kim
Aña vaşşāf ola Yāsīn ü mu'arrif Tāhā

VII

Saña bir fā'ide vërmez bu olan sīm ü zeriñ
Olmamaķ ister-iseñ rüz-ı cezāda kederiñ
‘Āķıbet almaķ ise Faḥr-i cihānda şemerıñ
Ëy Fuzūlī reh-i şer'ini dut ol rāh-beriñ
Bu tarīķ-ile ḍalāletden özüñ eyle rehā

2. MUHAMMES BER-ĞAZEL-İ FUZÜLİ⁶⁹⁰

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Olmasaydı olamazdı hele bu 'arz u semā
Şeref-i zātı için halk olunup 'arş-ı 'ulā
Perde-i şām-ı zalālinde iken şāh u gedā
Eşrakat min feleki'l-behcet' şems^{ün} ve behā
Mela'e'l-'ālem^ü nūr^{en} ve sürür^{en} ve behā⁶⁹¹

II

Sensin ey şadr-ı risāletde olan me'haz-ı kül
Şer' iñiz kıldı hemān cümle-i edyānı hacil
Seni gördükde dēdi zümre-i erbāb-ı göñül
Çıkıdı bir gün ki ziyāsında tamāmī-i rüsül
Böyle mahv oldu ki hurşīd şu 'ā'ında Sühā⁶⁹²

III

Ṭür-ı Sinā-yı tecellīde ki ey zāt-ı kadīm
Senden aldı şeref-i kadrini Mūsā-yı Kelīm
Şadef-i baḥr-i ḥaḳḳātde olan nūr-ı 'azīm
Oldı bāzār-ı cihān revnaḳı bir dürr-i yetīm
Ki degil iki cihān ḥāşılı ol dürre behā

IV

Andaki mu'cizeniñ ḥükm-i Celāline göre
Şakḳ-ı māh eyleyen engüşt-i hilāline göre
Mazhar-ı ism-i Celāliyle Cemāline göre

⁶⁹⁰ AT, s. 195 [194]-196 [195]; *Fuzûlî Türkçe Divan*, G. 5., s. 129.

⁶⁹¹ Neşe göğünden bir güneş doğdu ve onunla âlem ışıık, sevinç ve güzellikle dolup taşıtı.

⁶⁹² Böyle mahv oldu: Oldı mahv eyle D.

*Rütbe-i hikmet-i Mi'râc-ı kemâline göre
Hukemâ fırka-i dūn felsefe cem'-i süfehâ*

V

Sensin ey nūr-ı hüdâ zübde-i Âl-i Hâşim
Saña dīvân-ı risâletde melekler hâdim
Söyledi şer' ine dâ'ir fuḫalâ vü nâzım
Münhi-i ma'rifet-i hâl dil ile dâ'im
Kılur ehl-i Hâka esrâr-ı haḫîḫat inhâ

VI

Kimse hiss eyleyemez zât-ı şehenşâhıñ kim
Şeb-i Mi'râc-ı sa'âdetde dil-âgâhıñ kim
Bî-kem ü keyf ü şuver vâşıl-ı Allâhıñ kim
Nice taḫrîr edeyim vaşfını ol şāhuñ kim
Aña vaşşāf ola Yāsîn ü mu'arrif Ṭāhâ

VII

Hîçbir fâ'ide vërmez bu olan sîm ü zeriñ
Âḫiret mülküñe âḫir düşecek reh-güzeriñ
Dâ'im isterseñ hemân olmaya hergiz kederiñ
Ey Fuzûlî reh-i şer'ini dut ol rāh-beriñ
Bu tarîḫ-ile ḫalâletden özin eyle rehâ

3. MUḤAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ FUZŪLÎ⁶⁹³

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Âteş-i 'aşkıyla yandıkça kulüb-i aşfiyâ

⁶⁹³ AT, s. 54-55; Fuzûlî Türkçe Divan, G. 1., s. 125.

Ser-fürü étmez cihân-ı dūna merd-i cān-fedā
Rāh-ı rüşen istemez reh-berlik ey merd-i Hudā
*Ḳad enāre 'l-aşḳi li 'l- 'uşşāḳi minhāce 'l-hüdā*⁶⁹⁴
Sālik-i rāh-ı ḥaḳīḳat 'aşḳa eyler iḳtidā

II

Kimi dā'im Mevlevī tek raḳs éder her şubḥ u şām
Kimi ol Leylāya ḳarşu oldılar Mecnūn-ı tām
Kimisi peymāne-i 'uşşāḳdan olmuş be-kām
*'Aşḳdır ol neş'e-i kāmīl kī andandır mūdām*⁶⁹⁵
Meyde teşvīr-i ḥarāret neyde te'sīr-i şadā

III

'Aşḳ her dā'im cihānda cilvegāh-ı zevḳdır
Ehl-i 'aşḳıñ lezzeti dīdār ile pūr-şevḳdır
Dā'imā pervāneniñ şem'-i vişāli ḥaḳdır
Vādi-i vaḥdet ḥaḳīḳatde maḳām-ı 'aşḳdır
Kim müşahḥas olmaz ol vādīde sulṭāndan gedā

IV

Çeşm-i aḥvel tek cihānda olmaz olmak dem-demi
Bir iken hem iki görmek işbu nev'-i ādemi
'Āḳıbet keşf eyleyen bir böyle sırr-ı mübhemi
Eylemez ḥalvet-sarāy-ı sırr-ı vaḥdet maḥremi
'Āşīḳı ma 'şūḳdan ma 'şūḳı 'āşīḳdan cūdā

V

'Aşḳ bir dūr-dānedir işbu cihānda derkin ét
Şaḳı bir cism-i münevverdir ḳumāşdan bergin ét
Her mezemmet eyleyen eşḥāşı dā'im sürgün ét

⁶⁹⁴ "Aşḳ, âşıklara hıdeyet yolunu aydınlattı"

⁶⁹⁵ kī: kim D.

Ëy ki ehl-i 'aşka söylerseñ melāmet terkin et
Söyle kim mümkün midir tağyir-i takdîr-i Hudā

VI

Çıkıldılar Ferhād u Şirîn bir cibāl-i şāhiķa
Kays u Mecnūn gözyaşıyla düşdi baħr-i vāmıķa
N'ola ger olsa Fuzūlî anlara bir lâhiķa
'Aşk kilki çekdi hať harf-i vücūd-ı 'āşıkā⁶⁹⁶
Kim ola şābit Haķ işbātında nefy-i mā'adā

VII

Bir zamān fūrķat belāsiyla yorulduñ 'aşķdan
Cām-ı vuşlat nüş ederken bir de tılduñ 'aşķdan
'Āķıbet fenn-i suħanda fāzıl olduñ 'aşķdan
Ëy Fuzūlî intihāsız zevķ bulduñ 'aşķdan
Böyledir her iş ki Haķķ adıyla kılsañ ibtidā

4. MUHAMMES BER-ĠAZEL-İ FUZŪLİ⁶⁹⁷

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

I

Tefekkür ħalka etmekle olur nūr u zıyā peydā
O nūruñ pertevi dā'im eder nūr-ı Hudā peydā
Seni görmek ne mümkün etse de gözler cilā peydā
Zehī zātıñ nihān u ol nihāndan mā-sivā peydā
Biħār-ı şun'uña emvāc peydā ķa'r nā-peydā

II

Egerçi mihr ü māhiñ maťla'ı çarķ-ı kebūduñdur

⁶⁹⁶ harf-i: levh-i D.

⁶⁹⁷ AT, s. 229 [228]-230 [229]; Fuzûlî Türkçe Divan, G. 4., s. 128.

Anı tenvîr éder şanma sipihr-i bî-‘amûduñdur
Cemî‘-i kâ’inâtın hâlikı zât-ı Vedûduñdur
Bülend [ü] pest-i ‘âlem şâhid-i feyz-i vücûduñdur
Degil bî-hûde olmak yog-iken arz u semâ peydâ

III

Hemîşe kilik-i kudret ‘âlem-i eflâki hep bilmiş
Zemîn u âsmân ahvâlini bilmiş iken gelmiş
Anıñ‘çün levha-i icâda her dâ‘im şuver çekmiş
Kemâl-i kudretiñ izhâr-ı hikmet kılmağa etmiş⁶⁹⁸
Gubâr-ı fîreden âyîne-i gîtt-nümâ peydâ

IV

Kamer zulmetdedir geh geh sipihriñ devr-i hasfîñdan
Münevverdir dil-i ‘âlem seniñ tezkâr-ı vaşfîñdan
Kimi ser-mest-i şahbâdır hemân peymân-ı ‘atfîñdan
Dem-â-dem ‘aks alur mir‘ât-ı ‘âlem kahr u luţfuñdan
Anıñ‘çün geh küdüret hâşıl eyler geh şafâ peydâ⁶⁹⁹

V

Çıkar bir kaçre âb-ı zindeden biñ dürlü ins ü cân
Çıkar her nuţfe-i envâtdan her zümre-i hayvân
Ölünce fırka-i hûbân gibi her zümre-i insân
Gehî toprağa eyler hikmetiñ biñ meh-liķâ pinhân
Gehî şun‘uñ kılur toprağdan biñ meh-liķâ peydâ

VI

Nazar maḥlûka lâzım müstehîldir zâtıñın keşfi
Seni inkâr éden ger var ise ‘âlemde bir menfî

⁶⁹⁸ hikmet: kudret D / etmiş: kılmış AT; yazmada da, “kılmış” kelimesinin altını çizilerek yanında “etmiş” yazılmıştır.

⁶⁹⁹ hâşıl: zâhir D; “Hâşıl”ın altını çizilerek altında “zâhir” yazılmıştır.

Şıfât-ı seb‘a-i dîrîneniñ lâzım gelür vaşfı
Cihân ehline tâ esrâr-ı ‘ilmiñ kalmaya mahfî
Kılupdur hikmetiñ küffâr içinde enbiyâ peydâ

VII

Zebân-ı kâli ebkemdir ne mümkün hâme-i mādûn
Bu nazma karşı bulsun böyle bir mazmûn-ı pür-meknûn
Edince na‘t-ı pâkiñ kuvve-i idrâkini efzûn
Nişâr-ı şefkatiñdir kim ederizhâr-ı hamd ‘içün⁷⁰⁰
Fuzûlî tîre tab ‘ından kelâm-ı cân-fezâ peydâ⁷⁰¹

5. BU DAHİ [MUHAMMES-İ MÛMÂ-İLEYH BER-ĞAZEL-İ FUZÛLÎ]⁷⁰²

Mef‘ûlû fâ ‘ilâtü mefâ ‘ilü fâ ‘ilün

I

Ëy bârgâh-ı ‘arş-ı berîn çarh-ı dil-güşâ
Mîhr [ü] mehiñle münevver şahîfe-i dünyâ*
Tanzîm olundı ferş-i zemîn kubbe-i semâ
Yâ men aḥâṭ^a ‘ilmüke ‘l-eşyâ^e küllehâ⁷⁰³
Ne ibtidâ saña mutaşavver ne intihâ

II

Bu bârgâh-ı ‘arş-ı berîn çarh-ı a‘zamîñ
Her şâm u her seherde nazargâh-ı ‘âlemiñ
Vecdde götürdi ‘âlemi destûr-ı ekremiñ
Kim vërse cân yoluñda bulur ḥâk-i maḳdemiñ
Güyâ ki ḥâk-i râhuñadır naḳd-i cân behâ

⁷⁰⁰ Nişâr-ı: Nişân-ı D. / eder: olur D. / hamd ‘içün: hamdün ‘çün D.

⁷⁰¹ Nüshada da ayrıca “hamdün ‘çün” yazılı

⁷⁰² AT, s. 55-57; Fuzûlî Türkçe Divan, G. 2., s. 126.

⁷⁰³ “Ey, bilgisi her şeyi kapsayan Allâh”

III

Zāt-ı Kelîmi Tûr-ı Sinâda kelîm édüp
Zāt-ı Mesîhî çarh-ı şeşümde muķîm édüp
Fahır-i cihānı şāhib-i hulk-ı ‘azîm édüp
*Sensen kılan mezāhir-i ümmîd ü bîm édüp*⁷⁰⁴
*Mūsâ[n]ı genc-i ‘ilm ‘aşāsını ejdehâ*⁷⁰⁵

IV

Levh ü kalem yapılmadan evvel maķām-ı kurb
Görmüş öñünde surûr-ı ecmel maķām-ı kurb
Ol leyle-i İsrâda mükemmel maķām-ı kurb
Senden bulupdur Ahmed-i Mürsel maķām-ı kurb
*Tahsîn-i Yâ’ vü Sîn ile teşrîf-i Tâ vü Hâ*⁷⁰⁶

V

Halk olmadan bu levh u kalem ‘arş-ı munţazam
Kıldıñ o şāh-ı kişver-i “levlāk”ımuhterem⁷⁰⁷
Vêrdiñ o zāt-ı Ekremi dünyāya şubh-dem
Ya ‘kûbda nişāne-i şevkıñ ğam u elem
Yûsufda neş’e-i nazariñ behcet ü behâ

VI

‘Ālem olunca mazhar-ı luţf u mehābetiñ
Açdır İlâhi anlara bāb-ı ‘ināyetiñ
Ger yağmasaydı dūzaḥa bārān-ı rahmetiñ
Bulmazdı kahrıñ açmasa ḥ ‘ān-ı siyāsetiñ
*“Hel min mezîd” loķmasına dūzaḥ iştiḥâ*⁷⁰⁸

⁷⁰⁴ ümmîd ü: ümmîd-i D.

⁷⁰⁵ genc-i ‘ilm: ‘ilm genci D.

⁷⁰⁶ Bu beyit, Fuzûlî Türkçe divan’da 6. beyittir.

⁷⁰⁷ “levlāk” için bkz.: 329. dipnot.

⁷⁰⁸ *Hel min mezîd*: tamamının meali “O gün, Cehenneme ‘doldun mu?’ deriz, o da ‘Daha var mı?’ der.” olan Kur’ân-ı Kerim Kâf sûresi 30. âyetten kısmî iktibastır.

VII

Dā'im bu luṭf u merḥametiñ bī-naẓīrdır
Bī-çāregān-ı ḥulḳ-ı cihāna ẓahīrdır
İn'ām-ı ḥ'ān-ı şefḳatiñ gerç'i keşīrdır
Yā Rabb belā-yı kayda Fuzūlī esīrdır
Ol bī-dili bu dām-ı küdüretten ét rehā

6. BU DAḤİ [MUḤAMMES-İ 'ABDURREZZĀḲ AĖA BER-ĖAZEL-İ RŪḤİ-İ BAĖDĀDİ]⁷⁰⁹

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

'Aşḳ bir pervāne-i şem'-āšnā-yı cān-fedā
Ger konarsa şem'dān-ı ehl-i şevḳa muṭlaḳā
Mazḥār-ı feyḑ-i Ḥudā olmağla eyler incilā
Ḳad efāza 'l-'aşḳi feyḑ^{en} min kerāmāti 'l-'ulā
Ḳad vaşalnā fī tarīḳi 'l-'aşḳi minhāce 'l-hüdā⁷¹⁰

II

Devr-i ādemden berü her ḥāme-i erbāb-ı şevḳ
Nükte-i esrār-ı 'aşḳı bulmağla bulmuşdı zevḳ
Efser-i şāhī gibi olsa sezādır tāk-ı farḳ
Ādemi mümtāz edendir hem melā'ikden bu 'aşḳ
Ḳıldı ta'līm "'alleme 'l-esmā^e fīhā küllehā⁷¹¹

III

Nūr-ı 'aşḳıñ pertevi her kimde olsa reh-nümā

⁷⁰⁹ AT, s. 46-47; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I*, G. 2., 304.

⁷¹⁰ Yücelik kerametinden aşḳ artarak sel oldu, aşḳ yoluyla hidayete eriştik.

⁷¹¹ 'Alleme 'l-esmā^e fīhā küllehā: tamamının meālī "Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti. Sonra bunları meleklerle gösterip 'Sözünüzde doğru iseniz şunların isimlerini bana söyleyin' dedi." olan Kur'ân-ı Kerîm Bakara sûresi 31. âyetten kısmî iktibastır.

Feth olur vîrâne-i dilden aña genc-i hafâ
‘Ârif-i Hakk olmalı hiç söyleme “*naḥn^ü enā*”⁷¹²
Ḥamdulillāhⁱ ‘alā ‘iṭā ‘ihⁱ ‘aşk^{an} lenā
“*Zālik^e faẓl^u mina ‘llāhⁱ veyü ‘tī men yeṣā*”⁷¹³

IV

Kāleb-i ‘ālemde ‘aşk devrân eder ifşâ olur
Rûh-baḥş etmekde âhir dem dem-i ‘İsâ olur
Mu‘cizâtı lehce-i ‘aşk-ıla istîfâ olur
Mürde cisme ‘aşk erişe ol zamân ihyâ olur
“*F’enzürühâ keyf^e yuḥyi ‘l-arḍ^a ba ‘d^e mevtiḥâ*”⁷¹⁴

V

Kisve-i zîbâ-yı ‘aşka çün büründi kâmetim
Añlaşıldı ‘ālem-i hestîde hep mâhiyyetim
Çâr-‘unşurdan mürekkebdır egerçi ḥilkatim
Dest-i kudret ‘aşk-ıla kıldı muḥammer tıynetim
Anıñ içün eyledim evvelde nefy-i mā-sivā

VI

Nûr-ı ‘aşkı eylemişdir zîb ü zîver Hakk saña
Eylemiş ‘uşşâkı hep cem‘-i mükesser Hakk saña
Çünkü kılmış ‘ilm ü ‘irfânı müyesser Hakk saña
Mülk-i ‘aşkı Rûhiyâ kıldı müsahḥar Hakk saña
“*Eş-şalā yā ma ‘şere ‘l- ‘uşşâkⁱ el-yevm eş-şalā*”⁷¹⁵

⁷¹² “Biz benim”

⁷¹³ Tam şekli “*Zālik^e faẓlullāhⁱ yü ‘tīhⁱ men yeṣā’ ve ‘llāh^u zü ‘l-faẓl ‘l- ‘aẓīm*” olup “Bu Allah’ın lutfudur, onu dilediğine verir. Allah büyük lutuf sahibidir” anlamına gelen Kur’ân-ı Kerîm’in Cum‘a sûresinin 4. âyetinden kısmî iktibastır.

⁷¹⁴ F’enzürühâ keyf^e yuḥyi ‘l-arḍ^a ba ‘d^e mevtiḥâ: Tamamının meâli “Allah’ın rahmetinin eserlerine **bak!** **Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor.** Şüphe yok ki O, ölüleri de elbette diriltecektir. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir.” olan Kur’ân-ı Kerîm Rûm sûresi 50. âyetten kısmî iktibastır.

⁷¹⁵ “Namaz vakti, ey aşıkların mahşeri namaz vakti”

7. MUHAMMES-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ RŪHÎ-İ BAĞDÂDÎ⁷¹⁶

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

I

Bende-i sultân-ı 'aşk ol bülbül-i gülşen-nevâ
'Aşk-ıla gülzârı kıldı kendine gülşen-serâ
Her seher gül-bang okur bu ma'tla'ı eyler edâ
"Kad bedâ min 'aksî ka'si'l- 'aşkî minhâci'l-hüdâ"⁷¹⁷
*Oldı ol envâra mazhar 'ârîf-i sırr-ı Hudâ*⁷¹⁸

II

Nev-bahâr olmazsa bülbül vâşıl olmaz sünbüle
Yolsızın ser-menzil-i ma'şûda varmaz kâfile
Ka'r-ı deryâ-yı ma'habbetden çıkılmaz sâhile
Vâdi-i vahdetde reh-bersiz yetilmez menzile
*Êy hoş ol sâlik ki eyler pîr-i 'aşka iktidâ*⁷¹⁹

III

Bu cihânda kimse yokdur h'ân-ı gerdün loğmasın
Ağzına koymağla âhîr kahr u cevri çekmesin
Ber-hevâdır Mevlevîler bu hevâda dönmesin
*Sâz-ı 'aşkı kimse gûş etmiş degildir nağmesin*⁷²⁰
Ol kadar vardır ki tutmuş kâ'inâtı bir şadâ

IV

Kâ'inât içre bulunmaz böyle bir mâ-fevķ kim

⁷¹⁶ AT, s. 45-46; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I*, G. 1., s. 303.

⁷¹⁷ "Hidayet yolu, aşk bardağı yansımından görüldü"

⁷¹⁸ *Oldı: düşdi D.*

⁷¹⁹ *eyler pîr-i 'aşka: pîr-i 'aşka eyler D.*

⁷²⁰ *'aşkı: 'aşkuñ D.*

Çeşm-i ahvel tek cihānı 'āşık-ı pür-zevk kim
Biri dā'im iki görmez bu olunca halk kim
*Vādi-i vahdetde bir yêrdir maḳām-ı 'aşk kim*⁷²¹
*Anda olmaz şāhid ü maḳşūd 'āşıkdan cüdā*⁷²²

V

Sāḳiyā bizden egerçi bir zamān olduñ ırağ
Kimse bakmaz yüziñe mey-hāneñiz oldu yasağ
Ba'd ez īn gel étme ey dil şahın-ı gülzārı yatağ
*Āferīn ey dil ki çekdiñ bezm-i dünyādan ayağ*⁷²³
Böyle müstağnī gerek mest-i elest olan gedā

VI

Nār-ı 'aşk içre yanan bir 'āşık-ı mesbūḳdan
Çok işitdim sūz-ı 'aşkı böyle bir mahrūḳdan
Baḥr-i 'aşka düşse memnūnam dil-i maḡrūḳdan
Kūşe-i çeşm olsa zāhir cānib-i ma'sūḳdan
'Āşık oldur kim éde biñ cānı olursa fedā

VII

Deyr-i 'aşkında egerçi büt-perestān-ı fenā
Ol şanem ḥaḳḳında tutmuşlar tarīḳ-ı ihtidā
Gösterir mir'āt-ı 'aşkından ruḥ-ı 'ālem-nümā
Bağladımsa bel n'ola zünnār-ı 'aşka Rūḥiyā
Şükr kim gitmez dilimden bir nefes zıkr-i Hudā

---

⁷²¹ *Vādi*: 'Ālem D.

⁷²² *şāhid ü*: şāhid-i D.

⁷²³ *ayağ*: ayaḳ D.

8. BU DAHİ [MUHAMMES-İ ‘ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ RŪHÎ-İ BAĞDÂDÎ]⁷²⁴

Fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün

I

Kenz-i maḥfide nihandır gerçi esrār-ı Hudā
Görülen şun’-i şıfâtında ‘ayandır dā’imā
Nükte-i esrār-ı Hakkı bilmeyen söyler kezā
Hakkı halkıñ şüretinde görmeyendir mübtelā
Halkı Hakkıñ vaḥdetinde bilmeyendir bir belā

II

Zātı bir baḥr-i ḥaḳīḳat her bir emvācı celī
Oldı her bir ḳaṭresinde şun’-ı Bāri mūncelī
Zāt-ı Hakkı her neḳāyişden muberrā bilmeli
Hak zuhûrundan ‘ibāretdir ḥaḳīḳat bil velī
Mevci deryādan bilürler ehl-i vaḥdet dā’imā

III

Yer ü gök mir’āt-ı ‘ālem zāt-ı Hakkıdır nāzırı
Şāhid ü meşhûdı görmekde bulunmaz sātiri
Halkı zıkr et olma hergiz zāt-ı Hakkıñ nākiri
Hak bu halkıñ bātınıdır halk o Hakkıñ zāhiri
*Aç gözün gör kim nihān u āşkārādır Hudā*⁷²⁵

IV

Yog-idi bir kimse halkı oldı semā-yı bī-sitün

⁷²⁴ AT, s. 48; Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I, G. 3., s. 304-305.

⁷²⁵ āşkārādır: āşkārıdır (ol) D.

Bir daḥi “nūnu ’l-ḳalem”le ‘ākıbet “mā yeṣturūn”⁷²⁶
“Küntü kenz”iñ maḥzeninden zāhir olmuşken bütün⁷²⁷
Vāhidiyyet bāṭnında idi Ḥaḳḳıñ ḥalkı çün
Zāhir olduḳda rübūbiyyet olupdur mā-sivā⁷²⁸

V

Nūr-ı ‘irfān gösterir āṣār-ı şevḳıñ kenzini
Naḳd-i cānla aldıñız envār-ı ‘aşḳıñ kenzini
Ba’d ez īn cennetden al dīdār-ı zevḳıñ kenzini
Rūḥiyā keşf eylediñ esrār-ı Ḥaḳḳıñ kenzini
Kenz-i Ḥaḳ keşfiyle ḥazf oldu cemī’-i mā-sivā

9. TAḤMĪS BER-TEVHĪD-NĀME-İ BAŞİRİ⁷²⁹

Mefā’lün mefā’lün mefā’lün mefā’lün

I

Hemīşe ḥaste-i ‘aşḳa şarāb-ı ḥ’āb éder peydā
Ḳoruḳdan ḥāşıl eyler ‘īneb-i ḥōş-āb éder peydā
Zehī Şāni’ kī her maşnū’ içün icāb éder peydā
Ne Şāni’siñ kī şun’uñ seng içinde āb éder peydā
Dıraḥt-ı ḥārdan gül gonçe-i sīr-āb éder peydā

II

Çıkarır şāḥ-ı mercānı hemān deryā-yı ‘ummāndan
Cüdā étmez anı her gerden-i zībā-yı ḥübāndan

⁷²⁶ Tam şekli “Nūn ve’l-ḳalemⁱ vemā yeṣturūn” olup “Nūn, Kaleme ve yazdıklarına andolsun” meālindeki Kalem süresi 1. âyetinin birinci bölümü farklı olmak üzere iktibas edilmiştir.

⁷²⁷ “Küntü kenz” bu şüpheli hadisin ilk kelimeleridir: “Kün^{tü} kenz^{en} maḥfiyy^{en} fe-aḥbebt^ü en u’refe feḥalaḳtū’l-ḥalk^a li-ya’rifūnī (Ben bir gizli hazineydim, görülmek, bilinmek istedim, bu yüzden mahlûkatı yarattım)” (Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük), s. 396.)

⁷²⁸ olupdur: ölüpdür D.

⁷²⁹ SA, s. 172-173; A’mâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, Dîvân-ı Basîrî, Millet Yazma Eser Kütüphanesi AEMNZ 55, vr. 2a.

Dem-ā-dem ‘anber-i sārā çıkarır revş-i hayvāndan
Ne kādirciñ ki maḥz-ı kudretiñ ḥūn-ı gazālāndan⁷³⁰
Beyābānlarda nāfe nāfe müşk-i [nāb] eder peydā

III

Olunmuşken aña bu ḥāşşa-i maḥşūşa erzānī
Dehān-ı ejdere bir katre düşse zehr eder anı
Zemīn-i şūrezāra hem vèrir ḥār-ı muḡaylānı
Kılur perverde şun ‘uñ katre-i bārān-ı nīsānı⁷³¹
Şadefde dāne dāne gevher-i nā-yāb eder peydā

IV

Yaratdıñ re’s-i ādemde anıñ ‘çün gerçi ‘ayneyni
Ki tā görsün dü çeşmiyle bütün āşār-ı kevneyni
Berāy-ı nesl-i Ādem ālet etmişsiñ sebīleyni
Raḥimde terbiyetle nuḡfe-i emşāc-ı zevceyni
Kad-ı serv ü ruḥ-ı sīb u lebi ‘unnāb eder peydā

V

Bu maḥlūkāta karşı dā’imā luḡfuñ ziyād etsiñ
Şıfāt-ı seb‘a-i dīrīneyi dillerde yād etsiñ
‘Ubūdiyyetle kā’im olmak üzre i’tiyād etsiñ
Ne gūne müsteḥil bir emr ise seḥlin murād etsiñ⁷³²
Kemāl-i ḥikmetiñ teshīline esbāb eder peydā⁷³³

VI

Tevānger kat’ ederse ‘ālem-i dünyāda aḥkāmıñ
Tenāvül eylemez ‘uqbāda hergiz cennet in‘āmıñ

⁷³⁰ kudretiñ: kudretin D.

⁷³¹ Kılur: Kılup D.

⁷³² bir emr ise seḥlin: emr ise icādın D.

⁷³³ teshīline: fī’l-ḥāl aña D.

Bu aḥvālîñ devāmıyla görür elbette âlāmîñ
*Ġanî[ni]ñ ḥāne-i tenhāyide selb eyler ārāmîñ*⁷³⁴
*Faḳîre 'ākıbet cem'ıyyet-i aḥbāb eder peydā*⁷³⁵

VII

İlâhî şu'le-i mäh u zıyā-yı şemse nāzırsıñ
Hemîşe şeş cihetle çār erkân içre ḥāzırsıñ
Bu ḥāk ü āb u bād u âteşe dā'im 'anāşırsıñ
*Başîrîniñ zamîr-i tîresiñ tenvîre ḳādırsıñ*⁷³⁶
*Şeb-i târîk luḡ-ı şāmlık mehtāb eder peydā*⁷³⁷

10. MUḤAMMES BER-SER-İ TEVḤİD-NĀME-İ BAŞİRİ⁷³⁸

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

I

Eñ evvel ḥalk olan zürriyete aşılab eder peydā
Dem-ā-dem anlarıñ ecsādına eşvāb eder peydā
Perişān-ḥāl olan 'atşān-ı bi'l-îcāb eder peydā
*Ne şāni'siñ ki şun'un seng içinde āb eder peydā*⁷³⁹
Dıraḡt-ı ḥārdan gül gonçe-i sîr-āb eder peydā

II

Çıkarır ḥikmetiñ koḡmuş olan bir dāne şoḡandan
Gül-i surḡ u sefid u zerdi aldı bağ-ı rıdvāndan
Çıkarır şāḡ-ı mercānı dıraḡt-ı baḡr-i 'Ummāndan
*Ne ḳādırsıñ ki maḡz-ı ḳudretiñ ḥūn-ı ḡazālāndan*⁷⁴⁰

⁷³⁴ Ġaniyiñ ḥāne-i tenhāyide: Ġaniden pister-i sincābda D.

⁷³⁵ 'ākıbet cem'ıyyet-i aḥbāb: ferş-i ḥārā üzre şekker-ḡ'āb D.

⁷³⁶ tîresiñ: tîresin D. / ḳādırsıñ: ḳādırsin D.

⁷³⁷ târîk: târîke D.

⁷³⁸ AT, s. 231 [230]-232 [231]; A'mâ Musullu Halil Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 2a.

⁷³⁹ şāni'siñ: şāni'sin D.

⁷⁴⁰ ḳādırsıñ: ḳādırsin D. / ḳudretiñ: ḳudretin D.

Beyābānlarda nāfe nāfe-müşk-i nāb eder peydā

III

Temāşāgāh-ı ‘ālemdir bu mevzū‘āt-ı Subhānī
Çıkarır seng-i hārādan bütün elmās-ı nūrānī
Çıkarır ma‘deninden biñ kızıl yāķūt-ı rummānī
Κılıp perverde şun ‘uñ kaṭre-i bārān-ı nisānı
Şadefde dāne dāne gevher-i nā-yāb eder peydā

IV

Cihānı görmek üzre hālk eder ādemde ‘ayneyni
Kemāl-i şevķ-ile bir kerre görsün işbu kevneyni
Anıñ‘çün yek diğlerle imtizāc ètdirdi zıddeyni
Rahimde terbiyetle “nuṭfe-i emşāc-ı” zevceyni⁷⁴¹
Κad-i serv ruḥ-ı sīb u lebi ‘unnāb eder peydā

V

Hemīşe zāt-ı Hāķķıñ zıkr ü fikrin i‘tiyād ètseñ
Kitāb u sünnet ü icmā‘ına pek inķiyād ètseñ
Huzūr-ı kalb-ile ism-i Celālīñ imtidād ètseñ
Ne gūnā müsteḥīl emr ise īcādın murād ètseñ
Cenāb-ı Hāķ aña her laḥza bir esbāb eder peydā⁷⁴²

VI

Kimine miḥnet eyler kimine her loķma-i kāmıñ
Dirġ ètmezse de bir kimseden iḥsān-ı in‘āmıñ
Bilür her kimseniñ kil-k-i ķaderle yazılan nāmıñ
Ġaniden pister-i sincābda selb eyler ārāmıñ

⁷⁴¹ *Nuṭfe-i emşāc*: tamamının meālī “Şüphesiz biz insanı, **karışım hâlindeki az bir sudan (meniden)** yarattık ve onu imtihan edeceğiz. Bu sebeple onu iştir ve görür kıldık” olan İnsan sûresi 2. âyetten kısmî ve vezne göre farklılaştırılmış iktibastır.

⁷⁴² *Cenāb-ı Hāķ aña her laḥza bir*: *Kemāl-i ḥikmetiñ fi ‘l-ḥāl aña D.*

Faķire ferş-i ħārā üzre şekker-ĥ ʿāb éder peydā

VII

Teʿālallāh zīhi şāniʿ kī her eşyāya nāzırsıñ
Hele her zerrede pinhān iken her şeyde zāhırsıñ
Bütün tāk-ı muʿallāya bu maĥlūkāta fātırsıñ
*Başırınıñ zamır-i tıresıñ tenvıre kādırsıñ*⁷⁴³
*Şeb-i tārık luţf-ı şāmlık mehtāb éder peydā*⁷⁴⁴

11. TAĤMİS-İ ʿABDURREZZĀĤ AĞA BER-SER-İ NAʿT-I ŞERİF-İ BAŞİRİ⁷⁴⁵

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿilü fāʿilün

I

Ķandıl-i şemʿ-i risāletdedir olan zıyā*
Ol nūr ile oldı münevver ħalb-i enbiyā*
Olduñ cihāna gevher-i yek-tā-yı mün-ciyā
*Êy cevher-i yegāne-i deryā-yı aşfıyā*⁷⁴⁶
Nām-ı ĥoşuñ Muĥammed ü Maĥmūd u Muştafā

II

Zıll-ı zalıl-i Ĥazret-i Perverdġārsın
Çeşm-i ʿalīle sürme-keş-i rüzġārsın
Her bir ġazāda ħaşve vü düldül-süvārsın
Maĥbūb-ı Ĥaĥ ħabīb-i Ĥudāvendġārsın
Mirʿāt-ı ħalbe naʿtın olur māye-i şafā

⁷⁴³ *kādırsıñ: kādırsın D.*

⁷⁴⁴ *tārık: tārıke D.*

⁷⁴⁵ SA, s. 143-144; Aʿmā Musullu Halil Efendi Basiri, *Divân-ı Basiri*, vr. 2b.

⁷⁴⁶ *cevher: gevher D.*

III

Vaşf-ı celāl ü cemāliñi eyler her belīg*
Münkir saña olursa n’ola fırka-i yezīg
Her dem keser haķīķāt-i eşyāyı hem-çü tīg
Te ’sīr-i [ism-i] feyz eşeriñdir ki bī-dirīg
Merzā-yı küfre şehd ü şehādet vèrir şifā

IV

Bu ’izzeti saña vèrince Hāzret-i Yezdān*
Dā’im lisān-ı hāl ile her lahza āsmān
Ġıbtā-keşān-ı cūr’et olur seḥāba hemān
Hāķ kıldı zāt-ı ekdasıña ebri sāyebān
Kim tāb-ı āftāb saña vèrmesün cefā

V

Şu içmege yoğ-iken berāy-ı ref’-ı vuzū’
Hayli şahābi eylediler gerçè cüstücū
Reyyān olunca teşne olan dost ile ’adū
Engüşt-i meh-şikāfiñ aķıtdı gazāda şu
Nūruñla buldı nā’ire-i Fārs inṭifā⁷⁴⁷

VI

Mi’rāc içinde Hāzret-i Hāķdır muḥātabıñ
Cibrīl-i sidre olup hemīşe muşāhibiñ*
Şāh u gedāya bellü iken her merātıbıñ
Haddim degil lisān ile ’add-ı menāķıbıñ
Kāfi beyān-ı fazlıña burhān-ı “ķul kefā”⁷⁴⁸

⁷⁴⁷ nā’ire: nāyire D.

⁷⁴⁸ *ķul kefā*: “(Allāh) yeter de”. Kur’ân-ı Kerīm’in Ankebut sûresinin 52., Ra’d sûresinin 43. ve İsrâ sûresinin 96. âyetlerinden kısmî iktibastır.

VII

Na‘t-ı şerīfīñ düşmüş iken ƙalb-i sadeye*

Şām u seherde rağbeti vardır ziyādeye

Rûz-ı cezāda merhamet  t bende-zādeye

*Şāhā şefā‘at eyle Başīrī fütādeye*⁷⁴⁹

*Kim şıdk-ıla şerī‘atıña  tmiş iktidā*⁷⁵⁰

12. MUHAMMES BER- GAZEL-  FA  N⁷⁵¹

Mef ‘ l  n mef ‘ l  n mef ‘ l  n mef ‘ l  n

I

 dince  dem   H vv  hem n ‘izz   neseb peyd 

O ‘un urdan cen b-ı H    d p  avm-ı ‘Arab peyd 

Hen z olmazdı H  imden res l-i m nte hab peyd 

*Eger i olmasaydı  b u gilden  mm   eb peyd *⁷⁵²

Hev  v  n rdan olmaz idi nesl   neseb peyd 

II

Bil r h kmet- in s n-ı cih n  ar -ı mu‘all y 

G r nce bir g zel   ret  iy s eyler hey l y 

M zeyyen eyleyince hacleg h-ı  a r-ı m n y 

Ta arruf eyley p b b -y  gerd n  mm-i d  ny y 

Hez r evl d-ı  ayr u  er  der her r z u  eb peyd 

III

Cih n  gerd  inden olmad  ehl-i   red  o n d

Bu  ar  n n in  l b ndan olur her bir gelen me   d

Hele devrinde olmaz her  eh-i ‘ l -himem mes  d

⁷⁴⁹ F t deye: f t de e D.

⁷⁵⁰ Kim: K  SA.

⁷⁵¹ SA, s. 69-70; Mehtap Erdo an, *F t n D v n *, Kitabevi Yay., İstanbul 2007, G. 15., s. 64-65.

⁷⁵² Eger i: Eger kim D.

*Nice Ferhâdlar êtdi sipihr-i pîre-zen nâ-bûd
Êdince kaşr-ı imkân içre bir şîrîn-leb peydâ*

IV

*Der-i mey-hânede mesken tutan huddâmsız olmaz
Hemîşe bezm-i 'işret hey'et-i in'âmsız olmaz
Gel êy sâķî-i gül-çehre içenler câmsız olmaz
Mey-i gülfâmsız maḥbûb-ı sîm-endâmsız olmaz
Kulûb-ı meclis-i rindânda şevķ u ıarab peydâ*

V

*Şü'ûnât-ı zamân her şafḥa-i 'âlemde mümteddir
Anı maḥv eyleyen işbât eden Ḥallâķ-ı emceddir
Ezel kâtibleriyle yazılan şanma müceddeddir
Vuķû'-ı nîķ ü bed levḥ-i ķaderde hep muķayyedir
Zuhûr-ı fitneye gerçi olur ba'zı sebeb peydâ*

VI

*Bu dünyâ-yı denî dâ'im baña olduķça cev lângâh
Cihân âlâyişinden olmadım bir laḥza ḥâtır-ḥ'âh
Tecâhülle teğâfûl perdesi altındayım her gâh
Şerâr-ı şerri şâbit olmayınca olmadım âgâh
Civârında felek êtmîş meger bir Bû-Leheb peydâ⁷⁵³*

VII

*Bu iş'âra ri'âyet etmeyen erbâb-ı naḥvetdir
Suḥandân-ı zamânı bilmeyen 'ayn-ı cehâletdir
Hemân başla nu'ût-ı Faḥr-i 'âlem cây-ı rahmetdir
Ġaraż 'arż-ı hünerse ıa'ne-i a'dâ ne minnetdir⁷⁵⁴
Faṭîn etme tekâsül eyle nazm-ı münteḥab peydâ*

⁷⁵³ Civârında: Civârımda D.

⁷⁵⁴ ıa'ne-i a'dâ ne minnetdir: ıa'n-ı a'dâya nedir minnet D.

13. EDİB-İ ŞEHİR ŞİNÂSÎ BEG EFENDİNİN MEVLÂNÂ-YI RÛM
HAZRETLERİ HAĞKINDA ZİRDE MURAKKAM BER-ĞAZEL-İ
BELİĖĖNELERİ ÜZERİNE VĖĖİ' 'ABDURREZZĖĖ ĖĖANIN
TAĖMİSİDİR⁷⁵⁵

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

I

Açılmış bağ-ı vāhdetde gül-i gülzār-ı Mevlānā
Meşām-ı cāna varmış nefha-i ezhār-ı Mevlānā
Rumūzātı hafīdır nüsha-i aḥbār-ı Mevlānā
Muvāfıkdır kelām-ı 'izzete güftār-ı Mevlānā
Ma'ānī-i buṭūn iş'ār eder eş'ār-ı Mevlānā

II

Bu āvāzın surūrıyla kıyāmet kopdı bellersen
Cihān-ı fānī içre sen daḥi ol nāy-ı diñlerseñ
Geline dergeh-i 'ālīsine bu beyti söylerseñ
Mişāl-i nefḥ-ı Şūr u ḥaşr-ı cismānīden añlarsañ⁷⁵⁶
Şadā-yı ney ile kā'im olan reftār-ı Mevlānā⁷⁵⁷

III

Ėulüb-ı sālīkānı ṭoldırır nūr-ı vicāhīden
Anın'çün müctenibdir dā'imā faḥr u mubāhīden
Bu yüzden feyz alır rakş-ı semā'-ı şayḥagāhīden
Ser-ā-ser muḳtebesdir nūr-ı Furḳān-ı İlāhīden
Vérir işrāk-ı rūḥānī dile āşār-ı Mevlānā

⁷⁵⁵ SB, s. 5-7; M. Esat Harmancı, *Şināsī Dīvānı*, (Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Haziran 1999, K. 3., s. 2-3.

⁷⁵⁶ *cismānīden: cismānīdir D.*

⁷⁵⁷ Bu beyitten sonra *Şināsī Dīvānı*'nda olup SB nüshasında yer almayan beyit şudur:

Zuhūr ile buṭūnuñ şüretidür ḥalka-i 'uşşāk
Me'ād ü mebde'ün temşīlidür edvār-ı Mevlānā

IV

Ḳudūmıyla münevver eyledi bu merkez-i ḥāki
Çıkan rūḥ-ı revānıyla müzeyyen kıldı eflāki
Olunca 'ālem-i ecsād içinde rūḥ-ı çālāki
Ta'alluḳ eylemiş bir rūḥ-ı 'ālī merḳad-ı pāki
Çehār erkān-ı 'unsurdur der ü dīvār-ı Mevlānā

V

Bahār eyyāmı tek tıldı cihān zevḳ u meserretten
Çemende lāleler zerrīn ḳadeḥler tıldı ḥikmetden
Zemīn oldu mu'aṭṭar nūkhet-i gūlzār-ı raḥmetden
*Meger bir ḳıṭ'a-i mergūbedir āṣār-ı cennetden*⁷⁵⁸
Mu'anberdir ser-ā-ser ḳabr-i pūr-envār-ı Mevlānā

VI

Hele bu Ḳonya şehri fā'ıḳ-ı āfāḳdır çünki
Olan her bürkesi bir zemzem-i ezvāḳdır çünki
Hemān iḥrāmı tennūre-i eşvāḳdır çünki
*Münevver āstānı ka'be-i 'uṣṣāḳdır çünki*⁷⁵⁹
*Semā' etse muṭāfında n'ola ebrār-ı Mevlānā*⁷⁶⁰

VII

Gürūḥ-ı Mevlevī'niñ gece gündüz pāsbānı ol
Çerāğ-ı Ḥazret-i Monlā-yı Rūmuñ şem'dānı ol
Kelām-ı Ma'nevīdir Mesnevīniñ tercemānı ol
*Ḥalāş ol ḡıll ü ḡışdan sikkesi altında fānī ol*⁷⁶¹
Şināsī sūdmend etsün seni bāzār-ı Mevlānā

⁷⁵⁸ āṣār-ı: İnbāt-ı D.

⁷⁵⁹ ka'be-i 'uṣṣāḳdır: Ka'betü'l-'uṣṣāḳdur D.

⁷⁶⁰ Bu beyitten sonra Şināsī Dīvāmı'nda olup SB nüshasında yer almayan beyit şudur:

Mezāyā-yı tarīḳı zann ile ḥāricden ānlanmaz

Gir ol eşḳāle keşf ola saña esrār-ı Mevlānā

⁷⁶¹ altında: taḥtında D.

14. MUHAMMES-İ MÜMÂ-İLEYH BER-ĞAZEL-İ MÜCRİM EFENDİ⁷⁶²

Mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

I

Beni bu çeşm-i sehḥārîñ feẓā-yı Tihde cānā
Olup Fir'avn-ı ğamzeñle kılpdur vālih ü şeydā
Gözüm nūrı bugün imdāda gel çün Ḥaẓret-i Mūsā
Bināgūşundan at perçemleriñ göster yed-i beyzā
Tekellüm kıl görülsün lebleriñden mu'ciz-i 'İsā

II

Düşerse reh-güzārım bir zamān kūy-ı dil-ārāya
Daha varmam tavāf-ı Ka'be vü Qudsī Mu'allāya
Cemāliñ 'ayn-ı cennetdir hemīşe ey melek-pāye
Ne mümkün 'āşıkıñ meyl eyleye Firdevs-i a'lāya
Dehānıñdır baña kevser ruḥuñ cennet kadiñ tūbā

III

Göñül bir rinddir her bāde-i taklīde meyl étmez
Ḥarābāt ehlidir her rişte-i taklīde meyl étmez
Furūğ-ı hüsne karşı pertev-i ḥurşīde meyl étmez
Cemāliñ ser-ḥoşı cām u Cem-i Cemşīde meyl étmez
Gözüñ şāğar nigeḥ sākī lebiñ mey gerdeniñ mīnā

IV

Egerçi bülbül-i ṭab'im yine fūrkatle mālīdir
Gül-i gülzāra karşı her zamān feryādı 'ālīdir
Anıñ'çün zülf-i müşkīni niḳāb-ı rūy-ı ālıdır
Bilür kim kātīl-i pervāneniñ şem'iñ vişālidir

---

⁷⁶² AT, s. 180-181.

Budur vechi kî göstermez baña ruḥ ol melek-sîmā

V

Dil-i âşüfteyi sūrāḥ sūrāḥ êtdi peykānîñ
Ulaşdır bu dil-i mecrūḥuma ey şūḥ dermānîñ
Hele arş êtmemişken nîku devrāna ḫumandanîñ
Dutupdur sînemi tîr-i gama ṭāpūr-ı müjgānîñ
Yaḳar dil ṭop-ı ḡamzeñ küfr-i zülfüñ dil ḳılur yaḡmā

VI

Bu bîmār-ḥāne-i ‘ālemde dā’im bûy-ı ḥikmet yok
Müdāvā-yı dil-i bî-ḫāra dārū-yı maḥabbet yok
Ḳaşıñ bir seyf-i ḳāti’dir kî andan başḳa ālet yok
Nigārā Mücrimi öldürmege şemşîre ḥācet yok
Murādîñ ḳaşd-ı cān ise ḳaşıñla eyle bir îmā

15. MUḤAMMES-İ ‘ABDURREZZĀḲ AĞA BER-ĖAZEL-İ ḤĀFİZ-I ŞĪRĀZĪ⁷⁶³

Fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün

I

Ėy münevver ṭal’atîñ āyîne-i ‘ālem-nümā
Sāye-i pür-ḫîn-i zülfüñ şehper-i bāl-i hümmā
Pertev-i ḥurşîd-i ḥüsnüñ zîver-i arz u semā
Ey furûḡ-ı māh-i ḥusn ez-rûy-ı rahşān-ı şumā⁷⁶⁴
Ėb-ı rûy-ı ḥûbi ez-ḫāh-ı zenaḥdān-ı şumā

⁷⁶³ SA, s. 67-68; Hâfiz-ı Şîrâzî, *Dîvân-ı Hâfiz*, Yay.: Rızâ Kâkâyi-i Dehkurdî, 3. baskı, İntişârât-ı Kaknûs, Tahran 1380 (2001), G. 12, s. 95-96.

⁷⁶⁴ *māh-i ḥusn: ḥusn-māh SA.*

II

Çok zamandır tîr-i müjgân kıtl-i cāna müşteri
Kān döküldi lāle-reng oldu zemīn haddēn beri
Böyle maḳtelden gezerken ēy cihānīn serveri
Dūr-dār ez-ḥāk u ḥūn dāmen çu ber-mā bu 'gzerī
K'ān der-īn reh kuşte bisyārend ḳurbān-ı şumā

III

Baş kadem mey-ḥāne-i 'ayşa ki ēy kān-ı kerem
Cām-ı luḫfūn ter-dimāğ eyler cihānı dem-be-dem
Lā-cerem peymānelerdir eyleyen def'-i elem
'Omritān bādā be-kām ey sāḳiyān-ı bezm-i Cem⁷⁶⁵
Gerçi cām-ı mā ne-şud pur-mey be-devrān-ı şumā⁷⁶⁶

IV

Çīn-i zūlfūn perde çekmiş rüy-ı ḥüsnūn örtmede
Rüy-ı 'ālem ol cihetden oldu hep zulmet-zede
Muḫtaribdir gece gündüz tāb-ı ḥüsnūn görmede
'Azm-ı dīdār-ı tu dāred cān ber-leb āmede
Bāz gerded yā der-āyed çīst fermān-ı şumā⁷⁶⁷

V

Dā'imā dil düşmen-i bed-ḥā' hı eyler ārzū
İster olmak vāḳıf-ı esrār-ı eṭvār-ı 'adū
Senden özge yok bāna bir maḥrem şāḥib-'ulū

⁷⁶⁵ *bādā be-kām*: *bād* 'omurād D.

⁷⁶⁶ Bu beyitten sonra *Dīvān-ı Hâfiz*'da olup SB nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:

Dil ḥarābī mī-kuned dil-dār rā āgeh kunīd
Zīnhār ey düstān cān-ı men u cān-ı şumā
Key dehed dest īn ḡarāz yārab kī hemdestān şeved
Hātır-ı mecmū'-ı mā zulf-ı perīşān-ı şumā

⁷⁶⁷ *der*: *ber D*; bu beyitten sonra *Dīvān-ı Hâfiz*'da olup SB nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:

Kes be-devr-i nergis 'et ṭarfī ne-best ez- 'āfiyet
Bih kī ne 'frūşend mestūrī be-mestān-ı şumā
Baḥt-ı ḥ'āb-ālūd-ı mā bīdār ḥāhed şud meger
Z'ān kī zed ber-dīde ābī rüy-ı raḥşān-ı şumā

*Ey şabā bā-sākinān-ı şehr-i Yezd ez-mā be-gū
K'ey ser-i haḡ nā-şināsān gūy-ı çevgān-ı şumā*

VI

*Z'an kî der-kaṭ'-ı menāzil pāy-ı dil maḡşūr nîst
Murğ-ı rūheş bā-tu dāred bāl u per mehcūr nîst
Der-ziyāretgāh-ı hūbān cān u ten maḡşūr nîst
Gerçi dūrem ez-bisāṭ-ı kurb himmet dūr nîst⁷⁶⁸
Bende-i şāh-ı şumā 'īm u senā-hā' n-ı şumā*

VII

*Kes ne-dīde hemçu tū der-tāht-ı şāhī devletī
Dest u pāyem leng bāşed behr-i haḡ-rā kuvvetī
Ez-ser-i luṭfet be-dih ez-hā' n-ı ni'met rif'atī
Ey şehenşāh-ı bulend-aḡter Hudā rā himmetī
Tā be-būsem hemçu gerdūn ḡāk-i eyvān-ı şumā⁷⁶⁹*

VIII

*Mî-kened minḡār-ı bulbul ḡonçe-i ne'şkuftē'ī
Der-seḡergāh-ı çemen vālā kuned der-beste'ī
Ey bahār-ı gulşen-ārā yād kun dil-ḡaste'ī
Bā-şabā hem-rāh be'frest ez-ruḡet guldeste'ī
Tā kî bū be'şnevem ez-ḡāk-i bustān-ı şumā⁷⁷⁰*

IX

*Bu dil-i āşüfte aldı āb-rūyından vuzū
Kūşe-i miḡrāb-ı ṭā'at içre dā'im ser-fürū
Vakt-ı ḡacetde ḡulaḡ aş ēy dil-i pūr-ārzū
Mî-kuned Ḥāfız du'āyi be'şnev āmīnī be-gū*

⁷⁶⁸ dūrem: dūrīm D.

⁷⁶⁹ gerdūn: aḡter D.

⁷⁷⁰ Tā: Bū D. / be'şnevem: beşnevīm D.

Rûzi-i mâ bād la 'l-i şekker-efşân-ı şumâ

BÂ' HARFİ

16. BU DAHİ [MUHAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ FUZŪLİ]⁷⁷¹

Müfte 'ilün müfte 'ilün fâ 'ilün

I

Hâle içinde gezerek mâhtâb

Mihirden aldı bu gâce kām-yāb

'Arz-ı cemāl êtdi ol 'ālī-cenāb

Şubḥ şalup māh-ı ruḥuñdan niḳāb⁷⁷²

Çık ki temāşāya çıkar āftāb⁷⁷³

II

Olmuş-iken cānıma 'aşkıñ zirih

Derd ile zerd oldu yüzüm mişl-i bih

Ḳadım olup za'f-ile mānend-i zih

Rişte-i cānım yeter êt pür-girih

Şalma ser-i zülḑ-i semīn-sāya tāb⁷⁷⁴

III

Şām u seḥer muntazırım ben saña

Hüsniñi göstermeli ey dil-rübā

Gel nazar êt bizlere şubḥ u mesā

Mest çıkup şalma nazar her yaña

Görme revā kim ola ḥālim ḥarāb⁷⁷⁵

⁷⁷¹ AT, s. 59-60; *Fuzûlî Türkçe Divan*, G. 26., s. 150.

⁷⁷² *māh-ı*: *mıhr-i D.*

⁷⁷³ *çık*: *çıḡa (çıḡa) D.*

⁷⁷⁴ *semīn-sāya*: *semen-sāya D.*

⁷⁷⁵ *ḥālim*: *'ālem D.*

IV

Yandı benim âteş-i eşvâkdan
Yok haberiñ 'âlem-i ahırâkdan
Vêr baña peymâne-i ezvâkdan
Kesme nazâr cānib-i 'uşşâkdan
Nāle-i dil-sūzdan êt ictināb

V

Âteş-i 'aşk-ıla yanupdur yürek
Fā'ide yok derde devā istemek
Uykuya varmaz gözümüz êy felek
*Géceler encüm şayaram şubha dek*⁷⁷⁶
Êy şeb-i hecriñ baña yevmü 'l-hisāb

VI

'Āşık u ma'sūkda olmaz yalan
Micmere-i 'aşkıña yandım hemān
Şām u seher dāğ-ı derūnum 'ayān
*Dūzağa girmez sitemiñle yanan*⁷⁷⁷
Ķābil-i cennet degil ehl-i 'azāb

VII

Hayli zamān görmeyerekden seni
Yakdı firākıñ hele cān u teni
Meykede-i 'aşkda çarh-ı denī
Şaldı ayakdan gam-ı 'ālem beni
Vêr baña gam def'ine sākī şarāb

VIII

Mā'il iken zülf ü hatt u hālîne

---

⁷⁷⁶ şayaram: şa'irem AT.

⁷⁷⁷ sitemiñle: sitemiñden D.

Düşmüş-iken halka-i çengāline
Perde çekerken o rūḥ-ı alıña
Raḥm kıl üftādeleriñ ḥāline
Hîç gerekmez mi saña bir şevāb⁷⁷⁸

IX

Ḥāne-i fūrkatde ḥayālîñ nedir
Pister-i derd içre melālîñ nedir
Ëy dil-i bî-çāre maḳālîñ nedir
Yār su'āl etse ki ḥālîñ nedir
Ḥasta Fuzûlî ne vērürsen cevāb

17. TAḤMÎS-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ RŪḤÎ-İ BAĞDÂDÎ⁷⁷⁹

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

'Āşık olmuş ḥüsnüñe hem māhtāb u āftāb
Gêce gündüz devr ederler ġarb u şarkı bî-hisāb
Māhtābāsā ruḥ-ı tābānıña çekme niḳāb
Ëy olup ser-geşte-i 'aşkıñ sipihrine ḳubāb⁷⁸⁰
Āteş-i şevkıñ dil-i ḥurşide şalmış ıztırāb⁷⁸¹

II

Māh u ḥurşîd ü felek peymāne-i zevkıñla kim
Ter-dimāğ olsa gerekdir neş'e-i şevkıñla kim
Mürdegānı zinde eyler bir nefes nuṭṭuñla kim

⁷⁷⁸ Bu beyitten sonra Fuzûlî Türkçe Divan'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

*Nüş ideli bâde-i lâ'l-i lebüñ
Nerkis-i mestüñ kimi ḥālüm ḥarāb*

⁷⁷⁹ SA, s. 141-142; Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I, G. 54., s. 339-340.

⁷⁸⁰ ḳubāb: ḳabāb D.

⁷⁸¹ şevkıñ: 'aşkıñ D.

*Şöyle mest olmuş ezelden bāde-i 'aşkıñla kim*⁷⁸²

*Haşre dek üftādedir kūyuñ yolunda āftāb*⁷⁸³

III

Hem risālet kırk 'ālemde muraşsa' tācdır

Cism-i küffāra ḥadeng-i ḥükmüñüz āmācdır

'Ālem-i hestī egerçì dehr içinde acdır

Sen ne mün'imsin kî ḥ'ān-ı luṭfuña muḥtācdır

Ger gedā-yı kām-cū ger pādşāh-ı kām-yāb

IV

Sensin ey Faḥr-i risālet sendedir vech-i cemīl

Enbiyā vü mürselinde olduñ İbrāhīm Ḥalīl

İrtifā'-ı ḳadriñe bu beyt-i ātīdir delīl

Mekteb-i ḳadriñde bir tıfl-ı sebak-ḥ'ān Cebra'ıl

*Her sözüñ olmuşdur ehl-i ḥaḳ yanında bir kitāb*⁷⁸⁴

V

Hem Şefī'ü'l-müznibīnsin ḥaşrgāh-ı neşrde

Hem ḥaṭā vü seyyi'ātım çok iken bu dehrde

Sensin ümmīd-i necāt-ı 'afv olan ol devrde

Şöyle luṭfuñ bī-nihāyetdir kî rûz-ı ḥaşrde

Senden eylerler şefā'at iltimās ehl-i 'azāb

VI

Luṭfuña vābestedir zulm ü ḥaṭāsı müslimiñ

Ḥ'ān-ı luṭfuñ var iken maḥşerde sen tek mükrimiñ

⁷⁸² 'aşkıñla: şevkıñla D.

⁷⁸³ kūyuñ: 'aşkıñ D.

⁷⁸⁴ yanında: ḳatında D; Bu beyitten sonra Bağdatlı Rûhî Dîvânı'nda olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:

Çeşme-i ḥurşīdden her dem zülāl-ı feyz iner
Hācet olsa saña tecdīd-i vuzū' itmekçün āb

Kimseyi muhtâc eder mi h̃ân-ı lutf-ı mün'imiñ

Yâ Resûlallâh n'olur ahvâli Rûhî mücrimiñ

*Sen şeft' olmazsan ol bî-çāreye rûz-ı hisâb*⁷⁸⁵

18. TAHMÎS-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ BELİĞ⁷⁸⁶

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

I

Devre-i eflâk içinde işte her gün âftâb

Mâhtâbı görmeyince oldu maḥzûn âftâb

Vechi var Leylâya karşı ola Mecnûn âftâb

Dîdeden dāmân-ı eflâke döker ḥûn âftâb

Ġālibā bir şāh-ı ḥüsne oldu meftûn âftâb

II

Gāh bedr ü geh meḥāk u gāh meh-nev olmasun

Sāḥa-i gerdûn içinde māh-ı reh-rev olmasun

Yoksa pertev-baḥş olan ol mihr-i ḥüsrev olmasun

Böyle bî-pervā nice mestāne keç-rev olmasun

Her seḥer çarḥa şunar bir cām-ı gül-gûn âftâb

III

Âftābıñ nûrı gitdi leyle-i zulmetde hep

Ârzū-yı vuşlat etmekde hemān yokdur ta'ab

Cümlegāh-ı çarḥ içinde 'ākıbet olmaz 'aceb

Hāle-i āġūşa aldım ol mehi ammā bu şeb

*Ḥavfım oldur kim ede nā-gāh şeb-ḥûn âftâb*⁷⁸⁷

⁷⁸⁵ olmazsan: olmazsañ SA.

⁷⁸⁶ SA, s. 130-131; H. Gamze Demirel, 18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ 2005, G. 10., s. 115-116.

⁷⁸⁷ nā-gāh şeb-ḥûn: nā-geh şebîḥûn D.

IV

Zāhidāsā gel bürünme hırka-i peşmīneye
Nāb-ı şafvet vēr hemīşe sīne-i bī-kineye
Rūh vērir mihr-i dil-ārā ol muşaffā sīneye
Devr-i hüsniñde bu devlet yüz vērir āyīneye
Kim derünunda anıñ māh olsa bīrūn āftāb

V

Pençe-i kahr-ı felekden gerçi lāzımdır firār
Ber-hevādır ‘ālem-i hestīde yok cāy-ı qarār
Luṭf-ile kahrına aldanma bu devriñ zīnhār
Güldürür rüyını her gün bu sipihriñ rüzgār⁷⁸⁸
Kāse kāse her seher nūş ètdirir hūn āftāb

VI

Simsiyāh olsa gerekdir rüy-ı kalb-i ‘ārifān
Zā’il olmaz zulmet-i şeble derün-ı merdümān
Böyle gelmişdir bu vechile geçer devr-i zamān
Gerçi şeb ānı karardır dūd-ı āh-ı ‘āşıkān
Dāmen-i çarḥa sürer her şubḥ şābūn āftab

VII

Na’t-ı evşāf-ı celīlīñ eylerim ben bī-dirīg
Anı inkār eylemez bir vechile ehl-i yezīg
Anı ḥak ètmez fūnūn-ı dehrden her nevk-i tīg
Bu gazel evc-i sipihr-i ma’rifetdir kim Belīg
Maṭla’ından maḳṭa’a varınca mazmūn āftāb

⁷⁸⁸ Güldürür rüyını her gün bu sipihriñ: Güldürürse rüyını her gün sipihriñ D.

19. BU DAHİ MUHAMMES BER-ĞAZEL-İ BAŞİRİ⁷⁸⁹

Mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

I

Baňa dār-ı kederde ƙaşrı intāc eyleme yā Rab
Ƙanā'at menhecinde ƙaṭ'-ı minhāc eyleme yā Rab
Bu mihmān-ḥāne-i ğurbetde iz'āc eyleme yā Rab
Gedā-yı ni'met-āmūzum beni aç eyleme yā Rab
*Sihām u fāḳa vü iflāsa āmāc eyleme yā Rab*⁷⁹⁰

II

Cemī'-i ḥalk-ı 'ālem 'āşık-ı nūr-ı vişālîndir
Bütün 'aṣṣān olanlar ṭālib-i āb-ı zülālîndir
Cihānî bu ƙarārı 'ayn-ı āşār-ı Celālîndir
Kibār u aġniyāsı cümle muḥtāc-ı nevālîndir
Kerem eyle beni muḥtāca muḥtāc eyleme yā Rab

III

Egerçî keşret-i cū'um alupdur ƙuvve-i meşîm
Muşavver-ḥāne-i 'ālemde yokdur şüret-i cismim
Bu yüzden ḥāne-i iflāsa giryān eder çeşmim
Faḳîr êtdiñse de yaz şābirîn ṭumārına ismim
*Yazarken defter-i a'māle iḥrāc eyleme yā Rab*⁷⁹¹

IV

Dem-i rihletde cismim bir beyāz bezle mükeffen ƙıl
Zebānım ƙabr içinde nām-ı Vāḥidle mülakḳan ƙıl
Resûlallāha ümmet oldıġım dā'im mu'ayyen ƙıl

⁷⁸⁹ SA, s. 163-164; A'mâ Musullu Halil Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 7b.

⁷⁹⁰ *Sühām-ı: Sühām u D.*

⁷⁹¹ *Yazarken defter-i a'māle: Yazarsın daḥi ol defterden D.*

*Ten-i 'uryānımı takvā libāsiyla müzeyyen kıl
Rehīm-i minnet-i zer-beft ü dibāc eyleme yā Rab*

V

*Livā-yı rif'atın bu 'ālem-i hestīde vāfīdir
Devā-yı rahmetin her zümre-i bīmāra şāfīdir
Egerçi rū-siyeh bir bendeyim qalbim kî şāfīdir
Başīrī gibi zıll-ı re'fetiñ farkımda kāfīdir
Serim derd-āšnā-yı efser ü tāt eyleme yā Rab*

20. TAHMİS BER-ĞAZEL-İ 'ĀRİF HİKMET EFENDİ⁷⁹²

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün⁷⁹³

I

*Vā'iz-i kürsī-nişīne şanma hem-demdir şarāb
'Ākıbet renc ü humārı bā'is-i ğamdır şarāb
Āyet-i tahrīm ile çün terki elzemdir şarāb
Zāhid-i ef'ī-nihāda şerbet-i semdir şarāb
Rind-i şāfī-meşrebe iksīr-i a'zamdır şarāb*

II

*Oldı bezm-i mey-keşāna şöyle kî kand u nebāt
Eylerim dervāze-i mey-hānede her dem şebāt
Her marīz-i mevte oldur nūş-dārūyı necāt
Kaṭresinde muḥtefī keyfiyyet-i āb-ı ḥayāt
Cān verir dil-mürdeye rūḥ-ı mücessemdir şarāb*

⁷⁹² AT, s. 157; bu mahlassız nâ-tamâm gazel, Ârif Hikmet'in şiirlerini ihtiva eden Âsâr-ı Hikmet'te yoktur. (M. Kayahan Özgül, *Hereskli Ârif Hikmet Bey*, Kitabevi Yay., İstanbul 2015, s. 73-289.)

⁷⁹³

III

Şāh u Cemşīd ü Kubād u Kayşera oldı ‘ayān
Cām-ı Cem içre olan hāşīyyet-i rūhāniyān
Mey içince söyledi her zümre-i dānişverān
Sū-be-sū mensūrın eyler şu gibi dilde revān
Tahtgāh-ı bezm-i şevke gūyiyā Cemdir şarāb

IV

Bezm-i ‘işret dā’imā selb-i keder icāb eder
Cām-ı şahbā-yı maḥabbet ‘āşıkı pūr-tāb eder
Zāhidi her gūşe-i mihrābda pūr-h’āb eder
Sırr-ı ğayb-ı feyz-i nūş-ā-nūş ile işrāb eder
Bezmgāh-ı ‘ālem-i ervāḥa maḥremdir şarāb

TĀ’ HARFİ

21. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ FUZŪLİ⁷⁹⁴

Mef’ülü fā’ilātü mefā’ilü fā’ilün

I

Senden umar şefā’at-i ‘uzmā bu kā’ināt
Göster aña şu merḥale-i hevlde necāt
Ol maḥşer-i ‘umūmīde ey ferişte-şifāt
Vaşlūñ baña ḥayāt vèrir fūrḳatiñ memāt
Subḥān^e Ḥālīkⁱⁿ ḥalaḳa’l-mevt^e ve ’l-ḥayāt⁷⁹⁵

II

Dā’im saña musaḥḥar olan luṭfuñı görer
Hem nāmıñı şalāt ü selām içre yād eder
Āḥir diler ‘ināyetini ey ebü’l-beşer

⁷⁹⁴ AT, s. 204 [203]-205 [204]; *Fuzûlî Türkçe Divan*, G. 39., 163.

⁷⁹⁵ Sen yaratıcısın, hayatı da ölümü de sen yarattın; *Ḥālīkⁱⁿ: Ḥālīkī D.*

Hicrānıñ taḥammül eden vaşlıñı bular
Ṭubā li-men yūsā 'idühü 'l-şabr^u ve 's-şebāt⁷⁹⁶

III

Şakḳ-ı kamerde söyledi her bir kabīlesi
Her mu'cizātıñ işte budur eñ celīlesi
Dehriñ çerāğı sönse de ammā fitīlesi
Mihriñdir iktizā-yı mekāşıd vesīlesi⁷⁹⁷
Mā-şā^e men erāde bihi 'l-fevze ve 'n-necāt⁷⁹⁸

IV

Çıkdı semāya geçti nüh eflāk fevķıñı
'Ayn-ı başarla gördi Ḥaķıñ nūr-ı berķıñı
Feyz-i Ḥudādan aldıǵı dem āb-ı zevķıñı
Tökmüş rıyāz-ı tab 'uma bārān-ı şevķıñı
Men enzele 'l-miyāh^e ve aḥyā bihi 'n-nebāt⁷⁹⁹

V

Emr eyleyince kevn ü mekāna vurūduñı
Ta'zīr edince 'arş-ı berīne şu'ūduñı
İcāb edince sāḥa-i arza ķu'ūduñı
Ḥaķ āferīnişe sebab etdi vücūduñı
Evcebt^e bi 'z-zuhūrⁱ zuhūri 'l-mükevvenāt⁸⁰⁰

VI

Oldı hemān risālesiñe yēr ü gök güvāh
Ḥaķ-ı cihān oldı saña leşker ü sipāh
Kevn ü mekāna ḥākim iken ey ümīdgāh

⁷⁹⁶ Sabr ve sebatın yardım ettiǵı kimseye ne mutlu.

⁷⁹⁷ iktizā-yı: iktina '-i D.

⁷⁹⁸ Dileyene başarıyı ve kurtuluşu nasip edersin.

⁷⁹⁹ Su yağdırıp bitkileri canlandırırısın.

⁸⁰⁰ Sen zuhur ettiǵın için kâinatın zuhurunu gerekli kıldı.

*İzed serîr-i hüsne seni kıldı pādşāh
A 'lā kemāl' zātık^e fî aḥseni 'ş-şifāt⁸⁰¹*

VII

*İhdā-yı gül-deste-i selāma devām kııl
Ser-nāme-i medāyihına ihtimām kııl
Müşkîn kalemle şafḥa-i vaşfıñ ḥitām kııl
Kıldıñ edā-yı na't Fuzûlî temām kııl
Kellemt^u bi's-selām ve temmemt^u bi's-şalāt⁸⁰²*

22. MUḤAMMES BER-ĞAZEL-İ FUZÛLÎ⁸⁰³

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

*İhtiyār olduñ cihānda 'aşk-ı ḥübānı unut
İrtihāl etmek zamānı geldi cānānı unut
Zevrak-ı hicrān-ı ğamda mevc-i tūfānı unut
Baḥr-i 'aşka düşdüñ ey dil lezzet-i cānı unut
Bāliğ olduñ gel raḥimden içdigiñ kanı unut*

II

*Žāyi' etme bu kalan 'ömrüñ geçir bî-renc ü derd
Bir düşüş vèrmez saña ol 'arşa-i şatranç u nerd
Gösterir āsār-ı mevti bak ki ey pîr-i ḥard
Vèrdi rihletden haber mûy-ı sefîd ü rûy-ı zerd
Çehre-i ḥandānı vü zülf-i perîşānı unut*

⁸⁰¹ Senin kemalini en güzel sıfatlarla yüceltti.

⁸⁰² Selāmla konuş, salāt (selavāt) ile tamamlı; Kellemt^u: Kemmeleh^u D. / temmemt^u: temmemeh^u D.

⁸⁰³ AT, s. 207 [206]-208 [207]; Fuzûlî Türkçe Divan, G. 45., s. 169.

III

Şarf kılma ‘ömrüñi bî-câ yere èy kalb[i] taş
Bu cihân-ı pür-denîde çekme miñnetle telâş
Merhem-i maşşûdı bulmazsıñ gel èy sîne-hırâş
Çek nedâmetden göge dūd-ı dili tök kanlu yaş
Serv-i nâzı terk kıl gül-berg-i handānı unut

IV

Aldılar mir’ât-ı ‘âlem arkasından cîvesiñ
Ba’d ez in göstermez âhir resm-i cānān cîlvesiñ
İktitāf etmek haṭâdır bâğ-ı devlet mîvesiñ
Gör ganîmet faḡr mülkiñde gedâlık şîvesiñ
Î’tibâr-ı manşıb u dergāh-ı sulṭānı unut

V

Âşyân-ı Kāf-ı istiğnâda ‘Anḡā-yı bulan
Ser-fürü étmez cihân-ı dūna ḡonsun bir zamān
Dā’imā “*el-faḡr*” *fahri*” mesleginde ol hemān⁸⁰⁴
Çekme ‘âlem ḡaydını èy ser-bülend-i faḡr olan
*Salṭanat taḡtına êrdiñ bend [ü] zindānı unut*⁸⁰⁵

VI

Çirk-i dünyā ile telvîş étme göñlüñ zînhār
Şafḡa-i mir’ât-ı ḡalbiñ ḡoyma olsun jengdār
Şayḡal-i zîkr-i seḡerle pāk kıl leyl ü nehār
*Levh-i ḡaṭır şûretin cānāna kıl āyînevār*⁸⁰⁶

⁸⁰⁴ Tam şekli “*el-faḡr*” *fahri* ve *biḡi eṭṭahîr*” olup “**Yoksuluk övüncümdür**, ben onunla övünürüm” anlamındaki sahih olmayan hadisten kısmî iktibastır. (Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler* (Ansiklopedik Sözlük), s. 153.)

⁸⁰⁵ Bu beyitten sonra Fuzûlî *Türkçe Divan*’da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

Ma’şîyet dersin yeter tekrâr kıl dönder varâḡ

Özge ḡarfın meşḡin it evvelki ünvānı unut

⁸⁰⁶ *şûretin: şûret-i D. / āyînevār: āyîne-dār D.*

*Anı yād  t her ne k  y d  ndadır anı unut*⁸⁰⁷

VII

D r-ı d ny  bir mis fir-h ne-i p r-derd   gam
B yle bir kerv n-ser ya kimse  onmaz l -cerem
  bil-i s kn  deg l i bu cih n-ı p r-sitem
 y Fuz l   ek mel met reh-g z rından  adem
Lah za lah za  ekdi i  b -h de e   n  unut

23. MU HAMMES BER- AZEL-  NEF'  EFEND ⁸⁰⁸

Mef' l  me   ' l  me   ' l  fe' l n

I

G rd kde g z     hid-i m mt z-ı ma abbet
Perv za gel r sip hr-i  eh-b z-ı ma abbet
Ra    tse sez  dil-ber-i  ann z-ı ma abbet
Ald   a ele  amzeleri s z-ı ma abbet
D ny y   utar na me-i  ehn z-ı ma abbet

II

Bir kerre gel rse ba a ol    -ı dil- r 
 iddetle n zar  ahr u sitem  tse de b -c 
Elden ne gel r   re nedir  y dil-i  eyd 
Kim s yle  r ol  e m-i f s n-s z ile z r 
Her bir m je bir n dire-perd z-ı ma abbet

III

Ol    -ı dil- r  der-i a y ra giderken

⁸⁰⁷ k  y d  ndadır: kim y du nda var D.

⁸⁰⁸ AT, s. 222 [221]-223 [222]; Metin Akku , *Nef'  Divanı*, Ak a  Yay., Ankara 1993, G. 20., s. 290-291.

Bed-mâyeleriñ hâne-i vaşlnda uyarken
Esrārını hemvāre o hūn-h'āra diyerken
'Āşık nice ketm édebilür rāzı tırarken
Ol gamze-i fettān gibi gammāz-ı maḥabbet

IV

Güncāyiş-i ṭab'ımda seniñ fā'ıķıñ olmaz
Bir vechile dilden çıkararı sâ'ıķıñ olmaz
Sābıķdaki hūbān-ı cihān lāḥıķıñ olmaz
Göñlünde yér eylerse n'ola 'āşıkıñ olmaz
Bir bunculayın hem-dem ü hem-rāz-ı maḥabbet

V

Bāzār-ı maḥabbetde müheyyā nice mümkin
Dil-dār ile hem meyl ü müḥābā nice mümkin
'Uşşākı esīr étse ser-ā-pā nice mümkin
Ammā yine gamzeyle müdārā nice mümkin
Tā olmayıcak 'āşık-ı ser-bāz-ı maḥabbet⁸⁰⁹

VI

Rūyında olan ḥattı terāş eyledi Mūsā
Gösterdi yine mu'cize-i Ḥazret-i 'Īsā
Ol mu'cizeye maḥzar olan çün Yed-i Beyzā
Hem öldürür üftādesini hem éder iḥyā
Maḥşūşdur ol āfete i'cāz-ı maḥabbet

VII

Peykān-ı müjen pençesine server-i 'uşşāk
Düşmekde iken kalmadı dānişver-i 'uşşāk
İskender ü Dārā gibi her Kayşer-i 'uşşāk

---

⁸⁰⁹ *olmayıcak: olmayacak AT.*

*Rüstem gibi geh şaf-şiken-i leşker-i 'uşşāk
Nef'ī gibi geh mest-i ser-endāz-ı maḥabbet*

24. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ NĀBĪ⁸¹⁰

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

I

*Luṭfuñla Ḥudā cānımı kıl me'men-i raḥmet
Kandīl-i dile koymalı bir revḡan-ı raḥmet
Vèrdikçe baña naḳd-i emel maḥzen-i raḥmet
Dāmānını başt étmededir ḥurmen-i raḥmet
Döndükçe ser-i 'āleme pervīzen-i raḥmet*

II

*Gönlümde olan ma'şiyetiñ dūd-ı siyāhı
Envār-ı ḥaḳīḳatle sefīd eyle İlāhī
Ġam çekme göñül merḥametiñ işte guvāhī
Retḳ étmededir fetḳ-ı girībān-ı günāhı
Envārdan ibrişim ile sūzen-i raḥmet⁸¹¹*

III

*Bu ḳubbe-i ḥākīde olan 'arşa-i pestī
Cennet gibi ger olsa da bir bāḡ-ı behiştī
Murḡ-ı seḫeriñ olsa bile ḡonçe-peresti
Çokdan ḳurumuşdı bu ḥıyābāngeh-i hestī
Bilseydi ḥazān n'oldıḡını gülşen-i raḥmet*

⁸¹⁰ AT, s. 228 [227]; Ali Fuat Bilkan, *Nabi Divanı I*, 2. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2011, G. 22., s. 469-470.

⁸¹¹ Bu beyitten sonra *Nabi Divanı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
*Ne ḡāyeti var ne ḳapanur ne ider imsāk
Ḳaşr-ı kerem-i Ḥaḳ'da olan revzen-i raḥmet*

IV

Bu nev ğazeli yazmış iken nāzım-ı merhūm

Dībāce-i ğüftārı olup müşk ile mahtūm

Bir cā'ize tek almasa da ücret-i ma'lūm

*Hāk olsa da Nābī nice mūmkin ola maḥrūm*⁸¹²

Her kim kî ola dest-zen-i dāmen-i raḥmet

25. BU DAḤİ ŞEYḤ SELĀMÎ EFENDİNİN NA'T-I ŞERİF-İ NEBEVÎ[Sİ] ÜZERİNE 'ABDURREZZĀK AĖANIÑ TAḤMİSİDİR⁸¹³

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Her Muḥammed ümmeti 'uqbāda çekmez müşkilāt

Çün dem-i maḥşerde oldur bā'ış-i ḥavf u necāt

Cālis-i taḥt-ı risālet şāḥib-i zāt u şıfāt

*Böyle bir Sulṭān-ı a'zamdır kî Faḥr-ı kā'ināt*⁸¹⁴

Anıñ içün ḥalk olundı bu cemī'-i mūmkināt

II

Leyle-i mi'rācda açıldı toḡuz bāb-ı felek

Nūr-ı zāt-ı zü'l-Celāli gördi göziyle bebek

Gördi sükkān-ı felek bu imtiyāzı ḥaşre dek

Ümmeti vü çākeridir āsmān üzre melek

Rūy-ı arzda nev'-i ins ü cinn [ü] eşcār u nebāt

⁸¹² *ola: k'ola D.*

⁸¹³ SA, s. 8-9; Ayşe Kaya, *Dīvân-ı Selâmî (İnceleme-Metin)*, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya 1999, G. 24., 317.

⁸¹⁴ *Böyle: Öyle D.*

III

Hānedān-ı Hāşimīdir şāhib-i “*hulūḳ*ⁱⁿ ‘*azīm*”⁸¹⁵

Nūr-ı zāt-ı pāki olmuş her bir eşyādan ḳadīm

Neyyir-i evc-i risālet baḥr-i iḥsān-ı ‘amīm

Bir işāretle felekde māhı étmişdi dü nīm

Var idi her parmağında nice dürlü mu ‘cizāt

IV

Ol hümāyūn-fāli étmiş fāzıl-ı müşkil-küşā

Halka ni‘met ‘āleme rahmet Cenāb-ı Kibriyā

Menba’-ı kân-ı şafādır mü‘minīne dā’imā

*Her nebātı selsebīl-i cennet idi gūyiyā*⁸¹⁶

Dest-i pākinden içerdi teşneler āb-ı ḥayāt

V

Ḳabza-i ḥükminde dir dünyā ile ‘uḳbā anıñ

Her şefā’at merkezinde her sözi icrā anıñ

Her ricāsı nezd-i Hākda olacak ifā anıñ

Ëy Selāmī ḥürmetine ‘afv eder Mevlā anıñ

*Ümmetiniñ her birinde olsa bī-ḥad seyyi’āt*⁸¹⁷

26. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ ĠARİBİ⁸¹⁸

Mef’ülü mefā’lū mefā’lū fe’ülün

I

Ëy sāḳi-i gül-çehre bugün bezme ḳıyām ét

⁸¹⁵ *Ve inneḳ le ‘alā ḥulūḳ*ⁱⁿ ‘*azīm*: “Şüphesiz ki sen **azim (pek yüce) bir ahlak** üzerindesin” meâlindeki Kelâm süresi 4. âyetten kısmî ve vezne göre farklılaştırılmış iktibastır.

⁸¹⁶ *nebātı selsebīl-i: nebāt u selsebīl ü SA.*

⁸¹⁷ *bī-ḥad: nice D.*

⁸¹⁸ AT, s. 213 [212]-214 [213]; Erhan Tosun, *Erbilli Â mâ yusuḳ Garibî Efendi Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2007, G. 28., s. 68.

‘İşret kurulup şīve-i reftāra devām ét
Peymāne-i cān-baḥşıñ ile ‘arz-ı merām ét
Bu ḥüsn ile bir kerre gülistāna ḥurām ét
Ḥ‘āb-ı seḥeri bülbül-i miskīne ḥarām ét

II

Ol bāde ile rind-i ḥarābatı şulandır
Ḥ‘āb içre olan bülbül-i dil-dārı uyandır
Bir şīve-i reftār ile gülzārı uşandır
Bu kāmēt ile servi leṭāfetde[n] utandır
Ḳumrīniñ işin tavḳ-ı maḥabbetde tamām ét

III

Ḳaldırdı bütün şafḥa-i gülşende nizāmı
Bu ḳubbe-i firūzede hīç ḳalmadı nāmı
Erbāb-ı şafāniñ diyecek ḥavāş u ‘āmı
Yok bāğ-ı bahār-ı felekiñ reng-i devāmı
Gel meclis-i rindāna göñül ‘ayş-ı müdām ét⁸¹⁹

IV

Ol gonçe-i n’eşküfte gibi gül de açıl vèr
Gülşende olan bülbül-i bī-çāreye gül vèr
Büt-ḥāne-i ‘ālemde şalīb üzre aşıl vèr
Her bir şanemiñ ḥüsnüñe bir gūne göñül vèr
Her nağme-i eşcārda tebdīl-i maḳām ét

V

Gülşende düşer gonçe-i ter ḥişse-i ḥāra
Ol ḥār-ı sitemdir toḳunan bülbül-i zāra
Bī-hūde yère çıkma temāşā-yı bahāra

---

⁸¹⁹ rindāna: yārāna D.

Düşme heves-i sâ'id-i sîmîn-i nigāra
Girmez ele ey dil yeter endîşe-i hām et

VI

Mir'ât-ı teyessürde görür Hâzret-i Ma'būd
Her şâhid ü meşhûdî eder luṭf-ıla mes'ūd
Tefvîz-i umûr ile Hâka ey dil-i pür-sûd
Girsün elime dërseñ eger dâmen-i maḳşûd
Ser-rişte-i ümmîdi biraḳ terk-i merām et

VII

Bülbül gibi azürde-dilem gül tikeninden
Bir gül alalım bâğ-ı cihānîñ demetinden
Geçdikçe serâ-perde-i yârîñ çemeninden
Ëy bād-ı şabâ işbu Ğarîbî deheninden⁸²⁰
Gül-deste-i cem'iyyet-i yārāna selām et

27. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ ĞARÎBÎ⁸²¹

Mef'ûlü mefā'ilü mefā'ilü fe'ûlün

I

Bu cān u cenānımda olan perde-i ğaflet
Kıldı beni şermende-i bāzār-ı kıyāmet
Ümmîd-i kavî sendedir ey şem'-i risālet
Ëy la'l-i lebiñ māye-i güftār-ı şefā'at⁸²²
Dürc-i deheniñ maḳzen-i esrār-ı şefā'at

⁸²⁰ şabâ işbu: sebük-seyr D.

⁸²¹ AT, s. 233 [232]-234 [233]; Erbilli Âmâ yusuf Garibî Efendi Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin), G. 21., s. 63.

⁸²² lebiñ: lebi D.

II

Sensiñ sebeb-i mağfîret-i tevbe-i âdem
Sensiñ o haşrgâhda destûr-ı mükerrem
Lutf u keremiñ mücrimedir ey şeh-i a'zam
*Hengāme-i maḥşerde eyā mefḥar-ı 'ālem*⁸²³
Senden taleb eyler bu günehkār şefā'at

III

Sensiñ 'araşatıñ şeref-i mihr-i münîri
'İşyān olanıñ emr-i şefā'atte zahîri
Kurtarmalı her mehlekeden 'abd-ı faḳîri
Ben reh-güzer-i ma 'şiyetiñ ḥār-ı ḥaḳîri
Sen bülbül-i hoş-lehce-i gülzār-ı şefā'at

IV

Sensiñ şeb-i zulmetde hemān nūr-ı sirācım
Kandîl-i şefā'atden umar ḳalb-i zücācım
Dārū-yı şefā'at olur elbette 'ilācım
Ben 'illet-i 'işyān ile bu ḥaste-mizācım
*Senden dilecek şerbet-i dīdār-ı şefā'at*⁸²⁴

V

Ol âteş-i cürm eyledi vicdānımı maḥmūm
Söndür anı lutfuñla kî ey mazhar-ı ḳayyūm
Vêr ümmetiñe kevşeri küffāra da zaḳḳūm
Ḳoyma keremiñden ben-i bî-çāreyi maḥrūm
Eyle günehim zaḥmına tīmār-ı şefā'at

VI

'Uḳbāda olan nā'ire-i âteş-i pür-cüş

⁸²³ mefḥar-ı: seyid-i D.

⁸²⁴ Senden dilecek şerbet-i dīdār: Sen cür'a-dih-i şerbet-i dīnār D.

‘Uṣâtı eder ka‘r-ı ceḥīm içre ḥaṭā-pūş
Mey-ḥāne-i ‘işretde benim cürm-ile medhūş
Luṭfuñ ile bu kemteriñi étme ferāmūş
*Ol gün kî olur arada der-kār şefā‘at*⁸²⁵

VII

Mey-ḥāne-i hestîde içen bâde-i memlū
Leb-rîz-i ḥaṭā olmadadır şimdi o bed-ḥū
Ol mağfiretiñ mültemesisin daḥi mercū
Müstağraḳ-ı ‘iṣyān Ğarîbî-i siyeh-rū
Senden diler êy Aḥmed-i Muḥtār şefā‘at

28. ĞAZEL-İ ‘AṬĀ BEĞ TAḤMÎS-İ ‘ABDURREZZĀḲ AĞA

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

I

Şanma bu meykede-i dilde nigār-ı ‘işret
Sāḳi-i bezm-i ṭarab neş’e-nişār-ı ‘işret
Dā‘imā ḥāşıl eder leyl ü nehār-ı ‘işret
*Ser-nigün étmede mecbūrını ‘ār-ı ‘işret*⁸²⁷
Mūrîş-i züll olur insān[a] ḥumār-ı ‘işret

II

İzdivāc étme şaḳın duḥter-i rezle her gāh
Ḥaclegāhında vèrir zā‘iḳa ‘ıḳd-ı tebāh
Édecek cilveleri ‘ömr-i ‘azîzi kûtāh

⁸²⁵ *gün kî olur: günde k’olur D.*

⁸²⁶ SB, s. 7-8; Tayyârzâde Atâ Bey (Atâ‘ullah Ahmed el-İstanbulî), *Dîvân-ı Atâ (D1)*, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, koleksiyon Nu. AEMNZ 301, vr. 20; Muhittin Eliaçık, *Tayyâr-zâde Atâ Dîvânı (D2)*, y.y., Ankara 2003, G. 12, s. 111-112; Mehmet Arslan, *Tayyâr-Zâde Atâ Osmanlı Saray Tarihi (Târih-i Enderûn) -V- (TE)*, Kitabevi Yay., İstanbul 2010, s. 635.

⁸²⁷ *mecbūrını: mecbûriyyeti (!) D2.*

Göremez müdmini mey-ḥāne-i 'ālemde refāh⁸²⁸

Çeker 'uḳbāda daḥi zarr u ḥasār-ı 'işret⁸²⁹

III

Gerçi mestāneleriñ derdine dermān etti

İçilen cür'aları anları sekrān etti

Ba'd ez īn ḥorlayarak nevm ile iskān etti

Nice mey-keşleriniñ bağrını sūzān etti

Neş'everdir diyerek āh-ı şerār-ı 'işret⁸³⁰

IV

Koymadı ḥāne-i 'işretde olan ni'metini

Maḥv eder 'ālem-i hestī de olan rif'atini

Dā'imā maḥv u ḥarāb etmededir tīnetini

'Āşıkıñ lu'b-ı mecāzīde bütün şervetini

Cerr ü cezb eyledi bir bir şu kumār-ı 'işret

V

Olsa da bezm-i ṭarab içre benimle yāver

Olsa da meykede-i dilde hemīşe dāver

Şu'lever olsa bile gerçi mişāl-i ḥāver

'Ārız olunca keder ref' edemez biñ sāğar⁸³¹

Böyle i'zār olamaz meyl-i medār-ı 'işret⁸³²

⁸²⁸ refāh: keder D1; D2.

⁸²⁹ Çeker 'uḳbāda daḥi zarr: Faḳaṭ 'uḳbāda olur zulm D1; D2; bu beyitten sonra Tayyâr-Zâde Atâ Dîvânı (D1, D2)'nda olup SB nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:

Aradım dün gece ol mest-i gürûruñ ağızın

Meger itmiş anı ser-mest mesār-ı 'işret

⁸³⁰ Neş'everdir diyerek: Neş'e-baḥş olmağ için D2.

⁸³¹ ref': def' TE.

⁸³² Böyle i'zār olamaz meyl-i: Bu bahāne olamaz nüş-ı D1; D2. / i'zār: i'dād TE; bu beyitten sonra Tayyâr-Zâde Atâ Dîvânı (D1, D2)'nda olup SB nüshasında yer almayan beyit şudur:

Gördiğim gadri ferāmûş emeliyle ben de

Aradım gitmek için āh diyâr-ı 'işret

VI

Dergehinde olalı sâ'il-i luṭf-ı Ḥaydar
Olmuşum ḥayli zamān mā'il-i luṭf-ı Ḥaydar
Var ümīdim olayım vāşıl-ı luṭf-ı Ḥaydar
Mazhar-ı feyz-i Ḥudā nā'il-i luṭf-ı Ḥaydar
*Eyledim ḥamd-ı Ḥudā terk-i civār-ı 'işret*⁸³³

VII

İçemem meykede-i dehrde cām-ı leb-rîz
Şāribi eyleyecek rûz-ı cezāda ta'cîz
İşbu taḥmîsi yazarken dēdi kîlk-i nāçîz
Ṭoğdı ğurbetde 'Aṭā bu ğazel-i nuşh-āmîz
*Eyledim ben de anı pîç-i kenār-ı 'işret*⁸³⁴

29. TAḤMÎS-İ HERSEKLİ 'ÂRİF HİKMET BEG EFENDİNİN ĞAZELİDİR⁸³⁵

Mef'ûlü mefā'ilü mefā'ilü fe'ûlün

I

Her dem beni bu 'aşk-ı mecāzîden ırağ'êt
Her lahza beni künc-i ferāğatde kōnağ'êt
Kömür kesilen çehre-i vicdānımı ağ'êt
Mihriñle Ḥudā sînemi tenvîr-i ferāğ'êt
Şengerf-i ğamı mışkala-i jeng-i dimāğ'êt

⁸³³ Eyledim ḥamd-ı Ḥudā: Olup elbet iderim D1; D2; bu beyitten sonra Tayyâr-Zâde Atâ Dîvânı (D1, D2)'nda olup SB nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:

Beni dil-beste-i 'ayş itme Ḥudâyâ luṭf it
Münḥaşır olmaya efkâra şümâr-ı 'işret
Neş'e-yâb-ı emel olduğda 'Aṭâyâ ile dil
Maḥv olur dîdeden ol demde şu bār-ı 'işret

⁸³⁴ Bu beyit, Tayyâr-Zâde Atâ Dîvânı (D1, D2)'nda şu şekildedir:

Ṭoğdı on iki imām 'aşkına dilden şu ğazel
Ḥâmeden çıkdı bu da oldı kenār-ı 'işret

⁸³⁵ SA, s. 75-76; Hereskli Ârif Hikmet Bey, G. 18., s. 124.

II

Âşâr-ı herem geldi yüze gitdi cevânî
Toldırdı benim ma'şiyetim işbu cihânî
Ma'v olmuş iken söyledi ol zinde-i fânî
Hızr olsa da reh-ber aramam nâm u nişânî
Tek râh-ı gamında beni güm-kerde sürâğ et

III

Devr-i felegiñ ma'şadı ey hâtır-ı şeydâ
Nâdânı eder rütbe-i câh ile dü bâlâ
Dânâları minnet-keş-i nâdân eder ammâ
Ednâlarıñ eyvânını her dem eder a'lâ

.....⁸³⁶

IV

Gülzâr-ı melâhatde konan bülbül-i şevkıñ
Ta'tîr-i meşâm etmek içün gönçe-i zevkıñ
Daldan dala konmakta olan bülbül-i nu'qıñ
Feyz-âver ola dilde bahâr-ı gam-ı 'aşkıñ
Her zahmını bir lâl-e-i hûn-geşte-i bâğ et

V

Sensiñ hele 'âlemde meger server-i hûbân
Bu hüsne göre söyledi her 'âşık-ı sūzân
Oldu'ça olup encümen-i 'aşka nıgehbân
Şem'-i ruhunu eyle şebistâna fîrûzân
*Pervâne-i cân-suhte'yi bir de çerâğ et*⁸³⁷

⁸³⁶ Bu bendin son mısraı SA nüshasında boş bırakılmıştır. *Hersekli Ârif Hikmet Bey* eserinde ise bu beyit/mısra bulunmamaktadır.

⁸³⁷ *Hersekli Ârif Hikmet Bey* eserinde bulunmayan bu beyit yerine aşağıdaki beyit yer almaktadır:
Lâzım de'ğil ey çarh bize pertev-i ikbâl
İstersen e'ğër mihr ü mehin mürde çerâğ et

VI

Her dem baña aç revzene-i gülşen-i rahmet
Estir bize ol revzeneden bād-ı maḥabbet
Pervāne gibi yakdı beni āteş-i fūrkat
*Tā kīm ola germī-i şafā şerḥa-i ḥasret*⁸³⁸
Yā Rab beni dil-suḥte-i şu 'le-i dāğ et

VII

Rıḥlet demidir merḥale-i dehrde ammā
Bu rāh-ı ḥaṭarnākda yok tūşe-i 'uqbā
Bir fā'ide vërmez saña biñ rütbe-i bālā
Ḥikmet yeter ālāyiş-i çirk-ābe-i dünyā
Mihriñle Ḥudā sīnemi tenvīr-i ferāğ et

30. MUḤAMMES BER ĞAZEL-İ 'ĀRİF ḤİKMET EFENDİ⁸³⁹

Mef'ülü mefā 'ilü mefā 'ilü fe 'ülün

I

Yā Rab beni maḫşüre-i 'uqbāya konağ et
Cān u tenimi cürm ü ma'āşīden ırağ et
Kömür kesilen çehre-i vicdānımı ağ et
Mihriñle Ḥudā sīnemi tenvīr-i ferāğ et
Şengerf-i gamı mişkale-i jeng-i dımāğ et

II

Ruḫsār-ı gülistāna düşen şeb-nem-i 'aşkıñ
Bülbül gibi nūş etmededir hem-dem-i 'aşkıñ
Zevk-ı çemeni almak için maḥrem-i 'aşkıñ
Feyz-āver ola dilde bahār-ı gam-ı 'aşkıñ

⁸³⁸ *ola: bula D.*

⁸³⁹ AT, s. 192 [191]-193[192]; Hereskli Ârif Hikmet Bey, G. 18., s. 124.

Her zaḥmımı bir lāle-i ḥūn-güşte-i bāğ ét

III

Yā Rab açıla revzene-i gülşen-i raḥmet
Esdır baña ol revzeneden bûy-ı maḥabbet
Kıl dāğ-ı dile berg-i güli penbe-i ırkāt
*Tā kīm ola germi-i şafā şerḥa-i ḥasret*⁸⁴⁰
Yā Rab beni dil-sūḥte-i şu'le-i dāğ ét

IV

Āsār-ı herem geldi yüze gitdi cevānı
Āḥır dönemez bir de bu 'ömr-i güzerānı
Zann eyleme bākī kıla bu cān u cenānı
Ḥızr olsa da reh-ber aramam nām u nişānı
Tek rāh-ı gamında beni güm-kerde sürāğ ét

V

Ednālara 'izzetle vèren rütbe-i iclāl
A'lālarıñ vicdānını sensin eden iḥlāl*
Alçaqlaradır rağbetiñ èy çarḥ-ı bed-ef'āl
Lāzım degil èy çarḥ bize pertev-i iḳbāl
İsterseñ eger mihr ü mehiñ mürde-çerāğ ét

VI

Bākī olamaz kimseye bu ḳubbe-i ḥaḍrā
Nīrengine aldanma şaḳm èy dil-i şeydā
Bir kimseye me'men olamaz çarḥ-ı mu'allā
Ḥikmet yeter ālāyiş-i çirk-ābe-i dünyā
Mihriñle Ḥudā sīnemi tenvīr-i ferāğ ét

---

⁸⁴⁰ ola: bula D.

31. HERSEKLİ 'ÂRİF HİKMET EFENDİNİN GAZELİNE TAHMİSDİR⁸⁴¹

Mef'ûlû mefâ'îlû mefâ'îlû fe'ûlûn

I

Cânım var iken merhale-i 'aşka konağ'êt
Ol cân u teni nâr-ı cehennemden irâğ'êt
Zulmetde kalan çehre-i vicdânımı ağ'êt
Mihriñle Hudâ sînemi tenvîr-i ferâğ'êt
Şengref-i gamı mışkale-i jeng-i dımâğ'êt

II

Gülzâr-ı itâ'atde konan bülbül-i şevkıñ
Minkâr-ı 'inâyetle açar gonçe-i zevkıñ
Tenvîr-i fu'âd'etse n'ola şu'le-i berkıñ
Feyz-âver ola dilde bahâr-ı gam-ı 'aşkıñ
Her zahmımı bir lâle-i hûn-güşte-i bâğ'êt

III

Vicdânımı yandırır bile âteş-i fûrkât
Merhem sürer elbette şifâ-hâne-i hikmet
Bir kerre hübûb'etse idi bād-ı maḥabbet
Tā kim ola germî-i şafâ şerḥa-i ḥayret⁸⁴²
Yā Rab beni dil-sûhte-i şu'le-i dâğ'êt

IV

Şanma kalacak kimseye bu kevn ü mekânı
Hem taht-ı serâ-perde-i sultân-ı cihânı
Ol merhale-i fâniyede şevket ü şânı
Hızr olsa da reh-ber aramam nām u nişânı

⁸⁴¹ AT, s. 215 [214]-216 [215]; Hereskli Ârif Hikmet Bey, G. 18., s. 124.

⁸⁴² ola: bula D. / ḥayret: hasret D.

Tek rāh-ı gamiñda beni güm-kerde sürāğ ét

V

Bāķī olamaz kimseye her ‘izzet ü iclāl
Ser-māyesi yoķdur éde noķsānını ikmāl
Tā şimdiye dek gözledigim rütbe-i āmāl
Lāzım degil éy çarķ bize pertev-i iķbāl
İsterseñ eger mihr ü mehiñ mürde-çerāğ ét

VI

Bī-fā’idedir dağdağa-i manşıb-ı a’lā
Rıķlet demidir menzile-i dehrden ammā
Yok elde bugün zerre ķadar tūşe-i ‘uķbā
Hikmet yeter ālāyiş-i çirk-ābe-i dünyā
Mihriñle Hudā sīnemi tenvīr-i ferāğ ét

32. İŞBU ŞĀ’İR-İ MEŞHŪR AĦMED CEVDET ĖAZELİNİŇ TAĦMİSİDİR⁸⁴³

Mefā’lün mefā’lün mefā’lün mefā’lün

I

Bezendi zīb-i zīverle bugün dil-dār-ı hürriyyet
Cihānı tābdār étđi bütün envār-ı hürriyyet
Hemān ‘arz-ı cemāl étmiş-iken āşār-ı hürriyyet
Göründi bārekallāh çehre-i dīdār-ı hürriyyet
Cihāna şaldı şu’le şems-i pertev-bār-ı hürriyyet

II

Açıldı bāb-ı hürriyyet bugün bu mülk ü milletde

⁸⁴³ SA, s. 71-72; yazmada, başlıkta Ahmet Cevdet yerine Tal’at Efendi yazılmıştır; Ahmed Cevdet, “Hürriyyet”, *Sabah Gazetesi*, yıl 19, nu. 6765, 27 Cemādu’l-āhir 1326/13 Temmuz 1324 (26 Temmuz 1908), s. 3.

Bugün bir ‘iyd-i ekberdir hemân her bir vilâyetde
Yaşasun pādşāhım çok zamân taht-ı hilâfetde
Sa ‘âdet bir behişt-i cāvidānīdir hākīkatde
Girer ol cennet içre zümre-i ebrār-ı hürriyyet

III

Bugün tebdîl-i fikr êtdi bütün erbâb-ı vicdânlar
Nazâretler degiştirdi büsbütün elķâb-ı ‘unvânlar
Sezâvâr-ı temâşâdır ķo gelsün hür u ğilmânlar
Yaşar ol şemsiñ etrâfında milyonlarca insânlar
Parıldar başlarında gevher-i şehvâr-ı hürriyyet

IV

Şehenşâh-ı mu‘azzam pādşâh-ı heft kişversin
Semâ-yı burc-ı şevketde meger mâh-ı münevversin
Mükerremsin mufahhamsin mukaddemsin mübeşşersin
İmâmu ‘l-müslimīnsin pādşâh-ı mülk-i perversin
Yaşa biñler yaşa ey muhyi-i efķâr-ı hürriyyet

ŞĀ’ HARFİ

33. DİĞER MUHAMMES BER-ĠAZEL-İ BĀĶİ EFENDİ⁸⁴⁴

Fe ‘ilâtün fe ‘ilâtün fe ‘ilâtün fe ‘ilün

I

Ġam-ı Ya‘ķūba dēme beyt-i ħazendir bā‘is
Yūsufi ol ķeh-i Ken‘āna atandır bā‘is
Nāgehān görmek için Mısra gidendir bā‘is
Yaşımız dökmege ol dürr-i ‘Adendir bā‘is
Göñlümüz düşmege ol ķāh-ı zekandır bā‘is

⁸⁴⁴ AT, s. 142-144; Sabahattin Küçük, *Bâķî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, 4. baskı, TDK Yay., Ankara 2019, G. 26., s. 117.

II

Dil-berin şartı budur şu vère sūzānlığına
İltifāt etmeyecek bak ki müselmānlığına
Baķamaz ‘āşıkının çeşm-i hūn-efşānlığına
Ṭurra-i ṭāli ‘ımıñ böyle perīşānlığına
*Yine ol zūlf-i pūr-āşūb u fitendir bā ‘iṣ*⁸⁴⁵

III

Bülbül-i ṭab‘ım olup gülşen-i ‘ālemde ‘ayān
Almadan bŷy-ı feraḥ gonçe-i hŷsnünde hemān
Vermedi güllerini koķlayalım bāğ-ı cihān
Sünbŷlŷñ niyyetidir başıma sevdā getüren
*Çekdigim miḥnete göñlümde bitendir bā ‘iṣ*⁸⁴⁶

IV

İrtifā‘ ister iseñ sevmeli bir vech-i melīḥ
Cān u dilden oluñuz şubḥa-keş-i zikr-i sebīḥ
Lŷcce-i baḥr-i ḥaķīkatde oluñ mişl-i sebīḥ
Rūḥ-ı pāk ol yeriñ eflāk ola mānend-i Mesīḥ
Ḳalmağa ḥāk-i mezzelletde bu tendir bā ‘iṣ

V

Hāzır ol bezm-i maḥabbetde hemān ey sākī
Ṭoldıran nuṭķ-ı bel[ī]giyle bütün āfākı
Bir ķadeḥle hele şād eyle dil-i müştākı
*Ḳafes-i tende olan ṭūṭi-i ṭab‘-ı Bāķī*⁸⁴⁷
Çekdigi ķahra anıñ luṭf-ı suḥandır bā ‘iṣ

---

⁸⁴⁵ fitendir: zekandır AT.

⁸⁴⁶ bitendir: biteñdir AT.

⁸⁴⁷ tende olan: gamda yatur D.

34. DİĞER MUHAMMES BER-ĞAZEL-İ BÂKÎ EFENDİ⁸⁴⁸

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

I

Diyemem zülfünüze müşk-i Hutendir bâ'is
Belki ol nâfesine zülf-i semendir bâ'is
Bülbülüñ fûrkatına gülde tikendir bâ'is
Şöhret-i hüsnüñe erbâb-ı suhandır bâ'is
Revnağ-ı bezm-i güle murğ-ı cemendir bâ'is

II

'Âşıkı vecd ü ğarâma getüren zevk u tarab
Dil-berin cilde ile 'işvesidir şeb heme şeb
Ruğ-ı dil-dârı görüp eyleme bir başka taleb
Nahl-i zîbâ ile nâzûk ten[i]dir meyle sebeb
*Ne kad-i serv ne sîmâ-yı bedendir bâ'is*⁸⁴⁹

III

Sen Süleymân-ı zamân ben daği ahkâr mûram
Tuğfe-i kalbimi taqdimе hele me'mûram
Böyle bir hizmeti ifâda bugün ma'zûram
Girye kılsam ne 'aceb hâk-i rehiñden dûram
Hep ğarîb ağlamağa hubb-i vağandır bâ'is

IV

Dil-berin şartı budur 'âşıkâ hemvâre ola
Dil-i bîmârı için kendine bir çâre bula
İntişâr etse sezâdır bu gece sağ u sola
Perde-i nâleleri çıksa Hüseyinîye n'ola

⁸⁴⁸ AT, s. 141-142; *Bâkî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, G. 28., s. 118.

⁸⁴⁹ *kad-i*: *kad ü AT.* / *bedendir*: *semendür D.*

Dili zār étmege ol vech-i hasendir bâ'is

V

Nuṭkıdır 'âlemi her bir işe icbâr eyler
Kuvve-i nâṭıkası şöhreti tekrâr eyler
Dilsiziñ şanma kafes kaydını efkâr eyler
*Ṭūṭıyi lezzet-i güftâr giriftâr eyler*⁸⁵⁰
Derd ü gam çekmege Bākīye bu fendir bâ'is

CİM HARFİ

35. BU DAḤİ TAḤMİS-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-NA'T-I ŞERİF-İ FUZÛLİ⁸⁵¹

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

I

Muttaşıl yüz sürüyor ravzaya yüz biñ ḥaccâc
Sürme-i çeşm-i cihândır bu ğubâr-ı ibhâc
Beyt-i âtîde olan na'tıñı eyler intâc
Ëy ğubâr-ı kâde miñ 'arş-ı berîn başına tâc
Şeref-i zâtıñna ednâ-yı merâtib Mi'râc

II

Bundan esbakda gelen ḥalk-ı cihân gitdi ḥucûl
Sensin ëy Faḥr-i cihân yolcılara şem'-i sübûl
Kâ'inât ehline kim olmuş-iken me'ḥaz-ı kül
Müntehî şer'ine edyân-ı temāmî-i rüsûl
Baḥrseñ sâ'ir-i erbâb-ı risâlet emvâc

⁸⁵⁰ *güftâr: guftârı D.*

⁸⁵¹ SA, s. 167-168; Fuzûlî Türkçe Divan, G. 48., s. 172.

III

Ümmetiñ isteyecek ‘arşa-i dünyāda meded
Şervet-i merḥametiñ ‘ālem-i ‘uḳbāda ebed
Taleb-i maḡfired eylerse sezādır her ferd
Hāzin-i genc-i şefā‘at seni ḳılmış İzed
Hîç kim yok kî saña olmaya āḥir muḥtāc

IV

Şer‘iñe tābi‘ olan cümle-i erbāb-ı ‘uḳūl
Ba‘d ez in eyleyemez dā‘ire-i dehre duḡūl
Oldı bu şer‘-i şerīfiñ sebep-i ḳurb-ı vuşūl
Sünnetiñ maḡfired esbābına minhāc-ı ḥuşūl
Ṭā‘atiñ ma‘şiyet emrāzına tedbīr-i ‘ilāc⁸⁵²

V

Çekmeyen dehr-i denīde bu ḳadar renc ü telāş
Olmayan ehl-i me‘āşıyla hemīşe yoldaş
İnḳiyād étmiş olan ḥükmüñe olmaz evbāş
Halka taḳlīd-i sülūkuñ sebep-i ḥüsn-i ma‘āş
Mülke taḡyīr-i ṭarīḳıñ eşer-i sū’-i mizāc⁸⁵³

VI

Güneş étmezdi şu‘ūd ‘arş-ı ‘azīm üzre sücūd
Ḳur‘ān inmezdi yere gökde ḳalurdı mevcūd
Devrān étmez idi ‘ālem içün çarḥ-ı kebūd
Ḳā‘im olmazdı nızām u nesaḳ-ı aşl-i vüücūd
Vermeseydiñ eşer-i ‘adl-ile dünyāya revāc

VII

Emriñe tābi‘ olan oldı hemān vāşıl-ı feyz

⁸⁵² Ṭā‘atiñ ma‘şiyet emrāzına tedbīr-i ‘ilāc: Mülke taḡyīr-i ṭarīḳıñ eşer-i sū’-i mizāc SA.

⁸⁵³ Mülke taḡyīr-i ṭarīḳıñ eşer-i sū’-i mizāc: Ṭā‘atiñ ma‘şiyet emrāzına tedbīr-i ‘ilāc SA.

Hele dīvān-ı risāletde olan ‘āmil-i feyż
‘Āleme söyler iken oldı hemān nākıl-i feyż
Şükr li ‘llāh ki Fuzūlīni édüp dāhil-i feyż
Rağbetiñ dā’ire-i hafvdan etmiş ihrāc

36. BU DAĞI [MUHAMMES-İ FUZŪLİ EFENDİ]⁸⁵⁴

Fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün

I
Yüziniñ zerresidir bāriķa-i nūr-ı sirāc
Tūtiyā-yı naẓarıñla kör olan gözleri aç
Sürme-i hāk-i rehiñ dīde-i a‘ māya ‘ilāc
Ëy ğubār-ı kademīñ ‘arş-ı berīn başına tāt
Şeref-i zātıña ednā-yı merātib Mi ‘rāc

II
Sensiñ ëy hükm-i risāletde olan me’ħaz-ı küll
Sensiñ ol bāğ-ı nübüvvetde hemīşe bir gül
Şer‘ iñe şu‘le verince hele ëy şem‘-i sübül
Müntehī şer‘iñe edyān-ı temāmī-i rüsül
*Bahrsiñ sātīr-i erbāb-ı risālet emvāc*⁸⁵⁵

III
Zümre-i şāh u gedā cümle melā’ik bī-ħad
Yüz tūtup dergehiñe ëy şeh-i ‘ālī emced
İlticā eylemeyen zātıña yokdur bir ferd
Ĥāzin-i genc-i şefā‘at seni kılmuş İzed
Hīç kim yok ki saña olmaya āħir muħtāc

⁸⁵⁴ AT, s. 267 [266]-269 [268]; Fuzūlī Türkçe Divan, G. 48., s. 172.

⁸⁵⁵ erbāb-ı: edyān-ı AT.

IV

Sendedir hüküm-i şerî' atda olan fer' ü uşul
Emriñe nehyiñe münkâd olan erbâb-ı 'uqûl
Anlarıñ matlabın âhîr eder Allâh kabûl
*Sünnetiñ mağfîret erbâbına minhâc-ı husûl*⁸⁵⁶
Ṭā'atiñ ma'şiyet emrâzına tedbîr-i 'ilâc

V

Şer' iñi şimdiye dek tutmayan ol dilleri taş
Oldılar gûşe-i bid' atda hemân sîne-hırâş
Yâ Nebî kılma beni anlara hergiz yoldaş
Halka taklîd-i sülûkuñ sebab-i hüsn-i ma'âş
Mülke tağyîr-i tarîkiñ eşer-i sū'-i mizâc

VI

Şeref-i zâtıñı bildirdi o Hallâk u Vedūd
Ser-be-ser kıldı cihâna kerem ü rahmet ü cūd
Ëtmeseydiñ hele evreng-i risâletde ku'ūd
Ḳā'im olmazdı nizâm u nesaḳ-ı aşl-ı vücūd
Vermeseydiñ eşer-i 'adl ile dünyâyâ revâc

VII

Oldı yerlerde beşer gökde melek nâ'il-i feyz
Saña pey-revlik eder vâsıl-ı ser-menzil-i feyz
Var ümîdim beni de eyleyesin vâsıl-ı feyz
Şükr li'llâh ki Fuzûlîni édüp dâhil-i feyz
*Ragbetiñ dâ'ire-i havfdan olmuş ihrâc*⁸⁵⁷

---

⁸⁵⁶ *erbâbına: esbâbına D.*

⁸⁵⁷ olmuş: itmiş D.

37. TAḤMĪS-İ ‘ABDURREZZĀK AĞA BER-ĖAZEL-İ NA‘T-I ŖERĖF-İ
FUṢŪLĖ⁸⁵⁸

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

I

Bir ḥakīm-i ḥāzıkıñ ḥükmündedir cām-ı zücāc

Cām-ı luṭfuñdan éder Ŗıḥḥatle kesb-i imtizāc

Bāde-i gül-günü ister bu dil-i pür-iḥtilāc

Münḥarifdir sākiyā endūh-ı dünyādan mizāc

Bāde tut kim ‘illet-i endūha ġafletdir ‘ilāc

II

Bu cihānıñ yok vücdı var ise vehm ü ḥayāl

Bu ḥayāl ü vehm içinde dèdi bir Ŗāḥib-maḳāl

Geç bu dünyā-yı denīden dehre étme ittiŖāl

Faḳr mülkin tut ger istiġnāda isterseñ kemāl⁸⁵⁹

Salṭanatdan geç kî ol vadīde çokdur iḥtiyāc⁸⁶⁰

III

‘Āli-maṣıḥ istemekden gel de ednālık gözet

Zāḥir olmaḳ ister iseñ bir de iḥfālık gözet

Her cemā‘at ‘āleminde gerçî tenhālık gözet

Çekme taḥt u tāc ḳaydın bī-ser ü pālık gözet

Kim ayaġa benddir taḥt-ı belā başına tāc⁸⁶¹

IV

Tāc u taḥt-ı salṭanatdan ḥubb-i dünyādan çekil

⁸⁵⁸ SA, s. 164-165; *Fuzûlî Türkçe Divan*, G. 49., s. 173.

⁸⁵⁹ *istiġnāda isterseñ kemāl*: *isterseñ kemāl-i salṭanat D.*

⁸⁶⁰ *kî*: *kim D.*

⁸⁶¹ *taḥt-ı belā başına*: *taḥt ü belādur başa D.*

Yoksa eylerler seni rûz-ı cezâda münfa‘il
Fâriğ ol kayd-i ‘alâyıkdan hemîşe ey göñül
Bir perî zülfüñ tutup hâlinden alsañ kām-ı dil
Tut ki Çîn mülkini tutduñ Hindden aldıñ harâc

V

Cism-i zârîñ ğark ederken eşk-bâr-ı ‘aşkda
Vechi vardır ger yanarsañ gerçi nâr-ı ‘aşkda
Ba‘d ez ın mevc-âver olma seyl-bâr-ı ‘aşkda
Terk [ü] tecdîd ihtiyâr et kim diyâr-ı ‘aşkda
*Fakr bâzârına esbâb-ı fenâdandır revâc*⁸⁶²

VI

Altı günde kâ’inâtı halk edüp Perverdgâr
İhtilâf-ı vâkt için icâd edüp leyl ü nehâr
Gece zulmet gösterince gerçi gündüz şu‘ledâr
*Naķş-ı zâ’ildir umûr-ı dehre etme i’tibâr*⁸⁶³
Olsa hâşıl fakrdan hüzn [ü] ğınâdan ibtihâc

VII

Gerçi dünyâ-yı denîniñ bir zamân mihmānıyam
Hatm-ı enfâs-ı muḳadder müddetinde fānıyem
Şanma bu dehr-i denîniñ bende-i fermānıyam
Ëy Fuzûlî ben melâmet mülkiniñ sulṭānıyam
Berķ-ı âhım tâc-ı zer sîm-i sirişkim taht-ı ‘âc

38. MUḤAMMES-İ ‘ABDURREZZÂḲ AĞA BER-ĖAZEL-İ BAŞİRİ⁸⁶⁴

Mef’ûlü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ûlün

⁸⁶² revâc: ‘ilâc SA.

⁸⁶³ etme: ḳalma D.

⁸⁶⁴ SA, s. 94-95; A‘mâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 11a.

I

Bülbül güle gül bülbül-i dîrîneye muhtâc
Pervâne daği şu'le-i tenvîrine muhtâc
Peymâne-keşân meykedeniñ pîrine muhtâc
Zen merde cevân pîre kemân tîrine muhtâc
Eczâ-yı cihân cümlesi birbirine muhtâc

II

Ëy çarh-ı sitemger kesîñiz kuvve-i kahrîñ
Hergiz çıkamam pâye-i gerdünuna devriñ
Tâlib olamam ni'metine h'ân-ı sipihriñ
Engüşt-i kanâ'at var iken dâye-i dehriñ
Ŧıfl-ı dilim olmaz şeker ü şîrîne muhtâc

III

'Aşk oldı hemân bedrağa-i râh-güzârım
Ol 'aşk-ıla nûrlandı reh-i leyl ü nehârım
Her gönçeyi açdırmaz ise bād-ı bahârım
*'Aşk açsa açar 'uğde-i her kârda bârım*⁸⁶⁵
'Aklıñ degilim nâhun-ı tedbîrine muhtâc

IV

Orduları teşkîl eden hep seyf ü kalemdir
Tâbürları sevķ étmiş olan ehl-i 'alemdir
Kudret var ise ceyš-i cihād içre ne ğamdır
*Heycâda silâhım siper-endâz-ı himemdir*⁸⁶⁶
Olmam zırh u nîze vü şemşîrine muhtâc

V

Yok fâ'idesi sende olan hüsn-i cemâliñ

⁸⁶⁵ *her kârda bârım: ser derkim-i kârım D.*

⁸⁶⁶ *himemdir: lağamdır D.*

Hat gelse ruḥ-ı āla gider rūy-ı celālîñ
Tâ ḥaşre kadar kalmayacak sende bu ḥālîñ
*Artırmayacak neşvesi yok şervet ü mālîñ*⁸⁶⁷
Afyon gibi tedrîc-ile tekşîrine muhtâc

VI

Her şahs-ı muḳaşşırda olur muntazır-ı ‘afv
Her şahs-ı muḳaşşır olacak munḥaşır-ı ‘afv
Müstağfir olur şâm u seher muftahır-i ‘afv
Takşîr degildir yalñız müftekir-i ‘afv
*‘Âşîniñ olur ‘afvde takşîrine muhtâc*⁸⁶⁸

VII

Göz bağılu iken dil-ber-i zîbāya bakılmaz
Bu kevn ü mekân ‘âlem-i hestîde görölmez
Hem râbıta-i kalb ile dünyâda bilinmez
*Yumakla Başîrî gözüñ aç menzil alınmaz*⁸⁶⁹
*Tevfîkına teshîline teysîrine muhtâc*⁸⁷⁰

ÇİM HARFİ

39. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ BÂKÎ EFENDİ⁸⁷¹

Mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün

I

Cihānîñ zevk u şevkî hep mecâzîdir gel andan geç
Yüzi gül zülfi sünbül dil-ber-i nâzûk-bedenden geç
Seni elbet şoḳar ğamdan ğama vech-i ḥasenden geç

⁸⁶⁷ şervet: servet SA.

⁸⁶⁸ SA’da bu bendin mısra’larının sıralayışının bozulmasından altında tekrar yazılmıştır.

⁸⁶⁹ yumakla: uymakla D.

⁸⁷⁰ SA’da bu ve önceki bent takdim-te’hirlidir.

⁸⁷¹ AT, s. 139-140; Bâkî Dîvânı (Tenkitli Basım), G. 30., s. 119.

*Gel ey dil halka-i müşkîn-i zülf-i pür-şikenden geç
Düşersiñ dām-ı tezvîre reh-i mekr ü fitenden geç⁸⁷²*

II

Cemâliñ nûrı gerçi çehre-i 'âlemde bir ândır
Hemîşe kıblegâh-ı 'aşkda hüsnüñ nümâyândır
Hemân ey nev-nihâlim hüsn-i 'aşkıñ şanma mihmândır
Saña cāy-ı hırām ey naḥl-i bālā gülşen-i cāndır
Nesīm-i nev-bahārī tek hele şahn-ı çemenden geç⁸⁷³

III

Ḥaṭâdır 'âlem-i fânîde kesb-i iftiḥâr etmek
Şu çarḥ-ı bî-ḳarârīñ sâyesinde iştihâr etmek
Esâsı ber-hevâdır lâzım andan hep firâr etmek
Neden bu menzil-i ḥākîde ārām ihtiyâr etmek
Seniñ cāndır yeriñ ey tûr-i dil-ber gel bedenden geç⁸⁷⁴

IV

Urunca dest-i fûrḳat sîne-i süzânıma ḥancer
N'ola ḳan ağlamakdan gözler olsun lâle-i aḥmer
Tesellî-baḥş-ı mâtemdir egerçi girye-i ḥod-ser
Bu bâzâr içre düşmez dâne-i eşkim gibi gevher
Gel ey cān riştesi şimdengerü dürr-i 'Adenden geç

V

İnanmam çarḥ-ı gerdûn kimseyi 'izzetle ḳocmıştır
Hemîşe cām-ı zevḳından kimesne bâde içmiştir
Meger alçaqlarıñ endāmına bir cāme biçmiştir
Kemend-i zülfî ey Bākî saña çok bend geçmiştir

⁸⁷² fitenden: zekāndan AT.

⁸⁷³ tek hele: gibi gel D.

⁸⁷⁴ gel: sen D.

*Velî señ hancer-i hûn-rîzi cevriñ gör geçenden geç*⁸⁷⁵

40. DİĞER MUHAMMES BER-ĞAZEL-İ BAŞİRİ⁸⁷⁶

Mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

I

Gel êy dil ta'ne-i ağıyâr ile ol gül-beden[den] geç
Hezārān bûlbûli şeydā eden bāğ-ı kühenden geç
Tarāvet çıkdı dilden gel ğidā-yı cān u tenden geç
Göñül kūyunda me'vā ile gūlzār [u] çemenden geç
Sêverseñ kıdd u ruhsārını sêv serv ü semenden geç

II

Bu dünyā-yı denîde 'ömriñi hep zāyi' eylersiñ
Hele ezkār-ı Hakkı terk-ile bî-hûde söylersiñ
Dem-i rihletde ancağ êtdigîñ ef'ālî añlarsıñ
Hakkât-cûluk êt ma'nā-perest ol lafzı neylersiñ
Çalış dîdār-ı Yūsufdan murād al pîrehenden geç

III

Nazar kıl nerde kıldı ihtîşām[ı] tāk-ı Kisrānıñ
Cihānda nāmı kıldı Keykubād u mülk-i Dārānıñ
Bütün manzûrî ğitdi 'ākıbet çeşm-i temāşānıñ
Ne lezzet var ne zevk âmîzişinde Zāl-i dünyānıñ
Talāk-ı bāyin ile merd iseñ ol pîre-zenden geç

IV

Rezā'ilden daha kırtulmadan ol baht-ı bî-çāre
Bülend-erkān-ı iqbālîm düşürdüñ çāh-ı idbāra

⁸⁷⁵ hancer-i: gamze-i D.

⁸⁷⁶ AT, s. 137-139; A'mâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 11a.

Hele ol rişte-i tûl-i emel êtdikçe âvâre
'Azîz iken rezîl êtdiñ beni êy nefis-i emmâre⁸⁷⁷
Hele ben senden ikrâh ile geçdim sen de benden geç

V
Gönül îmen degildir işbu çarhıñ inķılâbından
Şu sinn ü sâl-i pîrîde daha vazgeçmedi benden
Gîrbânım egerçi kurtulursa dest-i cevrenden
Ġanîmetdir Ġanîmet dünyevîler geçdigi senden
Başîrî 'âķil iseñ sen daħi senden geçenden geç

41. MUĤAMMES BER-ĠAZEL-İ ŞEYĤ VAŞFÎ EFENDÎ⁸⁷⁸

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

I
Pây-ı tecrîdi bırak zühed-i Mesîhâdan geç
Tür-ı Sinâya çıkup nûr-ı tecellâdan geç
Varlığı ister iseñ gel de bu da'vâdan geç
Ĥânķâhı bırakup subķa-i esmâdan geç
Ĥaķķı kendinden ara Ka'be-i 'ulyâdan geç

II
Vehmdir cümle maķâlâtı tabî' iyyûnuñ
Vehmdir söyledigi felsefe-i mâ-dûnuñ
Sözleri 'ayn-ı Ĥatâ çünkü riyyâziyyûnuñ
Şaķın aldanma Ĥayâlâtına dehriyyûnuñ
Terk edüp safsaķa-i baķs-i heyûlâdan geç

---

⁸⁷⁷ rezîl: zelîl D.

⁸⁷⁸ AT, s. 188-189.

III

Ëy gönül bezm-i melâhatde olan cânânıñ
Âteş-i 'aşkına yandırma bu şîrîn cânıñ
'Âkıbet şonu nedemdir bu fenâ ekvânıñ
Qapılup vërme gönül gâzesine hûbânıñ
Vech-i bâkıyi gözet zülf-i semensâdan geç

IV

Şaykal-i 'aşk-ıla şâf olsa dil-i pür-tâbıñ
Giderir meykede-i dilde olan çirk-âbıñ
Olmasun bâde-i gül-günü hemân hûş-âbıñ
Derd-i serdir şonu elbette şarâb-ı nâbıñ
Neş'eyi dilde ara cām-ı muşaffâdan geç

V

Böyle bir tâze zemîn şâ'ir-i sāmî Vaşfı
Böyle 'âlî-şiyemiñ fazl u kirâmı Vaşfı
Niçe ta'rîf edeyim naqd-i kelâmı Vaşfı
Ğazel-i bî-bedel-i müfti 'l-enâmı Vaşfı
Kimse tanzîr edemez sen de bu sevdâdan geç

ĤĀ' HARFİ

42. MUĤAMMES BER-ĞAZEL-İ BELİĞ⁸⁷⁹

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Cism-i 'âlem bir şadefdir mevc eder deryâ-yı rûh
Anda muzmerdir hemîşe cevher-i zîbâ-yı rûh
Kimse bilmez hem nedir keyfiyyet-i ma'nâ-yı rûh

⁸⁷⁹ SA, s. 132-134; 18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II, G. 31., s. 136-138.

Sīnede gālātān göñülde gevher-i yek-tā-yı rūḥ⁸⁸⁰

Oldı fānūs-ı ḥayāl-i şem '-i dil mīnā-yı rūḥ

II

Gāh dilde geh bedende devr eder leyl ü nehār

Neş'e-i şahbā-şıfatdır tende rūḥ-ı nāmdār

Sāḳi-i gül-çehre tek bezm-i bedende cilvedār

Reng-i mey bī-raḥne eyler şīşeye meyden güzār

Olamaz eflāk sedd-i āsmān-peymā-yı rūḥ

III

Dört 'anāşır pāk eder her dem dil-i pūr-kīneñi

Hem ḥavās-ı ḥamse şāf eyler ruḥ-ı āyīneñi

Gel çıkar cism-i bedenden hırka-i peşmīneñi

Pāk tut reng-i 'alāyıkdan derūn-ı sīneñi⁸⁸¹

Cilvegāh-ı yār ola āyīne-i sīmā-yı rūḥ

IV

Kāffe-i ervāḥ-ı 'ālem 'arş içinde cān-ḥurūş

Mesken-i Kerrūbiyāndır andadır cümle sürüş

Ṭutmalı bu mısra'-ı ātīye her laḥza gūş

'İtimād etmez devām-ı mekşine erbāb-ı hūş

Rişte-i enfās iken zencīr-bend-i pāy-ı rūḥ⁸⁸²

V

Rūḥ-ı pāk-i aşfiyānıñ meskenidir her kulūb

Hem anıñ'çün gece gündüz nūr-ı 'irfānla tolup

Bezm-i 'işretde inanmam kimse şāfī mey bulup

⁸⁸⁰ göñülde: olaldan D.

⁸⁸¹ reng-i: jeng-i D.

⁸⁸² SA'da bu bendin mısra'larının sıralaması düzensizdir. Mısra'lara numara verilerek düzenli sıralamasına işaret edilmiştir.

Neş'e-i ser-şār ile hūn-ābdan leb-rīz olup
Bezm-i ğamda şīşe-i tebhāledir mīnā-yı rūh

VI

Ṭā'ir-i ervāh-ı 'ālem seyr éder şām u seher
İrtifā' eyler hemīşe 'ālem-i 'ulvī kadar
Böyle bir rūh-ı revāna olsa bir kerre nazar
Cezbe-i envār-ı 'aşkıñla bulursa bāl ü per
Cilvegāh-ı sidrede maḥsūd olur me'vā-yı rūh

VII

Ehl-i dāniş gerçi eyler rūha dā'ir hem su'āl
Bulmadı endīşesinde 'ākıbet toĝrı maḳāl
Çün nihāndır cān u tende keşfi bir emr-i muḥāl
Muḥtefīdir meyde keyfiyyet gibi erbāb-ı ḥāl
Kimseye feth olmadı hısn-ı bedende cāy-ı rūh

VIII

Nefḥa-i rūhla muşavver cism-i zātıñ bī-dirīĝ
Göge çıkmaĝla görüñdi mu'cizātıñ bī-dirīĝ
Kim éderse şalb ile baḥş-i memātıñ bī-dirīĝ
Erreves bir gün keser naḥl-i ḥayātıñ bī-dirīĝ
Cezr ü medd-i mevce-i enfās iken 'İsā-yı rūh

IX

İsmi vardır cismi yok dā'im éder 'ālemde devr
Hem tutulmaz dāma düşmez meskenidir baḥr ü ber
Böyle mevḥūm cānverdir ger görölse bī-ḥaber
Bend éderlerdi hezār efsūn-ıla ebnā-yı dehr
Zerre miḳdārı nişān vërse eger 'anḳā-yı rūh

X

Rūhdur ervāḥa vèrmiş dā'imā neşv [ü] nümā
Bu cihetden eylemiş pīr-i muḡāna iktidā
Sāḳi-i gül-çehremiz bu bezmden olmaz cüdā
'Ālem-i ecsāma cāri eylemiş hükmün Hudā
Devr eder cevvēleāsā neş'e-i şahbā-yı rūḥ⁸⁸³

XI

Na't-ı evşāfiñ olupdur 'ālem içre bī-dirīg
Anı inkār eylemez her vechle ehl-i belīg
Dā'imā taşdıḳ eder mefhūmunı ehl-i "yezīg"⁸⁸⁴
Levh-ı dīvān-ı kazādan intihāb olmuş Belīg
Reng-i mazmūnıyla pürdür şafḥa-i ḡarrā-yı rūḥ

43. BU DAḤİ [TAḤMİS-İ 'ABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ BELİĠ EFENDİ]⁸⁸⁵

Mef'ülü mefā'ilün mef'ülü mefā'ilün

I

Gel gör de o dil-dārı yokdur aña bir ḳādiḥ
Bāzār-ı maḥabbetde çokdur hem aña mādih
Ġavvāş-ı ḥaḳīḳatdir deryāya verüp rāyih
Her vechle eṭvārı sâ'irlerine rāciḥ
Bir şūḥ-ı cihān gördüm dil-ber dēmege şālīḥ

⁸⁸³ SA'da bu bendin mısra'larının sıralaması düzensizdir. Mısra'lara numara verilerek düzenli sıralamasına işaret edilmiştir.

⁸⁸⁴ Yezīg: "eğrilmeye yüz tutmuş". Tamamının meâli "Andolsun ki Allah, müslümanlardan bir gurubun kalpleri eğrilmeye yüz tuttuktan sonra, Peygamberi ve güçlük zamanında ona uyan muhacirlerle ensarı affetti. Sonra da onların tevbelerini kabul etti. Çünkü O, onlara karşı çok şefkatli, pek merhametlidir." olan Tevbe sûresi 117. âyetten kısmî iktibastır.

⁸⁸⁵ SA, s. 66; 18. Yüzyıl Şairlerinden Belīg Mehmed Emîn Dīvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II, G. 30., s. 135-136.

II

Cevvāle gibi dā'ir ol āteş-i pür-berkîñ
Yandırdı dil [ü] cānı pervāne gibi şevkîñ
Āfākı tutup dā'im 'ālemde olan zevkîñ
Gitdikçe ziyād oldu göñlümde teb-i 'aşkıñ
*Her āteşe dāmendir cünbişle leb-i nāşih*⁸⁸⁶

III

Taglandı bütün cānım kan coşdı bu çeşmimden
Tır-i nigeñiñ her dem gelmez baña haşmımdan
Merhem uşanur aḥir bu zaḥme-i cismimden
Derd-i dili gösterdim hep revzen-i zaḥmımdan
Keşf olmaz idi ḥālim lutf eylemese cāriḥ

IV

Ol çeşm-i dil-ārāya oldukça kışıñ sācid
Miḥrāb-ı imāmetde vā'iz olamaz 'ābid
Gördükçe ruḥ-ı ālîñ söyler bir iki şāhid
*Ebrū ile ḥaṭṭ-ı leb bir kıṭ'ada dü zāhid*⁸⁸⁷
Ma'nāsı anıñ gāyet erbāb-ı dile vāzıḥ

V

Çün çıkdı ḥaṭṭ-ı sebzi gülzār-ı 'izārında
Mānend-i benefşezār ol rūy-ı bahārında
Emşāli bulunmaz kim her cār u diyārında
Bak ḥaṭṭ-ı gubārīye ruḥsārı kenārında
Bu fende anı yazmaz hīç vechle bir şāriḥ

VI

Bu dār-ı küdüretde yok zerre kadar lezzet

---

⁸⁸⁶ Her: Bu D.

⁸⁸⁷ kıṭ'ada dü: kıṭ'adur ey D.

‘Aşk ‘âlemine gel bak var anda meger şafvet
Bu dār-ı sa‘âdetden feyz almak ise kat kat
Sulţān Muḥammedde seyr eyle Belġ elbet
Der-beste ise gönliñ anda bulunur fātih

HĀ’ HARFİ

44. NĀBĪ-İ MERḤŪMUÑ DĪVĀN-I BELĀĠAT ‘UNVĀNLARINDA MŪṬĀLA’A-GŪZĀR-I ‘ACZİ OLAN ĠAZEL ṬARAF-I ‘ACZİM TANZİM EDİLEN MUḤAMMESİ BER-VECH-İ ĀTĪ TAḤRİRİNE MŪBĀDERET KILINMIŞTIR⁸⁸⁸

Fe’ilātün fe’ilātün fe’ilātün fe’ilün

I

Bütün āfākı tutup şa‘şa‘a-i heybet-i Şeyḥ
Şıgamaz yer yüzine salţanat-ı ḥaşmet-i Şeyḥ
Ser çeküp nüh feleke mähîçe-i rü’yet-i Şeyḥ
Ser-i bāmında sipihriñ çalınur nevbet-i Şeyḥ
Çarḥa güncide degil dā’ire-i devlet-i Şeyḥ

II

Şeb-i mi‘rāc-ı risāletde o dil-i āgāhıñ
Baş egüp öptigidir pāy-ı Resüllüllāhıñ
Ol zamāndan berüdüz ḥazret-i şāhenşāhıñ
Faḥrdır gerdenine cümle-i ehlu’llāhıñ
Ḳadem-i meymenet-endūḥte-i ‘izzet-i Şeyḥ

III

Nūr-ı Ḥaḳ zāhir olup şafḥa-i mir’ātında
Meş‘al-i reh-güzārı nūr-ı şuhūdātında

⁸⁸⁸ AT, s. 186-188; *Nabi Divanı I*, K. 27., s. 159-160.

Hāme cevlanda iken gerçi sünūhātında
Şeyh İbnü'l-'Arabî yazdı Fütūhātında
Muşhaf içre ve hüve'l-Kāhir imiş āyet-i Şeyh⁸⁸⁹

IV

Hāver-i bāriqa-i şöhreti hālā bāhir
Maṭla'-ı çarḥ-ı tecellāda çü 'aql-ı 'āşir
Pençe-i kudretine gerçi hālā'ık dā'ir
Nāmını eylediler tesmiye 'Abdulkādir
Eyledi zīr-i taşarruf felek[i] Hāzret-i Şeyh

V

Yaradup Hāzret-i Hāk kendi şıfātında gibi
Göremez çeşm-i cihān bir daḥi zātında gibi
Feyz-baḥş olmadadır 'ahd-i şebātında gibi
Hāl-i mevtinde daḥi hāl-i ḥayātında gibi
Ėder imdād-ı taşarruf eşer-i himmet-i Şeyh

VI

Maṭlabıñ olsa eger gel gidelim Bağdāda
Kuvve-i luṭf u kerem neyl-i emel āmāde
Sözüm işbātına ḥācet degil istişhāde
İstiğāşe edecek lā-bud erer imdāda
Kümmelīn içre budur şöhret-i ḥāşşiyet-i Şeyh

VII

'Ālem-i sifle ḳadem başdı bu 'ulviyyet ile
Sāl-i 'aşḳ içre zuhūr etdi bu māhiyyet ile
Ber-kemāl oldı bu cem'iyyet ü ḥayşiyet ile
Cem'-i ḳuṭbiyyet ü ferdiyyet ü gavşiyet ile

⁸⁸⁹ hüve'l-Kāhir: hüve'l-kādir D.

Se sūtūn ūzre tūrur bārgēh-i rif'at-i Şeyh

VIII

Ḥastegāna edemez çāre ḥakīm-i Suḵrāt
Āstānından alur anlara dārū-yı necāt
Kīmyā-yı nazar ile dirilür her emvāt
Yād-ı ismiyle bulur mūy-ı beden tāze ḥayāt
Beñzemez āḥare şān u şeref [ü] şevket-i Şeyh

IX

Her kimiñ var ise ḳalbinde hemān 'aḳd-ı merām
Yüz sürüp dergehine ḳılsa eger 'arż-ı mehām
Açılur gonçe-i maḳşūdı eder istişmām
Dünyevī uhrevī āmāli olur cümle temām⁸⁹⁰
Nābiyā bir nazar eylerse eger Ḥazret-i Şeyh⁸⁹¹

45. TAḤMĪS-İ 'ABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ BELĠĠ
RAḤMETÜLLĀHⁱ⁸⁹²

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Seb'a-i seyyāre vü encüm olup aşḥāb-ı çarḥ
Ḳaplamışken gerdēn-i maḥlūḳa hem ḳullāb-ı çarḥ
Teşnegān-ı dehr içē şimdengerü hoş-āb-ı çarḥ
Mihr ü mehdīr sīm ile zerrīn iki mīzāb-ı çarḥ
'Ālemi sīr-āb eder envārdan seyl-āb-ı çarḥ

⁸⁹⁰ *āmāli: āmālūñ D.*

⁸⁹¹ *bir: Yek D.*

⁸⁹² SA, s. 135-136; 18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II, G. 34., s. 140-141.

II

Dil-ber ister 'āşıkıñ her dem ciger-kan oldıgın
Bā'ış-i giryān olan her laḫza sūzān oldıgın
Hem gürūh-ı 'āşıkānda āh u efġān oldıgın
İster erbāb-ı diliñ hemvāre giryān oldıgın
Gālibā seyl-āb-ı eşk ile döner dōlāb-ı çarḫ

III

Dā'imā bend-i 'alāyıkdan ümīdiñ gel de kes
Tesviye olmaz umūruñ gelse biñ feryād-res
Saña kāfīdir bu beytiñ cümle-i maẓmūnı bes
Bir muḳadder vaḳti var her emriñ olmaz pīş ü pes
Dā'imā düşmez ḳazā destinden usturlāb-ı çarḫ

IV

Yār-ı meh-rū burc-ı Delve girdiği dem cūy-bār
Cūşa gelmekle eder rüy-ı zemīni lālezār
Mihr-i tābān çün Ḥamel burcunda étdikçe ḳarār
Açılır güller şitā vaḳtinde mānend-i bahār
Rüy-ı cānān olsa bir gün mihr-i 'ālem-tāb-ı çarḫ

V

Māh u ḫurşīdiñ sipihri şāḫib-i idrākdir
Tīre şebde reh-nümā-yı zümre-i ġamnākdir
Şu'le-i cevvēle tek devrānları çālākdir
Ma'bedi ḫayli nücūmuñ künbed-i eflākdir
Mihr ü meh ḳandīl aña ḳavs ü ḳuzaḫ mihrāb-ı çarḫ

VI

İşbu güftārıñ hemān taḫsīne şāyān büsbütün
Çün şimāḫ-ı ehl-i eflāke varınca hem bütün
Kātib-i Ḳudret édüpdür ḫüsn-i evşāfiñ füzün

*Rûyınıñ vaşfinda bir ra'nâ gazel yazdım bugün*⁸⁹³

Şafha-i hurşide tahrîr eyledi küttâb-ı çarh

VII

Şankî sükkân-ı felek endi zemîne bi'l-'umûm

Mevlevî âyînini icrâ eder Monlâ-yı Rûm

Hem çerâğân olmak üzere çok fîrûzân oldu mûm

Bir donanma var Belîğâ cem' olup hayl-i nücûm

*Gêce At Meydânına meş'al yakar meh-tâb-ı çarh*⁸⁹⁴

DÂL HARFİ

46. MEVLÂNÂ NÂBÎ EFENDÎ MERHÛMUÑ ZİRDE MUḤARRAR TEVḤİD-NÂME-İ PESENDİDELERİ ÜZERİNE 'ABDURREZZÂK AĞA'NİN YAZILAN TAḤMİSİDİR⁸⁹⁵

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

I

Çıkar evc-i 'alâya sayhagerdir halka-i tevḥîd

Zemîn ü âsmâna şu'leverdir halka-i tevḥîd

Hemîşe sâbit ü seyyârelerdir halka-i tevḥîd

Sipîhr-i himmete devr-i kamerdir halka-i tevḥîd

Riyâz-ı cennete havz-ı şekerdir halka-i tevḥîd

II

Ta'ayyüş etmek üzere anlara hep vèrilen ni'met

Nüzûl eyler semâdan anlara mâ'ide-i rahmet

Hemîşe mu'ciz-i 'İsâ gibidir anlara rağbet

⁸⁹³ *bir ra'nâ: ra'nâ bir D.*

⁸⁹⁴ *at: gök D; SA'da bu bendin mısralarının sıralaması düzensizdir. Mısralara numara verilerek düzenli sıralamasına işaret edilmiştir.*

⁸⁹⁵ SB, s. 19-22; *Nabi Divanı I*, G. 48., s. 491-492.

Gelen mihmānın eyler sīr-çeşm-i ni 'met-i vaḥdet⁸⁹⁶

Fenā şahnında ḥ 'ān-ı mā-ḥazardır ḥalka-i tevḥīd

III

Muşaykaldır vērir dā'im derūn-ı sālīke şafvet

Vērir her zıkr ü fikri tīnet-i efkārına rağbet

Ḳad-i mümtāzına vèrmek içün şām u seḥer zīnet

Ten-i zerrīn ü sīm-i eşkden yapmış Yed-i Ḳudret

Miyān-ı şāhid-i feyze kemerdır ḥalka-i tevḥīd

IV

Odur bir mürşid-i kāmīl cihānıñ ḳuṭb-ı aḳṭābı

Maşūn eyler menāhīden bütün aşḥāb u [a]ḥbābı

Açıḳdır zümre-i erbāb-ı 'aşḳa bāb-ı miḥrābı

N'ola mahfūz olursa āteş-i 'ālemden aşḥābı

Cihād-ı ekber-i nefse siperdir ḥalka-i tevḥīd

V

Żiyā-yı zīver-i zıkr-i celālī düşdi āfāḳa

Şeb-i zulmet-firūzı döndürür her şubḥ-ı eflāḳa

Füyūzātı sezādır yazıla bi'l-cümle evrāḳa

Vērir zīver ḥitām-ı nāme-i a 'māl-i 'uşşāḳa

Nigīn-i dil-nişīn-i nāmverdir ḥalka-i tevḥīd

VI

Ḳurulmuş ḥalka-i zıkr-i cemālī rūy-ı ḡabrāda

Dıraḥt-ı pür-semerdir ravza-yı dünyā vü 'uḳbāda

Çıkar evc-i semāya naḳş olunca ṭāḳ-ı 'ulyāda

'Araḳ her bergine mānend-i şeb-nem olmuş üftāde

Nesīm-i āḥ açmış verd-i terdir ḥalka-i tevḥīd

---

⁸⁹⁶ mihmānın: mihmānıñ SB.

VII

Olur mi' mār-ı fikriyle dil-i virāneler ta'mīr
Hemān envār-ı zikriyle dil-i zulmet-zede tenvīr
Sezādır eylemek ta'rīfni bu beyt ile tefsīr
Dımāğ āşūfte-i 'aşkıñ meşāmuñ ètmege ta'fīr
Medār-ı micmer-i 'ud-ı eşerdir halka-i tevḥīd

VIII

Bu zikr ü fikre her kim ger éderse qalb ile ülfet
Füyüzātıñ görür qalb-i şanavberde hemān kıllet
Vérir her bir fu'ād-ı 'āşıkā her vechile şafvet
Teşāvīr ile tezyīn eylemiş şūretger-i ḥikmet
Döner şem'-i maḥabbetle fenerdir halka-i tevḥīd

IX

Ṭarīkatda olan dād u sited 'ayn-ı kerāmetdir
Derūnı maşrıq-ı envār-ı ḥurşīd-i hidāyetdir
Hemīşe sālikiñ sermāyesi dā'im 'ibādetdir
Sevād-ı çār-sū-yı cān-fürūşān-ı maḥabbetdir⁸⁹⁷
Anıñcün dest-ber-dest-i digerdir halka-i tevḥīd

X

Göñül Mecnūn gibi tā düşmese kūh u beyābāna
Yakılmazsa şu'ā'-ı zikr ile mānend-i pervāne
Érişmez maṭlab-ı maḫşūd içün bir gūne cānāna
Girilmez girmeyince mesned-i vālā-yı 'irfāna
Sarāy-ı 'ālem-i ma'nāya derdir halka-i tevḥīd

XI

Ne şūret ne heyūlā ne 'arāz ne qābil-i taşvīr

---

⁸⁹⁷ çār-sū-yı: çārşū-yı SB.

Mücerred pertev-i nūr-ı Hudadır eylemiş tenvîr
Ne mümkündür kâlemler eylemiş evşâfını taḥrîr
*Fezâ-yı feyzde burc-ı bedenle bâni-i taḳdîr*⁸⁹⁸
Binâ etmiş ḥisâr-ı mu'teberdir ḥalka-i tevḥîd

XII

Olup tevḥîd-i Bârî bu cihânın şâh-ı mümtâzı
Çıkar evc-i 'alâya şayḥa-i gül-bang-i âvâzı
Hemân pervâz eden cevî-i hevâda murğ-ı şehbâzı
*Olup pâ-kûb-ı cām-ı mâ-sivâ mest-i ser-endâzı*⁸⁹⁹
*Leb-i peymānede ḥûn-ı cigerdîr ḥalka-i tevḥîd*⁹⁰⁰

XIII

Bu bir baḥr-i dıraḥşândır füyûzâtı olup incü
Seyâhatde olan sâliklerin virdin eder yâ hû
Nişâr-ı gevher-i taḥsîne şâyân bir ḡazeldir bu
Dür-i ma'nâ ile cîbi olur ḡavvâşınıñ memlû
Meger gird-âb-ı baḥr-i pür-güherdir ḥalka-i tevḥîd

XIV

Kimi bu zıkr ile meczûb olup cûş u ḥurûş eyler
Bu ḥâletde olan her münkiri dâ'im ḥamûş eyler
Kimi kim şevḳ-ile ol bâde-i tevḥîdi nûş eyler
Miyân-ı âteş-i tāḳat-güdâz-ı ḡamda cûş eyler
Miḡâl-i bûte-i pür-cûş-ı zerdîr ḥalka-i tevḥîd

XV

'İbâdet etmek üzre hem bıraḳma ḳuṭb-ı aḳṭâbı
Ḥarâretle bürûdun maḥviniñ hem selb-i icâbı

⁸⁹⁸ *burc-ı beden: burc u beden D.*

⁸⁹⁹ *Olup: Olur D.*

⁹⁰⁰ *peymānede: peymāne-i D.*

Hemîşe halka-i tevḥîde girmek oldu esbâbı
Zemistân-ı riyâ vü zühd-i bârid def'ine Nâbî
Tenûr-ı âteşin-i pür-şererdir halka-i tevḥîd

47. SELÂMÎ EFENDİNİN NA'T-I ŞERİF[İ] ÜZERİNE 'ABDURREZZÂK AĞA TARAFINDAN TAḤMÎS EDİLMİŞTİR⁹⁰¹

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

I
Hak Te'âlâ nâşib-ı çarḥ-ı berîndir bî-meded
Râfî'-i nüh âsmândır gece gündüz bî-'amed
Enbiyâdan zât-ı pâkiñ kâdrin etti ser-bülend
Ey kelîm-i lî ma'-Allâh maḥrem-i sırr-ı aḥad
V'ey nedîm-i bezm-i ḥâşu'l-ḥâş-ı "Allâhu's-Şamed"⁹⁰²

II
Halk olunduñ rûz-ı evvel cevher-i yek-dânededen
Aldıñız nûr-ı risâlet gerçi Hak subḥânededen
Cism-i âdem oldığı'çün ḥâk-i miḥnet-ḥânededen
Şuretâ mişl-i beşersin gerçi toğduñ anadan
Fazlıña nisbetle lâkin küfvüñ olmaz bir aḥad⁹⁰³

III
Cebhe-i rüyundadır feyz-i ḥafî nûr-ı celî
Dâ'imâ âyîne-i ḥurşîdi eyler müncelî
Çeşm-i 'âlem görmemişken sen gibi bir ecmeli
Zâhirâ cismâni lâhûta 'urûc ettiñ velî

⁹⁰¹ SA, s. 2; Dîvân-ı Selâmî (İnceleme-Metin), G. 50., s. 344.

⁹⁰² "Allah Samed'dir (Her şey ona muhtaçtır. O, hiçbir şeye muhtaç değildir)" (İhlâs, 112/2)

⁹⁰³ küfvüñ: küffen D; küfüv^{en} aḥad: "Hiçbir şey ona denk ve benzer değildir". Kur'ân-ı Kerîm İhlâs sûresinin 4. âyetinden kısmî iktibastır.

Her demiñde ma'nevî mi'râciña yok hadd u 'ad

IV

Çıkdıñız mi'râc-ı 'arşa êtdiñiz şâ'im rükû'
Sâkinân-ı çarh-ı gerdün oldılar nâ'im rükû'
Kıpladı bi'l-cümle mülk ol vechle kı'im rükû'
Kıble-i vechiñ görüp kavseyn êder dâ'im rükû'
Sidre dīvân-ı şerîfiñde kıyâma çekdi kad⁹⁰⁴

V

İhtiyârlık dâ'im eyler men'-i hîdmet yâ Resûl
Her muvaḥḥid mü'min ister istiṭâ'at yâ Resûl
İşbu na't-ı 'âcizî eyler şehâdet yâ Resûl
Vaşf-ı pâkiñdir Selâmîye selâmet yâ Resûl
Söylerim haddimce na'tıñ ḥâk olunca bu cesed

48. BU DAḤÎ MERḤŪM ŞEYḤ SELÂMÎ EFENDİNİŇ NA'T-I ŞERÎF-İ NEBEVÎ[Sİ] ÜZERİNE 'ABDURREZZÂK AĞA ṬARAFINDAN TAḤMÎS ÊDİLMİŞDİR⁹⁰⁵

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

I

Böyle ser-keş nefsimiñ yokdur penâhı kıl meded
Cism-i zârı kaplamışdır her menâhî kıl meded
Bunları görmek içün yokdur nigâhı kıl meded
Kalmışım gird-âb-ı nefis içre İlâhî kıl meded
Kıl meded ey pâdşâhlar pâdşâhı kıl meded

⁹⁰⁴ şerîfiñde: şerîfiñden D.

⁹⁰⁵ SA, s. 11-12; Dīvân-ı Selâmî (İnceleme-Metin), G. 48., 342.

II

Ëtmedim bir dem ferāgat dil-ber-i hūbāndan
Aķmadı eşk-i nedāmet dīde-i giryāndan
Hem ümīdim ber-kemāldir raķmet-i Yezdāndan
Bir dakīķa sā'atim fevt étmedim 'ișyāndan
*Hep ģaķāsıyla geķirdim sāl ü māhı kıl meded*⁹⁰⁶

III

Nūr-ı vaķdet ķaplamışdır levĥa-i vicdānımı
Bir muvaĥĥid mü'minim dā'im görürür efgānımı
Ĥazret-i Ĥaķdan ümīd étsem n'ola ģufrānımı
Ĥā' b-ı ģaķlet perde çekdi görmedim 'ișyānımı
*Ĥılmadım inșāf-ıla hīķbir gün āhı kıl meded*⁹⁰⁷

IV

Cürm ü 'ișyān ķaplamışken perde-i ķasvet ile
Var ümīdim cism ü cānı şayķal-i raķmet ile
Pāk eder zāt-ı risāletde olan raģbet ile
Ĥatre olmaz raķmetiñ deryāsına nisbet ile
Kūh-ı Ĥāf olsa Selāmīniñ günāhı kıl meded

49. ĠAZEL-İ SÜLEYMĀN RĀCĪ ERBİLLİ TAĤMĪS-İ 'ABDURREZZĀĤ AĠA⁹⁰⁸

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

⁹⁰⁶ ģaķāsıyla: ģaķā ile D.

⁹⁰⁷ Bu beyitten sonra *Dīvān-ı Selāmī*'de olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:

'Arşā-ġāh-ı ģaşrde kālā-yı dest-āvīz-i cān

Seyyi'ātu deķteri rūy-ı siyāhı kıl meded

⁹⁰⁸ SB, s. 33-34.

I

Güzel bir şehrdir Bağdād içinde dā'imā zühhād⁹⁰⁹

Olup murğ-ı dili münkād o şehriñ dāmına muğād

Anı sayd eyleyen şayyād inanmam eyleye dil-şād

Ḳafes kaydındayım feryād fiğān u nāle-i bīdād

Ḳafesden kıl beni āzād meded yā sākinü'l-Bağdād

II

Olup her zümre-i 'irfān hemān dergāhıña kurbān

Ki sensiñ vākıf-ı subhān devā-yı derdime Nu'mān

Seniñ bīmāriñam èy cān devā almaḵ içün her ān

Hemīşe eylerim efgān n'olur kılsañ baña dermān

Ṭabīb-i cümle ins ü cān meded yā sākinü'l-Bağdād

III

Hemān 'aşkıñla meşhūnem kapuñda gerçi merhūnem

Bu [hāle gerçi] memnūnem hemīşe bende-i dūnem

Saña her lahza meftūnem devā-yı luṭfa maḵrūnem

Ki çokdan zār u maḥzūnem bilürsiñ dīde pür-hūnem

Seniñ 'aşkıñda mecnūnem meded yā sākinü'l-Bağdād

IV

Ne 'ālī beldedir Bağdād içinde var olan 'ibād

Olup dergāhıña münkād alınca rütbe-i irşād

Niyāz erbābı eyler yād hemīşe nāmıñı ta'dād

Èderse kimse istimdād erişir himmetiñ çün bād

Baña 'avn ile kıl dil-şād meded yā sākinü'l-Bağdād

V

Ḥarābāt ehliyem her bār egerçi olmadım hüşyār

⁹⁰⁹ El yazmada bu mısraın başında “ne” kelimesi yazılıdır.

İşim düşvârdır bisyâr cihânda sensiñ ey serdâr
Bu ‘âlemde ferîd eṭvâr hemîşe vâkıf-ı esrâr
Benim ‘âşî-i bed-kirdâr işimdir fî ‘l-i nâ-hemvâr
Bu cürm ile beni kırtar meded yâ sâkinü ‘l-Bağdâd

VI

Zamân geçdi sefâhatde kuşûrum var ‘ibâdetde
Kalırsam ger bu hâletde yüzüm yok vâkt-i hâcetde
Emel edim risâletde dem-i maḥşer şefâ‘atde
Gêce gündüz dâlâletde perişânım nedâmetde
Şeft‘im ol kıyâmetde meded yâ sâkinü ‘l-Bağdâd

VII

Cihânda sensiñ ey şebbâz hevâ[da eyleyen] pervâz
Kimiñ başında kondırsa olur devletlü bir serbâz
Hele vird-i zebânımdır bu beyti eylerim ibrâz
Hemîşe şâhib-i i‘zâz Hudâ kılmış seni mümtâz
Şeherler eylerim yâ Bâz meded yâ sâkinü ‘l-Bağdâd

50. TAḤMÎS-İ TÜRKÎ BER-ĞAZEL-İ MEVLÂNÂ ḤÂLİD KUDDÎS^E SIRRUH^{U910}

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

I

Şem‘dân-ı bezm-i gerdün gerçî pur-revğan buved
Hîç kes şem‘eş nedîd tâ-şubḥ-dem rûşen buved
Ḥâne-i gerdün egerçî cây-ı merd u zen buved⁹¹¹

⁹¹⁰ AT, s. 32-33; Mevlânâ Halid-i Bağdâdî, *Divan*, Tercüme ve Şerh: Abdulcabbar Kavak, Semerkand Yay., İstanbul 2013, G. 25., s. 348-352.

⁹¹¹ Aslında ilk beyit bu şekilde tahmis edilmiştir:
“Cây-ı emniyyet degildir işbu çarḥ-ı bî‘amed
Pâydar olmaz içinde gece gündüz bir aḥad

Sāye-i ın hargeh-i nīlī kirā me 'men buved⁹¹²

Yā der-īn dunyā kucā āsāyiş-i yek ten buved⁹¹³

II

Devredince devr-i 'ālemde sipihr-i pūr-fesād

Tīşe-i kahr u sitemle yıkdı çok şehr ü bilād

Bir zamān kırtulmamışdır dest-i cevrenden 'ibād

Gerdīş-i gerdūn hezārān hānedān ber-bād dād⁹¹⁴

Ne hemīn bed mihriyeş bā-tust yā bā-men buved⁹¹⁵

III

Nice Keykāvusla Dārā çok selātīn-i güzīn

Muhteşem bir tavr-ıla üstünde olmuşken mekīn

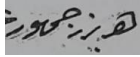
Pençe-i dest-i felekle tarmār oldı yakīn

Çeşm-i 'ibret ber-guşā vu tāk-ı Kistrā-rā be-bīn

Perde-dāreş 'ankebūt u cuğd nevbet-zen buved⁹¹⁶

IV

Her şehensāh-ı mu'azzam her vezīr-i ercūmend

Her .... cumhūr-ı 'ālem her şeh-i himmet bülend

İçdiler cām-ı memātı gitdiler pūr-derdmend

Pādşāhānī kī ber-evreng-i zerrīn hufte'end⁹¹⁷

Nīk be'nger tā kucāşān menzil u mesken buved⁹¹⁸

Böyle güftārı görünce söyler erbāb-ı hīred", ancak daha sonra bu üç mısraın üstü çizilerek yukarıda yer alan mısralar eklenmiştir.

⁹¹² *hargeh-i: hırke-i D.*

⁹¹³ "Mavi renkli bu çadırın gölgesi kimin sığınağı olur? Ya da bu dünyanın neresinde bir tek insanın huzuru gerçekleşir?"

⁹¹⁴ *hānedān: hāne rā D.*

⁹¹⁵ "Feleğin devranı, binlerce soyluyu mahvetti. Onun mürüvvetsizliği sana veya bana karşı değildir."

⁹¹⁶ "İbret gözünü aç ve Kistrā'nın sarayını gör, kapıcısı örümcek ve davulcusu baykuş olmuştur."

⁹¹⁷ *Pādşāhānī: şehriyārān D.*

⁹¹⁸ "Altın tahtlarda yatan padişahlara iyi bak, şimdi onlara neresi mesken olmuştur."

V

Âdemi halk  tdigi'    n h kdan z t-ı  l h
Cevher-i c ndan bu h ke eyle h rmetle nig h
Her zam n r y-ı zem ne sen da ı b -i tib h
*P  be-h k  heste nih H lid ki  n h k-i siy h*⁹¹⁹
*Ez-g b r-ı ha  -ı meh-r y n-ı s m n-ten buved*⁹²⁰

R ' HARF 

51. MU HAMMES-  'ABDURREZZ K A A BER- GAZEL-  FUZ L ⁹²¹

Mef ' l n mef ' l n mef ' l n mef ' l n

I

Cen b-ı Fa r-  ' lem r z-ı ma  erde mu' nimdir
Mu ibb-   l-  Beyt olmak benim erk n-  d nimdir
Bu ma la'la seni ta'rif  den fikr-  rez nimdir
G b r-ı secde-  r hi  ha -ı lev -  ceb nimdir
S c d-  dergehi  serm ye-  d ny  v  d nimdir

II

 ay li  dildedir z kr-  Cel li  vird-  efv h m
Olupdur ta tg h-  h tır mda b 'i -  c h m
Bu y zden in ir f  tmez t r k-  istin dg h m
Eger 'azm-  reh  tsem  ev k-  va lı  h di-  r h m
*Eger  r m hem  utsam  ayali  hem-ni  nimdir*⁹²²

III

Cih n ba dan ba a oldu benim  ank  g list n m

⁹¹⁹ *h k-i siy h*: seyy re h k D.

⁹²⁰ "Halid, aya ını yava  a yere bas,    nk  bu yery z  g m   tenli ve ay y zl lerin topra ıdır."

⁹²¹ SA, s. 89; *Fuz l  T rk e Divan*, G. 102., s. 226.

⁹²² *Eger*: *Ve ger* D.

Bu gülşenden hazān çıkdı açıldı verd-i hāndānım
Hübüb eyler meşām-ı cānıma ey mihr-i raḥşānım
Hevā-yı ravza-i kūyuñ bahār-ı gülşen-i cānım
*Nihāl-i kāmetiñ serv-i revānıñ yāsemīnimdir*⁹²³

IV

‘İkāl-i dil için ol ‘urve-i ḥabliñ dirīğ étme
Göñül bağlamak ister rişte-i ‘adliñ dirīğ étme
Zaḥımdār-ı belāyam merhem-i fazlıñ dirīğ étme
Ṭalebkār-ı vişālem müjde-i vaşlıñ dirīğ étme
*Ki ol müjde feraḥ-baḥş-ı dil-i endüh gīnimdir*⁹²⁴

V

Ḳulum derken baña el-ḥaḳ ne hoş gündür baña ol söz
Teğanniyle mühezzez mişl-i kânündür baña ol söz
Mişāl-i va‘de-i bāb-ı humāyündür baña ol söz
Serīr-i salṭanat zevkından efzündür baña ol söz
*Ki lutf ile dēmişseñ bir gulām-ı kemterīnimdir*⁹²⁵

VI

Dem-i fūrkatde gerçi görmüşüm çok kerre rü’yāsıñ
Biḥamdillāh ziyāret eyledim kūy-ı dil-ārāsıñ
Hemān çeşm-i meserretle görünce bāb-ı vālāsıñ
*Çıkardı zevk-ı vaşlıñ ḥātırımdan ravza pervāsıñ*⁹²⁶
*Sözün kevşer münevver meclisiñ ḥuld-i berīnimdir*⁹²⁷

⁹²³ *serv-i revānıñ*: *servüm ‘izāruñ D*; bu beyitten sonra *Fuzûlî Türkçe Divan*’da olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:

Yakīnūmdür ki maḳşūdum olur ḥāşıl saña yetsem
Bi-ḥamdi ‘llāh maña senden yaña reh-ber yakīnūmdür

⁹²⁴ *kî*: *kim D*.

⁹²⁵ *ile*: *ilen D*.

⁹²⁶ *Çıkardı*: *Götürdi D*.

⁹²⁷ Bu beyitten sonra *Fuzûlî Türkçe Divan*’da olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:

Maña yüz gösterür her lâḥza yüz miñ şāhid-i devlet
Çu mir’āt-i ruḥuñ manzūr-i çeşm-i pāk-bīnūmdür

VII

Cihân-ı fâniniñ yokdur yüzünde bâki bir revnak
Beķā istek eden lâzım gelür terk-i fenâ kılmak (?)
O dil-dâr-ı melâhat-perveri görmek için mutlak
*Berî oldı Fuzûlî ğayrdan ol dil-rübâ ancak*⁹²⁸
Enîsim mûnisim yârım nigârım nâzenînimdir

52. TAĞMİS-İ ‘ABDURREZZÂĞ AĞA MEVLÂNÂ CENÂB-I FUZÛLÎ EFENDİ⁹²⁹

Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün

I

Mest-i şahbâ-yı elestem ‘âlem-i kübrâ nedir
Dest-i sâķide müdevver sâğar-ı minâ nedir
Neş’emend-i cām-ı Cemşîdem şeh-i Dārâ nedir
*Böyle ser-mestem ki idrâk etmezem dünyâ nedir*⁹³⁰
Ben kimem sâķi olan kimdir mey-i şahbâ nedir

II

Ol nigârın matbağından ħ’ân-ı in’âm isterem
Bârgâh-ı devletinden luğ u ikrâm isterem
Ser-firâz olmak için zann etme bir nâm isterem
Gerçi cânândan dil-i şeydâ için kâm isterem
Şorsa cânân bilmezem kâm-ı dil-i şeydâ nedir

III

Rü’yet-i dil-dâra karşı var iken dilde Ėayâl

⁹²⁸ *oldı: oldum D.*

⁹²⁹ SB, s. 22-23; Muhammet Nur Doğan, *Fuzulî Leylâ ve Mecnun (LM)*, 6. baskı, Yelkenli Yay. İstanbul 2010, s. 498.

⁹³⁰ *Böyle: Eyle LM.*

Gösterir mir'ât-ı dilden şüret-i hüsn-i muhāl
Ba'd ez in bu mısra'ın ibrâzına yokdur mecāl
Vaşldan çün 'âşıkı müstağnî eyler bir vişāl
'Âşıka ma 'şûkdan her dem bu istignā nedir

IV

Mescid-i cehd ü riyā içre olan 'âkif degil
Menzil-i maşşûdı dâ'im bilmeyen kâ'if degil
Bu dil-i bîmāreye merhem süren rā'if degil
Hikmet-i dünyā vü mā-fîhā bilen 'ârif degil
'Ârif oldur bilmeye dünyā vü mā-fîhā nedir

V

Gülşen-i 'ālemde bülbül içmedi gül şeb-nemi
Hark olan pervānedir fānūs-ı şem'in hem-demi
Bunlar olmuşken hemîşe her belânın aqđemi
Âh u feryādın Fuzûlî incidipdir 'ālemi
Ger belā-yı 'aşk ile hoşnûd iseñ gavgā nedir

53. MUHAMMES BER-ĞAZEL-İ FUZÛLÎ⁹³¹

Mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün

I

Bu çarhın inqılâbın encüm-i seyyār olandan şor
Ezā-yı Yusûfi ol ihve-i ğaddār olandan şor
Gül-i gülzār-ı hārın bülbül-i tayyār olandan şor
Şifā-yı vaşl kadrin hecr ile bîmār olandan şor
Zülâl-i zevk şevkîn teşne-i dîdār olandan şor⁹³²

⁹³¹ SA, s. 131-132; Fuzûlî Türkçe Divan, G. 84., s. 208.

⁹³² zevk şevkîn: şevk zevkîn D.

II

Raķīb-i bed-şıfātla dā'imā gel güftügü étme
Şaķın sırrıñ düşürme dillere anlarla oturma
Suhan bir cevher-i nā-yābdır aġyāra duyurma
Lebiñ sırrıñ gelüp güftāra benden özgeden şorma
*Bu pinhān nükteyi bir vāķıf-ı esrār olandan şor*⁹³³

III

'Ulūmuñ ģadrini nerden bilür her bir gelen cāhil
Maħabbet 'āleminde cān vèren ancaķ éder hāşıl
Bunı idrāk éden yokdur meger bir 'āşık-ı kāmıl
Gözi yaşlılarıñ hāliñ ne bilsün merdüm-i ģāfil
Kevākib seyrini şeb tā seher bīdār olandan şor

IV

Ayaķ çek bezm-i 'işretten şarāb u cām-ı sāġardan
Hemīşe ģaflet étme ģamze-i enzār-ı dil-berden
Yanaşma semtine dā'im hāzer kıl mest olanlardan
*Ĥabersiz olma fettān gözleriñ kaydın çekenlerden*⁹³⁴
Ĥabersiz mestler bī-dādını hüşyār olandan şor

V

Yanup pervāneāsā şem'îne cümle per ü bālim
Egerçi micmer-i nār-ı cefāda yokdur emşālim
Bugün idbāra döndi tālī'-i ferħunde-iķbālim
Ĥarāb-ı cām-ı 'aşķım nergis-i mestiñ bilür hālim
Ĥarābāt ehliniñ aĥvālını ģammār olandan şor

VI

Geçüp mey-ĥāne-i 'aşķıñda her dā'im meh ü sālīm

⁹³³ nükteyi: nükteni D.

⁹³⁴ kaydın: cevrin D.

Reh-i 'aşkıñda şarf étdim metā'-ı naqd ü aqvālim
Bu 'işret-hāne-i hestīde yokdur başka emvālim
Ġamiñdan şem' tek yandım şabādan şorma aḥvalim
Bu aḥvāli şeb-i hicrān benimle yār olandan şor

VII

Rumūz-ı sırr-ı 'aşkı bilmeyen 'ālemde her cāhil
Der-i mey-hānede mesken dutup mest olmayan 'ātıl
Bu zevk u şevk i idrāk étmeyen dünyāda her zā'il
Maḥabbet lezzetinden bī-ḥaberdır zāhid-i ġāfil
Fuzûlī 'aşk zevk iñ zevk-ı 'aşkı var olandan şor

54. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ FUZŪLİ⁹³⁵

Fā'ilatün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Eski devriñ 'āşık u ma'sūkı el-yevm fānīdır
Ḥüsn ü 'aşkıñ mā-cerāsı anlarıñ destānıdır
Bu cihānıñ şimdi bilmem hangi bir ḥübānıdır
Ol perīves kim melāḥat mülkiniñ sulṭānıdır
*Ḥükm anıñ ḥükmidürür fermān anıñ fermānıdır*⁹³⁶

II

Kays olupdur 'ākıbet dīvāne-i Leylā-yı 'aşk
Ağlamakdan oldı Vāmık ḥaste-i 'Azrā-yı 'aşk
Cümlesi Ferhād u Şīrīnle ma'an efnā-yı aşk
Sürdi Mecnūn nevbetin şimdi benim rüsvā-yı 'aşk
Ṭoġrı dērler her zamān bir 'āşık iñ devrānıdır

⁹³⁵ AT, s. 120-121; *Fuzûlî Türkçe Divan*, G. 86., s. 210.

⁹³⁶ ḥükmidürür: ḥükmi maña D.

III

‘Aşk odıyla cism ü cânım büsbütün yanmış iken
Böyle âteş-ḥānede kim görmeyen nār-ı miḥen
Bir semender māyesidir ḡālibā bu cān u ten
*Lahza lahza gönülüm odundan şererdir kim çıkan*⁹³⁷
*Kaṭre kaṭre göz döken sāḡar sirişkim kanıdır*⁹³⁸

IV

Eksik olmazsa hevā-yı ḥubb-ı cānān farkdan
Tīr-i müjgānı çıkarmam sīne-i pūr-şevkdan
Zahmdār olduğça dā’im ḡamze-i pūr-zevkdan
*Ḥ’ār bakma ger gönül çāk olsa tīg-i ‘aşkdan*⁹³⁹
Kim cünün gülzārınıñ bunlar gül-i ḥandānıdır

V

Āb-ı vuşlat ger gelürse ḥāne-i sūzānıña
Çāre-sāz olmak gerekdir âteş-i hicrānıña
‘Arz-ı istirḥām édüp yüz sür der-i cānānıña
Êy Fuzûlî ola kim rahm éde yār eḡḡānıña
Aḡlagıl zār onca [kim] zār ağlamak imkānıdır

55. TAḤMĪS-İ ‘ABDURREZZĀK AĠA BER-ĠAZEL-İ FUZŪLĪ⁹⁴⁰

Mef’ûlü mefā’îlü mefā’îlü fe’ûlün

I

Dil-dār olanıñ kipriḡi ok kaşı kemāndır
Ol tīr ü kemāna dil-i ‘uşşāka nişāndır

⁹³⁷ şererdir kim: şererlerdür D.

⁹³⁸ sāḡar: şanmañ D.

⁹³⁹ Ḥ’ār bakma ger gönül çāk olsa tīg-i ‘aşkdan: Çākler cismümde tīg-i ‘ışkdan ‘ayb itmeñüz D.

⁹⁴⁰ SA, s. 115-116; Fuzulî Leylâ ve Mecnun (LM), s. 198-200.

‘Aşk âteşiniñ rûzı ‘ayân sözi nihândır
Cân vèrme ğam-ı ‘aşka ki ‘aşk âfet-i cāndır
‘Aşk âfet-i cān oldığı meşhûr-ı cihândır

II

Fürkatde olan kām alamaz zevkdan hergiz
Pervāne daği kırtulamaz harkdan hergiz
Bülbül uçacak gülşen-i pür-şevkdan hergiz
Sûd isteme sevdā-yı ğam-ı ‘aşkdan hergiz
Kim hâsıl-ı sevdā-yı ğam-ı ‘aşk ziyāndır⁹⁴¹

III

Her ‘âşık eder girye ile şāmı seher-hîz
Her dānesi bir eşk-i semendir şerer-engîz
Ser-defter-i ‘uşşāka yazar hāme-i ser-tîz
Her ebrû-yı ham katliñe bir hançer-i hûn-rîz
Her zülf-i siyeh kasdına bir ef’i yılandır

IV

Tezyîn-i cemāl etmededir dil-ber-i zîbā
Her lahza eder ‘âşıkı hem vālih ü şeydā
Zînetger-i meşşâta olan rûy-ı dil-ārā
Yahşi görinür şûreti mehveşleriñ ammā
Yahşi nazar êtdikde ser-encāmı yamandır

V

Kaysıñ bu olan tavrını senden bilürem kim
Vahşiler-ile reh-güzerinden bilürem kim
Cânında eser kalmadığından bilürem kim
‘Aşk içre ‘azāb oldığın andan bilürem kim

---

⁹⁴¹ ‘aşk: ‘aşka LM.

Her kimse ki 'āşıkdır işi āh u figāndır

VI

Her lahza atar sīne-i 'uşşāka çü sehmin
Her 'āşıkā göstermededir ğamze-i hışmın
Maḥv ètmeli ḥāṭırda olan şüret-i resmin
Yād ètme kara gözlüleriñ merdüm-i çeşmin
Merdüm dèyüp aldanma ki içtikleri kandır

VII

Derlerse ruḥ-ı dil-ber-i ra' nāda şafā var
Zann ètme anıñ belki şafāsında cefā var
Murğ-ı dili şayd ètmege biñ dām-ı belā var
*Ger dèrse Fuzûlî ki güzellerde vefā var*⁹⁴²
Aldanma ki şā'ir sözi elbette yalandır

56. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ FUZÛLÎ⁹⁴³

Mef'ûlü mefā' ilü mefā' ilü fe'ûlün

I

Bir şūḥa giriftār olalı ḥayli zamāndır
Gel ḥāl-i perīşānıma bir baḫ ne yamandır
Āzāde-ser ol kayd-ı esāret hezeyāndır
Cān vèrme ğam-ı 'aşka ki 'aşk āfet-i cāndır
'Aşk āfet-i cān olduğı meşhūr-ı cihāndır

II

Vazgeçmeli her encümen-i şevkda hergiz
Bāzār-ı maḥabbetde şakın zevkda hergiz

⁹⁴² dèrse: dèse SA.

⁹⁴³ AT, s. 189 [188]-191 [190]; Fuzulî Leylâ ve Mecnun (LM), s. 198-200.

Zevk u ʔarab-ı 'aşkı çıkar farkda hergiz
Sūd isteme sevdā-yı ğam-ı 'aşkda hergiz
Kim hāşıl-ı sevdā-yı ğam-ı 'aşk ziyāndır⁹⁴⁴

III

Bir kerre tefekkürde oluñ ey dil-i nā-çiz
Bağ micmere-i 'aşkına ğāyet şerer-engiz
Ol dil-beri vaşf eyleme ey hāme-i ser-tiz
Her ebru-yı ham katliñe bir hancer-i hūn-riz
Her zūlf-i siyeh kaşdıña bir ef'i yılandır

IV

Çün geldi bu şeb yanıma ol şūh-ı dil-ārā
Ruhsārına étdikçe nazār ol büt-i tersā
Bir hānde ile söyledi ey nāzım-ı yektā
Gökçek görünür şūreti mehveşleriñ ammā⁹⁴⁵
Toğrı nazār étdikde ser-encāmı yamandır⁹⁴⁶

V

Çekdim hele şahrā-yı maḥabbetde mezāhim
Yokdur baña bir çāre éder ehl-i mekārim
Hergiz édemez 'aşıkā icrā-yı merāsım
'Aşk içre 'azāb oldığüñ andan bilür[em] kim
Herkimse ki 'āşıkdır işi āh u fiğāndır

VI

Her lahza urur sīnemize ğamze-i sehmin
Tedbīr-i 'ilāc olmayacak açdığı zaḥmın
Bu hālde iken gösteriyor kuvve-i hışmın

---

⁹⁴⁴ 'aşk: 'aşka AT.

⁹⁴⁵ Gökçek: Yahşi LM.

⁹⁴⁶ Toğrı: Yahşi LM.

III

Terk  derken geldi c r b-ı  ay li  ye iden
Ger i sildi lev a-i dilden mel li  ye iden
Dilde resm olsa sez  na  -ı cem li  ye iden
*Her g n a ar g  l mi zev  u vi  li  ye iden*⁹⁵⁰
Ger i g ller a ma a her yılda bir nev-r z olur

IV

  ne-i hest de  r m eyleyen her     u   m
D 'im  bu  ubbe-i fir zede her  ub  u   m
Ger olursa   d u  urrem n 'il-i feyz-i mer m
H le tek  ı maz evinden m h- al'atler m d m
Her kimi  devr-i  amerde   li'i fir z olur

V

 almadı  eh-b z-ı   sn   ma rem   n -ma remi
    n-ı dehr i inde b sb t n bir hem-demi
  ne-i     u  ar mında  ekerken m temi
S 'idi  zev ıyla terk imi  Fuz l  ' lemi
Meyl-i  a r  eylemez bir  u  k  dest- m z olur

58. D  ER MU AMMES BER- AZEL-  B    EFEND ⁹⁵¹

Mef' l  me  ' l  me  ' l  fe' l n

I

D l-d r m z   lebleri hep   ayn-ı dev dır
D l- aste emerse   n  d r -yı  if dır
Cevr   sitemi   anma k  p sk lli bel dır

⁹⁵⁰ ye iden: ye leden D.

⁹⁵¹ AT, s. 144-145; B    D v n  (Tenkitli Basım), G. 106., s. 166-167.

*Cānān cefā kılsa n'ola cāna şafādır*⁹⁵²

*Ağyār elemın çekdigimiz yā ne belādır*⁹⁵³

II

Cem' oldı bugün gülşen-i 'irfāna gül [ü] mül

Başdıkça kadem ravzasına ol şeh-i 'ādıl

Ḥāk-i rehiñi silmeyñiz ey saçı sünbül

*İziñ tozuna āyīneveş sürdi yüzün dil*⁹⁵⁴

*Maķşūd benim pādşehim kesb-i hevādır*⁹⁵⁵

III

Yārān-ı vefādār ile 'ālemde meveddet

Her bir şeye tercīḥ olunur kuvve-i ülfet

Vicdānlı olan söyleyemez bu sözi elbet

*Hep derd ü belādır güzelim mihr ü maḥabbet*⁹⁵⁶

*'Ālemde hemān mihr ü vefā ḥüsn-i edādır*⁹⁵⁷

IV

Bir seng-i miḥekdır güzelim bāde-i şevkıñ

Mestāneleri görmededir dīde-i farkıñ

Mi'yārını bildirmek içün şāḥib-i zevkıñ

*Şevķ ehline şol cāmı şunar sākı-i 'aşķıñ*⁹⁵⁸

Kim 'akla cilā ḳalbe şafā rūḥa gīdādır

⁹⁵² *Cānān*: *Cānāne D.*

⁹⁵³ Bu beyitten sonra *Bâkî Dîvânı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Her tāt olamaz fakr u fenā şāḥına ser-tāt

Terk ehlinüñ ey ḥ'āce biraz başı ḳabadur

⁹⁵⁴ *āyīneveş sürdi yüzün*: *sürdi yüzün āyīne-veş D.*

⁹⁵⁵ *hevādır*: *şafādır D.*

⁹⁵⁶ *mihr*: *'aşķ D.*

⁹⁵⁷ Bu beyitten sonra *Bâkî Dîvânı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Va'llāhi ḡazel söylemeden çokdan uşanduk

Maķşūd hemān ḥāside bir pāre ezādur

⁹⁵⁸ *Şevķ*: *'Aşķ D.*

V

Mir'ât-ı ruḥ-ı şāfiñ ile ʔalbe ʔiyā vèr
Dil-mürdeleriñ rûḥuna gül-âb-ı beḳā vèr
Ser-levḥa-i efkâr-ı dile reng-i cilā vèr
Sâķî mey-i Bâķîyi getir bezme şafâ vèr
Çün kâr-ı cihân 'âķıbetü 'l-emr fenâdır

59. MUḤAMMES BER-ĖAZEL-İ BÂĞİ EFENDİ⁹⁵⁹

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

I

Sâķî bugünkü günde çemen baḥtiyârdır
Nev-rûza uğrayarak bir şükûfezârdır*
Güller açıldı bâğ-ı cihân sāyedârdır
Eyyâm-ı 'ayş u 'işret ü bezm-i bahârdır⁹⁶⁰
Birkaç piyâle nûş edelüm nev-bahârdır

II

Ėıldı cihânı sünbül ü nergisle lâledâr
Şevķ u ḥırâma geldi hezârân hezâr-ı zâr
Vèrdi zemîn-i gülşene her laḥza rûzgâr
Bûy-ı nesîm ü reng-i gül ü revnaķ-ı bahâr
Âşâr-ı feyz-irahmet-i Perverdgârdır⁹⁶¹

III

Gülşen yüzünde tâ var iken âb-ı şeb-nemiñ
Nûş ètmeli gözetme gelür yâr u hem-demiñ
Yokdur beḳâsı 'âlem-i fânide âdemiñ

⁹⁵⁹ AT, s. 211 [210]; *Bâķî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, G. 152., s. 196.

⁹⁶⁰ *Eyyâm-ı 'ayş u 'işret ü bezm-i bahârdır: Sâķî zamân-ı 'ayş-ı mey-i ḥōş-güvârdur D.*

⁹⁶¹ *feyz-i: faẓl u D.*

*Ġāfil geçirme fırsatı kim bâğ-ı 'ālemiñ
Gül devri gibi devleti nā-pāydārdır*

IV

*Şanma bahār-ı tevbe-şiken dil-güşā degil
'İşret zamānı geldi dème cān-fedā degil
Şanma bu faşl-ı muhteşemiñ cān-fezā degil
Eyyām-ı zühed ü mevsim-i zerķ u riyā degil
Hengām-ı 'ayş u 'işret ü geşt ü güzārdır⁹⁶²*

V

*Gördüm bisāṭ-ı 'arş-ı çemen üzre dil-beri
Dikdi rıyāz-ı tab'ıma gül-berg-i 'abheri
Döndürdi ravza-i hūlda dil-i şanavberi*
Bâķī nihāl-i ma'rifetiñ mīve-i teri
'Ārif katında bir ğazel-i ābdārdır*

60. MUHAMMES-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ BÂKÎ EFENDİ⁹⁶³

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

I

*Lu'āb-ı la'l-i nābıñ āb-ı kevşerden mücellādır
Şu'ā'-ı nūr-ı ruhsārıñ furūğ-ı şām-ı yeldādır
Bunı inkār eden dā'im cihān mülkünde rüsvādır
Yüzüñ şems-i duḥā rüz-ı vişāliñ 'iyd-i Eḏḥādır
Cemāliñdan müzeyyen her taraf 'ālem temāşādır*

⁹⁶² Bu beyitten sonra *Bâķī Dīvānı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:

Žāyi' geçürme 'ömri bu dem künc-i ğamda kim

Menzil kenār-ı bâğ u leb-i cüy-bārdur

Dil zevraķını lücce-i ğamdan hevā-yı 'aşķ

Elbette bir kenāra atar rüzgārdur

⁹⁶³ AT, s. 5-6; *Bâķī Dīvānı (Tenkitli Basım)*, G. 65., s. 140.

II

O dem nūr-ı vilādet şāyi' oldı terk ü işrāke
O dem mihr-i nübüvvet t̄ali' oldı merkez-i hāke
O dem fark-ı risālet lāmi' oldı t̄ac-ı “levlāk”e⁹⁶⁴
Haremden na're-i lebbeyk^e lebbeyk érdi eflāke
Ser-i kūyuñda gūyā nāle-i 'uşşāķ-ı şeydādır

III

Eñ evvel merdüm-i cārüb-ı müjgānım vüzü' eyler
Der-i devlet-me'ābıñ silmesinde ser-fürü eyler
Der-i mīķāt-ı ihrāma varınca cüstücü eyler
Göñül hāk-i harīm-i āstānıñ ārzü eyler
Derün-ı dilde niyyet āb-ı Zemzemden muşaffādır

IV

Ṭarīķ-ı istikāmetde olan her ķā'if-i vāķıf
Vücūdun naħrgāh-ı 'iyde ķurbān eyler her t̄ā'if
Gel étme naķd-i cānıñ maşraf-ı dünyāya ey şārif
Cenāb-ı Hāzrete yüz tut kim oldur ķible-i 'ārif
Sücūdundan ğaraż zīrā rızā-yı Rabb-ı a'lādır

V

Ṭavāf-ı ravza-i 'aşķıñ t̄utunca cümle āfākı
Anıñ'çün celb éder günden güne her ķalb-i 'uşşāķı
Açıķdır dīde-i hüsñüñ görür erbāb-ı müştāķı
Ērişsün Ka'be-i kūy-ı rızāña tek dil-i Bāķī
*Harīm-i ħurmetiñ ķurbunda ķurbān ile irzādır*⁹⁶⁵

⁹⁶⁴ “levlāk” için bkz.: 329. dipnot.

⁹⁶⁵ Bu beyitten sonra *Bāķī Dīvānı*'nda olup da AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Murāduñ Hān Murāduñ himmetinden ķıl recā ey dil
Kim ol sulţān-ı şūret pādişāh-ı mülk-i ma'nādır

61. BU DAHİ [MUHAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ BĀKĪ
EFENDİ]⁹⁶⁶

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

‘Āşıkı öldürmek üzre dil-ber-i ġaddarı gör
Ol niṭākında mücevher ḥancer-i ḥūn-bārı gör
Bīd-i mecnūn tek çemende şāḥ-ı ġīsūdārı gör
Künc-i ebrūsūñ ḥayāl ét ġüşe-i ġülzārı gör
*Halka-i zülfüñ kıyās ét ṭabla-i 'aṭṭārı gör*⁹⁶⁷

II

Burc-ı ‘akreb menzilinden çıkdı dil-ber seyrin ét
Çün esed tek dā'imā destinde ḥancer seyrin ét
Hem muẓafferdir müsellaḥ ol sitemger seyrin ét
Ṭurralar eġnindeki müşkīn zirihler seyrin ét
*Ġamzeler ṭākındaki şemşīr-i cevherdārı gör*⁹⁶⁸

III

Dā'imā ehl-i kemālīñ gelmeyen imdādına
Günde biñ ḳan eyleyen ol ġamze-i cellādına
Şaydveş kendiñ düşürme pençe-i şayyādına
Bakma çarḥ-ı ser-keşiñ ol miġfer-i fūlādına
*Dilde āḥım çekdigi şemşīr-i āteş-bārı gör*⁹⁶⁹

⁹⁶⁶ AT, s. 166-167; *Bâkî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, G. 71., s. 144.

⁹⁶⁷ kıyās: ḥayāl AT.

⁹⁶⁸ ṭākındaki: ṭakındı D.

⁹⁶⁹ Bu beyitten sonra *Bâkî Dîvânı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Seyr-i bâġ-ı bezme gel cām-ı mey-i gül-ġūna bak
Ġül-şen-i cennetde açılmış gül-i bī-ḥārı gör

IV

Ehl-i erbāb-ı kemālî lûṭfuñuzdan dūr tūt
Sāyeñizde yaşıyan meḥûlleri mesrūr tūt
Muḳṭeẓā-yı t̄inetiñdir gel bizi mecbūr tūt
Cām içüp hemvāre bī-hūṣ oldıgım ma'zūr tūt
Çarḫ bī-dād etdiği evzā'-ı nā-hem-vārı gör⁹⁷⁰

V

Lûṭf-ı Hāḳdır dā'imā her zaḥm-ı cürmüñ merhemi
Ġarḳ eder bir ḳatre āb-ı maġfiretde ādemi
Kendi aḥvālîñ düşüñ bir böyle sırr-ı mübhemi
Görme ey zāhid günāḥım çokluğıñ şol 'ālemi
Maġfiret deryāsına ġarḳ eyleyen Ġaffārı gör

VI

Bezm-i 'işretgāḥ içinde vaż' olan zevḳ-ı ṭarab
Oldı erbāb-ı şafāya sālîb-i renc ü ta'ab
Zıkr-i Hāḳ dā'im olunca maḥv u işbāta sebeb
Géceler 'ayş u şafā-yı çeng ü nāy olmaz 'aceb
Şubḫ-dem Bāḳī derün-ı dilde istiġfārı gör⁹⁷¹

62. MUḤAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ BĀḲİ EFENDİ⁹⁷²

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Şeb-nem-i gül şafḫa-i ruḥsāra şafvet gösterir
Erguvān peymāne 'abher çeşm-i ḥamret gösterir
Sāḳi-i gül-çehremiz bu bezme raġbet gösterir

⁹⁷⁰ *bī-dād: peydā D.*

⁹⁷¹ *dilde: dilden D.*

⁹⁷² AT, s. 164-166; *Bāḳī Dîvânı (Tenkitli Basım)*, G. 51., s. 131-132.

*Lāleler bezm-i çemende cām-ı 'işret gösterir
Devletinde husrev-i gül 'ayşa ruḥṣat gösterir*

II

*Şeb-nem-i gülzārı içmekle hezārān üşdiler
Leylā vü Mecnūn daḥi semt-i firāra koşdılar
Şem' ü pervāne maḥabbet āteşinde coşdılar
Mevsim-i gül 'iyd ile yārān muşāḥib oldılar⁹⁷³
Birbirine iki dil-berdir maḥabbet gösterir*

III

*Devre-i çarḥ-ı felekde çıkma miḥver seyrine
Hep muḥālif devr eden ol çarḥ-ı aḥḍar seyrine
Kimi pest ü kimi bālāter olanlar seyrine
'İydehde varalım dolāb[a] dil-ber seyrine
Görelim āyīne-i devrān ne şūret gösterir*

IV

*Cümle 'ālem ser çekerken bārgāh-ı 'arşıña
Bīd-i mecnūn ḥasretinden baş egüpdür ferşiñe
Nev-nihālān-ı çemen eṭvārı gelmiş ḥūşīña
Ḳaddine ḳul olmağa gelmiş düzülmüş ḳarşına⁹⁷⁴
Servler ṭurmuş çemen şahnında ḳāmet gösterir*

V

*Fürḳat-ı maḥşūrdandır şāmını şabāḥ eder
Böyle bed-ḥū serserī dil-dārı kim ıslāḥ eder
Meclis-i aḡyāra dā'im çehresiñ mışbāḥ eder
'Āşıkı bī-şabr u ārām eyleyüp seyyāḥ eder
Memleket seyr etdirir 'aşkıñ vilāyet gösterir*

⁹⁷³ yārān: yār u D. / oldılar: düşdiler D.

⁹⁷⁴ düzülmüş: dizilmiş D.

VI

Pāy-reftārı düşüpdür rāh-ı fūrkat kesmede
Tīşesiyle Hüsrev-i Pervīzi elbet kesmede
Vuşlat-ı Şīrīn için bulmuşken ālet kesmede
Bī-sūtūn-ı ğamda Bāķī seng-i miḥnet kesmede
Şöyle üstād oldı kim Ferhāda şan'at gösterir

63. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ NĀBİ EFENDİ⁹⁷⁵

Mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

I

Gençlik zamānı geçdi neķāhet zamānıdır
Mihrāb-ı 'ibādetde iṭā'at zamānıdır
Pīrlık zamānı şanma şebābet zamānıdır
Sittīn erişdi ey dil inābet zamānıdır
Ser-germi-i hevādan ifāķat zamānıdır

II

Rūz-ı cezāyı şanma mūkāfāt vaktidir
Cürm ü ḥaṭāya karşı mücāzāt vaktidir
Başla niyāza şimdi münācāt vaktidir
Furşat geçer telāfi-i mā-fāt vaktidir
Nefs-i hevā-peresti melāmet zamānıdır

III

Kendiñ düşürme merḥāle-i ḥ'āb-ı vuşlata
Kendiñ düşürme silsile-i çāh-ı firķate
Āḥır düşer bu bāĝ-ı terāvet-i peyveste
Dök cūy-bār-ı eşkiñi ḥāk-i ḍarā'ate

⁹⁷⁵ AT, s. 205-206; *Nabi Divanı I*, G. 65., 506-507.

Sîr-âbi-i nihâl-i nedâmet zamânıdır

IV

Gözde nazar gönülde eğer oldı tarmâr
Kaddim büküldi bâr-ı cürümde kemânevâr
Kaşd eyleyince cânıma ol şüh-ı şîvekâr
Bâzûlarında kalmadı âgûşa iktidâr
*Sâde müşâhid ile kanâ'at zamânıdır*⁹⁷⁶

V

Âhır şarıldı gerdene ol dest-i nâ-be-kâr
Efî gibi ııırdı beni zülf-i halkadâr
Böyle hatâ vü cürm-ile olduça dem-güzâr
Ahlât-ı ma'siyetle 'alîl oldı cân-ı zâr
*Ëy 'afva çâre-sâz 'inâyet zamânıdır*⁹⁷⁷

VI

Artık şu pîrlikde tenim oldı çün kadîd
Çeşm-i terimde nûr-ı nazar oldı nâ-pedîd
Bunlar verince mevttime emmâre-i cedîd
Oldı beyâz-ı şubh gibi mûy-ı ser sefîd
Ëy hufte-çeşm uyan kî 'ibâdet zamânıdır

VII

İşbu cihânı şanma kî ber-cây-ı dil-güşâ
Kervân-serâyı dehre konan oldı câ-be-câ
Her bir gelen fenâya gider işte dâ'imâ
Tâ key sefer mesâlik-i 'işyâna Nâbiyâ
Seccâde-i 'amelde ikâmet zamânıdır

⁹⁷⁶ müşâhid ile: müşâhedeyle D.

⁹⁷⁷ 'afva: 'afv-ı D.

**64. TAḤMĪS-İ ‘ABDURREZZĀK AĞA BER-SER-İ ĞAZEL-İ BELİĞ
EFENDİ⁹⁷⁸**

Fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün

I

İstirāḥat her zamānda gūşe-i ‘uzletdedir

Çeşm-i erbāb-ı merātib dā’imā rif’atdedir

Ağniyānıñ zıkr ü fikri kīse-i şervetdedir

Ne perişānlıkda ne hengām-ı cem’iyyetdedir

Dā’imā cem’iyyet-i ḥātır refāhiyyetdedir

II

Merd-i aḥvel ‘ālem-i vaḥdetde olmaz kām-bīn

Biri dā’im iki görmekle olup keşret-nişīn

Mısrā’-ı ātiyeye olmak sezādır sāmi’īn

İḥtilāl ile ḥalel vèrmez dil-i vaḥdet-güzīn⁹⁷⁹

Keşret-i ‘aks-ile mir’āt ‘ālem-i vaḥdetdedir

III

Hem ḥırāş-ı cism-ile olmuş zebūn nāḥunları

Parmağıyla ba’d ez īn açmaz düğün nāḥunları

Munḳatı’ olmağla el-yevm rāsīḥūn nāḥunları (?)

Feylesūfānıñ şikest olmuş bütün nāḥunları

Ḥall ü ‘akd-ı kār-ı devlet hep yed-i rüşvetdedir

IV

Fürḳat eyler vuşlat-ı dil-dāra dā’im ittişāl

Vuşlat-ı cānāna karşı var iken dilde ḥayāl

⁹⁷⁸ SA, s. 138-139; 18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II, G. 68., s. 175-176.

⁹⁷⁹ vèrmez: bulmaz D.

Bu cihetle söylemişdir şā'ir-i şīrīn-makāl
Bī-şafādır bīm-i hecr-i yārdan 'ayn-ı vişāl
'Āşıkıñ zevkī ümīd-i vaşl ile fūrkatdedir

V

Sözünü bilmez olanlar ola meydānda kışāş
Gevherin baħr-i edebden hergiz étmez iħtilās
Rāħat étmez dā'imā söz bilmeyen her bir ħavāş
Ter-zebān olmaz ġam-ı seyl-i ħavādişden ħalāş
Ĥāk-līsān-ı dehen bī-ġüftüġü rāħatdadır

VI

Gerçi Mecnūn 'āşık olmuş şūret-i Leylāsına
'Āşık oldur bülbulāsā ġonçe-i ħamrāsına
Her seħerde cān vère her bir ġül-i ra'nāsına
Yalıñız 'āşık degil mihr-i ruħ-ı zībāsına
Dīde-i ħurbā gibi āyīneler ħayretdedir

VII

Şarşar-ı bād-ı ħazāndan ger emīn olsa çemen
Ĥıfz ēder tāze nihālān-ı ġülü elbet tiken
Ģülşen-i 'işretde dā'im ger olursa ġöñli şen
Āşiyānından çıkar bālāya murġ-ı bāl-zen⁹⁸⁰
Vāşıl-ı maksūd olur her kimse iş himmetdedir

VIII

Ėılmadı bād-ı ħazān ġülzārı el-yevm tārmār
Ģülşen-i cem'īyyetde cem' olan cümle hezār
Cünbiş ü reftāra geldi 'ākıbet leyl ü nehār
Vērđi ārāyiş yine ġülzāra şāh-ı nev-bahār

⁹⁸⁰ *Āşiyānından: Pestden lā-büd D.*

Her şükûfe bir kadeh almış ele 'işrettedir

IX

Şanma her şâ'ir ferāmūş eyleyüp nazmı[n] Belîğ

Zümre-i hüşyârı ser-hoş eyleyüp nazmı[n] Belîğ

Fırka-i 'irfânı bî-hüş eyleyüp nazmı[n] Belîğ

*Âşnâyân şanmasun gûş eyleyüp nazmın Belîğ*⁹⁸¹

Ma'ni-i bîgâne hep dîvânçe-i Şevkettedir

65. TAHMÎS-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-SER-İ ĞAZEL-İ BELÎĞ KÎ DER- HAĞ DİLBER-İ BÂDRE GUFTEEST⁹⁸²

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün

I

'Aşk-ıla hüsün 'âlem-i hestîde 'ayândır

Her 'âşık u ma'sûka için zîb-i cenândır

Bu mışra'-ı ber-ceste bedî' içre beyândır

Erbâb-ı suhan hüsne demiş gevher-i cândır

*Hüsn ise güher belde-i Bâdre aña kândır*⁹⁸³

II

Ol belde-i zîbâda olan zîver ü zînet

'Aks êtdi ruh-ı muğ-beçeye hüsn ü melâhat

Bilmem kî Havarnağ mı dedi yoksa da cennet

Bu şehir-i dil-ârâyı gören ehl-i başîret

Dünyâda demez bâğ-ı İrem şimdi nihândır

⁹⁸¹ nazmın: nazmı SA.

⁹⁸² SA, s. 103-104; 18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II, G. 60., s. 166-167.

⁹⁸³ Bâdre: Bâdrâ D.

III

Kimdir bu gelen cilde ile işbu miyāna
Hem ‘arz-ı cemāl etmekdedir pîr ü cevāna
Reftār-ı pesendāne ile rûz u şebāna
Huddām olacaq yārın ehālî-i cināna
*Var ise eger Bâdredeki muğ-beçegândır*⁹⁸⁴

IV

Her nağme-i nâkûs eder rāhibi hāmûş
Her cām-ı tarabnāki eder ‘ālemi bî-hûş
Ruhbān-ı kilīsāyı eder şevk-ile pür-cûş
Tersālara etdirdi Mesîhāyı ferāmûş
Ol büt ki şanem-hānede bir rûh-ı revândır

V

Ol muğ-beçeyi gördiği dem Hâzret-i Pāpā
‘Aşk-ıla ğarām-ıla olup vāleh ü şeydā
Erbāb-ı Şalīb bağladı zünnārı ser-ā-pā
Ümmîd-i der-āğûş ile ol şûh-ı çelîpā
Açmış tûrur āğûşunu bir hayli zamândır

VI

Bir nuṭṭ-ıla emvāta vèrir rûh-ı mücessem
Dêrlerse sezâdır aña ‘Îsâ-yı mükerrerem
Bu beyti okur şavma‘a-i kıdsde her dem
Ol rûh-ı revānı göreli dîde-i Meryem
‘Îsâ daḥi āğûşuna bir bār-ı girândır

VII

Êy hâdim-i Firdevs-i berîn v’ey kad-i Tûbā

---

⁹⁸⁴ Bâdredeki: Bâdrâdaki D.

Mâlik olacağ cismiñe ey şâhid-i zîbâ
Koyma teniñi dûzağa ey dil-ber-i tersâ
Hayretkede-i âyine-i hüsnüñe cānā
Bütler nigerān dīde-i bütger nigerāndır

VIII

O şānı şikest êtdigine Hāzret-i Haydar
Eşnāma sezādır dēseler cem‘ -i mükesser
Çün şāne ile çöze eger zülfünü dil-ber
Gīsūlarınıñ bād-ı nesīmi ile bütler
Hāke dökülürler şanasın berg-i hazāndır

IX

Ol zāt-ı edībiñ eşeri oldı hüveydā
Tanẗır êdilür ‘ālem-i ‘ulvīde dü bālā
Mecmū‘a-i idrāke yazıldıkça ser-ā-pā
Aḥmed Ağanıñ himmeti var ola Belīgā
Kim bā‘iṣ-i nev-zemzeme-i kilik-i beyāndır

X

Yok ‘ālem-i hestīde anıñ mişl ü nazīri
Ser-levḥa-i eflāke yazar kilik-i debīri
Cennet ola her laḥza anıñ cāy-ı mesīri
Hurşīd-i felek-mertebe kim zāt-ı münīri
Pertev-fiken-i dūde-i nesl-i Ḥaṭemāndır

66. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ BELĠĠ EFENDİ⁹⁸⁵

Müfte‘ilün müfte‘ilün fā‘ilün

⁹⁸⁵ SA, s. 170-171; 18. Yüzyıl Şairlerinden Belīg Mehmed Emīn Dīvānı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II, G. 71., s. 177-178.

I

Çaylı şarāb bāde-keşe penç olur
Bāde içen yaşlı iken genc olur
Kāfire pey-rev olan efrenc olur
'Āşıkā şafrā-yı heves renc olur
Aña devā ğabğab-ı nārenc olur

II

Bulmak ise kahr-ı cihāndan necāt
Feyz-i cināndır içiñiz müskirāt
İşte budur dāfi'-i her müşkilāt
Bāde-i pür-neş'edir āb-ı hayāt
Pīr-i za'îf içse anı genc olur

III

Derdime dermān edemez her şabīb
Géceleri söyler iken yā-naşīb
Geldi hemān yanıma leyl^{en} habīb
Ol büti gördükçe benimle rakīb
Çīn-i cebīn eyleyüp efrenc olur

IV

'Arşa-i 'ālemde olup yekke taz
Ëtmelisiñ aña be-nāz u niyāz
Göster aña bir daĥi 'aşk-ı mecāz
Dilde ğamıñ eyler iken Türk-tāz
Gevher-i 'aşkıñla yine genc olur

V

Dil-bere baş egse n'ola kā'ināt
Hāne-i şatrançda çün aldı at
Ëtse sezā şāhını bir file māt

*Hüsn ile pür olsa eger şeş cihāt
Böyle bir āfet şeş ü yā penç olur*

VI

Dīdeleri ‘āşıka cādū édüp
‘Āşıkı bir gözle perestū édüp
Her ne édüp ol gözi āhū édüp
İki gözin keff-i terāzū édüp
Ehl-i hüner merd-i suhan-senc olur⁹⁸⁶

V

Maṭlabıñı eyleme andan dirīg
Fikriñi gel eyle cihāna ferīg
Koyma ğafletde anı mānend-i tīg
Şīveyi ögrense sözünden Belīg
Şehrimiziñ dil-beri pür-ğunc olur

67. MUHAMMES BER-ĞAZEL-İ BAŞİRİ⁹⁸⁷

Mefā’lün mefā’lün mefā’lün mefā’lün

I

Beni Mecnūn édüp meftūn éden bir rüy-ı Leylādır
Leb-i Şīrīnine mecbūr olan Ferhād-ı şeydādır
Cemālīñ üzre dā’im ceng éden ‘uşşāk-ı rüsvādır
Nizā’ u imtiḥānıdır nigāhıñ miḥnet-efzādır
Hoşā mey-ḥāne kim dürd-i şarābı derd-fersādır

II

Der-i mey-ḥānede sākin olan rind-i ḳadeḥ-peymā

⁹⁸⁶ hüner: başar D.

⁹⁸⁷ SA, s. 70-71; A‘mā Musullu Halīl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 21a.-21b.

Ḳaḏāyā-yı neṣāṭından netīce vërmedi ammā
Gel èy sāḳī-i gül-çehre getür bir bâde-i zībā
Hevā-yı meykede selb-i keder icāb eder gūyā
*Şafā intācına cām u sebū şuğrā vü kübrādır*⁹⁸⁸

III

Zamānīñ görmüşüm ḳahr ü sitemle saṭvet-i saḥtın
Hemīşe ḳurtuluş yokdur elinden böyle bed-baḥtīñ
Cihānīñ istemem tezyīn olup zer-düz olan raḥtīñ
*Muḳīm-i gūşe-i mey-hāne neyler salṭanat taḥtīñ*⁹⁸⁹
*Yanında pāye-i a'lāsı pāy-ı ḥumm-ı şahbādır*⁹⁹⁰

IV

Ḳuruldu 'ayş u 'işret zā'il eyler dilde ekdārı
Gel èy şāḳī-i gül-çehre unutma bu dil-i zārı
Ayağa düşmeyince başa çıkmaz bâde-i cārı
Bülendi peste muḥtāc edegelmiş ḥikmet-i Bārī
*Ḳadeḥ pest oldığı 'çün bezmde mescūd-ı mīnādır*⁹⁹¹

V

Ṭutuşdı sīnede cān u gönülde nār-ı hicrānı
Çıḳarken evc-i Keyvāna n'ola yandırır ekvānı
Hemān şām u seḥer her 'āşıkīñ hep āh u efḡānı
*Ṭutupdur şöhret-i āvāze-i 'aşkı bu devrānı*⁹⁹²
Maḳām u mesken-i Ferhād u Mecnūn kūh-ı şahrādır

VI

Ḳonar gülzāra bülbul gonçe-i ḥandān ümīdiyle

⁹⁸⁸ şuğrā: şuğrā D.

⁹⁸⁹ taḥtīñ: taḥtın D.

⁹⁹⁰ yanında: yanında D.

⁹⁹¹ oldığı 'çün: oldığı için SA.

⁹⁹² 'aşkı bu devrānı: 'aşkımda vü şehri D.

Düşür hicrāna ‘āşık vuşlat-ı cānān ümīdiyle
Baş egmez anlara şām u seher hūbān ümīdiyle
*Be-tā-key étmiş ehl-i şervet[e] ihsān ümīdiyle*⁹⁹³
*Maṭāf-ı sâ’il-i eşkim dūr-i elṭāf-ı Mevlādır*⁹⁹⁴

VII

Ḳaderle hem kederle her zamān çün u çerā étme
Durunca süllem-i ‘ālem içinde inḥinā étme
Esāsı ber-hevādır bu cihāna ittikā étme
*Basīretsiz gibi fakd-ı başardan iştikā étme*⁹⁹⁵
Başîrî çün Hudāvend-i Başîr aḥvāle bīnādır

68. MUḤAMMES-İ ‘ABDURREZZĀḲ AĞA BER-ĖAZEL-İ BAŞÎRÎ⁹⁹⁶

Fe’ilātün fe’ilātün fe’ilātün fe’ilün

I

Faşl-ı güldür açılur bülbüle ebvāb-ı bahār
Eyledi duḡter-i rez kanını hoş-āb-ı bahār
Bezm-i gülzār-ı cihānda budur icāb-ı bahār
Olsa ḥālā n’ola aḥbāb-ı şafā-yāb-ı bahār
Mey-i nāb u leb-i āb u şeb-i meh-tāb-ı bahār

II

Gözün aç şām u seher şun’-ı İlāhı seyr ét
Yer ü göge görülen bunca güvāhı seyr ét
Şānî’iñ şun’ını gör lā-mütenāhī seyr ét
Ḳudret-i kāmīle-i Ḥaḳḳı kemāhī seyr ét

⁹⁹³ *Be-tā-key: Be-şākī D.*

⁹⁹⁴ *sâ’il: sâyil D.*

⁹⁹⁵ *Basīretsiz gibi: Basīretsizlere D. / fakd: fakr SA. / étme: étmiş D.*

⁹⁹⁶ SA, s. 84; A‘mā Musullu Halil Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 16a.

Eyleme bâşırañı vakf-ı şeker-ı ħ̣āb-ı bahār

III

Anı vaşf étmededir şā'ir-i ferħunde-eşer
Ben ne ħācet édeyim medħini her şām u seħer
Ķāmeti serv-i sehī mişl-i nihāl-i 'ar'ar
Zülfi sünbül ruħı gül gözleri 'aynen 'abher⁹⁹⁷
Nev-cevānımda hep āmādedir esbāb-ı bahār

IV

Gülşeniñ gonçe-i zībāsına hem mā'ildir
Dā'imā ħār-ı sitem ħahrına hep ħā'ildir
Şanma gülzāra düşen ħatre-i nem sā'ildir
Ekşeri cūy-ı sirişk-i müje-i bülbüldür
Degil ol dāmen-i kühsārı da seyl-āb-ı bahār⁹⁹⁸

V

Sünbül [ü] lāle vü gül vird-i benefşe süsen
Étdiler rüy-ı zemīn üzre cihānı gülşen
Anı bir görmek içün çıkdı tabī'ī evden
Ĥāneden çıkmamak eṭvārı Başıride iken⁹⁹⁹
Çeker oldu anı şahrālara ħullāb-ı bahār

69. MUĤAMMES BER-ĠAZEL-İ BAŞİRİ¹⁰⁰⁰

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün

⁹⁹⁷ gözleri 'aynen 'abher: çeşmi bi-'aynih nergis D.

⁹⁹⁸ kühsārı da: kühsārda D.

⁹⁹⁹ eṭvārı: eṭvār D.

¹⁰⁰⁰ AT, s. 197 [196]; A'mâ Musullu Halil Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 21b.

I

Çapındayım ey meh-likā mānende-i deryūzeger
Dest-i ümīdim ey şehā bir loğma-i hüsniñ diler
Cān u cenānım dā'imā yoluñdadır şām u seher
*Yā men belānī bi'l-belā hem cān be-ber hem ser be-ber*¹⁰⁰¹
*Min yevmī mā "kālū belā" saña fedādır cān u ser*¹⁰⁰²

II

Çokdan berü kahr u sitem çekmekdeyim her şubha-dem
Gözde olan renc ü elem hāk-i rehiñ ey gönçe-fem
Çün tütüyādır dem-be-dem eyler tedāvī lā-cerem
Yā men sebānī fi'l-kadem ez-bār-ı 'aşket ham-kadem
Ža' fevka 'ayneyni'l-kadem tā rūšenem bāşed nazar

III

Haylī zamān göñlüm saña muhtāc iken ey dil-rübā
Cānımdadır derd ü belā yakdı beni nār-ı hevā
Bir kerre kılsañ merhabā cānım olur saña fedā
Yā men lehü kalbī şabā kūyuñda esdikçe şabā
Bānet üveykātı 'ş-şibā bed-pīre rahm et ey püser

IV

Her 'aşık-ı hātır-şiken çekmekdedir renc ü mihen
Gülşen-serāy-ı 'aşkdan olsun n'ola bir kerre şen
Hicrānıñ dā'im çeken vaşlñ diler pīr-i kühen
Yā men 'ali'l-'uşşāk' men ez-lutf ben'ger sūy-ı men
Men lī bi-vādi'l-hicr' men tā sūzveş ber-men ciger

¹⁰⁰¹ *cān be-ber hem ser be-ber: ser be-ber hem cān be-ber D.*

¹⁰⁰² *Kālū belā*: tamamının anlamı "Hani Rabbin (ezelde) Âdemoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" demişti. Onlar da "**Evet, şahit olduk** (ki Rabbimizsin)" demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, "Biz bundan habersizdik" dememeniz içindir." olan Kur'ân-ı Kerîm A'râf sûresi 172. âyetten kısmî iktibastır.

V

Ruhsâr-ı tü ey meh-likâ der-beyn-i muştākân behâ
Ber-nâzirân-ı cân-fedâ bâşed çü mir'ât-ı şafâ
Burka' ber-efken ber-ruhet tâ ben'gerem rûy-ı şumâ
Yâ şâzin^{en} katlî nevâ 'uşşâka bendendir nevâ
Min furf' âlâmi 'n-nevâ oldum Başîrîden beter

70. ĞAZEL-İ ŞABRÎ BEG TAHMÎS-İ 'ABDURREZZÂK AĞA¹⁰⁰³

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

I

Perîşân oldı 'âlem fırka-i cem'iyyetiñ kimdir
Melâhat merkezinde zîver-i mâhiyyetiñ kimdir
Dıraşşân êtdi ekvânı o nûr-ı zulmetiñ kimdir
Ne bezmiñ şem 'isin pervâne-i bî-tâkatiñ kimdir
Ne burcuñ mâhısın pertev-perest-i tal'atıñ kimdir¹⁰⁰⁴

II

Güzellikde nazîriñ yoğ-iken hem meh-likâlarda
Kadeh-nûş oldıgıñ tıydum ber-â-ber mübtelâlarda
Seni leb-rîz-i sevdâ eyleyen işbu hevâlarda
Kimiñle leb-be-leb zânû-be-zânûsuñ şafâlarda
Sebûveş hem-demiñ kim cāmveş hem-şohbetiñ kimdir¹⁰⁰⁵

III

Olupsuñ kehkeşân-ı 'âlem-i 'ulvîde hük-m-âver
Hemân evc-i semâda seb'a-i seyyâreye yâver

¹⁰⁰³ SB, s. 8-9; Müslim Cahid Yılmaz, *Sabrî-i Şâkir Dîvânı*, (Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Kütahya 2010, G. 48., s. 143.

¹⁰⁰⁴ *burcuñ*: bircik (!) D.

¹⁰⁰⁵ *demiñ kim*: nişînün D.

Olunca tahtgāh-ı 'arşda şevketlü bir dāver
*Olurken cāna resm-i dāğ-ı miḥnet vèrdigîñ sâgar*¹⁰⁰⁶
Seniñ ey çarḥ-ı dūn memnūn-ı cām-ı 'işretiñ kimdir

IV

Ḥayālîñ 'ālem-i 'ulvīdedir gelmez dile şimdi
Maḳāmîñ gerçi bālā dāmeniñ düşmez ele şimdi
Müfid olmaz ne gūnā cüstücū êtsem bile şimdi
Şikār-ı şaḥne-i hicrāniñ oldum ben hele şimdi
'Aceb āsūde ser-mest-i gurūr-ı vuşlatîñ kimdir

V

Dem-i güftārı gitdi ḳalmadı iş'ārı Cevrīniñ
Vücūduñ maḥv olup erbāb-ı dāniş gibi Şadrīniñ
Cihānda ḳalmamışdır 'ākıbet āşārı Bedrīniñ
*Maḳāmîñ bilmem ehl-i 'aşḳdan kim tutdı Şabrīniñ*¹⁰⁰⁷
*'Aceb şimdi terennüm-sāz-ı bezm-i midḥatîñ kimdir*¹⁰⁰⁸

71. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ [ARPAEMİNİ-ZĀDE MUŞTAFĀ] SĀMÎ¹⁰⁰⁹

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

'Ālemiñ derd-i seri neş'e-i şahbādandır
Ḳaysîñ üftādeligi ḥayme-i Leylādandır
Çeşme-i ḥūn-ı ciger dīde-i mecrādandır
Farḳ-ı māhiyyet-i dil çeşm-i temāşādandır

¹⁰⁰⁶ *Olurken: Ölürken (!) D. / vèrdigîñ: sundugun D.*

¹⁰⁰⁷ *bilmem: bilsen D. / 'aşḳdan: şevkden D.*

¹⁰⁰⁸ *sāz: rîz D.*

¹⁰⁰⁹ AT, s. 135-136; Fatma Sabiha Kutlar Oğuz, *Arpaemîni-zāde Mustafâ Sâmi Dîvânı*, KTB Yay., Ankara 2017, G. 34., s. 314. 56084,arpaeminizade-mustafa-sami-divanipdf.pdf (ktb.gov.tr) [Erişim tarihi: 17.12.2020]

Pertev-i nîk ü bed âyîne-i sîmâdandır

II

Cāhiliñ söyledigi sözde ‘inād etmekdir

Bu ‘inādında dañi cehli ziyād etmekdir

Kendini nā-be-maḥal meclise yād etmekdir

Revzen-i ḥāneyi sermāda küşād etmekdir

Serdi-i bezm-i edeb ḥande-i bî-cādandır

III

Geldi āşār-ı herem kıldı vücūdumda zuhūr

Serde her mūy-ı sefidim edecek keşf-i qubūr

Ba’ d ez ın besleyemez bizleri erbāb-ı surūr

Hāzır ol bezm-i mükāfāta eyā mest-i gurūr

Raḥne-i seng-i siyeh penbe-i mīnādandır¹⁰¹⁰

IV

Sākiniñ olmalıdır ṭab’-ı bedī’inde beyān

Bu muṭavvel sözi hep muḥtaşar^{an} kıldı ‘ayān

Bozulup ‘aksinedir ṭinet-i aḥlāk-ı cihān

Şāf-dil tīre-nihādāna olur feyz-resān

Güher-efşāni-i sāḥil kefi deryādandır

V

‘İtimād etmemeli bu görülen kaşr u kıbāb

Temeli şuda imiş şanki bu bir naķş-ı serāb

Bir nefesle tağılur şöyle ki mānend-i seḥāb

Sāmiyā ḥāne-ber-endāzi-i dil hem-çü ḥabāb

Cūşış-i mevce-i seyl-ābe-i şahbādandır

---

¹⁰¹⁰ *siyeh: siyāh AT.*

72. TAḤMĪS-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ 'İZZET MONLÂ¹⁰¹¹

Fā'ilatün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Devr-i Ādemden berü gülzāra gül-çîn étdiler
Sünbül ü nesrîn ü gülle laḥdı tezyîn étdiler
Āstān-ı gülşen-i 'aşkında tedfîn étdiler
'*Andelîbi verd-i şad-berg ile tekfîn étdiler*
Bir Gülistān beytini kabrinde telkîn étdiler

II

Süz-ile pervāneāsā nūr u nāra ölmeyüp
Āşyān-ı gülşen içre bir naşîbi kalmayup
Derde yok şabrı anıñ'çün bezm-i re'ye gelmeyüp
Meclis-i şūrā-yı şabra 'andelîbi almayup
Re'yini pervāneniñ 'uşşāk tahsîn étdiler

III

Bir zamān ayrılmađı bezm-i maḥabbetden o şūḥ
Fāriğ olmuşdı neşāt-ı cām-ı 'işretten o şūḥ
İctināb étmiş éderken nār-ı fūrkatden o şūḥ
Böyle dāmen-keş degildi dest-i vuşlatdan o şūḥ
Bir tākım 'āşık tekāpūlarla ḥod-bîn étdiler¹⁰¹²

IV

Senden istimdād éderken dillerinde yok ğumūm
Geldi hengām-ı meserret gitdi eyyām-ı humūm

¹⁰¹¹ SA, s. 160-161; *Hazāna Sürgün Bahār (Keçecizāde İzzet Molla ve Dīvān-ı Bahār-ı Efkar)*, G. 128., s. 419.

¹⁰¹² Bu beyitten sonra *Hazāna Sürgün Bahār*'da olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:
'*Āşıkān ahvāl ü etvārını istidlāl edip*
Ser-güzeşt-i Kaysı benden sonra tezyîn étdiler

Hâk-i pāya yüz sürenler halk-ı ‘ālem bi’l-‘umūm
Pāyiñe düşdi seniñ yā Hazret-i Monlā-yı Rūm¹⁰¹³
Ol zamān kim evliyāya bende taḥmīn étdiler

V

Her şü‘ūn u ḥādīsātı Hazret-i Perverdgār
Hep bilür anda müsecceldir nihān u āşikār
Ġā’ib olmaz her ne kî dünyā vü mā-fî-hāda var
‘İzzet eyle yekdir Allāh yek dēyüp feryād [ü] zār
Kal’a-i gāmda seni bārūşa ta’yīn étdiler¹⁰¹⁴

73. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ ‘İZZET MONLĀ¹⁰¹⁵

Fe’ilātün fe’ilātün fe’ilātün fe’ilün

I

Leblerim şām u seḥer gerd-i ruh-ı āldadır
Pāy-ı vuşlat-zedemiz halka-i iclāldedir
Ya’ni her zevk u şafā ‘ālem-i el-ḥāldedir
Neşe zann eyleme kim sāğar-ı āmāldedir
‘Ālemiñ derd-i seri meclis-i iḳbāldedir

II

Çeşm-i erbāb-ı nazar kaldı reh-i vuşlatde
Dil-i āşüftemizi koydı çeh-i fūrkatde
İḥtilāf étdi yine çarḥ-ı berīn rü’yetde
Niceler pest ü bülend oldı der-i devletde
Kūşe-gīrān-ı kanā’at yine bir ḥāldedir

¹⁰¹³ düşdi: düşdim D.

¹⁰¹⁴ bārūşa: vārūşa D.

¹⁰¹⁵ AT, s. 172-173; Hazāna Sürgün Bahār (Keçecizāde İzzet Molla ve Dīvān-ı Bahār-ı Efkar), G. 175., s. 445.

III

Çün mezād olmuş iken bāğ-ı bahār-ı ḥaddiñ
Kīse-i sīm ü zer olmuşdı tehī her merdiñ
İstedi koḳlaya kim ḡonçe-i bāğ-ı verdiñ
Cevher-i 'aḳlı vefā eylemedi her ferdiñ
Yūsuf-ı keffe-i devlet daḡı dellāldedir

IV

Tercemāndır kaleme pençe-i erbāb-ı ḥuṭūt
Bulacaḳ lāl olanıñ sözi işāretle sūbūt
Gūş kılmaz suḡan-ı yāveye her ehl-i şumūt
Daḡı cünbişli olur şoḡbet-i erbāb-ı sūkūt
Bu suḡan mışra '-ı ebrūsı ile lāldedir

V

Ṭurra-i zūlfüñe hep söylediler per-çindir
Ḥalli mümkin olamaz her ciheti pür-çindir
'İzzetiñ işbu sözi toḡrusı pek çirkindir
Kākülüñ nāḡun-ı efkār ile ḡall mümkindir
'Uḳde-i merdüm-i erbāb-ı [naḡar] ḡāldedir

VI

Dillere vērdi cilā āb-ı Celāleddīniñ
Feyz-yāb eyledi miḡrāb-ı Celāleddīniñ
Sürmedir ḡāk-i cihān-tāb-ı Celāleddīniñ
'İzzetā bendesiyim bāb-ı Celāleddīniñ
Eñ gedāsı o deriñ rütbe-i iclāldedir

74. MUHAMMES-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ LEYLÂ
HANIM¹⁰¹⁶

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

I

Gönül çokdan berü üftâde-i hâk-i mezelletdir
Esîr-i gam giriftâr-ı elem mecbûr-ı miḥnetdir
Zamân-ı merḥamet vaqt-i kerem hengâm-ı şefkatdir
Fenâ dünyâda sâkî maḳşadım hep 'ayş u 'işretdir
Amân bir bâde şun 'ayyâşına eyyâm-ı ruḫşatdır¹⁰¹⁷

II

Ḥarâbâtîleriñ ser-defteridir 'âşık-ı hüşyâr
Muşâhibdir ḥarîm-i ḥâne-i cānāneye her bâr
Çıkarmaz pây-ı refîrîñ kemend-i 'aşqdan tekrâr
Ḥarâbât ehlidir şüretde gerçi 'âşık-ı bîmâr
Ḥarîm-i 'aşka dâḫil olsa ammâ ehl-i şoḫbetdir

III

Bu 'işret-ḥâne-i 'âlemde vardır istinâdgâhım
Perişân eylemez ḥalk-ı cihânı ba'd ez in âhım
Olunca nice erbâb-ı ğinâ şervetle hem-râhım
Ne gam yog-ise akça mey-fürûşa vërmege şâhım
Vërir rehn ile mey pîr-i muġân erbâb-ı himmetdir

IV

Bu miḥnet-ḥâne-i hestîde şanma fâriġü'l-bâlim
O şûḫ-ı dil-rübânıñ dâ'imâ 'aşkıyla pâ-mâlim
Uşandım zühdden şimdi hevâ-yı 'aşka hoş ḫâlim

¹⁰¹⁶ SA, s. 93; Mehmet Arslan, *Leylâ Hanım Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2003, G. 28., s. 247-248.

¹⁰¹⁷ 'ayyâşına: 'ayyâşına D.

Beni mey-ḥānede mey nūṣ eden maḥbūba meyyālim¹⁰¹⁸

Görüp ta'n eyleme zāhid ki aḥvāl-i ṣebābetdir

V

Olunca bezm-i 'iṣret-ḥānede peymāneler dā'ir

Muğanniyle ber-ā-ber dā'imā sāzendeler ḥāzır

Görürsem vechi var ol mehveşi bu bezmde nāzır

Ney ise dil-ber ise hem ṣarāb-ı nāb ise vāfir¹⁰¹⁹

O mehle bir gece hem-şoḥbet olmak başka ḥāletdir

VI

Felekde seb'a-i sayyāreye hem pāsbān olmuş

İnüp rüy-ı zemīne fitne-i āḥir zamān olmuş

Cihān ol dil-rübāya 'ādetā tayy-ı mekān olmuş

Görünmez oldu ḥayli dem ki ebr içre nihān olmuş¹⁰²⁰

Varup hem-bezm-i aḡyār oldu yā Rab bu ne ḥikmetdir

VII

Bu güftārın 'aceb mestānedir ey ṣā'ir-i zībā

Éderse Mīr Rā'if luṭf ile tanzīrini ifā

Teşekkür eylerim elṭāfına ṣām u seḥer zīrā

Cenāb-ı Mīr Rā'ifden budur me'mūlümüz Leylā

Bunı tanzīre himmet eyler ise özge devletdir

75. TAḤMĪS-İ 'ABDURREZZĀK AĞA BER-ĖAZEL-İ LEYLĀ ḤANIM¹⁰²¹

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

¹⁰¹⁸ Beni: Benim D. / eden: idüp D.

¹⁰¹⁹ Ney ise dil-ber ise: Ney olsa dilber olsa D.

¹⁰²⁰ dem ki: demdir D.

¹⁰²¹ SA, s. 83-84; Leylā Hanım Divanı, G. 30., s. 249-250.

I

Hâleden çıkmış meh-i seyyâre kendin gösterir
Hâne-i ağıyardan tekrâr kendin gösterir
‘Âşık-ı bî-çâreye ğam-ı ħâr kendin gösterir
Giryeler êtdikçe ben dil-dâr kendin gösterir
Bahr içinde mihr-i pür-envâr kendin gösterir

II

Her zamân pervâneniñ nûr-ı vişâlidir çerâğ
Bende-i halka-be-güşuñ bilmege ey yüzi ağ
Tamğa basmağ alnına her bendegâna vurmasağ
Sîne-i mecrûhuma açdıñ yine bir tâze dâğ
*Nev-bahâr eyyâmıdır ezhâr kendin gösterir*¹⁰²²

III

Gülşen içre gül sebebdır bülbül efgân êtmege
İstedim dil-dârı her dem dilde mihmân êtmege
‘Âşık-ı bî-vâye geldi derdin i‘lân êtmege
*Çâre yokdur derd-i ‘aşkı dilde pinhân êtmege*¹⁰²³
*Sâğarında bâde-i ser-şâr kendin gösterir*¹⁰²⁴

IV

Ol raķīb-i fitne cevher-bâr gelse meclise
Pek haţâdır böyle bir cerrâr gelse meclise
Ba’d ez ĩn bir böyle bir murdâr gelse meclise
*Yârdan evvel n’ola ağıyar gelse meclise*¹⁰²⁵
Güller açılmazdan evvel ħâr kendin gösterir

---

¹⁰²² ezhâr: ezhâr SA.

¹⁰²³ derd-i: râz-ı D.

¹⁰²⁴ Sâğarında: Sâğarından D.

¹⁰²⁵ Yârdan: Yârdan SA.

V

Oldı cism-i nâ-tüvânım bār-ı ğam altında dāl
Sîne-i rencûruma merhem süren bulmağ muhāl
Nuṭka yokdur hem mecālīm ey dil-i āşüfte hāl
Bā'is-i derd-i derûnım ehl-i derd étse su'āl
*Hem bağar dilden baña hem yār kendin gösterir*¹⁰²⁶

VI

Bāb-ı Monlāda açıkdır şîşe-i maḥtûm-ı feyz
Dergehinde cān vèren 'āşıqlara meczûm-ı feyz
Dā'imā ihsān olur erbābına maḥsûm-ı feyz
Hāzret-i Pîr étmedi Leylāyı da maḥrûm-ı feyz
Tab'ımı mir'āt édüp eş'ār kendin gösterir

VII

'Ālem-i hestīde dā'im bellüdü māhiyyetīm
Fenn-i eş'ār u nazımda gerçı vardır şöhretīm
Varsa da erbāb-ı güftāra hemîşe nisbetīm
Fıtnat-ı merḥûmeyi tanzîre yokdur kudretīm
Hāme takşîrin bilüp nâ-çār kendin gösterir

76. TAḤMÎS BER-ĠAZEL-İ ĠARÎBÎ¹⁰²⁷

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

I

Göñül bir rind-meşrebdır kadehle iftiḥār eyler
Der-i mey-hānede mesken tutup şanma qarār eyler
Şarāb-ı cām-ı ḥüsnüñ çok zamāndır intizār eyler

¹⁰²⁶ *baña: yaña D.*

¹⁰²⁷ AT, s. 261 [260]-263 [262]; *Erbilli Âma yusuf Garibî Efendi Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, G. 70., s. 95.

*Lebiñden ayru bâde şanma kim def'-i humâr eyler
Maḥabbet âteşi sînemde her dem pür-şerâr eyler*

II

*Hele şayyâd-ı çeşmiñ yek nazarda qalb-i hüşyârı
Alur ser-ḥalka-i naḥçîrine böyle sitemkârı
Şakın gel şalıvêrme dillere bir böyle cerrârı
Ne şîr-i mestdir çeşmiñ ki âhû-yı dil-i zârı
Neyistân-ı müjeñden çıkmadan evvel şikâr eyler*

III

*Dem-â-dem sıyt-ı hüsni münteşirdir gerçi âfâka
Nazar kılmak ḥatâdır böyle bir rûy-ı bed-aḥlâka
Vurunca gamze-i peykânını her qalb-i müştâka
Teraḥḥumdan degil aḡlar şikest-i reng-i 'uşşâka
Sirişk-i dîdeden tîğ-i nigâhıñ âbdâr eyler*

IV

*Açılmaz gonçe-i baḥt-ı siyâhım biñ bahâr olsun
İnanmam ba'd ez in naḥl-i ümîdim mîvedâr olsun
Ne mümkün 'aks-i hüsni cân u dilde ber-qarâr olsun
O şûhuñ vaşlına 'âşık nice ümmîdvâr olsun
Ki mir'âta nazâr kıldıkda 'aksinden firâr olsun*

V

*Rehi 'aşkıñda çokdur küşte-i şemşîr-i ebrûsı
Aşup Hârûtveş 'uşşâk-ı zârı çeşm-i cādûsı
Yüzünde ol kemend-i tırrasıyla hüsni dil-cûsı
Degil bî-hûdedir devr-i ruḥuñda târ-ı gîsûsı
Gülistân-ı cemâliñ kıl qalemle zer-nigâr eyler*

VI

Édince hatt-ı reyhānī ruh-ı zībāsını yağma
Getürdi revnağ-ı ruhsārını bir Şānī'-i yek-tā
Ne hācet şerh ü tefsīr eylemek ruhsārını zīrā
'İzārında o şūhuñ oldu haṭ bir vechile peydā
Ki gūyā dūd-ı āteş rūy-ı gülden āşkār eyler

VII

Felek dā'im olunca kûbbe-i firūze nāzır
Hemīşe gösterir erbāb-ı 'aşka kuvve-i kāhir
Kırınca ta'ne-i seng-i sitemle şīşe-i hātır
Vücūdum tūtiyā-yı dīde-i gerdūn éder āhır
O cevri kim baña ancak Ġarībī rūzgār eyler¹⁰²⁸

77. BU DAHİ [HERSEKLİ 'ARİF HİKMET EFENDİNİN ĠAZELİNE TAHMİSDİR]¹⁰²⁹

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

I

Gönlümde 'arūs étdiği dem hāzret-i dīdār
Meşşāta-i ṭab'ımdan alur zīnet-i dīdār
Mir'āt-ı muşaffāda görür şūret-i dīdār
Çeşmim ki ola haclegeh-i 'işmet-i dīdār
Her dāğım olur şu'le-res-i ḥalvet-i dīdār

II

Cān u tenimi şanma ki muhtāc-ı 'aşadır
Her merhale-i 'aşkda kuvvetlü piyādır
Her şām u seher hāzret-i dīdāre fedādır

¹⁰²⁸ baña ancak Ġarībī: Ġarībī baña devr-i D.

¹⁰²⁹ AT, s. 216 [215]-218 [217]; Hereskli Ârif Hikmet Bey, G. 38., s. 139.

*Bir sâlik-i 'aşkam kî baña rāh-nümâdır
Her zerre-i tâbiş-fiken-i tal'at-i dîdâr*

III

*Bu kıbbe-i fîrûzede erbâb-ı şuhûduz
Her âteş-i dil-sûz-ı maḥabbetde çü dîduz
Zann eyleme üftâdeleriz bûd u ne-bûduz
Bir gamze-i dil-dâr ile yek-reng-i vücûduz
Olsaḳ n'ola şûret-şiken-i keşret-i dîdâr*

IV

*Nâzende 'arûsum tûtuk-ârâ-yı semâdan
Gün gibi tulû' eyleyerek geldi oradan
Gözler kamaşur anda olan nûr-ı ziyâdan
Ruḥsârına bakdıkça olur farḳ-ı şafâdan
Nûr-ı nigehim perde-dehi ḥiclet-i dîdâr*

V

*Bir cılve ile êtse gülistâna 'azîmet
Her laḫza vîrîr 'âleme bir başḳa meziyyet
Gösterse eger 'âlem-i ma'nâda meveddet
Her âḥım olur meş'ale-i rāh-ı maḥabbet
Şevḳ-âver olunca dile mahiyyet-i dîdâr*

VI

*Gülzâra gelen dil-ber-i ferḥunde-liḳâdır
Mir'ât-ı tecellîde bugün cılve-nümâdır
Her cur'a-i dîdârı bütün derde şifâdır
Maḫşerde daḫi mest-i şeker-ḥ'âb-ı şafâdır
Bir dil kî ola neş'ever-i lezzet-i dîdâr*

VII

Şanmañ bizi Mūsâ gibi bî-zâd u nevâlim
Ol vâdi-i eyvende nighbân-ı Celâlim
Her şâm u seher muntazır-ı nûr-ı cibâlim
Hikmet “erinî” -gûy-i tecellâ-yı Cemâlim¹⁰³⁰
Kim zikr-i müdâm oldu baña ru’yet-i dîdâr

78. TAHMÎS-İ ‘ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ GÜFTÂR-I NÂMIK KEMÂL BEG EFENDİ¹⁰³¹

Mefâ’lün mefâ’lün mefâ’lün mefâ’lün

I

Cihân her lahza bir ândır derûnı tolu eşyâdır
Bu eşyâ mahva erzândır beķâ-yı Hâķ Te’âlâdır
Kemâl Nâmîķ Begiñ fikriñ işit bir başķa inşâdır
Beķâ Yezdâna şâyândır fenâ ekvâna evlâdır
Vefâ insâna çespândır cefâ hayvâna ahrâdır

II

Hemîşe kûbbe-i firûze-fâmiñ kurdığı mekteb
Esâsı ber-hevâdır kimse bulmaz anda bir maţlab
Mücerred bir şadâdır gûş-ı insâna olur munşab
Ķaderdir hep kederdir hep ħaberdır hep ’iberdir hep
Ne dünyâdır ne ’uķbâdır ne rû’yâdır ne ħulyâdır¹⁰³²

III

Bu miĥnet-ĥâne-i cevri ü cefâyâ kim ki târikse

¹⁰³⁰ Erinî: “Bana görün” A’râf sûresi 143. âyetten kısmî iktibastır. Âyette Hz. Musâ’nın Allâh’a “Bana kendini göster” demesi ve Allâh ona “*len terânî* (beni göremezsin)” cevap vermesi hadisesi anlatılmaktadır.

¹⁰³¹ SA, s. 153-154; Önder Göçgün, *Namîķ Kemâl’in Şairliği ve Bütün Şiirleri (NK.)*, AKM Yay., Ankara 1999, Yarım Kalmış Şiirler 4., s. 436.

¹⁰³² *Ne dünyâdır: Bu dünyâdır NK.*

Reh-i 'uḡbāya dā'im 'azm edenler ʔođrı sālîkse
Hemîşe tûşe-i zād u nevāle gerçi mālîkse
*Göñül ger 'ilme sālîk hāle mālîk maḥve hālîkse*¹⁰³³
Mükelleldir mükemmeldir mücellâdır mu'allâdır

IV

Şu'üd eyler semāya ʔatre-i bārānı gör ʔā'im
Tenezzül etmek ince sâḥa-i ġabrā olur nā'im
Bu eṭvārı görünce söyler oldu ḥazret-i nāzım
Zeminden 'ibret al mā-dūnı mā-fevḡında gör dā'im
Ayağı baş yerinde seyr ediş bir ḥoř temāşâdır

79. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ ['OŞMĀN] NEVRES EFENDİ¹⁰³⁴

Mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün

I

Hemîşe nüṣḥa-i ḥüsnüñ medārisde mükemmeldir
Anı fenn-i bedî' içre beyān etmek müselseldir
Kalan evṣāf-ı ḥüsnüñ muḥtaşar nāḡıř u mu'teldir
Mufaşşal şerḥ-i ḥüsnüñ mebhāş-ı zülfüñ muṭavveldir
Cemāliñden ne baḡş etse zebān-ı ḥāme mücmeldir

II

Mükemmel çeşmiñ üzre ol muḡavves ḥācib-i pür-tāb
Dil-i 'uřşāḡı cezbe etmek için olmuş hemān ḡullāb
Perestiř etmek ister ʔaşıña bilmem nedir esbāb
Ne ḥancer ne kemāndır ʔaşlarıñ ne tāk u ne miḥrāb
Ḳalem şeklinde 'anberden iki maşnū' heykeldir

¹⁰³³ *maḥve*: mahv ü NK.

¹⁰³⁴ AT, s. 152-154; *Osman Nevres ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, G. 80., s. 386-387.

III

Ġazālān-ı çemen şahrā-yı Çini nāfezār ètmiş
Meşām-ı ‘āleme ol nāfeden hep müşk-i ter vèrmiş
Bu nisbetle Ĥuten meydānını ‘anberle taldurmuş
Siyeh çeşmiñ Ĥaṭā āhūlarıyla perveriş bulmuş
Degildir sürmeye muḥtāc kudretten mukeḥḥaldir

IV

Beni āşüfte ḥāl ètmiş kemend-i ṭurra-i şeb-gün
Yine Leylā-yı ḥüsnüñ pertevinden olmuşum mecnūn
Hele bir noktada yokdur kararı ba’d ez īn n’etsün
Göñül geh zülfüne geh ḥāliñe geh çeşmiñe meftūn
Ne yapsun ‘aşkıñ ile ḥālden ḥāle muḥavveldir

V

A cānım şīt-i ḥüsnüñ kaplamışdır cümle āfākı
Celādet çeşmiñe ser-māyedir ‘ālemde ey sākī
Bugün peymāne-i ‘aşkıñla yād eyle bu müştākı
Bütün katl ètdiñ ey maḥbūb Necdi ḥayli ‘uşşākı
Hilāl ebrūlarıñ gūyā seniñ seyf-i mühelheldir

VI

Cihānda kırtuluş yok ḥalka-i gīsū-yı perçemden
Hemān bir mār-ı bī-pādır ḥazer kıl andaki semden
Düşürme kendiñi dām-ı belāya sāde ol ġamdan
*Ḥaṭ u ḥāl-i siyehden söyle söz baḥş ètme perçemden*¹⁰³⁵
Ki şerḥi hem mufaşşal hem muṭavvel hem müselseldir

VII

Ne ḥāşiyet var anda sākīyā bilmem nedir sonı

¹⁰³⁵ ḥāl-i siyehden: ḥal ü siyehden AT.

Alup vicdânına erbâb-ı 'işret cām-ı pür-hûnı
Ne zîbâ söylemişdir söyleyen bu beyt-i mevzûnı
Haṭâ-yı şarf imiş mezc eylemek şahbâ-yı gül-gûnı
Bu naşşı ben işitdim pîr-i şahbâdan müsecceldir

VIII

Benim gülzâr-ı hüsn içre çü bülbül âh u zâr etmek
Benim pervâne tek ol nâr-ı 'aşka cân vèrüp ölmek
Benim Ferhâdveş Şîrîn için biñ Bî-sitûn delmek
Haṭâdır ben tururken Kaysa isnâd-ı cünûn etmek
Kî Mecnûn Nevres-i dîvâneye nisbetle a'kaldır

80. TAḤMÎS-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ FÂ'İZ ṬÂLİBÂNÎ¹⁰³⁶

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

I

Ḥarâbât ehliyim cām u kadehle ülfetim vardır
Der-i mey-hânede mesken dutup ünsiyyetim vardır
Dem-â-dem sâye-i pîr-i muğānda şervetim vardır
Ne kesb-i māl için sa'y u ne cāha ragbetim vardır
Ḳanâ'at çok yaşasun sâyesinde rāhatim vardır

II

Hevâ-yı nâr-ı fûrkatle eğerçi sîne-süzânım
Biḥamdillâh gulâm-ı dergeh-i Sultân-ı Geylânım
Bu nisbetle serîr-i saltanatda şâh-ı devrânım
Yoğ-ise genc ü mālüm hükmrân-ı mülk-i 'irfânım¹⁰³⁷

¹⁰³⁶ SA, s. 173- [174] 175; AT, s. 263 [262]-265 [264]; Ata Terzibaşı, *Kerkük Şairleri I (KŞ)*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2013, s. 268-269.

¹⁰³⁷ genc ü: genc-i KŞ.

Sevād-ı a'zam-ı fakr-ile genc-i vaḥdetim vardır¹⁰³⁸

III

Ḳanā'at bir tükenmez gencdir evlād-ı Ādemde
Bunı taṣdīḳ eder vardır ḥadīṣ-i Faḥr-i 'ālemde
İṣit ol beyt-i rengini kırā'at eyle her demde
Şikeste kâsemi ḥ'ân-ı şehe vèrmem ki kâsemde
Ṭa'ām-ı emn ü âsāyiş gibi bir ni'metim vardır

IV

Nazar kıl çeşm-i 'ibretle hemān arz u semāvāta
Cihān bir sāyedir yokdur ḳarārı şahs ile zāta
Şaḳın kendiñ düşürme böyle bir vehm ü ḥayālāta
Ḳazā āḥir beni sevḳ etdi iḳlīm-i ḥarābāta¹⁰³⁹
Ne çāre ol yeriñ şuyunda elbet kısmetim vardır

V

Sezādır bir güle ḳarşu hezārān āh u feryādım¹⁰⁴⁰
Çıḳa evc-i semāya hem ezilse ḳalb-i nā-şādım
Yıḳılsa her zamān bār-ı ḡamıñ altında bünyādım
Perīşān-rūzgār u nātüivān isem de dil-şādım
Bu ḥāletle o çeşm ü zülfi yāra nisbetim vardır

VI

Hele şahbā-yı 'aşḳ-ıla der-i cānānede n'ola
Ḳadeḥ-nüş-ı maḥabbetle yatup kâşānede n'ola
Görürsem şüret-i dil-dārımı peymānede n'ola
Re'īs-i meclis-i rindān isem mey-ḥānede n'ola
Emekdārım o bāb-ı 'āliye çok ḥıdmetim vardır

¹⁰³⁸ genc-i: kenz-i KŞ.

¹⁰³⁹ Ḳazā: Kader KŞ.

¹⁰⁴⁰ hezārān: hemīşe AT.

VII

Elā  y nefis-i emm re lib s n olsa hep cev en
Yine b r-ı  am n altındadır her la za c n u ten
An n'  n her zam n d m-ı bel ya d  di merd   zen
*Hev -yı h r  u nefse ekl     rbe F 'iz   ulsan*¹⁰⁴¹
Utan bunca es retle d me h rriyyetim vardır

81. MU HAMMES-  M M - LEYH BER- AZEL-  MU  YYEDD N   B L EFEND ¹⁰⁴²

F 'il t n f 'il t n f 'il t n f 'il n

I

 stik met  ıd  u 'iffet n t  -ı sub  nıdır
"F'estakim" na  -ı cel li H li n n ferm nıdır ¹⁰⁴³
' lemi n m mt zıdır d n-i m b n erk nıdır
 stik met merd-i k mil-h l ati n burh nıdır
H sn-i s ret  demi n c n  de ilse  nıdır

II

Her 'a  -yı istik metle giden  o rı gel r
B yle d md z m ttek y   anma kim elden  alur
S lik-i r h-ı ha   at  anma kim yoldan  alur
 o rı yoldan istik metden k pek de feyz alır
H cetim A   b-ı Keh n n pey-rev-i peym nıdır

¹⁰⁴¹ *Hev -yı: Hev  v  K .*

¹⁰⁴² AT, s. 49-50; Ata Terziba ı, *Kerk kl  K bil (Hayatı, Edebi Ki ili i,  irinden  rnekler- ve  air O ulları) (KK)*, Kerk k 2007, G. 13., s. 35-36.

¹⁰⁴³ F'estakim: tamamının anlamı "Sen, beraberindeki tevbe edenlerle birlikte emrolundu un gibi **dosdo ru ol**. A ır  gitmeyin, do rusu Allah yaptıklarınızı g r r." olan Kur' n-ı Ker m H d s resi 112.  yetten kısm  iktibastır.

III

Devr-i Ādemden berü işbu teğāfûl şübhesiz
Koymadı mîzân-ı ‘âlemde te‘ādül şübhesiz
Ëtmeyen hayr u şerin dâ‘im tekâbül şübhesiz
Hasbü’l-îcâb eyleyen Hağdan tecâhül şübhesiz
Bârgâh-ı rahmetiñ merdûd bir şeytânıdır

IV

Her mağâkim faşl-ı da‘vâda ser-efrâz olmalı
Herkesiñ hağğı hağğatle hem ibrâz olmalı
Bî-araflık ‘âleminde kâr-perdâz olmalı
Hağğı bâıldan temîz etmekle mümtâz olmalı
Herkesiñ hüsn-i temîzi kudretiñ mîzânıdır

V

Kalbi tahrîb eyleyendir tîşe-i pür-tîşesi
Her mecâlisle mağâfilde kırar dil-şîşesi
İki yüzlü iki meşreblü olunca pîşesi
Merdüm-i hansâ-nihâdıñ duğter-i endîşesi
Nev ricâl-i ‘âlemiñ rakğâse-i dîvânıdır

VI

Añdırırsa necm-i iğbâli egerçi nâhîdi
Şu‘le-pâş olmaz cihâna şeb-çerâğ-ı şâhidi
Dâğdâr eyler hemîşe kalbgâh-ı câhidi
Dâ‘imâ bed-māyeniñ kandîl-i fikr-i fāsidi
Nâ-kes-i nev-‘izzetin āvîze-i eyvânıdır

VII

Şartı çokdur ‘âlem-i dünyâda insāniyyetiñ
Ser-fürü etmez cihân-ı dūna ehl-i himmetiñ
Böyle bir şab‘-ı bülend erkân-ı şâhib-rif’atiñ

Her umûrunda muḥakkaḳ merd-i 'ālî-sîretiñ

Müdde 'îsi ḥâkimi müstanîḳı vicdânıdır

VIII

Müstaḳîm-i 'aşr olan vicdânı étmez lekkedâr

Her işi mîzân-ı Ḥaḳla vezn éder leyl ü nehâr

Bulmaḳ isterseñ 'adâletde bi-ḥaḳḳın iştiḥâr

Geçme Ḥaḳdan ger aşılsan da aşıl Manşûrvâr

*Ḥaḳ-perestiñ terk-i cân étmek 'ulüvv-i şânıdır*¹⁰⁴⁴

IX

Meclisiñ iskemle da'vâsında çok ğavġa olur

Böyle bir fikr-i saḳîmiñ sonı mâ-ḥûlyâ olur

Kendini dânâ bilen bi'l-âḥere ednâ olur

Şît u şöḥret mübtelâsı 'âḳıbet rüsvâ olur

*Dâne mezzû '-ı riyyânıñ âteş-i sûzânıdır*¹⁰⁴⁵

X

Böyle nazm-ı dil-pesendi şimdi gördükçe gözüm

Bir muḥammesle gerekdir rişte-i nazma düzüm

Gerçi ol manzûmeniñ tanzîrine yokdur yüzüm

Dîde-i Ḥaḳ-bîn ile Kâbil bakılsa her sözüm

Bir kitâb-ı ḥikmetiñ ser-levḥa-i 'unvânıdır

82. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ MAḌHAR PAŞA-YI MUTAŞARRIF-I KERKÜK¹⁰⁴⁶

Fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

¹⁰⁴⁴ Bu beyitten sonra *Kerküklü Kâbil* adlı eserinde olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

Olma taḳlîd [ü] temellukla müdâhin âdem ol

Âdemiñ ḥâl-i tabaşbuş raḥne-i imânıdır

¹⁰⁴⁵ *Dâne: Zât-ı KK.*

¹⁰⁴⁶ AT, s. 212 [211]-213 [212]; Ataulah Ağa, *Yazma Şiir Mecmuası (AA)*, s. 16.

I

Dāğ-ı fūrkat dil-i ‘uṣṣāka niṣān olmalıdır
Her zamān gönli yanık sözi nihān olmalıdır
Şanma bāzār-ı maḥabbetde yalan olmalıdır
‘Āşıkıñ dīdeleri eşk-feṣān olmalıdır
Derd-i hicrān ile bağırlı tolu kan olmalıdır

II

Şanma kim her dil-i dīvāneye zencīr gerek
Anı rām étmege bir ālet-i teşhīr gerek
Nār-ı zülfünde olan ḥalka-i dil-gīr gerek
Dil-beriñ ğamzesi fettān müjesi tīr gerek
Ham-ı ebrūları mānend-i kemān olmalıdır

III

Hüsünüñe karşı gelen her güli incitme şakın
Gül-i gülzāra konan bülbülü incitme şakın
Urdıgıñ şāne ile kākūli incitme şakın
Ṭağıdup zülfüñi murğ-ı dili incitme şakın
Mülk-i hüsünüñde seniñ emn ü emān olmalıdır

IV

Yüziñiz olmuş-iken pertev-i mir’āt-ı şafā
İn’ ikās étmededir ‘āşıkā her şubḥ u mesā
Kahr u luṭfuñ baña çün oldığına cılve-nümā
Gāh zulüm étmelidir ‘āşıkā geh raḥm [u] vefā¹⁰⁴⁷
Dil-rübālīk revīşi yahşı yaman olmalıdır

V

Faşl-ı güldür güzelim bāğ-ı cihān oldu yeşil

---

¹⁰⁴⁷ étmelidir: olmalıdır AT.

Tāze bir gönçe iken gül gibi gel sen de açıl
Sen gibi elde iken bir yüzi gül lebleri mül
Vêrmez ehl-i dil olan dil-ber-i sūkiyye gönül
*Ehl-i dil sevmeye bir āfet-i cān olmalıdır*¹⁰⁴⁸

VI

Cān vèrir pençe-i dil-dāra alur derd ü belā
Böyledir merhale-i ‘aşkda her bey’ u şirā
Cānı olsaydı meger eyleyemez çün u çerā
Serv-i cān vèrmelidir ister ise buse behā
Böyledir dād u sited sūd u ziyān olmalıdır

VII

Şanma bāzār-ı maḥabbetde olan her dil-ber
Her zamān isteyecek hem taleb-i sīm ü zer
Şīve-i ḥüsnüne dā’ir güzel eş’ār ister
Böyle bir tāze gazel söylemeli kim Maḥzar
Ehl-i diller okuyup rakş-künān olmalıdır

**83. KERKÜK MUTAŞŞARIFI SA’ĀDETLÜ ‘ĀRİFİ PAŞA HAZRETLERİNİN
SİTĀYİŞİ HAĞKINDA SÜLĀLE-İ ḤAYDERİYYEDEN FAZĪLETLÜ
İBRĀHİM ḤAZĀNĪ EFENDİNİN ZĀDE-İ ṬAB’-I BELİĠĀNELERİ UŞBU
ĠAZELİN TANZİM ĖDİLEN ‘ABDURREZZĀĞ [AĞA]
MUḤAMMESİDİR**¹⁰⁴⁹

Mef’ülü mefā’lū mefā’lū fe’ülün

I

Āşār-ı bedī’inde muṭavvelle beyānı
Pīş-i nazara aldı ma’an fenn-i me’ānī

¹⁰⁴⁸ AA’da bu beyit bir sonrakiyle takdim-tehirlidir.

¹⁰⁴⁹ AT, s. 199 [198]-201 [200]; Ataullah Ağa, *Yazma Şiir Mecmuası (AA)*, s. 4-5.

Yokdur saña m nenend ola bir  arif-i s n 
 ordum aradım c mle su and n-ı zam n 
Da  v -yı faz letde b t n m fte iri dir

II

D v n-ı fe  hatde olan  uvve-i fikri 
Her n zımı ebkem bira ur   ve-i fikri 
Her m n i-i h m    ılır h me-i fikri 
 m   n ile bak lsa k t b-h ne-i  a r 
Her n     t    l-i kem l-i h neri dir

III

  f n-ıla temyiz  dil p z bde-i nesli
    r-ı faz letde odur merkez-i a lı
Toldırdı liv  merkezini cevher-i  adli
B z r-ı rev ca g t ren gevher-i fazl ¹⁰⁵⁰
Ol h me-i fer unde-i mu ciz e eri dir

IV

Me   r-ı cih n olmalıdır n zhet-i fikri 
Tezy n-i lis n  tmededir  afvet-i fikri 
Tak  r olamaz kimseye m hiyyet-i fikri 
Her m  kili ma l b  ılup  udret-i fikri 
Her nok ada tefv  -ı Hud  r h-beri dir

V

  f n-ıla  ıldıkda sefer s y-ı   r  a
    r-ı ter     v rececek r y-ı   r  a
Toldırdı  an  pen e-i b z y-ı   r  a
Bi    btalar ol h   a-i dil-c y-ı   r  a

---

¹⁰⁵⁰ g t ren: get ren AT.

Kim şimdi şeref-yâb-ı vakâr-ı hüneriñdir

VI

Tercîh olunur kıt'a-i kürrâ vü Dimaşka
Ol Rûm u 'Acem gülşen-i Şehbâ vü Dimaşka
Ger vâlî olursa n'ola Hadbâ vü Dimaşka
Fahr êtse sezâ belde-i Zevrâ vü Dimaşka
Kerkük ki bugün mazhar-ı feyz-i nazarıñdır

VII

Hergiz çıkamaz ehl-i nehâ mâhiyetiñden
Feyz almalıdır medrese-i feyziyetiñden
Maḥrûm olamaz kimse seniñ merḥametiñden
Redd êtme bizi bârgeh-i 'âtfetiñden
İksîr-i ümîd u emelim ḥâk-i deriñdir

VIII

İzhâr-ı fazîletde hemân kil-k-i maḳâlî
Şermende êder zümre-i erbâb-ı kemâlî
Âsârîña pey-revlik êder kâtib-i vâlî
Yüz biñ yaşa iclâl ile ey âşaf-ı 'âlî
Biñ dil ile dil dâ'î-i iḳbâl ü feriñdir

IX

Meydânı 'adâletde odur ḥâkim-i yek-tâ
Her bir işi ḳânûna muṭâbık êder icrâ
Ey nâşir-i 'irfân u eyâ 'Ârifî Paşa
Olduḳça getür yâda bu âvâreyi zîrâ¹⁰⁵¹
Bu dâ'i-i memlûk şadâḳat-siyeriñdir

¹⁰⁵¹ getür yâda bu: da yâd êt Mu.

84. TAḤMĪS-İ ‘ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ [AḤMED REŞĪD EFENDİ]¹⁰⁵²

Mefā’lün mefā’lün mefā’lün mefā’lün

I

Eñ evvel şanma envārın zuhūrı evliyādandır
Fu’ād-ı sālikiñ tenviri hep nūr-ı hüdādandır
Bu nūruñ intişarı her zamān Āl-i ‘Abādandır
Ṭarīk-ı Nakşibendī ehliniñ feyzi Hudādandır¹⁰⁵³
Olarıñ nisbeti cümle Resūl-i Müctebādandır

II

Şu‘ā-ı mihr-i ‘irfānı tutup āfāk u aqtarı
Bu āyın üzre dā’im şābit eyler necm-i seyyarı
Ṭarīk-ı Nakşibendiñ bā’iṣ-i envār u esrārı
Ebū Bekr ü ‘Alīdir bu ṭarīkıñ şāh-ı serdārı¹⁰⁵⁴
Şüyüh u ḥācegānı hep kibār-ı evliyādandır¹⁰⁵⁵

III

Hele her encümen içre éderler dā’imā ḥalvet
Nazar ber-pā olan sālikleriñ ādābıdır elbet
Hemīşe hūş-der-demle gelür her ḥātıra şafvet
Bu yolda ittibā’-ı sünnet oldu bā’iṣ-i vuşlat
Cemī’-i bid’atı terk étse bunda ihtidādandır¹⁰⁵⁶

¹⁰⁵² SA, s. [174] 175-[176] 177; Hocaşâde Ahmed Hilmi, *Hadikatü’l-Evliyâ (HE)*, [İstanbul] 1318 (1900), s. 3. / Ömer Çiftçi, *Fatîn Tezkiresi (Hâtimetü’l-Eşâr) (FT)*, KTB Yay., Ankara 2017, s. 185-186. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0> (Erişim tarihi: 14.12.2020)

¹⁰⁵³ *Nakşibendi ehliniñ: Nakşibend erbâbınıñ SA.*

¹⁰⁵⁴ *şāh-ı: şāh u FT.*

¹⁰⁵⁵ *Şüyüh u: Şüyüh-ı FT. / kibār-ı: kibâr u FT.*

¹⁰⁵⁶ *étse: itme HE., FT.*

IV

Eñ evvel bu tarîkıñ şartını lâzım gelür bilmek
Nazar ber-pâ olunca ‘ākıbet terk-i cihān etmek
Hemān bir mürşid-i ‘ālī-nihādıñ işrine gitmek
‘Azîmetle ‘ameller işleyüp ruḥşatdan el çekmek
*Bu yolda sâlike böyle sülûk etmek revâdandır*¹⁰⁵⁷

V

Fedâ-yı cān-ıla rāh-ı talebde olmayan hâlik
Bu dünyâ-yı denîniñ zilletinde olmayan târik
Tecellîgâh-ı ‘irfâna bu şüretle olan mâlik
*Ṭarîk-ı cezbe-dârânı érer tēz menzile sâlik*¹⁰⁵⁸
Kî bunda sâlikiñ seyri tarîk-ı ihtifâdandır

VI

Ğubâr-ı dergehinde kehrubâ ḥâşiyeti sâri
Dem-â-dem cezbe éder her bir dil-i ‘uşşâk-ı hüşyârı
Fu’âd-ı ma‘şiyetden maḥv éder elbette jengârı
*Devām-ı zıkr ile şıḥḥat bulur Nakşîleriñ kârı*¹⁰⁵⁹
Anın ‘çün bunlarıñ feyzi hemān kalb[e] cilâdandır

VII

Fedâ-yı cān-ıla sâlikleri bî-cāndurur şanma
‘Ayān oldı her eṭvârı anı pinhāndurur şanma
Hemîşe teşne-lebdir ‘ākıbet reyyāndurur şanma
*Ṭarîk-ı Nakşibendiñ cümlesi âsāndurur şanma*¹⁰⁶⁰
Bu yolda cān-fedâ etmek şurûṭ-ı ibtidâdandır

¹⁰⁵⁷ etmek: itme FT. / revâdandır: devâdandır SA.

¹⁰⁵⁸ cezbe-dârânı: cezbedir bunda HE., FT.

¹⁰⁵⁹ şıḥḥat bulur: şöḥbet olup HE. / şıḥḥat bulur Nakşîleriñ kârı: saht oldu Nakşibendiler kârı FT.

¹⁰⁶⁰ cümlesi: cilası FT.

VIII

Hemîşe dâhil ol ser-halka-i silk-i mürîdâna
Şakın gel ta'ne urma her dili olan Müselmâna
Muḥâribdir Cenâb-ı Hâk bu dürlü nev'-i insâna
*Hâzer kıl dil uzatma gel gürûh-ı Nakşibendâna*¹⁰⁶¹
Yakîn bil kim olara ta'n edenler eşkiyâdandır

85. AKBABA CERİDESİNİN [4]57 NÜMERO 25 NİSAN 1927 TARİHLİ ŞAFHASINDA MUHARRAR FEVZİ EFENDİ TARAFINDAN TANZİM OLUNAN NAZİRESİ ÜZERİNE 'ABDURREZZÂK AĞA'NIN BİR KİT'A TAHMİSİDİR¹⁰⁶²

Mef'ûlû mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün

I

Hâl-i siyehi dîde-i 'uşşâka bebedir
Endâmı daḥi mecma'-i hûbâna bezekdir
Zann etme ki taşvîrini Mânî çekecekdir
Yokdur bu şanem-hânede yârın eşi tekdir
Ruhsârı gülâsâ teni hem-tâ-yı petekdir

II

Her bir çiçege fâ'ik olup şafvet-i rengi
Açılmada ta'tîr edecek her dil-i sengi
Taşfiye eder dilde olan kasvet-i jengi
*Bir gonçe-i pür-ḥandeye beñzer fem-i tengi*¹⁰⁶³

¹⁰⁶¹ *Hâzer kıl dil uzatma gel gürûh-ı Nakşibendâna: Reşidâ gel hazer kıl dil uzatma Nakşibend'e sen TF.*

¹⁰⁶² SB, s. 25- 27; Abdülbakî Fevzî, “Nazîre”, *Zümrüd ü Ankâ Gazetesi* (ZA), yıl 2, sayı 148, Pazartesi 8 Zilkade 1342/9 Haziran 1340 (11 Haziran 1924), s. 2; Abdülbakî Fevzî, “Nazîre”, *Akbaba Gazetesi* (AB), Yıl 5, Sayı 457, Pazartesi 25 Nisan 1927, s. 1; Nurhan Turan, *Abdûlbakî Fevzi Uluboy'un Şiirleri ve Hiciv Geleneği*, (Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2011, nazire 1., s. 361-362.

¹⁰⁶³ *pür: nev ZA; AB.*

*Güftârı şekerleş lebi mânend-i çilekdir*¹⁰⁶⁴

III

Kâkülleri bir tırna-i menşûra müşâbih
Ruhsârı daği neyyir-i pür-nûra müşâbih
Çeşmânı bile nergis-i maḥmûra müşâbih
*Müjgâni siyâh böyle ki semûra müşâbih*¹⁰⁶⁵
*Gîsû-yı dil-ârâsı daği şankî ipekdir*¹⁰⁶⁶

IV

Hem micmere-i âteş-i ‘aşkında olanlar
Her şâm u şehir bâdiye-i şevke düşenler
Ol Yûsuf’ı görmekle elin tîgile kesenler
Parmağ ısırup hayret-i vâfirle görenler
Dêrler ki bu âfet ya perîdir ya melekdir

V

Dil-dâr-ı dil-ârâyı hemân bağçede gördüm
Bülbül gibi minḳârımı gülzârına sürdüm
Bir rûy-ı leṭâfetle hele nezdine vardım
*Semtiñ nere ismiñ nedir ey gül diye şordum*¹⁰⁶⁷
*İsmim de Bebekdir dedi semtim de Bebekdir*¹⁰⁶⁸

VI

Bu ḥüsn ü melâḥatde olup ol büt-i tersâ
Ruhsâr-ı laṭîfinde olan zülf-i çelîpâ
Zünnâra sezâ olsa kemer-beste-i pâpâ
Yok ḥüsnüne aşıla diyecek zerre söz ammâ

¹⁰⁶⁴ şekerleş lebi: şeker lepleri SB.

¹⁰⁶⁵ böyle: öyle ZA; AB.

¹⁰⁶⁶ şankî: mişl-i ZA.

¹⁰⁶⁷ nedir: nere SB.

¹⁰⁶⁸ SB’de “semtim” ile “ismim” yer değiştirmiştir.

Bilseñ ne cefāger ne vefāsız ne dōnekdir

VII

Dil-dār olunup zīnet ü zīverle müzehheb
Peyveste éder zümre-i ‘uşşākı mu‘azzab
Murğ-ı dili şayd étmek için rûz ile her şeb
Ebrûları kavısından o şayyād-ı [diliñ] hep
*Fırlatdığı nāvekleriñ āmacı yürekdir*¹⁰⁶⁹

VIII

Ol dil-ber-i zībā kî gelüp ravza-i hāke
Her şām u seher düşmüş iken merkez-i pāke
Her bir çiçeği beñzer iken tîr-i sefāke
Kim koklasa bir kerre düşer hāk-i helāke
*Dêrsem oña pek lāyık olur semli çiçekdir*¹⁰⁷⁰

IX

Devrinde olup çoklarınıñ tālî‘i firûz
Bir hayli kesân âteş-i qahrında ciger-sûz
Te’şîr edemez gerçi aña ‘arz olunan söz
Ol rütbe felek eyledi kim sînemi göz göz
*Bakdıkça gelen hātıra ğırbāl ü elekdir*¹⁰⁷¹

X

Bir kimseye mesken olamaz dehrden el çek
Şoğana çevirdi beni kim cevır ile bî-şek
Açlıkda iken koymadı süfremde bir ekmek
Şırtımda bugün bak ne çaket kaldı ne gömlek
Bir şatmadığım var ise mintānla yelekdir

¹⁰⁶⁹ Fırlatdığı: Kullandığı SB.

¹⁰⁷⁰ oña: aña SB.

¹⁰⁷¹ ğırbāl ü: kalbûrla ZA.

XI

Her kim ki görüp bu ğazeli hayli begendi
Güş etmelidir 'âlem-i hestîde bu pendî
Taḥsîn edeler gerçî bu güftâr-ı pesendi
Faḥr eylerim elbette bu ḥaḳḳımdır efendi
*Zîrâ kalemim mekteb-i 'irfâna direkdir*¹⁰⁷²

XII

Her 'âlî-himem olsa bile faḳrda sūzân
Ednâya teşebbüsle taleb eylemez iḥsân
Bir baḳ ne güzel söyledi bu şâhib-i dîvân
Bir loḳma için herkese yaltaḳlanan insân
*İnsân degil ancak benim 'indimde köpekdir*¹⁰⁷³

XIII

Refîârı bozuk tavrı bozuk tîneti alçak
Lâzım gelecek böyle cihândan hele kaçmak
Hem terceme-i tavrını bildirmege muṭlak
*Hicv etmek için 'âlemiñ aḥvâlini ancak*¹⁰⁷⁴
Fevzî gibi bir şâ'ir-i âzâde gerekdir

¹⁰⁷² Bu beyit, AZ ile AB'da bu son beyittir.

¹⁰⁷³ benim: hele SB; bu beyitten sonra Zümriid ü Ankâ gazetesinde olup SB nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:

Bir hâlete düşmüş ki bugün şehir-i İstanbul
Ekl ettiği sâkinleriniñ nân-ı kepekdir
'Âlemleriniñ başı teḥî mi'desi boşdur
Şâ'irleriniñ sözleri maḥrûm-ı nemekdir
'Aşıkları bîġâne-i kânûn-ı maḥabbet
Dil-berleriniñ tab'ı da hem-renk-i felekdir
Pâlûde yiyor şubḥ u mesâ ehl-i riyâsı
Ḥaḳ-ġûlarıniñ kısmeti hemvâre kötekdir
Ṭayyâre-i fikrimle bugün hem-per olup da
Tâ 'arşa çıkan Zümriid ü 'Ankâ Kelebekdir
¹⁰⁷⁴ 'âlemiñ aḥvâlini: 'aşırımızıñ ḥâlini ZA.

**86. KERKÜK HAVÂDİŞ GAZETESİNİN ALTINCI NÜMEROSUNDA
GÖRÜLÜP GÖZ VE SÖZ HAĞKINDA HAZİNE-İ FÜNÜN
CERİDESİNDEN NAĞLEN ALINAN BİR ĞAZEL-İ ĞARRÂDIR Kİ
'ABDURREZZÂĞ AĞA TARAFINDAN EDİLEN TAĞMİSDİR¹⁰⁷⁵**

Mef'ûlü mefâ 'îlü mefâ 'îlü fe 'ûlün

I

Zann étme gözün kipriki ok kaşı kemandır

Tır-i nigehe sine-i 'uşşâka nişandır

Her çehre-i 'âlemde meger şanlı nişandır

Göz munzarına bârika-i lem 'a-feşandır

Göz hârika-i perde-i esrâr-ı nihandır

II

Çün düşdi anıñ maşkeme-i 'aşkına Hârût

Ağüş-ı dile aldı anı zehre-i nâsût

Gördükde dedi çeşm-i fusûnkârını Mârût

Gözdür o hafî sâ 'ir-i kâşâne-i lâhût

Kim perde ber-endâz-ı hafâyâ-yı cinandır

III

Sordum ruh-ı dil-berde nedir bunca leţâfet

Bu cāzibe vü zînet ü şavfetle melâhat

Söz torbaya girmez dedi erbâb-ı başîret

Gözdür nazar erbâbına mir'ât-ı haqîkat

Göz ma 'kes-i vicdân u dil ü fikr ü lisandır

IV

Göz olmasa ger gülşen-i 'âlemde nebâtât

---

¹⁰⁷⁵ AT, s. 113-115.

Zulmetde kalur ‘ayn-ı cihān arz u semāvāt
Cārī ise de meclis-i ‘ālīde maḳālāt
Söz olsa daḥī rābıṭa-i ‘ıḳd-ı şü’ünāt
Göz nāḳil-i efkār-ı ḥaḳḳıyü’l-ṭayerāndır

V

Her çend seḳr olsa bile şāh-ı ‘Acemle
Tensīḳ-ı kuyūd eyleyecek nevk-i raḳamla
Nūn u ḳalemiñ ḳadri bilindikçe ḳasemle
Söz faşl olunur vāsıṭa-i seyf ü ḳalemle
Göz şāḥib-i fermān-ı dil-i ādemiyāndır

VI

Ecrām-ı semāvātı görür şanma müneccim
Tenfīz-i nigāh eyleyemez olsa mu‘allim
Taḳvīm-i Vaḳāyi’ edecek sözle muḳavvim
Söz olsa bile maṭlab-ı efkārı müneccim
Bir ḡamzedeki nīm-naẓar-ı ḥüsn-i beyāndır

VII

Bir tār-ı şu‘ā’ıyla eder düşmeni taḥvīf
Her remz ü işāretle eder dostları talṭīf
Lāzımdır edem gözde olan noktayı tavsīf
Māhiyyet-i insānı eder ‘adl ile ta’rīf
Göz nātıḳ-ı esrār-ı Hudāvend-i cihāndır

VIII

Eṭnāb-ı suḥanda ḳalem artık ḥazer eyler
Göz vaşfı muṭavvel ise de muḥtaşar eyler
Bir ḡaniye ḳarfında anıñ’çün güzer eyler
Biñ bir sözi bir ḡamze ile der-be-der eyler
Göz her ne ḳadar cismde bī-fıkr ü zebāndır

IX

Bir nūr-ı nazarla açılır perde-i esrār
Ol nūr-ı başarıla görölür cümle-i āṣār
Oldukça olur çehre-i ‘ālemde nümūdār
Göz sırr-ı süveydāya olur maşrık-ı envār
Her nokta-i muzlimde nüfūzı leme‘andır

X

Gel bak ki bu göz bāğ-ı cihānda neler eyler
Eṣcārı tarāvetle hemān bārver eyler
Bir kerre tūlū‘ıyla zemīn ferṣ-i zer eyler
Takdīs ederek her göze ḳalbim nazar eyler
Göz ḳible-i ‘aşḳ olduğu bī-reyb ü gümāndır

XI

Meydān-ı suḥanda bulunan nāzım-ı māhir
Her dāne-i güftārına ger ḳatsa cevāhir
Ger düzse bile riṣte-i manzūmeye āḫir
Sözdür ne ḳadar etse de tavṣīf anı ṣā‘ir
Ma‘nā-yı ‘uyūn a‘yen-i a‘yāna ‘ayāndır

ZĀ’ HARFİ

87. MUḤAMMES-İ ‘ABDURREZZĀḲ AĖA BER-ĖAZEL-İ FUZŪLİ¹⁰⁷⁶

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

I

Seyyi’ātım maḥvına Ḥaḳdan berā’et bekleriz
Bāb-ı vālā-yı risāletden ṣefā‘at bekleriz
Çār yār-ı bā-ṣafādan hem ‘ināyet bekleriz

¹⁰⁷⁶ SA, s. 88; *Fuzûlî Türkçe Divan*, G. 123., s. 247.

Nice yıllardır ser-i kūy-ı melāmet bekleriz

Leşker-i sulṭān-ı 'irfānız velāyet bekleriz

II

Bezm-i 'işretgāhıñ sākisi dā'im cilveger

Cām-ı gül-günü hemīşe encümende devr eder

Ḥazret-i pīr-i muḡāna intisāb etdim meger

Sākin-i ḥāk-i der-i mey-ḥāneyiz şām u seher

İrtifā'-i ḡadr içün bāb-ı sa'adet bekleriz

III

Hey'et-i bezm-i ṭarabda bāde-i mergūbumuz

Nūş olunca cūşa geldi ḥātır-ı meczūbumuz

Sāk-i gül-çehredir bu bezmde maḥbūbumuz

Cife-i dünyā degil kerkes gibi maṭlūbumuz¹⁰⁷⁷

Bir bölük 'anḡalarız Ḳāf-ı ḡanā'at bekleriz

IV

Zaḥmdār oldu vücūdum ḡancer-i dil-dārdan

Merhem-i vaşlıñ dirīḡ etse ten-i bīmārdan

Gece gündüz bī-ḡuzūram nāle-i pūr-zārdan

Ḥ'ābe varmaz çeşmimiz endīşe-i aḡyārdan¹⁰⁷⁸

Pāsbān-ı genc-i esrārız velāyet bekleriz¹⁰⁷⁹

V

Ṭālī' iñ burc-ı semāda şanki zehrā yıldızı

Noḡta-i cīm-i cemālīñ oldu gönlüm merkezi

Pāy-i bend-i ḡüsnüñ oldum gel de gör bu 'ācizi

Şüret-i dīvār edüpdür ḡayret-i 'āşḡıñ bizi

¹⁰⁷⁷ gibi: kimi D.

¹⁰⁷⁸ Ḥ'āba varmaz: Ḥāb görmez D.

¹⁰⁷⁹ Pāsbān-ı: Pāsbānuz D. / esrārız velāyet: esrār-i maḡabbet D.

*Ġayr seyr-i bâġ eder biz künc-i miḥnet bekleriz*¹⁰⁸⁰

VI

Āteş-i 'aşk-ıla yandı bu dil-i nālānımız

Gêce gündüz 'arşa çıkdı lühbe-i sūzānımız

N'ola sükkān-ı felek olsun bizim bir yanımız

*Şanmayiñ kim géceler bī-hūdedir efgānımız*¹⁰⁸¹

Mülk-i 'aşk içre ḥiṣār-ı istikāmet bekleriz

VII

Bülbülüñ ḥār-ı sitemle gülşen-i bī-şevk olup

Şu'le-i cevvaleniñ pervānesi hem ḥark olup

Ḥüsrev ü 'Āzrā vü Vāmık baḥr-i ġamda ġark olup

Yatdılar Ferḥād u Mecnūn mest-i cām-ı 'aşk olup

*Ėy Fuzûlî biz olar yatdıķça nevbet bekleriz*¹⁰⁸²

88. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ FUZÛLİ EFENDİ¹⁰⁸³

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Şanma ėy dil kişver-i 'ālemde rif'at bekleriz

Hem bisāt-ı salṭanatda istirāḥat bekleriz

Seyyi'ātım maḥvına ancak berā'et bekleriz

Niçe yıllardır ser-i kūy-ı melāmet bekleriz

Leşker-i sulṭān-ı 'irfānuz vilāyet bekleriz

¹⁰⁸⁰ Bu beyitten sonra *Fuzûlî Türkçe Divan*'da olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:

Kār-bān-i rāh-i tecridüz ḥaṭar ḥavfin çeküb

Gāh Mecnun gāh men devr ile nevbet beklerüz

¹⁰⁸¹ *Şanmayiñ*: Şanmañuz D.

¹⁰⁸² *nevbet*: şoḥbet D.

¹⁰⁸³ AT, s. 130-132; *Fuzûlî Türkçe Divan*, G. 123., s. 247.

II

Ḥazret-i pīri ararken dēdi bir ehl-i naẓar
Görmüşüm pīr-i muġānı duġter-i rezle gezer
Feyz-yāb olmağ için mānende-i deryūzeger
Sākin-i ḥāk-i der-i mey-ḥāneyüz şām u seher
İrtifā'-ı kadr için bāb-ı sa'ādet bekleriz

III

Çāh-ı Ken'ānı ararken bu dil-i meczūbumuz
Ol 'azīz-i Mısrı buldı Ḥazret-i Ya'qūbumuz
Yūsuf-ı gül-çehredir artık bizim maḥbūbumuz
Cīfe-i dünyā degil kerkes gibi maṭlūbumuz¹⁰⁸⁴
Biz bölük 'anḳalarız Ḳāf-ı kanā'at bekleriz¹⁰⁸⁵

IV

Gēce gündüz fāriğ olma vird-i istiġfardan
İftirāk etmek gerekdir vuşlat-ı dil-dārdan
Mā-sivā terk olmayınca bu dil-i bīmārdan
Ḥ'āba varmaz çeşmimiz endīşe-i aġyārdan¹⁰⁸⁶
Pāsbān-ı genc-i esrār-ı maḥabbet bekleriz¹⁰⁸⁷

V

Aḡter-i ḥüsünü yücedir şanki Zehrā yıldızı
Böyle bir 'ālī-maḳāma herkesiñ varmaz gözi
Ḳāpuña yüz sürmek üzre isterim görmek sizi
Şūret-i dīvār edüpdür ḥayret-i 'aşkıñ bizi
Ġayr seyr-i bāğ eder biz künc-i miḥnet bekleriz¹⁰⁸⁸

¹⁰⁸⁴ gibi: kimi D.

¹⁰⁸⁵ bölük: büyük AT.

¹⁰⁸⁶ Ḥ'āba varmaz: Ḥāb görmez D.

¹⁰⁸⁷ Pāsbān-ı: Pāsbānuz D.

¹⁰⁸⁸ Bu beyitten sonra Fuzûlî Türkçe Divan'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Kār-bān-i rāh-i tecrīdüz ḥaṭar ḥayfin çeküb
Gāh Mecnun gāh men devr ile nevbet beklerüz

VI

‘Ākıbet mīzān olur hep defter-i dīvānımız
Şıkletinden şarkacaktır keffe-i mīzānımız
Ma‘şiyetden dā’im ağlar çeşm-i hūn-efşānımız
Şanmañız kim géceler bī-hūdedir efgānımız
Mülk-i ‘aşk içre hışār-ı istikāmet bekleriz

VII

Bülbülüñ hār-ı sitemle rūḥ u cānı şakḳ olup
Şu‘le-i cevvaleniñ pervānesi hem ḥarḳ olup
Husrev ü ‘Azrā vü Vāmıḳ baḥr-i ḡamda ḡarḳ olup
Yatdılar Ferḥād u Mecnūn mest-i cām-ı ‘aşk olup
*Ėy Fuzūlī biz olar yatdıḳça nevbet bekleriz*¹⁰⁸⁹

89. MUḤAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ RŪḤİ-İ BAĠDĀDİ¹⁰⁹⁰

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

I

Şanma bu merḥale-i ‘aşḳda gümrāhız biz
Belki bu ṭāḳ-ı sipihr üzre ki bir māhız biz
Böyle bir ḥālde iken dehrden ikrāhız biz
Ne gedāyız ne esīr-i kerem-i şāhız biz
*Sākin-i künc-i “tevekkeltü ‘ale’llāh”ız biz*¹⁰⁹¹

II

Burc-i rif‘atde ṭulū‘ etmededir yıldızımız
İntizār eylemege pek de açıḳdır gözümüz

¹⁰⁸⁹ nevbet: şoḡbet D.

¹⁰⁹⁰ AT, s. 63; Bağdatlı Rūḥi Dīvānı (Karşılaştırmalı Metin) II, G. 520., s. 651-652.

¹⁰⁹¹ Tevekkeltü ‘ale’llāh: “Allah’a tevekkül ettim, dayandım”. Kur’ân-ı Kerim Hūd sūresi 56. âyetten kısmî iktibastır.

Görünür âyîne-i 'aşkda dâ'im yüzümüz
'Ârifiz tâlib-i 'irfâna senedir sözümüz
Menşe'-i mes'ele-i 'aşkdan âgâhız biz

III

İsm-i a'zam yerine virdim olup zıkr-i Vedūd
Bu cihetle ederiz süllem-i 'irfâna şu'ūd
Ëtmeden taht-ı serâ-perde-i ğabrâya ku'ūd
Yok bilüp vèrmezüz a'dâ-yı bed-ëndîşe vücūd
Dostum mu'tekid-i âh-ı sehergâhız biz

IV

Meslek-i şer'a sülûk etmiş olan ehl-i 'adûl
Olacak Hazret-i Mevlâda her âmâli kabûl
Ëtmeyen menhec-i Hâkdan hele bir kerre zühûl
Umarız kim buluna Ka'be-i maqşûda vüşûl
Çün bugün kâfîle-i 'aşk-ıla hem-râhız biz

V

Toğrı takdîs ederiz şâm u seher Subbûhı
Rûh-bağş olsa n'ola bir de dil-i mezbûhı
Pâk kıl şaykal-ı zıkr ile dil-i maqđûhı
"Men 'aref" sırrını fehm eylemişüz ey Rûhî¹⁰⁹²
Ehl-i şekden degiliz 'ârif-i bi'llâhız biz

90. MUHAMMES BER-ĞAZEL-İ RŪHÎ-İ BAĞDÂDÎ¹⁰⁹³

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

¹⁰⁹² "Men 'aref" için bkz.: 559. dipnot.

¹⁰⁹³ SA, s. 112-113; Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) II, G. 441., 596-597.

I

Her hāl-i siyeh-dāne-i fülful gibi olmaz
Fülful ne kadar olsa karanful gibi olmaz
Her lāle-i nābit ekilen gül gibi olmaz
Hoş-bū çemen-i dehrde sünbül gibi olmaz
Sünbül ne kadar olsa o kākül gibi olmaz

II

Her şām u seher ‘azm ediyor halline ğamzeñ
Kasd etmededir ehl-i diliñ ‘aqlına ğamzeñ
Vërme nigeñ-i pür-sitemiñ ālına ğamzeñ
Şemşir ne lāzım ki çeke katline ğamzeñ
Öldürmege ‘uşşākı tegāful gibi olmaz

III

Her dem olalı āyine-i hüsnuñe nāzır
Her lahza göñül anı hayāl etmege hāzır
‘Āşık hedef-i tır-i kazā olmağa şākir
Yok buncalayın la‘liñe cān vërmege māhir¹⁰⁹⁴
‘Āşık çok olur gonçeye bülbül gibi olmaz

IV

Sensin hele ser-defter-i hūbān-ı bilādıñ
Yağmaya vërir fikrini erbāb-ı reşādıñ
Göster baña bir kerre o gülzār-ı nihādıñ
‘Arz et ruñıñı cānımız almağsa murādıñ
Kim bülbüli şayd etmek için gül gibi olmaz

V

Ol dil-ber-i zībāya hemān ‘arz-ı merām et

¹⁰⁹⁴ buncalayın: bencileyin D. / vërmege: virmede D.

Gel sâķi-i gül-çehreyi hem kendiñe rām ét
Min ba'd gelüp sâġar-ı şahbāya devām ét
Ġamġīn olacaķ zıkr-i leb-i yārı mūdām ét
Kim def'-i ġam-ı 'aşķa dilā mül gibi olmaz

VI

Hem merhem-i vuşlat dil-i bīmāra olur mı
Min ba'd baña dil-ber-i meh-pāre olur mı
Her gördiğimiz bir daķı dü-bāre olur mı
Def'-i ġam-ı hicrāna dedim çāre olur mı
Bir pīr işidüp dedi taħammül gibi olmaz

VII

Her laķza taħammül geçirir keşti-i Nūhı
Ta'cıl ü teġāfıl giderir neş'e-i rūhı
Bu meykede-i dehrde terk eyle şabūhı
Āsāyiş eger ister iseñ dehrde Rūhī
Mesken saña hıç künc-i tevekkül gibi olmaz

91. MUĤAMMES-İ 'ABDURREZZĀĤ AĞA BER-ĖAZEL-İ MĀHİR BEĞ EFENDİ¹⁰⁹⁵

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Şanma dil-dārlarıñ hilķatı i'lām olmaz
Ne ķadar vaşfı beyān olsa bile tām olmaz
Naķd-i cān vèrmek ile şanma kī ilzām olmaz
Dème ibrām ile ol serv-i dil-ārām olmaz
'Āşķa mā'il olur böyle dil-ārām olmaz

---

¹⁰⁹⁵ SA, s. 148.

II

Murğ-ı dil şaydı içün olsa bile elde medār
Dām u tezvîr ü ħabil kārger olmaz her bār
Cüstücü etmek ile fā'ide yok leyl ü nehār
Degme bir ağ-ıla olmaya göñül murğı şikār
Anı şayda kara zülfüñ gibi bir dām olmaz

III

İtifāk etmiş-iken gamze vü tîr-i nigeñiñ
Milket-i Rūmi alur ceşş-i Ĥabeşdir sipeñiñ
'Ākıbet avlayamaz şaydını bu dāmgeñiñ
Mañv eder revnağ-ı dīdārını zülf-i siyehiñ
Kağrı gündür ki anıñ āñiri aḥşam olmaz

IV

Cereyān etmededir nevk-i zebān-ı kalemîñ
Tuta āfākı n'ola reşḥa-i hükm-i raqamîñ
Bellidir loğma-i pür-ni'met-i ḥ'ān-ı ni'amîñ
Bende-i muḥliṣa maḥşûş gerekdir keremiñ
Luṭf kim 'ām ola 'āşıka in 'ām olmaz

V

Şanma bu zāt-ı şerîfiñ dili her dem ḥālî
Dā'imā ma'rifet-i Ḥazret-i Ḥaḳla mālî
Pek sezādır aña Māhir ola şımf-ı tālî
Dāver-i devr-i zamān şāh-ı cihānıñ 'ālî
Pāy-būsı gibi ehl-i dile bir kām olmaz

ŞİN HARFİ

92. MUHAMMES-İ 'ABDURREZZAK AĞA BER-ĞAZEL-İ HOD¹⁰⁹⁶

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Resm-i taşviriñi ressām-ı ezel eyledi fāş
Çekemez şūretiñi 'āleme hīçbir naḳḳāş
Añdırır her güzeli sende olan göz-ile ḳaş
Oldılar meykede-i ḥüsnüñe herkes 'ayyāş
Kimisi aldı ḥumār u kimisi renc ü telāş

II

Ḳurulup bezm-i maḥabbetde şarāb-ı sāde
Sāḳiyā sīb-i ruḥuñdan meze ḳıl āmāde
Geldi ser-ḥoş bu gece yanıma fevḳa'l-'āde
Ḳorḳarım şayd olacaḳ ben gibi bir şayyāda
Kerem ét bādiye-i 'aşḳda bes bunca tolaş

III

Serserī başma ḳadem encümen ü her bezme
Tīşe-i hecrin ile bünyemizi gel ḳazma
Ben gibi sūḥteniñ baḡrını her dem ezme
Her fūrū-māye ile çıkma gözüm ḳol gezme
Żabṭiye ehl-i muḥallāya hem olma yoldaş

IV

Ḳalmadı ḥavşala-i dilde reg ü enfāsım
Cümlesi āh u enīn oldu kesildi sesim
Raḥmıñ olsun baña ey şūḥ-ḳabā atlāsım
Her zamān bekliyorum reh-güzeriñ elmāsım

¹⁰⁹⁶ AT, s. 269 [268]-270 [269].

Nâz ile yolda yûri başla hırâmâna yavaş

V

Nîm-nigâhıyla beni yaralamışdır yârım
Merhem-i luṭfuñı ister bu dil-i hûn-h'ârım
Âb-ı vaşlın vèrir elbette baña dil-dârım
Âteş-i hicr<i> ile yandı bu ten-i bîmârim
Yalınız kalmış iken oldu firâkıñ yoldaş

'AYN HARFİ

93. TAHMÎS-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ FUZÛLÎ¹⁰⁹⁷

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

I

Şîr-i 'aşkıñ ehl-i diller cümle kılmış istimâ'
Özgeniñ mihrinden étmişler kemâl-i inkıṭâ'
Buldı bâzâr-ı melâhat bî-nihâyet ictimâ'
Âftâb-ı tal'atıñ döndükçe evc-i irtifâ'¹⁰⁹⁸
Katl-i ehl-i 'aşka tîğ-i gamze andandır şu'â'¹⁰⁹⁹

II

Gönlümi hecriñle sūzân eyledi ey bağır taş
Dâmenim gül-gün kıldı ḥasretiñden kanlu yaş
Çıkmadan cânım cemâliñ bir daḥi görseydi kâş
Çekdiğim dünyâ vü 'uqbâda seniñ'çün oldu fâş'¹¹⁰⁰
Toğrı dèrler "küllü sırrıñ cāveze'l-işneyni şâ'"¹¹⁰¹

¹⁰⁹⁷ SA, s. 150-151; Fuzûlî Türkçe Divan, G. 142., s. 266.

¹⁰⁹⁸ döndükçe: dutdukça D.

¹⁰⁹⁹ gamze andandır: gamzedür andan D; bu beyitten sonra Fuzûlî Türkçe Divan'da olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:

Zerğ deryâsında bir ḥâşâkdür kim çizginür

Şöfi-i şeyyâd kim devran dutub eyler semâ'

¹¹⁰⁰ Çekdiğim: Geçdiğüm D.

¹¹⁰¹ "İki kişiyi aşan (kişinin bildiği) sır değildir." Durub-ı mesel (Şinasî-Ebuziyâ, *Durûb-ı Emsâl-i 'Osmâniyye*, geliştirilmiş 3. baskı, Ebuziyâ Matbaası, Kostantiniyye 1302 (İstanbul 1884/1885), s. 135.)

III

Perçem-i çîn-i cebîni Çîne şalmış müşktâb
Oldı tavk-ı gerdenim ol kâkül-i pür-pîç ü tâb
Ol cemâliñ pertevinden sîne olmuşdur kebâb
Ol büt-i ser-keş gelüp şalmış cemâliñden niķâb
Ëy selâmet el-firāk Ëy 'aql ü imân el-vedâ'

IV

Mecma'-i hûbâna vardım görmedim sen tek güzel
Koymadı hurrem beni ol tâlî'-i burc-ı Hâmel
İstemiş rüsvâ gönül peykân-ı gamzeñden emel
Cân u dil bir 'ömrdür tîgiñ 'çün eylerler cedel
Girmeden tîgiñ seniñ ortaya kaç' olmaz nizâ'

V

Ëy gönül pervâneveş hem iftihâr et harkdan
Hem kalender-meşreb oldum bûlbülâsâ şevkdan
Zâhidâ sen men' kılma 'âşıkı ol zevkdan
Deşt tutmak 'âdetiñ koymuşdı Mecnûn 'aşkdan¹¹⁰²
Şöhre-i şehri olmağın resmiñ ben êtdim ihtirâ'

VI

Ža'f-ı tenden gözlerimde kalmamış tâb-ı nazar
Hâtır-ı gamnâkde bûy-ı şafâdan hem eşer
Şeyb-i müy-ı ser göründi vèrdi rıhletden haber
Ëy Fuzûlî âhiret mülkine lâzımdır sefer
Böyle gâfil gezme takvâdan müheyyâ kıl metâ'¹¹⁰³

---

¹¹⁰² 'aşkdan: 'aşkda D.

¹¹⁰³ gâfil: fâriğ D.

94. TAḤMĪS-İ ‘ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ BELİĞ EFENDİ¹¹⁰⁴

Mef’ülü fā’ilātün mef’ülü fā’ilātün

I

Dā’im sevād-ı kalbim rü’yāya oldu māni’
Bu zulmet-i mücessem geldikçe oldu vāsi’
Görmez bu çeşm-i vicdān bir zerre nūr-ı lāmi’
Baht-ı siyāhım oldu dīdār-ı yāra māni’
*Ol āftāb-ı hüsni görürdüm olsa tālī*¹¹⁰⁵

II

Ëy ‘āşık-ı perīşān dā’im gel eyle efğān
Her vā’iz-i suḥandān yārāna söyler her ān
Cem’iyyete gelüpdür ādem yérine peykān
Mihrāb-ı ebruvāna şaf çekdi ḥayl-i müjgān
Cümle muḥassenātı olunca rüy-ı cāmi’

III

Bir kerre gerçi görsem rü’yā gibi yukuda
Bir vechile bulunmam bir gūna cüstücūda
Her laḥza eylemem ben dil-dārı āzmūda
Reşk eylerim efendi eṣnā-yı güftügūda
*Olsa zamīr-i bārız ol māh-ı hüsne rāci*¹¹⁰⁶

IV

Maşnū’-ı Ḥālīk olmuş her bir ricāl ü eṭfāl
Mānend-i sīm-i ḥālīş oldukça bütēde kāl

¹¹⁰⁴ SA, s. 64-65; 18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II, G. 128., s. 234-235.

¹¹⁰⁵ görürdüm: görürsem SA.

¹¹⁰⁶ māh-ı: men’-i D.

Ṭoğrica bir suḥandır yoḵ anda cāy-ı işkāl
Her pāk-şureti dil eyler ḵabūl der-ḥāl
Bu ḵāleb-i 'acībi ḥikmetle yaptı Şāni'

V

Her 'āşık-ı elemnāk êtmişken anı idrāk
Kānūn-ı 'aşḵ içinde oldı vücūdı ḥāşāk
Ol çeşm-i cānsitāna gel bakma böyle bī-pāk
Müjgān-ı müyuñ eyler her bir nazarda şad çāk
Tīg-i nigāh-ı cānān ḥaḵḵā ki seyf-i ḵāṭi'

VI

Eşyā-yı ḥalkı delāl êtdikçe isti'āret
Endām-ı dūşuna hep vërmez ğinā vü zīnet
Gerçi ḥayāl-i 'āşık gözler vişāli elbet
Zer görmek ile müflis eyler mi hīç ḵanā'at
Olmaz vişāle ṭālib nazẓāre ile ḵāni'

VII

Ḥalk êtdi anı Ḥālik ḥūbān içinde fā'ik
Evc-i semāya çıḵdı zehr-āba oldı lāḥik
Mümkin degil hemīşe görmek anı uyanık
Hengām-ı şebde yāri rū'yāda görmüş 'āşık
Bu vāḵi'a muṭābık āyā olur mı vāḵi'

VIII

İ'cāzını görünce her pīr-sāl-i ḥurde
Mey-ḥāne-i cihānda bakmaz şarab u dūrde
Ol yār-ı 'İsevī-dem ya'nī nigār-ı cūrde
Hem mürde eyler iḥyā hem zindegānı mürde

*Ḥubb-ı niyāz-ı dilde var daḥi çok menāfi*¹¹⁰⁷

IX

Eş'ār-ı dil-pesendiñ okundı her maḥalde
Noḳsānı yokdur hergiz elfāz hem cümelde
Nāzım daḥi dēmişdir bu nazm-ı bī-bedelde
Birbirlerinden a 'lā mışra 'larım ğazelde
Olur mı cümle yeksān bir elde hīç eşābi'

X

Dā'im riyāz-ı nazmı güftārıñ etdi irvā
Her bir nihāl-i zībā ezharın eyler i'tā
Toldıqça her meşāma ol nefḥa-i dil-ārā
Eyler cihānda dā'im nām-ı Belīgi ihyā
Āb-ı ḥayāt-ı nazma mīzāndır meşāri'

FĀ' HARFİ

95. TAḤMİS-İ 'ABDURREZZĀK AĞA BER-ĞAZEL-İ CEVRİ¹¹⁰⁸

Mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

I

'İşret kuruldı hemān sāğar-ı şahbā laṭīf*
Sākī laṭīf ü neş'e-i cānān daha laṭīf
Dā'im olunca manzara-i dil-rübā laṭīf
'Ālem şüküfte bāğ müfferih hevā laṭīf
Diller küşāde nefḥa-i bād-ı şabā laṭīf

¹¹⁰⁷ *Ḥubb-ı niyāz-ı dilde: Ḥabb-ı nebāt-ı lebde D.*

¹¹⁰⁸ SA, s. 86-87; Hüseyin Ayan, *Cevrî (Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni)*, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum 1981, G. 130., s. 229-230.

II

Bād-ı şabāya lāzım olup etmek istinād
Bir dem hübüb ederse eder kâ' inâtı şād
Âhır eder o bülbül-i gülzârı ber-murād
Biñ gonçeyi küşāde eder bir nefesde bād
Olmaz mı hîç böyle dem-i dil-güşā laţîf

III

Kondı meşām-ı cānına bûy-ı nesīm-i gül
Bülbül bugün de olsa sezādır nedīm-i gül
Peyveste olmalı der-i maḥrem ḥarīm-i gül
Eṭrāf-ı bâğa kılmada neşr-i şemīm-i gül
Êtmekde rūhı rāyiḥa-i cān-fezā laţîf

IV

Bād-ı şabā ḥadīka-i 'ālemde her seḥer
Her dem eder şükûfe-i gülzârı neş'ever
Her şu başında cereyān eden hevā meger
Mir'āt-ı cûy-bārda yok zerrece keder¹¹⁰⁹
Her sīneden görünmede rûy-ı şafā laţîf

V

Bülbül çıkar mı zenzeme-i pür-ğarāmdan
Bûy-ı nesīm-i gül gibi her bir meşāmdan
Âheng-i bād-ı şaba düşer mi ḥırāmdan
Murgān terennüm eylemede her maḳāmdan
Naḳş-ı bahār-ı dil-keş [ü] şavt-ı nevā laţîf

VI

Her devrede bu neyyir-i a'zam eder şu'üd

---

¹¹⁰⁹ yok: komadı SA.

‘Arş-ı berîne sâcid olur zât-ı Hâk sücûd
Dâ’im olur zebân-ı ‘umûmîde rû-nümûd
Vird-i lisân-ı bülbül-i gülzâr yâ Vedûd¹¹¹⁰
Zikr-i zebân-ı ma’ni-i ezhâr yâ laîf¹¹¹¹

ĶĀF HARFİ

96. MUĶĀMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĶAZEL-İ FUZŪLİ¹¹¹²

Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün

I
Rîze-i seng-i siyehden yapılan mînāya bak
Vêrdigi ‘işret sonunda renc ü ģam-efzāya bak
Böyle cism-i cāmdan serd êtdigi ĥulyāya bak
Reng-i rûyundan dem urmuş şāġar-ı şahbāya bak
Āftāb ile kılur da’vî tutulmuş aya bak¹¹¹³

II
Gerçi olmuş bu şebistān-ı cihānda nā’iliñ
Başına pervāne döndükçe kî ol tîre-diliñ
Sûzişinden bildi olmaz bir daĥi hem vāsılıñ
Şem’ başından çıkartdı dūd-ı şevk-ı kākülün¹¹¹⁴
Böyle kūtāh ömr ile başındaki sevdāya bak

III
Günde biñ kan eylemişdir ģamze-i ĥûn-rîz-kār

¹¹¹⁰ Vird-i: Zikr-i D.

¹¹¹¹ Zikr-i: Vird-i D; bu beyitten sonra Çevrî divanında olup SA nüshasında yer almayan mahlas beyit şudur:

CEVRÎ nesîm-i feyz ile olsa şüküfte-dil
Gül gibi şî’r-i pâki olur dâyimâ laîf

¹¹¹² AT, s. 162-163; Fuzûlî Türkçe Divan, G. 58., s. 182.

¹¹¹³ ile: ilen D.

¹¹¹⁴ çıkartdı: çıkarmış D.

Tîr-i müjgānı anıñla eylemişdir ābdār
Bir nazarda ‘āşıkı mecrūh eder leyl ü nehār
Ėy selāmet ehli ol ruhsāra baķma zīnhār
İhtirāz eyle melāmetden men-i rüsvāya baķ

IV

Nār-ı ‘āşıkı kimse almaz sīne-i bī-kīneveş
İltihāb étmez dil-i ağıyārda mākīneveş
İşbu sūzı kimse çekmez sīne-i dīrīneveş
Bildi ‘aşķında nemed-pūş oldıgım āyīneveş
Raķm édüp hergiz baña baķmaz bu istignāya baķ¹¹¹⁵

V

Bir zamāndır yandı cānım intisāb-ı ‘aşķda
Dā’imā zār u perīşān pīç [ü] tāb-ı ‘aşķda
Olmadı bir kerre olsun kām-yāb-ı ‘aşķda
Sīnemi çāk eyle gör kim ıztırāb-ı ‘aşķda¹¹¹⁶
Revzen aç her dem hevādan dem uran deryāya baķ¹¹¹⁷

VI

Çīn-i zülfi şafha-i ruhsāra dā’im çiredir
Āftāb-ı hūsne karşı çeşm-i ‘ālem hūredir
Kalb-i ‘āşık işbu zulmet hasretinden hūredir
Ėy diyen kim şām-ı ikbālīñ ne yüzden tīredir
Sāye şalmış aya ol gīsū-yı ‘anber-sāye bāk

VII

Mekrine aldanma hergiz işbu dünyā-yı denī
Dest-i bī-dād-ı sitemle bir zamān ezmiş beni

¹¹¹⁵ hergiz: bir kez D.

¹¹¹⁶ kim: dil D. / ıztırāb-ı: ıztırābıñ D.

¹¹¹⁷ dem uran: mevc uran D.

Bir nigehle ister iseñ ola çeşmiñ rüşenī
Ëy Fuzûlî her nice men' eylese nâşih seni
Bağma anıñ kavliñe bir şûret-i zîbāya baq¹¹¹⁸

97. MUHAMMES-İ MÛMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ BĀĶĪ EFENDİ¹¹¹⁹

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I
İctināb êt zühdden gel 'ālem-i kübrāya baq
Müncelîdir zerresinde şan'at-ı Mevlāya baq
Dîde-püş olmak haţadır görmeyen a'māya baq
Zāhidā 'ibret gözüñ aç şûret-i zîbāya baq
Bir nazār āyîne-i şun'-ı cihān-ārāya baq

II
Gerçi atmış 'ālemi tūfān-ı dehriñ fülkine
Munhaşırdır hayr u şer takdîr-i Hakkıñ kilkine
Düşmesün bir dil dağî emvāc-ı kahrıñ silkine
Dildir ol bağr-i hakikatden vücūduñ mülkine
Şol derūnuñ 'āleminde mevc uran deryāya baq

III
Geç şabāvet neş'esinden 'ālem içre ayığ ol
İ'tikāf-ı zühdden geç 'aql-ı külde bāliğ ol
Gel kalender-meşreb ol hem bî-külāh u şarığ ol
Bağt-ı bî-bünyād için renc-i talebden fāriğ ol¹¹²⁰
Bari birkaç gün huzûr-ı kalb ile dünyāya baq

¹¹¹⁸ şûret-i: çihre-i D.

¹¹¹⁹ AT, s. 163-164; Bâkî Dîvânı (Tenkitli Basım), G. 239., s. 248-249.

¹¹²⁰ talebden: talebde AT.

IV

Var mı bî-dād-ı felekden kimse maḥzûn olmaya
Ḥayme-i Laylā-yı ğamda kim ki Mecnûn olmaya
Rif'at-i dünyāya varmaz kimse mā-dûn olmaya
Cāmveş kimdir bu bezm içre ciger-ḥûn olmaya
*Gönçe-i gülzârı seyr ét lâle-i şahrāya bak*¹¹²¹

V

Ağlamakdan çeşm-i 'âşık gece gündüz ḥûn-feşân
Rengi sarı leb kurı olmak gerekdir her zamân
İstemez tafşîle ḥâcet yokdur ey şâhib-beyân
Ḥâl-i zâr-ı Bâkı-i bî-dilden isterseñ nişân
*Kâmet-i çeng-i dü-tāya rûy-ı zerd-i nāya bak*¹¹²²

98. HİCÂZ VİLÂYETİ DÂHİLİNDE CİDDE CEZÂ RE'İSİ ḤAYDARÎ-ZÂDE FAZİLETLÜ İBRÂHİM ḤAZÂNÎ EFENDİ ḤAZRETLERİNİN ZÂDE-İ TAB'-I BELÂĞATLERİ OLAN ZİRDEKİ ĞAZELİN TAḤMİSİDİR¹¹²³

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

I

Dil-ḥaste iken dil-ber-i Rûmuñ kederinden
Çün buldı şifâ Cidde 'Arab-zâdelerinden
Nahl-i Yemeniñ almalıyım ol semerinden
Düşdükse de ḥübân-ı 'Irâkıñ nazarından
Maḥbûl-i nigârân-ı Hicâz u Habeş olduk

II

Ol dil-ber-i Necdiñ yoğ-iken şem'a lüzümü

¹¹²¹ şahrāya: ḥamrāya D.

¹¹²² zerd-i: zerd ü AT.

¹¹²³ AT, s. 201 [200]-202 [201]; Ataullah Ağa, *Yazma Şiir Mecmuası (AA)*, s. 5.

Şi' rā-yı yemānīde tūlū' ētdi nūcūmı
Âhır alacak topladığım cümle 'ulūmı
Ahṡālī unutturdı bize ḥıṡṡa-i Rūmī
Āzāde-i kayd-ı elem-i keşmekeş olduk

III

Bir çeşm-i siyeh esmer olan yāra tūtulduk
Bilmem n'ēdeyim ġamze-i mekkāra tūtulduk
Yok kurtuluşum ḥancer-i ġaddāra tūtulduk
Bir mīr-i cefā-perver ü ḥūn-ḥ'āra tūtulduk¹¹²⁴
Atdık ġam-ı dūnyāyı ḳalender-reviş olduk

IV

Ol dem ki kūşād oldı serā-perde-i ḥüsnüñ
'Uşşāḳı cünün eyledi ser-gerde-i ḥüsnüñ
Dīvāne olunca dēdi perverde-i ḥüsnüñ
'Aşḳında o Leylī-i siyeh-çerde-i ḥüsnüñ
Ḳays olmağa ḥaddim yoğ-ise Ḳays-veş olduk

V

Ol dil-ber-i Rūmuñ yérine şimdi ḥabībim
Bir dil-ber-i Necdī gibi yār oldı naşībim
Dil-dārı görünce dēdi yārān-ı edībim
Her 'ārifi ḥayrān ēder aḥvāl-i ġarībim
Geh derd-keş-i ṡā'at ü geh dürd-keş olduk

KĀF HARFİ

99. DİĞER MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ BĀḲİ¹¹²⁵

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

¹¹²⁴ ḥūn-ḥ'āra: ḥūn-ḥāra AT.

¹¹²⁵ AT, s. 140-141; Bâḳī Dīvânı (Tenkitli Basım), G. 258., s. 259-260.

I

Mecma‘-i h b n i inde b yle naz k dil-beri 
   mi  h   addi dil-c  z lfi  eb-b  peykeri 
Gelmemi  mi li cih na sen gibi bir serveri 
C m la 'li dir seni   y ne r y-ı enveri 
Adı var C m-ı Cem    y ne-i  skenderi 

II

G rmedikse b  -ı h sn   s nb l    eb-b sını
Ol nih l-i c y-b ri    met-i dil-c sını
G rmedik e ol H verna  burcunu  b r sını
K  -ı h sn-i y ra b k seyr  t  am-ı ebr sını
Adın a ma t  -ı K sr  ile  a r-ı  ay eri 

III

C m-ı  ahb -y  fera dan ba  a g  l m hem y mez
Andan  zge za m-ı fikrim ba  a bir merhem y mez
 u  a-i ferd -y  dehr end  sesin her dem y mez
N    den c m-ı lebi   lmekden a la  am y mez
Kim  um rı olmaz  y s  t  ar b-ı Kev eri 

IV

B k semender m yesinden  alk olupdur c n u ten
Micmer-i n r-ı cef dır   t rı beyt 'l-h zen
 oymadı  bir dem benimle olsun ol   r n-beden
N r-ı  h mdan   zer k l  y sipihr-i p re-zen
Tutu ur bir g n  ak n ol  sm n   enberi 

V

 stedim b  -ı ru u ndan v rmedi  bir t ze g l
B lb l s  ba ladı fery d u ef  na g   l
 Ar a-i ma  er-sez d r hep seni k lsun  acel

*Bir içim şu istedi hecridinde Bâkî haste-dil
Vèrmedi kaç'ā cevāb aña tayandı hanceriñ*

**100. TAḤMĪS-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ RŪḤĪ-İ
BAĞDĀDÎ¹¹²⁶**

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

*Kesilür meclis-i 'ālīde zebān-ı kalemīñ
Maḥv olur 'arşa-i 'ālemde otağ-ı 'alemiñ
Tutamaz 'ālemi āvāze-i ḥükm-i raqamīñ
Mülk-i Bağdāda şafā vèrmese yümn-i kademiñ
Ḥaşre dek def' olamaz gerçi belā vü elemin¹¹²⁷*

II

*Rişte-i kākül-i yār oldı kemend-i cānım
Reşahāt-ı kaleminden dökülür 'işyānım
Vèrmese Ḥazret-i Ḥak rüz-ı cezā gufrānım
Saña tefvîz umûr olmaz idi sulṭānım
Olmasa mecrâ-i aḥkām-ı İlâhî kalemīñ*

III

*Ṭînetiñ nûr-ı ma'ârifle meger tolmuşdur
Seni bu nûr-ı celî rüz-ı ezel bulmuşdur
Kaşr-ı 'irfānıñ içinde cühelā şolmuşdur
Sözleriñ gevher olursa n'ola kim olmuşdur
Ma'den-i ma'rifetullâh[i] dil-i muḥteremiñ¹¹²⁸*

¹¹²⁶ SA, s. 144-145; Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) II, G. 632., s. 725.

¹¹²⁷ olamaz gerçi: olunmazdı D.

¹¹²⁸ ma'rifetullâh: ma'rifetullâhı SA.

IV

Nüşa-i ma'rifeti fikr-ile etmiş tedvîn
'İlm ü 'irfânı edüp 'âlemi her dem tezyîn
Kıssa-i ma'rifetüllâhı edince ta'yîn
Tab'ına 'ukde-küşâlıkda ederler tahsîn
Fużalâ-yı 'Arabıñ nükte-güzârı 'Acemiñ¹¹²⁹

V

Nezd-i İskender ü Dārā vü Kubāda gitmem
Ba'd ez in hâzret-i şultân-ı cihāna yetmem
Tâc-ı Keyhüsrev ile hil'at-i şâhı giymem
Elime girse sifâl-ı ser-i kūyuñ etmem
'Ömrüm oldukça dañi hâtırasın cām-ı Cemiñ

VI

Olmuşum bār-ı ğam altında hemîşe bî-ten
Hıfz ederken gül-i gülzârını her lahza tiken
Dehen-i tengine şıgmaz ne dëyim işbu suhan
Beni ğam öldüre lāyık mı senâ-ñ ʿānı iken
Bir seniñ gibi Mesîhâ-nefesiñ Hızr-demiñ

VII

Teşne-leb tâlîb olur âb-ı zülâl rûyuña
'Âşıkân gelmededir şâm u seher dergehüñe
Kuş gibi yapmış iken bāğ-ı maḥabbetde **buña**
Luṭuf ümmîdi ile yüz süre geldi kapuña¹¹³⁰
Rûhiye luṭfuñ olursa yine kendi keremiñ

¹¹²⁹ *Fużalâ-yı: Fużalâsı D.*

¹¹³⁰ *Luṭuf ümmîdi: Luṭf ümmîdi D. / süre: süriyü D.*

101. MUHAMMES BER-ĞAZEL-İ RŪHÎ-İ BAĞDÂDÎ¹¹³¹

Mef'ûlû fâ'ilâtün mef'ûlû fâ'ilâtün

I

Ëy âsmân-ı a'zam encüm olup sipâhıñ
V'ey kehkeşân-ı 'âlem var anda cilvegâhıñ
Satı-ı felek olupdur her lahzâ şu'legâhıñ
Âfâkda çerâğı yandıkça mihr ü mâhıñ
Mânend-i rûz-ı rûşen olsun şeb-i siyâhıñ¹¹³²

II

'Ömrüñ teceddüd etsün mişl-i giyâh-ı nâbit
Dânişverânı etdiñ luţfuñla gerçi şâmit
Şâbit-âdem olupsun merkezde gerçi sâkit
Sen şafha-i cihânda ol nokta gibi şâbit
Döndükçe çarh dönsün perkâr-ı 'izz ü câhıñ

III

Ëy şeh-süvâr-ı meydân yoluñda cân-fedâ ben
Olsun bilâdîñ eymen sen gibi nâzenîn-ten
Dâ'im nihâl-i gülşen olsun hazândan eymen
Oluş süvâr-ı devlet her yana cilve kılsan¹¹³³
Tevfîk-ı Hâk yanıñda olsun refîk-ı râhıñ¹¹³⁴

IV

Âyîne-i cebîniñ hürşid-i şubh-i devlet
Gencîne-i derûnuñ nüzheth-serây-ı 'izzet

¹¹³¹ SA, s. 113-115; Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) II, G. 630., s. 723-724.

¹¹³² rûz-ı: rûze-i D.

¹¹³³ yana: yaña D. / kılsan: kılsañ D.

¹¹³⁴ yanıñda: yanıñca D. / râhıñ: câhıñ D.

Her şāhib-i ḥaḳīḳat söyler bu beyti elbet
Erbāb-ı 'izz ü devlet tursun kapu[ñ]da kat kat
Olsun küşāde dā'im devletle bārgāhıñ

V

Bezm-i maḥabbetiñde peymāneler donansun
Āyīn-i Mevlevī tek raḳḳāseler dolansun
Ol bezm-i pür-ṭarabda ḥ'ānendeler bulunsun
Luṭf eylesün cihānda ümmīdim ola kî olsun
Luṭf-i nebī mu'īniñ 'avn-ı Hudā penāhıñ

VI

Fikrinde istiḳāmet bir ṭavrdır kî eyler
Āgāz-ı maşlaḥatde tertīb-i ḥükmi söyler
Ėy dāver-i suḥanver evşāfiñ oldu ez-ber
Sāyeñde hoş geçēnler hoş geçdigiñ dilerler¹¹³⁵
Zıll-ı sa'ādetinde devletlü pādşāhıñ

VII

Vèrdiñse şāhvārıñ Feyyāz-ı Muṭlaḳu'l-feyz
Oldı penāhdārıñ Feyyāz-ı Muṭlaḳu'l-feyz
Vèrdi sipāhdārıñ Feyyāz-ı Muṭlaḳu'l-feyz
Olsun nigāhdārıñ Feyyāz-ı Muṭlaḳu'l-feyz
Erbāb-ı nazma çünkim luṭf üzredir nigāhıñ

VIII

Dībāce-i meḥāsin göñlünde oldu meskūn
Mecmū'a-i feẓā'il zātıyla oldu meşḥūn
Gencīne-i mekārım oldukça anda meknūn
Gūyā-yı luṭfuñ olsun vaşfiñda nuṭka gelsün

---

¹¹³⁵ *Sāyeñde: Sāyende D.*

Eş'arı dehri dutsun Rūh-i hayr-ḥ'āhiñ

**102. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ ARPAEMİNİ-ZĀDE MUŞTAFĀ
SĀMÎ¹¹³⁶**

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

I

Meşeldir nef'i artar yüklü olsa püşt-i ḥammāliñ
Delīl-i müdde'āya kāfīdir ancak bu timşāliñ
Bu vechile buyurmuş söyleyen erbāb-ı āmāliñ
Nedir sūdı bu bāzār-ı fenāda celb-i emvāliñ
Ġinā vermez metā'-ı müste'arı dūş-ı dellāliñ

II

Meh-i rūze dil-i 'ayyāşı ancak derdnāk etti
Çevirmişdir yüzün cām-ı şafādan inhimāk etti
Geline şehir-i şevvāliñ şarābı iştirāk etti
Ḥabābāsā girībān-ı şimāḥ-ı zühdi çāk etti
Şikest-i tevbeden āvāz-ı nūş-ā-nūşı şevvāliñ

III

Egerçi murğ-ı bī-rūḥa Muşavver vērse bāl ü per
Egerçi tūti-i şīrīn-edā ta'līmlü söz söyler
Bu nuṭḡ u bāl ü per 'ālemde ancak kim aña beñzer
Girān-cānān-ı zühd a'māl ile uçmak ümīd eyler
Olur mı mākiyāna luṭf-ı pervāz-ı per ü bāliñ

IV

Egerçi necm-i ṭālī' burc-ı 'izzetden şudūr eyler

¹¹³⁶ AT, s. 173-175; şair, mahlas benzerliğinden dolayı bu gazeli Sāmī Paşa'ya isnat etmiştir; *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmi Dîvânı*, G. 74., s. 337-338.

Žiyā vü nûrı her dem ‘âlem-i hâke nüşûr eyler
Terakķī noķtasıñ gör de bu merkezden mürûr eyler
Ser-i yem ebre érse kıatre-i bārān zuhûr eyler
Olur idbār elbet mā-verāsı farķ-ı ikbālîñ

V

Yekī hemtā-yı tû çün māder-i gītī ne-mizāyed
Be-yek tāb-ı nazar tersem be-rūyet rence miyāyed
Ez-în ma‘nā dü çeşmem rûz u şeb pûşide mîbāyed
Éder hār-ı müjem āzürde pāy-ı nāzükiñ şāyed
Degilsem éy gül-i nev-reste ma‘zûr ola pāmālîñ

VI

Refîķım olsa dilsiz cānver éy server-i hûbān
Kıomaz maķşûda érsün la‘l-i nābîñdan dil-i ‘atşān
Geçirme her sebûk-mağzān ile evķatıñı her ān
Çekilmez vaz‘-ı nā-sāzı sükût eylerse de nādān
İşārātı bedeldir güftügüya merdüm-i lālin

VII

Koyupdur nermi hâke hem dürüşti çekdi keyvāna
Meger pervîzenāsādır bu çarķıñ devri devrāna
Hele hîç kimseniñ aķvāline daķl étme ķaşmāna
Temîz-i nîķ ü bed ‘ayn-ı zararadır ķurde bînāna
Bu diķķat cismîni sūrāķ sūrāķ étđi ğırbālîñ

VIII

Kanā‘at murġ-ı ‘Anķādır verā-yı Kāfa uçmuşdur
Ħarîşîñ meşrebi her dem zer ü sîme perestişdir
Bu bāzār-ı fenānıñ ķaşılı mîķnetlü bir işdir
Taķammül mîķnete ser-māye-i emr-i ta‘ayyüşdür

Olur nef'i füzûn yārân girân oldukça hammālîñ¹¹³⁷

IX

Suḥanver şāhib-i dīvān-ı nev-icāda ʿey Sāmī
Şikār-ı şî'ri dā'im şayd eden şayyāda ʿey Sāmī
Muḥallidlik ḥaṭādır şā'ir-i āzāde ʿey Sāmī
Ne mümkün pey-rev olmaḵ Nābi-i üstāda ʿey Sāmī
Sevād-ı nā-be-cādır meşḵ-ı şî'ri kilḵ-i etfālîñ

103. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ BAŞİRİ¹¹³⁸

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Terk kıl fenn-i muṭavvelde olan muḥtaşarîñ
Artırır 'an'ane-i medresede derd-i seriñ
Düşmesün bir de kütüb-hāne-i 'aşra nazārîñ
Bir pul étmez saña biñ dürlü bulunsa hüneriñ
Hüneriñdir kemeriñde bulunan sîm ü zeriñ

II

Ḳalmadı encümen-i dāniş içinde nāşid
Şimdi bāzār-ı ma'ārifde olanlar cāmīd
Mışra'-ı ātiyemiz oldu güzel bir şāhid
Yoğ-imiş cins-i hüner gibi metā'-ı kāsīd
Var ise mişlini göster var ise bir hüneriñ¹¹³⁹

III

Burc-ı 'aḳrebde nihān olmadadır māh-ı cihān

¹¹³⁷ *yārân: bâr D.*

¹¹³⁸ AT, s. 218 [217]-219 [218]; A'mâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 44b.

¹¹³⁹ *ise mişlini göster var ise bir: dâsen mişli beyân eyle var ise D.*

Maṭla‘-ı Müşterîme geldi bu yüzden nokşân
‘Âkıbet şāmı şabāḥ  tmeyecek a laşılan
*Tev‘em-i ba t-ı siy  h m mısın  y ş m-ı zam n*¹¹⁴⁰
 andadır şub -ı demi n n r  g r nmez se eri 

IV

B yle bir d r-ı den -me reb i  n  ekme sitem
Olacak k r-ı cih n ‘   bet ’l-emr nedem
G tdi b -h de y re  ekdigimiz renc   elem
 b-ı d demle seni besledim  y nah l- adem
‘   bet  ayre na  b oldu ne   re  emer 

V

Ne rev dır bu  adar  ahri na ‘ alem yansun
 b-ı va lı la n’ola  te -i hicr n s ns n
G nde bi  rengidesi   y  anem-i b  kalem n
Bilmez     fte Ba  r  seni  ile n’ ts n
Be zemez birbirine   veleri  ‘  veleri 

104. BU DA I [MU AMMES BER- AZEL-  BA  R ]¹¹⁴¹

F ‘il t n f ‘il t n f ‘il t n f ‘il n

I

Her     b-ı Z ‘l-Cel le tercem ndır lebleri 
Te ne-i ‘ rf n  na ‘ zb ‘l-bey ndır lebleri 
B ‘i -i fevz [ ] nec t-ı  udsiy ndır lebleri 
K  te-i hecre  ay t-ı c vid ndır lebleri 
Mey-  s r-ı ‘   a y   t-ı rev ndır lebleri 

¹¹⁴⁰ *zam n*: *f r   D.*

¹¹⁴¹ AT, s. 219 [218]-220 [219]; A‘   Musullu Hal l Efendi Bas r , *D v n-ı Bas r *, vr. 44b.

II

Bülbül-i gülşen-nevâdır 'âşıkân-ı hem-demiñ
Pek be-câdır ger emerse gonçe-i şîrîn-demiñ
Vechi var gülzâra varsun 'andelîb-i pür-gamıñ
Gonçe-i n'eşkûfte-i bâğ-ı leţâfetdir femiñ
Tâze gül-berg-i gülistân-ı cinândır lebleriñ

III

Hañçerâsâ dîde-i pür-hûnuñ üzre her kaşıñ
Zahmdâr etmekden özge yok seniñ hiç ilişiñ
Bu cihân-ı pür-sitemde sen gibi meh-rûveşiñ
'Âşıkı öldürse gam yok gamze-i merdüm-küşîñ
'Îsâ-yı devrân Mesîhâ-yı zamândır lebleriñ

IV

Hancer-i hûn-hûâr-ı 'aşkıñ tutsa âfâkı n'ola
Zahmdâr etse ten-i erbâb-ı ezvâkı n'ola
Gece gündüz âh u zârım görse eşfâkı n'ola
Tîr-i müjgâmiñ dil-efgâr etse 'uşşâkı n'ola
Hastegâna dârû-yı derd-i nihândır lebleriñ

V

Mecma'-i hûbân içinde var vücûduñ yok degil
Halka-i zencîr-i zülfüñ boynuma çün tavk degil
Dil-beriñ her acı sözi 'âşıka bir ok degil
Tûti-i mu'ciz-beyân olsa Başîrî çok degil
Lehce-i şîrîn ile şekkersitândır lebleriñ

105. ERBİLLİ MEHERE-İ ŞU'ARĀ-YI BE-NĀMDAN MERHŪM
MOLLA SA'İD'İN ELDE EDİLEN İKİ KİT'A ĞAZELİNE
‘ABDURREZZĀK AĞA TARAFINDAN YAPILAN TAĤMİSDİR¹¹⁴²

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Merdüm-i çeşmim alup yüzleriñe hāl ettiñ
Dāne-i hālîñ ile zülfiñi çengāl ettiñ
Avladıñ murğ-ı dili cevri ile bî-bāl ettiñ
Elif-i kaddimi bār-ı ğam-ıla dāl ettiñ
Cismimi kâhiş-i hicrānıñ ile nāl ettiñ

II

O da yandırdı beni lehce-i Nāhîd-i ruḥuñ
Dil-i pür-sūḥtede kalmadı ümmîd-i ruḥuñ
Rûz u şeb etmededir cevriñi te'kîd-i ruḥuñ
Ayda yâ haftada bir pertev-i ḥurşîd-i ruḥuñ
Men' edüp encüm-i âliñle günüm sāl ettiñ

III

Mest iken meykede-i 'aşkda olduñ bî-hüş
Ğayr ile hem-dem olup 'işretiñiz düş-be-düş
Anlara yüz vèrerek 'âşîka olduñ rû-püş
Gāh şehd-i feraḥ ey şūḥ gehî sirke-furüş
Yetişür çehreñi dükkānçe-i baḳḳāl ettiñ

IV

Âbdār olmuş-iken gülşen-i bâğ-ı cismim
Şu'le-pâş olmuş-iken merdümek-i dü çeşmim

¹¹⁴² AT, s. 68.

Koymadı havşala-i dilde metā'-ı fikrim
Gösterüp sâ'id-i sîmîniñi aldıñ şabrım
Ëy sitemkâr bu ağ ile baña al êtdiñ

V

Yoğ-iken işbu cihānda hele bir zāt-ı ferīd
Saña beñzer üdebā şî'riñi êtsün tenķīd
Fikrime geldi benim gerçi bu taḥmīs-i cedīd
Uydurur yok bu zer-i ḥālīşe bir kimse Sa'īd
Ġālibā bûte-i ḥikmetde bunı kâl êtdiñ

**106. BU DAḤİ [ERBİLLİ MEHERE-İ ŞU'ARĀ-YI BE-NĀMDAN
MERḤŪM MOLLA SA'İD'İN ELDE ÊDİLEN İKİ KİT'A ĠAZELİNE
'ABDURREZZĀK AĠA ṬARAFINDAN YAPILAN TAḤMİSDİR]¹¹⁴³**

Mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün

I

Gel êy sākī-i devrân bir zamân bizden ırāğ olduñ
Eliñde cām-ı şahbā tek emīnim yüzi ağ olduñ
Çekildik 'ayş u 'işretten mey-i nāba yasağ olduñ
Yine sen hangi şahbā-yı feraḥla ter-dımāğ olduñ
Kî ol gül-rûya karşı bülbül-i gūyā-yı bāğ olduñ

II

Vêrüp zehr-ābe-i hecriñ şu deñlü göñlüme hırķat
Kî vërmez bāde-i vaşlîñ mezāk-ı cāna keyfiyyet
Ḥarām olsun seniñle ba'd ez īn peymāne-i 'işret
Degildim ben seniñle bāde-nūş-ı bezm-i ünsiyyet
Baña sākī eliñle cām şunduñ pîş-ayāğ olduñ

¹¹⁴³ AT, s. 69-70.

III

Gel  y s k -i devr n  alıver peym ne-i n z 
D   rme dillere art k bu  ay  u na me-i s z 
Ved   t c m-  m mt z  cih n-  mi net-end z 
 i   r-  resm-i  z d  te   -i zam n-s z 
A a m ntic k  v d -i nehirde g m-s r   oldu 

IV

Bu g l enz r-  hest de eger i varsa da s nb l
 af -y  nev-b h r n n dev m  yokdur  y b lb l
Cih n n  te  n g lz r na bes bunca g l  avrul
Yeter bu t re-b r n-  cef ya s ne ger  y dil
Peleng-i k hs r  mi net s  d   d    td n

V

Mu at ar h l-i z lf n seyr  derken  y kem n ebr 
Siper oldu  a m jg n n ru -  p r-t b n a  ar u
Sez dir ger  dersen h l-i z lf nle protestu
Ba a bir ge e  em  -i meclis olmazs n  y  te -  
Ra  be lik b -perv  varup   lim  er   oldu 

VI

Seni ser-mest-i  ahb  eyleyen mey-  nedir bilmem
Ve y   d  ehre-i g l-deste-i c n nedir bilmem
Bug nki meyli iz h b na y  rind nedir bilmem
Sa   d el- a  bu g  t r n  aceb mest nedir bilmem
Yine sen hangi  ahb -y  fera la ter-d m   oldu 

**107. MEKTÜBİ-İ VİLÂYET HASAN TEVFİK BEĞİN İ'LÂN ETDİĞİ
GAZELİN TAHMİSİDİR¹¹⁴⁴**

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Her hitāb-ı Zü'l-Celāle tercemāndır lebleriñ
'Äleme bir nātık-ı 'azbü'l-beyāndır lebleriñ
Zümre-i 'atşān için āb-ı revāndır lebleriñ
Çeşme-i āb-ı hayāt-ı cāvidāndır lebleriñ
Feyz-baḥşā-yı şühūd-ı cism ü cāndır lebleriñ

II

Āb-ı ruḥsārında var ḥāşiyet-i āb-ı hayāt
Kaṭresiyle rūḥlandı bu cemī'-i mümkināt
Neşve-i sūzān-ı 'aşka oldı mānend-i Furāt
Cur'a-i āb-ı lebiñdir neş'e-baḥş-ı kâ'ināt
Reşk-i cām-ı bezm-i Cemşid-i zamāndır lebleriñ

III

Cümle-i ervāḥ-ı 'ālem mecma'-ı kübrāda hest
Bāde-i la'l-i lebiñle oldılar ḥayrān u mest
Ëtmeyen ol kimse kim peymāne-i 'ahdın şikest
Mest ü medhūş oldı ol cem'iyyet-i bezm-i elest
Bāde-i tevḥid-i rūḥ-ı kudsiyāndır lebleriñ

IV

Ëy vücūduñ 'āleme raḥmet olan şāh-ı cihān
Bā'is-i icād-ı 'ālem mūcib-i kevn ü mekān
Ḥāme-i 'āciz ne mümkin eyleye na'tıñ beyān

---

¹¹⁴⁴ AT, s. 178-180.

*Tābiş-i mihr-i ruḥuñ pertev-fezā-yı mülk-i ān
Zīnet-i zīb [ü] cemāl-i mehveşāndır lebleriñ*

V

*Şāhib-i ḥulḳ-ı ‘azīm u hem şeh-i ‘ālī-sirişt
Çıkdı evc-i āsmāna ḳurb-ı Mevlāda nişt
Nām-ı nāmīsi muḳārīn nām-ı Hāḳla hem-nivişt
Hüsnüñe mā’il ser-ā-ser zümre-i bāğ-ı behişt
Hayret-efzā-yı ‘uḳūl-i ḥūriyāndır lebleriñ*

VI

*Terk eden bu mā-sivāyı buldı elbet naşr u ‘avn
Derd-i hicrāndan olur ‘uşşāḳıñ ēy cān ḥıfz u şavn
Zerre-i hüsn ü cemāle ḥūrī vü ḡilmānda rehn
Bezm-i vaşlıñ mazharıdır “hāzihī cennātī ‘adn”¹¹⁴⁵
Çeşmesār-ı Kevşer-i dār-ı cināndır lebleriñ*

VII

*Pertev-i şems-i ḥaḳīḳatdır o sultān-ı cihān
Şafḥa-i rüy-ı bedī’inde muṭavveldir beyān
Hāme-i mu‘ciz-raḳamla eyleyüp na’tıñ ‘ayān
Dūzah-ı hicrān u ḡamdan ḳurtulur Tevfīḳ hemān
Bā’iş-i fevz ü necāt-ı ins ü cāndır lebleriñ*

**108. KERKÜK MUTŞARRIF-I ESBAḲI MERḤŪM RĀ’İF BEG
EFENDİNİŇ ZİRDE MUḤARRER ĞAZEL-İ ĞARRĀSİNİŇ
MUḤAMMESİDİR¹¹⁴⁶**

Fe’ilātün fe’ilātün fe’ilātün fe’ilün

¹¹⁴⁵ *Hāzihī cennātī ‘adn*: “Bu Adn cennetleridir”. Kur’ân-ı Kerîm Ra’d, Nahl, Meryem ve Tâ-hâ sûrelerinden (13/23, 16/31, 19/61 ve 20/76) kısmî iktibastır.

¹¹⁴⁶ AT, s. 209 [208]-210 [209].

I

Açılır şām u seher maṭbah-ı ḥān-ı keremiñ
Aldı erbāb-ı şikem mā'ide-i muhteşemiñ
Eskiden bendesiyim gerçi o 'ālī-şiyemiñ
Olmuşum evveli perverde-i nāz u ni'amiñ
Şimdi lāyık mı ki ben çekmeyeyim derd ü gamıñ

II

Misli yokdur nice teşrīḥ edilür eṭvārı
Olsa da Mānīleriñ elde qalem pergārı
Çekemez levḥa-i taşvīre ruḥ-ı dīl-dārı
İstedim şerḥ edeyim cevır ü cefā-yı yārı
Esefinden iki şakḳ oldu zebān-ı kalemiñ

III

'Ākıbet şanma beni 'aşḳ-ı mecāzīde zebūn
Kaysveş olmadayım bādiye-peymā-yı cünūn
Dest-res olmasa ger ḥayme-i Leylāya bütün
Çāk olur hecr ile dāmān-ı taḥammül bir gün
Ger yetişmezse baña dest-i vişāl-i nedemiñ

IV

Gözlerim girye-i ḥasretle meger buldı rüsūḥ
Olsa ger kipriginiñ her biri mānend-i süyūḥ
Āb-ı dīdemle anı besleyemem olsa şuyūḥ
Korḳarım incide pāyini müjem yoksa o şūḥ
Rāzıyım étse gözüm üzre nihāde ḳademiñ

V

'Aşḳdır 'aşıḳa ser-māye-i esbāb-ı ḥayāt
Eyleyen merḥale-i 'aşḳ-ı cevānīde şebāt
Düşse gird-āb-ı belā mevcesine gerçi o zāt

*Fülk-i dil sâhil-i ümmîde bulur rāh-ı necāt
Bād-ı luṭfundan eṣer görse o deryā himemiñ*

VI

*Şāne ger kākülüne düşse de bî-şek ta' rîz
Êdemez bir teline zerrecesiñ tek ta' rîz
Ne revādır bu kadar şāneye etmek ta' rîz
Êtdi bu müşkili ḥall etmek için pek ta' rîz
Şāne-i ḥatırına kākül-i pür-pîç-i ḥamiñ*

VII

*Ben edem bâdiye-i 'aşkda bir dem kı'if
Şimdi ol naẓm-ı suḥan-pervere oldum rādif
Naẓd-i cānıyla sitem almadadır ol 'ārif
Şatun almış bu nev-āyende ḡazelle Rā'if
Ol şeh-i ḥüsne maḥabbetle belā-yı sitemiñ*

LĀM HARFİ

109. TAḤMĪS BER-ĠAZEL-İ BĀĶĪ EFENDİ¹¹⁴⁷

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

*Ḳaysıñ üftādeligin cilve-i Leylādan bil
Vāmıķıñ giryelerin ḥande-i 'Azrādan bil
Bülbülüñ nağmelerin ḡonçe-i zībādan bil
Fitne-i 'ālemi ol ḳāmet-i ra'nādan bil
Her belā kim yetişür 'ālem-i bālādan bil*

¹¹⁴⁷ AT, s. 220 [219]-221 [220]; Bâķi Dîvânı (Tenkitli Basım), G. 299., s. 285.

II

Cām-ı şahbāda iken kuvve-i rūḥāniyyet
Neş'emend oldu bütün 'ālem-i cismāniyyet
Kalmadı havşala-i dildeki zulmāniyyet
Halet-i 'aşk-ıladır ādeme nūrāniyyet
Reng-i rüy-ı ḳadeḥi bāde-i ḥamrādan bil

III

Hele her cāzibe-i ḥüsn-i cihān ān iledir
Kuvve-i rābitası rişte-i vicdān iledir
Şīve-i neş'e-i dil çehre-i cānān iledir
Dil-i dānāya şeref pertev-i 'irfān iledir
Ḥüsn-i āyīneyi 'aks-i ruḥ-ı zībādan bil¹¹⁴⁸

IV

Her zamān dağdağa-i kār-ı cihān bātıldır
Cāy-ı āsāyiş olur şanma ki bī-ḥāşıldır
İttikā etmiş olan dergehine cāhildir
'İşve-i dehre göñül vèrmez o kim 'ākıldır
Almadı behre begim kimse bu dünyādan bil

V

Kimse aldırsa bile meykede-i āfākı
Cem gibi olmayacak işbu cihāna lāḳı
Anı vèr bāde-i gül-günü hemān ey sākı
Devlet-i dār-ı cihān devr-i zamān ey Bākı
Pāydār olmadığın kışsa-i Dārādan bil

---

¹¹⁴⁸ āyīneyi 'aks-i: āyīne-i 'aksi AT.

110. BU DAĞI [MUHAMMES-İ MÜMÂ-İLEYH BER-ĞAZEL-İ
MÜCRİM EFENDİ]¹¹⁴⁹

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

I

Tecerrüd 'ālemiñ ger ister iseñ hāne ber-düş ol
'Alāyık perdesiñ başdan çıkar dā'im nemed-püş ol
Der-i mey-hānede maḥmūr olup her laḥza bī-hüş ol
Gidüp pīr-i muḡāna intisāb eyle ḳadeḥ-nüş ol
Düşüp pāy-ı ḡama ol neş'e ile mest ü medhüş ol

II

Bu çarḥ-ı dil-rübāniñ çekme cevır ü ḳahr u ḡavḡāsıñ
Çıkar başdan şikenc-i ṭurra-i zülf-i dil-ārāsıñ
Meger Mecnūndur istek eyleyen ruḥsār-ı Leylāsıñ
Götür serden hevā-yı 'izz ü cāh u māl sevdāsıñ
Eger gitmek dilerseñ kūy-ı yāra hāne-ber-düş ol

III

Göñül her rüz şeb imiş degildir çarḥ-ı cābirden
'Aceb peymān-şikendir ḳurtuluş yok böyle sāhirden
Ḳanā'at ḡüşesinde şaḳla kendiñ cevır-i ḳāhirden
Ḡaraz maḥv ile naḳş-ı mā-sivā-yı levḥ-i ḥāṭırdan
Ne ḥācet delḳ-ı ḥırḳa ister iseñ gel 'abā-püş ol

IV

Gülistān-ı maḥabbetde hele ey bülbul-i pür-'aşḳ
Yeter bu āh u feryādıñ der-i gülzārda ancak
İşit bu beyt-i rengini bu ḥālet el vērir muṭlaḳ

¹¹⁴⁹ AT, s. 181-182.

*Debistān-ı mahabbet içre al pervāneden ser-meşk
Taḥammül kıl cefā vü cevre feryād étme ḥāmūş ol*

V

Maḳām-ı Ḥaẓret-i Ḥaḳdır hemān merdümleñ bāli
Mişāl-i ‘arş-ı a‘zamdır olup esrār ile mālī
Fu‘ād-ı zāt-ı insānı olupdur maẓhar-ı ‘ālī
Göñül ḥalvet-serāyın Mücrim ét aġyārdan ḥālī
O şūḥ-ı bī-bedelle dūş-ber-dūş u hem-āġūş ol

MĪM HARFİ

111. BU DAḤİ [MUḤAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ
FUẒŪLİ]¹¹⁵⁰

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

I

Bir gece geldi benim yanıma bir tāze ġulām
Vérđi merdāne baña ġūşe-i çeşmiyle selām
Kendüsiyle konuşup eylemeden sözi tamām
Kıldı ol serv seḫer nāz-ıla ḥammāma ḫırām
Şem‘-i ruḫsārı ile oldı müzeyyen ḥammām¹¹⁵¹

II

Şafalar buldı ziyā rūy-ı dıraḫşānından
İstedim şu içeyim çāh-ı zenaḥdānından
Kamaşup dīde-i nem çehre-i tābānından
Görünürdi bedeni çāk-i girībānından
Cāmeden çıkdı yeñi ayını gösterdi tamām

¹¹⁵⁰ AT, s. 57-59; Fuzûlî Türkçe Divan, G. 182., s. 306.

¹¹⁵¹ müzeyyen: münevver D.

III

Çıkarup cāme ile elbise-i elvānıñ
Cigerin pāreledi anda olan yārānıñ
Hāleden çıkdı gibi sanki meh-i tābānıñ
Nıl-gūn fūṭaya şardı beden-i 'uryānıñ
Şan benefşe içine düşdi muķaşşer bādām

IV

Oldı hep ġāliye-sā dā'ire-i manşıb-ı havz
Şeş-cihetden cereyān étmededir maṭlab-ı havz
Göz açup işte bugün havşala-i meşreb-i havz
Oldı pā-būs-ı şerīfiyle müzeyyen leb-i havz¹¹⁵²
Buldı dīdār-ı laṭīfiyle ziyā dīde-i cām

V

Ṭurdı ol serv seher līfe ile gül varaķı
Koydı endīşeye hep zümre-i ehl-i merakı
Müşterī aldı ele kāse-i zerrīn ṭabaķı
Şandılar kim şatılur dāne-i dürr-i 'araķı¹¹⁵³
El urup kīseye çoklar kılup endīşe-i ḥām¹¹⁵⁴

VI

Burc-ı 'Aķrebde iken çıkdı meh-i pür-zerrīn
Dédiler gökden inüp anda olan ehl-i zemīn
Ṭoldı ḥammām içine rāyiḥa-i nāfe-i Çīn
Kākülün şāne açup kıldı hevāyı müşkīn
Tīġ-i mūyun ṭaġıdup étđi yeri 'anber-fām

¹¹⁵² müzeyyen: müşerref D.

¹¹⁵³ dürr-i: dürr ü AT.

¹¹⁵⁴ el urup, urdı el D.

VII

Gözleri tâb-ı harâretten olunca gül-gün
Anı gördükde dèdi zümre-i erbâb-ı ‘uyûn
Bağ kî ol Leyliveşin hüsnüne herkes Mecnûn
*Ṭās elin öpdi ḥased kıldı kara bağrını ḥûn*¹¹⁵⁵
Yetdi şu cismine reşk aldı tenimden ârām

VIII

Müşk ü ‘anber kokusu her tarafa ètdi hübûb
İstedi havlı bürünsün dèdi bir ehl-i kulûb
Mîhr-i endāmı yine eyleyecek meyl-i gurûb
Çıkdı ḥammāmdan ol perde-i çeşmim şarılup
Dutdı âsāyiş-ile gūşe-i çeşmimde maḳām

IX

Kākülün yerde tararken nice bir mû dökdi
Aldı mir’atı ele bağ kî ne cādū dökdi
Sebeb oldur gözüme yakıcı dārū dökdi
Merdüm-i çeşmim ayağına revān şu dökdi
Kî gerek şu döküle serviñ ayağına müdām

X

Çekmişim hayli zamān cevr ü cefā vü derdin
‘Ākıbet koqlamışım gülşeniniñ her verdin
Çünkü ben çözmüş-iken kākülünüñ her bendin
Müzd-i ḥammām Fuzûlî vèrürüm cān naḳdîn
Kılmasun şarf-ı zer ol serv-ḳad ü sîm-endām

---

¹¹⁵⁵ *bağrını ḥûn: bağrmı şu D.*

112. BU DAĞI [TAHMİS-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ
FUZÛLÎ]¹¹⁵⁶

Mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

I

Beķası olmayan işbu cihānı bī-bekā gördüm

Bu miḥnet-ḥāne-i cev̄ ü cefāyı hem fenā gördüm

Bu dehr-i pūr-denīde şanma kim bir āşnā gördüm

Vefā her kimseden kim istedim andan cefā gördüm

Kimi kim bī-vefā dünyāda gördüm bī-vefā gördüm

II

Olup pervāne tek gönlüm çerāğ-ı ḥüsn-ile sūzān

Cihānda olmadım bir kerre hem ol Leyliye miḥmān

Devā-yı derd-i 'aşkıñ istedim hem vērmedi Loķmān

Kime kim derdimi izḥār kıldım isteyüp dermān

*Özümden hem beter bir derde anı mübtelā gördüm*¹¹⁵⁷

III

Şebistān-ı ḥayālimde fūrūzān şu'le-i şem'in

Bu zūlmet-ḥāne-i hestīde āḥır görmedim lem'in

'Umūma yüz çevirdim görmedim bir kimseniñ nef'in

*Mükedder ḥātırımdan etmedi bir kimse ğam def'in*¹¹⁵⁸

Şafādan dem uran hem-demleri ehl-i riya gördüm

IV

Hevā-yı 'aşķ-ı Leylī çıķmaz oldu cān-ıla tenden

'Umūma yüz çevirdim görmedim bir çāre anlardan

¹¹⁵⁶ SA, s. 116-118; Fuzulî Leylâ ve Mecnun (LM), s. 290.

¹¹⁵⁷ *hem beter bir derde anı: min beter derd ü belāya LM.*

¹¹⁵⁸ *etmedi: kılmadı LM. / ğam def'in: def'-i ğam LM.*

Baňa imdād eden yokdur cihāna her gelenlerden
Eger şu dāmeniñ tutdum revān dönderdi yüz benden
[Ve] ger gözgüden umdum şıdk 'aks-i müdde'ā gördüm

V

Yemen şahrāsına düşdüm baňa giryānlık el vèrdi
Hemīşe nār-ı fūrkatle hemān sūzānlık el vèrdi
Gezerken murğ u vahş-ıla meger hayvānlık el verdi
Ayak başdım der-i ümmīde ser-gerdānlık elvèrdi¹¹⁵⁹
Hüner ser-riştesiñ tutdum elimde ejdehā gördüm¹¹⁶⁰

VI

Yemen şahrāsı olmuş haymegāh-ı Leyliye merkez
Giderken hayme-i zībāsına 'atf-ı nigāh étmez
Meger seyyāreniñ bir māhdır hem hāleden çıkmaz
Baňa gösterdi gerdūn tīre bahtım kevkebiñ yüz kez¹¹⁶¹
Men-i bed-baht aña her gāh kim bakdım kara gördüm

VII

Ümīd etmem baňa imdād eder Nevfel tek ādemden
Sehāvetle murādım hāsıl olmaz naqd-i Hātemden
Müfid olmaz ne içün ceng éde Zāl oğlu Rüstenden
Fuzûlî 'ayb kılma yüz çevirsem ehl-i 'ālemden
Neden kim her kime yüz tutdum andan yüz belā gördüm

113. MUHAMMES-İ FUZÛLÎ EFENDİ¹¹⁶²

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

¹¹⁵⁹ der-i: reh-i LM.

¹¹⁶⁰ Hüner: Emel LM.

¹¹⁶¹ kevkebiñ: gözgüsün LM.

¹¹⁶² AT, s. 265 [264]-267 [266]; Fuzûlî Türkçe Divan, G. 204., s. 328.

I

Rahm-ı māderde iken yandı hele cān u tenim
Emdiği hūn-ı cigerdir gēce gündüz dehenim
Çāk çāk olsa n'ola kanlu olan pīrehenim
*Penbe-i dāğ-ı cūnūn içre nihāndır bedenim*¹¹⁶³
*Diri olduğça libāsım odur ölsem kefenim*¹¹⁶⁴

II

İstemiş dergehine cānımı şāh-ı 'ādil
Der-i dil-dāra hemān hayli zamāndır mā'il
Çāre yok dergehine gitmelidir el-hāşıl
Cānı cānān dilemiş vèrmemek olmaz ēy dil
Ne nizā' eyleyelüm ol ne seniñdir ne benim

III

İncilā buldı gözüm mihr-i ruḥuñ berķından
Telḥ-kām olmuş-iken çāşni-yi 'aşķından
N'ola şīrīn-dehen olsam da anıñ şevķından
*Ṭaş deler āhım okı şehd-i lebiñ zevķından*¹¹⁶⁵
N'ola zenbūr evine beñzese beytü 'l-ḥazenim

IV

Yandıran zümre-i 'uşşākı hele fūrķatdır
Sūziş-i nār-ı hevā 'āşıkā bir lezzetdir
Felegiñ şevket ü şānı baña hep miḥnetdir
Ṭavķ-ı zencīr-i cūnūn dā'ire-i devletdir
*Ne revādır beni andan çıkara za'f-ı tenim*¹¹⁶⁶

¹¹⁶³ *dāğ-ı cūnūn: merhem-i dāğ D.*

¹¹⁶⁴ *odur: budur D.*

¹¹⁶⁵ *zevķından: şevķinden D.*

¹¹⁶⁶ *revādır: revā kim D.*

V

Yandı pervâne-şifât nâr-ı ğamıñla cigerim
Bir de fânūs-ı maḥabbetde hemân bāl ü perim
Düşmüşüm nâr-ı ğama qalmadı hergiz eşerim
'Aşk ser-geştesiyem seyl-i sirişk içre yèrim¹¹⁶⁷
Bir ḥabābem kî hevādan toludur pîrehenim

VI

Hüsn-i ḥübān-ı cihān içre nigārim sensen
Semen ü yāseminim lāle-‘izārim sensen
Gül-i gülzār-ı cinān serv-i çinārim sensen
Bülbül-i ğam-zede ‘em bāğ-ı bahārim sensen¹¹⁶⁸
Dehen ü qadd ü ruḥuñ gonçe vü serv ü semenim

VII

Ka‘be-i kūy-ı tavāf étmek içün dil-dārıñ
Şarf kı l dergehine her ne kî vardır varıñ
Vaṭanımdır güzelim ol der-i pür-züvvārıñ
Édemez terk Fuzûlî ser-i kūyun yārıñ¹¹⁶⁹
Ne qadar zulm yèri ise baña hoşdur vaṭanım¹¹⁷⁰

114. MUḤAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ BĀĶĪ
EFENDİ¹¹⁷¹

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

I

Gözümüz görmez ise şanma beni a‘māyem

¹¹⁶⁷ seyl-i: eşk-i AT.

¹¹⁶⁸ bāğ-ı bahārim: bāğ u bahārum D.

¹¹⁶⁹ Édemez: İdemen D.

¹¹⁷⁰ yèri ise: beterse AT.

¹¹⁷¹ AT, s. 161; Bâkî Dîvânı (Tenkitli Basım), G. 315., s. 294-295.

Dīde-i kalb-i başiretle hemān bīnāyem
Gerçi nuṭkum yoğ-ise tūti-i şekker ḥāyem
N'ola dehr içre nişānım yoğ-ise 'Ankāyem
Ne 'aceb seyl gibi çağlamasam deryāyem

II

Necm-i iḳbālī yücedir hele her bir dānā
Ne kadar medd-i nigāh étse de görmez aṣlā
Çıkarır şu'le-i idrākını 'ālem zīrā
Göze göstermez ise şanma beni her ednā¹¹⁷²
Ki nazar fark edecek mertebeden a'lāyem

III

Nazarım düşmüş-iken dā'ire-i 'irfāna
Ṭālī'im çıkdı meger mınṭaka-i keyvāna
Ser-fürū eyleyemem bir daḥi bu devrāna
İltifāt eyleyemem zerre kadar nādāna
Āsmān-ı hünere mihr-i cihān-ārāyem

IV

Fuḳarā kisvesine gerçi büründüm zīrā
Muḥtefī olmayacak işbu cihānda aṣlā
Kevkeb-i baḥt-ı bülendi olacaqdır bālā
Şuretā gerçi gedā şeklin urundum ammā
Mesned-i memleket-i ma'rifete Dārāyem

V

Tab'-ı mevzūnı olan çıkdı benī ādemde
Böyle bir nazmı ḳasemle kī dem-i ḥurremde
Kimse bu faḥriyeyi söylemedi aḳdemde

---

¹¹⁷² şanma: tañ mı D.

*Bâkıyâ dîn-i Muḥammed ḥaḳ için 'âlemde
Dem-i cān-baḥş ile nazm içre bugün 'İsâyem*

115. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ BÂKÎ EFENDİ¹¹⁷³

Mef'ûlû mefâ 'îlû mefâ 'îlû fe 'ûlûn

I

Bu ḳubbe-i firûzedesin sen kî güvâhım
Olduḳça cihân içre benim püşt ü penâhım
Ḥâk-i rehiñi sürme-i nûr etti nigâhım
Rûşen ola tâ işigiñe varmaḡa râhım
Yol mûmların yakdı gece şü'le-i âhım¹¹⁷⁴

II

Ḳoydı beni vahşîler ile fakır-ı cefâda
Dil-dâr oturur pister-i râḫatda şafâda
Yok çâre bize olmalıdır “ḳâlû belâda”
Hem-reng-i peleng etti beni kûh-ı belâda
Cismimde ser-â-pâ görilen dâḡ-ı siyâhım¹¹⁷⁵

III

Ruḥsârîña karşı gelen 'uşşâkı yok etme
Hem gerdenine ḫalka-i gîsûyı tavḳ etme
Her kipriḡiñi sîne-i 'uşşâka ok etme
Luṭf eyle iñen ḳullarîña cevri çok etme
Âḫ eylesün kimseye zulm eyleme şâhım

¹¹⁷³ AT, s. 121-122; *Bâkî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, G. 321., s. 298-299.

¹¹⁷⁴ Yol: Yıl D.

¹¹⁷⁵ görülen: görinen D.

IV

Peyveste iken kākülüne bu dil-i şeydā
Taḥlīş-i fu'ād etmelisiñ ey ḳad-i bālā
Nuṭḳunda perīşān ḳalacaḳ bir daḥi zīrā
Dildir saña 'arz etmege aḥvālîmi gūyā
Ḳabrimdeki ḥāk üzre biten tāze giyāhım

V

Bu rütbe yeter 'āşıkıña her meh ü her yıl
Hep āteş-i hicrān ile ḳavrıldıḡımı bil
Ḥāk-i ḳademiñ gözde iken ey saçı sünbül
Bâķî dilemez dehr-i denī salṭanatıñ dil
Yār eşiginiñ ḥidmetidir devlet ü cāhım

116. DİĞER MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ BÂĶİ EFENDİ¹¹⁷⁶

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Göz tiken ḡonçe-i ḡülzār-ı cināna her dem
Dā'imā çekmiş iken lāne-i ḡülşende sitem
Gıtdi eyyam-ı şitā geldi bahār-ı bī-ḡam
Eyledi müjde-i ḡül bülbüli şād u ḥurrem
Ḡonçeniñ ḡöñli açıldı ḡüle düşdi şeb-nem

II

Felegiñ görmüş-iken gerçî nigārın sensiz
Anlarıñ içmiş idim cām-ı 'izārın sensiz
Ba'd ez īn isteyemem neş'e ḥumārın sensiz
'Ālemiñ n'eyleyeyim bâḡ-ı bahārın sensiz¹¹⁷⁷

¹¹⁷⁶ AT, s. 145-146; *Bâķî Dīvânı (Tenkitli Basım)*, G. 331., s. 304-305.

¹¹⁷⁷ n'eyleyeyim: n'eyleyeyin D. / bâḡ-ı: bâḡ u D.

Baňa sen ruħları g l  r ile  o dur ' lem

III

D m-ı g s   urulup  ehre-i dil-d rında
Mur -ı dil beste iken  urra-i  arr rında
 ur u g lm n geziyor  ah ne-i g l  rında
D ne-i   line ba  cennet-i ru s rında
Nice  abr eyles n All h  severse   dem

IV

Nu be-i fikri i gel g rme her e   a rev 
Eyleme her s zi i z mre-i n d na fed 
Get r r v di-i nisy na gider b d-ı hev 
Dil-i   r deye k l pend  i na  hat geh a a¹¹⁷⁸
Nefesi  gels n  y    fi-i n     dem dem

V

O unur g l  en-i 'irf nda bu ra' n   azelin
Giderir fa l-ı bah r i re olan g l keselin
Bozamaz b d-ı haz n b yle g list n temelin
Var ise t zeledi b  -ı nih l-i emelin
Re    t-ı k lem-i hazret-i sult n-ı kerem

VI

Yemye il oldu bug n b  imizi  evr  ı
Mezemiz tu fe-i  urfandasıdır  y s   i
Fa l-ı g ld r i elim c m-ı mey-i ezv  ı
 bd r olsa n'ola m ve-i  i'r-i B   
Urmadı kimse bu b   i re da i b yle k lem

---

¹¹⁷⁸ geh a a: geh geh D.

117. BU DAHİ MERHŪM ŞEYH SELÂMÎ EFENDİNİN NA'T-I
ŞERÎF-İ NEBEVÎ[Sİ] ÜZERİNE 'ABDURREZZÂK AĞA TARAFINDAN
TAHMÎS EDİLMİŞDİR¹¹⁷⁹

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

I

Levh-ı mir'ât-ı şafâda pertev-i şun'-i 'alîm

Meş'al-i nûruñla rûşendir şırât-ı müstakîm

Kesb-i rûh étse sezâdır fazlıña 'azmu'r-remîm

Ëy vücûduñ nûr-ı mahz-ı mihr-i envâr-ı kadîm¹¹⁸⁰

V'ey cemâliñ muşhaf-ı âyât-ı Kur'an-ı Kerîm¹¹⁸¹

II

Cüy-bâr-ı midhatiñde mâ-cerâ çün seyldir

Na'tıñı i'lân eden Kur'an-ı şâhib neyldir

Hâme-i çâpuk-zebân ancak aña bir zeyldir

Nûn 'aynıñ ve'l-kalem kaşıñ saçıñ ve'l-leyldir

Ve'd-duhâ ve's-şems vechiñ zülf ü ağzıñ hâ' vü mîm

III

Nûr-ı zâtıñ reh-nümâ-yı zümre-i gümrâhdır

Çeşm-i pâkiñ 'âlem-i hestîde şâhenşâhdır

Her lisânda nâm u şe'niñ zîver-i efvâhdır

Nokta-i hâliñ yüzüñde bâ'-i Bismillâhdır

Sîn-i dendâniñ kilid-i genc-i Raḥmānu'r-Raḥîm

IV

Oldılar cev-v-i semâda neyyirân fermân-beriñ

¹¹⁷⁹ SA, s. 9-11; *Dîvân-ı Selâmî (İnceleme-Metin)*, G. 136., s. 461.

¹¹⁸⁰ vücûduñ: vücûdı D.

¹¹⁸¹ cemâliñ: cemâli D.

Yerde ins ü cinn ü vaḥşîler hemân fermân-beriñ
Oldı her ḥākān-ı sulṭān-ı zamān fermân-beriñ
Şāh-ı iḳlīm-i risāletsin cihān fermân-beriñ
*Mühdāriniñ Süleymān hem 'aṣādāriniñ Kelīm*¹¹⁸²

V

Mu'cizātiniñ 'ālem-i hestīde kim ḥadden beder
Ḥidmetiniñde nuṭka gelmiş cümle eşcār u ḥacer
Enbiyāya nisbet olmaz sen gibi 'ālī güher
Eylemiş ise Mesīḥ iḥyā-yı emvāt-ı beşer
'Ālem-i hejdeh seniñle oldı iḥyā ey ḥakīm

VI

Ravza-i pākiñ olupdur gülşen-i dār-ı cinān
Andadır āṣār-ı cennet ḥūr u ğilmān pāsban
Gece gündüz oldı dā'im kıblegāh-ı mü'minān
Ravza-i pākiñ maḳām-ı ḥāṣṣ-ı Maḥmūddur 'ayān
*Çün Medīne şehridir 'uṣṣāḳa cennātu'n-na'im*¹¹⁸³

VII

Ağlamaḳdan gözlerimde ḳalmadı tāb-ı nazar
Yoksa dā'im sürme ister bu remedlü çeşm-i ter
Ravzaya yüz sürmek üzre gerçi lāzımdır sefer
*Ḥāk-i ravzañ tūtīyā-yı kuḥl-i "mā-zāḡa'l-başar"*¹¹⁸⁴
İktiḥāl eden bulur Allāha rāh-ı müstaḳīm

VIII

Kadriñi Ḥak eylemişdir enbiyāda ser-bülend
Sensiñ ey Sulṭān-ı 'ālem her ḳulūba naḳşbend

---

¹¹⁸² hem: bir D.

¹¹⁸³ Çün: Kim D.

¹¹⁸⁴ Mā-zāḡa'l-başar: "Gözü kaymadı" Kur'ân-ı Kerîm Necm sûresi 17. âyetten kısmî iktibastır.

H'ân-ı in'âmîñ açıkdır 'âleme ey ercümend
Yâ Resûlallâh kapu[ñ]da bu Selâmî derdmend
H'ân-ı lutfuñ sâ'ili bir kemter ü ednâ yetîm

**118. MUHAMMES-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-NA'T-I ŞERİF-İ
ŞEYH SELÂMÎ EFENDİ¹¹⁸⁵**

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

I
Sendedir mihr-i nübüvvet sendedir dürr-i yetîm
Sendedir âb-ı şefâ'at eyler itfâ-yı cahîm
Sende engüşt-i risâlet kıldı mehtâbı dü nîm
Ey vücûduñ nûr-ı maḥẓ-ı mihr-i envâr-ı kadîm¹¹⁸⁶
V'ey cemâliñ muşḥaf-ı âyât-ı Qur'ân-ı Kerîm¹¹⁸⁷

II
Gülşen-i ruḥsârîña 'âlem bütün pür-meyldir
Mevc-i deryâ-yı şefâ'atden 'arâz bir seyldir
Cûy-bâr-ı seylden kim inţifâ-yı veyldir
Nûn 'aynîñ ve'l-kalem kaşîñ şacıñ ve'l-leyldir
Ve'd-duḥâ ve's-şems vechiñ zülf ü ağızñ ḥâ' ü mîm

III
Nûr-ı pür-tâb-ı cebîniñ 'âleme hem-râhdır
Tâc-ı farkıñ ṭâḳ-ı evc-i farkadâna mâhdır
Na't-ı pâkiñ enbiyâda zîver-i efvâhdır
Noḳta-i ḥâlîñ yüzüñde bâ'-i Bismillâhdır
Sîn-i dendâniñ kilîd-i genc-i Raḥmânü'r-Raḥim

¹¹⁸⁵ AT, s. 1-2; Dîvân-ı Selâmî (İnceleme-Metin), G. 163., s. 461.

¹¹⁸⁶ vücûduñ: vücûdı D.

¹¹⁸⁷ cemâliñ: cemâli D.

IV

Hamdulillâh ümmet olduk sen gibi bir serveriñ
Tûtiyâ-yı çeşm-i a‘mâdır bütün hâk-i deriñ
Çün nübüvvet hâtemiyle mührlendi düşleriñ
Şâh-ı iklîm-i risâletsiñ cihân fermân-beriñ
Mühdârîñdır Süleymân bir ‘aşâdârîñ Kelîm

V

Şem‘ tek pervâneāsâ başıña ‘âlem döner
Hâme-i ‘âciz ne mümkün midhat-ı vaşfiñ eder
Kadriñiz hadden füzündür söyler erbâb-ı nazar
Eylemiş ise Mesîh ihyâ-yı emvât-ı beşer
‘Âlem-i hejdeh seniñle oldı ihyâ ey hakîm

VI

Hâzret-i Kur‘ân édüpdür vaşfını dâ‘im beyân
Geç Yahûd u hem Naşârâ dedigi sözden hemân
Her ne söylerseñ sezâdır ey debîr-i ins ü cân
Ravza-i pâkiñ maķâm-ı hâşş-ı Maḥmûddur ‘ayân
Kim Medîne şehridir ‘uşşâķa cennâtü’n-na‘îm

VII

Sendedir mir‘ât-ı ‘âlem sendedir nûr-ı nazar
Sendedir nûr-ı risâlet sendedir şakķû’l-kamer
Midhat-ı zât-ı şerîfiñ hep taşavvurdan bider
Hâk-i ravzañ tûtiyâ-yı kuḥl-i “mâ-zâķa’l-başar”¹¹⁸⁸
İktiḥâl eden bulur Allâha râh-ı müstaķîm

VIII

Âteş-i hicrânîña ‘âlem yanupdur çün sipend

¹¹⁸⁸ *Mâ-zâķa’l-başar*: “Gözü kaymadı” Kur‘ân-ı Kerîm Necm sûresi 17. âyetten kısmî iktibastır.

Nūr-ı ‘aşkıñ eylemişdir kâ’inâtı pây-bend
Kıblegâh-ı ‘âlem olduñ èy hıdîv-i ercümend
Yâ Resûlallâh kapuñda bu Selâmî derdmend
H’ân-ı lutfuñ sâ’ili bir kemter ü ednâ yetim

119. MUHAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ BAŞİRİ¹¹⁸⁹

Müstef’ilâtün müstef’ilâtün

I
Çokdan berü ben çekmekdeyim ğam
Rü’yâda görmek ruhsârıñı hem
Göster baña kim bir kerre bir dem
Èy şekl-i hūbuñ rûh-ı mücessem
“Ente’l-mu’ahhar ente’l-mukaddem”¹¹⁹⁰

II
Rūhuñ mukaddem cismiñ mu’ahhar
Farq-ı cihāna olduĝda efser
Âhir sen olduñ ‘afvına mazhar
Sen olmasaydıñ şulbında muzmer
“Mā-kān^e yu’fî ‘an zenbⁱ Ādem”¹¹⁹¹

III
Evc-i semāda vèrdiñ işâret
Bu yüzle oldı hem saña ümmet
Bu bahşe Kur’ân nâtıkdır elbet
Çün maqđemiñden vèrdi beşâret

¹¹⁸⁹ AT, s. 61; A‘mâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 49a.

¹¹⁹⁰ “İlk ve sonuncu sensin”

¹¹⁹¹ Ademin günahına affetmeye sen sebep oldun

“Nāle’l-ma’ālī ‘Īsā bn-i Meryem”¹¹⁹²

IV

Vaşfıñda hāme düşdi zebāna

Na’tıñ sığışmaz kevn ü mekāna

Ervāh içinde sensiñ yegāne

Kılmış seni Hakk rahmet cihāna

“Levlāk^e künnā fī’n-nārⁱ muğrem”¹¹⁹³

V

Evc-i semānıñ bedr-i munīri

İşbu cihānda yokdur naẓīri

Rūz-ı cezāda lutf et bu pīri

Na’t-ı Nebīdir zuhr-ı Başıri

“Şallī ‘aleyhⁱ Rabbī ve sellem”¹¹⁹⁴

120. MUHAMMES BER-ĞAZEL-İ BAŞİRİ¹¹⁹⁵

Mef’ülü mefā’ilü mefā’ilü fe’ülün

I

Āhımla düşüp dā’ire-i hāliye māhım

Her seb’a-i seyyāre daḥi olsa penāhım

Çün etmeyecek bir daḥi ol kıble-i gāhım

Her şām u seḥer bām-ı sipihre çıkar āhım

Feryād kî şormaz sebeb-i āhımı māhım

¹¹⁹² Meryem oğlu İsa, yüceldi

¹¹⁹³ Sensiz, biz ateşe esirdik; *muğrem*: *tuğrem D*; “*levlāk*” için bkz.: 329. dipnot.

¹¹⁹⁴ Allah’ın selat u selamı üzerine olsun

¹¹⁹⁵ AT, s. 136-137; A’mâ Musullu Halil Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 50a.

II

Fânûs-ı hayâlimde olan şem'-i münevver
Söndirdi anı kahrı ile çarh-ı sitemger
Bir daği fûrûzân olamaz dilde mükerrer
Gün görmek olur mı baña 'âlemde müyesser
*Rûzı şeb eden tîregi-i baht-ı siyâhım*¹¹⁹⁶

III

Gülzâr-ı melâhatde iken gönçe-i verdim
Hergiz alamaz bûy-ı şifâ kuvve-i virdim
Bî-fâ'idedir gelse de imdâdına merdüm
Bî-tâb ediyor şıklet-i gam peyker-i zerdim
Yâ Rab nice bir kûha taḥammül ede k'âhım

IV

Ağyâr-ı bed-efgâr ile peymân[e] çağarsıñ
Mestâneleri dâ'ire-i zevka çekersıñ
Âşüfteligi bezm-i sefâhatde yaparsıñ
*Bakdıkça baña çeşm-i gâzab birle bakarsıñ*¹¹⁹⁷
Êy çeşm-i siyâhım seni sevmek mi günâhım

V

Çokdan berü bir mähveşiñ oldu esîri
Pertev vèrecek 'âleme ol bedr-i münîri
Nûr-ı nazarıñ olmasa da gerçi zahîri
Muhtâc degil meş'ale-i mâha Başîrî
Gerdûna yeter şeb heme şeb şu'le-i âhım

---

¹¹⁹⁶ *eden: eder D.*

¹¹⁹⁷ *çeşm-i gâzab: hışm u gâzab D.*

121. TAḤMĪS-İ ‘ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ FAṬĪN
EFENDİ¹¹⁹⁸

Mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün

I

Çıkınca burc-ı ‘akreb menzilinden necm-i keyvânım

Açıldı gonçe-i bahtım göründi verd-i handânım

Sezâver seb‘a-i seyyâre olsun hep nighbânım

Ṭulū ‘ êtdi sipihr-i nâzdan ol mâh-ı tâbânım

Sa ‘âdet burcuna naql eyledi necm-i dıraḥşânım

II

Ḥayâli dildedir zıkr-i cemîli zîver-i evfâh

Bu yüzden kaṭ‘-ı ülfet êtmedi benden biḥamdillâh

Beşâretdir baña şükr eylerim in‘âmına her gâh

Güler yüzle yine ‘arz-ı cemâl êtdi baña ol mâh

Bu yüzden vechi var rûşen olursa çeşm-i giryânım

III

Vücûdum zaḥmdâr olmuş hemân peykân-ı fûrkatle

Sezâvâr-ı müdâvâdır meger dârû-yı vuşlatle

Tedâvî olmak üzere görmedim dil-dârı şefkatle

Derûn-ı sînemi pür-dâğ êtdim nâr-ı ḥasretle

N’ola ney gibi nâlân olsa her dem kalb-i sūzânım

IV

Bu istiğnâ kî vardır ‘âlem-i hestîde hep dâ’im

Olupdur fîtrat-ı zâtında her şâm u seḥer kâ’im

Saña cân u gönülden baş egüp olmuş iken ḥâdim

¹¹⁹⁸ SA, s. 155-156; *Fatîn Dîvânı*, G. 94., s. 103-104.

*Kaşîde diñlemezsîñ hîç gazel almazsîñ ey zâlim
Saña bilmem nice 'arz eyleyim hâl-i perişânım*

V

Saña bir bende-i dîrînedir dâ'im anı yorma
Vücûd-ı nâ-tüvânından libâs-ı luţfuñı soyma
Gerekdir ğamze-i tîr-i nige hle sînesiñ oyma
Faţîni ol kadar da vâdi-i nisyânda koyma
Kuluñdur 'âşıkıñdır gâhice yâd eyle sulţânım

122. MUHAMMES BER-ĞAZEL-İ 'İZZET MONLÂ¹¹⁹⁹

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün

I

Olsaydı eger 'âlem-i 'ulvîde penâhım
Şarf eyler idim hıdmetine mesned ü câhım
Ammâ n'èdeyim varmayacak medd-i nigâhım
Âh etdigimiñ vechi budur ey yüzi mâhım
Havfım bu kî bir gün tutacaktır seni âhım

II

Mey-hâne-i 'âlemde hele kalmadı şavfet
Cânımdan uşandırdı beni sâki-i 'işret
'Ukbâya kadem başmaya geldi dem-i rihlet
Kaşd eylemeden cânıma vèr tevbeye ruşsat
Tâ kim saña bâr olmaya mahşerde günâhım

III

Âşâr-ı herem kondı harâfetle yüzümde

¹¹⁹⁹ AT, s. 127-129; *Hazâna Sürgün Bahâr (Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkar)*, G. 354., s. 543.

Gençlik eſeri kalmadı her lahza yüzümde
Mağv olmuş iken hüsn-i leṭāfet ki sözümde
'Aklımda vatan kalmadı aḥbāb gözümde
Seglerle ser-i rāhı olup yār u penāhım

IV

Her dem tutuſur āteſ-i hicrān yüregimde
Pinhān olamaz ſüret-i hūbān yüregimde
Ol nār-ı belā oldı fūrūzān yüregimde
Derd oldı benim vuſlat-ı cānān yüregimde
Düşmenlerime vèrmeye ol derdi İlāhım

V

Çün kısmetimiz gerçi muḳadderdir ezelden
Gel çek eliñi silsile-i tūl-i emelden
İçmek var iken bāde-i ſahbā-yı ecelden
Naḳdīne-i cān var idi gitdi o da elden
Geldik eli boş maḥşere ma'zūr ola ſāhım

VI

Kurtar beni yā Rab bu ḥarāfetle 'atehden
Çirk-i günehi bir de çıkar ḳalb-i siyehden
İnceldi benim çekdigimiz nāle vü āhdan
Yok ṭāḳat-i tahrīḳ-ı ḳadem bār-ı günehden
Pīrim der-i iḥsānıñı eyle ser-i rāhım¹²⁰⁰

VII

Ġam çekme göñül revzene-i raḥmet-i Raḥmān
Her lahza küſād olmalıdır 'āleme her ān
Ol raḥmete ḳarşu diyemez ſāhib-i 'irfān

---

¹²⁰⁰ *Pīrim: Pīr-i AT.*

'İzzet ne 'aceb olmadı şermende-i 'işyân
Dūzahda mı bilmem kararır rûy-ı siyâhım

123. MUHAMMES MÛMÂ-İLEYH BER-ĞAZEL-İ HİKMET BEG¹²⁰¹

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

I

Cânları olmuş-iken 'âlem-i süflîde remîm
Rûh-ı Hâssânîleri cennet-i 'alâda muķîm
İşte erbâb-ı selef şâhîb-i âşâr-ı kadîm
Bâķî vü Neķ'i vü Nâbî vü Necâtî vü Fehîm
Şâbit ü Râķıb ü Sâmî vü Fuzûlî vü Nedîm

II

Nâzım-ı lehce-i güftâr-ı kühen bunlardır
Bülbül-i nağme-fürûşân-ı çemen bunlardır
'Âķıbet 'âlem-i uķrâya giden bunlardır
Reh-nümâyân-ı esâlib-i suķan bunlardır
Biriniñ meslegine pey-rev olur şab'-ı selîm

III

Hârsız olmayacak ravza-i gülzâr-ı bahâr
Bulunur şahn-ı çemenzârda elbette hezâr
Gül-i gülzâra muķâbil diyecek leyl ü nehâr
Pîre destân-ı hünerden nice mâhir daķı var
Silk-i telfîķa olur her suķan-ı dürr-i nazîm

IV

'Âlem-i nazmda vardır nice erbâb-ı şunûf

---

¹²⁰¹ AT, s. 65-66.

Kimisi cāhil-i nāfil kimisi merd-i zuyūf
Kimi erbāb-ı hüner zümre-i erbāb-ı zurūf
Mā'adāsı müteşā'ir dir éder cem'-i hurūf
Édüp evzān u kavāfiye muvāfık tersīm

V

Muhtelif tavrda halk olmalıdır kātib-i leyl
Nazmı tahrīf ederek almadadır tālīb-i leyl
Kendine nisbet éderken olacağ nāhib-i leyl
Kimisi sārīk-ı mazmūn u kimi hāṭīb-i leyl
Kiminiñ sebki rekāk ü kiminiñ lafzı saķīm

VI

Ḳābiliyyet ne güzel mevhībe-i kübrādır
Kimi de ma'rifet-i 'aşđda Mevlānādır
Kimisi medrese-i faẓlda bī-hemtādır
Nev'-i insānda heyūlā dađi lā-yaḥşādır
Şüretā olsa daği ḳābil-i veche ta'līm

VII

Luṭf-ı Hağ zāhir olunca neler étmiş Hikmet
'Ālem-i kevn ü mekāna nazar étmiş Hikmet
Şecer-i ma'rifeti bārver étmiş Hikmet
Niçe seng-i siyeh-i pür-güher étmiş Hikmet
Ezeli terbiyet-i mihr-i tecellī-i Kerīm

124. MUHAMMES BER-ĠAZEL-İ [NĀMIK] KEMĀL BEG¹²⁰²

Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

¹²⁰² AT, s. 151-152; *Namık Kemāl'in Şairliği ve Bütün Şiirleri (NK)*, G. 142., 173-174.

I

Görünce mihr-i gerdünü uçar ol şeb-nem-i 'âlem
Suvarmaz gülşen-i ümmîdi eyler her dem-i 'âlem
Hezārān sa'y u kûşîşle ger olsañ hem-dem-i 'âlem
Olur peydā ümîd-i neyl-i rāhatden hem-i 'âlem
Budur faşlū 'l-ḥiṭāb-ı şerḥ-i rāz-ı mübhem-i 'âlem

II

Seni leb-rîz-i şahbâ étse de cām-ı bahārında
Yine biñ derd ü miḥnet gösterir renc ü ḥumārında
Sipîhr-i fitnekārîñ maḳtel-i dār u diyārında
Hezārān kaṭre-i ḥūn muḥtefîdir her ḡubārında
Degil cāy-ı feraḥ mātem-serāy-ı pür-ḡam-ı 'âlem¹²⁰³

III

Felek giryān zemîn ḥandān olur bārān-ı raḥmetden
Bülendi pest éderken hoşlanur eşk-i meserretten
Tefekkür-ḥāne-i ḥayrettedir 'âlem bu ḥāletden
N'ola 'ulvî-nihādān olsa kalsa kasr-ı rif'atden¹²⁰⁴
Tezelzüldür ṭarîḳ-ı i 'tilāda süllem-i 'âlem¹²⁰⁵

IV

Cihānîñ şöhrat ü şānı medār-ı iştihār olmaz
Sipîhriñ bir ḥuşûş-ı şefḳatiyle iftiḥār olmaz
Elem çekme bu çarḫıñ tımtırākı bir karar olmaz
Esāsı ber-hevādır baña kalsa pāydār olmaz
Bulur bir gün tezelzül irtibāṭ-ı muḥkem-i 'âlem

¹²⁰³ Bu beyitten sonra *Namık Kemâl'in Şairliği ve Bütün Şiirleri* adlı eserinde olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

Döner başında gâfil pertev-i rahşân-ı ikbâlin
Güneşdir merkez-i devr-i nücûm-ı muzlem-i âlem

¹²⁰⁴ *kılsa: kâsır NK.*

¹²⁰⁵ *Tezelzüldür: Tenezüldür NK.*

V

Sikender cām-ı Cemşīdi mey-i nāb içre görmüşdür

Bütün ahvāl-i Dārāyı ber-icāb içre görmüşdür

Furūğ-ı mihr-i gerdūnı meh-i tāb içre görmüşdür

Gören rüy-ı şafā-yı 'ālem-i āb içre görmüşdür

Gubār-ālūdedir mir'āt-ı tab'-ı mükrem-i 'ālem¹²⁰⁶

VI

Sipīhr-i sufleniñ gösterdiği her sāhte ihsānı

Olupdur bā'is-i bed-māyedārıñ rif'at ü şānı

Hudādan başka yokdur kahr eden bir böyle devrānı

Dehen-şūy-ı nevā-yı h'āhiş etmiş ehl-i 'irfānı¹²⁰⁷

Ġam-ı şad rūze-i minnetle 'ayş-ı yek-dem-i 'ālem¹²⁰⁸

125. TAĦMĪS-İ 'ABDURREZZĀĶ AĞA BER-ĖAZEL-İ MONLĀ
MEĦMED EFENDİ ERBĪLLİ¹²⁰⁹

Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

I

Tutuşmuş ġam odına hātırım eşkim feşān etdim

Çeker her dem baña tīg-i nigāhıñ şanki kan etdim

Dil-i nā-şādımı terk-i riyādan şādmān etdim

Uşandım zühdden meyl-i hevā-yı gül-ruḥān etdim

Dil-i pejmürdeyi 'aşkıyla pīr iken cevān etdim

¹²⁰⁶ mükrem: hurrem NK; bu beyitten sonra *Namık Kemāl'in Şairliği ve Bütün Şiirleri* adlı eserinde olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

Kemāl ehl-i dile bâzîçe-i dest-i tasarrufdur
Ham-ı çevġân-ı gerdūn içre ġuy-i a'zâm-ı âlem

¹²⁰⁷ nevā-yı: nevāl-i NK.

¹²⁰⁸ Bu beyitten sonra *Namık Kemāl'in Şairliği ve Bütün Şiirleri* adlı eserinde olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

Ėarīb âfet-res-i idrāk olur sahbâ-yı devlet kim
Gedâ bir katresinden zanneder kendim Cem-i âlem

¹²⁰⁹ SA, s. 151-152.

II

Fırākında işitmiş dā'imā ol şūh efgānım
Dil-i āşüftemi düşnām ile yād etse sulṭānım
Aķıtsam her zamān kim cūy-bār-ı çeşm-i giryānım
Ser-i kūyunda dil-dāriñ müyesser olsa iskānım
Çıkarıñ cānımı tenden eger meyl-i cinān etdim

III

Ḥamīde kāmetimle ḥalka-i zūlfünde inceldim
Te'emmül kılmayup kendim belā-yı 'aşķına şaldım
Şorup aḥvālını taḥķīk-ile andan ḥaber aldım
Şarāb-ı la'lini āgyārlar nūş etdigin bildim
Ḳara bağrımdaki kanı dü çeşmimden revān etdim

IV

Yanupdur cism ü cānım āteş-i hicrānı berķında
Gezer pervāneveş gönülüm çerāğ-ı ḥüsni şevķında
Kılurdum bağrımı ḥūn ol gül-i ruḥsārı zevķında
Binā-yı cismimi muḥkem şanurdum bār-ı 'aşķında
Çü sevdāsına düşdüm tır iken ḳaddım kemān etdim

V

Şeb-i yeldāda yoķdur tār-ı zūlfüñ hem sevādınca
Biḥār-ı 'aşķıña düşmekdedir gönülüm mefādınca
Ne icāb eder ölmek ğayr-ı kūyında 'inādınca
Murād-ı şayd-ı cān etmekdedir ben hem murādınca
Bu levḥ-ı sīnemi tır-i ḥadengine nişān etdim

NŪN HARFİ

126. TAḤMĪS-İ ĠAZEL-İ FUZŪLĪ¹²¹⁰

Fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

I

Gördigim cevr ü sitem pençe-i devrânımdan

Lâlezâr oldı zemîn çeşm-i hûn-efşânımdan

N'ola ger yansa cihân âteş-i hicrânımdan

Felek ayırdı beni cevr ile cānānımdan

Ḥaz̤er ètmez mi 'aceb nāle vü efgānımdan

II

Sevmişim rûz-ı ezel Leylî gibi bir meleki

Oldı Leylîyi gören gözlerimiñ merdümeki

‘Âkıbet kahr ederim âh-ı dîl-i pür-nemeki

Oda yandırmasa bir şu'le ile nüh feleki

Ne biter âteş-i dūd-ı dîl-i sūzānımdan¹²¹¹

III

Girye-i eşkim ile dîde-i dîl pür-nemdir

Âteş-i ‘aşkı daḥi cānım ile hem-demdir

Dā'imā sūz-ı derūnumla gōñül tev'emdir

Ġam-ı pinhān beni öldürdi bu hem bir ġamdır¹²¹²

Gül-ruḥum olmadı āgeh ġam-ı pinhānımdan

IV

Bir nefesdir bu olan neşv ü nümāya kâdir

¹²¹⁰ SA, s. 118-120; Fuzulî Leylâ ve Mecnun (LM), s. 154-156.

¹²¹¹ dūd-ı: âh-ı LM.

¹²¹² ġamdır: gam kim LM.

Olmasa ‘aşk u hevā dilde bulunmaz nāzır
Beyt-i ātīle olur cān u zebānım zākır
Āh idi hem-nefesim āh kī ol hem āhır
Çıkdı ikrāh kılup külbē-i ahzānımdan

V

Zahmdār étse bile cān u cenānım şerhiñ
Bir de tekrār edemem zaḥm-ı ḥubānım şerhiñ
Edemem tīze-i hūn-h’ār-ı cevānım şerhiñ
Ben ne ḥācet kī kılam dāğ-ı nihānım şerhiñ
‘Ākıbet zāhir olur çāk-ı girībānımdan

VI

‘Aşkdır ḥüsn-i dil-ārāya hemīşe tālīb
Ḥüsn-i dil-dāra hemān cān u ḥubānım cālīb
Şūreti dilde olan dīdeye olmuş cāzīb
Hak bilür yār degil cān u dilimden gā’ib
N’ola ger gā’ib ise dīde-i giryānımdan

VII

Meh-i tābān-ı cemālinde olan bedri ile
Dil-i ‘uşşāka vērir şa’şa’a-i devri ile
Beni maḥrūm-ı vişāl étse daḥi hecri ile
Cān eger çıksa tenimden eşer-i mihri ile
Eşer-i mihri şanmañ kī çıkar cānımdan¹²¹³

VIII

Vaṭanım beyt-i ḥazendir anı dā’im böyle
Alınan hoş ḥaberiñ toğrısını hem söyle
Toğrı demekden ise söyleme böyle söyle

¹²¹³ mihri şanmañ: mihri sağınman LM.

*Lutf'édüipseñ meger ey bād bugünden böyle
Vèreseñ bir haber ol serv-i hırāmānımdan*

IX

Oldı şahrā-yı maḥabbetde vücūdum pā-māl
Kalmadı kārgeh-i dilde metā'-ı āmāl
Çāre yok oldı tenim şekl-i hilāle emşāl
Ey Fuzūlī gam-ı hecr-ile perīşāndır ḫāl
Kimse āgāh degil ḫāl-i perīşānımdan

127. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ¹²¹⁴

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Ḥāne-i renc ü sitemde dā'imā bīmār olan
Nüş-dārū-yı 'ināyet istemez hüşyār olan
Bülbül-i şūrīdeāsā ṭālib-i gülzār olan
Şabr eder cevır ü cefāya mübtelā-yı yār olan
Ārzū-yı vuşlat étmez 'āşık-ı dīdār olan

II

Mest-i şahbā-yı elest olmağla bīdār olma kim
Bā' iş-i ızrār olan eṭvāra dil-dār olma kim
Cāngizāsā 'ālem-i hestīde ġaddār olma kim
Ser-firāz olmağ dilerseñ merdüm-āzār olma kim
Menzil-i maḫşūda yétmez mā'il-i āzār olan

III

Gèce gündüz nağd-i cānıñ saymayan şārıf degil

¹²¹⁴ SA, s. 124-125; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) II*, G. 845., s. 864-865.

Menzil-i 'uḡbā vü dehri bilmeyen ḡā'if degil
Cām-ı meyle 'ālemi keşf ètmeyen kāşif degil
*Bādeniñ nef'ini inkār eyleyen 'ārif degil*¹²¹⁵
Tābi'-i ḡükm-i Ḥaḡ olur vāḡıf-ı esrār olan

IV

Māhtāb-ı 'ālem-ārā devr èderken devrde
Gāh bedr ü geh hilāl ü geh miḡāḡdır dehrde
Dā'imā devrānına vèrmez ḡalel her şehirde
*Encümüñ sırrına bu nüh ṡāḡ-ı 'ālī-ḡadrde*¹²¹⁶
Vāḡıf olmuş yok meger kim ḡéceler bīdār olan

V

Mu'tekifdir ḡırḡa-i peşmīnede aşḡāb-ı zühd
ḡéce gündüz āb-ı ḡafletle döner dolāb-ı zühd
Dām-ı tezvīr ü ḡiyeldir ḡiydigi eşvāb-ı zühd
Bezm-i ehl-i 'aşḡa Rūḡī gelmesün erbāb-ı zühd
*Kim èrişmez meclis-i 'ālīde bī-miḡdār olan*¹²¹⁷

128. TAḤMİS-İ 'ABDURREZZAḡ AḡA BER-ḡAZEL-İ NĀBĪ EFENDİ¹²¹⁸

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

I

Göñül maḡrūn-ı 'illetdir gelüp ḡüftāra luṡfuñdan
Tedāvī olmaḡ üzre bu dil-i āvāre luṡfuñdan

¹²¹⁵ *nef'ini: nef'ine D.*

¹²¹⁶ *sırrına: seyrine SA.*

¹²¹⁷ *èrişmez: yaraşmaz D.*

¹²¹⁸ SA, s. 154-155; *Nabi Divanı II*, G. 568., s. 889.

Ne mümkün ser-fürü etsün der-i ağıyāra lutfuñdan
İlâhî 'āfiyet vēr bu dil-i bīmāra lutfuñdan
*Ṭalebkār-ı müdāvādır diler bir çāre lutfuñdan*¹²¹⁹

II

İlâhî murğ-ı dil vābeste-i dām-ı küdüretdir
Esîr-i gam giriftār-ı elem rencûr u miḥnetdir
Bugün cāy-ı bülendim merkez-i ḥāk-i mezelletdir
Ser ü dūşum esîr-i pister ü bālîn-i 'illetdir
Bu süflîlerden āzād et beni yek-pāre lutfuñdan

III

Her a'zâ-yı vücûdum başka başka gösterir 'illet
Bu yüzden münḥarifdir 'ākıbet ümmîd eder elbet
Yed-i Qudrettedir dâ'im hep eczâ-ḥāne-i ḥikmet
Ḥazîneñde tırurken şad hezārân dārû-yı şıḥḥat
Gözüm vakf eyleme dükkānçe-i 'aṭṭāre lutfuñdan

IV

Elif tek kâmetim dâl oldu döndi ḥalka-i nûna
Şıgındı bârgāh-ı Ḥazret-i Ḥallāk-ı bî-çûna
'Aṭâ eyle benim tek cismi ma'lûl çeşmi pür-ḥûna
O ma'cûn-ı 'ināyetden kî şıgmaz ismi kânûna
Şifâ-baḥş eylesün gönder baña bir pāre lutfuñdan

V

Bu bīmār-ḥāne-i hestîde dil rencûrdur her bār
Şifâ-yı 'âcil ister dâ'imā bu 'illet-i düşvār
Devâ-yı derdmendân sendedir ey Ḥazret-i Settār
Degil bu hastelikde her zamân dēr Nâbi-i bīmār

¹²¹⁹ müdāvādır diler bir: müdâvâ olsun eyle D.

Devā-yı 'āfiyet ümmîd eder hemvâre lutfuñdan

129. BU DAĞI MUHAMMES BER-ĞAZEL-İ NEVRES-İ KADİM¹²²⁰

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

I

Gönlüm benim ruh-ı dil-dâra mesken olmasun*

Qandîl-i dilde şâm u seher revğan olmasun

Bülbül gibi çemen-endâz-ı gülşen olmasun*

Dâğ-ı gamıñ derûna dêmem revzen olmasun

Sevdâlıdır göñül evi pek rûşen olmasun

II

Hübân-ı 'aşr içinde seniñ gibi <bir> mehveşiñ

Kânûn-ı 'aşk u maḥabbetde sözli âteşiñ*

Urma o sîne-i 'uşşâka tîr-i pür-ğaşıñ*

Elbette uğrar âteşine bir sitem-keşiñ

Êy dūd-ı âh gel feleke bizden olmasun

III

Her gün biriyle inşat eder serserî diler

Dâ'im cihâna böyle gelüp böyle hem gider

Her rûz u şeb bu zemzeme-i hūbânı ser-te-ser*

Mîzâna ur görüşdigiñ ihvânı el-ḥazer

Reh-ber taşavvur eyledigiñ reh-zen olmasun

IV

Tîr-i sipihre olmayıñ bir dağı hedef *

Êtme bu dâr-ı küdüretde 'ömrüñi telef*

¹²²⁰ SA, s. 158-159; Hüseyin Akkaya, *Nevres-i Kadîm ve Türkçe Dîvânı (İnceleme, Tenkitli Metin ve Tıpkıbasım / 2. Kısım: Tenkitli Metin ve Dizin)*, Harvard Üniversitesi Yay., Harvard 1996, G. 107., 277.

Dā'im vèrince gevherini baħr der-şadef
*Buldum hıẓāne-i ğamı anda ıaraf ıaraf*¹²²¹
Min-ba 'd rāẓıyam dil-i vīrān ŧen olmasun

V

Göstermesün felek gülşenime hevā-yı cāh*
Māl u celāl ü cāhdan gel eyle istikrah*
Gèçmiş zamānı gözetmekle olma hātır-h'āh*
Fevt oldı ise furşat-ı cāh ètme āh u vāh
Degmez bu mürde māteme pek ŧiven olmasun

VI

Gel olma o ıaır içinde Ferhāda lāf-zen*
Naħvet vèrince tīşesine oldı küh-ken
Ger olmasaydı cihānda Ferhād pür-miħen*
*Bir Bī-sütün daħi yapılr seng-i ıa 'neden*¹²²²
Bir nā-murād efendi esīr-i zen olmasun

VII

Vaķti degil èy murġ-ı seħer āh u nāleniñ*
Güller açıldı gülşene düşmekle jāleniñ
Bāġ-ı cihānda neş'esi yoķdur bu lāleniñ
Nevres baña neşātı gerekmez piyāleniñ
*Tek āteş-i derūnuma dāmen-zen olmasun*¹²²³

¹²²¹ ħazāne-i: ħazā'in-i D.

¹²²² Bī-sütün daħi yapılr: Bī-sütünde yapılrđı SA.

¹²²³ AS nüshasında bu bent, 5. ve 6. bentlerden önce yer almıştır, daha sonra her bendin başına sırasıyla 7, 5 ve 6 olarak numaralandırılmıştır.

130. DİĞER MUHAMMES BER-ĞAZEL-İ ‘İZZET MONLÂ¹²²⁴

Mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün

I

Eñ evvel mekteb-i ‘aşka gelen bir nev-cevân Mecnûn
Ruḥ-ı Leylâya karşı Kays iken oldı hemân Mecnûn
Olunca ḥayme-i Leylâ-yı şevke pâsbân Mecnûn
*Zebân-ı ‘aşıkānda söylenürdi bir zamân Mecnûn*¹²²⁵
Benim sūk-ı maḥabbet içre şimdi rāygân Mecnûn

II

‘Umūmuñ gözi kaldı ḥaymegāh-ı ḥüsn-i Leylâda
Temāsâ-yı cemālîñ terk ederken kaldı ḥulyâda
Maḥabbet şevk u zevkîñ bilmeyen Mecnûn-ı rüsvâda
Éder da ‘vâ-yı ‘aşkı cānverler ile şahrâda
Gelüp olsun benimle cānı varsa imtiḥân Mecnûn

III

Hele Mecnûnı şanma ḥancer-i ‘aşkıñ ğılâfıdır
Gezer vaḥşîler ile meskeni tağlar şikâfıdır
Boğazında olan ipler hele ‘aklıñ ḥilâfıdır
*Başında ḥubb-ı sevdâ var ise ‘aşka münâfıdır*¹²²⁶
Ser-i bî-devletin murgâna étđi âşyân Mecnûn

IV

Elimde nuşa-i ‘irfân iken bir böyle dīvânım
Dem-â-dem gösterir erbâb-ı ‘aşka fikr ü iz‘ânım

¹²²⁴ AT, s. 129-130; *Hazâna Sürgün Bahâr (Keçecizâde İzzet Molla ve Dīvân-ı Bahâr-ı Efkâr)*, G. 391., s. 564.

¹²²⁵ *Zebân-ı: Lisân-ı D.*

¹²²⁶ *sevdâ: Leylâ D. / ise: iken D.*

Anıñcün ehl-i cennetle oturmak istemez cânım
Unutdurdı egerçi Kaysıñ ismin şöret ü şānım
Benim nāmım güm olmaz olsa da ehl-i cihān Mecnūn

V

Zahīr ü dest-gīrimdir cenāb-ı Hāzret-i Monlā
Hemīşe qādrimi taqdīr édince ol melek-sīmā
Bu nisbetle egerçi nāmımız meşhūr iken ammā
Bu bālāter gāzelde terk-i maḥlaş eyledim zīrā
Olur aşlına ma'lūm istemez nām u nişān Mecnūn¹²²⁷

VI

Rumūz-ı 'aşkı idrāk étmeyen bir böyle dīvāne
Giderken kūy-ı Leylāya meger zār u perīşāne
Niyāz u ārzūsun 'arz éder olsaydı cānāne
Düşer miydi tehī şahrā ile kūh u beyābāna¹²²⁸
Der-i Monlā gibi bulsaydı 'ālī āstān Mecnūn

131. BU DAḤİ [MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ ĠARĪBİ]¹²²⁹

Mef'ūlū mefā'ilū mefā'ilū fe'ūlūn

I

Yelken gibi ger bād-ı hevā çıkısa serimden
Tūfān-ı belā cūşa gelür dīdelerimden
Ëy tıfl-i emel aḡlama hergiz kederimden
Dāḡ-ı kühenim tāzelenür eşk-i terimden
Toldukça gözüm şāḡarı ḥūn-ı cigerimden

¹²²⁷ aşlına: ehline D.

¹²²⁸ şahrā ile: şahrālara D. / beyābāna: beyābānveş D.

¹²²⁹ AT, s. 159-160; Erbilli Âmâ yusuf Garibî Efendi Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin), G. 216., s. 187.

II

Yok ragbetimiz 'âlem-i ma'nâda menâle
Vâbeste olup mekteb-i 'irfân-ı kemâle
Bülbül degilim yakınalım gonçe-i âle
Pervâne-şîfat şem'-i şebistân-ı cemâle
Cismim yakarım yanmasa dünyâ şererimden

III

Dil bâdiye-i hecrde ger olsa mükedder
Hem gözleyemem vuşlatıñı ey yüzi enver
Mâdâm ki hayâlîñ turuyor dilde ser-â-ser
Hicrân ile eyyâm-ı vişâl olsa ber-â-ber
*Farq eylemezem şubh u mesâyı seherimden*¹²³⁰

IV

İnceldi tenim hecrde mânend-i ser-i mû
Biñ yara açup sînede ol hancer-i ebrû
Bu zahma 'ilâc etmeyecek merhem ü dârû
*Var yâra peyâmım yetür ey düşmen-i bed-gû*¹²³¹
*Düşsün bu melâmet tikenî reh-güzerimden*¹²³²

V

Çokdan berü dil-beste-i zencîr-i cünûnum
Bir Leyliveşiñ 'aşkı ile zâr u zebûnum
Naqdîne-i cân vermek ile garq-ı düyûnum
*Tecrîd maqâmında ki ben müflis-i dūnum*¹²³³
Kim bād-ı şabâ gerd alamaz hāk-i derimden

---

¹²³⁰ şubh u: vakt-i D.

¹²³¹ peyâmım: niyâzım D.

¹²³² Düşsün: Düşser D. / tikenî: tikenin D.

¹²³³ ki ben: ben ol D.

VI

Hîç birbirine beñzeyemez şüret-i sîret
İnkâr olamaz 'âlem-i hestîde bu nisbet
Erbâb-ı ma'ârif dèdi bu zevk-ı haķîķat
Pertev şalur eflāk-i dile nūr-ı başîret
Her çend kî maħrūm-ı nigāhım başarımдан

VII

Nūr-ı naẓarım yoğ-ise de böyle eğer kim
Gencîne-i efkârıma taldurdu güher kim
Bu mışra'-ı ber-ceste bu dünyāya deger kim
Bu rütbe Ğarībî hele 'âlemde yeter kim
Rū-pūş olamaz māh-liķālar naẓarımдан

132. MUHAMMES BER-ĠAZEL-İ ĠARİBİ¹²³⁴

Mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

I

Ṭayanmış cism ü cānım ḥancer-i dil-dāra biñ yèrden
Sezādır çāk çāk olsa dil-i bî-çāre biñ yèrden
Zirih-pūş olsa da bu kāmēt-i āvāre biñ yèrden
Deger tîr-i müjen cānā ten-i bīmāra biñ yèrden
Ṭabīb-i 'aql n'etsün kim olunca yāra biñ yèrden

II

Olan 'āşıklarındır Ka'be-i ḥüsnüñ kapusunda
Hemîşe birbirin başmış ṭavāfiñ ârzūsunda
Kimi ol buse-i ḥāl-i siyāhıñ ser-fürūsunda
Ḳatı āvāredir diller cemāliñ cüstücüsunda

¹²³⁴ AT, s. 234 [233]-235 [234]; *Erbilli Âmā yusuf Garibî Efendi Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, G. 226., s. 192-193.

Efendim yüz tutarlar Ka'be-i dīdāra biñ yèrden

III

Dem-ā-dem şahne-i deyr ü kilīsāda olan ğavġā
Sebeb hüsn-i cemālīndir hemān ēy kāmēt-i ra'nā
N'ola hasret-keş-i didārīñ olsun Hāzret-i 'İsā
Seni bu hüsn ü ān ile görenler ēy büt-i tersā
Girer Şan'ān-ı hüsnüñ halka-i zünnāra biñ yèrden

IV

Hemīşe hancer-i hūn-rīzini dā'im ele almış
Egerçi tīg-i 'aşkıyla zahımdār oldıġım bilmiş
Eñ evvel tīşe-i kahr u sitemle sīnemi delmiş
Şaf-ı müjgānlarıñ bir erre-i bī-dād édüp gelmiş
Diler ol bī-vefā bu cism-i zārı yara biñ yèrden

V

Gülistān-ı cemālinde kī her 'allāme-i taḥrīr
Ne mümkin eyleye mecmū'a-i evşāfīñı tefsīr
Sezādır ebkem olsun ben gibi her ḥāme-i dīl-ġīr
Şabā ders-i gül-i rūyın çemende eylese taḥrīr
Döner minḳār-ı bülbul rahne-i dīvāra biñ yèrden

VI

Seni bāġ-ı melāḥatde görenler oldı müştākıñ
Eñ evvel gösterince anlara ruḥsār-ı berrākıñ
Gider 'aql u şu'ūrı ben gibi erbāb-ı ezvākıñ
Nikāb-ı hüsn-i pūr-tābıñ açılmış görse 'uşşākıñ
*Urur pervāneveş cān şu'le-i ruḥsāra biñ yèrden*¹²³⁵

---

¹²³⁵ Urur: Olur AT.

VII

Ne çäre kapuña yüz sürmek üzre gelmişem yêr yok
O cāy-ı dil-güşāda mesken etmek istesem yêr yok
Der-i cānāneden başka cihānda muhteşem yêr yok
Ne gūne secdegāh olmuş ki hālī bir kadem yêr yok
Garībī ser komuşlar āstān-ı yāra biñ yêrden

133. TAḤMĪS BER-ĠAZEL-İ MUḤYEDDĪN KĀBİL EFENDİ¹²³⁶

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

İhtiyār ādem yüzünde şavfet olsun olmasun
Dīde-i bī-nūr içinde nazret olsun olmasun
Cānı cānān istemekde ruhsat olsun olmasun
Mübtelā-yı 'aşkıñım ben fūrkat olsun olmasun
Mihnet-i hecriñle şādım vuşlat olsun olmasun

II

Şeb-nemāsā hāk-i pāy-i gülşene üftādeyim
İrtifā'-ı kadr için günden güne istādeyim
Çün gedā-yı gūy-ı 'aşkıım şanma bir şehzādeyim
Feyz-i temkīn ü şebāt u şıdk-ıla āzādeyim
N'eylerim hürriyyeti hürriyyet olsun olmasun

III

Mālik-i vicdān olan 'ālemde her zāt-ı celīl
Vardılar rāh-ı fenāya şimdi bir merd-i cemīl
Çokça vardır söyleyen eşhāsa yokdur bir delīl
Her işi ta'dīl için vicdān-ı kāmildir kefīl

¹²³⁶ AT, s. 255 [254]-258 [257]; *Kerküklü Kâbil (Hayatı, Edebi Kişiliği, Şiirinden Örnekler- ve Şair Oğulları) (KK.)*, G. 23., s. 46.

Var mı hâcet hakk işiñde şöhet olsun olmasun

IV

Ƨoğrılıkla istiḳāmet her işe mīzāndır
Keffesinde fakır u şervet her zamān siyyāndır
Saltanat tahtında dā'im şanki bir sultāndır
Mūy-ı jūlīdem başımda efser-i 'irfāndır
İstemem dīhīm u cāh u devlet olsun olmasun

V

Büte-i hikmetde ḳāl olmuş bir ādem olsa da
Vezni nāḳış bir göñülde sīm ü dirhem olsa da
Ḳuvve-i sīmāb-ı tāb ikmāline ḥam olsa da
Ḳalbi ḥāliş eylemez iksir-i a'zam olsa da
*Merd-i bed-sīretde ḥüsn-i sīret olsun olmasun*¹²³⁷

VI

Ḳubbe-i firūzede bī-i'timād olma şaḳın
Micmer-i nār-ı siyāsetde remād olma şaḳın
Bīşe-i dīrīnede rūbeh-nijād olma şaḳın
Şīr-merd ol merdüm-i süflī nihād olma şaḳın
Mūceb-i iḳbāl ü cāh-ı 'izzet olsun olmasun

VII

Gel ṭarīḳ-ı istiḳāmet merkezinde 'ādil ol
Düşme teşvīş-i umūra her cihetden ḡāfil ol
Her zamān deryā-dil ol bu ḥākdan bī-ḥāşıl ol
Mekr ü tezvīr ü ḥıyelden ictināb et kāmīl ol
'Aşrımızda bu denā'et 'ādet olsun olmasun

---

¹²³⁷ sīret: şuret KK.

VIII

Herkesiñ vardır cihānda maṭlabınca medḥali
Her işi endāze-i mīzān-ı ‘aḳla vurmali
Gün gibi ger olmak isterseñ cihānda mūncelī
‘İzzet-i nefsiyle ‘ulviyyetle mūmtāz olmalı
Şimdi varsun bu şerefde rağbet olsun olmasun

IX

Şanma bī-vicdān olanlar dehrde āsūdedir
Cānları dā’im hevā-yı nūr içinde dūdedir
Dūd ile kālā-yı fikri dā’imā fersūdedir
Sözlerim Ḳābil tehī mağzān için bī-hūdedir
Şīve-i nazmımda ders-i ḥikmet olsun olmasun

134. BU DAḤİ MUḤAMMES-İ ‘ABDURREZZĀḲ AĞA BER- ĖAZEL-İ [Ḥ‘ĀCE-ZĀDE AḤMED ḤİLMİ]¹²³⁸

Fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün

I

Bir nazarda her mūrīdānı édincedil-pesend
‘Ālem-i bālāya vardı dergehinde hūşmend
Mu‘ciz-i ‘İsāya mālīk bu şeh-i himmet-bülend
Ḥ‘āce-i Pīr-i Behāeddīn-i Şāh-ı Nakşibend
Himmetinden mürdeler buldı ḥayāt-ı cāvidān

II

Künc-i vaḥdetdan çekilmez dā’im aşḥāb-ı sülūk
Dā’imā zikr-i ḥafīdir dilde ḥoş-āb-ı sülūk

¹²³⁸ SA, s. [176] 177- [177] 178; Hocaşāde Ahmed Hilmi, *Hadīkatü’l-Evliyā*, [İstanbul] 1318 (1900), s. 53; Hocaşāde Ahmed Hilmi, *Veliler Bahçesi (Hadīkatü’l-Evliyā)*, Haz.: Selahattin Hacıoğlu, Beyaz Lāle Yay., İstanbul 2007, s. 38.

Cān-fedā etmekledir her laḥza icāb-ı sülūk
Rīze-çīn-i feyz oldı nice erbāb-ı sülūk
Zāhir ü bāṭın eder imdād-ı ḥalka bī-gümān

III

Bu ṭarīkat bir meḥekdir gösterir sīm ü zerīn
Zāhiren tefrīk ederken ḥālīş eyle qalblerin
Bir nāzarla ḥālīş eylerse n’ola tīnetlerin
Zeyn edüp nūr-ı velāyetle kerāmet kişverin
Étdi izhār-ı kerāmetle ṭarīkıñ gülsitān

IV

Fāzıl-i müşkil-küşādır cilvegāh-ı evliyā
Şeş cihetle çār erkāna vērir nūr-ı ziyā
Fıtratında eyler envār-ı ḥaḳīkat incilā
Ḥācegānıñ sūk-ı ‘irfānıñ edüp revnaḳ-nümā
Vérdi kālā-yı kemālāta behā-yı ḥüsn ü ān

V

Seyr eder vaḥdetde keşret ḥalka-i cem’iyyeti
Ḥalka-i cem’iyyetinde bezmgāh-ı vaḥdeti
Ḥalvetine gösterir nüzhet-serāy-ı cenneti
Şark-ıla ġarbı ihāta étdi kuṭbāniyyeti
Toldı esrār-ı derūnundan zemīn u āsmān

VI

Ḥazret-i Şāh-ı Naḳışbendiñ bahār-ı behceti
Sālikāna ġarş eder dā’im nihāl-i şafveti
Şemm edenler dā’im almışdır şemīm-i cenneti
Toġrılıḳda bilmek isterseñ ṭarīḳ-ı Ḥazreti
Gökyüzünde oldı timşāl-i ṭarīḳ-ı kehkeşān

VII

Şanma zāhid halka teklîf ü tekellûf eyledi
Belkî rahmet ‘āleme dā’im telaţţuf eyledi
Bir nazarda sālîki ehl-i taşavvuf eyledi
‘Ālem-i ġayb u şehādetde taşarruf eyledi
Oldı fermān-ber tarîkatde aña hep ins ü cān

VIII

Keşf-i esrār-ı Cenāb-ı Kibriyāya muţţalî‘
Gūş u hūşı her şü’ün u hādîşāta müstemi‘
Nūr-ı ‘irfān kalb-i irşādında dā’im müctemi‘
Şanmañız oldı kerāmātı ölünce münkaţı’
Feyz-i rūhāniyyeti cāri cihānda her zamān

IX

Çehre-i şems ü kamerde pertev-i nūr-ı hüdā
Lem‘a-pāş oldı cihāna şu‘leverdir dā’imā
Zîr-i bār-ı ma‘şiyetde kaddim olmuşdur dü-tā
Zerre-i üftādeyim yā Rabbi rif‘at vēr baña
Eyleyim ħurşîd-i rūhāniyyetine iktirān

135. TAĤMÎS-İ ‘ABDURREZZÂK AĞA¹²³⁹

Mefā’îlün mefā’îlün mefā’îlün mefā’îlün

I

Nezāfetle çıkup cism-i vaţan çirk-i cenābetden
Tahāret ‘āleminde şimdi pāk oldı necāsetden
Atıldı top-ı ħürriyyet hemān bā-rûy-ı devletden
Seni kırtardı millet ey vaţan kayd-i esāretten

¹²³⁹ SA, s. 80-82.

Niçün rüyunda hālā bir eṣer yoḡdur beṣāṣetden

II

Geçen eyyām-ı menḥūsuñ gel étme ḡahrını ta‘dād
Sönüp kânūn-ı milletde fūrūzān nār-ı bī-endād
Gelen merd-i mucāhid eyledi ḡurriyyeti īcād
Sevin āfāḡımızdan zā‘il oldı ebr-i istibdād
Ferāḡat eyle bu endīṣe-i bārān-ı miḡnetden

III

Egerçì ḡaste-i dil-dārsıñ terk-i mezāk étme
Devā-yı derdini dā‘im direnlerle nīfāk étme
Şerī‘at isteyen her mürteci‘le ittifāk étme
Mu‘allelsiñ biraz fī‘l-vāḡı‘ ammā çoḡ merāk étme
Cihān ḡālī degildir büsbütün erbāb-ı ḡikmetden

IV

Geçüp aḡvāl-i sābıḡ şimdi ‘ālem pek mübeṣṣerdir
Ta‘allül ḡalmadı ‘ālemde el-yevm ‘iyd-i ekberdir
Egerçì telḡ ise şabr u taḡammül şoñı ḡoşterdir
Cefāyı şanma dā‘im mūntehāsı ḡayre mūncerdir
Biraz eyle taḡammül ḡurtulursuñ işbu ‘illetden

V

Şerī‘at isteyenlerdir düşünce fıkr-i ma‘kūsa
Tedāvī bulmadı derd-i derūnı döndi menkūsa
Düşerken cevher-i ḡurriyyeti bāzār-ı me‘yūsa
Niyāzīler yetişdi zu‘m-ı istibdād-ı menḥūsa
‘Īnān-ı ḡākimiyyet baḡ çıkar mı dest-i ümmetden

VI

Bu ‘işretḡāh-ı hestīde olan mey-ḡāneden bıḡdık

Hemân cām u şurāhıyla bütün peymānesiñ kırdık
Eñ evvel tîşe-i cehd ile istibdādı biz yıkdık
Debistānı cefādan bizde rāhat görmeden çıkdık
Felāket gördük ammā hışşe aldık ders-i 'ibretten

VII

Hemîşe şanma me'mendir sipihr-i tāk-ı mīnāyı
Eñ evvel güldirir gāh ağladır a' lā vü ednāyı
Bu vechile dēmişdir halli müşkil bu mu'ammāyı
Göz açdık eyledik bir nebzecik ahvāl-i dünyāyı
Ser-ā-pā cūşa geldi hūnumuz telkīn-i midhatdan

VIII

Bu istibdādı her dā'im kuran aşlında cānīdir
Seni pāmāl-i taḥkīr eyleyen Haccāc-ı şānīdir
Bu kıssa dā'imā hürriyetiñ vird-i zebānıdır
Geçen 'Abdulhamīdi şanma millet pāsbānıdır
Balık başdan koçar āzādedir millet kabāhatdan¹²⁴⁰

IX

Cihān çokdan berü gāfil iken oldu bugün hüşyār
Biḥamdillāh uyandı ḥ'āb u ḡafletden olup bīdār
Yed-i āgyāra düşmüşdür egerçî dāmeniñ her bār
Seni āgyāra kapdıрмаk zamānı geçdi ey dil-dār
Teḡāfūl etmeyiz artık uyandık ḥ'āb-ı ḡafletten

¹²⁴⁰ SA'da son iki mısra takdim-tehirlidir.

HÂ' HARFİ

136. ĞAZEL-İ NECÂTÎ EFENDİ TAĦMÎS-İ [ABDURREZZÂK AĞA]¹²⁴¹

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

I

Söyleyen şâm u seher şıdķ ile Allâh^u Allâh

Anı elbette eder zîver-i efvâh Allâh

‘Âķıbet eyleyecek zākiri dil-hā~h Allâh

*Bir ağızdan kî diye derd ile Allâh Allâh*¹²⁴²

*Ȧoldırır yêr ü gögi nûr ile Allâh Allâh*¹²⁴³

II

Göz önünde turuyor gerçi şıfât-ı Mevlâ

Zât-ı mâhiyyetiñ eyleme baķşın ĩfâ

Mısrâ‘-ı âtiye mażmûnı olup baķse sezâ

*Gâh olur havf gelür ġâlib olur gâh recâ*¹²⁴⁴

Gâh olur hasret ile âh ederiz gâh Allâh

III

Gözün aç olma şaķın işbu cihânda a‘mâ

Görülür haşrda hep daġdaġa-i rûz-ı cezâ

Merġamet eylemese ‘abdına ol zât-ı Ĥudâ

*Ȧoġrusın mı diyelim âh baña vâh saña*¹²⁴⁵

Êtmese bedraķa-i lutfını hem-râh Allâh

¹²⁴¹ SB, s. 24-25; Ali Nihad Tarlan, *Necatî Beg Divanı*, MEB Yay., İstanbul 1963, G. 457., s. 424. / Mehmet Arslan, *Tayyâr-Zâde Atâ Osmanlı Saray Tarihi (Târîh-i Enderûn) -V- (TE)*, Kitabevi Yay., İstanbul 2010, s. 203.

¹²⁴² *ağızdan kî diye: ağız kim diyesen D ağız kim diyesin TE.*

¹²⁴³ *Ȧoldırır yêr ü: Doldurur yiri D Ȧoldıra yeri TE.*

¹²⁴⁴ Gâh: Geh SB.

¹²⁴⁵ *Ȧoġrusın: Doġrusın D. / âh baña vâh: vây baña vây D. TE.*

IV

‘Ālem-i hijdeh hezāra kî olur püşt ü penāh
Rûz u şeb cümle-i maḥlûḳa eder medd-i nigāh
Cümle eşyâ-yı cihān varlığına oldı güvāh
*Ḳamu yêrde bulunur ḥāzır u nāzırdır İlâh*¹²⁴⁶
*Āh içinde bulunur gel edelim āh Allâh*¹²⁴⁷

V

Zinde oldıkça hemān ḥāl-i memātı zıkr ét
Zât-ı Bārīde olan cümle şıfâtı zıkr ét
Pertev-i zıkrîñ ile şām-ı berâtı zıkr ét
Zulmeti açmağa zıkr eyle Necâtı zıkr ét
*Feth-i Rûm eyledi âvāze-i Allâh Allâh*¹²⁴⁸

137. TAḤMÎS-İ ‘ABDURREZZÂḲ AĞA BER-ĠAZEL-İ FUZÛLÎ¹²⁴⁹

Fe ‘ilâtün fe ‘ilâtün fe ‘ilâtün fe ‘ilün

I

Baḳamaz kimse bizim nāle vü efġānımıza
Yandı pervāne gibi şem‘-i fûrûzānımıza
Kimse yokdur şu sepe âteş-i sūzānımıza
Küfr-i zülfüñ şalalı raḥneler imānımıza
Kāfir ağlar bizim aḥvāl-i perîşānımıza

II

Ḳorḳum oldur kî bugün ol rûḥ-ı hem-rāḥ tükene
Tesliyet-baḥş-ı derūnum olacaḳ āḥ tükene

¹²⁴⁶ *İlâh*: evet D.

¹²⁴⁷ *edelim*: diyelüm TE.

¹²⁴⁸ *Feth-i Rûm eyledi*: *Feth ider Rûm ilin D.* / *Rûm eyledi*: *Rûmilini TE.*

¹²⁴⁹ SA, s. 142-143; Fuzulî Leylâ ve Mecnun (LM), s. 320-322.

Bellidir cevri ü sitem şanma kî her gâh tükene
Cevri çok eyleme kim olmaya nâ-gâh tükene
Az edüp cevri ü cefâlar kıluban cânımıza¹²⁵⁰

III

Cereyân etmededir ezmîne-i maḥşere dek
Dîde-i eşk-i terim gerçi biḥâr olsa gerek
‘Âkıbet olsa n’ola gözlerime gerçi bebek
Seni görmek müte‘azzîr görünür böyle kî eşk
Saña bakdıḳda tolar dîde-i giryânımıza

IV

Çekdigim kışsa-i pür-guşsa-i ğamdan hem alup
Felekiñ derd ü ğamı cân u tenimden nem alup
Vara vara dökülen giryeleri hem-dem alup
Eksik olmaz ğamımız bunca kî bizden ğam alup
Her gelen ğamlu gider şâd gelüp yanımıza¹²⁵¹

V

Felekin cevri gibi şanma kî cellâd etdi
Yed-i ḳahrında olan ‘âlemi ber-bâd etdi
Luṭf ile şanma kî bir kimseye imdâd etdi
Ġam-ı eyyâm Fuzûlî bize bî-dâd etdi
Gelmesün ‘acz ile dâd etmege sulṭânımıza¹²⁵²

---

¹²⁵⁰ kıluban: kılâsen LM.

¹²⁵¹ Bu beyitten sonra Fuzulî Leylâ ve Mecnun’da olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:

Var her halka-i zencîrümüziñ bir agzı
Muttasıl vermege ifşâ gam-ı pinhânımıza

¹²⁵² Gelmesün: Gelmişüz LM.

138. MUHAMMES BER-ĞAZEL-İ FUZÛLÎ¹²⁵³

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

I

Bir ramağ kalmış-iken bu ten-i 'uryânımıza
Luğf edüp merhamet êtdi bu kalan cânımıza
Bu'd iken şükr êderim server-i hûbânımıza
Yâr rahm êtdi meger nâle vü efgânımıza
Kî kadem başdı bugün külbe-i aḥzânımıza

II

Nazar-ı luğf-ile bir kerre baña êtdi nigāh
Koymadı zerre kadar cân u tenimde eyvāh
Bu r[eh-i] şekde beni êtmedi hem istikrāh
*Eşk bārānı meger kıldı eşer kim nā-gāh*¹²⁵⁴
*Dikdi bir şāḥ-ı gül-i tāze gülistânımıza*¹²⁵⁵

III

Micmer-i nār-ı firākam anı ğamdan bilürim
Beni hicrāna koyan cevri-i felekden bilürim
Baña bu derdi vèren şanma kî senden bilürim
*Bize āḥ āteşiniñ yandığı andan bilürim*¹²⁵⁶
Kî çerāğ eyledi rûşen şeb-i hicrânımıza

IV

Leyl ü Mecnûnda olan 'aşk u ğarām müzmin idi
Cām-ı şahbā-yı maḥabbetle meger mudmin idi

¹²⁵³ SA, s. 120-121; *Fuzulî Leylâ ve Mecnun (LM)*, s. 316.

¹²⁵⁴ eşer: meded LM.

¹²⁵⁵ Dikti bir: Bitdi bu LM.

¹²⁵⁶ bilürim: bilinür LM.

Nevmden fāriğ olup ‘aşkda bir mü’min idi
Bu vişāle yuğu aḥvālî dēmek mümkin idi
Eger olsaydı yuğu dīde-i giryānımıza

V

Cām-ı şahbā-yı maḥabbetle hemān leyl ü nehār
Mest-i ser-geşte iken görmedi bir dem hüşyār
Gözi uykuda iken Leylî ḥayālîyle niyār
Bir ḥayāl ola meger gördigimiz yoksa nigār
Muṭlaqā ḥātıra gelmez kî gele yanımıza

VI

Huşk olan gülşenimiz oldu tarāvetle yeşil
Kalmadı rāh-ı maḥabbetde hemān bir müşkil
Şīve-i nāz u zarāfetde olup me’ḥaz-ı kül
Yār miḥmānmız oldu geliñ ēy cān u gönül
Kılalım şarf nemiz var ise miḥmānımıza

VII

Geldi dil-dārımızıñ va’de ḥuşulı gel kim
Hem fedā etmeyelim cān-ı melūli gel kim
Kasd-ı cān etse n’ola tīg-i sülūli gel kim
Dil-beriñ cān imiş kasdı Fuzūlî gel kim¹²⁵⁷
Cān vèrüp dil-bere minnet kıyalım cānımıza

139. MUḤAMMES-İ ‘ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ
FUZŪLÎ¹²⁵⁸

Mef’ulü fā’ilātün mef’ulü fā’ilātün

¹²⁵⁷ kim: ki LM.

¹²⁵⁸ SA, s. 90; Fuzûlî Türkçe Divan, G. 246., s. 370.

I

Ol küh-ı Bīsütūnda Ferhād olup cefāda
Şīrīn için kazarken bir kaş-ı dil-güşāda
Hüsrev gibi rakībı görseydi bu arada
Olsaydı bendeki gam Ferhād-ı mübtelāda
Bir āh ile vèrirdi biñ Bīsütūnı bāda

II

Görmüş olaydı bir dem Leylāsınıñ şafāsıñ
Çekmezdi bir zamānda fūrkatdeki cefāsıñ
Her lahza kahr-ı ‘aşkıñ görmezdi hem belāsıñ
Vèrseydi āh-ı Mecnūn feryādımıñ şadāsıñ
Kuş mı karar ederdi başındaki yuvada

III

Kimi şafāda dā’im sermest-i cām-ı sahbā
Kimi cefāda kı’im mecbūr-ı hüsn-i Leylā
Kimi o Bīsütūnda Şīrīn için müheyyā
Ferhād zevk-ı sīret Mecnūna seyr-i şahrā¹²⁵⁹
Bir rāhat içre herkes ancak benim belāda¹²⁶⁰

IV

Oğundı her cihetde ser-nāme-i cedīdim
Toplandı hūb-rūlar mānend-i rüz-ı ‘iydim
Bu çeşm-i hūn-feşānı gördi ruh-ı sefidim
Eşk-i revānıma il cem’ oldu var ümīdim
Kim ola vara vara cem’iyyetim ziyāda

¹²⁵⁹ *Ferhād: Ferhād’a D. / sīret: şūret D.*

¹²⁶⁰ *herkes: her kim D.*

V

Ebrûlarıñ kemāndır müjgānı oldı sehmiñ
Olma kıtāle bā' ı̇ gösterme rūy-ı haşmiñ
Ëy dil-ber-i sitemger gel sen de vurma zaḥmiñ
Geh ğamzeñ içmek ister kanımı gāh çeşmiñ
Korḳum budur ki nā-gāh kanlar ola arada

VI

Arzıñ çıkan buḥarıñ gel gökde i'tibār èt
Ṭoprağa çün dönerken bārānı intizār èt
Pest [ü] bülend içinde gel ḥāki ihtiyār èt
Serverlik ister iseñ üftādelik şî'ār èt
Tā düşmedin ayağa çıkmadı başa bāde¹²⁶¹

VII

Her bir güzelde çokdur cev̄r ü cefā uşūli
Ḥübān 'aşîr içinde yokdur recā kabūli
Dil-dārıñ olsa ḥūrî vardır aña şümūli
Ger görmemek dilerseñ resm-i vefā Fuzūlî¹²⁶²
Olma vefāya tālib dünyā-yı bî-vefāda

140. DİĞER MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ BÂKÎ EFENDİ¹²⁶³

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Başladı ḥāme-i müşkîn raḳamım efkāra
Bir ḥitāb ètdi bütün dā'ire-i ḥuẓzāra
Ba'd ez ın düşmeyelim sâ'ika-i aḡyāra

¹²⁶¹ Tā: Kim D.

¹²⁶² vefā: cefā D.

¹²⁶³ AT, s. 122-124; Bâkî Dîvânı (Tenkitli Basım), G. 426., s. 364-365.

Geliñiz yüz turalım bārgēh-i Ğaffāra
*Cān u dilden gelemim tevbe vü istiğfāra*¹²⁶⁴

II

Bulalım āhiretiñ lā-yetenāhī yolını
Turalım baħr-i ‘ibādetde şināhī yolını
Ba’d ez īn görmeyelim böyle mūnahī yolını
Turalım Ka’be-i tevfīk-ı İlāhī yolını
Bu beyābānda ‘abeş gezmeyelim āvāre

III

Gerçi miķyāsı ile çizmiş-iken çār-erkān
Olmadı resm-i suṭūhunda mu’addil devrān
Bulmayan merkez-i ‘ālemde bugün bir mīzān
Çarħ-ı keç-revde kalur ‘aql-ı mühendis hayrān
*Bir yerin uyduramaz cedvel ile pergāre*¹²⁶⁵

IV

Nefs-i emmāre bugün zūhd ü riyādan bıkdı
Beden-i ma’rifeti cürm ü günāhla yıkdı
Aña bir çāre ararken yine cānım şıkdı
Mülk-i bāķī dēr-iken bāğ-ı İremden çıkdı
Yine mağrūr olur ādem bu fenā gūlzāra

V

Tīşe-i cürm ile mülk-i dili hedm êtdigime
Darbe-i tevbe ile kendini recm êtdigime
Tā’at-ı Hāķda niyāz êtmege ‘azm êtdigime
*‘Aceb ol tā’at u taķvā vü bu zu’m êtdigime*¹²⁶⁶

¹²⁶⁴ *tevbe vü istiğfāra: tevbe-i istiğfāra AT.*

¹²⁶⁵ *cedvel ile pergāre: cedvele vü pergāre D.*

¹²⁶⁶ *vü bu zu’m êtdigime: diyü zu’m itdügümüz D.*

Varıcak n'olsa gerekir nazar-ı Cebbāra

VI

Ḥazret-i Ḥakka olan t̤ā'atı derc etdigimiz
Levḥa-i ḥāṭır-ı 'iṣyānıma mezc etdigimiz
Şanma bir fikre bedel hep anı mezc etdigimiz
*Zulmet-i cehlde gevher d̤eyü ḥarc etdigimiz*¹²⁶⁷
*Ḳorkum oldur çıka ol rûzede seng-i ḥāra*¹²⁶⁸

VII

Şevḳ-ile t̤ā'at eden kimselerin ḳalbi t̤olur
Nûr-ı 'irfān-ıla hep bedraḳasız yolu bulur
Raḥmet-i Ḥakka göre söyleme aḥvāl ne olur
Bu taşavvurlar eger bâṭıl olursa nic'olur
*Ḳatı ḥayret yeridir gel gözüñ aç bî-çāre*¹²⁶⁹

VIII

Zîr-i t̤ā'atda n'ola munḥanī olsa ḳāmet
Ġarḳ eder 'ālemi bir ḳatre-i āb-ı raḥmet
Şafḥa-i tîre-dile şayḳal olunca t̤ā'at
*Ḳatı el v̤erdi hevā ḡāyet açıḳdır ḡāyet*¹²⁷⁰
İşimiz ḳaldı kemāl-i kerem-i Settāra

IX

Zülfî ol ḥāme-i müşkîn raḳamı ḥūylatdı
Ḳoymadı nuṭḳa gele dillerini mūylatdı
Şemme-i zülfî ile 'ālemi hep būylatdı
Bāḳîyi lezzet-i vaşlın t̤ama'ı söyletđi

¹²⁶⁷ *gevher: cevher D.*

¹²⁶⁸ *rûzede: rûzda D.*

¹²⁶⁹ *gel: bir D.*

¹²⁷⁰ *açıḳdır: açıldıḳ D.*

Tūtüyü şevk-ı şekerdir getüren güftāra

141. MUHAMMES BER-GAZEL-İ NĀBĪ EFENDİ¹²⁷¹

Fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

I

Şavmdan dönmüş-iken cümle vücūdum nāle
Vardı eyyām-ı selāşın bu gece ikmāle
El-vedā' eyleyerekden dēdi artık hāle
Merhabā gelmez idi ēy meh-i rūze kāle
Var du 'ā eyle kafādārıñ olan şevvāle

II

Hele ēy pādşāhım şart-ı riyāset bu ise
Zır-i destānı eziyüp kahr-ıla 'ādet bu ise
Böyle bir devr-i dil-ārāda siyāset bu ise
Kadd ü kāmēt bu ise hūsn [ü] leṭāfet bu ise
Katı çok kimse vērir mā-melekin dellāle

III

Kurşanan tām kılcı tālīb-i mekteb bilüriz
Taķılan formaları ğayr-ı müzehheb bilüriz
Böyle mekteblüleri şanma mü'eddeb bilüriz
Bergler şu 'le-i şevk olduğunu hep bilüriz
Şaklasun ister ise dāğ-ı derūnuñ lāle

IV

Şanma şeh-rāh-ı riyāsetde olan kādirdir
Dem-be-dem 'ayb u kabāhatleri hep bāhirdir

¹²⁷¹ AT, s. 126-127; *Nabi Divanı II*, G. 671., 964.

Varamaz k y-ı mur da seferi   şırdır
K y-ı   mm dine reh-y b ise de n dirdir
B -d m g na d     reh-g zer-i ihm le

V

Ger i bir c y-ı fera -ba   ise de mey-h ne
    bet renc   hum rı     n r  ns na
Seni   ir d    r r mel abe-i   by na
U rama meclis-i z hh da     n mest ne
  ekmes nler seni   ahb  gibi isti   le

VI

Gel     r micmere-i   albd n art     h  
Ma  sadi   r   ni-  r  h   ise ol m  h  
M  t b nda y ri olsa n ola hem-r  h  
Va  -ı b z  e-i n z olmak ise dil-       
N biy  v r dili bir dil-ber-i end k-s le

142. MU     -  M   - LEYH BER-    -  N   
EFEND ¹²⁷²

Fe' l t n fe' l t n fe' l t n fe' l n

I

Her se er   n    iken g  llere     mcesine
T rk-i c  n eyledi b  b  l hele   demcesine
  tural m m  temini m  h-  M      mcesine
T  kelim biz g  z  m z ya  n      -n mcesine
       r      n ol   fet g  l-i       mcesine

¹²⁷² AT, s. 76-77; *Nabi Divanı II*, G. 783., 1047.

II

Gülşen-i 'aşkıña varsam yine ol şeh-bāzıñ
Bir dağı yād edemem dīde-i tīr-endāzıñ
Aldığım 'ahde göre işte o va'd-ı incāzıñ
*Gidelim bāğ-ı vişāliñe o serv-i nāzıñ*¹²⁷³
Şahn-ı Firdevs edelim meskeni ādemcesine

III

Olsa ger kıble-nümā āyīne-i ruḥsārı
Giderir dilde olan cümle ğam [u] ekdārı
Alsam āğūş-ı vişāle n'ola merhemvārı
*Zahm-ı hicrānını çok çekdik o şūhuñ yārı*¹²⁷⁴
*Bir zamān şarılalım sīneye merhemcesine*¹²⁷⁵

IV

Yüzlerim çirk-i ma'āşī-le egerçi karadır
İstinādım yine ol südde-i Beytū'llâhadır
Yüzleri ağ edecek zemzemeli bir çehedir
*'Azminiz Ka'beydir dergeh-i şāhenşehedir*¹²⁷⁶
Şimdiden nūş edelim şuları zemzemcesine

V

Hele evreng-i hilāfetde olan sultānıñ
Kāleb-i 'āleme rūḥ eyleye ol hāķānıñ
Cümle erkānı ile dāver-i 'ālī-şānıñ
Nābiyā Hazret-i Hāķ pādşeh-i devrānıñ
*Êde 'ömrini füzūn 'İsi-i Meryemcesine*¹²⁷⁷

---

¹²⁷³ *Gidelim: Girelüm D.*

¹²⁷⁴ *yārı: bârı D.*

¹²⁷⁵ *zamān şarılalım: zamān da şaralum D.*

¹²⁷⁶ *dergeh-i şāhenşehedir: devlet-i şāhenşehde D.*

¹²⁷⁷ *'İsi-i: 'İsî vü D.*

143. MUHAMMES BER-ĞAZEL-İ NÂBİ EFENDİ¹²⁷⁸

Mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

I

Yanupdur cism ü cânım âteş-i kânûn-ı dil-berde
Siyehlendi kömür tek kaldı âhır işbu micmerde
Mürekkebdır meger ol 'unşur-ı nâr-ı semenderde
N'ola âhımla çeksem tāk-ı 'arşa 'anberîn perde
Beni leb-rîz-i sevdâ etdi bir şûh-ı siyeh-çerde

II

Beni Mecnûn u meftûn eyleyen bir şüret-i Leylâ
Dil almakda 'aceb şayyâddır ol dil-ber-i yek-tâ
Rehâ-yâb olsa ger kayd-ı 'alâyıkdan dil-i şeydâ
Olurdum dāmgāh-ı fîtneden āzāde-ser ammā
O şûh-ı zülf-i 'anber-sāyınıñ sevdāsı var serde¹²⁷⁹

III

Yine bu bezm-i 'işretde kuruldı çenber ü kânûn
Olupdur sâki-i gül-çehremiz ol meclise me'zûn
Vêrirken dest-i nâzıyla baña bir bâde-i gül-gûn
Ben āgûşum güşād etmekde ammā dāye-i gerdûn
Éder tıfl-ı ümîdim dāmen-i maḥşerde perverde

IV

Égerçi zâr gönlüm dil-rübāya inkisār étmez
Ne çäre étdigim 'arz-ı niyāza i'tibār étmez
Perişân-hâl olan 'uşşāk hergiz intizār étmez
O şāh-ı nev-resîdem bendegânından şumār étmez

¹²⁷⁸ AT, s. 198; *Nabî Divanı II*, G. 787, s. 1049-1050.

¹²⁷⁹ şûh-ı: şûhun D.

Anıñçün halkaveş çeşm-i ümîdim kaldı defterde

V

Teķābül étse ger tūtî-i tab'ım şekkeristāna
Düşerse mā-verā-yı perde-i mir'āt-ı cānāne
Bu yüzden nuṭka gelse nuṭkı da beñzerse insāna
Bu deñlü Nābiyā étmezdi vaz'-ı ħod-pesendāne
Ruḥ-ı sākî nümāyān olmasa mir'āt-ı şāğarda

**144. ŞĀ'İR-İ MEŞHŪR MERḤŪM ARPAEMİNİ-ZĀDE MUŞTAFĀ
SĀMĪ ḤAZRETİNİN NA'T-I ŞERĪF-İ RİSĀLET-PENĀHI ÜZERİNE
'ABDURREZZĀK AĞA ṬARAFINDAN TAḤMĪS ĖDİLMİŞDİR¹²⁸⁰**

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

I

Beni men' eyleyüp cürm ü tebāhım yā Resŭlallāh
Yine maḥşerde sensiñ ḥayr-ḥ'āhım yā Resŭlallāh
Ne çāre elde yokdur ḥarc-ı rāhım yā Resŭlallāh
Cemāliñ ārzŭ eyler nigāhım yā Resŭlallāh
Çıkar her şeb anıñ 'çün 'arşa āhım yā Resŭlallāh

II

Olan müşrikleri hem āteş-i dūzaḥla ḥasf eyle
Dem-i maḥşerde luṭfuñ kāffe-i İslāma şarf eyle
Şefā'at bābını zīrā ten-i evzāra keşf eyle
Şeb-i 'işıyānda kaldım mihr-i iḥsānıñla luṭf eyle¹²⁸¹
Beyāz eyle meded rŭy-ı siyāhım yā Resŭlallāh

¹²⁸⁰ SA, s. 1; şair, mahlas benzerliğinden bu manzumeyi Abdurrahmān Sāmī Paşa'ya isnat etmiştir; *Arpaemîni-zāde Mustafâ Sāmî Dîvânı*, G. 101., s. 354-355.

¹²⁸¹ luṭf eyle: subhâsâ D.

III

Rutân aḥkâm-ı şer'îñ sâyesiyle rû-sefid oldu
Girer cennet sarâyına cehennemden ba'îd oldu
Benim günden güne her cürm ü 'işyânım cedîd oldu
Anı lutfuñla ref' et kalbime sedd-i sedîd oldu
Vücûdumdur benim cürm ü günâhım yâ Resûlallâh

IV

Sa'âdetle 'urûc êtdiñ ser-i 'arş-ı mu'allāya
Nedîm-i bezm-i ḥaş olduñ o demde Ḥaḳ Te'âlāya
Olunca mazḥar-ı nûr-ı mücellâ-yı tecellāya
Kerem senden yapışdım halka-i bâb-ı temennāya
Ḳapu[n]dan mâ- 'adâ yokdur penâhım yâ Resûlallâh

V

Şeb-i İsrâ-yı vaḥdetde ki Cibrîl tercemânıñdır
Kilîd-i bâb-ı cennet beste-i nuṭṭ-ı lisânıñdır
Meh-i tâbânı leylen şakḳ eden dest-i benânıñdır
Dür-i ser-tâc-ı iḳbâlim ğubâr-ı âstânıñdır
'Ubûdiyyetdir ancak 'izz ü cāhım yâ Resûlallâh

145. MUḤAMMES BER-MÜNĀCĀT-I ARPAEMÎNÎ-ZĀDE MUŞTAFĀ SĀMÎ¹²⁸²

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

I

Hemîşe bu dil-i pür-iştibâhım yâ Resûlallâh
Saña îmân édince kıblegâhım yâ Resûlallâh
Mezârım üzre nâbit her giyâhım yâ Resûlallâh

¹²⁸² AT, s. 203 [202]; bu manzume de Sâmi Paşa'ya isnat edilmiştir; *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmi Dîvânı*, G. 101., s. 354-55.]

Cemāliñ ārzū eyler nigāhım yā Resūlallāh
Çıkar her şeb anıñ'çün 'arşa āhım yā Resūlallāh

II

Şefā' at naqdını ol millet-i İslāma vakf eyle
Zülāl-i şefkatıñ her zümre-i 'atşāna şarf eyle
Fu'ādımda muqarrer lekke-i sevdāyı hāzf eyle
*Şeb-i 'işıyānda kaldım mihr-i ihsānıñla lutf eyle*¹²⁸³
Beyāz eyle meded rüy-ı siyāhım yā Resūlallāh

III

Hele bu cürm-i kasvetle siyeh tükler sefid oldu
Bu 'işıyanım baña müstevcib-i kahr-ı şedid oldu
Bu yüzden cism-i zārım gece gündüz çün kadid oldu
Anı lutfuñla ref' et kalbime sedd-i sedid oldu
Vücūdumdur benim cürm ü günāhım yā Resūlallāh

IV

Bu miḥnetgāh-ı hestide çıkarsa evc-i a'lāya
Düter bu cism ü cānım 'ākıbet dergāh-ı Mevlāya
Küşād eyle bisāt-ı iltifātıñ işbu ednāya
Kerem senden yapışdım halka-i bāb-ı temennāya
Çapu[ñ]dan mā'adā yokdur penāhım yā Resūlallāh

V

Bu mevcūdāt-ı 'ulvī nüh semāda kıssa-ı ħ'ānıñdır
Bu maḥlūkāt-ı sūlfı bende-i ḥātır-nişānıñdır
Ğubār-ı ḥāk-i pāyın sürme-i çeşm-i cihānıñdır
Dür-i ser-tāc-ı iqbālīm ğubār-ı āstānıñdır
'Ubūdiyyetdir ancak 'izz ü cāhım yā Resūlallāh

¹²⁸³ lutf eyle: subhâsâ D.

**146. BU DAHİ ŞEYH SELÂMÎ EFENDİNİN NA'T-I ŞERİF-İ
NEBEVÎ[Sİ] ÜZERİNE 'ABDURREZZÂK AĞA TARAFLNDAN TAHMİS
EDİLMİŞDİR¹²⁸⁴**

Mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

I

Eñ evvel nûr-ı tâbîn âftâba yâ Resûlallâh
Vêrilmışken düşüpdür nûr-ı nâba yâ Resûlallâh
Bu yüzden vêrdi nûrın mâhtâba yâ Resûlallâh
Seniñ zıllıñ vêrir nûr âftâba yâ Resûlallâh
Anıñ 'çün düşmedi sâyeñ türâba yâ Resûlallâh

II

Seniñ mu' ciz-nümâ bir parmağıñla meh olup münşak
Bütün âşâr-ı cennet sendedir êy şâdık-ı eşfak
Risâletle seni hak bilmeyenler fâsık u ahamak
Teniñ cennet kadiñ tûbâ benânıñ selsebîl el-hak¹²⁸⁵
İçerdi Kevserâsâ her şahâbe yâ Resûlallâh

III

Bu beyt mazmûnını tasdık eder her hâ'ce-i âfâk
Niçe âyetle işbât eylemişdir kâffe-i 'uşşak
Hele taşşili haşıldır bu beyti eyleyen intâk
Qalem eşcâr olup deryâ midâd olsa semâ evrâk
Yazılmaz mu'ciziñ gelmez hisâba yâ Resûlallâh

IV

Künûz-ı sırr-ı Mevlâsıñ kî böyle sırlı bir kenzi
Cemî'-i enbiyâ vü evliyâya olmadı rûzî

¹²⁸⁴ SA, s. 6-7; Dîvân-ı Selâmî (İnceleme-Metin), G. 181., s. 479.

¹²⁸⁵ benânıñ: dehânıñ SA.

Cenāb-ı Hāk saña vèrmiş risālet üzre bu fevzi
*Sen ol maḳsūd-ı ma'nāsıñ ki ḳavl-i "mişliküm" remzi*¹²⁸⁶
Düşürdi 'ālemi ḫarf-i ḫicāba yā Resūlallāh

V

Hele na't-ı şerīfñ şanma kim sebḳ eylemiş mücmel
Cenāb-ı Hāk seni tavşīf édüpdür ekmel ü ecmel
Yazup İncıl ü Tevrāt u Zebūr u Muşḫafa ekmel
*Ḥaṭ-ı ḳudretle yazmışdır Ḥudā teşrīfñi evvel*¹²⁸⁷
Semādan her nüzül eden kitāba yā Resūlallāh

VI

Ümīd-i lutf eder senden gerek rüz-ı ḳıyāmetde
Der-i lutfuñ penāh-ı derdmendāndır żarūretde
Ḳuşurı var ise setr eyle dāmān-ı şefā'atde
*Selāmī kāle-i 'ömrin yitürdi ḫā' b-ı ḡaḫletde*¹²⁸⁸
Anı 'afv ét revā görme 'itāba yā Resūlallāh

**147. BU DAḤİ ŞEYḤ SELĀMĪ EFENDİNİŇ ÉTDİĞİ NA'T-I ŞERĪF-
İ NEBEVİNİŇ ÜZERİNE 'ABDURREZZĀḲ AĞA ṬARAFINDAN
TAḤMĪS ÉDİLMİŞDİR**¹²⁸⁹

Mefā'ılün meḫā'ılün meḫā'ılün meḫā'ılün

I

Ser-āb-ı remli beñzetdim ḫoş-āba yā Resūlallāh
Bu yüzden vardı gönlüm iztırāba yā Resūlallāh
Düşüpdür mevc-i gird-āb-ı ser-āba yā Resūlallāh

¹²⁸⁶ "Sizin gibi" Kur'ân-ı Kerîm Kehf sûresi 110. ve Fussilet sûresi 6. âyetlerine işarettir.

¹²⁸⁷ yazmışdır: yazmışdı D.

¹²⁸⁸ yitürdi: bütürdi SA.

¹²⁸⁹ SA, s. 5-6; Dîvân-ı Selāmî (İnceleme-Metin), G. 183., s. 481.

Dil-i pür-teşnemi kandır şarāba yā Resūlallāh
Firāk [u] 'atş-ile döndüm kebāba yā Resūlallāh¹²⁹⁰

II

Bu vîrân-hānemi i' mār kı l āşār-ı luţfuñla
Dönüp büm u gurābıñ evine güftār-ı luţfuñla
Ümîdim var der-i ma' mūr ola tekrār-ı luţfuñla
Dil-i nā-şādım ābād ét yed-i mi' mār-ı luţfuñla
Teveccüh eyledi āhir harāba yā Resūlallāh

III

Der-i şevket-me' āb-ı devletiñ dā'im küşā<d> eyle
Bütün bīmār olan 'āşıklara dāru'ş-şifā eyle
Yüzüñ nūrı ile her bir kulūbı pür-ziyā eyle
Şeb-i zulmetde kaldım nūr-ı 'aşkıñ reh-nümā eyle
Revān olam der-i devlet-me' āba yā Resūlallāh¹²⁹¹

IV

Olunca nūr-ı zātıñ çehre-i mihr ü mehe mülhāk
Münevver kıldı āfākı hemān ol nūr-ı pür-revnaķ
'Umūmuñ nūrı andan muķtebesdir dā'imā muţlaķ
Felekde mihr ü māha iftiḥār étsem sezā el-ḥaķ
Eşigiñdir yüzüm sürsem türāba yā Resūlallāh¹²⁹²

V

Ġulām-ı bāb-ı rahmetdir anı maġmūm döndürme
Semūm-ı hecr ile ma'lūl olup mesmūm döndürme
O tiryāķ-ı lu'ābıñ vēr āña mehcūr döndürme

¹²⁹⁰ *Firāk [u]: Firāk-ı D.*

¹²⁹¹ *olam: oldum SA.*

¹²⁹² *sürsem: sürdüm SA.*

*Selāmī kapıña geldi anı maḥrūm döndürme*¹²⁹³

*Ne deñlü müsteḥak ise 'itāba yā Resūlallāh*¹²⁹⁴

**148. BU DAḤİ ŞEYḤ SELĀMĪ EFENDİNİN NA'T-I ŞERİF-İ
NEBEVÎ[Sİ] ÜZERİNE 'ABDURREZZĀK AĞA TAḤMĪSİ ETMİŞDİR**¹²⁹⁵

Fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

I

Halka-i zıkrde ihvān eder i' lān Allāh
Şaykal-i ḳasvet-i vicdān olur her ān Allāh
'Āḳıbet ecir vērir belki dü-çendān Allāh
Seḫeri derd-ile her kim diye Sübhānallāh
Cūd-ı lutfundan eder derdine dermān Allāh

II

Ola bu ism-i Celāl ālet-i mişkāt-ı diliñ
'Āḳıbet görmelidir 'ālemi bi' z-zāt diliñ
Maḥv eder çirk-i dili nūrını işbāt-ı diliñ
Nūr-ı zıkr-ile münevver ola mir'āt-ı diliñ
Göstere saña nice ma'ni-i pinhān Allāh

III

Cürm ü 'iṣyānı koyıñ zümre-i nādān içre
Zıkr-i ma'būdı eden ḫāne-i vicdān içre
Kendiñi görmek için gülşen-i gufrān içre
"Men 'aref" dersin okı mekteb-i 'irfān içre¹²⁹⁶
N'oldığın bildire kimdir saña insān Allāh

¹²⁹³ anı: meded D. / döndürme: gönderme D.

¹²⁹⁴ 'itāba: 'ikāba D.

¹²⁹⁵ SA, s. 7-8; Dīvān-ı Selāmī (İnceleme-Metin), G. 192., s. 490.

¹²⁹⁶ "Men 'aref" için bkz.: 559. dipnot.

IV

Zikri emr etti bize Hâzret-i Kur'ân el-hak
Naşsını gösterecek mışra'-ı âtî mutlak
İştigâliyle verir kalb ü cenâna revnak
“Fezkuru'llâh^a kıyâm^{en} ve ku'üd^{en}” dedi Hâk¹²⁹⁷
Kalk otur 'aşk-ı maḥabbetle dè her ân Allâh

V

Gèce bu zikri eden vardı nehâr-ı lem'a (?)
İştigâliyle döner kalb ü cenânı şem'e
Varmak isterseñ eger mecma'-i cemü'l-cem'e
Kaṭre-i cismi Selâmî ko bihâr-ı cem'e
Dürr-i fark-ı ser-i cem'i ede ihsân Allâh¹²⁹⁸

149. TAḤMÎS-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-NA'T-I ŞERÎF-İ ŞİDDÎK 'ALÎ BABA¹²⁹⁹

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

I

Çıkarken târem-i 'arş-i berîne yâ Resûlallâh
Vücüd-ı lâzımıñ ehl-i zemîne yâ Resûlallâh
Olup dâ'im tükenmez bir hazîne yâ Resûlallâh
Senâ vü ḥamd Rabbü'l- 'âlemîne yâ Resûlallâh
Ki ba's etti seni Hâk 'âlemîne yâ Resûlallâh¹³⁰⁰

¹²⁹⁷ Fezkuru'llâh^a kıyâm^{en} ve ku'üd^{en}: “ayakta ve otururken Allâh'ı anın” Kur'ân-ı Kerîm Nisâ' sûresi 103. âyetten kısmî iktibastır.

¹²⁹⁸ ser-i: pes-i D.

¹²⁹⁹ AT, s. 6-9; Neslihan Sandal, *Siddik Ali Baba Divançesi*, (Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırklareli 2017, G. 57., s. 84-85.

¹³⁰⁰ Hâk: bu D.

II

Bütün dünyā deger kim zīr-i bār-ı rahmet olduk biz
Kî ‘izz ü mağfiretle sāyedār-ı rif‘at olduk biz
Biḥamdillāh bugün bir bende-i zī-kudret olduk biz
Müyesser oldı mı bir ümmete kim ümmet olduk biz
Bu devlet rahmeten li’l- ‘ālemīne yā Resūlallāh

III

Hele mi‘rāciña Ḥaḳ pāye kıldı toḳkuz eflāki
Mübārek başıña koydı muraşsa‘ tāt-ı “*levlāk*”¹³⁰¹
Muṭahhar ravza kıldı zātıña ol merkez-i ḥāki
Daḥi bī-rūḥ iken Ādem Nebīniñ kāleb-i pāki
Oturduñ sen nübüvvet mesnedine yā Resūlallāh

IV

Ger olsaydı felekde kıl kadar bir kuvve-i idrāk
Hemān rūy-ı zemīne iftiḥār etmezdi ol ḡamnāk
Görünce ravza-i ḥayru’l-beşer oldı bu ḥāk-i pāk
Tezellül ‘arz eder oldı ederken iftiḥār eflāk
Toḡunca gün gibi zātıñ zemīne yā Resūlallāh

V

Ḳudūmuñ çarḥ-i çārumda Mesīḥī eyledi ḥurrem
Olupdur zāt-ı pākiñle o nüzhetgāhda maḥrem
Göreydi ger seniñ şer‘-i mübīniñ böyle müstaḥkem
*İneydi ‘İsi-i Meryem ḥulūş-ı ḳalb ile bir dem*¹³⁰²
Ėrerdı āsmān-ı heftümīne yā Resūlallāh

VI

Bu cāy-ı pür-şafā dā’im olupdur nūr ile memlū

¹³⁰¹ “*levlāk*” için bkz.: 329. dipnot.

¹³⁰² *İneydi: Añaydı D.*

İşit ol beyt-i rengini buyurmuş Nâbi-i dil-cû
“Nazargâh-ı İlâhîdir makâm-ı Muştafâdır bu”
Fezâsı dil-güşâ âbı hayât-efzâ gülî hoş-bû
Degil mi cennetü 'l-me 'vâ Medîne yâ Resûlallâh

VII

Seni hem kendi zâtı'çün yaratmış Hâzret-i Hâlik
Edüpdür hâbgâhın bârgâh-ı 'arşdan fâ'ik
Zebân-ı hâme kâşırdır degil evşâfına lâ'ik
Harîm-i ravza-i pâkiñ değımez 'âşık-ı şâdik
Degil dünyâya Firdevs-i berîne yâ Resûlallâh

VIII

Ğubâr-ı hâk-i râhıñla der-i ma'bûda yol buldı
Bu mahiyyetle her bir şâhid ü meşhûda yol buldı
Kilid-i bâb-ı cennet tek der-i mesdûda yol buldı
Hicâb-ı zulmeti kaç' eyleyüp maşşûda yol buldı
Çekenler hâk-i pâyiñ dîdesine yâ Resûlallâh

IX

Risâlet şöhreti âvîze-i gûş-ı bilâd oldı
Göründi nûr-ı zâtıñ 'uğde-i müşkil küşâd oldı
Açıldı kenz-i şer'îñ cümle 'âlem müstefâd oldı
Alup naqd-i murâdı el açanlar ber-murâd oldı
Der-i devlet-medârıñda eline yâ Resûlallâh¹³⁰³

X

Hemîşe şâfi'-i rûz-ı cezâdır ol felek-dergâh
Dem-i mahşerde oldur müznibîne çünki hâtır-ı h'âh
Görünce nîm-nigâh-ı merhametle anları her gâh

¹³⁰³ medârıñda: me'âbıñdan D.

*Günehkâr u tebehkâr olsa da 'afv eyler ol Allâh
Yazılan bend[e] bendeñ defterine yâ Resûlallâh*

XI

*Eñ evvel 'âlem-i ervâhda ruhsâr-ı tâbânıñ
Görenler oldı hep bu merkez-i hâkîde kurbânıñ
Saña bir bende-i dil-süz iken her bir müselmânıñ
Girer mi h'âb-ı râhat 'aynına 'âşık olan cânıñ
Var iken tende cân sen meh-cebîne yâ Resûlallâh*

XII

*Düşüpdür na't-ı pâkiñ her kulüb-ı ehl-i imâna
Sezâdır hırz-ı cân olsun bütün erbâb-ı vicdâna
Çıkar zıkr-i cemîliñ ol bülend-erkân-ı Yezdâna
Düzünce sübhâ-i na'tıñ bu 'abdiñ rişte-i câna
Gönül vird etdi şevkıñla diline yâ Resûlallâh*

XIII

*Çeker inbîk-ı dilden eşk-i hasret dîde bi't-teşvîk
Éder bu kıssa-i dil-süzü her müştâk olan taşdık
Saña 'âşık olanlar cân u dilden dedî bi't-tahkîk
O deñlü teşne-leb âb-ı hayât-ı vaşlıña Şiddîk
Hilâfım yok degil mâlik özine yâ Resûlallâh*

**150. MÜNTAHABÂT-I MERHÛM MÎR NAZÎF EFENDÎ
HAZRETLERİNİÑ BİRİNCİ ŞAHİFE NÜMEROSUNDA MUHARRAR
İKİNCİ NA'T-I ŞERİF-İ FAHRU'L-MÜRSELİN ÜZERİNE
'ABDURREZZÂK AĞA'NIÑ TAHMİSİDİR¹³⁰⁴**

¹³⁰⁴ SB, s. 16; Mustafa Sefa Çakır, *Yahyâ Nazîm Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Sivas 2018, G. 567., s. 976-977.

Mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

I

Yaşım doxsana vardı geldi rihlet yā Resūlallāh
Alupdur gözlerimden nūr-ı şafvet yā Resūlallāh
Gönülde koymadı tāb u harāret yā Resūlallāh
Girāndır çeşm-i dilde ḥāb-ı gāflet yā Resūlallāh
Meger bīdār ēde şubḥ-ı hidāyet yā Resūlallāh

II

Ḥilāf-ı emr-i Bārī eylemişken 'ālemi seyrān
Bu yüzden gönülüm olmuşdur esīr-i pençe-i ḥübān
Édince 'arşa-i cürm ü ḥaṭāda rüz u şeb cevhlān
Derūnum şu 'lezār ētdi ser-ā-ser āteş-i 'iṣyān
Meger itfā ēde eşk-i nedāmet yā Resūlallāh

III

Bu 'işretgāh-ı hestīde gönül zevk u şafā étse
Bu cism-i nātüvānım ger bu yüzden i'tilā étse
Bu vechile eger dünyāda hem 'ömrüm vefā étse
N'ola bār-i girān-ı ma'siyet kıddim dü-tā étse
Götürmez ḥāşılı tağ olsa tāḳat yā Resūlallāh

IV

Hevā-yı 'aşk-ı ḥübān çıkmadı kalb-i şānavberden
Cüdā olmaz hemīşe şafḥa-i ruḥsār-ı dil-berden
Şafā-yı neş'e-i cānān çıkarsa ḳubbe-i serden
*Ümīdim oldur āzād olayım ehvāl-i maḥşerden*¹³⁰⁵
Éderseñ maḫhar-ı 'ayn-ı 'ināyet yā Resūlallāh

¹³⁰⁵ Ümīdim oldur āzād olayım ehvāl-i: Ümīd oldur olam āzāde bīm-i hevl-i D.

V

Göründi iktidārın ol gece Mi'rāca ref'inle
Münevver oldı 'ālem pertev-i ruhsār-ı lem'inle
N'ola pervāneāsā yansa müşrik nūr-ı şem'inle
Cihān zīr-i nigīniñdir ser-ā-ser hükm-i şer'inle
Saňa mahşüşdur mühr-i nübüvvet yā Resūlallāh

VI

Bu miḥnet-ḥānede ger yok ise bir gūnā 'irfānım
Biḥamdillāh baňa mev'ūddur 'uḳbāda gufrānım
Şefā'at olmayınca zā'il olmaz dilde 'işyānım
Ḳabūl eyle meded reddiñle mahrūm étme sulṭānım
Seniñ mahzūnuñam sen eyle şefkat yā Resūlallāh

VII

Vücūd-ı nāzeniniñ nūr-ı Ḥaḳla toğdı çün tev'em
Ḳudūmuñla zemīn u āsmān oldı hemān ḥurrem
Şefā'atle 'ināyet kıl baňa èy dāver-i a'zam
Muṭī'-i bārgāh-ı da'vetiñdir 'ālem ü ādem
Müsellem zātiña emr-i risālet yā Resūlallāh

VIII

Ebū Bekr ü 'Ömer Oṣmān 'Alī hep nāmdārıñdır
Kitāb u sünnet ü icmā'-i ümmet māyedārıñdır
Risālet kevkebi menzil-be-menzil şu'ledārıñdır
*Metīn ü üstüvār olsa 'aceb mi çār-yārıñdır*¹³⁰⁶
*Çihār erkān-ı dīvān-ı şerī'at yā Resūlallāh*¹³⁰⁷

IX

Göñül bir rind-i rüsvādır gezer cāy-ı sefāhatde

¹³⁰⁶ Metīn ü: Metīn-i D.

¹³⁰⁷ dīvān: eyvān D.

Esîr-i pençe-i cürm ü haţâdır her cinâyetde
Kabâhat var iken hayli kuşûr étmiş 'ibâdetde
*Benim de hâlîme rahm eyle hengâm-ı şefâ'atde*¹³⁰⁸
'Uşât-ı ümmete rûz-ı kıyâmet yâ Resûlallâh

X

Şefâ'at sende kevşer sendedir êy şâhid-i yek-tâ
Kerem kıl teşnegân-ı ümmeti lûţfuñla kıl irvâ
Saña ma'lûmdur hâl-i derûnum êy kerem-fermâ
Günehkârım günehkârım günehkârım Nazîmâsâ
Şefâ'at kıl şefâ'at kıl şefâ'at yâ Resûlallâh

**151. MERHÛM SULTÂN MUŞTAFÂ HÂN-I RÂBÎ' HAZRETLERİ
KURENÂSINDAN ÜSKÜDAR YEÑİ CÂMÎ'İ MÜTEVELLİSİ ŞURRE
EMİNİ FERİD İBRÂHİM BEG'İN ZİRDE MUHARRAR NA'T-I ŞERİF-İ
SEYYİDİ'L-KEVNEYN ÜZERİNE 'ABDURREZZÂK AĞA'NIN
TAHMİSİDİR**¹³⁰⁹

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

I

Hemîşe sendedir 'ayn-ı başîret yâ Resûlallâh
Dem-i maşşerde kıl dâ'im şefâ'at yâ Resûlallâh
Perîşan hâlîme eyle nezâret yâ Resûlallâh
Dü çeşmiñ şeb çerâğ-ı bezm-i vuşlat yâ Resûlallâh
Gelür verd-i ruhuñdan bûy-ı vahdet yâ Resûlallâh

¹³⁰⁸ şefâ'atde: şefâ'atle D.

¹³⁰⁹ SB, s. 18-19; Ferda Çobanoğlu, *Enderunlu Ferîd İbrâhîm Dîvânı'nın Metni ve İncelemesi*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2006, G. 38., s. 126-127; Mehmet Arslan, *Tayyâr-Zâde Atâ Osmanlı Saray Tarihi (Târîh-i Enderûn) -V- (TE)*, Kitabevi Yay., İstanbul 2010, s. 476.

II

Vücūd-ı nāzeñiniñ ‘ālem içre me’ḥaz-ı küldür
Ruḥuñ gülşen-serāy-ı dehr içinde gerçi bir güldür
Olan ümmetleriñ ol ravzada mānend-i bülbüldür
*Yüzüñ üstündeki gīsūlariñ bir deste sünbüldür*¹³¹⁰
Dimāğ-ı cāndan gitmez o nükhet yā Resūlallāh

III

Doğuz eflāk olupdur pāye pāye nerdbān üzre
Olup Mi’rācınız tā zirve-i ‘arş-ı cinān üzre
Çıkınca merkez-i arz u semādan qudsiyān üzre
*‘Urūcuñ gūş-ı ‘İsā’ya érince āsmān üzre*¹³¹¹
*Cemāliñ şevkı ile buldı rāḥat yā Resūlallāh*¹³¹²

IV

Bu Mi’rācın yazılmışken Kureyş küffārına rağmen
Çıkınca bārgāh-ı Kibriyāya şöyle ki ‘azmen
Koyup Rūḥü’l-Emīni sidre-i firkatde kim resmen
*Per-i Cibrīli sūzişden viḳāye eyleyüp raḥmen*¹³¹³
*O dem urduñ reh-i ḳurba ne devlet yā Resūlallāh*¹³¹⁴

V

Bütün ol ümmet-i merhūma her dem sāyedārıñdır
Ebū Bekr ü ‘Ömer ‘Oṣmān ‘Alī hep çār-yārıñdır

¹³¹⁰ *Yüzüñ üstündeki gīsūlariñ bir: İki ruḥsārıñ üzre gīsūvānıñ D TE.*

¹³¹¹ *üzre: içre D.*

¹³¹² *şevkı ile: şevk ile D.*

¹³¹³ *raḥmen: zātıñ D.*

¹³¹⁴ *urduñ: bulduñ D irdüñ TE. / ne devlet: delālet D; bu beyitten sonra Tayyâr-Zāde Atâ Osmanlı Saray Tarihi ve Enderunlu Ferîd İbrahîm Dîvânı’nda olup SB nüshasında yer almayan beyitler şunlardır: Be-âh-ı ‘āşıkān lutf eyle dîdārıñla mesrūr it Sañā Mevlā müyesser kıldı rü’yet yā Resūla’llāh Cihāniñ devleti yok āh ‘ayn-ı i’tibārımda Vişāliñdir iki ‘ālemde devlet yā Resūla’llāh Ḳapıñda bende-i deryūze-gār-ı vuşlatıñ göñlüm Nolur bir pāre vir dîdāra ruḥşat yā Resūla’llāh*

Seferde hem h azarda ge e g nd z y r-1 g ari ndır
Fer di  r h-ı 'a   nda tutu mu  n lek ri ndır
 eker derdi le her s   h-ı f r at y  Res lall h

**152. BU DA I ' ZZET MONL  EFENDI N   TD  I NA'T-I  ER F-
  NEBEV N N   ZER NE 'ABDUREZZ K A A TARAFINDAN TA M S
 D LM  T R¹³¹⁵**

Mef ' l n mef ' l n mef ' l n mef ' l n

I
Der num yanıyor m nend-i k l an y  Res lall h
 inde  almadı bir rev an-ı  en y  Res lall h
Seni  m     nam ey z t-ı r  en y  Res lall h
 ak  at b   na a  ba a revzen y  Res lall h
 en den key b ved m nend-i d den y  Res lall h¹³¹⁶

II
Bu d ny -y  den de yo -iken bir ne 'e v  bir keyf
Ma all-i c rm   'i   ndır dev m  tmez mi  l-i  ayf
 inde d 'im  cev  n  der ceng   cid l   seyf
Zeb n m olmadı fikr-i dak  a ma'  yetden hay ¹³¹⁷
  r tdi d ne-i ' mri bu  urmen y  Res lall h

III
   up b  -1 me'  n den hem n na't n kem li'  n
M dellel bulmadı bir laf -ı ra' n  i  tim li'  n
Zeb n-ı   meye    maz su an   sn-i ma  li'  n

¹³¹⁵ SA, s. 4-5; *Haz na S rg n Bah r (Ke eciz de  zzet Molla ve D v n-ı Bah r-ı Ef  r)*, G. 439., s. 590-591.

¹³¹⁶ "Ey Allah'ın resul  i  tmek g rmekle hi bir olur mu?"

¹³¹⁷ *Zeb n m: Zam n m D.*

Baňa bŷy-ı haķķatden haber v r g l cem li '  n¹³¹⁸

 ararup  olmadan bu k hne g l  en y  Res lall h

IV

'Ul vv-i   'ni e n zil olupdur H zret-i K r' n
K  oldi  ' lem-i d ny  v  'u b ya hem n sult n
Mi  li  g rmedi kevn   mek nda d de-i devr n
Deri de  bn-i Edhem bir ged -y  b -ser   s m n
Kap  dır   h u derv   ana me'men y  Res lall h

V

M yesser olmad  ol rav a-i h t r ni  n  la
Y z m g z m m nevver eyledim    r-  h b n  la
Seni le d 'im  z vv r olan her mihrb n  la
D  eydim yollara bir kerre 'a  -    t n  la
Gir b n   k ten  ad-p re d men y  Res lall h

VI

Hev -y  ma'  yetle d  m   m bir   h-  idb ra
Dem-i ma  erde l tf  t ra meti le ehl-i evz ra
Olup derg h  na   m u se er  v re hemv re
 ay l-i vech-i p ki  eyle m nis ' zzet-i z ra
Bu vah    r-    fletden giderken y  Res lall h

153. ' ZZET MONL  EFEND N    TD    NA'T-I  ER F  ZER NE 'ABDURREZZ K A A TARAINDAN TA M S  D LM  D R¹³¹⁹

Mef ' l n me  ' l n me  ' l n me  ' l n

¹³¹⁸ cem li '  n: cem lin  n D.

¹³¹⁹ SA, s. 3; Haz na S rg n Bah r (Ke eciz de  zzet Molla ve D v n-  Bah r-  Ef  r), G. 440., s. 591.

I

Bu dehr-i pîre-zen hîç olmadı dul yâ Resûlallâh
Hezârân şevher olmuş kendine kul yâ Resûlallâh
Olupdur nefsim içre me' haz-ı kül yâ Resûlallâh
Yeñi açdı baña şeytân bir yol yâ Resûlallâh
Görüp hâlim teraḥḥum eyle bir yol yâ Resûlallâh

II

Sihâm-ı cürm ü 'işyânla vücûdum oldu şad-pâre
Meded érmezse her dâ'im bu mücrimkâr-ı pür-zâra
Geline ceyş-i 'işyânım mu'in oldıkça evzâra
Éder İblîs igvâ bir taraftan nefs-i emmâre
Hîşâr-ı kalbi düşmen şardı kol kol yâ Resûlallâh

III

Olunca cilvegâh-ı ma'şiyet bu hâtır-ı vîrân
Beni cândan uşandırdı bu cürm-i seyyi'ât-erkân
Sezâdır çâk çâk olsun dil-i şûrîdemiz her ân
Yemînimden yesârım farka kudret koymadı 'işyân
Baña oldu müsâvî sağ ile sol yâ Resûlallâh

IV

Günâhkârân-ı ümmet tâlib-i emr-i şefâ'atdır
Zamân-ı merḥamet vâkt-i kerem hengâm-ı şefkatdır
Nazardan dūr kıılma gerçi erbâb-ı nedâmetdir
Nigâhıñ bûte-i ekvâna iksîr-i sa'âdetdir
Az ihsânıñ yeter dünyâya bol bol yâ Resûlallâh

V

Bu 'işret-hâne-i hestîde bir meh-pâre destinden
Şarâb-ı cürm ü 'işyânı içen hemvâre destinden
Tarîk-ı Hakkâ sâlik olmayan her bâre destinden

*Çıkardı hâbl-i şer'îñ 'İzzet-i bî-çâre destinden
Çeh-i 'işıyânda kaldı dest-gîr ol yâ Resûlallâh*

**154. TAHMÎS-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-SER-İ ĞAZEL-İ
'İZZET MONLÂ EFENDİ¹³²⁰**

Mef'ûlû mefâ 'ilû mefâ 'ilû fe 'ulûn

I

*Yarıñ dehen-i tengine şıgmaz hele dâne
İsbât-ı vücûd étmege yok nâm u nişâne
Hem mûy-miyân baħşını aldırma lisâna
Şıgmaz suħan-ı mûy-miyân şerħ ü beyâne¹³²¹
Ol rişte-i nâziük şarılur tîğ-i zebâna*

II

*Ümmîd-i beķâ eyleme bu fâni cihâna
Her geçmiş olan tavrını getürme zebâna
Etvâr-ı firîbânesi beñzer digerâna
Şarf eyleme enfâsıñı 'ömr-i güzêrâna
Aldırma şaķın cevheriñi âb-ı revâna*

III

*Her merdüm-i ednâyı hele muħteşem eyler
Biñ câhil-i mechûl[i] daħı muħterem eyler
Bir lutfı fûrû-mâyeyi şâhib-ħadem eyler
Biñ bûlbûli nâlende-i ħâr-ı sitem eyler
Bir gonçeyi güldürme murâd étse zamâne¹³²²*

¹³²⁰ SA, s. 60-61; *Hazâna Sürgün Bahâr (Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkâr)*, G. 492., s. 621-622.

¹³²¹ Şıgmaz: *Gelmez D.*

¹³²² Bu beyitten sonra *Hazâna Sürgün Bahâr*'da olup SA nüshasında yer almayan mahlas beyit şudur: *Gafletde bulur feyz-i seher bî-hiredânı*

IV

Şaldırma nazar dāğlı olan lāle-i ‘aşka
Âhır düşürür ‘aşıkı dūnbāle-i ‘aşka
Encāmı daḥi mūncer olur nāle-i ‘aşka
Gönlümce *ḥarīdār* olamaz *kāle-i ‘aşka*
Bir bender-i miḥnetde bakın sūd u ziyāna

V

Âşār-ı herem geldiğiniñ şoñı seferdir
Bu rıḥlet ise sâ’ik-ı envā’-i beşerdir
Takdīr édilen şanma kî esbāb-ı ḥazardır
Peymūde-i endāze-i ḥayyāt-ı kaderdir
Yeksān biçilür şevb-i ecel ḥurd u kelāna

VI

Eyler o niyāz-āver olan dil-ber-i ḡammāz
Dā’im girih-i zūlfūñ açan şāneye i’zāz
Ger étse n’ola ṭurra-i mümtāzını ibrāz
[Étsin] dil-i şad-pāremi bir mūyuna hem-rāz
Maḥrem geçünürmüş ḥarem-i ḥüsnüñe şāne

VII

‘Ayn olmalıdır cism-i suḥandān-ı vaṭanda
Göz eşref-i i’fā ola eczā-yı bedende
Bu mışra’-ı ḥaḳ söyledi ‘İzzet de bu fende
Şāgird olamaz ḥāme-i ‘Aynīye suḥanda
‘İzzet ḳalemim olsa da üstād-ı zamāne¹³²³

VIII

Var Ḥazret-i Monlā derine nāşiye-sāy ol

Bâ’is olur âsâyiş-i ser h’âb-ı girāna

¹³²³ *zamāne*: *yegāne D.*

Tennüre şarıl bāb-ı semā'-hāneye bay ol
Bir cezbede müstağrak-ı esrāra niyāy ol
Güş eyle beḳā nağmesini hem-dem-i nāy ol
Bir gün tükenür bezm-i fenāda bu çeğāne

155. TAḤMĪS-İ 'ABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ CEVRĪ¹³²⁴

Mef'ülü mefā'ülün mef'ülü mefā'ülün

I
Dil-dārı görüp göñlüm sīmā-yı maḥabbetle
Mecnūn gibidir dā'im Leylā-yı maḥabbetle
Mey-hāneye çün vardım ilcā-yı maḥabbetle
Mest oldı yine göñlüm şahbā-yı maḥabbetle
Āşüfte-dimāğ oldum sevdā-yı maḥabbetle

II
Göñlümde küdüret var zā'il olamaz her bār
Çarḥ-ı felekiñ dā'im devrinde olan icbār
Cānımdan uşandırdı her laḥza beni tekrār
Geh 'arbede-i dil-ber geh ta'ne-zen-i aḡyār¹³²⁵
Bilmem ne olur ḥālīm gavḡā-yı maḥabbetle¹³²⁶

III
Ol dil-ber-i zībāyı göñlüm yeñiden bulmuş
Ruḥsār-ı dil-ārāsı şafvetle hemān tolmuş
Baş egmededir cānım dil-dāra meger ḳulmuş

¹³²⁴ SA, s. 96; *Cevrî (Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni)*, G. 240., s. 270.

¹³²⁵ *ta'ne-zen-i: üştülüm-i D.*

¹³²⁶ *ne olur: nice olur D;* bu beyitten sonra *Cevrî* divanında olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:

Aldanma olmaz dil ol âfete zîrâ kim
Hem-ḥâl görür çeşmin rüsvâ-yı maḥabbetle

Âdem nice meyl étmez ol ğamzeve kim olmuş

Her 'işvesi perverde ma'nā-yı maḥabbetle

IV

Zîr-i kâdem-i yâra düşmekle hemân ḥāk ol

Her kiprigi bir okdur gel zaḥmıña çālāk ol

Meydân-ı maḥabbetde ğam çekme tarabnāk ol

Cevrî nîgeh-i yâra cān vèrmede bî-bāk ol

İşbât-ı vücūd eyle da'vā-yı maḥabbetle

156. 'AṬĀ BEG TĀRİHİNİN 328'İNCİ ŞAḤİFE NUMEROSUNDA MURAKKAM RĀSİḤ EFENDİNİN ZİRDEKİ ĞAZELİ 'ABDURREZZĀK AĞA TARAFINDAN TAḤMÎS EDİLMİŞDİR¹³²⁷

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Ebruvānıñ bir kılıçdır çeşm-i fettân üstüne

Ğamze-i ḥûn-rîzi dā'im kan eder kan üstüne

Olmasun yâ Rab musallaṭ bir müselmân üstüne

Süzme çeşmiñ düşmesün müjgân müjgân üstüne¹³²⁸

Urma zaḥmıñ sîneme peykân peykân üstüne¹³²⁹

II

Hem müheyyâdır benimle ceng ile rezme o şûḥ

Gelmedi bir kerre 'işret-ḥâne-i bezme o şûḥ

Çok kanā'at étmedi atdıkları sehme o şûḥ

¹³²⁷ SB, s. 67-68; Abdullah Bulut, *Sofyalı Yusuf Rasih (Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Divanı'nın Tenkitli Metni)*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek İlis Tezi), Elazığ 1998, G. 87., s. 85; Mehmet Arslan, *Tayyâr-Zâde Atâ Osmanlı Saray Tarihi (Târîh-i Enderûn) -V- (TE)*, Kitabevi Yay., İstanbul 2010, s. 488.

¹³²⁸ düşmesün: gelmesin D; TE.

¹³²⁹ zaḥmıñ: zaḥm-i D; TE.

Pāre-i elmās eker her açdığı zahma o şūh¹³³⁰

Lutfi var olsun eder ihsān ihsān üsütne

III

Mīzbānīñ keşret-i ğamdan olupdur bī-ḥuzūr

Tengnā-yı dehr içinde görmedi hergiz ḥubūr

Ger meserret gelse şāyed bir daḥi étmez zuhūr

Dilde ğam var şimdilik lutf eyle gelme ey surūr¹³³¹

Olamaz bir ḥānede mihmān mihmān üstüne

IV

Bir taraftan cism-i zārım düşdi çāh-ı zulmete

Bir taraftan cevri-i gerdün atdı ānı zillete

Düşmüşüm zār u perīşān tengnā-yı fūrķate

Yārdan mehcūr iken düşdüm diyār-ı ğurbete¹³³²

Baḥa gösterdi felek hicrān hicrān üstüne¹³³³

V

Raṭb u yābis serd olupdur ğüftügūlar ḥaḳķıma

İftirādır işbu nisbetler ser-ā-ser ḥaḳķıma

Sū'-i zann etmek ḥaṭādır ey suḥanver ḥaḳķıma

Hem mey içmez hem güzel sevmez dēmişler ḥaḳķıma¹³³⁴

Eylemişler Rāsiḥe būhtān būhtān üstüne

¹³³⁰ *Pāre: Rīze D.*

¹³³¹ *lutf eyle gelme: sen gelme lutf it D.*

¹³³² *düşdüm: düşdük D.*

¹³³³ *Baḥa gösterdi felek: Dehr gösterdi bize D.*

¹³³⁴ *ḥaḳķıma: ḥaḳķına D.*

157. MUHAMMES-İ ‘ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ
NEVRES-İ KADİM¹³³⁵

Mef’ülü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ülün

I

Ol kaşı kemân kipriki peykân arasında
Şayd olmadadır murğ-ı dilim cân arasında
Kimse yaşamaz işbu nighbân arasında
*Gör çeşm-i siyâhın şaf-ı müjgân arasında*¹³³⁶
Seyr êt nic’olur şîr neyistân arasında

II

Dil-dâr ile bir hâne-i vahdetde oturma
Ol nüsha-i ruhsâr-ı dil-ârâsını görme
Esrârını hall etmek için kendini yorma
Ma’nâ-yı haţ-ı püşt-i leb-i dil-beri şorma
Bir nüktedir ol cân ile cānân arasında

III

Ref’ êtdi Züleyhâ-yı zamân yüzde hicâbıñ
Mısrıñ güzeli nüş edecek cām-ı şarâbıñ
Min ba’d gelüp ‘âleme gösterme şebâbıñ
Êy Yûsuf-ı hüsnüm kerem êt açma niķâbıñ
Bir fitne kopar korkarım ihvân arasında

IV

Êy ebrû kemân sende olan gamze-i hûn-h’âr
Her bir nighiñ koymadı dillerde bir efkâr

¹³³⁵ SA, s. 128-129; *Nevres-i Kadîm ve Türkçe Dîvânı (İnceleme, Tenkitli Metin ve Tıpkıbasım / 2. Kısım: Tenkitli Metin ve Dizin)*, G. 111., s. 279.

¹³³⁶ *siyâhın*: *siyâhuñ SA.*

Ağyāra göre yok suhanım kâbil-i güftār
'Uşşākda nuṭk etmekde kudret mi kor ağyār
İnsān ne dēsün bir niçe hayvān arasında

V

Ger bāğ-ı cinān içre hırām etse o meh-rū
Âhır bizi ağyāra fedā etdi ol āhū
Dil-beste eder anda olan halka-i gīsū
Ger cennete de böyle giderse o perī-rū
Kimse turamaz hūr ile gilmān arasında

VI

Var encümen-i 'ilmde envā'-i cümeller
Çokdur dil-i 'ālemde meger tül-i emeller
Bi'l-āḥere tezkār olunur gerçi 'ameller
Nevres aranur bir gün olur böyle gazeller
Kayd et ko bulunsun bu da dīvān arasında

**158. TAḤMĪS-İ 'ABDURREZZĀK AĞA BER-ĞAZEL-İ BELĠĞ
EFENDİ¹³³⁷**

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Ramazān orucu farz oldu bütün İslāma
'Āķıbet şā'im olan nā'il olur in'āma
İçemez bāde-keşān bāde-i gül-gün-fāma
Ramazānda giyer ol gonçe-dehān āl cāme¹³³⁸

¹³³⁷ SA, s. 161-162; 18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II, G. 198., s. 302.

¹³³⁸ dehān: dehen D.

*Ġayr hūbān bu kesimle çıkamaz bayrama*¹³³⁹

II

Şā'im her gün olunur iki feraħla ibşār
Biri aħşam üzeri ya'ni zamān-ı iftār
Biri cennetde görür nūr-ı liķā-yı Cebbār
Ne 'aceb beklese hengām-ı haṭıñ 'āşık-ı zār
İntizār üzre olur şā'im olan aħşāma

III

Ṭoğrıdan toğrıya her kim ki dutarsa rūze
Ba'd ez ın kevkeb-i iķbālî düşer fîrūza
Bülbülāsā konar elbette gül-i nev-rūza
Uğramaz keş-me-keş-i dūzaḥa ehl-i rūze
Şā'imi girmeye kim da'vet eder ḥammāma

IV

Ramazān teşneleri maḥşere êtdikde kıyām
Ḥavz-ı Kevşerden iķer şām u seḥer āb-ı müdām
Rūzedārāna göre söyledi her ḥāş ile 'ām
Mağfiret ḥil'atini giyse n'ola ehl-i şıyām
Ḥademe şāḥibi 'ıydiyye vèrir ḥuddāma

V

Ramazān ayı bitüp gerçi çıkup mescidden
Bezm-i nūş-ā-nūş şevvālî görüp mescidden
Nūş-ı şahbā-yı neşātı gözedüp mescidden
'İyde şūfî kanādîli şoyup mescidden
Giydirir duḥt-i reze cām göbegi bir cāme

---

¹³³⁹ Ġayr: Ġayrı D.

VI

Teşnelik gürsinelik derdi su'übetle Belîğ
Âb-ı germ-ile geçüp hayli merâretle Belîğ
Çekilen renc ü ta'ab mîve-i cennetle Belîğ
Rûze eyyâmı derûnumda harâretle Belîğ
Böyle şîrîn-suhanı yaptı yoğurdu hâme

159. TAĤMÎS-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-SER-İ ĖAZEL-İ BELİĞ EFENDİ¹³⁴⁰

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

I

Nice gündür 'ömr-i dünyâ düşme gil sevdâsına
Cân halâş étmez düşen ol varṭa-i deryâsına
Bu sipihriñ girme hergiz hâne-i rüsvâsına
Bakma dehr-i bî-şebâtıñ menzil ü me'vâsına
*Gird-bād-ı tîz-revden hayme kor şahrâsına*¹³⁴¹

II

Gülşeninden almadı erbâb-ı 'irfân bir çiçek
Bî-beḳâ vü bî-vefâdır hikme uğrunda emek
Böyle bir 'aşr-ı denîden ictinâb étmek gerek
Câhiliñ dâ'im murâdınca döner çarḫ-ı felek
İ'tibâr eyler gedâ ferzend-i nâ-bînâsına

III

Ehl-i 'irfânı zamânında ferâmüş eyleyüp
Zümre-i dânişverânı hem de hāmüş eyleyüp

¹³⁴⁰ SA, s. 139-140; 18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Divânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II, G. 181., s. 286.

¹³⁴¹ Gird-bād: Gird ü bād SA.

Elde ednā var iken dānāyı bī-hüş eyleyüp
Cilve-i şevk-ı nesīm-i yārdan cūş eyleyüp
Çıkdı serviñ seyl-i mevc-i bûy-ı gül bālāsına¹³⁴²

IV

Olmasa ādemde dā'im zīver-i zāt u şıfāt
Dā'imā echel kılur ger içse de āb-ı hayāt
Hem müzeyyen bir libāsla étse de gerçi şebāt
Cübbe vü destār ile nādāna étmem iltifāt
Rağbet eyler lafzıñ erbāb-ı suhan ma'nāsına

V

Nukre-i ādem içün oldı cihān seng-i mehek
Bu mehek her nev'-i insānı temīz etmek gerek
Ba'd ez in bezm-i şafādan sāğar-ı şahbāyı çek
Fāriğ olmaz gerdiş-i mestāne vaşfindan felek¹³⁴³
Seng-i ta'n-i ehl-i dil kār etmiyor mīnāsına

VI

Gün-perestān-ı zamāne çeşmiñe merdüm olur
Gün çıkarken secde etmek 'ādeti bir resm olur
İşbu hālet dīde-i fettāna dā'im vesm olur
'Aks-i hālin bīniş-efrūz-ı çerāğ-ı çeşm olur
Mihr-i rahşān merdümekdir dīde-i hırbāsına

VII

Oldıñız fenn-i suhanda 'ādetā şeyhü'ş-şuyūh
Ehl-i 'irfān arasında olduñ erbāb-ı rüsūh

¹³⁴² Bu beyitten sonra 18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı'nda olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:

Hayret-efzādur dile nezzāresi ol āfetüñ
'Aks ider şekl-i havās āyine-sīmāsına

¹³⁴³ vaşfindan: vaz'ından D.

Her kemān-ı ma‘rifetden atmalı her yana oḡ
*İsm-i resmiñ levḥ-i ṭab‘ımda güzel yazmış o şūḥ*¹³⁴⁴
Hüccetiñ herkes nigāh eyler Belīḡ imzāsına

160. TAḤMİS BER-ĠAZEL-İ BELİĠ¹³⁴⁵

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

I

Bilür aḥvāl-i şıḥḥat kadrini bīmārdan soñra
Édince varını şarf reh-i Cebbārdan soñra
Açar bāb-ı cinānı Aḥmed-i Muḥtārdan soñra
Haṭar görmez tevānger nakdini iṣārdan soñra
Kî taş atmaz nihāle kimse berg ü bārdan soñra

II

Nefes ma‘dūd olup sermāye-i cān oldığıñ cezm ét
Hevā-yı ‘aşk-ı cānān tek anı ḥatırda gel resm ét
Teneffüsle dimāḡ-ı şīşe-i endāmıñı germ ét
*Hübüb eden hele āmed ü şud enfāsdan fehm ét*¹³⁴⁶
Gelür elbette iḡbāl ādeme idbārdan soñra

III

‘İbādet-ḥāne-i mülk-i fenāda nākış u kāmīl
Hemīşe Ḥazret-i Ḥaḡḡa ‘ibādetle olur vāşıl
Cehālet perdesin şaḡḡ eyleyen ‘ālemde her fāzıl
Libāsın pāk édüp tekrār telvīs eylemez ‘ākıl
Degil lāyık günāha cür‘et-i istiḡfārdan soñra

¹³⁴⁴ *İsm-i: İsm ü D.*

¹³⁴⁵ SA, s. 76-77; 18. Yüzyıl Şairlerinden Belīḡ Mehmed Emīn Dīvānı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II, G. 176., s. 281.

¹³⁴⁶ *Hübüb eden hele āmed ü şud: Vücūdundan iden āmed-şod-ı D.*

IV

Hakıñ güftārını işitmeyen sağır semī' olmaz
Cenāb-ı Hakkā tāt'at etmeyen hergiz muṭī' olmaz
Cihānda sāye tek pest olmayan ādem refī' olmaz
*Günāha i'tirāf etmek gibi hīçbir şeft' olmaz*¹³⁴⁷
Kî cürm-i mücrim ekşer 'afv olur ikrārdan şöñra

V

Taşup baħr-i maħabbet cūşa geldi ..... vuşlat
Açıldı bāb-ı rahmet kalmadı ħamyāze-i ħasret
Maħaldir şādmān olsun dil-i cem' iyyetiñ kat kat
Rakībi def' edince şād olur meclisde ol āfet
Bulur ħıffet aña bir sıklet-i cerrārdan şöñra

VI

Dem-ā-dem içmek ister teşne-dil āb-ı zülālinden
Diler maqşūda varsun 'āfiyet ruḥsār-ı ālından
Çe kunem ba'd ez īn cevr ü cefā kahr ü celālinden
Sitem eylerse de kaṭ'-ı ümīd etmem vişālinden
Ėder dil-ber nevāziş 'āşıkā āzārdan şöñra

VII

Beķā yokdur bu gülzār-ı fenāda gonçe-i ra'nā
Kurur neşv ü nümā bulmaz mişāl-i gülşen-i dünyā
Kalınca lāne-i gülşen-serāy-ı dehrde tenhā
Nevāsı Zühreyi rakş-āver eyler bülbul-i şeydā
Bu bāğa bir daħi gelmez Belīg-i zārdan şöñra

¹³⁴⁷ *Günāha: Günāhuñ D.*

**161. EDİRNE MÜFTİ-İ ESBEKİ SEMÂHATLU HÂCİ MEHMET
FEVZÎ EFENDİNİN NA'T-I ŞERİF-İ RİSÂLET-PENÂHI ÜZERİNE
'ABDURREZZÂK AĞA TARAFINDAN TAHMÎS EDİLMİŞDİR¹³⁴⁸**

Mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

I

Risâletle seni mümtâz eden Sultân-ı 'âlî-câh
Cihânda vaşf-ı zâtın eylemişdir zîver-i evfâh
Olan küffâra karşı mu'cizâtın hem kelâmüllâh
'Aceb mi iftîhâr etsem eyâ Faḥr-i rûsûl her gâh
Kî kul etdi der-i vâlâ-yı pâkiñde Nebiyullâh

II

Seni şadr-ı risâletde koyan Allâh^u ekberdir
Vücûd-ı nâzükiñ nûr-ı ḥaḳîkatle münevverdir
Dü na'leyniñ meger tâc-ı ser-i şâhâna efserdir
Ḥuzuruñda şeh-i devrân bile bir 'abd-ı kemterdir
Kî zâtıñdır şehenşâhân-ı ekvân üzre 'âlî-şâh

III

Açıldı bâğ-ı vahdetde gül ü nesrîn ü her sünbül
Éder na't-ı şerîfiñ şâh-ı gül üzre konan bülbül
Oḳur bu beyti dâ'im zümre-i murgân-ı şâhib-dil
Ne devletdir kabûl olsa kapuñda kulluğa bir kul
Bulunmaz çünki dârında daha bundan büyük bir câh

IV

Nazîriñ gelmedi yokdur daha evlâd-ı âdemde
Umûr-ı her dü 'âlem münḥaşırdır zât-ı ekremde

¹³⁴⁸ SA, s. 13-15; [Kureyşî-zâde] El-Hâc Mehmed Fevzî Efendi, *Et-Tevessülâtü'l-Fevziyye fi'n-Nu'ûn'n-Nebeviyye (TF)*, Yayın Yeri Yok, 1303 (1885/1886), s. 40.

Ümîdvâr-ı şefâ'atdır bu ümmet 'âkıbet demde
Şefâ'atle 'ināyet zātıñā hāşdır dü 'ālemde
Seniñ bāb-ı şerîfîñdir diger yokdur ulu dergāh¹³⁴⁹

V

Cenāb-ı zāt-ı Bārī şanma bu dehri kapatmış kim
Olan küffāra karşı gerçi bir lahza karatmış kim
Vücūd-ı pertev-endāz-ı şerîfîñle bezetmiş kim
Seni Hallāk-ı bî-çün böyle bir nūrla yaratmış kim¹³⁵⁰
Cemāliñdir bilā-şübhe münevversāz-ı mihr ü māh

VI

Olur mîzān-ı 'adliñ reh-ber-i dāru'n-na'īm ancak
Hātā vü mā'şiyetden kırtarır Rabb-i Raḥīm ancak
Seni hak bilmeyen şahşıñ yeri nār-ı caḥīm ancak
Seniñ şer'-i şerîfîñdir şirāt-ı müstakīm ancak
Kî olmaz dāmen-i şer'iñ tutan dāreynde gümrāh

VII

Muḥammed dīnidir dīnim o dīndir vaqt-i ḥayremde
Dem-ā-dem kırtarır koymaz beni nār-ı cehennemde
N'ola olsa şefî'îñ 'âkıbet eyyām-ı pür-ğamda
Muḥammed dēndi mādām nāmıñā Fevzī bu 'ālemde¹³⁵¹
Dü 'ālemde Muḥammed sāyesinde eylemezsın āh

¹³⁴⁹ şerîfîñdir: şerîfîñden TF.

¹³⁵⁰ böyle: öyle TF. / nūrla yaratmış: nūr yaratmış (!) TF.

¹³⁵¹ dēndi mādām: dīnidir (!) SA.

162. TAḤMÎS-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-SER-TEVḤÎD-NÂME-
İ ĞAZEL-İ BAŞÎRÎ¹³⁵²

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

I

Ḥayâl-i zât-ı pâkiñ müsteḥîldir nev'-i insāna
Tasavvurdan berîdir 'aql érmez künh-i Yezdāna
Bu remz-i şerḥ éderken düşdiler bir baḥr-i 'ummāna
Zehî mecmû'a-i zâtıñda 'âciz fikr-i ferzâne
Kılupdur seyr-i dîvân-ı şıfâtıñ 'aqlı dîvâne

II

Égerçi şeş cihetle bu çehâr erkānda rüşensin
Ne cismiyle mücessemsin ne eşkālle mu'ayyensin
Muḳadessin münezzehsin ne a' rāzla mülevvensin
Seni taḥkîk-ile idrāk éden yok var ise sensin
Kināyetdir ḥiṭāb-ı "mā 'arefnāk" ehl-i 'irfāna¹³⁵³

III

Döşenmiş ḥ'ân-ı ikrāmıñ bilen āh u enîn étmez
Hemān bir ğayr ḳapuya baş egüp ferş-i cebîn étmez
Muḳannen rızḳ-ı maḳsūmun ṭaleb her mü'minîn étmez
Keḫ-i in 'ām-ı 'āmıñ imtiyāz-ı küfr ü dîn étmez
Mükāfāt üzredir iḥsānı tersā vü müselmāna¹³⁵⁴

¹³⁵² AT, s. 3-5; A'mâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 59b-60a.

¹³⁵³ *Mā 'arāfnāk*: "Seni bilmedik". Tamamını "**Mā 'arefnāk**" ḥaḳḳ^a ma'rifetik^e yâ ma'rûf" olup "Ey bütün mahlukat tarafından bilinen Allâh'ım seni bilinmesi gereken ölçüde bilip tanıyamadık" anlamına gelen ve hadis olduğu şüpheli olan sözden kısmî iktibastır. (Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s. 117.)

¹³⁵⁴ *Mükāfāt*: *Müsāvāt D.*

IV

Yed-i kudretle vèrdiñ 'arşa-i dünyāya güncāyış
Meh ü hırşīde zīnet kubbeye-i eflāke ārāyış
Bu maşnū'āt-ı 'ulvīde dēmişler zümre-i dāniş
*Medār-ı zevk-ı 'ālem olmağ' içün emn ü āsāyış*¹³⁵⁵
*Giydirdiñ tavk-ı tav'ı gerden-i gerdün-ı gerdāna*¹³⁵⁶

V

Şıfāt-ı zāt-ı pākīñ kenz-i mahfide bulundukça
Bu mevcūdāt-ı hestī kisve-i 'aşkıñ büründükçe
Bu icrām-ı semāvī devr-i 'ālemde süründükçe
Siyeh çetr-i cefādan Leyli-yi hüsniñ göründükçe
Hezārān Kaysı Mecnūn eyleyüp şalur beyābāna

VI

Yaratdıñ hüsni ile 'aşkı düşürdüñ cümle-i zevke
Tevellüd êtdigi ferzendi vèrdiñ mekteb-i 'aşka
Debistān-ı mahabbetde eñ evvel başladı meşke
*Mezāhir kıldı efrād-ı enāmı hüsni ile 'aşka*¹³⁵⁷
*Meveddet nisbetin vèrdiñ miyān-ı cān u cānāne*¹³⁵⁸

VII

Göründükçe göründi dil-beriñ hāl-i siyāhında
Düzülmüş leşker-i müjgān anıñ şaf şaf sipāhında
Degil zülfi kumāndān hāl-i zābıtdır nigāhında
Şikār-ı murğ-ı cān içün cihān naḥçīrgāhında
Düzüp cānāniñ êtdiñ zülf [ü] hāl-i dām ile dāne

¹³⁵⁵ zevk-ı: rızk-ı D. / Āsyā-āsā D.

¹³⁵⁶ gerdün-ı: gerdān-ı D.

¹³⁵⁷ kıldı efrād-ı enāmı: kıldıñ efrād nāmı D.

¹³⁵⁸ miyān-ı cān u cānāne: miyān u cān-ı cānāne D.

VIII

Kiminiñ hâne-i idrâkını nûruñla lem' etdiñ
Kiminiñ kal'a-i işrâkını qahrıñla kam' etdiñ
Kimin zulmet-serây-ı 'âlem-i hestîde şem' etdiñ
Kimisin eyleyüp hüsñ ile müfred şem'-i cem'etdiñ
Kimisin yandurup 'aşkıyla kıldıñ aña pervâne

IX

Te'âlallâh zehî şânî' kî haqqıñ eylemiş kat kat
Kimiñ vermiş günâh u ma'siyetle qalbine haşyet
Kimiñ etmiş diyânet zînetiyle mazhar-ı vuşlat
Kimi sâgar-keş-i tebhâle-i tâb-ı teb-i fûrkat
Kimi içmiş zülâl-i vaşldan leb-rîz-i peymâne

X

Gelüp murğ-ı seher şanma gülistân cüstücüsüyla
Degildir bîd-i mecnûnuñ hemîşe ser-fürüsüyla
Meger bir gonçe-i n'eşkûfteniñ bir şemme bûsıyla
Çemende fâhte kim gû-zenân serv ârzüsüyla¹³⁵⁹
Gülüñ şevkıyladır âmed [ü] şud bûlbûl gülistâna

XI

Bu 'abd-ı 'âciziñ kaşdı tarîk-ı Haqqı bulmağdır
Dil ü cānı risâlet şefkatiyle belki tolmağdır
Bu yüzle ravza-i tevhîdden bir gonçe yolmağdır
Başîrîniñ murâdı âşnâ-yı 'aşkıñ olmağdır
Dönüp dāmân-ı şahrâ-yı hîreddeñ oldı bîgâne

---

¹³⁵⁹ kim: gû D.

163. MUHAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ BAŞİRİ¹³⁶⁰

Müfte 'ilün fā 'ilün müfte 'ilün fā 'ilün

I

Merhem-i dārū ile zaḥm-ı dil-i şāfiye

Olsa müdāvā eger bulmayacak 'āfiye

Çāre-i derdim için edviye-i vāfiye

Şerbet-i dīdārdır 'allemene Şāfiye

*Derd-i serim artırır medresede Kāfiye*¹³⁶¹

II

Şanma semā'-hāneniñ dönmeleri neyledir

Meykedeniñ neş'esi şāğar-ı pür-meyledir

Mürde-dilān-ı gāmıñ dāğ-ı dili keyledir

*Māye-i zevk u şafā cāna iki şeyledir*¹³⁶²

Cāriye-i sākiye sākiye-i cāriye

III

Başladı bād-ı şabā nefḥa-vezān olmağa

Sünbül ü reyḥān u gül şemme-i cān olmağa

İstedi ḥāk-i vaṭan 'ayn-ı cinān olmağa

Başladı zülfi yine 'ıtr-feşān olmağa

Müjde ki erzān olur bir niçe gün gāliye

IV

Merḥale-i şevkda nakd-i ḥayātını Kays

'Aşka fedā eyledi buldı necātını Kays

¹³⁶⁰ AT, s. 62; A'mâ Musullu Halil Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 65b.

¹³⁶¹ Arapça dil bilgisini ihtiva eden Şāfiye (şekil bilgisi/morfoloji) ve Kāfiye (cümle yapısı ve hat), İbni Hâcib'in telif ettiği medreselerde okutulan iki ayrı eserdir.

¹³⁶² şeyledir: nesnedir D.

Leylden almışsa da gerçi berâtını Kays
Fehm edemez ben gibi 'aşk nükâtını Kays
Şehriye beñzer mi hîç mu'tekîf-i bâdiye

V

Niyyet edüp eyleyim derdimi 'arz-ı hâbîb
Mâni'-i dermân olup koymadı vârsün tâbîb
Şimdiye dek görmedim şöyle ki tavr-ı 'acîb
*Yâr ile söyleşerek girdi araya rakîb*¹³⁶³
*Eyle Başîrî du 'â def' ola bu dâhiye*¹³⁶⁴

164. MUHAMMES-İ MUMÂ-İLEYH BER-ĞAZEL-İ BAŞİRİ¹³⁶⁵

Mef'ûlû fâ'ilâtün mef'ûlû fâ'ilâtün

I

Dil mübtelâ olupdur bir şüh-ı dil-rübâya
Kânûn-ı 'aşk içre maḥkûm iken cefâya
Bâd-ı şabâ haber vîr yârân u âşnâya
Yüz şükr Hakkâ kim yüz sürdüm o ḥâk-i pâye
Pest iken evvel âḥîr oldum bülend-pâye

II

Kandîl-i dilde 'aşkıñ ḥüsnüñi revḡan êtmîş
Ol revḡan-ı fîrûzân 'âşık-ları şen êtmîş
Min ba'd aḡrı görmez her çeşmi rûşen êtmîş
Ḥâk-i rehiñ ḥayâli çeşmimde mesken êtmîş
*Olduḡça çeşmim êtmez nazẓâre tûtiyâya*¹³⁶⁶

¹³⁶³ söyleşerek: söyleşmedik D.

¹³⁶⁴ ola bu: oluna D.

¹³⁶⁵ AT, s. 170-171; A'mâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 61b-62a.

¹³⁶⁶ êtmez: êtmem D.

III

Dünyā-yı pür-denīde zann étme ben fakīrim
Müstağni-i cihānım şanma beni haķīrim
Ancaķ serīr-i zevķiñ üstünde bir vezīrim
Ķāf-ı kanā 'at üzre 'anķā-yı gūşe-gīrim
Hıfz-ı cenāh ķalemim dünyā içün hümāya

IV

Çokdan berü cenānım bī- 'ayş u bī-ţarabdır
Her lahza nev-cevānım maķhūr u pür-ğazabdır
Feryād u āh u zarım zannétme bī-sebebdır
'Aşķıñ şehīdiyem ben kanlu yaşıım 'acebdır¹³⁶⁷
Döndürse kūy-ı yāri şahrā-yı Kerbelāya¹³⁶⁸

V

Gīsū-yı 'ıtrnāki mānend-i misk-i ezfer
Bir kerre ger çözülse 'ālem olur mu'atţar
Ol nāfe hall olunca ol būy-ı 'ıtr-perver
Zülf-i mu'anber ile müşķīn düşer ber-ā-ber
Düşmüşdi āhū-yı Ćīn endīşe-i haţāya¹³⁶⁹

VI

Başındaki bu sāye zıll-ı hümāya beñzer
Bir 'āşıkā toķunsa tahtıyla tācı gözler
İcrām-ı āsmānı dünyā ile ber-ā-ber
Sāyemde encüm ü hūr kesb-i sa'ādet eyler¹³⁷⁰
Ol meh-liķā Başīrī şalsa başıma sāye

¹³⁶⁷ 'acebdır: 'aceb mi D.

¹³⁶⁸ Bu beyitten sonra *Dīvān-ı Başīrī* de olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

Oldı 'ayān haţ-ı sebz devr-i lebiñde gūyā

Hızr oldı rāh-bürde ser-çeşme-i bekāya

¹³⁶⁹ Düşmüşdi: Düşmüşdür D.

¹³⁷⁰ Sāyemde: Sāyemden D.

165. BU DAĞI [TAHMİS-İ ‘ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ
CEVRİ]¹³⁷¹

Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün

I

Her tarafından yüz çevirdi cümle âdem çeşmiñe

Kıble tek dersen sezâdır beyt-i ekrem çeşmiñe

Ser-fürû etmez hemîşe çîn-i perçem çeşmiñe

Olmasa gamzeñ dem-â-dem yâr u hem-dem çeşmiñe

Mülk-i fitne böyle olmazdı müselleme çeşmiñe

II

Sihr-bâzân-ı cihânda koymadı sihr-i mübîn

Aşılup Hârût u Mârût çâh-ı Bâbilde hemîn

İndiler rûy-ı zemîne oldılar sihre mu‘în

Ol nigâh-ı fitne-engîze hezârân âferîn

Fenn-i sihri öğredir hem gamzeñe hem çeşmiñe

III

‘Ayş u ‘işret zâ’il oldı bâde-i pür-tâbda

Kaldı sâķîniñ ayağı meclis-i aķbâbda

Ber-karâr üzre egerçi kûşe-i mihrâbda

Êtse âsâyiş kaçan ĥalvet-serây-ı ĥ ‘âbda

*Yâr olur bî-gâne olmaz şîve mahrem çeşmiñe*¹³⁷²

IV

Nevm-i ģafletde olan ol dîde-i şehlâ yine

Bir daķı düşmez nazardan dil-beri zîbâ yine

Böyle ĥün-rîze yanaşma ey dil-i şeydâ yine

¹³⁷¹ SA, s. 87; *Cevrî (Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni)*, G. 215., s. 261.

¹³⁷² *Yâr*: Nâz D.

*Böyle nāz u şīveden hālī iken ammā yine
Bağmağa tākāt getürmez kimse bir dem çeşmiñe*

V

Yandırır pervāneyi dā'im çerāğ-ı revganiñ
‘Andelībi zār eder şām u seherde gülşeniñ
Çeşm-i ‘aşıq şulanur gördükçe rüy-ı rüşeniñ
Yalñız Cevrī degil meftūn [u] āşüfteñ seniñ
Beste dünyā zülfüñe dil-ḥaste ‘ālem çeşmiñe

166. BU DAḤİ MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ FAṬĪN¹³⁷³

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Ba'd ez īn lāzım degildir buriyā lāzım saña
Hırka vü tesbih ü defle menteşā lāzım saña
Tekyegāh-ı ‘aşkda yok müttekā lāzım saña
‘Ālem içre ey gönül bir dil-rübā lāzım saña
Çünkü düşdüñ rāh-ı ‘aşka reh-nümā lāzım saña

II

Ārzū-yı vaşl-ı cānān etmek üzre muttaşıl
Zümre-i hūbān içinde fikr-i dünyādan çekil
‘Ālem-i ‘uqbā içinde kendini etme ḥacil
Menzil-i maḫşūda ermekse eger maḫşūd-ı dil
Dehrde bir öyle şūḥ-ı meh-liḳā lāzım saña

III

Bülbülāsā kendiñi gülşende rüsvā eyleme

¹³⁷³ SA, s. 156-157; *Fatīn Dīvānı*, G. 1., s. 58.

Çeşm-i zārîñ 'âlem-i hestîde imhâ eyleme
'Âkıbet rāz-ı diliñ ağyāra ifşā eyleme
Derd-i hicrāna taḥammül eyle şekvā eyleme
Hâtır-ı cānān için cānı fedā lāzım saña

IV

Ğamzesi cellāda beñzer böyle bir kāfır kızıñ
Semtine uğratma cānıñ ictināb eyle özüñ
Derd için dermāna gitmekse murādıñ aç gözüñ
Ol tabīb-i şīvekāra ḥāk-i pā eyle yüzüñ
*Derde dermān ister-iseñ bir ricā lāzım saña*¹³⁷⁴

V

Olma ey dil 'âlem-i 'aşk içre rencūr u ḥazîn
Gösterir mir'ât-ı 'âlem ba'd ez īn rūy-ı zerîn
Ebkem olma her zamān dīvān-ı nazmında hemîn
*Sen daḥi tūtî gibi güftāra başlarsın Faṭīn*¹³⁷⁵
Bir güzel āyīne-i 'âlem-nümā lāzım saña

167. BU DAḤİ MUḤAMMES BER-ĞAZEL-İ FAṬİN¹³⁷⁶

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Derd için dermāna gelmiş ḥayli Loḳmānlar saña
Ḥüsnüñe karşı gelürken ḥūr u ḡılmānlar saña
Anı görmekle baş egdi cümle ḥübānlar saña
Görse ḥüsnüñ ḡıbtā eyler māh-ı Ken'ānlar saña
*Maḥv olur tursa muḳābil mihr-i raḥşānlar saña*¹³⁷⁷

¹³⁷⁴ *Derde dermān isteriseñ bir ricā: Derdine dermān isteriseñ recā D.*

¹³⁷⁵ *başlarsın: başlarsañ D.*

¹³⁷⁶ SA, s. 157-158; *Faṭīn Dīvānı*, G. 2., s. 58-59.

¹³⁷⁷ *tursa: olsa D.*

II

Şanma ol dil-dārı görmek bā' iṣ-i teşvīṣ midir

Ġamze-i tīr-i nigāh-ile cihān dil-rīṣ midir

Āteş-i 'aşkı hemīşe bādi-i sūziş midir

*Bir bakışla göñlün almak 'āşıkıñ bir iş midir*¹³⁷⁸

'Ālemi teşhīr eder ol çeşm-i fettānlar saña

III

Dād-ı Hākdır nāzenīnim cem' olupdur sende hep

Cevher ü elmās u mercān dürr ü yāķūt u zeheb

Mecma'-i hūbān içinde gerçi hūsnūñ muntehāb

Ĥayret-efzā bir leb-i gül-gūna māliksiñ 'aceb

Pāy-māl olmaķdadır la'l-i Bedaḥşānlar saña

IV

Faşl-ı güldür gülşen-i 'ālemde ey şāhib-cemāl

Gösterir her bir varak āṣār-ı şun'-ı Zü'l-Celāl

Ser-fürü eyler hıyābānlar saña mişl-i hilāl

Ķāmetiñ 'arz eyle bir lahza n'olur ey nev-hilāl

Muntazırdır bāğda serv-i hırāmānlar saña

V

Baḥs[i] zülfüñ[üñ] ḥaṭādır böyle kim izhār eden

Zulmet-i şebden çıkup kimdir bunu efkār eden

Dūd-ı āh-ı 'āşıkāndır dā'imā hemvār eden

Küfr-i zülfüñ kangı kāfirdir 'aceb inkār eden

Dil vērüp imān ederken bunca ruhbānlar saña

VI

Mekteb-i zātıñ hemīşe menba'-ı güftār iken

---

¹³⁷⁸ *bakışla: bakışda D.*

Fikr-i çālākiñ cihānda merkez-i eş'ār iken
'İlm ü 'irfānıñ egerçi reh-ber-i āsār iken
Sende bu hüsñ ü taşarruf bu nevāziş var iken
Bende-i halka-be-güş olmaz mı hākānlar saña

VII

Hüsñüñi mümtāz ederken Hāzret-i Rabbu'l-felağ
Bir veşīka olmak üzre nazm^{en} aldıñ bir varak
Ba'd ez īn dünyā vü mā-fi-hā için çekme merak
Hāzret-i Mīr-i Ziyādan mı Faṭīn aldıñ sebak
Reşk eder oldu bu nazmıñla suhandānlar saña

168. BU DAHİ [MUHAMMES MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ HİKMET BEG]¹³⁷⁹

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Şanma bu haste göñül def'-i ezā niyyetine
Gidecek bāb-ı eṭibbāya devā niyyetine
İçecek bāde-i gül-günü şifā niyyetine
Būs eder dil deheniñ cām-ı şafā niyyetine
La 'lini emdi mey-i neş'e-fezā niyyetine

II

Eskiden sevdigimiz dil-beri dil-h'āh ederim
Gördigim günleri zann eyleme ikrāh ederim
Herkesi sebkat-ı ahvālime āgāh ederim
Şad nedāmetle te'essüf ederek āh ederim
Geçen evkāt-ı meserrātı kazā niyyetine

---

¹³⁷⁹ AT, s. 66-67.

III

Kalınadı 'arz-ı niyâz etmekde bir güne yüzüm
Kârger olmayacak zümre-i insâna sözüm
Bende yok nakd-i emel rişte-i dünyâyâ düzüm
Halkı dîvâne görüp kayd-ı 'alâyıkla gözüm
Seyr eder hâneleri dâr-ı şifâ niyyetine

IV

Her zamân merhale-i 'aşkda ben reh-güzerim
Cümle müjgânım ile yer süpürüp der-be-derim
Sevdiğim dil-ber-i pâkîze-nihâdî ararım
İktihâl eylemege hâk-i rehiñ kaşd ederim
Çeşm-i hasret-keşe tahşîl-i cilâ niyyetine

V

Âferîn himmetine şâne-i pâkîze-edâ
Kıldı dendânı ile tırta-i dil-dârı keşâ
Dökülen dâneleri oldu bütün gâliyesâ
Kılmamış mûy kadar re'y-i dakîkında hatâ
Şemmeden kâkülünü müşk-i Hıfâ niyyetine

VI

Diyemem bülbül-i ser-geşteye hem 'âşık-ı dūn
Rûz u şeb olmadadır gülşen-i miñnetde zebūn
Şafaqâsâ şehriñ kıldı hemân bağrını hūn
Güş edüp âh-ı hezârî şehir-i ehl-i derūn
Geşt-i gülşen mi eder kesb-i şafâ niyyetine

VIII

Hele tahmîsi[ni] etdimse de ben gerçî edâ
Toğrı kim nazmıña şâyeste degildir aşlâ
Bu degersiz gâzeli ben dağî etdim i'tâ

Çün selām eyledi Hikmet bu maḳālī ihdā

Bir me'ālī-şiyeme 'arz-ı du'ā niyyetine

**169. DİĞER MUHAMMES BER-ĞAZEL-İ [‘OŞMÂN] NEVRES
EFENDİ¹³⁸⁰**

Mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün

I

Cenāb-ı Hāḳ yaratmışdır bu mātem-hāne-i ḡamda
Kimi zār u perīşān u kimi zevḳ ile hurremde
Hemān hayrettedir nev‘-i beşer bu sırr-ı mübhemde
Nedir bilmem bu naḳş-ı ḥ ‘āb-ı ḡaflet çeşm-i ādemde
Kî her dā‘im içün melhūzdur bir mevt her demde

II

Kiminiñ ṭālī‘-i ferḡundesı çıkmış nüh eflāke
Kimi fakr ile düşmüş her zamān bu merkez-i ḥāke
Muḥālifdir bu çarḥıñ inḳılābı merd-i çālāke
Vefāsı yok dēmişler ‘ālemiñ Cemşīd ü Dahḥāka
Görenler şūret-i nīk ü bedi āyīne-i Cemde

III

İnanmam ba‘d ez īn mey-hānede ol çeşm-i ‘ayyāşa
İnansunlar hemīşe mest olanlar böyle ḡuşşāşa
Şaḳın sırrıñ düşürme böyle bir şūḥ-ı suḡan-fāşa
Çalar elbette bir gün şīşe-i iḳbālīñi taşa
Ḳomaz çarḥ u felek hīç kimseyi zevḳ-ı dem-ā-demde¹³⁸¹

¹³⁸⁰ AT, s. 154-156; *Osman Nevres ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, G. 273., s. 487.

¹³⁸¹ çarḥ u felek; çarḥ-ı felek D.

IV

Bu 'ālemde ġaraẓla hem maraẓdan ҡurtuluş yoҡdur
Haḳıḳat noḳtasın her bir zamānda bellemiş yoҡdur
Bu remzi toğrica Nevresden özge söylemiş yoҡdur
Ġaraẓdan hıç taḥlîş-i ġirībān eylemiş yoҡdur
Bu keyfiyyet 'umūmī bir maraẓdır nev'-i ādemde

V

Ten-i bīmār içün şaḥn-ı cihānda bir devā yoҡdur
Şeb-i hicrān içün 'ālemde āsār-ı zıyā yoҡdur
İnanma ḥüsn-i devrāna içinde dîl-rübā yoҡdur
Mu'ammā-ḥāne-i iḳbālde naḳş-ı vefā yoҡdur
Bulunmaz ejdehādan başḳa şey genc-i muṭalsamda

VI

Hevā üzre yapılmış bir binādır 'ālem-i ekber
İçinde müstedām olmaz hemîşe 'ālem-i aşğar
Aña isnād edüp istek edenler aḥmak u ebter
Fenā bezminde ümmīd-i iḳāmet eyleyen beñzer
Aña kim eyler izhār-ı feraḥ māh-ı Muḥarremde

VII

Şeb-i hicrān içinde yoḳ saña imdād eden bir kes
Güle karşı fiğān étme mişāl-i bülbül ü ҡaḳnes
Bu mihmān-ḥāne-i zilletde herkesden ümīdiñ kes
Cihān-ı bî-vefāda hıç yoḳ zevḳ u şafā Nevres
Bulunmaz naḳş-ı sūr elbette mātem-ḥāne-i ġamda

170. MUHAMMES BER-ĞAZEL-İ NĀ'İB-ZĀDE ES'AD EFENDİ¹³⁸²

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Tıfl iken koydı beni mehd-i ğam-ı ferdāya
Ne fenā murzı'adır māder-i miḥnet-māye¹³⁸³
Ağla ey tıfl-ı emel yok bu cihānda vāye
Ŧoğmasaydı beni ey kāş ezelden dāye
Şalmasaydı bu ten-i pür-miḥenim dünyāya

II

Felekiñ iki yüzi olsa bile seng-i meḥek
Zer-i iḳbālını bir kimse aña sürmeyecek
Luṭf ile ḳahrına bir vechile aldanmayacak
Evveli şād ḳıluṗ āḫiri ḥışm etti felek
Çaldı seng-i ğazabıñ elde olan mīnāya

III

Bāğ-ı dehrin ḳurıdır āb-ı revān sellerini
Açamaz baḥtımızıñ 'uḳde-i müşkillerini
Ḳoparır gülşenimiñ lāle vü sünbüllerini
Ḳoymadı ḳoḳlayalım bāğ-ı emel güllerini
Ḳoymadı şāḫ-ı emel üstüme şalsun sāye¹³⁸⁴

IV

Kimini meykede-i zevḳda ser-ḥōş etti

¹³⁸² AT, s. 191 [190]- 192 [191]; *Kerkük Şairleri I (KŞ)*, s. 70-71.

¹³⁸³ El yazmada "Kesdi südden dahi ol māder-i miḥnet-māye" mısraının üstünü çizilerek yukarıdaki mısra yazılmıştır.

¹³⁸⁴ *Ḳoymadı şāḫ-ı: Komadı nahl-i KŞ*; bu beyitten önce *Kerkük Şairleri*'nde olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

Kays veş cevriñi çektim feleğin bak işine
Komadı bu dil-i nākām erişe Leylâ'ya

Kimini tâbiş-i hasretle der-âgûş êtdi
Kimini hâne-i mâtemde siyeh-pûş êtdi
*Çeh-i zindāna koyup bir de ferāmûş êtdi*¹³⁸⁵
*Ṭoğrı derler kî felekde yok imiş ser-māye*¹³⁸⁶

V

Felek-i sifle-nevāz oldı baña bir cellād
Êtdigi cevri-i şarîhi edemez bir Şeddād
Kime şekvā edeyim kimse işitmez feryād
Es 'adā nev' -i beşerden bize yokdur imdād
*İşimiz kaldı hemān merḥamet-i Mevlāya*¹³⁸⁷

171. TAḤMÎS BER-ĠAZEL-İ EŞREF EFENDİ¹³⁸⁸

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

I

Çeşm-i 'ibretle bakınca felekiñ hey'etine
Kahr ile düşdi gönül gerçi verem 'illetine
Çäre bulmağdan ise gitme eṭibbā katına
Gireriz meykedeye dārü'ş-şifā niyyetine
İçeriz bāde-i gül-gūni devā niyyetine

II

İzdivāc etmek ise duḡter-i rezle talebiñ
Ḥaclegāhında olan zevk u sürūr u tarabiñ
Giderir şām u zifāfında olanca ta'abiñ

¹³⁸⁵ Çeh-i: Çâh-ı KŞ. / koyup bir de: bizi attı KŞ.

¹³⁸⁶ Ṭoğrı derler kî felekde yok imiş ser-māye: Sanki seng-i siyehi attı tehî deryāya KŞ.

¹³⁸⁷ Bu beyitten önce Kerkük Şairleri'nde olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:

Feleğin nâzına aldanmışiken tâ ki bugün

Oldu ma'lum kî felekde yok imiş sermāye

¹³⁸⁸ SA, s. 74; Ö. Faruk Huyugüzel – Şerife Çağın, *Eşref (Bütün Eserleri) (E)*, Dergâh Yay., İstanbul 2006, s. 205-206.

Bizce biñ 'ömre deger vuşlatı bintü'l-'inebin

Bilerek cān vèririz zevk u şafā niyyetine

III

Zāhid-i çille-keşîñ şanma cināndır yèri

Mü'tekifler aramaz muğ-beçe-i dil-gīri

Bize ihzār èdiñiz şimdi müzeyyen deyri

Biz gibi pīrleriñ pīr-i muğāndır pīri

Şeyhe la'net okuruz hayr du'ā niyyetine

IV

Rūz u şeb dergeh-i mey-hāneye yüzler süreriz

Dest-i sākiyle hemān şām u seher mey içeriz

Dem-i 'işretde hele zühd ü vera'dan geçeriz

Ne belādır yine biñlerce belālar çekeriz

İsm-i a'zam okusağ def'-i belā niyyetine¹³⁸⁹

V

Görüñiz duht-ı rezi encümen-i ülfetde

Bāde-nüş olmadadır gayrı ile halvetde

Biz daği kalmış iken merhale-i fūrkatde

Ararız çāresini def'-i gamıñ 'işretde¹³⁹⁰

Eşrafā zehr içeriz şanki şifā niyyetine

172. TAḤMİS BER-ĠAZEL-İ EŞREF EFENDİ¹³⁹¹

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

¹³⁸⁹ okusağ: okuruz SA.

¹³⁹⁰ çāresini def'-i gamıñ: def-i gamın çāresini E.

¹³⁹¹ AT, s. 258-259; Eşref (Bütün Eserleri) (E.), s. 205-206.

I

Çeşm-i 'ibretle bakınca felegiñ hey'etine
Kahr ile düşdi gönül gerçi verem 'illetine
Çäre bulmağdan ise gitme hākīm hıdmetine
Gireriz meykedeye dārü'ş-şifā niyyetine
İçeriz bāde-i gül-gūnı devā niyyetine

II

Alıñız duht-i rezi 'işrete varsa talebiñ
Haclegāhında olan zevk u neşāt u tarabiñ
Giderir şām-ı zifāfında olunca ta'abiñ
Bizce biñ 'ömre deger vuşlatı bintü'l-'inebiñ
Bilerek cān veririz zevk u şafā niyyetine

III

Zāhid-i çile-keşiñ şanma cināndır yeri
Mü'tekifler aramaz muğ-beçe-i dil-gīrī
Hele ihzār ediñiz şimdi bizim'çün diri
Biz gibi pīrleriñ pīr-i muğāndır pīri
Şeyhe la'net okuruz hayr du'ā niyyetine

IV

Rūz u şeb dergeh-i mey-hāneye yüzler süreriz
Dā'imā sāki-i gül-çehre ile mey içeriz
Nağme-perdāzlık içün çenber-i ğamdan geçeriz
Ne belā der yine biñlerce belālar çekeriz
İsm-i a'zam okusağ def'-i belā niyyetine

V

Hāliyā duht-ı rezi encümen-i ülfetde
Bāde-nüş olmadadır ğayrı ile halvetde
Biz dañı kalmış iken merhale-i fūrkatde

*Ararız çāresini def'-i gamıñ 'işretde*¹³⁹²

Eşrefā zehr içeriz şanki şifā niyyetine

173. MUHAMMES BER-ĞAZEL-İ NECMİ ERBİLLİ¹³⁹³

Mef'ülü mefā 'lū mefā 'lū fe 'ülün

I

Ruhsār-ı dil-ārāsın şiddetle öpünce

Āğüş-ı maḥabbetde yanağın ısırınca

Hep varımı şarf eyler idim anıñ öñünce

*Bir kerre emerdim leb-i dil-dārı emince*¹³⁹⁴

Ser-mest-i şarāb olmaz idim rāzı olunca

II

'Aks-i ruḥ-ı dil-dārı mey-i nābda gördüm

Zülf-i siyehiñ 'arız-ı pür-tābda gördüm

Timşālini zann eyleme mehtābda gördüm

Ol gözleri şehlā şanemi ḥ 'ābda gördüm

Geldi nefesim ağızıma tā la 'liñ emince

III

Gezdim aradım gülşen-i ḥübānı ser-ā-ser

Her bāğ-ı melāḥatde olan her perī-peyker

Bu ḳubbe-i fīrūzede yokdur saña beñzer

Dāmānıñı elden ḳomazam tā dem-i maḥşer

Bir 'ömr aradım sen gibi bir yārı bulunca

¹³⁹² çāresini def'-i gamıñ: def-i gamın çāresini E.

¹³⁹³ AT, s. 194 [193].

¹³⁹⁴ Yazmada bu kelimenin yanında “toyunca” da yazılmıştır.

IV

Efsûn ile celb etmekde ol gözleri cādū
Bilmem ne belâdır bu güher-pâre-i bed-ḥū
‘Aşkıñda fedâ etmiş-iken cān u ten ü mū
Âḥir bizi aḡyāra fedâ etdi o meh-rū
Bî-fā’ide bunca kî cefâ çekdim öñünce

V

Her dem göremez gördiginiñ zevk u şafāsıñ
Zālīm olacaḡ kimse çeker cevr ü cefāsıñ
Aḥir çekecekdir o daḡı ‘aşḡ-ı belāsıñ
Necmî kî o ḡaddār niçe buldı cezāsıñ
Bir şūḡa esîr oldu o da kendi boyunca

174. TAḤMÎS-İ ‘ABDURREZZÂḲ AĞA BER-SER-İ NA’T-I ŞERÎF[İ] HİCRÎ EFENDÎ¹³⁹⁵

Fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün

I

Cereyān eyledi ḡoş-āb-ı tahāret bu gece¹³⁹⁶
Cism-i ‘ālemde olan çıḡdı cenābet bu gece¹³⁹⁷
Daha çıḡmaḡda iken māh-ı hidāyet bu gece¹³⁹⁸

¹³⁹⁵ SA, s. 59-60; SM, s. 39-40;

Başlık: ŞĖĖİR-İ MEŞĖUR KERKÜKLİ HİCRÎ EFENDİNİN VİLĖDET-İ ḤĖZRET-İ RİSĖLET-PENĖHİ ḤĖKĖKİNDA ZĖDE-İ ṬĖB’-I BELĖĖATLARI ZİRDE MUḤARRAR OLUP BU KERRE ‘ABDURREZZĖK AĞA ṬĖRĖFINDAN TAḤMÎS ĖDİLEN NA’TİYYE-İ BESENDİDELERİ TAḤMÎS İLE BER-Ė-BER İŞBU MEVLÜD-I ŞERÎF NÜŞĖASINA ‘İLĖVE KILINMIŞDIR MS; Muhammed Karim Saedgul, *Kerküklü Hicrî Dede Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2015, s. 388-389. Not: Bu tezde mevcut olan aşırı okuma hatalarından dolayı faydalanmadık. Ancak bu na’tı, bir eski şiir mecmuasından (ŞM) fotokopisi çektilirilmiş aynı manzumenin metniyle karşılatırmayı tercih ettik.

¹³⁹⁶ *Cereyān eyledi ḡoş-āb-ı taharet: Geldi dünyāya hemān nūr-ı hidāyet SM.*

¹³⁹⁷ *Cism-i: Çıḡdı SM. / çıḡdı: farṡ-ı SM.*

¹³⁹⁸ *Daha çıḡmaḡda iken māh-ı: İntizār etmişken şems-i SM.*

*Ŧođdı bir mihr-i şafā şubh-ı sa'ādet bu gece*¹³⁹⁹

Parladı 'āleme envār-ı nübüvvet bu gece

II

*Cevher-i zātı nihān-ḥāne-i vaḥdetde nihān*¹⁴⁰⁰

Zulmet-i dehre ziyā vèrmek içün oldu 'ayān

Ėtmeden ḥalk-ı cihān rūy-ı zemīnde çerġān

Çıkdı bir dürr-i yetīm oldu ziyā-baḥş-ı cihān

*Geldi emvāca taşup baḥr-i ḥaḳīḳat bu gece*¹⁴⁰¹

III

Bu gece zümre-i küffārıñ olup dilleri ḥūn

*Ser-nigūn ėtdi şanem-ḥāne-i küffārı bütün*¹⁴⁰²

Mekke müşriklerine baḳ kî olup zār u zebūn

*Vèrdi feyz-i ebedī 'ālem-i nāsūta bugün*¹⁴⁰³

Esdi her cānibe şeb-bū-yı leṭāfet bu gece

IV

Uzamazsa daha evşāf-ı vilādetde femi

Ba'd ez īn ḳat' ėderim bir de lisān-ı ḳalemi

Böyle güftāra getür ḥāme-i müşkīn raḳamı

*Sebeb-i ḥilḳat-i eşyā-yı cihānda ḳademi*¹⁴⁰⁴

*Geldi dünyāya şehenşāh-ı risālet bu gece*¹⁴⁰⁵

¹³⁹⁹ *Ŧođdı bir mihr-i şafā şubh-ı sa'ādet: Başdı dünyāya ḳadem şāhid-i vaḥdet ŞM.*

¹⁴⁰⁰ *nihān: iken SM.*

¹⁴⁰¹ *ŞM'de 2. beyit şöyle:*

Gördi baş egdi kamer şa'sa'a-i cevherine

Ŧaşdı deryā-yı cihān-gīr-i ḥaḳīḳat bu gece

¹⁴⁰² *küffārı: a'dā-yı SM.*

¹⁴⁰³ *Vèrdi feyz-i ebedī 'ālem-i nāsūta bugün: İnkişāf eyledi gülzār-ı Ḥalīlu'r-Raḥmān ŞM.*

¹⁴⁰⁴ *cihānda: cihāndır ŞM.*

¹⁴⁰⁵ *Geldi dünyāya: 'Alemin degdi ŞM.*

V

Ṭāk-ı Kısra bu gèce şakḳ ile fersûde olup¹⁴⁰⁶
Nâr-ı Fâris bu gèce söndi ki bî-dûde olup
Baḥr-i Sāvâ kurulup şanma bugün şuda olup¹⁴⁰⁷
Ḳudsiyân-ı felekiñ pâyine ruḥ-sûde olup
Âsmân üzre zemîn buldı şerâfet bu gèce

VI

Mehd-i dünyâya şeref vèrdi gelen zât-ı kadîm
Oldı evreng-i serâ-perde-i ‘izzetde muḳîm
Vèrilüp nûr-ı risâletle aña feyz-i ‘amîm¹⁴⁰⁸
Geldi taḳdîse Mesîḥ eyledi tebrîk-i Kelîm¹⁴⁰⁹
Vèrdi Cibrîl-i Emîn ḥalka beşâret bu gèce¹⁴¹⁰

VII

Oldı ol Faḥr-i cihân şāḥib-i tâc-ı ‘alemeyn¹⁴¹¹
Pertev-i nûr-ı vücûdıyla münevver şakaleyn
Anı tavşîfe sezâ yok şu‘arâda şefeteyn
Şāḥib-i ḥulḳ-ı ḥasen Ḥazret-i ceddü’l-Ḥaseneyn
‘Âleme zâtı zuhûr eyledi raḥmet bu gèce¹⁴¹²

VIII

‘İzz ü rif’atle o bir ‘âlem-i ümmi laḳabı
Eyledi Ḥazret-i Ḥaḳḳ işbu cihân müntaḥabı
Zübde-i ḳavm-ı ‘Arab içre o ‘ālî-nesebi
Reh-ber-i cümle nebî ismi Muḥammed ‘Arabî¹⁴¹³

---

¹⁴⁰⁶ *Kisrâ: Kisrâ SA.*

¹⁴⁰⁷ *Sāvâ: Sâve SA.*

¹⁴⁰⁸ *risâletle: sa‘âdetle SM.*

¹⁴⁰⁹ *Mesîḥ eyledi tebrîk-i: Mesîḥâ yeñi cân buldı ŞM.*

¹⁴¹⁰ *Vèrdi Cibrîl-i Emîn: Hâtiḫ-i ḡayb-ı vèrüp ŞM.*

¹⁴¹¹ *şāḥib-i tâc-ı ‘alemeyn: gerçi İmāmu’l-Ḥaremeyn SM.*

¹⁴¹² *zâtı: işte ŞM.*

¹⁴¹³ *Reh-ber-i cümle nebî ismi Muḥammed ‘Arabî: Vèrilüp kesb-i ḥayât eyledi mevtâ-yı zemîn ŞM.*

Ne mübârekdir İlâhî bu vilâdet bu gece

IX

Otururken dem-i maḥşerde çü mir'ât-ı şafâ

‘Aks eder âyine-i ḳalbiñe ruḥsâr-ı ḥaṭâ¹⁴¹⁴

Naẓar-ı merḥametiñle aña baḳ rûz-ı cezâ¹⁴¹⁵

Gerçi Hicrîde ḥaṭâ var ise ey bâb-ı 'aṭâ

Dergeh-i aḳdesiñe êtdi deḥâlet bu gece

VÂV HARFİ

175. BU DAḤÎ [MUḤAMMES-İ MŪMÂ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ
RŪḤÎ-İ BAĠDÂDÎ]¹⁴¹⁶

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

I

Kerbelâdan geçelim vaḳ'a-i a'zamdır bu

Seyl-i eşḳ aḳıdalım mâtem-i 'âlemdir bu

Deme nev-rûz günüdür bir dem-i ḥurremdir bu

Çâk ḳıl sîneñizi 'aşr-ı Muḥaremdir bu¹⁴¹⁷

Êy gönül âh u fiğân eyle ki mâtemdir bu

II

La'net olsun ruḥuna nesl-i Ebû Sufyânıñ

Urdı dendân-ı güher-bârına hem çevgânıñ

Dikdiler nîzelere belki ser-i 'uryânıñ

Dökdiler ḥâke o dem Âl-i Rûsûlüñ ḳanıñ

Ağla ey dîde ki ḳan ağlayacaḳ demdir bu

¹⁴¹⁴ ruḥsâr-ı: merdân-ı SM.

¹⁴¹⁵ Naẓar-ı: Naẓar u SM.

¹⁴¹⁶ AT, s. 64; Baġdathî Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I, G. 909., s. 905-906.

¹⁴¹⁷ sîneñizi 'aşr-ı: sîneñi kim mah-ı D.

III

Ëtmedi kimse bu ğadrı hele küffâr-ı Hüneyn
Tîr-i bârân-ı ‘adûnîñ siperi kurre-i ‘ayn
Urdılar çehre-i Zehrâya meger nâhun-ı şeyn
Beñzemez ğayra ğam-ı vâkı ‘a-i katl-i Hüseyn
*Dâĝ-ı ħasretle gönüller yakıcı ğamdır bu*¹⁴¹⁸

IV

Ëtmemiş devr-i felek böyle sitem bir merde
Bunlarıñ ta‘ziyesi lâzım olup her ferde
Merhametsiz diyemem anlara her dem ben de
*Añlayup vâkı ‘ayı aĝlamayan bî-derde*¹⁴¹⁹
Dêr melekler ne ‘aceb seng-dil âdemdir bu

V

Hele bu kışsa-i cân-sûzı gelüp güş eyle
Oķu merşiyyesini ‘âlemi pür-cüş eyle
Bu cefākār olacak dehri ferāmüş eyle
Bedeniñ dâĝ-ı siyehlerle siyeh-püş eyle
Rûhiyâ karalara gir dem-i mâtemdir bu

176. MUHAMMES BER-ĠAZEL-İ NÂBİ EFENDİ¹⁴²⁰

Mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün

I

Mükerrem bir vilâdet-ĥâne-i Fahru’l-verâdır bu
Hep erbâb-ı şafâya Merve-i müşkil-küşâdır bu
Ma‘âşî mahvına hem şâfî‘-i rûz-ı cezâdır bu

¹⁴¹⁸ *Dâĝ-ı: Nâr-ı D.*

¹⁴¹⁹ *Añlayup: Añûp ol D.*

¹⁴²⁰ AT, s. 132-133; *Nabi Divanı II*, G. 655., 952.

*Şaķın terk-i edebden kūy-ı maḥbūb-ı Hudādır bu
Naẓargāh-ı İlāhīdir maķām-ı Muşţafādır bu*

II

*Ṭavāf-ı Ka‘be dā‘im farż olup nezd-i şerī‘atda
Aña yüz sürmeyenler ḥā‘ib ü ḥāsir kıyāmetde
Egerçi bir şefā‘at-ḥānedir ammā ḥākīkatde
Ḥabīb-i Kibriyānıñ ḥ‘ābgāhıdır fazīletde
Tefevvuk-kerde-i ‘arş-ı Cenāb-ı Kibriyādır bu*

III

*Ḳapatmışken ziyā-yı nokṭa-i her dīde-i ġāfil
Bu ḥāk ile açıldı göz göz oldu ḳalmadı ḥā‘il
Bunuñ esbābını şordum dēdi ol Nābi-yi fāzıl
Bu ḥākiñ pertevinden oldu deycūr-ı ‘adem zā‘il
‘Amādan açdı mevcūdāt çeşmin tūtiyādır bu¹⁴²¹*

IV

*Bu ne eflāke fā‘ik işbu beytiñ ḥāk-i pākidir
Dü çeşm-i kā‘inātıñ sürmeāsā tābnākidir
Eñ evvel beyt-i ma‘mūruñ ki andan infikākidir
Felekde māh-ı nev Bābu‘s-selāmiñ sīne-çākidir¹⁴²²
Anıñ ḳandīlidir ḥūr maṭla‘-ı nūr u ziyādır bu¹⁴²³*

V

*Ṭavāf-ı Ka‘be ḳaşdıyle ḳadem baş ‘arşa-i rāha
Süvār ol nāfe-i şevḳe tevekkül eyle Allāha
Cemā‘atle varırken bāb-ı vālā-yı şehenşāha
Mürā‘āt-ı edeb şarṭiyle gir Nābi bu dergāha*

¹⁴²¹ çeşmin: çeşmi D.

¹⁴²² sīne-çākidir: cilvegāhıdır D.

¹⁴²³ Anıñ: bunuñ D.

Meṭāf-ı kudsiyāndır busegāh-ı enbiyādır bu

177. MUḤAMMES-İ ‘ABDURREZZĀK AĞA BER-ĖAZEL-İ
NEVRES-İ KĀDĪM¹⁴²⁴

Müstef’ilün fe’ülün müstef’ilün fe’ülün

I

Manşürveş vücūdum Ḥaḵḵ-ıla dāra baĖlu
Tīmār-ı zaḥm-ı cismim dest-i nigāra bağlu
Ancak devā-yı derdim dārū-yı yāra baĖlu
*Tedbir-i zaḥmı yārıñ penbe o yāra bağlu*¹⁴²⁵
Yoksa degil ‘ilāca hergiz bu yara bağlu

II

Her laḥza aḥz-ı şāra gel düşme ittihāma
Ėy murĖ-ı dil bu yüzden kendiñ düşürme dāma
Bī-fā’ide ‘abeşdir düşmek ḥayāl-i ḥāma
*Koymaz seni mürüvvet a ‘dādan intikāma*¹⁴²⁶
Yoksa ḥarāb-ı ‘ālem bir inkisāra bağlu

III

Gülzārı açmak üzre bād-ı vezān erişdi
Bī-hūde āh u efĖān çekme zamān erişdi
Gülşen-serāy-ı dehre gerçì ziyān erişdi
Ėy ‘andelīb-i ḥāmūş faşl-ı ḥazān erişdi
Te’sīri bu fiĖānıñ evvel bahāra bağlu

¹⁴²⁴ SA, s. 91-92; Nevres-i Kādīm ve Türkçe Dīvānı (İnceleme, Tenkitli Metin ve Tıpkıbasım / 2. Kısım: Tenkitli Metin ve Dizin), G. 110., s. 278-279.

¹⁴²⁵ zaḥmı: zaḥm-ı D. / penbe: yine D.

¹⁴²⁶ seni: beni D.

IV

Geldi bahār-ı hurrem maḥv oldı dilde miḥnet
Sākī getür piyāle geldi zamān-ı ‘işret
Mi‘mār-ı āferīde vèrdikçe dehre zīnet
Vīrāne-i ümīdi bir gün éder ‘imāret
Naḳd-i sirişk-i ḥasret tursun ne çāre baĝlu

V

Dünyā-yı bī-bekāda kî çekme bunca ḳasvet
Luṭf-ı cenāb-ı Bārī āhir vèrir hidāyet
Mücrimlere açıkdır bāb-ı cenāb-ı ‘izzet
Nādim günāhkāra maḥşūşdur ‘ināyet
Devrānı bu şarābıñ vaḳt-i ḥumāra baĝlu

VI

Ol zülf-i dil-güşāya şāne vèrir nümāyiş
Çıkdı ğam-ı firāvān cānlar bulur sitāyiş
Bir kerre gösterirse ‘uşşāka bir nevāziş
Bu ğam kî dilde vardır min-ba‘d aña küşāyiş
Bir mû-miyāna mevḳūf bir dil-şikāra baĝlu

VII

Baĝlandı bāb-ı ‘işret mey-ḥāneden ümīd kes
Ḳalmadı bezm-i meyde maḥmūra bir meded-res
Tevbe-şiken bahāra göz dikdi işde herkes
Dervāze-i neşāta ḳufl urdı tevbe Nevres
Bu ‘uḳdeye küşāyiş evvel bahāra baĝlu

178. TAḤMĪS-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ SELÂMÎ
EFENDİ¹⁴²⁷

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

I

Ṭarîk-ı Kâdirî ezkârınıñ erkânı hû yâ hû
Vêrir her bir melek tesbîhiniñ elhânı hû yâ hû
Olur her şubha-i müstağfirin ğufrânı hû yâ hû
Seherde 'âşık-ı şādıkların efgânı hû yâ hû
Hezārāsā dem-ā-dem 'aşk-ıla nālânı hû yâ hû

II

Şafâ-perdâz olur âyîne tek kısvetli vicdânın
Bu ezkâr-ı celîle cem' eder kalb-i perişânın
Dil-i pür-zahmına merhem sürer bu zıkr-i tâbânın
Firāk u hecr ile mecrûh olan 'uşşâk-ı giryânın¹⁴²⁸
Derûn-ı sînede her derdinin dermânı hû yâ hû

III

Bu hâlvat-hâne-i vahdetde dâ'im başla taḥmîde
Senâ-yı Hâzret-i Hakkâ çalış şevk-ile tezyîde
Vücûduñ mahvını işbât eder zıkr-i pesendide
Yakup pervâneveş cismiñ bu nûr-ı şem'-i tevḥîde
Nişâr-ı cân eden 'âşıqların cânânı hû yâ hû

IV

Bu bir zıkr-i celîdir halka-i vahdetde 'uşşâkıñ
Olup vird-i zebânı zümre-i erbâb-ı eşvâkıñ
Cenâb-ı Hakkâ varmak reh-beridir ehl-i ezvâkıñ

¹⁴²⁷ SA, s. 85; *Dîvân-ı Selâmî (İnceleme-Metin)*, G. 176., s. 474.

¹⁴²⁸ olan: dil-i D.

*Habīb-i 'āşıkānıñ zıkr ü fikri cümle müştākıñ
Göñül gencinde mahfı 'ārifiñ 'irfānı hū yā hū*

V

Bu ezkārı eden ser-halka-i bāb-ı meşihatde
Gider kasvet verir şavfet kulūba defn-i miḥnetde
Çıkar bāb-ı mecāziden kalur dār-ı ḥaḳıḳatde
Olur maḳşūdına reh-ber komaz vādī-i ḥayretde
Selāmī vāşıl-ı Allāh eder insānı hū yā hū

**179. TAḤMİS-İ 'ABDURREZZÂḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ 'İZZET
MONLÂ¹⁴²⁹**

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

I

Nār-ı fūrkatle yanan ḥâtır-ı sūzândır bu
Yanmağa çokdan alışmış dil-i büryândır bu
Kanlu yaşıım ağıdan dīde-i giryândır bu
Gerçi şabr ét diyemem âteş-i hicrândır bu
Var ise şabrıñ eger vaşldan âsândır bu

II

Bāġbān olsa eger bāġ-ı cihāna vāşıl
Edemez bülbül-i şūrīde murādın ḥāşıl
Çekilür ḥār-ı sitem gülşenine el-ḥāşıl
Ḥārını gül gülini ḥār görendir 'ākıl
Zāġ eder bülbülünü başka gülistândır bu¹⁴³⁰

¹⁴²⁹ SA, s. 82; *Hazāna Sürgün Bahār (Keçecizāde İzzet Molla ve Dīvân-ı Bahār-ı Efkâr)*, G. 435., 588.

¹⁴³⁰ Zāġ eder bülbülünü: Çeşm-i 'ibret-nazara D.

III

Her zamān  tmiş-iken c nını c n na fed 
N m-nazarla şefkat eylemedi ger i ba a
D ġd r olsa bile c n-ı cen nım aşl 
Ben uşanmam g z m  n n r  cef dan amm 
Ne kadar olsa cef dan uşanur c ndır bu

IV

D 'im  n vek-i  hım ser-i efl ke ge er
B -hu  r  tse gerek ehl-i sem v t  meger
 ctin b  tmeli  y dil-ber-i fer unde-ma ar
 ar a te's r  der  y meh sa a  tmez mi eşer
H zer  t  h-ı dil-i s ne-i s z ndır bu

V

Dergeh-i H k a tevess l  den ehl-i şafvet
Maz ar-ı ra met-i Ra m n olur elbet elbet
Bulmak isterse  eger evc-i sem da rif'at
Merkez-i d 'ire-i P rde  ur  y ' zzet¹⁴³¹
Bir g n elbette d ner baş na devr ndır bu

180. MU AMMES BER- AZEL-   AR B ¹⁴³²

Mef' l  f 'il t n mef' l  f 'il t n

I

H şk oldu her mez ri' aldı o demde bir şu
Her ma zen-i ris let şer' nle oldu meml 
 y server-i mu'azzam v'ey derde n ş-d r 
 ulmetde idi ' lem hem-reng-i m y-ı Hind 

¹⁴³¹ *P rde: P rde SA.*

¹⁴³² AT, s. 158-159; *Erbilli  m  yusuf Garib  Efendi Divanı ( nceleme-Tenkitli Metin)*, G. 236., 199.

Āfākı tutdı hüsniñ ey “şems ve ’d-duhā”-rū¹⁴³³

II

Ėy yekke-tāz-ı lāhūt refref-süvār-ı dāreyn
Evrenḡ-i ‘arşa ıkıdıñ olduñ sipihre bir ‘ayn
Şeh-bāz-ı evc-i ‘alā maḡrem-serāy-ı mābeyn
Ėy şāh-ı mülk-i dehreyñ fermān-revā-yı kevneyñ
Zī-bend-i “kāb^e kavseyñ” mānend-i tāk-ı ebrū¹⁴³⁴

III

Ervāḡ-ı enbiyāya evvel imāmet étđiñ
Cibrīli Sidre koyduñ bir baş ḡarīme sürdüñ
Bī-keyf ü şavt u şūret envār-ı Ḥaḡḡı gördüñ
Bir göz açınca tırduñ mi ‘rācı ‘arşa kırdüñ
Küstāḡlıḡla urduñ pīş-i Ḥudāya zānū

IV

Bu ‘ıyd-i pūr-cināyet sermest-i cām-ı naḡvet
‘Ālemde çok ma‘aşı icrāya koydı serbest
Taşdıḡ-ı cürm éderken bu beyti söyler elbet
Ėy server-i risālet v’ey maḡzen-i ‘ināyet¹⁴³⁵
Senden umar şefā‘at bu bende-i siyeh-rū

V

Bu ‘aşr içinde sevdım birçok cevān u sāde
Bu ‘ömr-i nāzenīni vėrdım bu yolda bāda
Ta‘dād-ı cürm éderken bu beyt geldi yāda
Ben mücrimim ziyāde sensiñ seḡī ‘atāda

¹⁴³³ Tam şekli “Ve’ş-Şemsi Ve duḡāḡā” olup “Güneşe ve ışığına andolsun” meālindeki Şems sûresi 1. āyetten iktibastır.

¹⁴³⁴ “kāb^e kavseyñ” için bkz.: 343. dipnot.

¹⁴³⁵ AT nüshasında risālet ile ‘ināyet kelimeleri yer deḡiştirilmiştir.

*Her vâdi-i şafâda çok eyledim tekâpû*¹⁴³⁶

VI

Cürmüm egerçî çokdur vardır benim İlâhım
Rûz-ı cezâda âhîr sensiñ benim penâhım
Ėam çekme ey siyeh-rû bu beyti söyler âhım
Cürm ile rû-siyâhım 'işyâna rû-be-râhım
Müstağrak-ı günâhım ey zağm-ı cürme-dârû

VII

Ėâdiş kadîmiñ oldı “kavseyn” kadar qarîbî¹⁴³⁷
Oldı Ėudâya mihmân ya'nî anıñ Ėabîbî
Sensiñ benim şefî'im kırtar bu dil-firîbî
Döndi saña Ėarîbî ey derdiniñ tabîbî
Görme revâ naşîbî ola 'azâb-ı tamu

**181. BU DAĞİ MEĞMED FEVZİ EFENDİNİN NA'T-I ŞERİF-İ
NEBEVİ[Sİ] ÜZERİNE 'ABDURREZZÂK AĖANIÑ TAĞMİSİDİR**¹⁴³⁸

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

I

Şefî'ü'l-müznibîn zıll-ı Cenâb-ı Kibriyâdır bu
Kî kaşr-ı dîne bâb-ı millete muhkem binâdır bu
Yazıldı tāk-ı gerdûna sezâvâr-ı Ėudâdır bu
Dü 'âlem pâdşâhı Ėağ Muğammed Muştafâdır bu
Kemâl-i şevkîla gûş et şu na't-ı pâkini yâ hû

¹⁴³⁶ şafâda: Ėatâda D.

¹⁴³⁷ “kâb” kavseyn” için bkz.: 343. dipnot.

¹⁴³⁸ SA, s. 15-16; [Kureyşî-zâde] El-Hâc Mehmed Fevzî Efendi, *Et-Tevessülâtü'l-Fevziyye fi'n-Nu'ûn 'n-Nebeviyye (TF)*, Yayın Yeri Yok, 1303 (1885/1886), s. 39.

II

Hele devlet-serāy-ı Ümmühānīde hūrūc ʔtdi
Çıkınca ‘arş-ı ‘alāya meger kat‘-ı buruc ʔtdi
Der-i şevket-me‘āb-ı Hāzret-i Hākka vülūc ʔtdi
*Şeb-i Mi‘rāc zemīnden āsmāna çün ‘urūc ʔtdi*¹⁴³⁹
Cemālullāhi rü‘yet eyleyen dost-ı Hudādır bu

III

Cihān bir dem hafī olmaz münevver çeşm-i bīninden
Bilinmişdir bu na‘tın her gelen beyt-i metīninden
Ne hācet bahş ʔdim nūr-ı mübīn-i nāzenīninden
Dü mihr ü māh-ı pertev-bahş olup nūr-ı cebīninden
Cihānıñ her şeb ü rüzın münevver kıldı ol meh-rū

IV

Risālet hem nübüvvetle anı Hāk bilmeyenlerde
Küfürden başka yokdur bir meziyyet dā‘im anlarda
Anıñ şer‘-i şerīfī hırz-ı cāndır ins ü cānlarda
Mübārek nām-ı pāki yād olunduğça lisānlarda
Ṭolar bil yümn ü iḳbāl ü füyüz u nūr ile her sū

V

Dem-ā-dem nām-ı Hākı yād kıl Maḥmūd u Aḥmedle
Bu vechile yazılmış bāb-ı cennetde mü‘eyyedle
Cenāb-ı Hāk seni hem haşr ʔder luṭf-ı mümeḥhedle
Hemīşe kıl tevessül Fevzīyā nām-ı Muḥammedle
Ki ḳalmaz nā-murād andan olanlar bir dem iḥsān cū

---

¹⁴³⁹ ʔtdi: ʔtdüp TF.

**182. BU DAHİ MEHMET FEVZİ EFENDİNİN NA'T-I ŞERİF-İ
NEBEVİ[Sİ] ÜZERİNE 'ABDURREZZAK AĞA'NIN TAHMİSİDİR¹⁴⁴⁰**

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

I

Resul-i Fahr-i 'alemdir emir'ul-mürselindir bu
Der-i ihsanı dā'im hūşe-çin-i 'ābidindir bu
Riyāzı kaşr-ı cennet sāhasında hālidindir bu
Havāşın pīşvāsı bir imāmü'l-mürselindir bu
Huzūr-ı Hazret-i Hakda şefi'ü'l-müznibindir bu

II

Devā-yı şefkati hem derdmendāna işābetdir
Anın luṭfiyla ihsanı mişāl-i tāt-ı rif'atdır
Odur ihyā eden halkı Mesihāya ne hācetdir
Ser-i erbāb-ı imāna cenāhdār-ı himāyetdir
Ki dāreynde hayır-h'āh-ı cemī'ü'l-mü'minindir bu

III

Yazılmış nām u şanı levha-i her bir menāzilde
Mübecceldir mükerrerdir mu'azzez her maḥāfilde
Bu vechile müsecceldir kitāb-ı vahy-ı tenzilde
Muhammed nāmıdır Kur'ānda Ahmeddir hem İncilde
Hakikāt bihterīn-i evvelin ü āherindir bu

IV

Olup Ādemden evvel rūh-ı pāki zīver-i dünyā
Şeb-i mevlūd-ı Kadre fā'ik etmiş Hazret-i Mevlā
Riyāz-ı ravza-i bālāterin-i 'arşdan bālā

¹⁴⁴⁰ SA, s. 16-17; Et-Tevessülātü'l-Fevziyye fi'n-Nu'utı'n-Nebeviyye (TF), s. 39.

Bütün mevcûda sâbıktır vücûd-ı Enveri zîrâ¹⁴⁴¹

'Ademden bâ'is-i hest ü vücûdî 'âlemîndir bu

V

'Umûmuñ iltimâsı cem' olur ol zât-ı enverde

Hezârân teşne-leb reyyân olur hem havz-ı Kevşerde

Riyâsetle şefâ' at andadır dîvân-ı ekberde

Şefî'inîdir ümîd kat' étme Fevzî çünki maşşerde¹⁴⁴²

Maķâm-ı pāk-i Maķmûdda emānu'l-hā'ifîndir bu¹⁴⁴³

YĀ' HARFİ

183. MUĤAMMES BER-ĠAZEL-İ BĀĶĪ EFENDİ¹⁴⁴⁴

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Dā'imā havşala-i dilde tarāvet bāķī

Hāliyā dil-ber-i gül-çehrede şavfet bāķī

Şimdi āheng ü tarab meclis-i 'işret bāķī

Sāķiyā kıalmaz imiş çünki bu şoĥbet bāķī

Mey-i gül-gün içelim bāde-i cennet bāķī

II

Bu gece görmelisiñ sāķi-i semîn sāķı

Toldırır devre vèrir bāde-i pür-eşvāķı

Açdırır şive ile revzene-i ezvāķı

Dem-i vaşl érdi yine kıalmadı ĥasret bāķī

Geldi eyyām-ı şafā oldu maķabbet bāķī¹⁴⁴⁵

¹⁴⁴¹ Bütün: Heme TF.

¹⁴⁴² Şefî'inîdir: Şefî'inden TF.

¹⁴⁴³ hā'ifîndir: ĥāfizîndir SA.

¹⁴⁴⁴ AT, s. 133-135; Bâķi Dîvânı (Tenkitli Basım), G. 525., s. 426.

¹⁴⁴⁵ Bâķi Dîvânı'nda bu beyit yoktur.

III

Dā'imā gözler iken sāki-i hoş elhānı
Dest-i nāz ile vèrince kadeh ü fincānı
Görmedim hālet-i mestīde o 'ālī-şānı
H'ābda almış idim būs-ı leb-i cānānı
Cān dımāğında daħi şimdi o lezzet bākī

IV

Kaysveş bilse idim ehl-i cünün olduğıma
İddi'ā étmez idim 'āşık-ı dūn olduğıma
Kendimi şaymaz idim ehl-i funūn olduğıma
Ağlamazdım bu kadar zār u zebūn olduğıma
Kalsa bir pāre gamıñ çekmege tākāt bākī

V

Menhec-i 'aşk-ı hākīkīde olan buldı necāt
Vādi-i 'aşk-ı mecāzīde yok ümīd-i hayāt
'Āşıkıñ olmasa destinde bir imzālu berāt
Dēme 'āşık aña kim olmaya 'aşkında sebāt
'Āşık oldur ki ola anda maħabbet bākī

VI

Sākiyā vaqt-i şafādır dēme rihlet édelim
Cām-ı gül-gūnı koyup cennete vuşlat édelim
Hūr u ğilmānlar ile şevk ile ülfet édelim
Elde fırsat var iken gel berü 'işret édelim
Kalmadı kalmayacak kimsede fırsat bākī

VII

Kimseye bağlu degil meykede-i pīr-i muĝān
Feyz-yāb olmaĝa h'āhişger olan mey-h'ārān
Dilese 'ātīfetinden n'ola birçok ihsān

Kılmadıñ Bâkiye himmet dedim ey şāh-ı cihān

Dedi kıl olabilürsiñ yine himmet bâkî¹⁴⁴⁶

**184. BU DAHİ [MUHAMMES-İ MÜMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ BĀKĪ
EFENDİ]¹⁴⁴⁷**

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Gitdi 'ahd-i nev-cevānī dil merākı kalmadı

Kubbe-i firūze-fāmıñ iltihākı kalmadı

Ba'd ez ın dil-dār ile cāy-ı mülākı kalmadı

Gitdi kaşr-ı Kayşeriñ tāk u revākı kalmadı¹⁴⁴⁸

Niçe Kistrā geçdi tāk [u] tımıturākı kalmadı

II

Cām-ı rihlet nüş edenler oldu dünyā fāriği

Süfregāh-ı zindegāniden tükendi katığı

Çıkdı baħr-i 'ayşdan erbāb-ı zevkıñ kayığı

Bezm-i keşretten biz eñ evvel götürdük ayığı¹⁴⁴⁹

Meclis-i 'işret tükendi elde sākı kalmadı¹⁴⁵⁰

III

Bir zamān işbu cihān sākīsine meh-rū dedik

Şāğar-ı şahbā-yı rüh-efzāsına dārū dedik

¹⁴⁴⁶ Tahmis edilen gazelin son üç beyti *Bâkî Dîvânı*'nda bulunmamaktadır. Divanda olup da AT nüshasında yer almayan beyitler ise şunlardır:

Beni öldürdi firâkuñ meded ey dōst yitiş

Hele bir pāre dahı tende harāret bâkî

Bâkî ölsün yoluña pādīşehüm sen şağ ol

Baħt pāyende Hudā yār sa'ādet bâkî

¹⁴⁴⁷ AT, s. 167-168; *Bâkî Dîvânı* (Tenkitli Basım), G. 533., s. 431.

¹⁴⁴⁸ *kaşr-ı Kayşeriñ: Kayşer kaşrınıñ D.*

¹⁴⁴⁹ *ayığı: ayağı D.*

¹⁴⁵⁰ *Meclis-i 'işret tükendi elde: Meclis āħir oldu gitdi bāde D.*

Cām-ı rıhlet çün gelince biz aña karşı dèdik
Şevk u zevk ehli çekildi biz daği yā Hū dèdik
Zevkī gitdi 'ālemiñ ehl-i mezākı kalmadı¹⁴⁵¹

IV

Devr édince 'ālem-i hestīde çarh-ı pür-şikāk
Hāli olmaz mefsedetden işbu 'aşr-ı pür-niṭāk
Étmedikçe çarh-ı gerdün bu cihāndan iftirāk
Müttefik yokdur cihānda var ise ehl-i nifāk

Dekka d[ā]nā ehli yok ehl ittifākı kalmadı¹⁴⁵²

V

İhtiyārılık vèrdi iklīm-i vücūda ihtilāl
Kıldı āşār-ı herem ruḥşār-ı hüsni pāymāl
Çāre yokdur eylemek mülk-i fenāya ittishāl
Ġam degil Bākī beķā semtine kılsa irtihāl
Niçe şehirler bu fenā mülkünde bākī kalmadı

185. MUHAMMES BER-ĠAZEL-İ RŪHĪ-İ BAĠDĀDĪ¹⁴⁵³

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

I

Yaratdı kudret-ile Hāzret-i Hāk çarh-ı devrānı
Aşıldı ṭāq-ı gerdün üzre her şeb māh-ı raḥşānı
Ṭulū' étđi bugün burc-ı ḥamelden mihr-i tābānı
Yine tecdīd-i aḥkām eyledi nev-rüz-ı sulṭānī

¹⁴⁵¹ mezākı: firākı AT.

¹⁴⁵² Bu beyit yerine Bākī Dīvānı'nda şu aşağıdaki beyit yer almaktadır:

*Ṭolu urmuş tarlaya döndürdi devrān şöḥbeti
Cām sınımış mey dökilmüş dest-i sākī kalmadı*

¹⁴⁵³ SA, s. 127-128; BaĠdatlı Rūhī Dīvānı (Karşılaştırmalı Metin) II, G. 1039., s. 990-991.

'Uṭārid çekdi nev-rūz ismine tuğrā-yı hākānī

II

Yaratdı dest-i kudretle hemān çarḥ-ı mu'allāyı
Zemīn ü āsmān üzre olan āṣār-ı Mevlāyı
Bu keyfiyyetle ḥalk ətđi görüñ bu zīr ü bālāyı
N'ola nev-rūz-ı sulṭānī musahḥar kılsa dünyāyı
Elinde ḥātem-i mihr oldı çün mühr-i Süleymānī

III

Hevā-yı dil-güşāsı mürdeye rūh-ı revān vèrdi
Bütün yārānına cām-ı şarāb-ı erguvān vèrdi
Nesīm-i cān-fürūzı gülşene reng-i cinān vèrdi
Bahārıñ maḳdemi emvāt-ı bāğa tāze cān vèrdi
Hevānıñ i 'tidālī rūḥ-baḥş ətđi gülistānı

IV

Bütün bu kā'inātı ḥalk eden ol Ḥālik-ı bī-çün
Anıñ āṣār-ı şun'ı 'ālem-i hestīde hep meşḥūn
Bu ḥāletle naşīḥat anlara ḥācet degil bir gün
Çemen sālīklerine feyz-i Ḥaḳḳa mazḥar etmek' çün
Oḳumuş tekyegāh-ı çarḥda bir pīr-i nūrānī¹⁴⁵⁴

V

Gülistān-ı cihān bād-ı ḥazāndan olmadı eymen
Anıñ' çün lāle vü reyḥān u sünbül zambaḳ u süsen
Bu gülzār-ı fenādan 'āḳıbet maḥv oldılar erken
Seḥer taraf-ı çemende lāle vü gül seyrin eylerken
Bu maḳta' oldı nā-gāh ḳalbime ilhām-ı Rabbānī¹⁴⁵⁵

¹⁴⁵⁴ Bu beyitten sonra *Bağdatlı Rūhī Dīvānı*'nda olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:

Bizi şūfī çemen seyrinden eyler men' bilmez kim

Maḥabbet ehli andan ḥāşıl eyler ḥazḳ-ı rūḥānī

¹⁴⁵⁵ *nā-gāh: tā ki D.*

VI

ulak aşma bu gülzâr-ı cihân <bâgvân>ıñ <her> güftügüyına
Meger bād-ı hazânla müttefikdir bakma rüyına
Seher bir vechle hem bakmaz oldu cüstücüyına
Gül ile lâleniñ dil vërme Rûhî reng ü büyına
Felek ol reng ü bû ile bilürsün aldar insânı

186. TAĞMİS-İ ‘ABDURREZZÂK AĖA BER-ĖAZEL-İ RŪĖİ-İ BAĖDÂDİ¹⁴⁵⁶

Mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün

I

Bahâr eyyâmıdır sâkî götür dil-dâr-ı zîbâyı
o görsün çeşm-i şavfetle bahâristân-ı ra‘nâyı
Kimesne görmedi çokdan berü cām-ı muşaffâyı
Şafâ-yı gül getürdi yine devre cām-ı şahbâyı¹⁴⁵⁷
Hevāmñ i ‘tidâli zevka tahrîk êtdi dünyâyı

II

Bugün murğ-ı bülend-pervâz olup gülşende dest-âmûz
Nümâyişler éder ezhâr-ı eşcâr şevk-ile her rûz
Bu hâk-i tîre hergiz görmedi böyle dem-i firûz
Götürdi hâkdan ezhârı nev-rûz-ı cihân-efrûz
Bugünden böyle seyr ét feyz-i mihr-i ‘âlem-ârâyı

III

Bahârıñ vaşfını ger étse de her nâzım-ı yek-tâ
Bu evşâfı éden yokdur meger kî Rûhî-i güyâ

¹⁴⁵⁶ SA, s. 123-124; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) II*, G. 1040., s. 991.

¹⁴⁵⁷ *getürdi*: *götürdi* SA.

Yeşillendi gülistân oldu gerdün nîl-günāsâ
Yeşiller giydi oldu Hızırveş halka hayât-efzâ
Şafâ eyler tutan şimdengerü dāmân-ı şahrâyı

IV

Bahârîñ âb u tâbıyla cihân oldu ter ü taze
Bülend-endâz olan murğ-ı çemen başladı âvâza
Eñ evvel lâleler zerrîn tabaqlar geldi ihzâza
Dahî gülşende âgâz etmedi gül cilve-i nâza
Bir iki gün daha şabr eyle ey dil gör temâşâyı

V

Bahâr eyyâmıdır 'işret bugünlerde ğanîmetdir
Şarâb-ı bezm-i vuşlat neş'e-bahşâ-yı meserretür
Çemende lâleler peymānedâr-ı ehl-i şafvetür
Bahâr oldu güzellendi hevâlar vaqt-i 'işretür
Şarâb iç zâhidâ añma ğam-ı dünyâ vü 'uķbâyı

VI

Bahâr-ı dil-güşâ tevbe-şikendir bâde nûş eyle
Bu 'işret-ĥāneniñ sākīsini aşĥāb-ı hüş eyle
Bu nazmıñla olan erbāb-ı güftarı ĥamûş eyle
Yine bir maṭla'-ı ğarrâ dēmiş vaşfîñda gûş eyle
Getür şevķa bir iki cām-ile Rūĥî-i şeydâyı¹⁴⁵⁸

187. MUĤAMMES BER-ĠAZEL-İ RŪĤÎ-İ BAĠDÂDÎ¹⁴⁵⁹

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

I

¹⁴⁵⁸ Getür: Götür SA.

¹⁴⁵⁹ AT, s. 124-126; Bağdatlı Rūĥî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) II, G. 1105., s. 1032-1033.

Gel ey sākī-i gül-çehre cihān fānī degil bākī
Eliñde cām-ı fırsat var iken erbāb-ı ezvākı
Gözet şām u seher vēr anlara şahbā-yı berrākı
Bırakdı iştıyāk-ı rāh-ı vahdet vecde 'uşşākı
“Edir ka ’s^{en} ve nāvlihā elā yā eyyühā ’s-sākī”¹⁴⁶⁰

II

Hele bir nān içün dūnān ile hep imtizāc etmek
Metā’-ı müste’ār-ı dehre āhır ihticāc etmek
Zahımdār olsa gönlüm aña hergiz bir ‘ilāc etmek
Koyup luṭf-ı ‘amīmiñ gayra ‘arz-ı ihtiyāc etmek
“İlāhī ent^e ḥallākī İlāhī ent^e rezzākī”¹⁴⁶¹

III

Egerçi zīr-i gerdūnı hemān cāy-ı karar etmek
Beķası olmayan gülzār-ı dehre inṭizār etmek
Haṭā ender ḥaṭādır kim anıñla iftiḥār etmek
Ne mümkün devlet-i dūnyā-yı dūna i ’tibār etmek
“‘Arefnā küll^e şeyⁱⁿ hālik illā veccheke ’l-bākī”¹⁴⁶²

IV

Mürekkebdır bütün nev’-i beşer bu çār ‘unşurdan
Kimi āteş mizācında olupdur dilleri rūşen
Kimi āb u hevā vü ḥāk içinde oldı müstaḥsen
Ėdüp her şey’e isti ’dādı deñlü luṭf kılmuşsın
Kimi cennet talebkārı kimi dīdār müştākı

¹⁴⁶⁰ “Ey sākī, kadehini dolaştırıp meclistekilere sun”

¹⁴⁶¹ Allah’ım yaratan sensin, rızık veren sensin.

¹⁴⁶² “Baki olan yüzünden başka her şey yok olacağını biliyoruz”. Tam meālī “Sen Allah ile beraber başka bir ilāha ibadet etme. O’ndan başka hiçbir ilāh yoktur. **O’nun zatından başka her şey yok olacaktır.** Hüküm yalnızca O’nundur ve kesinlikle O’na döndürüleceksiniz.” olan Kur’ân-ı Kerīm Kasas sūresi 88. āyetten kısmî iktibastır.

V

Nevâkışdan biridir şīve-i ebyâtı Rûhîniñ
Sezâdır hırz-ı cān olsun bütün âyâtı Rûhîniñ
Dirildir neş'e-i güftârı her emvâtı Rûhîniñ
Hemîşe vaşf-ı pâkiñle geçer evkâtı Rûhîniñ
N'ola eş'ârınıñ şıyt u şadâsı tutsa âfâkı

188. MUHAMMES BER-ĞAZEL-İ RŪĤĪ-İ BAĞDÂDÎ¹⁴⁶³

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

I

Nuṭfe-i âdem olup rûz-ı ezel mâ vü menî
Ba'd ez in dâ'ire-i devlete hem koyma teni
Câna ḥancer gibidir bâğ-ı riyâset tikenî
Meyl-i cāh étme şakın ey dil-i şūrîde seni
Pây-bend étmesün âlâyiş-i dünyâ-yı denî

II

Var ise sende eger mehri için nakd-i şıdâk
Vêriñiz kendine yoksa çıkarır o da nifâk
Âteş-i fitne ile şevherin eyler ihrâk
Er olan kimse vêrir pîre-zen-i dehri talâk
Êde bu erligi şimdi kanı bir merd kanı

III

Hırka-i zühde bürünmekle içerse 'âbid
'Ayş u 'işret demidir olmaga vardır şâhid
Âferîn rûhuna kim kıldı anı çün câmid

¹⁴⁶³ SA, s. 122; Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) II, G. 1100., s. 1029.

Hasret-i cām-ı şarāb ile ölürse zāhid
Öleni görme sen ey dil gör onu öldüreni

IV

Anıñ etdiklerini etmedi Yahyâya Yahūd
‘Arafāt tağına hem etmedi bir kerre şu‘ūd
Etmedi bāb-ı Şafā-Merve de bir lahza ku‘ūd
*Medfeni olmayacak Ka‘be-i tahkīka ne sūd*¹⁴⁶⁴
*Āb-ı Zemzemle yuyulmuş turalım kim kefeni*¹⁴⁶⁵

V

Dā‘imā kayd-ı belāgatde nutuklar söyler
Vechi var cümle-i eş‘arını etmek ez-ber
N’ola ger mu‘ciz-i ‘İsāya olursa mazhar
*Nutk-ı cān-bahşı ile mürdeler ihyā eyler*¹⁴⁶⁶
Ne şanursun güzelim Rūhi-i şāhib-suhanı

189. MUHAMMES BER-ĞAZEL-İ RŪHÎ-İ BAĞDÂDÎ¹⁴⁶⁷

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

I

Oldı tıfl-ı beşeriñ māyesi bir katre meni
Raḥm-i māderdeki bir nutfe iken cān u teni
İçdiği hūn-ı ciger oldı ğidā-yı bedeni
Meyl-i cāh etme şaḳın ey dil-i şūrīde seni
Pāy-bend etmesün ālāyiş-i dünyā-yı denī

¹⁴⁶⁴ tahkīka: tahkīk D.

¹⁴⁶⁵ yuyulmuş: yunulmuş D.

¹⁴⁶⁶ eyler: ider D.

¹⁴⁶⁷ AT, s. 224 [223]; Bağdatlı Rūhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) II, G. 1100., s. 1029.

II

Dār-ı dünyāya gelen zümre-i erbāb-ı nifāk
Dā'imā çekmededir renc ü ta'ab kahr u meşāk
Gerçi tezvici içün vërse bile naqd-i şidāk
*Er olan kimse vërir pîre-zen-i dehri talāk*¹⁴⁶⁸
*Êde bu erligi şimdi kanı ol merd kanı*¹⁴⁶⁹

III

Zühbine gırralanan işbu cihānda 'ābid
Çeşm-i hod-bîni ile gördi cihānı fāsîd
İçemez haşre kadar bir daği āb-ı bārid
Hasret-i cām-ı şarāb ile ölürse zāhid
Öleni görme sen ey dil gör anı öldüreni

IV

“Şeref-i merd be-cüdest u kerāmet be-sucūd
Her ki in her du ne-bāşed 'ademeş beh zi-vucūd”¹⁴⁷⁰
Hele bu beyti yazınca dèdi bir ehl-i şühūd
Medfeni olmayacak Ka'be-i tahkik ne sūd
Āb-ı zemzemle yunılmış tuğalım kim kefeni

V

Dā'imā gülşen-i eş'arını irvā eyler
Gül-i ezhārı bütün dil-bere i'tā eyler
Kilk-i mu'ciz-raşamı mu'cize icrā eyler
*Nuṭk-ı cān-baḥş ile mürdeler ihyā eyler*¹⁴⁷¹
Ne şanursın güzelim Rūhi-i şāhib-suḥanı

---

¹⁴⁶⁸ dehri: dehre D.

¹⁴⁶⁹ ol: bir D.

¹⁴⁷⁰ Bu beyit İran'nın meşhur şairi olan Sa'di Şirâzi'ye aittir.

¹⁴⁷¹ eyler: ider D.

190. MUHAMMES BER-ĞAZEL-İ RŪHÎ-İ BAĞDÂDÎ
RAHMETÜLLÂHÎ ‘ALÂ ÜSTÂDÎ¹⁴⁷²

Mef’ülü mefâ’lî mefâ’lî fe’ülün

I

Bintü’l-‘inebiñ gelmiş-iken saña nikāhı
Tezvîcine vēr nakd-i sebū cām-ı şurāhı
Bu dehr-i denîde bu kadar kalma nevāhı
*Rāhı koyup elden dēseler okı merāhı*¹⁴⁷³
*Hem okı merāhı hem eliñden kıoma rāhı*¹⁴⁷⁴

II

Hem ‘ālî iken ‘ālem-i hestîde olup pest
Bu gülşen-i ‘işretde gönül olmadı serbest
Ol sāgar-ı gül-günü dañi étmedi der-dest
Zevkı ol éder kim gece gülşende yatup mest
Çeşm-i terini gül yüzüne açsa şabāhı

III

Çün pîr-i muğān vèrmış-iken ‘işrete ruḥṣat
Elde var iken bāde-i şahbā-yı ibāḥat
Ëy h’āce baña eyleme isnād-ı kabāḥat
Göñlüm olalı mest-i mey-i bezm-i maḥabbet
Zevk-ile geçer cümle şabāhı vü revāhı

IV

¹⁴⁷² SA, s. 126-127; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) II*, G. 1035., 988.

¹⁴⁷³ okı: kıoma D.

¹⁴⁷⁴ Bu beyitten sonra *Bağdatlı Rûhî Dîvânı*’nda olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:
Sākî nice göğsin gerüp oturmasın ey dil
Meclisde dizinde göre iner mi şurāhı

Her laḥza éder pīr-i muḡān ile mülākāt
Étdikçe éder aña mübāhāt u mükāfāt
Bu bābda éder mi saña bir kimse mücāzāt
Teklīf-i şarāb étse saña pīr-i ḡarābāt
Redd eyleme Rūḡī suḡan-ı ehl-i şalāḡı

191. MUḡAMMES BER-ĠAZEL-İ RŪḡĬ-İ BAĠDĀDĬ¹⁴⁷⁵

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I
İstiyor rind-i cihān gülşen-i 'işretde seni
Gel ki éy sāḡi-i gül-çehre bezetdir vaṡanı
Şādmān eyle ḡudūmuñla olan cān u teni
Bāḡı bārān yudı pāk eyledi şaḡn-ı çemeni
Geliñiz şaḡn-ı çemende ḡuralım encümeni

II
Geldi hengām-ı herem vaḡtı degildir gideyim
Eli boş yüz ḡarayım bilmem orada n'èdeyim
Hele gitmekden ise evvel emirde diyeyim
'Ayş u 'işret demidir bir nice gün 'ayş édeyim¹⁴⁷⁶
Nice biz bekleyelim kūşe-i künc-i miḡeni

III
Görünüz oldu ber-ā-ber hele bu leyl ü nehār
Étdi ol günde zemīn ḡayli şükūfe izḡār
Lāle vü sünbül ü gül zambaḡ u nesrīn ḡülzār
Giydiler ḡil'at-ı nev-rūzı ser-ā-ser ezhār

¹⁴⁷⁵ SA, s. 125-126; *Baḡdatlı Rūḡī Dīvānı (Karşılaştırmalı Metin) II*, G. 1101., s. 1029-1030.

¹⁴⁷⁶ édeyim: idelüm D.

*Sebzeyi gör ne güzel açdı libās-ı çemeni*¹⁴⁷⁷

IV

Hayli eş'arı olup faşl-ı bahār zarfında
Oldı şarrāf-ı kalem naqd-i suhan şarfında
Otururken şu'arā encümeni şinfında
Görelim tāze bahārıñ ne dèmiş vaşfında
Geliñiz diñleyelim Rûhi-i şāhib-suhanı

192. ĞAZEL-İ DERVİŞ ESRĀR DEDE EFENDİ¹⁴⁷⁸

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

I

Quruldı bezm-i 'işret evvelā pīr-i muğān geldi
Anı ta'ķīb eden bir sāķi-i şīrīn-zebān geldi
Kudūmıyla hemān cām-ı şarāb-ı erguvān geldi
Bu şeb mestāne bezm-i fikre ol rûh-ı revān geldi
Kıyās étđim kî cism-i mürdeye şevķ-ile cān geldi

II

Göñül bir rinddir çokdan berü olmuş talebkārı
Ser-i çengāl-i dām-ı zülfiniñ her dem giriftārı
Dil ü cānım olunca zaķme-i peykān-ı hūn-h'ārı
N'ola cān içre şaķlarsam ĥadeng-i ģamze-i yārı
*Bu tīriñ her biri ol kaşı yaydan armağān geldi*¹⁴⁷⁹

III

Semā'at-ķānesinde devr ederken bu dil-i şeydā

¹⁴⁷⁷ Bu beyitten sonra *Bağdatlı Rûhî Dîvânı*'nda olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:

Nice bir seyr idesin ģayrılar ile nice bir
Hele bir kez gele seyr eyleyelüm biz de seni

¹⁴⁷⁸ SB, s. 32-33; Mehmet Arslan, *Tayyâr-Zâde Atâ Osmanlı Saray Tarihi (Târih-i Enderûn) -V- (TE)*, Kitabevi Yay., İstanbul 2010, s. 473-474.

¹⁴⁷⁹ *yaydan: yādan TE.*

Édersem vechi vardır Mevlevî âyînini icrâ
Beni teşvîk éderse dergehinde Hazret-i Monlâ
*Göñül şad şevk-ile rakşân éderse var yeri ammâ*¹⁴⁸⁰
Bu şeb âğûş-ı hûlyāya o şûh-ı mû-miyân geldi

IV

Egerçî nev-cevân medhinde kî güftârı terk étdiñ
Uşandıñ ‘aşkıdan dâ’im dil-i efkârı terk étdiñ
Der-i mey-hânede her bâde-i ser-şârı terk étdiñ
Görüp bu dūd-ı āhım dāmen-i dil-dārı terk étdiñ
*Rakīb-i bed-likā fehm étdi kî işler yaman geldi*¹⁴⁸¹

V

Beni tenhâ koyup bu ‘âlem-i vahdetde dil-dārım
Bana [imdāda] gelmezse egerçî zāt-ı hûnkārım
Bu haletle hemîşe kalmadı hâtırda efkārım
Nişār étdim o şûh-ı bî-vefāya cümleten varım
Fakať cān naqdi kalmışdı anı da aldı yan geldi

VI

Göñül dil-dār ile hem ülfet ister rûz ile her şeb
Derûn-ı sînede merkûzdur her lahza bu maṭlab
Bunı işbât éder cevî-i semāda görülen kevkeb
Rakīb-i kîne-cūya karşı ey şûh-ı felek-meşreb
Baňa böyle hafîfçe āşnâlık pek girān geldi

VII

Gel ey sākî-i gül-çehre bugün aldanma bu dehre
Neşât hengāmıdır kendiñ düşürme pençe-i kähra
Der-i mey-hânede pîr-i muğāndan almalı behre

¹⁴⁸⁰ éderse: olursa TE.

¹⁴⁸¹ kî: kim TE.

Seniñ şevk-ı kudūmuñla kadehler başladı devre

Meyiñ de 'aks-ı rüyuñla biraz beñzine kan geldi

VIII

Elem çekme gücenme cevrdn ey 'aşık-ı dīdār

Seni mecbūr eden mesrūr eder ol Hāzret-i Settār

Vèrir elbet saña dārū-yı vuşlat ey dil-i bīmār

O şūhuñ nā'il-i āzārı olmuş gālibā Esrār

Der-i dil-dārdan zīrā bugün pek şādmān geldi

**193. MUHAMMES-İ 'ABDURREZZAK AĞA BER-ĞAZEL-İ
NEVRES-İ KADİM¹⁴⁸²**

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Dār-ı dünyāya gelen şanmaki memnūn çıkdı

Dā'imā göñli yanık gözleri pür-hūn çıkdı

Hele bu maṭlab-ı maṭlūbada mağbūn çıkdı

Hattı fikrinde iken 'arız-ı gül-gūn çıkdı

Hāle-i māh kıyās eyler idim gün çıkdı

II

Şevk ile mertebe-i 'aşk u ġarāma érdi

'Ākıbet çehre-i Leylāya bedel cān vèrdi

Darbe-i 'aşkı ile şīşe-i 'aqlıñ kırdı

Vādi-i 'aşka geçenlerde benimle girdi¹⁴⁸³

Qays nāmında bir oğlan o da Mecnūn çıkdı

III

¹⁴⁸² SA, s. 91; Nevres-i Kadīm ve Türkçe Dīvānı (İnceleme, Tenkitli Metin ve Tıpkıbasım / 2. Kısım: Tenkitli Metin ve Dizin), G. 134, s. 292.

¹⁴⁸³ girdi: çıkdı D.

Bezm-i ağıyāra varup dil-ber-i ferhunde-şî'ār
Kalmadı mefküre-i dilde metā'-i efkār
Dil-i fūrkat-zede dil-dārı edince ihtār
Haber aldı gibi encām-ı vişāli dil-i zār
Şād girdi harem-i vuşlata mahzūn çıkdı

IV

Bezm-i Cemşīd-i cihān olsa da 'işretgāhım
Kaşr-ı İskender ü Dārā daḥi menzilgāhım
Olamaz dehr-i denī bā'is-i 'izz ü cāhım
Çıkmadı āḥarī evreng-i gurūr-ı şāhım¹⁴⁸⁴
Ne Hümāyūn ne Felātūn ne Ferīdūn çıkdı

V

Cūy-bār olmadadır dīde-i sâ'il Nevres
Cūşış-i giryeleri bahre mu'ādil Nevres
Yedi deryāya dönüp yok aña sâhil Nevres
Tutdılar çeşme-i tūfāna muḳābil Nevres
Eşk-i çeşmim benim andan daḥi efzūn çıkdı

194. TAḤMİS-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ NEVRES-İ KADİM¹⁴⁸⁵

Fe'ilātūn fe'ilātūn fe'ilātūn fe'ilūn

I

Ruḥ-ı dil-dār gören şanma kî memnūn çıkdı
Dā'imā bağırı yanık gözleri pūr-hūn çıkdı
Cān-fedā etmiş-iken şanma kî maḡbūn çıkdı

¹⁴⁸⁴ gurūr-ı: gurūra D.

¹⁴⁸⁵ SA, s. 149; Nevres-i Kadīm ve Türkçe Dīvānı (İnceleme, Tenkitli Metin ve Tıpkıbasım / 2. Kısım: Tenkitli Metin ve Dizin), G. 134., s. 292.

Haftı fikrinde iken 'arız-ı gül-gün çıktı

Hâle-i mâh kıyâs eyler idim gün çıktı

II

'Âkıbet hayme-i dil-dâra hemân dem êrdi

Şîşe-i 'aklı bütün seng-i sitemle kırdı

Hüsn-i Leylâya bedel 'aql u şu'urun vèrdi

Mekteb-i 'aşka geçenlerde benimle girdi¹⁴⁸⁶

Kays nāmında bir oğlan o da Mecnûn çıktı

III

Kalmadı havşala-i dilde metâ'-ı efkâr

Nice tanzîr olunur bu gâzel-i ma'nîdâr

Bunı derk êtmiş-iken 'âşık-ı ferhunde-şi'âr

Haber aldı gibi encâm-ı vişâli dil-i zâr

Şâd girdi harem-i vuşlata mahzûn çıktı

IV

Yok mıdır kûbbe-i firûzede isnâdgâhım

Ser-i eflâke çıkarsa n'ola dūd-ı âhım

Kalmadı südde-i devletde şerefle câhım

Çıkmadı âharı evreng-i gurûr[a] şâhım

Ne Hümâyûn ne Felâţûn ne Ferîdûn çıktı

V

Şanma her nesne olur 'aşka mûmâşil Nevres

'Aşk-ıla olmalıdır kaç'-ı menâzil Nevres

Cüşiş-i giryelerim koymadı sâhil Nevres

Tutdılar çeşme-i tufâna muķâbil Nevres

Eşk-i çeşmim benim andan dahî efzûn çıktı

¹⁴⁸⁶ Mekteb-i: Vādî-i D. / girdi: çıktı D.

195. TAḤMĪS-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ ŞÂ'İR-İ
KADĪM NEVRES EFENDİ¹⁴⁸⁷

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

I

Dâ'imā teşne olan 'âşık-ı bî-çāre seni
Arıyor şām u seher sen gibi vech-i haseni
Seni bir görmek için şarf ediyor cān u teni
Zîr-i zülfünde nihān etme o çāh-ı zekānı
Bu siyeh-rūza meded eyleme gurbet vaṭanı

II

Var-imiş rûz-ı ezel sende olan tînetde
Kehrübā hāşiyeti olmalıdır âletde
Dâ'imā cezb ediyor cānı dem-i fūrkatde
Hîç temkîn bulamam kârgēh-i 'işmetde
Yoksa sîmābla mı şuladılar bu çemeni

III

Kimse yokdur geçüre vaktini bir kıanda ile
Yandı pervāne daḥi gūşe-i külḥande ile
'Andelîb etdi figān gerçi bu gülşende ile
Gonçeniñ gitdi başı araya bir ḥande ile
Var kıyās eyle bu gülşende dem-ā-dem güleni¹⁴⁸⁸

IV

Kalem itnāb-ı kaşā'ide bulundu her şeb
Böyle bî-hūde müzahref suḥanı vērdi ta'ab

¹⁴⁸⁷ SA, s. 136-137; Nevres-i Kadīm ve Türkçe Dīvānı (İnceleme, Tenkitli Metin ve Tıpkıbasım / 2. Kısım: Tenkitli Metin ve Dizin), G. 141., s. 295-296.

¹⁴⁸⁸ gülşende: 'ālemde D.

Ṭoğrı söz söylemege semt-i sükût oldu sebab
Rāst-gūluḡ beni dem-beste-i ye's eyledi hep
Kerem eyle bilürüm bahtımı söyletme beni

V

N'ola hırşîd ü kamer ola nigāhıñla siyāh
Yakılur āyine-i hüsnüñe ol dem ey şāh
Gerçi ḡan dökmede cellād-şifātdır her gāh
Vêrdiler ḡamze-i hūn-rîz eline tîḡ-i nigāh
Gözleriñ iki ḡana şimdi şerîk êtdi seni¹⁴⁸⁹

VI

Ba'd ez îñ vërme düzen şāne-i zülfüñ diline
Ger düşerse teli āḡyār-ı füsûnkār eline
Şarf êder cādū içün gerçi siḡirbāz yolına
Dil-i divāneyi incitme toḡunma teline
Çözme cānım girih-i kākül-i 'anber-şikeni

VII

İstegi zülfi ile 'arz-ı merām eyleyeyim
Murḡ-ı dil şaydı içün dāne vü dām eyleyeyim
Bu ten-i küşte ile 'arşa kıyām eyleyeyim
Bîm-i dûzaḡla meger ḡātîli rām eyleyeyim
Vêreyim şırtıma maḡşerde bu ḡanlı kefeni¹⁴⁹⁰

VIII

İstiyor cevriñi sultāna beyān êtmeyeyim
Derdimi 'arz-ı Hudāvend-i cihān êtmeyeyim
Sözi göñlümde olan 'aşḡı nihān êtmeyeyim

---

¹⁴⁸⁹ ḡana şimdi: gözüm ḡana D.

¹⁴⁹⁰ Vêreyim: Urayım D.

*Eylemiş terk-i cefā ben de fiğān etmeyeyim*¹⁴⁹¹

*Yoksa sulṭān-ı maḥabbet ne seni kor ne beni*¹⁴⁹²

IX

Āh erbāb-ı ṭabāyī' yine kaldı bī-kes

Yine bu kāfileye vèrdi keder bāng-i ceres

Şi'r ü inşāya heves etdigine her bir kes

Ben daḥi dā'ire-i devlete girdim Nevres

*[Yele lālī yele lālī tenedir nā tenenī]*¹⁴⁹³

196. TAḤMĪS-İ 'ABDURREZZĀK AĞA BER-ĠAZEL-İ BAŞĪRĪ¹⁴⁹⁴

Fā'ilatün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Ol nigārīñ cebhesinde berķ urur nūr-ı celī

Perteviyle kürre-i ḥurşīdi eyler müncelī

Böyle bir bed-ḥū-zenbim ortada devrān edeli

Vaşla ḥā'ildir rakīb olmak ne mümkin nā'ili

Hāk meger def' eyleye mā-beynimizden ḥā'ili

II

Bülbül-i gülşen-serādır gonçe-i verdiñ görüp

Hem gül-i surḥ u sefid ü hem daḥi zerdiñ görüp

Bunları bir bir saña gülşende dil-bendiñ görüp

Bāğda serv ü şanavber ṭūba-i ḳaddiñ görüp

¹⁴⁹¹ *Eylemiş: İtme sen D.*

¹⁴⁹² Bu beyitten sonra Nevres-i Qadīm ve Türkçe Dīvānı'nda olup SA nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:

Düstī oldı sebeb düşmenī-i ḥalka belā

Ḥārdır biçdiği hep bu çemeniñ gül diki

Kesiyorlar dilini şā'ire ḥaṭṭān yerine

Biliyorlar ne güzel ḳadr-i metā'-ı sūḥanı

¹⁴⁹³ SA nüshasında bu mısra yoktur.

¹⁴⁹⁴ SA, s. 162-163; A'mâ Musullu Halil Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 70a.

Birisi dil-dādesi olmuş birisi mā'ili

III

Nokta-i mevhūma şıgmaz ağzına dā'im hemān
Müstehıldir anı vaşf etmek cihānda bir zamān
Vaşf olunmaz bir zamānda eylemek şerh ü beyān
Ol dehānıñ yok vücūdı var ise vardır diyen
Gelsün işbāt-ı vücūd etsün bu kavliñ kâ'ili

IV

Her sürūr u hüzn içinde eyler ol cem'-i sirişk
Akıdır rüy-ı hazîne eylemez kaç'-ı sirişk
'Ālem-i hestide dā'im böyledir vaz'-ı sirişk
Merdüm-i çeşmim şeb-i vaşl edemez men'-i sirişk
Leyletü'l-kadr içre insān redd eder mi sā'ili

V

Her muṭavvel münḥaşırdır şanma cānān vaşfını
Pek mufaşşaldır gel etme bir de ityān vaşfını
Bā'is-i teşvîş olunca eyle pinhān vaşfını
Devr-i zülfünde uzatma zülf-i hūbān vaşfını
Ëy Başîrî terk kıl tatvîl-i mā-lā tã'ili

197. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ BAŞÎRÎ¹⁴⁹⁵

Mef'ülü fā'ilātün mef'ülü fā'ilātün

I

Ol sāki-i cevān-merd dillerdeki merākı
Sildi süpürdi artık kaldırdı hep nifākı

¹⁴⁹⁵ AT, s. 119-120; A'mâ Musullu Halil Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 70a.

Rindāna v rmek  zre destinde Ő   e raķı
Meclisde gelse g rse  s   i-i s m-s   ı
Hadden tec v z  tdi rind n   i tiy   ı

II

El-yevm  uruldu   i ret gel topla Őey     s  bı
Bu s fremizde z r  yokdur sitem keb bı
 alk rdı bir  ade le mest neni    ic bı
* unsa piy lelerle ol tel ve  Őar bı*¹⁴⁹⁶
Kim z kr-i zev  -ba   ı Ő r    der mez   ı

III

Pertev-ni  r olupdur evc-i felekde m  h m
 Ulv  iken ma   m   rmez a  a nig  h m
 cr  m-ı   sm  n  oldu   a d  d-      h m
Demdir ra   b-i d v  yak sa Őeh  b-ı   h m
Olm    yine rac  mi   mesm   um istir   ı

IV

F r  at da  i ra   b tek eyler vi   li ikr  h
 U     dan   zer k l yoksa  eker de bir   h
Y   dırma    nm  n   gel  y fir   -ı bed-      h
Bir kerre ol da n -g  h    limden olsun  g  h
Y  Rab fir   a  ekdir ben  ekdigim fir   ı

V

Her n    m-ı     mi    lsa  bile z   r i
Silk-i su   ra  ekmez bu nazm-ı dil-pe   r i
Gelmez lis  na z r  e    r    n  naz  r i
 ehri p r  tdi Ő   r   Vehb  gibi Ba   r 

---

¹⁴⁹⁶ piy lelerle: piy le ile D.

Āgāh olurdı Rāğıb Yahyâ kalaydı bâkî

**198. BU DAĞI MERHÛM ŞEYH SELÂMÎ EFENDİNİN NA'T-I
ŞERÎF-İ NEBEVÎ[Sİ] ÜZERİNE 'ABDURREZZÂK AĞA TARAFINDAN
TAHMÎS EDİLMİŞDİR¹⁴⁹⁷**

Mef'ûlû fâ'ilâtü mefâ'ilû fâ'ilün

I

Dâ'im tevâli eden bu devrân tükenmedi*
Bād-ı hâzāna karşı gülistân tükenmedi
Giryân var iken çehre-i hândân tükenmedi*
'Ömrüm tükendi *sehv ile 'işyân tükenmedi*
Ṭûl-i emelle ğaflet ü nisyân tükenmedi

II

Hemîşe şaykal-i dildir 'ibâdet-i ma'bûd
Çıkar o gird-âb-ı ğafletden o çirk-âlûd
Temevvüc êtdiği dem bihâr-ı 'aşk-ı Vedûd
Deryâ-yı ma'siyetde gezüp keşti-i vücûd
Bād-ı hevâ-yı nefse limân tükenmedi

III

Vaz gelmiyor göñül ruh-ı cānāneden yine
Şûrb-i müdām u bāde vü peymāneden yine
Havf etmiyor Hâzret-i Hâk sübhāneden yine
Çekdikçe dil ayak [der-i] mey-hāneden yine
Cām elde mîsl-i sübhā-i mercān tükenmedi

¹⁴⁹⁷ SA, s. 12-13; *Dîvân-ı Selâmî (İnceleme-Metin)*, G. 219., 519.

IV

Hürmetle tutsa cām-ı şarābı el üzre Key
Bî-hüdedir zemzeme-i çeng ü rübāb u ney
Alma ele rāh-ı hārābātı hem eyle tay
Düşmez elimden āb-ı vuzū 'veş sebū-yı mey
*Hem çün namāz-ı şūfī bu tuğyān tükenmedi*¹⁴⁹⁸

V

Bir kimseye bakamaz bu çarh-ı sifle-nevāz
Gel et bu tārem-i dehşet-serāydan pervāz
Seni hāqıqate vāşıl eder tarık-ı mecāz
Biñ tevbe ile dergeh-i Mevlāya et niyāz
Hāşā Selāmi rahmet-i Rahmān tükenmedi

199. MUHAMMES BER-ĞAZEL-İ ĞARİBİ¹⁴⁹⁹

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Şevk-ile na'tın eden Hāzret-i Ümmī lakabı
Çıkarır havşala-i dilde olan her ta'abı
Yardım et hāme-i çālākine ey fikr-i ğabī
Bir de gelsün kalemiñ cünbiş-i güftāra lebi
Nağş ede şafha-i evrāka biraz na't-ı Nebī

II

Şeref-i zātına halk oldu vücūd-ı Ādem
Görmedi necl-i necilinde anıñ tek a'zam

¹⁴⁹⁸ Hem çün: Hem-cū D.

¹⁴⁹⁹ AT, s. 240 [239]-241 [240]; Erbilli Âmâ yusuf Garibî Efendi Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin), G. 267., s. 218.

Hâ odur kişver-i “levlāk”e vezīr-i a‘zam¹⁵⁰⁰

Kî odur bā’iṣ-i icād-ı nuḳūṣ-ı ‘ālem

Muttaşıl nūr-ı İlâhiyyedir aşl u nesebi

III

Menba‘-i nūr-ı hüdā maẖhar-ı sırr-ı Şamedî

Andadır ma‘rifetiñ neş‘e-i nūr-ı Ahadî

Serv-i ref‘ār-ı cinān rûz-ı kıyāmetde ẓadî

H‘āce-i fenn-i ‘ulūm-ı ezelî vü ebedî

‘Aql-ı küll andan eder kesb-i kemāl ü edebî¹⁵⁰¹

IV

Olmasaydıñ olamazdı hele ‘ālemde vücūd

Ẓāt-ı ‘ālî-şiyemiñ oldı mücellā-yı şühūd

Oldı evreng-i risāletde vücūduñ mes‘ūd

Şevk-ı mihridir seniñ vāsıta-i būd u nebūd¹⁵⁰²

Ẓāt-ı pākiñdir olup hilḳat-i eşyā sebebi¹⁵⁰³

V

Ḥamdulillāh kî ziyālandı bütün ḥāk-i vaṭan

Çıkdı zulmet-zede göñlünde olan derd ü miḥen

Nāgehān nūr-ı şafā-baḥş-ıñ ile ḥurrem ü şen

Zulmet-i küfr ü ḍalāletle cihān ẓalmış iken

Pertev-i ḥāver-i imān ile rûz etti şebi

VI

Nāzımıñ medḥ-i şenāsında olan ḥüsn-i edā

Anı vaşf eyler iken söyledi her şubḥ u mesā

¹⁵⁰⁰ “levlāk” için bkz.: 329. dipnot.

¹⁵⁰¹ eder: ideb D. / kemāl ü: kemāl-i D.

¹⁵⁰² seniñ: anıñ D.

¹⁵⁰³ pākiñdir olup: pākidir olan D.

Hâk-i pâyiñ gözedir tırmuş iken arz u semâ
Habbeẓā ma'ni-i şeh-beyt-i risālet ki Hudā
Eylemiş zātını dīvān-ı rüsül müntaḥabı¹⁵⁰⁴

VII

Na'tıñı étmiş olan ḥaste-'amīden geçme
Nāẓıma pey-rev olan beste-demīden geçme
Ben gibi mücrim olan pür-sitemīden geçme
Bu günehkār u siyeh-rū 'Acemīden geçme
Ey leb-i nāṭıka-perdāz-ı lisān-ı 'Arabī

VIII

Kerem ét nār-ı cehennemden anı men' eyle
Berg-i cism ü bedeni luṭfuñ ile nez' eyle
Ḥavz-ı Kevşer şuyunuñ şuffasına vaz' eyle
Şerbet-i la'l-i şifā-baḥşıñ ile ref' eyle
Cürm ü 'işyān ile cismimde olan tāb u tebi¹⁵⁰⁵

IX

Hele güftārını na'tıñla édince maḥtūm
Hele dīvān-ı şefā'atde egerçì meczūm
Şā'iriñ cā'izesi işte olupdur ma'lūm
Koyma maḥşerde Ġarībī-i zarīri maḥrūm
Senden ey baḥr-i şefā'at budur ancak talebi

200. TAḤMĪS-İ 'ABDURREZZĀK AĠA BER-MÜNĀCĀT-I LEYLĀ ḤANIM¹⁵⁰⁶

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

¹⁵⁰⁴ dīvān-ı: eyvān-ı AT.

¹⁵⁰⁵ Cürm ü: Cürm-i D.

¹⁵⁰⁶ AT, s. 111-112; Leylâ Hanım Divanı, G. 121., s. 312-313.

I

Dil hastalanup cürm-ile hemvâre İlâhî
Tedbîr-i 'ilâc eyle bu bî-çâre İlâhî
Yüz tutdı bugün dergeh-i Ğaffâra İlâhî
Rahm eyle bu dil-ḥaste-i nâ-çâra İlâhî
Zahm-ı dilime senden olur çâre İlâhî

II

Bu dâr-ı küdüretle olan farṭ-ı günâhım
Kırş-ı kameri hâleledi düde-i âhım
Mücrim olana çâre eden sensin İlâhim
Bir mücrim ü 'âşî kuluñum rûy-ı siyâhım
'Afviñla nazâr kıl bu günehkâra İlâhî

III

Çok cürm ü kuşûrum var iken dâr-ı fenâda
Bu cân u benim kaldı bütün zîr-i ḥaṭâda
Ol cürm-ile kaldım hele bu köhne serâda
Bakma yüzimiñ karasına rûz-ı cezâda
Bağışla beni Aḥmed-i Muḥtâra İlâhî

IV

Ëy müznib olan kimselere Râḥim ü Ğâfir
Çirk-âb-ı ma'âşîde koma anları âḥir
Bir kaṭre yem-i luṭfuñ ile kılmalı ṭâhir
Ol günde bırakma kerem ét ḥâ'ib [ü] ḥâsir
'İşyânım ile eyleme âvâre İlâhî

V

Defter açılurken beni hem bî-başar étme
Vidânımı üftâde-i ka'r-ı sefer étme
Bâzâr-ı kıyâmetde beni pür-keder étme

Nefsim hevâsıyla beni sen der-be-der étme

'Aşkınıda eşer vēr bu dil-i zāra İlâhî¹⁵⁰⁷

VI

Ol taht-ı serâ-perde vü hem tâc ile efser

Cânından uşandırmış iken söyledi dâver

Yok meclis-i şâhîde beni kırtaracak er

Al benligimi kayd-ı sivâdan beni kırtar

Tā vâşıl olam rû'yet-i dîdâra İlâhî

VII

Bu nefis-i pür-emmâreye her lahza 'ikâb ét

Bêl bağladığım kaşr-ı cihândârı harâb ét

Dîvân-ı tecellâda baña ref'-i niķâb ét

Leylâ kuluñı âteş-i 'âşkınıla kebâb ét

Dûzahda koyup yakma anı nâra İlâhî

201. TAĤMÎS-İ 'ABDURREZZÂĤ AĞA BER-ĖAZEL-İ FAĤRÎ-ZÂDE ES'AD EFENDİ¹⁵⁰⁸

Mef'ûlû mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün

I

Maĥv oldu ĥazân gülşen-i vuşlat yeñilendi

Evrâķ-ı gülistân-ı maĥabbet yeñilendi

Hem ravza-i rûyundaki nûzhet yeñilendi

Ĥaķ geldi ruĥ-ı yâra leķâfet yeñilendi

¹⁵⁰⁷ 'Aşkınıda: 'Aşkından D.

¹⁵⁰⁸ SA, s. 97-98; başlıkta [Kerküklü] Nâ'ib-zâde Es'ad Efendi olarak takdim edilen gazel aslında Bağdatlı Fahrî-zâde Es'ad'a aittir; Fahrî-zâde Es'ad, *Dîvân-ı Es'ad-ı Bağdadî (D1)*, Millet Yazma Eser Kütüphanesi AEMNZ 24, vr. 65a; Mehmet Said Arbatlı, *Bağdatlı Es'ad, Hayatı, Sanatı ve Divanının Tenkitli Metni (D2)*, (Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat 2002, G. 285., s. 223-224.

Gülzâr-ı cemâliñde nezâret yeñilendi

II

Ol nüsha-i dîdârına baķ oldu muḥaṣṣâ
Tefsîr-i cemâliñde yazar şâ'ir-i yek-tâ
Taṣvîrini hergiz göremez dîde-i dünyâ
Ḥaṭṭ ile olup çâşni-i la'li dü bâlâ
Ḥüsn oldu füzûn ân u melâḥat yeñilendi

III

Ḥaṭṭ ile ruḥuñ birbirine lâzım u melzûm
Tiryâķ-ı ruḥuñ istediğiçün dil-i mesmûm
Bağlu ise elbet açılır şîşe-i mektûm
*Güyâ ki olup cām-ı lebi müşk ile maḥtûm*¹⁵⁰⁹
*Peymāne-i la'liñdeki ḥālet yeñilendi*¹⁵¹⁰

IV

Sencîde-i mîzân-ı leṭāfetde kemâliñ
Her keffesine vaż' edilüpdür ḥaṭṭ u ḥālîñ
Tevzîn edilüp añlaşılan naķd-i cemâliñ
Bâzârını germ eyledi kâlâ-yı vişâliñ
*Dād u sited-i 'işvede kıymet yeñilendi*¹⁵¹¹

V

Halk êtdi anı ḥüsn ile ol Ḥazret-i Şanî'
İnzâr-ı 'umûmîde olup rağbeti şāyi'
Maḳşûdum olan maṭlabıma oldu ki kâni'
Cānān ile ünsiyyete hîç kalmadı māni'
Esbāb-ı vefā māye-i ülfet yeñilendi

¹⁵⁰⁹ *müşk*: *misk* D1; D2.

¹⁵¹⁰ *la'liñdeki*: *la'lindeki* D1; D2.

¹⁵¹¹ *sited-i* : *sited ü* SA.

VI

Metn-i ruḥuna taḥşiyedir ol ḥaṭ-ı reyḥān
Ḥüsn ile olup zīnet-i ruḥsārı düçendān
Oldıkça olup rûy-ı dil-ārāya nigehbān
Ḥaṭ şafḥa-i ḥüsne ser-i mû vèrmedi nokşān
Ḥurşīd-i 'izārında şabāḥat yeñilendi

VII

Murğ-ı dilimiz kondı meger şīşe-i şevka
Ta'lim-i suḥan etmek için başladı meşka
Timşālini gördükçe dönüp başla[d]ı nuṭka
Oldı per-i pervāz-ı behā tūṭī-i 'aşka
Ol āyīne-ruḥsārda şafvet yeñilendi

VIII

Eyler dil-i sevdā-zedemi luṭf ile tebyīz
Dā'im ederim nüshā-i endāmını taḫrīz
Her vechle ben etmedigimden aña ta'rīz
İbrāz edecek ruḥsata müş'ir ḥaṭ-ı tefvīz
Es'ad lebini öpmege ruḥşat yeñilendi

202. TARIK-İ KADIRI /GAZEL-İ SÜLEYMÂN RÂCİ ERBİLLİ¹⁵¹²

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Her tarikatde ḥaḳīkatdir tarīk-ı Kādirī
Her şerī'atde 'ibādetdir tarīk-ı Kādirī
Tercemān-ı ehl-i vaḥdetdir tarīk-ı Kādirī
Mazhar-ı feyz-i sa'ādetdir tarīk-ı Kādirī

---

¹⁵¹² SB, s. 29-28, 35.

Maḥzen-i genc-i kerāmetdir ʔarīḳ-ı Ḳādirī

II

Dā'imā raġbet vèrir menşüb olan nāşiblere
Reh-nümādır gece gündüz fırḳa-i nā'iblere
Rūḥ-baḥşādır hemīşe ḳāleb-i tā'iblere
Rif'at-i dünyā vü 'uḳbā isteyen ʔāliblere
Manşib u cāh ile rif'atdır ʔarīḳ-ı Ḳādirī

III

Ëy dil-i şūrīde terk èt her ḳabāḥat şīvesiñ
Görmesün yā Rab kimesne bir cināyet şīvesiñ
Gece gündüz ister iseñ çün şalāḥat şīvesiñ
Dāḥil ol bu ḥānedāne bul selāmet şīvesiñ
Bā'is-i emn ü emānetdir ʔarīḳ-ı Ḳādirī

IV

Bu ʔarīḳıñ zıkr ü fikrinde olan bu zemzeme
Āb-ı verddir gülşen-i vicdān-ı nev'-i ādeme
Vāḳıf olmak üzere dā'im böyle sırr-ı a'zama
Būy-ı rāḥat neşr olunmuşdur dımāġ-ı 'āleme
Bir gül-i bāġ-ı ḥaḳīḳatdır ʔarīḳ-ı Ḳādirī

V

Bu ʔarīḳa dāḥil olan 'āḳıbet olur sa'id
Ger vefāt ètse bile 'uḳbāda mānend-i şehīd
Dār-ı dünyāda hemīşe 'ömrüñ oldıḳça mezīd
Zerrece ètme tecāvüz ihtirāz èt èy mürīd
Ma'den-i kān-ı şerī'atdır ʔarīḳ-ı Ḳādirī

VI

Bu ʔarīḳi Ḥaydar-ı Kerrār èdüpdür intiḥāb

Bu  ar kat  zre d 'im devr  der bu n h kıb b
K lbe  ikmet s like d 'im v rir hem feyz   t b
D  il olan bu  ar ka l b dd olur feyz-y b
T bi '-i   h-ı vel yetdir  ar k-ı K dir 

VII

Alır ise  r tbe-i rif'atde d 'im irtik 
 alk -i zikrinde d 'im k meti  olsun d -t 
Bu  ar k-ı n zeninde  evk-ile  ub  u mes 
M r id-i k millerine eyle R c  iltic 
Menba '-ı k n-ı vel yetdir  ar k-ı K dir 

VIII

D r-ı d ny  ger i olmu dur ma all-i f ci'a
M lk-i 'u b y  hem  e v rme dest-i b yi'a
Bu  ar kdan almak  zre ger i n r-ı l mi'a
' kil olan d  il olur ' mri varmaz   yi'a
Ni e g n  almı sa f rsatdır  ar k-ı K dir 

IX

' k bet olur hem n r z-ı kıy metde ref k
Hem-civ r olur sa a   m u se er z t-ı  ad k
Bu  ar k-ı n zeninde d di bir ehl-i  ef k
 a r olur z r-i liv sında m r d n-ı  ar k
  hib-i erb b-ı  ayret r  ar k-ı K dir 

X

 rtif '  tse sez dır fir a-i  alb-i sel m
 alk -i zikrinde d 'im ger olursa hem mu  m
' k bet olsa be-c dır d  il-i D r 'n-Na' m
G sterir s liklere her dem  ar k-ı m stak m
H di-i feyz-i hid yet r  ar k-ı K dir 

XI

Bu ʔarīķıñ zıkr ü fikri bir faẓīletdir size
Gece gündüz bā' ıṣ-ı feyẓ-i sa'ādetdir size
Rūz-ı maḥşerde egerçì bir şehādetdir size
Ey gürūh-ı Kādirī bu bir beşāretdir size
Şāfi'-i rūz-ı kıyāmetdir ʔarīķ-ı Kādirī

203. YĀ ĞAVŞ-I GEYLĀNĪ¹⁵¹³

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

I

Benim her ma'şiyetde nāmver yā Ğavş-ı Geylānī
Kuşūrum 'add olunmaz muḥtaşar yā Ğavş-ı Geylānī
Cihānda olmuşum pīrāna ser yā Ğavş-ı Geylānī
Ġarīb ü bī-kesim hem der-be-der yā Ğavş-ı Geylānī
Tazarru'dur işim şeb tā seher yā Ğavş-ı Geylānī

II

Hemīşe nāmıñı tezkār eden Ma'būdına erdi
Seni inkār edenler soḥbet-i merdūdına erdi
Saña maḥşüb olanlar ravza-i mes'ūdına erdi
Hulūş ile seni zıkr eyleyen maḥşūdına erdi
N'ola feyziñden olsam behrever yā Ğavş-ı Geylānī

III

Serimden sāye-i elṭāfıñı bir laḥza ref' étme
Binā-yı 'ayşı dā'im tīşe-i qahr ile kal' étme
Kapuñda bende-i dīrīneyim işfākı men' étme
Niyāzım bu kuluñdan rūz-ı restāḥız kat' étme

---

¹⁵¹³ SB, s. 28-29.

Kemāl-i himmet-i hüsn-i nazār yā Ğavs-ı Geylānī

IV

Göründi işbu ‘ālem pertev-i mir’āt-ı çeşmiñde
Bu mekteb-ḥāne-i hestī olup āsār-ı ‘ilmiñde
‘Umūmen müstefid oldı cihān envār-ı cismiñde
‘Aceb ehl-i taşarrufsuñ cihān hep zīr-i ḥükmüñde
Kî sensiñ pādşāh-ı baḥr u ber yā Ğavs-ı Geylānī

V

Maḳām-ı ‘ālīñiz dā’im olup bir ravza-i me’men
Bu gülzār-ı reşādetdir olup sālıklere mesken
Aña muḥtācdır ins ü perī bi’l-cümle merd ü zen
Şefā’at ma’deni cūd ü seḥā ser-çeşmesi senseñ
Kamu a’mālara nūr-ı başar yā Ğavs-ı Geylānī

VI

Bugün dest-i felek ser-levḥa-i iḳbālîmi silmiş
Baña cevır ü sitem şām u seḥer her vechile ètmiş
Bu eṭvārı gerekdir kuvve-i ḳudsiyye ger bilmiş
Daḥīlim dest-gīr ol kim binā-yı tālî’im ḳılmış
Zamāne gerdiş-i zīr ü zeber yā Ğavs-ı Geylānī

VII

Bahār eyyāmıdır ‘işret bugünlerde ‘ibādetdir
Çemende lāleler peymānedār-ı bezm-i ‘işret
Bu beyti söyleyen bir şārib-i şāhib-ḳalāletdir
Bozulmuşdur ser-ā-ser nüṣḥa-i ‘ālem ne ḥāletdir
Budur ḥavfım ola yevmü’l-beter yā Ğavs-ı Geylānī

VIII

Biḥamdillāh du‘āmız kārgerdir èy dil-i şeydā

Ümîdim var münâcâtım ola her vechile icrâ
‘Înâyet eyler âhîr Hâzret-i Mevlâ-yı bî-hem-tâ
Meded âhîr nefes imânımı hıfz eylesün Mevlâ
O şeytânîñ şerinden bî-zarar yâ Gavs-ı Geylânî

IX

Egerçi ihtiyâr olmuş o sinn ü sâline rahmêt
Dem-i maşşerde âhîr vezn olan a‘mâline rahmêt
Baş egmiş[dir bu dervîş] dergeh-i âmâline rahmêt
Faķîr-i dergehiñdir Râcî ol gün hâline rahmêt
Kuruldıķda hisâb-ı hayr u şer yâ Gavs-ı Geylânî

X

Êdüp bu nefs-i emmâre dil-i nâ-şâdımı bed-nâm
Esîr-i gam giriftâr-ı sitemle eylemiş ilzâm
Rehâ-yâb olmak üzere dâ‘im eyler ‘arz-ı istirhâm
Baňa bu nefs-i rehzen her taraıdan eylemiş iķdâm
Mu‘în ol bulmasun tâ kî zafer yâ Gavs-ı Geylânî

**204. MEKTÜBÎ-İ VİLÂYET SA‘ÂDETLÜ HÂSAN TEVFİK BEG
EFENDİNİN MÜŞUL ĖAZETESİNDE GÖRÜLEN ZİRDEKİ
NA‘TİYESİNE ‘ABDURREZZÂĞ AĞA TARAFINDAN MUŞANNA‘
TAHMİSİDİR¹⁵¹⁴**

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

I

Devr êder evc-i risâletde bu çarhıñ çenberi
Çenber-i dolâb-ı ‘aşrıñ oldı dâ‘im mihver-i
Mihver-i kuttbeyn-i ‘âlem Hâzret-i Peyğamberi

¹⁵¹⁴ AT, s. 176-178.

*Nîmnigāh lutf éderse gāh hūbān serveri
Server-i hūbān olur dergāh-ı hüsni kemteri*

II

*Kemterin bir bendedir dergāh-ı hüsnünde ümem
Her ümemdir devletinde oldılar şāhib-‘alem
‘İlm ü irfānın bilinmez dü zebān olsa kalem
Kemter-i bāb-ı serāy-ı dād u eltāf lā-cerem
Lā-cerem bir āsmān-ı ‘aşkıñ oldur hāveri*

III

*Hāverin nūrı hemīşe hüsnünün zerrātıdır
Zerrece hüsnün şu‘ā‘ı ‘ālemin mir’ātıdır
Her şuver mir’āt-ı ‘ālemde Hakkın işbātıdır
Hāver-i eflāk-i sevdā vü maḥabbet zātıdır
Zātıdır icrām-ı ‘ulviniñ hemīşe bihteri*

IV

*Bihter-i mi‘mār-ı şer‘in bād-i şun‘-ı esās
Bu esās-ı kâ’inatın mazharıdır cümle nās
Nās ile cinn ü melek hep andan étmiş istinās
Bihterān-ı mehveşān andan éderler iktibās
İktibās-ı nūr éder rüy-ı semānıñ aḥteri*

V

*Aḥter-i hüsnün hemīşe reh-nümā-yı ‘ārifān
‘Ārifān u ‘āşıkandır ḥalka-bend-i sālīkān
Sālīkān-ı rāh-ı Hakkı eylemiş pertev-feşān
Aḥter-i burc-ı melāḥat necm-i evc-i hüsn ü ān
Hüsn ü ān u lutfunuñ esbābı oldu mazharı*

VI

Mazhar-ı ehl-i ma'ārif merkez-i 'ālemde rekz
Rekz olundı kenz-i maḥfīde bütün erbāb-ı fevz
Ehl-i fevziñ ḥalkı da işbāt-ı Ḥaḥḥa oldı remz
Mazhar-ı esrār olanlar 'ārifān-ı "küntü kenz"¹⁵¹⁵
"Küntü kenz" esrārınıñ erbāb-ı ḥikmet maşdarı

VII

Maşdar-ı nūrı hüviyyet şekl-i vaḥdet gösterir
Gösterir derc-i dehānıñ başka heybet gösterir
Gösterir i' cāz-ı nuṭkuñ şīt ü şöhret gösterir
Maşdar-ı "ilm-i ledün"dür ders-i ḥikmet gösterir¹⁵¹⁶
Gösterir mir'āt-ı 'aşkıñ kūy-ı 'aşkıñ reh-beri

VIII

Reh-berim yokdur benim naḥş-ı kademdir reh-nümā
Reh-nümā-yı 'āşıkāndır rişte-i zülf-i dü-tā
Rişte-i zülf-i dü-tāya her kim eyler ilticā
Reh-ber-i kūy-ı vişāldır būy-ı zülf-i dil-rübā
Dil-rübālar "aḥsenⁱ taḥvīm"iñ oldı cevheri¹⁵¹⁷

IX

Cevher-i esrār-ı ḥikmet isteyen bir tācdār
Dār u varın cism ü cānıñ eylemişdir tārmār
Mār-ı nefsi öldürenler vāşılı kutb-ı medār

¹⁵¹⁵ **Kün^{tü} kenz^{en}** maḥfiyy^{en} feḥalaktü'l-ḥalk^a li-ya'rifūnī: “Ben bir gizli hazineydim, görülmek, bilinmek istedim, bu yüzden âlemi yarattım” anlamındaki sahih olmayan hadisten anılan bir sözdür. (Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, s. 91.)

¹⁵¹⁶ *İlm-i ledün*: “Allāh'ın sırlarına ait mânevî bilgi, gayb ilmi”. “Derken kullarımızdan bir kul buldular ki, biz ona katımızdan bir rahmet vermiş, kendisine **tarafımızdan bir ilim** öğretmiştik.” mealindeki Kur'ân-ı Kerim'in Kehf sûresi 65. âyete işarettir.

¹⁵¹⁷ Aḥsenⁱ taḥvīm: “en güzel bir biçimde”. Tamamının meâli “Biz, gerçekten insanı **en güzel bir biçimde** yarattık” olan Kur'ân-ı Kerim Tîn sûresi 4. âyetten kısmî iktibastır.

Cevheri ol “’alleme’l-esmā”nuñ ey Tevfîk-ı zār¹⁵¹⁸

Zār u feryād étme olduñ şāh-ı hūbān çākeri

---

¹⁵¹⁸ *’Alleme’l-esmā*: “isimlerini öğretti”. Tam şekli “Ve **’allem**^e Ādeme’l-**esmā**^e kullehā summ^e ‘araḍahum ‘ale’l-melāi’ketⁱ feḳāl^e enbi’ūnī bi-asmāⁱ hā’ulāⁱ in küntüm sādīḳīn” olup “Allāh, Ādem’e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklerle göstererek, ‘Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin’ dedi.” meâlindeki Kur’ân-ı Kerîm Bakara sûresi 31. âyetten kısmî ve farklılaştırılmış iktibastır.

ꞐİT'A TAḤMİSLERİ

1. MUḤAMMES BER-ꞐİT'A-İ 'İZZET MONLĀ¹⁵¹⁹

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Kerbelā vaḳ'asına bādi olan ümm-i fesād
Mazhar-ı la'net-i Ḥaḳ oldu ilâ-yevm-i tünād
'Afvı nâ-kābil iken ya'ni o ḥün-rîz-nihād
Korḳarım yād olup mel'anet-i İbnî Ziyād
Ëtdirir Mālike dūzaḥda Yezîdi āzād

II

Anları Gebr ü Nasārā çıkarup deyrinden
Atılup lâşeleri medfen olan yerinden
'İzzet aḥvâllerini şormuş iken pîrinden
Niçe şöhretleri eşna'sa biri birinden
Küfr ü 'udvānları da biri birinden müzdād

III

Kerbelā şāhına kaşd eyleyen efrād-ı ḳabîḥ
Mürde oldukça atar anları her ḥāk-i zarîḥ
Şordum eṭvār-ı ḥabîşin dēdi bir zāt-ı faşîḥ
Birisi kāfir-i muṭlak birisi Gebr-i şarîḥ
Birisi zulm-i mücessem biri maḥz-ı bî-dād

IV

Böyle bir bâḡiyeniñ meskenini Rabb-ı Ḳadîr

¹⁵¹⁹ AT, s. 148-149; *Hazâna Sürgün Bahâr (Keşecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkâr)*, Kıt. 18., s. 710.

Dā'imā eyleyecek vādi-i fī'n-nār-ı “sa'ir”¹⁵²⁰

Kime beñzer dēr iken söyledi bir zāt-ı ḥabīr

Biri Fir'avna mümāsil biri Bū Cehle nazīr

Biri Nemrūda mu'ādil biri şibh-i Şeddād

V

Böyle bir cāniyeler ḥāne-i dūzaḥda meger

Görülen kan irini ehl-i şakāvetle iḥer

Her biri baş egerek içmededir ḥūn-ı ciger

Biri biri ile tā maḥşere dek paylaşılar

*La'netüllāh' aleyhīm ve 'alā İbn' Ziyād*¹⁵²¹

2. TAḤMĪS-İ 'ABDURREZZĀK AĞA BER-KİT'A-İ NĀBĪ EFENDİ¹⁵²²

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

I

Cānımdan uşandırdı beni āteş-i hicrān

Gözyaşına ğark ētdi beni dīde-i giryān

Bu ḥālet-i buḥrānda iken bu dil-i sūzān

Eyyām-ı zemistānda beni gerdiş-i devrān

Bir ḥāne-i vīrān-şudeye eyledi mihmān

II

Ol ḥāne ne ḥān kī olup medḥali ber-bād

Her şām u seḥer çekmedeyim şayḥa vü feryād

Dest-i sitem-i dehrden artık ēderim dād

Mānend-i kafes raḥneleri ḥāric-i ta'dād

¹⁵²⁰ Sa'ir: “Çılgın ateş”. Tamamının meālī “İşte böylece günahlarını itiraf ederler. Artık alevli ateştekiler Allah'ın rahmetinden uzak olsun!” olan Mülk sûresi 11. Âyetten kısmî iktibastır.

¹⁵²¹ “Allah'ın laneti İbn-i Ziyad ve onlara olsun”

¹⁵²² AT, s. 168-169; *Nabi Divanı II*, Kıt. 5., s. 1132-1133.

Mānend-i felek sakfı kevākible dırahşān

III

Keştī gibi şaldırdı beni şöyle kî nehre
Gird-āb-ı belā içre olan çıkmadı seyre
Ol hāneye bak uğradığı hey'et ü tavra
Hā'il olamaz sakfı temāşā-yı sipihre
*Dīvārı degil reh-güzere māni'-i seyrān*¹⁵²³

IV

Ṭūfān-ı belā yağmadadır èy dil-i serbest
Ol tanlaların öñüne yokdur kurayım taş
Yokdur bizi bu mehlekeden kurtaracak dest
Bahtım gibi tîre keş-i ümmîd gibi pest
Çeşmim gibi pür-āb derūnum gibi vîrān

V

Ol hāne n'icün menba'-i bīmār ola dersiñ
Hem keşret-i yārān ile inhār ola dersiñ
Bi'l-aḥire bir hāne-i idbār ola dersiñ
Vîrāne iken böyle neden tār ola dersiñ
Güncāyişe yok pertev-i mihr ü mehe imkān

VI

‘Ācizleriniñ kahr ile giryānıñ alursa
Baḥr-i gamımıñ mevce-i līmānıñ alursa
Hemvāre bütün berf ile bārānıñ alursa
*İbrîk ne kadar kaṭre-i iḥsānıñ alursa*¹⁵²⁴
Hep bir bir eder anı nişār-ı ser-i mihmān

¹⁵²³ reh-güzere: reh-güzârı D.

¹⁵²⁴ İbrîk: İbrîk AT.

VII

Yelken gibi ger ebr-i semā geçse serinden
Tūfān-ı belā cūşa gelür damlalarından
Her şām u seher bakmalı her eşk-i terimden
Āb akmada mānend-i kafes rahnelerinden
Şahnında gönül olmada bülbül gibi nālān

VIII

Ta'mir olacak görmedi hergiz selefinden
Görmekte olan söyledi her dem esefinden
Ol hāne-i vīrāne düşünce şerefinden
*Bir gürbe güzār eyler ise bir tarafından*¹⁵²⁵
Ol semti iner alçağa mānende-i mīzān

3. TAHMİS BER-KİT'A-İ NA'T-I ŞERİF-İ NABİ EFENDİ¹⁵²⁶

Mef'ülü mefā'ülü mefā'ülü fe'ülün

I

Ëy hāmesiniñ añlaşılān 'arşa sucūduñ
Ser-şafha-i eflāke olan kayd u kuyūduñ
Ol serveri vaşf etmek içündür bu şu'ūduñ
Ëy ma'nī-i hestī ki seniñ halka vūcūduñ
Ser-māye-i icāddır ihsān-ı Hudādan

II

Māhiyetiñiz 'ālem-i hestīde 'ayāndır
Evşāf-ı şerīfñ hele meşhūd-ı cihāndır
Ol hāşılı taḥsīl édeniñ şanma yalandır
*Maḫşūd seniñ şe'niñi āfāka beyāndır*¹⁵²⁷

¹⁵²⁵ güzār: güzer D. / tarafından: tarafında D.

¹⁵²⁶ AT, s. 149-151; *Nabî Divanı II*, Kıt. 13, s. 1137-1138.

¹⁵²⁷ Maḫşūd: Maḫşūdî AT.

Ārāyiş-i tertīb-i nizām-ı dü serādan

III

Evşāfiñi nazm etmekdir hāme-i huffāz
Metrük kalacak olsa da her kuvve-i hiffāz
Erbāb-ı luğat ehl-i ma‘ānī eder ifāz
*Evşāfiña şarf etmek için bulmasa elfāz*¹⁵²⁸
Maḥrūm kalurdu şu 'arā ḥüsn-i edādan

IV

Gülzār-ı cemāliñle cihān oldı rebī‘ ayn
Ol bāğ-ı risāletde ki ey gonçe-i dāreyn
Her şā‘ir ü nāzım ki olup şāni-i işneyn
Nābī kulunuñ añladığı ey şeh-i kevneyn
*Bu nüktede icād-ı vücūd-ı üdebādan*¹⁵²⁹

V

Ey şāhib-i ser-māye-i bāzār-ı şerī‘ at
V‘ey mālīk-i ser-ḥalka-i irşād-ı tarīkat
Ger vermese Ḥassān u Lebīd na‘tına zīnet
*Hem vermezdi kimseye Ḥaḳ ḥüsn-i tabī‘at*¹⁵³⁰
Ḥalk etmek idi kimseyi kısım-ı büleğādan

VI

Çün kanı heder olmuş-iken lā-yetenāhī
‘Afv olmaz idi İbn-i Zehīriñ ki günāhı
Manzūme-i na‘tiyye ile oldı mübāhī
Güş etmek eger olmasa maḳşūd-ı İlāhī
Evşāf-ı dil-ārāñı zebān-ı şu 'arādan

¹⁵²⁸ bulmasa: olmasa D.

¹⁵²⁹ nüktede: nüktedir D.

¹⁵³⁰ Hem: Kim D.

4. DİĞER ŞAHİFEDE YAZILMIŞ OLAN SEYYİD ŞÜKRİ EFENDİ EL-BERZENCİ MERHŪM MŪŞUL VĀLİSİ SŪLEYMĀN NAẒİF BEGE NAẒM^{EN} YAZDIĞI MEKTŪBUŇ ÜZERİNE BU KERRE ‘ABDURREZZĀK AĞA TĀRAFINDAN TĀHMİS ÊDİLMİŞDİR Fİ 8.6.1931¹⁵³¹

Mefā’lün mefā’lün mefā’lün mefā’lün

I

Yanupdur cān u göñlüm āteş-i fūrkatde çün kaķnes
Baña imdād eden yoķ ‘ālem-i hestīde bir nev-res
Aña pend ü naşihatla dēdi bir ḥāce-i aķdes
Bu devr-i ma’deletden müstefīd olmuş iken herkes
Mücerred bendeñiz ilķā edildim baħr-i nisyāna

II

Oranın ḥublar ile müstaḥīldir ibtihāc etmek
Duḥānın merkezinde mümteni’dir indirāc etmek
Hemān īzāḥa kāfīdir bu mışra’ ihticāc etmek
Naşibiniñ hevāsiyle ne mümkün imtizāc etmek
Şuyı bir semm-i kātildir girince cevḥ-i insāna

III

Göñül bir mūr-ı aḥķardır dēdi kırtar bu menzilden
Enīs ü mū’nisim yoķdur hemīşe işbu hā’ilden
İnüp rŭy-ı zemīne kevkeb-i baḥtım menāzilden
Dēdim ṭālī’ yetiş artık beni kırtar şu müşkilden
Dēdi mümkün degil bence bunu arz et Süleymān’a

¹⁵³¹ SB, s. 97.

5. ŞÂ'İR-İ ŞEHİR TAL'AT BEG EFENDİ HAZRETLERİNİN
MANZŪMESİDİR 'ABDURREZZÂK AĞA TARAFINDAN TAHMİS
OLUNMUŞDUR¹⁵³²

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

I

Ber-karâr olmalıdır salţanat-ı hâkânı
Hıfz ede Hazret-i Hak zât-ı 'azîmü's-şânı
Görmemiş çeşm-i cihân böyle mürüvvet kânı
Yaşasun Hazret-i Sulţân Hamîd-i Şânî
Lutf edüp açdı yine Meclis-i Meb'ûşânı

II

Oķunur şadr-ı menâbirde hemân 'unvânı
Huţabâ huţbe-i va'zında hemân sulţânı
Yâd eder hayr du'âlarla hemîşe ânı
Unudulmaz ebediyyen bu büyük ihsânı
Yaşasun Hazret-i Sulţân Hamîd-i Şânî

III

Nâ'il-i ni'met-i hürriyyet olan milletler
Vaţan uğrunda eder böyle güzel hizmetler
Ba'd ez in millete 'â'id bu büyük himmetler¹⁵³³
Yaşasun Hazret-i Sulţân Hamîd-i Şânî
Lutf edüp açdı yine Meclis-i Meb'ûşânı¹⁵³⁴

IV

¹⁵³² SA, s. 73; Tal'at Bey, "Pâdşâhım Çok Yaşa", *Sabah Gazetesi* (SG), yıl 19, nu. 6766, 28 Cemâdu'l-âhir 1326/14 Temmuz 1324 (27 Temmuz 1908), s. 2.

¹⁵³³ *millete: bizlere SG.*

¹⁵³⁴ Bu ve bundan sonraki bentler şair Tal'at Bey'e aittir.

*Ne kadar kuvvetimiz varsa müheyyâ edelim
Hâk-i pâk-i vaṭan-ı akdesi ihyâ edelim
Şe'n-i milliyyeti bir kat daha 'alâ edelim
Yaşasun Hâzret-i Sulṭân Hamîd-i Şânî
Lutf'êdüp açdı yine Meclis-i Meb'ûşânı*

V

*Allâh Allâh ne büyük mevhîbe-i subḥânî
'Alemin gûldi yüzi gitdi bütün aḥzânî¹⁵³⁵
Okuyor şâm u seher elsine-i şükrânî¹⁵³⁶
Yaşasun Hâzret-i Sulṭân Hamîd-i Şânî
Lutf'êdüp açdı yine Meclis-i Meb'ûşânı*

---

¹⁵³⁵ 'Alemin: Milletin SG.

¹⁵³⁶ Okuyor şâm u seher: Bu du'âyı okuyor SG.

DÜ-BEYİT TAHMİSLERİ

1. TAHMİS-İ ‘ABDURREZZÂK AĞA BER-SER-İ DÜ BEYT-İ MERHÛM ŞİNÂSÎ EFENDİ¹⁵³⁷

Mefâ’lün mefâ’lün mefâ’lün mefâ’lün

I

Bu maḥlûkâtı icâd eyleyen erbâb-ı kudretdir

Bu maşnû’âtı münkâd eyleyen dest-i meşiiyetdir

Bu mevcûdâtı yokdan var eden zât-ı ḥaḳîkatdir

‘Umûmî maḥv eder bi’l-âḥere iḥyâya âletdir¹⁵³⁸

Cenâb-ı Kibriyâ el-ḥaḳ sezâvâr-ı ‘ibâdetdir¹⁵³⁹

II

‘İbâdet aña zıkr ü fikr-i ḥâlişden ‘ibâretdir

Devâm-ı zıkr ü fikri bâ’iş-i nûr-ı hüviyyetdir

O nûr-ı muḥteşem ser-mâye-i ehl-i sa’âdetdir

Ġaraż bunda mücerred i’tirâf-ı zât-ı vaḥdetdir¹⁵⁴⁰

Ne ḥavf-ı nâr-ı düzaḥdır ne şevḳ u zevḳ-ı cennetdir¹⁵⁴¹

2. MUḤAMMES BER-DÜ-BEYİT¹⁵⁴²

Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün

I

Tîğ-i rüşvetle kesildi şâḥ-ı ‘iffet toğrusı

¹⁵³⁷ SA, s. 153; M. Sadık Erdağı, *Şinasi (Nazım ve Nesirleri) (ŞN)*, Öncü Basımevi, Ankara 2004, Kıt. 6, s. 44.

¹⁵³⁸ *‘Umûmî maḥv eder bi’l-âḥere iḥyâya âletdir: Cenâb-ı Kibriyâ el-ḥaḳ sezâvâr-ı ibâdetdir ŞN.*

¹⁵³⁹ *Cenâb-ı Kibriyâ el-ḥaḳ sezâvâr-ı ‘ibâdetdir: İbâdet ana zıkr ü fikr-i hâlisten ibârettir ŞN.*

¹⁵⁴⁰ *bunda: bundan ŞN.*

¹⁵⁴¹ *şevḳ u: şevḳ-i ŞN.*

¹⁵⁴² AT, s. 236 [235].

Çıkmadı cism-i livādan bu cenābet toğrısı
Var iken ‘ālemde dā’im bu hıyānet toğrısı
İşbu ‘ālemde tırurken işbu halet toğrısı
‘İzzet-i nefsiyle olmaz halka hıdmet toğrısı

II

İşbu hürriyyet içinde mürtekib mecbûl olur
Zıkr ü fikri zümre-i emşâlde ma‘kûl olur
‘Azl olunmaz kâle gelmez her zamān maqbûl olur
Bak ki erbāb-ı şadākat dā’imā mahzûl olur
Nerde bir erbāb-ı ‘ıffet var ise ma‘zûl olur

MÜFRED TAĞMİSLERİ

1. [TAĞMİS-İ MÜFRED-İ SEYYİD ‘ALİ BENDİNCİ (MENDELĖVİ)]¹⁵⁴³

Mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün

I

Firākıñ ‘arşa-i şatııncı kaç‘ olmaz yürülmekle
Utuzdum vaşlını ferzın t̄ālī‘ keç kurulmakla
Büküldi püşt-i fıl-i himmetim esbiñ sürülmekle
Ümīdim şāhı māt oldı ruĖuñdan kiş görülmekle
Meded yengilmemek‘çün bir Ėimāyetlü piyā ister

2. BAĖDĖDDA DEFN-İ ĖĖK-İ ‘İTİRNĖK OLAN ĖĖZRET-İ ĖAVŞU’Ş-ŞAMEDĖNĖ VE ‘ĖLİMÜ’R-RABBĖNĖ E’Ş-ŞEYĖ ‘ABDULĖĖDİRİ’L-GEYLĖNĖ ĖUDDİSE SİRRUHU’S-SĖMĖ ĖĖZRETLERİNİN TĖRİĖ-İ VİLĖDET-İ ‘ĖLİYYELERİYLE VEFĖT-I HUMĖYŖNLARINA DĖ’İR MAĖĖLE-İ MANZŖMELERİDİR¹⁵⁴⁴

Müşār^{ün}-ileyĖ ‘ārif-ı esrār-ı Ėudsiyye-i subĖānĖ ve kāşif-i envār-ı tecelliyāt-ı rabbānĖ ya’nĖ ĖĖzret-i ŞeyĖ ‘AbdulĖĖdiri’l-GeylĖnĖ Ėuddise sırruhu’s-sĖmĖ ĖĖzretlerinin ‘ālem-i şühūda sāye-endāz-ı iclāl buyurmuş olduklarının t̄ārīĖ-i vilādet-i hūmāyŖnları ĖaĖĖında

Fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

I

Eyledim t̄ārīĖ-i mevlūdın su’āl

¹⁵⁴³ AT, s. 99; aslında bu tahmis edilen müfret, adı geÇen şairin sekiz beyitli bir gazelinin üçüncü beytidir. Gazel için bkz.: Mehmet Akkuş, *Ėatîbî Tezkire-i Şuarâ-yı BaĖdād*, MŖİFV Yay., İstanbul 2008, s. 149.

¹⁵⁴⁴ AT, s. 184-185.

Müdde-i ‘ömr ü zamān-ı irtihāl
Söyledi bir sālīk-i şāhib-makāl
İnn^e bāze ‘llāhⁱ sulṭāni ‘r-ricāl
Cā^e fī ‘aşkⁱ teveffā fī kemāl¹⁵⁴⁵

Fehvāsınca ‘aşk kelimesi be-hisāb cümel “‘Ayn” 70 “Şīn” 300 “Kāf” 100 kî cem‘an hicret-i nebeviyye şallallāh^u ‘aleyhⁱ vesellemin dōrt yüz yetmişinci sāl-ı ferhunde-fālında kadem-nihāde-i ‘ālem-i mehd-i vücūd olmuşlardır. Binā‘en ‘aleyh ol ğavvāş-ı bahr-i ḥaḳīkat ve bādiye-peymā-yı şahrā-yı tarīkat hemīşe ḥamr-i şahbā-yı bezm-i vahdetle sermest-i cām-ı ‘aşk olduğına ve derece-i ‘aşk u maḥabbetleri süllem-i terakkiyāt u tefeyyüzāt müslimeniñ eñ yüksek pāyesi olan kemāle resīde bulduğına ve kemāliñ cümle-i ‘aded-i erḳāmı “91” senesi zarfında tekyegāh-ı evreng-i ğavsiyyet naşablarına ku‘ūd etmekle ‘ömr sürdigiine binā‘en “Cā^e fī ‘aşkⁱⁿ teveffī fī kemāl” mışra‘-ı ber-cestesine nazaran ol ‘ārif-i rāh-ı hüdā ve pīşvā-yı zümre-i kāfile-i evliyā ya‘nī “Kademī ‘alā raḳabetⁱ küll^e veliyyullāh” sırrına mazhar olan ‘azīz müşār^{ün}-ileyh ḥazretleriniñ vilādet-i pür-meymenetleri “470” ve müdde-i ‘ömr-i şerīfleri “91” ve hengām-ı tārīḥ-i irtihālleri “561” senesinde olduğını mü‘eyyed merḥūm Bağdād Defterdārı Nāfi‘ Efendiniñ işbu tārīḥ beytinde

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Oldı tārīḥ-i vilādet Ğavş-i Geylānīya ‘aşk
Kıldı dünyādan kemāl-i ‘aşk ile ‘azm-i beḳā

neşidesiyle anlaşılmışdır bināberīn müşār^{ün}-ileyhiñ bir nebzecik “Ğavsiyyet” ve “Kutbiyyet”, “Ferdiyyet”-i sāmīleri ḥaḳḳında Nābī-i merḥūmuñ dīvān-ı belāġat ‘unvānlarında mütālā‘a-ġüzār-ı ‘aczi olan ğazel taraf-ı ‘aczim tanzīm ēdilen muḥammesi ber-vech-i ātī taḥrīrine mübāderet kılınmıştır¹⁵⁴⁶

¹⁵⁴⁵ “Allāh’ın Bâz’ı (doġanı), erlerin sultanı aşkıyla gelip (doġup) kemâliyle vefat etti.”

¹⁵⁴⁶ AT, s. 186-188.

MEVLİD/MEŞNEVİ TAHMİSİ

1. HÂZÂ KİTÂB MEVLİDÜ’N-NEBEVİYYÜ’Ş-ŞERİF Bİ’SMİLLÂHİ’R-RAḤMÂNİ’R-RAḤİM VE BİHİ NESTE’İN¹⁵⁴⁷

Fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün

I

Yā Kerīm ü yā Raḥīm ü yā İlāh
Saltanat ‘arşında sensin dād u ḥ’āh
‘Ālemin ḥallākısın bī-iştibāh
Ey Hudāvend-i ‘azīm ü pādşāh
Raḥmetiñdir cümle maḥlūka penāh

II

Yer ü gögi gerçi icād eylediñ
İns ü cinni emre münkād eylediñ
Bu olan maḥlūkı irşād eylediñ
‘Ālemi bir demde icād eylediñ
“Kün” dediñ ma’mūrı bünyād eylediñ¹⁵⁴⁸

III

Bir nazarda kā’inatı pāydār
Eylediñ ey Ḥālīk-ı leyl ü nehār
Olmaḳ içün ‘āleme cāh-ı qarār
Bī-meşakḳat ey Kerīm ü Kirdgār
Kudretiñ bu mā-sivāyı kıldı var

¹⁵⁴⁷ MS, s. 3-37; HC, s. 1-54; MN’de başlık bulunmamaktadır; M. Fatih Köksal, “Re’fet Mevlidi (Tarz-ı Cedid)”, *Mevlid-nâme (MN)*, TDV Yay., Ankara 2011, s. 525-558.

¹⁵⁴⁸ *ma’mūr*: *ma’mūr u MN.* / *eylediñ*: *eyledin HC*; *Kün*: “ol” Bakara suresi (117. âyet), En’âm suresi (73. âyet), Nahl suresi (40. âyet) gibi Kur’ân-ı Kerim’in birçok âyetinde geçen “ol der ve olur” anlamına gelen “kün feyekün” kısmî âyetine işarettir.

IV

Oldılar ketm-i ‘ademden rū-nümūd
Ya‘ni hep ins ü melek êtdi vurūd
Zāhir oldı gerçı her būd u ne-būd
Çün bu ‘ālem yog-iken buldı vüçūd
Zātıññ birligine oldı şuhūd¹⁵⁴⁹

V

Çün Muḥammed ümmeti olmuş cehül
Ḥāne-i ‘iṣyān içinde hem ḥamül
‘Afve dā’ir i’tizārın êt kabül
Ëy Raḥīm ëy şefkat ü iḥsānı bol¹⁵⁵⁰
Ëy kî şehler dergehiñde cümle kul¹⁵⁵¹

VI

Ni‘metiñ dā’im olup şüret-pezîr
Ḥ‘ān-ı iḥsānıñ hemîşe çeşn-gîr
Ëy Başîr ü ëy Nazîr ü ëy Qadîr
Āstānıñ maqşadı bay u faķîr
Cümle zî-rûḥ ḥ‘ān-ı in ‘āmıñla sîr

VII

Hem ḥayāt u kudret ü sem‘ ü kelîm
Hem irādet hem başîret hem ‘alîm
Sendedir bu yeddi evşāf-ı kadîm
Hādi vü Settārsın lutfi[ñ] ‘amîm
Vër bize rāh-ı necātı ëy Raḥīm

¹⁵⁴⁹ Zātıññ birligine oldı: Zātınıñ birligine êtdi HC.; HC nüshasında “êtdi” kelimesi üstüne “nüsha oldı” yazılmıştır.

¹⁵⁵⁰ şefkat ü: şefkati MN.

¹⁵⁵¹ dergehiñde: dergehinde HC.

VIII

Her 'ibādet-ḥānede tecdīd eder
Nām-ı Hakkı yād ile te'kīd eder
Zıkr ü fikriñle hemān te'yīd eder
Cümle 'ālem zātiña taḥmīd eder
Şevk-ıla taḥdīs ü hem tevḥīd eder

IX

Vāşıfıñ Esmā-yı Hüsna'dır hemān
Ḥayy^u Kayyūm sendedir ey Müste'ān
Ser-fürü etmiş iken rüz u şebān
Herkesiñ ma'būdı sensin bī-gümān
Zātiña tapmaḵ sezādır ins ü cān

X

Fā'il-i muḥtārısıñ Rabb-i Celīl
Varlığıñ işbātına çokdur delīl
Ḥikmetiñden sorḡı sormak müstaḥīl
*Ḥākim-i muḥlaḵsın ey Rabb-i Celīl*¹⁵⁵²
Olamaz kimse saña zıdd u 'adīl

XI

Ḳudretiñle rūḥ-ı ādemde şebāt
Zāhir oldu anda esmā' u şıfāt
Emriñe münḵād olan aldı berāt¹⁵⁵³
Ṭā'atiñle kimisi bulmuş ḥayāt
*Ḳısmet etmişsin aña rāḥ-ı necāt*¹⁵⁵⁴

¹⁵⁵² *Ḥākim-i: Ḥākim ü MN.*

¹⁵⁵³ *Emriñe: Emrive SM.*

¹⁵⁵⁴ Bu beyitten sonra Mevlid-nâme'de olup Abdurrezzak Ağa'nın Tahmīs-i Mevlid-nâme-i Re'fet (SM, HC)'te yer almayan beyit şudur:
Kimisi ālūde-i fişk u şakā
Kiminiñ ḳalb gözi olmuşdur 'amā

XII

Z̤atıñı taq̤dīs eden şubḥ u mesā
K̤avl-i güftārından olmaz bir ḥaṭā
İnkıyād-ıla bulur ‘izz ü ‘ulā
Kimisi fakr u fenā içre saña
Şükr edüp her dem eder ḥamd u şenā

XIII

Terk-i t̤ā‘at eyleyen olmuş baḥl
Rāh-ı H̤aḳḳı şaşırur bulmaz delīl
Olalar küfrān-ı ni‘metle rezīl
Kimine ni‘met vērürsün ey Celīl
Şükrini kılmaz olur ḥ̣ār u zelīl

XIV

Kāle gelmez şıdḳ u aḳvālīñ seniñ
Kimse açmaz bāb u aḳfālīñ seniñ
Çünkü lā-yes’eldir aḥvālīñ seniñ
Muntazamdır cümle ef‘ālīñ seniñ
‘Aḳlı érmez ḥikmetine kimseniñ¹⁵⁵⁵

BA‘İŞ-İ NAZM-I KİTĀB¹⁵⁵⁶

XV

Ol hilālīñ bedri buldukça kemāl
Eylerim evşāfını zīnet-maḳāl
Koymadı bir kimsede renc ü melāl
Rūz u şeb mir‘āt-ı dilde bu ḥayāl
Cilveger olurdu çün şekl-i hilāl

¹⁵⁵⁵ ḥikmetine: ḥikmetiñe SM.

¹⁵⁵⁶ MN ve HC nüshalarda bu başlık yoktur.

XVI

Vèrdi dünyāya şeref ol kām-bîn
Mü'minîne oldı bir hısn-ı haşîn
Ol mu'azzez ol mükerrem nāzenîn
Ya 'ni kim ol şāh-ı Faḥru 'l-mürselîn
Nūr-ı Yezdān rahmet^{en} li 'l- 'ālemîn

XVII

Faḥr-i 'ālem serveri Kerrūbiyān
Sāye-endāz-ı cihān oldı hemān
N'ola ger olsam aña çün tercemān
Ėdeyim mevlūdin ol şāhiñ beyān
Ol Ḥabīb-i Ḥaḳ şeft'-i ins ü cān

XVIII

Nūr-ı zātı eylemiş şubḥ u mesā
Gerçi mir'āt-ı cihānda rū-nümā
Ol Ḥabīb-i Kibriyādır dā'imā
Ḳāfile-sālār-ı ḥayl-i enbiyā
Aḥmed ü Maḥmūd Muḥammed Muştafâ

XIX

Faḥr-i 'ālemdir necīb ü hem lebīb
Mü'minîn ü mücrimîne 'an-ḳarīb
Var ümīdim şefḳati ola naşīb
Ol vesīleye ola kim ol Ḥabīb¹⁵⁵⁷
Bu dil-i mecrūḥuma ola ṭabīb

XX

Nüşḥa-i Mevlūd-ı mu'tād édeler

---

¹⁵⁵⁷ Ol: Bu MN.

Çün bu yüzden halkı irşād edeler
‘Ākıbet bu nazmı is‘ād edeler
Belki hayr ile beni yād edeler
*Ehl-i imān rūḥumı şād edeler*¹⁵⁵⁸

**(FAŞL) DER-MEDḤ-İ SEYYİDU’L-MÜRSELİN ŞALLALLÂHU ‘ALEYHİ VE
SELLEM**¹⁵⁵⁹

XXI

Ḥ‘āce Re’fet nazm edüpdür pek metin
Nüşa-i Mevlūd-ı zībā vü rezin
Şīve-i güftārına şad-āferin
Cān kulağıyla işit ey ehl-i dīn
Medḥ-i pāk-i Ḥazret-i Tāhe’l-emīn

XXII

Olmasaydı cān u dilde pek fütür
İhtiyārılık étmeseydi ger zuhūr
Hem vèrirdim aña izāḥ-ı vufūr
Tā bilesin kim ne gevherdir o nūr
Ḥaḳ beşer halk étدی ammā bī-kuşūr

XXIII

Anı Ḥaḳ kıldı cihānda reh-nümā
İns ü cinni hem muṭī‘ étدی aña
Kıldı anı şāfī‘-i rüz-ı cezā
İki ‘ālem serveri Nūru’l-hüdā

¹⁵⁵⁸ Bu beyitten sonra Mevlid-nâme’de olup Abdurrezzak Ağa’nın Tahmīs-i Mevlid-nâme-i Re’fet (SM, HC)’te yer almayan beyit şudur:

*İster iseñ bulasın fevz ü necāt
Rūḥ-ı fāḫru’l-mürselīne vir şalāt*

¹⁵⁵⁹ Başlık: MEDḤ-İ SEYYİDU’L-MÜRSELİN ŞALLALLÂHU ‘ALEYH ‘ALĀ ĀLİHİ [E]T-
TAYYİBİN [V]E’T-TĀHİRİN MN.

*Aḥmed-i Muḥtār u Maḥbūb-ı Hudā*¹⁵⁶⁰

XXIV

Pend-i ‘Atṭār dēdi ol zāt-ı güzīn
Seyyidu’l-kevineyn ü Ḥatmu’l-mürselīn
Âḥir-âmed bûd Faḥru’l-evvelīn
Raḥmet-i Ḥaḳdır Şeft’u’l-müznebin
*Müstegās-i enbiyā vü mürselīn*¹⁵⁶¹

XXV

Ḥaḳ Te‘âlâ eylemiş kadriñ yüce
Çeşm-i ‘âlem görmez anı bir daha
Sâkin ol ey ḥāme-i midḥat-edā
Çünkü medḥ etmiş anı Bārī Hudā
*Aña kāfīdir ḥiṭāb-ı “kul kefā”*¹⁵⁶²

XXVI

Ḥ‘ābnāk-ı ravza-i Rıdvān iken
Hem-nişīn-i zümre-i yārān iken
Zāt-ı Ḥaḳka ‘ākıbet miḥmān iken
Şāriḥ-i şadırı anıñ Mennān iken
*Rāfi’-i zikri anıñ Deyyān iken*¹⁵⁶³

XXVII

Kimse yokdur ni‘metin cerḥ eyleye
Zümne-i Mevlūdını tarḥ eyleye
Gitti Hısān gelmedi fetḥ eyleye
Kim ola Re’fet anı medḥ eyleye

¹⁵⁶⁰ *Muḥtār u: Muḥtār-ı HC.*

¹⁵⁶¹ *enbiyā vü: enbiyā-yı MN.*

¹⁵⁶² *Kul kefā: “Allah bize yeter de”* Kur’ân-ı Kerīm ‘Ankebut suresinin 52. âyetinden kısmî iktibasdır.

¹⁵⁶³ *Rāfi’-i: Vākı’-ı MN.*

Nûr-ı pāk-i Aḥmedi şerḥ eyleye

XXVIII

Ol Ḥabīb-i Kibriyâdır muḥteşem
Hem mu‘azzez hem mükerrer dem-be-dem
Hem muḳaddes hem münevver zü’n-ni‘am
Zü’l-Celâl ol rütbe kılmış muḥterem
Sûre-i Yâsin aña eyler ḳasem

XXIX

‘Âlem-i zûlmetde oldur pür-ziyâ
Kâ’inât içre olup bedrû’d-dücâ
Çün şu‘â’-ı tal‘at-ı “şemsü’ḍ-ḍuḥâ”¹⁵⁶⁴
“Şallî yâ Rabbî ‘ale’l-Ḥayri’l-verâ
*Mâ tesîru’ş-şemsü fî seb’i’l-‘ulâ”*¹⁵⁶⁵

XXX

Ḥuşk iken bâğ-ı cihân oldu yeşil
Âb-ı rahmet vèrdi aña Cebra’ıl
Gèce gündüz söyle dâ’im muttaşıl
“Şallî yâ Rabbî ‘alâ Ḥatmi’r-rüsûl
*Mâ yemûcu’l-‘âşıkûn^e fî’s-sübûl”*¹⁵⁶⁶

XXXI

Ṭoldı nûr ile cemî‘-i kâ’inât
Maḥv olup anıñla her bir müşkilât
Ger dilerseñ andan almak iltifât

¹⁵⁶⁴ *Şemsü’ḍ-ḍuḥâ*: “Kuşluk vaktinin güneşi”. Bu ünvan, maddî ve mânevî olarak dünya halkını en iyi aydınlatan Hz. Muhammed’e verilmiştir. (Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s. 149.)

¹⁵⁶⁵ “Ey Allâh’ım, yaratılanların en hayırlısı üzerine salât et, yedi kat semada güneş ona tesir etmedi.”

¹⁵⁶⁶ “Ey Allâh’ım, peygamberlerin sonuncusu üzerine salât et, aşıklar onun yolundan başkasına meyletmediler.”

*İster iseñ bulasın fevz ü necāt
Rûh-ı Fahru 'l-mürselîne vēr şalāt*

**DER-MEBĤAŞ-İ ĤİLĤAT Ü SİRET-İ CENĀB-I ĤAẖRET-İ RİSĀLET-
PENĀHİ 'ALEYHİ ŞALĀT^U VE'S-SELĀM¹⁵⁶⁷**

XXXII

*Ĥaĥ Te'ālā çünkî anı eyledi
Kişver-i dehrîñ yegāne emcedi
Vêrdi aña hem risālet mesnedi
Diñle imdi ĥulĥ-ı pāk-i 'Aĥmedi
'Āciz ü bî-çāregāññ maĥşadı*

XXXIII

*Çün risālet oldı zātında zuhūr
Fırĥa-i küffāra ĥıldı bî-şu'ūr
Ol Ĥabīb-i Kibriyā-yı pür-sürūr
Şāĥib-i ĥulĥ-ı 'azīm bedru 'l-budūr
Nāsiĥ-i Tevrāt u İncİL ü Zebūr*

XXXIV

*Dergehinde ĥayşer u şāh u gedā
Dā'im ister ĥ'ān-ı ni'metden ġıdā
Nüş-dārū gibi bīmāra devā
Sözleri her derde Ĥānūnu 'ş-şifā
Göñli mecrūĥ ümmete 'aynu 'ş-şifā*

XXXV

*Bendegān-ı pür-ĥaĥā vü pür-cefā
Maġfired ümmid eder rüz-ı cezā*

¹⁵⁶⁷ Başlık: **ĤULĤ U SİRET-İ CENĀB-I AĤMEDİ 'ALEYHİ ŞALĀTU RABBİ'Ş-ŞAMEDİ MN.
/ (FAŞL) DER-ĤİLĤAT-İ FAĤR-İ KĀ'İNĀT 'ALEYHİ EFĖĖALU'Ş-ŞALĀT HC.**

Anlara v  r  r hem  n n    met   t  
   leri her dem an  n c  d u se   
B  t  la v  rmez idi a  l   r  z  

XXXVI

  rz  -y   nefsine ba  dı   dem
  ltif  t a  b  ba eyler dem-be-dem
  tmedi bir kimseye   ahr u sitem
  ayr i  e l   d  medi ol mu  terem
Ol   er  'at menba '   ba  r-i kerem

XXXVII

  ı  dı rif   atle seri b  l  s  na
Ya  n     ar  n  n z  rve-i v  l  s  na
V    l oldu     ret-i Mevl  s  na
    deti   ayr idi hep a  d  s  na
A   g  z  n   ba   himmet-i v  l  s  na

XXXVIII

Ki  ver-i     emde oldur   ayr-      h
Sal  anat ta  tında d  'im p  d    h
    leme olmuş iken p    t    pen  h
Yatmad   hergiz d    ek   zre o     h
  avf-i Mevl  dan her   n eylerdi   h

XXXIX

N  r-     rf  n  n m  nevverdir yak  n
N  r-     a  la t  ld  r  r   alb-i rez  n
Olm    iken ta  t-     ar  n  nda mek  n
Ek  ser-i ev    tda ol     h-   g  z  n

*Aç idi tok gösterirdi kendüzin*¹⁵⁶⁸

XL

Nürdan maḥlûḳ idi hep fıtratı
Şer‘e maḳrûn idi her bir şoḥbeti¹⁵⁶⁹
Vaḳt-i ḥâcetde hemîşe niyyeti
Ḥastegānı şormaḳ idi ‘âdeti
Büyüğe ḥürmet küçüğe şefḳati

XLI

‘Unşur-ı zâtı egerçî ḥāk idi
Kendünüñ ‘ulviyyeti “*levlāk*” idi¹⁵⁷⁰
Emr-i dīnde şāḥib-i idrāk idi
Ḳalb-i pāki mā-sivādan pāk idi
Ḥulḳı Maḥmūd meskeni eflāk idi

XLII

Heftede her ayda bir görmezdi aş
Aç olunca bağına bağlardı taş
Sırrını bir kimseye étmezdi fāş
Bu fenāda koymadı taş üzre taş
Ḥaḳ yolına koymuş idi cān u baş

XLIII

Hem vèrirdi herkesiñ ma‘āşını
Ṭabḥ èderdi ilde ‘āşūr āşını
Ḳahr èderdi düşmeniñ evbāşını
Şıḡar idi her yetimiñ başını

¹⁵⁶⁸ *kendüzin*: *kendüsin SM., HC.*

¹⁵⁶⁹ MS. (müellif nüshası)’de “Şer‘ idi cümle anıñ her şoḥbeti” mısra’nın üzeri kırmızı kalemle çizilerek üstüne yukarıdaki mısra‘ yazılmıştır.

¹⁵⁷⁰ “*levlāk*” için bkz.: 329. dipnot.

Siler idi gözleriniñ yaşını

XLIV

Vermiş iken işbu dünyāya nizām
‘Urvetü’l-vuṣṣkāya eyler i’ tiṣām
Gèce gündüz gerçi ol ‘ālī-makām
Az uyurdu gécelerde ol hümām
İṣtigālī tāt at idi şubḥ u şām

XLV

Ol Ḥabīb-i Kibriyānīñ raġbeti
‘Ayn-i rahmetle görünce şefkati
Gèce gündüz iltimās u himmeti¹⁵⁷¹
Ḥaḳ Te‘ālādan niyāz u minneti
Baṇa baġısla İlāhī ümmeti

XLVI

Dā’imā rāh-ı şerī atdan cudā
Olma ey dil tābī’-i ehl-i hevā¹⁵⁷²
Ey olan zenb ü ḥaṭādan reh-nümā
Sen de ey ‘āṣī vü mücrim kıl ḥayā
İsr-i pāk-i Aḥmede kıl iktifā¹⁵⁷³

XLVII

Fāriġ ol cürm ü ḥaṭādan dā’imā
Kıl Ḥudā-yı a‘zama ḥamd u senā¹⁵⁷⁴
‘Ākıbet şefkat eder cidden saṇa

¹⁵⁷¹ himmeti: minneti HC.

¹⁵⁷² MS (müellif nüshası)’de bu mısra da üzeri kırmızı kalemle çizilen “cāmī” kelimesi, üstünde yine kırmızı kalemle “tābī” kelimesi yazılmıştır.

¹⁵⁷³ Aḥmede: Aḥmedā SM., Aḥmedi HC.

¹⁵⁷⁴ MS (müellif nüshası)’de bu mısra da üzeri kırmızı kalemle çizilen “İlāhī” kelimesi, onun üstünde de “Ḥudā-yı” kelimesi yazılmıştır.

Ümmet olmak ister iseñ ey fetā¹⁵⁷⁵

Vēr şalātı Muştafâya bul şafā¹⁵⁷⁶

XLVIII

Pāk müslim oldığıñ hâlde vefāt¹⁵⁷⁷

İster iseñ bir dañı baķı hayāt

Ol Hābībīñ eyle zıkrinde şebāt

İster iseñ bulasın fevz ü necāt

Rūh-ı Fahru 'l-mürselîne vēr şalāt

DER-MEBĤAŞ-İ MEBDE'-İ HİLĖAT-İ NŪR-I FAĖR-İ KĀ'İNĀT 'ALEYHİ EFĖALU'Ş-ŞALAVAT¹⁵⁷⁸

XLIX

Çıķdı zulmetden açıldı bu şafaķ

Neşr-i envār êtdi nŭr-ı mā-sebaķ

Çeşm-i hikmetle cihāna geldi baķ

Söyle ey gŭyende-i esrār-ı Hāķ

Çŭñķi toğdı 'aleme envār-ı Hāķ

L

Ṭoldı nŭr ile cemī'-i kĀ'ināt

Zāhir oldı anda her bir mu'cizāt

Ėalmadı 'ālemde gerçı müşkilāt

Ėıl beyān şīrīñ zebānıñla nŭkāt

Ehl-i hāliñ göñline vērsün hayāt

¹⁵⁷⁵ *ister: diler MN.*

¹⁵⁷⁶ *şalātı: şalāvāt HC.*

¹⁵⁷⁷ *oldığıñ: oldığı HC.*

¹⁵⁷⁸ Başlık: **MEBDE'-İ HİLĖAT-İ NŪR-I FAĖR-İ KĀ'İNĀT 'ALEYHİ EFĖALU'Ş-ŞALĀVĀT MN. / DER-MABĤAŞ-İ MEBDE'-İ NŪR-I FAĖR-İ KĀ'İNĀT 'ALEYHİ EFĖALU'Ş-ŞALĀVĀT HC.**

LI

Geldi mehd-i 'āleme Ḥayru'l-beşer
Oķuñuz Mevlūdını şām u seher
Sāmi'iniñ gūşını pūr-nūr eder
Ehl-i 'aşķa būy-ı cānāndan eşer
Ėy nesīm-i cān-fezā vèrgil haber

LII

Ḥaķ Te'ālā böyle zāt-ı emcediñ
Üstüvār ètdi hayāt-ı erşediñ
Böyle Sultān-ı ma'ālī-mesnediñ
Ya 'ni ol 'ālī-cenāb-ı Aḥmediñ
Mevlidinden vèr haber ol emcediñ

LIII

Ne ḥalā var ne melā ğayr ez 'adem¹⁵⁷⁹
Ḥaķ Te'ālā ḥaķ èdüpdür dem-be-dem
Bu cihānı altı günde lā-cerem
Yoğ-iken 'arş u felek levḥ ü kalem
Yoğ-ıdı hem enbiyā-yı muḥteşem¹⁵⁸⁰

LIV

Zāhir oldı ol Ḥabīb-i Kibriyā
Bāhir oldı anda envār-ı hüdā
Ḥaķ Te'ālā nūra ètmişken nidā
Nūrdan bir kabẓa aldı çün Ḥudā
Dèdi yā nūr şır Ḥabīb-i Aḥmedā

LV

Ḥaķ Te'ālā aña olmuşdur kefīl

¹⁵⁷⁹ ğayr ez: ğayr zi HC.

¹⁵⁸⁰ enbiyā-yı muḥteşem: enbiyā vü muḥterem SM.

İttiḥāz étmişken emrine vekīl¹⁵⁸¹

Zāhir oldı pertev-i nūr-ı Cemīl

Ba'd ez in ol nūr-ı Mevlā-yı Celīl

Ḥakkı tesbīḥ eyledi çok māh u yıl

LVI

Ḥazret-i Ḥaḳ anı étđi intiḥāb

Anı taşdıḳ eylemiş her dört kitāb

Andadır nūr-ı risālet bī-ḥisāb

Şoñra ol nūr oldı on iki ḥicāb

Her biri a'lā mişāl-i dürr-i nāb

LVII

Şe'nine lāyık o nūr-ı mes'adet

Oldı aña zīveri her maḥmedet

Oldı ol nūr-ı ma'ālī menḳabet

Ḳudret ü ta'zīm ü minnet merḥamet

Hem sa'adet hem kerāmet-menzilet

LVIII

Ḥaḳḳıñ iḥsān étdigidir enveri

Oldı da'im ol Ḥabībīñ reh-beri

Ya'ni on iki şıfātıñ mazḥarı

Ṭā'at ü rif'at nübüvvet dīgeri

*Hem hidāyet hem şefā'atdır biri*¹⁵⁸²

LIX

Ḥaḳ Te'ālā ol ma'ālī mesnedi

'Ālem-i hestīniñ étmiş es'adı

Dā'imā ol nūr-ı tāb-ı Aḥmedi

¹⁵⁸¹ *étmişken emrine: étmiş iken emre SM.*

¹⁵⁸² *hidāyet hem şefā'atdır: şefā'at hem kerāmetdir SM.*

*Her biri Mevlâyı tevhîd eyledi
Başka başka şükr ü tahmîd eyledi*

LX

Ger dilerse ol Hudâvend-i Kerîm
Bir nazarda 'âlemi eyler dü nîm
Kudretiyle bak kî Hallâk-ı 'alîm
Hikmetiyle soñra dört bañr-i 'azîm
Kıldı icâd kudret-i Rabb-i kadîm

LXI

Gêce gündüz ol biñâr-i pür-güher
Dehşetinden cûşa geldi bañr ü ber
Pertevinden tîre oldı her başar
Merhamet 'irfân u kudretle nazar
Her biri birinden a'lâ hûbter

LXII

Hâzret-i Hâkda olan bu hikmete
Kimse varmaz andaki mâhiyyete
Çeşm-i hikmetle baķıñ bu ħurmete
Taldırup ol nûr-ı bañr-i rahmete
Kıl nazar elţâf-ı Rabb-i 'izzete

LXIII

Maķşadınca Hâlîk-ı levh ü qalem
Kâ'inâtı ħalk êder bir demde hem¹⁵⁸³
Fâ'il-i muĥtârdır ol Zü'l-kerem
Nice yüz biñ enbiyâ-yı muĥterem
Ĥalk olundı şun'-ı Hâkla lâ-cerem

---

¹⁵⁸³ êder: edüp HC.

LXIV

Ol Hâbîb-i Kibriyâ etti zühûr
Mağdemiyle ‘âlem oldu pür-sürûr
Oldı bir cism-i mücessem bî-kusûr
Merhamet bahrinde çıkdıkda o nûr
*Aldı bir katre o nûrdan ol Şabûr*¹⁵⁸⁴

LXV

Oldı ol nûr-ı ezel şûret-pezîr
Bahr-i ‘irfân içre oldu müstenîr
Olmak üzre Muştafâya dest-gîr
Soñra bu nûrdan Hudâvend-i Kadîr
Yaradup bir gevher ammâ bî-nazîr

LXVI

Kudretinden halka gösterdi eser
Koymadı ‘âlemde endûh u keder
Çünkü neşr oldu cihâna bu haber
Heybet ile çün Hudâ kıldı nazar
İki şakķ oldu hicâbından güher

LXVII

Cûşa geldi ol bihâr-i mevc-hûz
Gevherinden çıkdı ol zât-ı ‘azîz
Hak Te‘âlâ kıldı anı şu‘le-rîz
Şakķ-ı evvel eriyüp oldu deñiz
Naķl edeyim saña ey ehl-i temîz

LXVIII

Ol yem-i ‘izzetde vardır bir şadef

---

¹⁵⁸⁴ *Aldı: Oldı HC.*

Ol şadefden çıkdı bir dürr-i Necef
Pertev-ile şu'le aldı her taraf
Kaynayup hikmetle ol baħr-i şeref
Hāşıl oldu ol deñizden dūd u kef

LXIX

Yoğ-idi rüy-ı zemīnde ins ü cān
‘Ālem-i hestīde hergiz hānmān
Faħr-i ‘ālem geldi dünyāya hemān
Kefden oldu bu zemīn ile zamān
Hem duħāndan hāşıl oldu āsmān

LXX

Zāhir olmak üzere nūr-ı muhteşem
İntişār etmek için hem dem-be-dem
Yoğ-iken bir şey cihānda muntāzam
Şakķ-ı sālīden Cenāb-ı Zū'l-kerem
Yaradup 'arş ile kursī vü kalem

LXXI

Ol Kerīm ü ol Raħīm ü bī-mişāl
Ādeme tekvīnle vərmişdir kemāl¹⁵⁸⁵
Kıldı anı mazhar-ı nūr-ı cemāl¹⁵⁸⁶
Mālīkū'l-mülk ol Celīl-i Zū'l-Celāl
Çün yaratdı bunları bī-keyf ü hāl

LXXII

Çün nidā etdi Hudā-yı pür-ni'am
Dehşetinden hāme-i mu'ciz-raķam
Ebkem ü ser-sem olunca lā-cerem

¹⁵⁸⁵ vərmişdir: olmuşdur HC.

¹⁵⁸⁶ Kıldı: Kılur HC.

Emr edüp ol Hâlık-ı mülk-i kıdem

Kıl içā'at emrime yaz yā kalem

LXXIII

Söyledi ey Hâlık-ı 'arş-ı berîn

V'ey senā-ḥ'ân-ı Şefî'ü'l-müznibîn

Ḳudretiñle 'âlem olmuş âferîn

Ne yazayım yā İlâhe'l-'âlemîn

Emriñe fermân-berem ey Zü'l-Metîn

LXXIV

Geldi dünyāya Ḥabîbim lâ-cerem

Hem anun'çün halk olundı muhteşem

Yaz bu beyt-i nâzenîni dem-be-dem

"Lā İlâh illā ena'llâh" yā kalem¹⁵⁸⁷

Hem Muhammeddir resûlüm muhterem

LXXV

Çün nidâ etdi Hudâ-yı pür-ni'am

Ḥaşyetinden ḥāme-i müşkîn-raḳam

Ebkem ü ser-sem olupdur hem eşam

Dehşetinden iki şakḳ oldu kalem

Secdeye varup dēdi ey Zü'l-ḥikem

LXXVI

Ḥaḳ Te'âlâ dēdi nūr-ı Muştafâ

Nūr-ı pākimdir olup gerçi cudâ

Andan oldu bu olan nūr-ı ziyâ

¹⁵⁸⁷ *Ena'llâh: Allâh MN; Lā İlâh illā ena'llâh:* "Benden başka hiçbir ilâh yoktur". Tamamı "İnnenî ena'llâh" lâ ilâhe illā enā fa'budnî ve aḳimi's-şalâtê li-zikrî" olup "Şüphe yok ki ben Allah'ım. **Benden başka hiçbir ilâh yoktur.** O hâlde bana ibadet et ve beni anmak için namaz kıl." anlamına gelen Tâ-Hâ suresi 14. âyetten kısmî ve vezne göre farklılaştırılmış iktibastır.

Kimdir ol sulṭān [u] ol şāhib-vefā
İsmi ismiñle muḳārīn ola tā

LXXVII

Hak Te'ālā dēdi ol hıṣnu'l-ḥaṣīn
Ol Resūl-i Müctebā erkān-ı dīn
Geldi āḥir oldı Faḥru'l-evvelīn
Ol Ḥabībim Muṣṭafâdır bil yaḳīn
Nūr-ı heftüm āsmān ile zemīn

LXXVIII

Gelmesiyle buldı ādem iltifāt
Zellesi'çün aldı bir tāze berāt¹⁵⁸⁸
Zāhir oldı anda esmā' u şıfāt
Nūr-ı Aḥmedden cemī'-i mümkināt
Yaradıldı buldı zīnet kā'ināt

LXXIX

Yā Raḥīm ü yā Ḳadīr u yā Şabūr
Müznibīni raḥmetiñden étme dūr
Bunı dērken işte ol zāt-ı ḡayūr
Emr edüp yaz yā ḳalem dēdi Şekūr
“Ümmet^{ün} müznibet^{ün} Rabb^{ün} Ğafūr”¹⁵⁸⁹

LXXX

Ol Ḥabīb-i Kibriyāya ser-te-ser
Eyleyiñ şükrini siz şām u seḥer
Ṭal'atıyla vērde dehre zīb ü fer

---

¹⁵⁸⁸ *Zellesi'çün: Zelle için HC.*

¹⁵⁸⁹ *Ümmet^{ün} müznibet^{ün} Rabb^{ün} Ğafūr:* “Ümmet günahkâr, Allah ise bağışlayandır.” anlamına gelen ve hadis olduğu şüpheli olan sözden iktibastır. (İsmail b. Muhammed Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ', C 1, 2. baskı, Dâru'l-Kübü'l-İlmiyye, Beyrut 1988, s. 197.)

*Bu saña yétmez mi 'izzet kıl nazār
Müjde ey bî-çāre ümmet müjdeler*

LXXXI

Kimse gitmezdi o beyt-i ekreme¹⁵⁹⁰
Kimse varmazdı zülāl-i zemzeme¹⁵⁹¹
Mālik olmazdı Süleymān hāteme
Nūr-ı Aḥmed gelmeseydi 'āleme
Gelmez idi 'izz ü rif'at Ādeme

LXXXII

Zulmet-i şebde kalurdu mümkināt
Ref olunmazdı cihāndan müşkilāt¹⁵⁹²
Eksik olmazdı cihānda münkirāt
Olmasaydı nūr-ı Fahr-i kā'ināt
*Bulamazdı Nūḥ tūfāndan necāt*¹⁵⁹³

LXXXIII

Hāk-i rāh-ı sürme-i çeşm-i 'alīl
Olmasaydı Hāzret-i Hākka vekīl
Cümle maşnū'āt olurdu muẓmaḥīl
Gelmeseydi nūr-ı Maḥbūb-ı Celīl
Géçemezdi nār-ı Nemrūddan Ḥalīl

LXXXIV

Ref olunmazdı hele qavm-ı 'anūd¹⁵⁹⁴
Neş olunmazdı o Tevrāt-ı Yehūd

¹⁵⁹⁰ *gitmezdi: varmazdı HC.*

¹⁵⁹¹ *zülāl-i: nihāli HC.*

¹⁵⁹² *cihāndan: cihānda HC.*

¹⁵⁹³ *Bulamazdı: Bulmaz idi MN.*

¹⁵⁹⁴ *olunmazdı: olamazdı HC.*

Çıkamazdı cism-i Eyyūbdan o dūd¹⁵⁹⁵

Olmasaydı ger o ma'şūk-ı Vedūd

Göklere 'İsâ eder miydi şu'ūd

LXXXV

Dehrde şāhib-‘uķūl-ile fuķūl

ķurb-ı Hāķķa edemezlerdi vuşūl

Müşrikīn olmazdı dünyāda melūl

Gelmeseydi ol Şeh-i şāhib-nuķūl

Olmaz idi kebş-i İsmā'ıl kabūl

LXXXVI

Cān dimāğına sürer ķand u nebāt

Nehr-i Kevşerden iķer āb-ı hayāt

Zīkr ü fikrinde eden dā'im şebāt

İster iseñ bulasın fevz ü necāt

Rūh-ı Fahru'l-mürselīne vēr şalāt

DER-BEYĀN-I HİLĶAT-İ ĀDEM 'ALEYHİ'S-SELĀM VE İNTİĶĀL-İ NŪR-I MUĶHAMMED 'ALEYHİ'Ş-ŞALĀT^U VE'S-SELĀM¹⁵⁹⁶

LXXXVIII

Cilvegāh-ı 'ālem oldı ķün hītām

Taķt-ı “levlāk”e vērildi ihtişām¹⁵⁹⁷

Anda iskān eyledi her hāş u 'ām

Yēr ile gök emri ķün oldı tamām

Dedi ol dem baña Hayyⁱ lā-yenām¹⁵⁹⁸

¹⁵⁹⁵ *o dūd*: *o ķurd HC.*; HC nüshasında “o ķurd” kelimesi altında “o dūd” da yazılmıştır.

¹⁵⁹⁶ Başlık: **HİLĶAT-İ ĀDEM 'ALEYHİ'S-SELĀM VE İNTİĶĀL-İ NŪR-I MUĶHAMMED 'ALEYHİ'Ş-ŞALĀTU VE'S-SELĀM BĀ-Ū MN.**

¹⁵⁹⁷ “levlāk” için bkz.: 329. dipnot.

¹⁵⁹⁸ *dem baña Hayy-i: Hayy u Ķadīm ü MN.*

LXXXIX

Bu sarāy-ı ʿāliye her ān gerek
Server-i ʿālem gibi hākān gerek
Aña yāver Hāzret-i Mennān gerek
Çün tamām oldu serīr sulṭān gerek
Mülk hāzırdır aña bir han gerek

XC

Zāt-ı Hāk ol hāki kıldı üstüvār
Zāt-ı Aḥmed Hānı andan ber-ḳarār
Bu cihetle oldu kim ḳuṭb-ı medār
Pes yaratdı Ādemi perverdgār
Tā ki maḳṣūd ola andan āṣkār

XCI

Oldı çün nūr-ı ezel şüret-pezīr¹⁵⁹⁹
Nūr-ı ʿirfān Ādemi kıldı münīr
Kendine olmak içün her dem zāhīr
Nūr-ı pāk-i Aḥmedi Hayy u Ḳadīr
Cebhe-i Ādemde kıldı müstenīr

XCII

Zāhīr oldu gerçi ol nūr-ı Celīl
Fırḳa-i küffārı kıldı pek rezīl
Aña çünki Ādem ü Havvā vekīl
Hāzret-i Ādemde ṭurdu nice yıl
Ba'deh" Havvāya oldu müntaḳıl

XCIII

Gèce gündüz işte ol nūr-ı hüdā

---

¹⁵⁹⁹ çün: ol HC.

Hakkı tesbîh eyledi şubh u mesâ
Emr-i Hakla çıkdı andan bir daha
Göçdi Havvâdan da nûr-ı Muştafâ
Geldi Şitiñ alnına vèrdi şafâ

XCIV

Kudretiyle eylemiş zât-ı Hudâ
Hilkat-i pâkizesiñ hadden ‘ulâ
Ya‘ni ol nûr-ı nübüvvet habbezâ
Böylece ol nûr-ı şadr-ı enbiyâ
Kime nakl oldıysa vèrdi ziyâ

XCV

Oldı ol nûr-ı mücessem bî-kuşûr
‘An‘aneyle rûhdan cisme mürûr
Âhîr oldı bâ‘iş-i fevz ü huşûr
Kağı zâhr u baña indiyse o nûr¹⁶⁰⁰
‘İzz ü rif‘at eyledi andan zuhûr

XCVI

Oldı ol nûr-ı mübârek çâk çâk
Cevher-i zâtıyla oldı tâbnâk
Çün meserretle dèdi sükkân-ı hâk
Çünkü ‘Abdullâha geldi nûr-ı pâk
Hüsni gören dèdi “rûhî fidâk”¹⁶⁰¹

XCVII

Vardı envâr-ı İlâhî sâhire
Şu‘le-endâz oldı nûr-ı bâhire
Çıkdı ol nûr-ı celî her bir yère

¹⁶⁰⁰ indise: irdiyse MN. / zâhr u baña: bañ u zahra HC.

¹⁶⁰¹ “Canım fedâ”

*Düşdi ol nūr çünki rahm-i mādere
Geldi çok esrār-ı hikmet zāhire*

XCVIII

Bir Mesīhā-dem haṭīb ü tercemān
Na't-ı pākin eylemiş vird-i zebān
'Ākıbet şordı o zāt-ı 'ālī-şān
Kaṅı sâ'atde 'aceb şāh-ı cihān
Toḡısardır dēdiler hep ins ü cān

XCIX

Toḡdıḡı vaqt-i seherdir ēy fetā
Gece gündüz şarf-ı cān eden aña¹⁶⁰²
Bu su'ālden maqşad oldur dā'imā
Tā kılalım yolına cānlar fedā¹⁶⁰³
Ol Şefī'-i ümmetān-ı pür-haṭā

C

Zıkr ü fikrinde hemīşe haşre dek
Gece gündüz sübḥa-i şad-dāne çek
Hıdmetinde cān-fedā olmak gerek
Maḡdemine muntazır 'arş u felek
Şaf-zede teşrīfine ḥaylī melek

CI

Ruḡ vērüp ferzānelikle sürme at
Bir piyāyla şāh-ı nefsi eyle māt¹⁶⁰⁴
Çık kenāra vërme dehre iltifāt

¹⁶⁰² eden: eyle HC.

¹⁶⁰³ yolına: yolına SM.

¹⁶⁰⁴ Bir piyayla: Bu piyāde ile HC.

Ëy ğarîķ-i baħr-i cürm ü seyyi 'ât¹⁶⁰⁵

Şıdk ile vër Muştafâya çok şalât¹⁶⁰⁶

**DER-MEBĤAŞ-İ MÜDDET-İ ZUHÛR-I ĤÂMİLE ŞUDEN-İ ĤAZRET-İ
ÂMİNE BÂ-CENÂB-I AĤMED-İ MUĤTÂR 'ALEYHİ ŞALÂT^U EL-
MELİKÛ'L-ĠAFFÂR¹⁶⁰⁷**

CII

Gel berü ëy ĥâme-i şîrîn-edâ

Müjdeler olsun cihâna dâ'imâ

'Âķıbet iĥbâr eden şubĥ u mesâ

Âmine Ĥâtûn ol ĥayru 'n-nisâ

Mâder-i pâk-i Ĥabîb-i Kibriyâ

CIII

Važ'-ı ĥaml-i Ĥazret-i Ĥayru'l-beşer¹⁶⁰⁸

Pek sühûletle olup vaķt-i seĥer

Söyledi ol mâder-i şâĥib-güher

Altı mâĥ ĥamlinden aşlâ bir keder

Görmedim hergiz deyü vërdi ĥaber

CIV

Geldi hâtifden baña bir ĥoş-şadâ

Ol şadâdan çün tebessüm cân-fezâ¹⁶⁰⁹

¹⁶⁰⁵ Bu bentten sonra HC nüshasında (s. 26/1. bent-44/2. bent) “ĤAZRET-İ ÂMİNE VİLÂDETİ HENGÂMINDA ĤAZRET-İ FAĤR-İ RİSÂLETDEN MÜŞÂHEDE BUYURDUKLARI ĤÂLÂT BEYÂNINDADIR” başlıklı bölüm başlar.

¹⁶⁰⁶ Bu beyitten sonra *Mevlid-nâme*'de olup *Abdurrezzak Aĝa'nın Tahmîs-i Mevlîd-nâme-i Re'fet (SM, HC)*'te yer almayan beyit şudur:

İster iseñ bulasın fevz ü necât

Rûĥ-ı fahru'l-mürselîne vir şalât

¹⁶⁰⁷ Başlık: **DER-MÜDDET-İ ĤÂMİLE ŞUDEN-İ ĤAZRET-İ ÂMİNE BÂ-CENÂB-I AĤMEDİ'L-MUĤTÂR 'ALEYHİ ŞALÂVÂTU RABBİ'L-'AZÎM MN.** / HC'de başlık yoktur, konu s. 44/3. bentte başlar.

¹⁶⁰⁸ *ĥaml-i: ĥamle HC.*

¹⁶⁰⁹ *çün: çok HC.*

Cism-i maḥmūle vèrir neşv ü nemā
Altı māhdan şoñra geldi bir nidā
Müjdeler yā Āmine müjde saña

CV

Muḳtedā-yı enbiyā vü evliyā
Ḥākim-i mesned-nişīn-i Kibriyā
Ol Ḥabīb-i dü-serādır dā'imā
Bu ne devletdir saña ey meh-liḳā
Geliserdir senden ol Ḥayru'l-verā

CVI

Ḥaḳ Te'ālā ḥamlīm ètmiş intiḥāb
Toğdıgım şebde açıldı her ḥicāb
Gösteren Ḥaḳdır anı zann ètme ḥ'āb
Nice ḥāletler düşümde bī-ḥisāb
Keşf olup gitdi ara yèrden niḳāb

CVII

Ḥazret-i Ḥaḳ fā'ik ètdi neslimi
'Ālem içre şāyi' ètdi aşlımı
Ol Ḥabīb-i Kibriyāya vaşlımı
Evvelā şehri Recebde ḥamlimi
Ḳıldı tebşīr Ḥazret-i Ādem şaftı

CVIII

Çün gelüp ervāḥ-ı pāk-i enbiyā
Ètdiler bir bir baña ḥayr-i du'ā
Ol meh-i ātīde de dèdi baña¹⁶¹⁰
Geldi Şa'bān içre Şīt-i bā-şafā

---

¹⁶¹⁰ de dèdi: dèdiler HC.

Ḥamliñe yâ Âmine şad merḥabâ

CIX

Ḥamliñ olur ‘âkıbet şâhib-nizâm
‘Âlem-i ekvâna vèrir ihtîşâm
Çün olunca aña ‘âlem cümle râm
Mâh-ı şâlişde zehî şehr-i şıyâm
Geldi İdrîs ḥamlime vèrdi selâm

CX

Olacak ol mertebe kadri yüce
Olur elbet enbiyâ muhtâc aña
Anuñ ile faḥr èder arz u semâ
Ḥazret-i Nûḥ şehr-i Şevvâlde baña
Dèdi kim ḥamliñ mübârekdir saña

CXI

Emr-i Ḥaḳla nâzil oldu Cebre’îl
Ḥamlimiñ tebrikine oldu vekîl
Ëy celîl ü ëy cemîl hem anı bil
Mâh-ı Zî’l-ka’dede İbrâhîm Ḥalîl
Dèdi olduñ ḥâmil-i nûr-ı Celîl

CXII

Ḥamliñ olur ‘âkıbet beyne’l-enâm
‘Âlem içre merci’-i ḥaş u ‘avâm
Verecekdir ‘âlem-i dünyâya nâm
Geldi İsmâ’îl baña vèrdi selâm
Mâh-ı Zî’l-ḥiccede kıldı ihtirâm

CXIII

Ṭûr-ı Sinâda édüp Ḥaḳḳa nidâ

Ḥamlime ḥaylī zamān kıldı du‘ā
Ümmeti olmaklığı kıldı recā
Çün Muḥarrem geldi Musâ bā-vefā
“Ebşirī yā Āmine bi’l-Muṣṭafâ”¹⁶¹¹

CXIV

Müjdeler olsun ki ey bintⁱ Veheb
‘Ālemiñ iḥyāsına olduñ sebeb
Ḥamliñ oldı bir şeh-i ‘ālī-neseb
Hem Şaferde geldi ‘İsâ bā-edeb
Dedi ḥamliñdir seniñ şāh-ı ‘Arab

CXV

Ḥamliñ eyler ‘izz ü rif’atle vurūd
Hem eder taḥt-ı risāletde ku‘ūd
Gāh eder şadr-ı mu‘allāya şu‘ūd
Hem Rebi’ul-evvel idi geldi Hūd
Ḥamliñe kıldı selām Ḥayyⁱ Vedūd

CXVI

Hep melā’ik baña ta‘zīm étdiler
Hem şalâtı gerçî taḥdīm étdiler
Nüşa-i Mevlūdı ta‘līm étdiler
Enbiyā ervāhı bir bir geldiler
Ḥamlime ta‘zīm ü tekrīm kıldılar

CXVII

İçdim ol dem şerbet-i kâd u nebât¹⁶¹²
Eyledim hem medḥ u şükründe sebât
Kalmadı göñlümde hiçbir müşkilât

¹⁶¹¹ “Mustafa ile müjde ver bana ey Āmine”

¹⁶¹² ol dem: ondan HC.

*İster iseñ bulasın fevz ü necât
Rûh-ı Fahru 'l-mürselîne vër şalât*

**DER-BEYÂN-I VİLÂDET-İ MEFHAR-I 'ÂLEM ŞALALLÂH^U 'ALEYH^I VE
SELLEM¹⁶¹³**

CXVIII

*Mihr-i zîbâya gelüp ètdi şurû¹⁶¹⁴
Mu'cizâtı kıldı 'âlemde şuyû'
Hamdulillâh dèdi erbâb-ı huşû'
Çün karîb oldı kî mihr ède tûlû'
Anasından ètdi envâr-ı suţû'*

CXIX

*Şordılar hamliñ zamân-ı ekmeliñ¹⁶¹⁵
Ol Hâbîbiñ vaz'-ı haml-i ecmeliñ
Ya'ni mevlûduñ zamân-ı mücmeliñ
On ikinci gün Rebî'u'l-evveliñ
Hem düşenbih gècesi idi biliñ*

CXX

*Oldı zâhir ol Hâbîb-i Kibriyâ
Kalmadı 'âlemde bir çün u çerâ
Anda olan şu'le-i nûr u ziyâ
Düşdi kevneyn içre envâ'-ı şadâ
Kim cihâna toğdı nûr-ı Muştafâ*

¹⁶¹³ Başlık: **VİLÂDET-İ SEYYİD'UL-BERÂYÂ 'ALEYHİ EFĐALU'Ş-ŞALÂVAT VE
EKMELUT'TAHÂYÂ MN.** / HC'de başlık yoktur.

¹⁶¹⁴ zîbâya: dünyâya HC.

¹⁶¹⁵ hamliñ: haml-i HC.

CXXI

Bāğ-ı dünyāya gelen Ḥayru'l-beşer
Secde etti kendine her bir şecer
Kendüsiyle nuṭka geldi her ḥacer
Cennetiñ Rıdvānına erdi ḥaber
Kim cināna vère zīnet ser-te-ser

CXXII

Hāleden çıkdı hemān ol māh-rū
Neşv ü envār eyledi hep sū-be-sū¹⁶¹⁶
Hem beşāretle olan bu ārzū
Hem cehennem mālīkine erdi bu
Heybetiñ kaldır kapansunlar tamu

CXXIII

Gelmesiyle ḳahr olup ḳavm-ı pelīd
Oldı küffāra hemān sedd-i sedīd
Müşrikīniñ dilleri oldı ḳadīd
Ol gècede cümle şeytān-ı merīd¹⁶¹⁷
Ṭard olup göklerden oldı nā-be-dīd

CXXIV

Kaʿbeye merbūṭ olan bütler bütün
Yère yeksān oldılar zār u zebūn
Bu ḥaberdan oldı düşmen vājgūn
Bu şeb olsun cümle bütler ser-nigūn
Hem ḥacīl olsun o ḳavm-i müşrikūn

CXXV

Geldi hātīfden baña bir ḥoş peyām

---

¹⁶¹⁶ Neşv ü: Neşr-i HC.

¹⁶¹⁷ gècede cümle şeytān-ı: gèce cümle şeyātīn-i MN.

Bu haber vèrdi hemân hasbu'l-merâm
İntizârında iken her şubḥ u şâm
Bir melek geldi baña vèrdi selâm
Görmedim ruḥsârını söyler kelâm

CXXVI

Dür gibi çıkdı şadefden tâbnâk
Tînet-i küffârı ètdi çāk çāk¹⁶¹⁸
Her görenler dèdiler “*rūḥī fidāk*”¹⁶¹⁹
Dèdi bu gèce toĝar bir tıfl-ı pāk
Pāyine ruḥsâr-ı şehler ola ḥāk

CXXVII

Aña bedri hem musaḥḥar kıldı Hāk
Geldi dünyāya o nūr-ı mā-sabaḳ
Mu‘cizâtı oldu zāhir gel de baḳ¹⁶²⁰
İsm-i pākini Muḥammed kıoya Hāk
*Olısar ay parmaĝıyla iki şaḳ*¹⁶²¹

CXXVIII

Emr-i Hākla nāzil oldu dōrt kitāb
Her biri meddāḥıñ oldu bî-ḥisāb¹⁶²²
Ètmiş iken Hāk seni hem intiḥāb
Gā’ib olunca melek feth oldu bāb
Geldi üç ḥatun mişāl-i āftāb

CXXIX

Şimdi gözden hemm ü ĝam oldu nihân

---

¹⁶¹⁸ ètdi: kıldı HC.

¹⁶¹⁹ “Canım fedâ”

¹⁶²⁰ gel de: geldi HC.

¹⁶²¹ ay parmaĝıyla: parmaĝıyla ay HC.

¹⁶²² oldu: eyler HC.

‘Äleme vèrdi kudümü cāvidān
Şimdi leb-rîz-i sürûr oldu cihān
*Müjdeler senden toğar o cism ü cān*¹⁶²³
Maḳdemine munṭazır Kerrūbiyān

CXXX

Bu gelen ḥatunlar ètdi tecliye
Vaż‘-ı ḥamliñ ḥıdmetini te’diye
Ol Ḥabīb-i Kibriyāya taşliye
Meryem ü Ḥavvā vü dīger Āsiye
Her birisi baña ètdi tehniye

CXXXI

Bu vilādet bu şerāfet ḥabbezā
Feyz-i kudsīdir saña èy Müctebā
Oldıñız esrār-ı Ḥaḳḳa āşnā
Dédiler èy nūr-ı Raḥmān merḥabā
Merḥabā èy ‘ālī sulṭān merḥabā

CXXXII

Merḥabā èy şāh-ı merdān merḥabā
Merḥabā èy ḥān-ı ḥānān merḥabā¹⁶²⁴
Merḥabā èy ḥāmi-i Āl-i ‘Abā¹⁶²⁵
Merḥabā èy iftiḥār-ı enbiyā
Merḥabā èy şem’-i cem’-i evliyā

CXXXIII

Ümmetiñdir pür-kuşûr u pür-ḥaṭā
Ḥaḳlarında mağfîret eyle recā

¹⁶²³ *Müjdeler: Müjde kim MN. / cism ü: rûḥ u MN.*

¹⁶²⁴ *ḥān-ı ḥānān: cān-ı cānān HC.*

¹⁶²⁵ *ḥāmi-i: cāme-i HC.*

Cān u dilden étmege başla du‘ā
*Merḥabā ēy cān-ı bākī merḥabā*¹⁶²⁶
*Merḥabā ‘uṣṣāk-ı sākī merḥabā*¹⁶²⁷

CXXXIV

Vāşıl oldum Ḥazret-i cānānıma
Geldi envār-ı Ḥudā vicdānıma
Çün küdüret gelmedi iz‘ānıma
Çün ḥarāret gālib oldı cānıma
İkisi oturdı iki yanıma

CXXXV

Biri Ḥavvā biri Meryem dīgeri¹⁶²⁸
Āsiye bintⁱ Müzāḥimdir biri
Nice taşvīr eyleyim ervāḥları¹⁶²⁹
Arḳama geldi oturdı o biri
Rıfḳ-ıla tutdı belimden ol perī

CXXXVI

Cān dimāğıyla kī aldım lezzeti
Āb-ı Kevşer tek olup ḥāşıyyeti¹⁶³⁰
Çün hūbūb ètdi nesīm-i vuşlatı
Vèrdiler bir kāse ile şerbeti
İçdim ol dem ol zülāl-i ḥikmeti

---

¹⁶²⁶ cān-ı: cān u SM.

¹⁶²⁷ ‘uṣṣāk u: ‘uṣṣāk u SM., ‘uṣṣāka HC; bu beyitten sonra Mevlid-nâme’de olup Abdurrezzak Ağa’nın Tahmīs-i Mevlīd-nâme-i Re’fet (SM, HC)’te yer almayan beyitler şunlardır:

Biz ḥaḳīr ümmetleriñ sulṭānısın

Göñlümüz emrāzınıñ dermānısın

İster iseñ bulasın fevz ü necāt

Rūḥ-ı fāḥru’l-mürselīne vir şalāt

¹⁶²⁸ Ḥavvā biri Meryem: Meryem biri Ḥavvā SM.

¹⁶²⁹ ervāḥları: o rüḥları HC.

¹⁶³⁰ kevşer tek: kevşerden HC.

CXXXVII

Ṭal'atıyla vèrdi dehre zīb u fer
Kalmadı 'ālemde ğamdan bir eşer¹⁶³¹
Söyledi ol māder-i Ḥayru'l-beşer
Nūra ğark oldu vücūdum ser-te-ser
Rāḥat oldum görmedim aşlā keder

CXXXVIII

Bir humā tek gerçi ol murğ-ı cinān¹⁶³²
Her kimiñ başına kōnşa bī-gümān
Olur elbet devlet-i her dü cihān
Der- 'aḳab bir murğ-ı nūrānī hemān¹⁶³³
Sıgadı arḳamı oldum şādmān

CXXXIX

Ol Resūl-i Ḥaḳ Ḥabīb-i Kibriyā
Nūr-ı zātıyla cihān buldı şafā¹⁶³⁴
Ṭutdı āfāḳı bütün nūr u ziyā
Çünkü toğdı ol gece nūru 'l-hüdā¹⁶³⁵
Kāffe-i ins ü melek vèrdi şadā

CXL

Ḥamdulillāh geldi dünyāya bu zāt
Āḥir oldu mazḥar-ı zāt u şifāt
Zā'il oldu kalmadı bir müşkilāt
Toğdı ol sā'atde ol 'ālī-şifāt¹⁶³⁶

---

¹⁶³¹ *Kalmadı: Koymadı HC.*

¹⁶³² *humā tek: humadır HC.*

¹⁶³³ *nūrānī: rūḥānī MN.*

¹⁶³⁴ *şafā: ziyā HC.*

¹⁶³⁵ *nūru 'l-hüdā: nūr-ı hüdā SM.*

¹⁶³⁶ MS. (müellif nüshası)'de bu mısra'daki "sa'āt" kelimesine "de" eklenip "şāḥib-mu 'cizāt" ibaresinin üstünü kurşun kalemle çizilerek yanına "ol 'ālī-şifāt" yazılmıştır.

Ümmet iseñ ol *Ḥabībe vēr şalāt*¹⁶³⁷

**HAẒRET-İ ĀMİNE VİLĀDETİ HENGĀMINDA HAẒRET-İ FAḤR-İ
RİSĀLETDEN MÜŞĀHEDE BUYURDUĞLARI ḤĀLĀT BEYĀNINDADIR**¹⁶³⁸

CXLI

Gerçi bir pākizedir bintⁱ Veheb
Ol cihetle oldı bir şāhib-neseb¹⁶³⁹
Söylemişdir ya'ni ol kân-ı edeb
Dürre-i tāc-ı ḥavātīn-i 'Arab
Ḥazret-i Āmīne ol 'ālī-neseb

CXLII

Gevher idi baḥr-i vaḥdetde nihān
Çıkdı ol gevher hemān oldı 'ayān
'Ākıbet oldı re'īs-i cāvidān
Dēr ki çün toğdı o Sulṭān-ı cihān
*Raḥmet-i Ḥaḳ nūr-ı Ḥayyⁱ Müste'ān*¹⁶⁴⁰

CXLIII

Zıkr-i Ḥaḳdan ğayriye taḥrīk-i leb
Ėdemezdi gerçi ol 'ālī-ḥaseb
Hem 'ibādet etmek üzre rüz u şeb
Secde-i Raḥmāna vardı der-'aḳab
Ol kerem kânı o deryā-yı edeb

¹⁶³⁷ HC nüshasında (s. 54) bu bentle tahmis son bulup ardından “*Yakra' Du'ā'u'l-Ḥitām*” başlığıyla hatim duası başlar.

¹⁶³⁸ Başlık: **HAẒRET-İ ĀMİNE VİLĀDETİ EYYĀMINDA HAẒRET-İ FAḤR-İ MÜRSELİNDEN DİNLEYÜP VE MÜŞĀHEDE BUYURDUĞLARI ḤĀLĀT MN.** / HC'de başlık yoktur; konu s. 26/1. bentte başlar, s. 44/2. bentte son bulur. / MS (müellif nüshası)'de bu başlığın başında “*vaḳt-i kıyām*” ibaresi yazılmıştır.

¹⁶³⁹ Ol cihetle oldı bir şāhib-neseb: 'Ālemin iḥyāsına oldı sebeb HC.

¹⁶⁴⁰ *Ḥayy-ı: Ḥayy u MN.*

CXLIV

Hem anı ‘izz ü şerefle besledim¹⁶⁴¹

Gèce gündüz aña nevbet bekledim

Dedigi her bir kelāmı belledim¹⁶⁴²

Bağrıma başdım edeble diñledim

Söyledigi sözi ol dem añladım¹⁶⁴³

CXLV

Çün münācāt ètdi ol ferhunde-sāl

Senden özge yok Hudā-yı Zü’l-Celāl

Çün èderken zāt-ı Hākka ‘arz-ı hāl

Dér idi éy pādšāh-ı bī-zevāl

Éy Hudā-yı bī-şebīh ü bī-miṣāl

CXLVI

Halk olupdur nūr-ı Hākdan hilkati

Nezd-i Hākda var iken hem hürmeti

Dèdi ol dem ol Hudānıñ behceti

Baňa bağışla İlāhī ümmeti¹⁶⁴⁴

Ben za ‘īfe eyle rahm u şefkati

CXLVII

Kāle gelmez vaşf olunmaz hey’eti

Nūr-ı Hāk dandır muşavver heybeti

Dā’imā meydāndadır ‘ulviyyeti

Toğdığı ān şordı hāl-i ümmeti

Bak ne ‘ālīdir o şāhıñ himmeti

¹⁶⁴¹ Hem anı: Anı hem HC.

¹⁶⁴² belledim: bekledim HC.

¹⁶⁴³ sözi: nuṭkı MN.

¹⁶⁴⁴ İlāhī ümmeti: bu ‘āşī ümmeti MN.

CXLVIII

Ol Resûl-i Hâk Habîb-i Kibriyâ¹⁶⁴⁵

Şu'le vèrdi anda envâr-ı hüdâ

‘Âlemi tenvîr eder şubh u mesâ

Ŧoğdığı gece Muḥammed Muştafâ¹⁶⁴⁶

Ol Habîb-i Hâk cenâb-ı Müctebâ¹⁶⁴⁷

CXLIX

Hep şanemler hep şalîbler büsbütün

Yere yeksân oldılar çün vâjgûn

Oldı küffârın bu yüzden bağı hûn

Cümle eşnâm düşdi yere ser-nigûn

Hem hacîl ü hem haķîr ü hem zebûn¹⁶⁴⁸

CL

Güş-ı küffâra gelen vahşî şadâ¹⁶⁴⁹

Ol şadâdan anlara vèrdi ezâ

Zât-ı hâtifden gelen bir hoş nidâ

Geldi eşnâm arasından bir nidâ

Terk edin eşnâmı ey ehl-i şeķâ

CLI

‘Âlem-i dehre gelince ol Habîb

Zâhir oldı birçok esrâr-ı ğarîb

Ŧâķ-ı Kistrâ şaķ olundı ‘an-ķarîb

Sâve şehrinde o deryâ-yı ‘acîb¹⁶⁵⁰

¹⁶⁴⁵ Resûl-i Hâk Habîb-i: Habîb-i Hâk Resûl-i HC.

¹⁶⁴⁶ Muştafâ: Muştafâ SM.

¹⁶⁴⁷ Ol Habîb-i Hâk cenâb-ı: Aḥmed ü Maḥmûd Muḥammed MN.

¹⁶⁴⁸ hacîl ü: ‘ay(i)blu MN.

¹⁶⁴⁹ vahşî şadâ: vahş u şadâ HC.

¹⁶⁵⁰ ‘acîb: ğarîb MN.

Nā-be-dīd oldı kırıldı hep şalīb¹⁶⁵¹

CLII

Dergeh-i Kisrâ olan kaşr u kuşūr
Tārmār oldı o dem mānend-i ğūr
Hep selāṭīn [ü] hükümdār-ı şūrūr
Nerde kim var ise bir şāh-ı ğayūr
Salṭanatdan oldılar me'yūs [u] dūr

CLIII

Çeşm-i Aḥmed êtdi dünyāya nazar
Kalmadı āteşlerinde bir şerer
Hep remāda döndi āteş-ḥāneler
Āteşi āteş-perestān ser-te-ser¹⁶⁵²
Söndi gitdi kalmadı andan eşer

CLIV

Zıkr ü fikriyle gider her müşkilāt
Gèce gündüz virdiñ olsun eş-şalāt
‘Ālem-i hestīde ger ṭul-ı ḥayāt
İster iseñ bulasın fevz ü necāt
Rūḥ-ı Fahru’l-mürselīne vēr şalāt

**DER-MEBĤAŞ-İ NÜBÜVVET Ḥ’ ĀCE-İ ‘ĀLEM ŞALALLĀH^U ‘ALEYH^I VE
SELLEM ḤAZRETLERİ ḤAḤKINDADIR¹⁶⁵³**

¹⁶⁵¹ MS. (müellif nüshası)’de bu beyitin ilk mısra’ı ikinci, son mısra’ı ise bendin dördüncü mısra’ı olarak yazılmıştır. Daha sonra bu yanlışlığa kurşun kalemle işaret edilmiştir.

¹⁶⁵² *perestān: perestiñ MN.*

¹⁶⁵³ Başlık: **NÜBÜVVET-İ ḤAZRET-İ AḤMED ‘ALEYHİ ŞALAVĀTU RABBU’L-AḤAD MN.** / HC’de başlık yoktur.

CLV

Ol Resûl-i Hâk Hâbîb-i Kibriyâ¹⁶⁵⁴

Seyyidü's-sādād-ı Faḥru'l-enbiyâ

Nûr-ı 'ilmiyle cihân buldı ziyâ

Çünkü nûr-ı Hâk cenâb-ı Muştafâ¹⁶⁵⁵

Şâh-bâz-ı sidre-i 'arş-ı 'ulâ

CLVI

Çün nübüvvet merkezinde lâ-cerem

Luṭf-ı Hâkla oldu hem şâbit-kadem

Hem mu'azzez hem mükerrem muḥterem

'İzzet ü devletle ol baḥr-i kerem

Erba'îne sinni başdıkda kadem¹⁶⁵⁶

CLVII

Dâ'imâ ol şâriḥ-i fer' u uşûl

Emr-i Hâkkı eyledi ḥüsn-i kabûl

Bi'seti çün oldu 'âlemde şümûl

Ḳuvvet-i ḳudsiyye ile ol Resûl

Cümle^{ten} eşyâyı muḥdeş bildi ol¹⁶⁵⁷

CLVIII

Ol Hâbîb-i Kibriyâ bî-iştibâh

Server-i 'âlem olupdur 'âli-câh

Eyledi ğâr-ı Hırâyı secdegâh

Göñlüne düşdi o dem ḥubb-i Îlâh

Pes Hırâ tağına edindi penâh

¹⁶⁵⁴ Resûl-i Hâk Hâbîb-i: Hâbîb-i Hâk Resûl-i HC.

¹⁶⁵⁵ Muştafâ: Kibriyâ SM.

¹⁶⁵⁶ sinni: sinn SM.

¹⁶⁵⁷ Cümle^{ten}: Cümle-i MN; HC nüshasında, bu ve bundan sonra gelen toplam 17 bent bulunmamaktadır.

CLIX

Rûz u şeb ol ğārda iskân idi
H'âb-ı irhâşâtıda seyân idi
Dâ'imâ tã'at-keş-i (?) Yezdân idi
Bağrı yanık dîdesi giryân idi
Hasret ile ol Hırâ nālân idi

CLX

Şûret-ile ğāra vardı hem çünin
Gördi anı dehşetinden şeksizin
"Zemmilūnī" dedi Faḥru'l-'ālemīn¹⁶⁵⁸
İşbu hayretde iken şāh-ı güzīn
Āsmāndan geldi Cibrīl-i Emīn

CLXI

İndiler hep nezdine Kerrūbiyân
Étdiler bu āyeti aña beyân
Çün olunca āḥir-i peygamberân
Sûre-i İkrâ'la bildirdi nişân
Bildi pes maḥbûbını ol 'ālî-şân

CLXII

Ḳudretiyle Ḥaḳ Te'ālâ Ḥazreti
Vêrdi aña bir münevver tîneti
Añlaşıldı rûtbe-i mâhiyyeti
İnmege başladı Ḳur'ân āyeti
Göñli mesrûr oldu gitdi hayreti

¹⁶⁵⁸ *Zemmilūnī*: "Beni örtün." bu söz, Hz. Beygamber (Sav) Hira'da ilk defa Cebre'il ile tanışmasından ve kendisine emredilen ilk ayetlerden etkilenip titreyerek geldiği evinde hanımı Hz. Hatice'ye söylediği ilk cümlesidir. Ayrıca bu söz, "Ey örtünüp bürünen! Gecenin yarısında, istersen biraz sonra, istersen biraz önce bir müddet için kalk ve ağır ağır Kuran oku." mealindeki Kurân-ı Kerim'in 73. sırada yer alan Müzemmil sûresi 1-4. âyetlerine işarettir.

CLXIII

Geldi dehre ol Ḥabīb-i pür-edeb
‘Ālemiñ tekvīnine oldı sebeb
Çün nübüvvetle olunca müntaḥab
*Da ‘vete başladı ol ‘ālī-neseb*¹⁶⁵⁹
*Müşrikīni dīn-i Ḥaḳḳa rûz u şeb*¹⁶⁶⁰

CLXIV

Hep görünce böyle ‘ālī-sāniḥāt
‘Ālem-i hestīde böyle mu‘cizāt
Ger dilerseñ bulasın ḳand u nebāt
“Rûḥ-ı pāk-i mürselīne vēr şalāt
*Görmez āḥir dehrde bir müşkilāt”*¹⁶⁶¹

DER-BEYÂN-I MEBḤAŞ-İ Mİ‘RÂC-I NEBEVÎ ‘ALEYHİ EFḌALU’Ş-ŞALÂT^U VE’S-SELLÂM¹⁶⁶²

CLXV

Ḥaḳ Te‘âlâ emr eder iḥrâcını
Görmek içün şûret-i ibhâcını
Başına ḳoydı risâlet tâcını
Diñle ey dil Muştafâ mi‘râcını
Söyleyem ol müntehî minhâcını

CLXVI

Oldı hem ḳayd-ı beşerden çün ḥalâş
Eyledi zât-ı Ḥudâya ihtişâş

¹⁶⁵⁹ ‘ālī: *tāhir* MN.

¹⁶⁶⁰ Bu beyitten sonra *Mevlid-nâme*’de olup *Abdurrezzak Ağa’nın Tahmīs-i Mevlīd-nâme-i Re’fet (SM, HC)*’te yer almayan beyit şudur:

İster iseñ bulasın fevz ü necât
Rûḥ-ı fāḥru’l-mürselīne vir şalāt

¹⁶⁶¹ Bu beyit, *Mevlid-nâme (MN)*’de bulunmamaktadır.

¹⁶⁶² Başlık: **Mİ‘RÂC-I ŞÂH-I ENBİYÂ ‘ALEYHİ ŞALAVÂTULLÂH MN.**

Olmuş iken zübde-i hāşu'l-havāş
Kim anuñ 'çün var idi bir vaqt-i hāş
Ne melek şıgar aña ne zāt-ı hāş

CLXVII

Bir gece uymuşdı ol zāt-ı celīl
Ümmühānī hānesinde münfaşıl
Emr-i Hākla nāzil oldu Cebre'ıl
*Ol zamān geldi aña peyk-i Celīl*¹⁶⁶³
Ėrgürür Hākķıñ selāmın ol cemīl

CLXVIII

Emr-i Hākla ol Resūl-i zü'l-kerem
'İzz ü şevketle hemān geldi o dem
Lehce-i şīrīn ile ol muhteşem
Dēdi müjde ēy nebiyy-i muhterem
'Arşına da 'vet ēder Rabbu'l-ümem

CLXIX

Zāt-ı Hākķıñ her olan āşārına
Bu cihānıñ cümle-i eţvārına
Biñ hicāb içre olan envārına
Hem diler vākıf ēde esrārına
Ėre 'ilmiñ cennet ile nārına

CLXX

Yēr ü gökde bu olan ins ü melek
Cümle eşcār u hacet tā haşre dek
Ser-fürü etmek aña lāzım gerek
Hāzret-i Hākdan her ān ehl-i felek

---

¹⁶⁶³ *Ol zamān: Nā-gehān MN.*

Ṭal'atıñ nūrını eylerler dilek

CLXXI

Dā'im olmuş enbiyā vü evliyā
Saña olmuşlar hemīşe cān-fedā
Gèce gündüz münṭazır arz u semā
Hem niyāz etmekdedir 'arş-ı 'ulā
Ḥāk-i na'linden éde kuḥl-i cilā

CLXXII

Çün seni da'vet édince zāt-ı Hāk
Nerdbān oldu saña toḳkuz ṭabaḳ
Hep seniñ'çün vaż' olundu bu nesak
Hazrete eyle şitāb éy yüzi ak
Çün getürdüm saña cennetden Burāk¹⁶⁶⁴

CLXXIII

Mescide varmak içün ol māh-rū
Ḥāzır oldu ol Burāk-ı tünd-ḥū
Çāh-ı Zemzemden alup bir desti şu
Yıkanup hem étdi tecdīd-i vużū¹⁶⁶⁵
Pāk idi evvelde pāk oldu aru

CLXXIV

Çün varınca ol maḳām-ı a'zama
Ṭayy édüp Akşâ o zāt-ı ekreme
Sür'at ile vardı beyt-i efḥama
Güş édince vardı çāh-ı zemzeme
Geldi Zemzemden şadā' u zemzeme¹⁶⁶⁶

---

¹⁶⁶⁴ Çün: Kim MN.

¹⁶⁶⁵ vużū: vużū' MN.

¹⁶⁶⁶ şadā' u: şadā ol MN.

CLXXV

Çün imām olmağla buldı imtiyāz¹⁶⁶⁷

Hem de oldı vākıf-ı esrār u rāz

‘Ākıbet kıldı Ḥabīb-i kārāsāz

Pes Harem içre iki rek‘at namāz

Hoş huzū‘-ıla kılup ètdi niyāz

CLXXVI

Ḥak Te‘ālā kılmış anı intiḥāb

‘Ālem-i ‘ulvīde oldı müsteṭāb

‘İzz ü rif‘atle olunca kām-yāb

Ṭutdı ta‘zīm ile Cebrā‘il rikāb¹⁶⁶⁸

Bindi pes ol maḥzar-ı ümmü‘l-kitāb

CLXXVII

Hem muṣāḥib olmaḥ üzre muṭṭasıl

Hem zemīne indi ol peyk-i Celīl

Pey-rev oldı aña ol zāt-ı necīl¹⁶⁶⁹

Çün senādan fāriğ oldı ol cemīl

Ḳudse ‘azm ètdi yanınca Cebrē‘il

CLXXVIII

Dīde-i dünyāya olduñ merdümek¹⁶⁷⁰

Müntazırdır maḥdemine nüh felek

Cennet içre hūr ile ğılmāna dek¹⁶⁷¹

Şaf-zede teşrīfine cümle melek¹⁶⁷²

Rūyına müştāk idi ‘arş u felek

---

¹⁶⁶⁷ olmağla: olmakla HC.

¹⁶⁶⁸ Ṭutdı: Dutdı MN.

¹⁶⁶⁹ HC’de “necīl” kelimesi üstüne “Cebrā‘il” yazılmıştır.

¹⁶⁷⁰ olduñ: oldı HC.

¹⁶⁷¹ içre hūr ile: ile hūrī vü HC.

¹⁶⁷² cümle: haylī SM.

CLXXIX

Çünkü oldu rütbe-i kadr-i 'ulā¹⁶⁷³
Enbiyā vü evliyā muhtāc āña
İntizār etmiş iken şubh u mesā
*Geldiler tertible haylī enbiyā*¹⁶⁷⁴
*Kıldılar tebrīk [ü] ta 'zīmiñ edā*¹⁶⁷⁵

CLXXX

Saña hādīm ehl-i manşıblar bile
Gökde mādih necm ü kevkebler bile
Na'tın eylerler mü'ezzınler bile
*Hem melā'ikden muḳarrebler bile*¹⁶⁷⁶
Geldiler bu hıdmete iclāl ile

CLXXXI

Hem niyāz u nāzı çün oldu ḳabūl
Étdi mi'rāc ile bālāya vuşul
Nezd-i Hāḳda nā'il-i feyz-i meşul¹⁶⁷⁷
Pes imāmet eyledi anda Resul
Enbiyā ervāhına Akşāda ol

CLXXXII

Hāzır oldu ol Hābīb-i kārsāz
Semt-i maḳşūda édince ihtizāz¹⁶⁷⁸
Bu cihetden aldı pek çok imtiyāz
Çün tamām oldu münācāt u niyāz
'Azm-i rāh étdi yine ol şāh-bāz

¹⁶⁷³ *ḳadr-i 'ulā: Kerrūbiyān (!) HC.*

¹⁶⁷⁴ *haylī: hayl-i MN.*

¹⁶⁷⁵ *tebrīk [ü]: tebrikle HC.*

¹⁶⁷⁶ *melā'ikden: melā'ikler SM.*

¹⁶⁷⁷ *feyz-i: feyz ü HC.*

¹⁶⁷⁸ *maḳşūda: maḳşūd HC.*

CLXXXIII

Sûre-i İsrâda Hâk kıldı 'ayân
Mescid-i Akşâya dek êtdi beyân
Hâzret-i Cibrîl olunca dîdebân
Ḳurdılar nûrdan semâya nerdbân
Nerdbândan göge oldılar revân

CLXXXIV

Hâk anı şâhib-kerâmât eyledi
Bâ' iş-i fahr-i mübâhât eyledi
Vâşıl-ı şahın-ı maḳâmât eyledi
Şevḳla seyr-i semâvât eyledi
Hâḳḳ aña dürlü 'inâyet eyledi

CLXXXV

Hem sezâdır aña ḥâdim ins ü cân¹⁶⁷⁹
Bende olmak şâh u sultân u 'ayân
Çünkü sevmişdir anı ol Müste'ân
Cennet ile nâr aña oldu 'ayân
Âşkâr oldu hemân sırr-ı nihân¹⁶⁸⁰

CLXXXVI

Hem muşâhib olmak için Cebre'îl
Hem zemîne indi ol peyk-i cemîl
Çün şenâdan fâriğ oldu ol cemîl¹⁶⁸¹
Sidreye vardıkda maḥbûb-ı Celîl¹⁶⁸²
Açdı altı yüz kanadın Cebre'îl¹⁶⁸³

¹⁶⁷⁹ aña ḥâdim: ḥâdim aña HC.

¹⁶⁸⁰ nihân: cihân SM.

¹⁶⁸¹ Bu mısra, HC nüshasında dördüncü mısra ile yer değiştirmiştir.

¹⁶⁸² vardıkda: geldikde MN.

¹⁶⁸³ Açdı altı yüz kanadın: Ḳudsa 'azm êtdi yanınca HC.

CLXXXIX

Anı gördi pek mehābetlü metīn
Çok eşer gördi o çeşm-i dūr-bīn
Çün görünce dēdi Faḥru'l-‘ālemīn
Şekl-i maḥşūsuñ tamām Rūḥu 'l-emīn
'Arz ēdüp seyr ētdi Faḥru 'l-evvelīn

CXC

Çün olunca rütbe-i ḳadri yüce
Enbiyā vü evliyā muḥtāc aña
Gūşına geldi hemān bir hoş şadā
Gel Ḥabībim dēyü geldi bir nidā
Gel elemnāk olma müştāḳam saña

CXCI

Çıkdı cennetden Burāk-ı rāhvār
Bindi aña ol Ḥabīb-i nāmdār
Sidreye vardıkda ol ‘ālī-tebār
Ḳalmadı şabrı vü oldı bī-ḳarār
Pes dēdi Cebrā'ile ēy peyk-i yār

CXCII

Reh-berimsen yāverim şām u seḥer
Gel benimle bārgāha ēt güzer¹⁶⁸⁴
Gel beni tenhā bırakma ḳıl ḥazer
Sidrede ḳalma sen ēy nūr-ı başar
Gel benimle ēdelim 'azm-i sefer

CXCIII

Sidredir ḥadd u ḥūdudum dā'imā

---

¹⁶⁸⁴ bārgāha: bārgāhı HC.

İlerü varmaḵ ḵabāḥatdir baña
İstizān ister Hudādan ey şehā
Dedi Cebrā'il aña ey muḵtedā
Seyrime sidre olupdur müntehā

CXCIV

Ol Ḥabīb-i Kibriyāya dem-be-dem
Şöyle dedi ol Resūl-i muḥterem
Bu maḵām-ı 'ālī-şāndır muḥteşem
*Sidredir baña maḵām ey zū-kerem*¹⁶⁸⁵
Ger geçerse yanaram ben lā-cerem

CXCV

Oldıñız kevn ü mekāna āşnā¹⁶⁸⁶
Cümle-i ehl-i semāya muḵtedā¹⁶⁸⁷
'Ālem-i eşbāḥa olduñ reh-nümā
Zātıña maḥşüş bu meydān-ı velā
'Azm-i dīdār eyle ey nūr-ı Hudā

CXCVI

Çünkü olduñ nezd-i Ḥaḵda kām-bīn
'Ālem-i nāsūtı gördüñ şeksizin
'Ālem-i dünyā vü 'uḵbāya mu'īn
Pes buyur meydān seniñdir ba'd ez īn
İşte bu seyrān seniñdir ba'd ez īn

CXCVII

Mu'cizātıñ buldı 'ālemde şebāt
Sāmi'īne vèrdi bir tāze ḥayāt

---

¹⁶⁸⁵ zū-kerem: zū'l-kerem HC.

¹⁶⁸⁶ Oldıñız: Oldılar HC.

¹⁶⁸⁷ Cümle-i: Cümle^{ten} HC.

Oldı mi'racıñ birinci mu'cizāt
İster iseñ bulasın fevz ü necāt
Rūh-ı Fahru'l-mürselîne vēr şalāt

**DER-MEBHAŞ-İ MÜŞAHEDE-İ SEYYİDU'L-ÜMEM BÂ-CENÂB-I
RABBU'L-ERHAM^U BÎ-LÂ KEYFE VE ŞÜVER VE KEM (?)¹⁶⁸⁸**

CXCVIII

Hak Te'âlâ istedi maṭlûbını
Hem şifâh^{en} görmege meclûbını
'Arşa aldı bende-i maḥsûbını
Ḥazret-i Ḥakkıñ güzel maḥbûbını
Cân u dilden diñle bâkî seyrini

CXCIX

Sûre-i İsrâda Hak kıldı beyân
Mescid-i Akşâya gitdigi 'ayân
Oldı anda 'arşa dek cism^{en} revân¹⁶⁸⁹
Ol hümâ-yı Kuds-i evc-i lâ-mekân
Şâh-bâz-ı sidre-i 'arş-âşyân

CC

Çıkdı cennetden Burāk-ı hoş-ḥırām
Vêrdi aña çün taḥiyyât ü selâm¹⁶⁹⁰
Binmek içün belin egdi bi't-tamām¹⁶⁹¹
Ḥazret-i Cibrille söylerken kelām
Geldi refref vêrdi ta'zîmle selâm

¹⁶⁸⁸ Başlık: MÜŞAHEDE-İ SEYYİDU'L-ÜMEM BE-CENÂB-I RABBU'L-ERHAM BÎ-LÂ-KEYFİN VE LÂ KEM MN. / HC nüshasında başlık yoktur.

¹⁶⁸⁹ 'arşa dek cism^{en}: 'arşdan cisme HC.

¹⁶⁹⁰ çün: çok HC.

¹⁶⁹¹ bi't-tamām: bā-tamām HC.

CCI

Bak bu refrefde olan bu kuvvete

Pāy-ı reftārındaki ol sür'ate¹⁶⁹²

Bir nazarda vardı evc-i rif'ate

Aldı gitdi Muştafâyı Hâzrete

Geldiler tâ bârgāh-ı kudrete

CCII

Rûhveş oldu bedenden çün hurûc

Dehrden kıldı semāvāta vülûc¹⁶⁹³

Sür'at ile eyledi kaṭ'-ı burûc

Ba'deh" 'arş üstine êtdi 'urûc

Qaldı anda refref-i zātu's-surûc

CCIII

Ol Hâbîb-i Müctebâ vü muḳtedâ¹⁶⁹⁴

'Âlem-i 'ulvîde oldu pîşvâ

Çıkdı gönülden hevâ-yı mâ-sivâ

Şıdk ayağın başdı anda bî-riyâ¹⁶⁹⁵

Zâhir oldu anda sırr-ı istivâ

CCIV

Bu maḳāma rağbet êtdi Kirdgār

Olmamışdır kimseye cāy-ı qarār

Ol Hâbîb-i Kibriyāya oldu dār

Çün arada qalmadı ağyār u yār

"Udn" minnî" den hîṭābı oldu yār¹⁶⁹⁶

---

¹⁶⁹² ol: bu HC.

¹⁶⁹³ HC nüshasında bu mısra'ın sonunda "rucūh" kelimesi üstünde ise "vülûc" yazılmıştır.

¹⁶⁹⁴ Müctebâ vü muḳtedâ: muḳtedâ vü Müctebâ HC.

¹⁶⁹⁵ ayağın başdı: ayağın başdım SM., ayağım başdım HC. / bî-riyâ: bî-revâ HC.

¹⁶⁹⁶ yār: var HC, Ancak, "yār nüsha" şeklinde bir not da yazılmıştır; Udn" minnî: "Bana yaklaş" Mîraç hadisesini anlatan "ḳab' ḳavseynî ev ednâ" Kur'ân-ı Kerim 53. Necm suresinin 9. âyetine telmihen söylemiş bir sözdür.

CCV

Enbiyā vü evliyāda emcedim
‘Ālem-i ‘ulvīde sensin erşedim
Gerçi görmekdir huzūr^{en} maķşadım
Saňa müştāķam Ḥabībim Aḥmedim
Şimdiye dek gerçi da‘vet étmedim

CCVI

Destiñe vèrdim egerçi zü‘l-fiķār
Rif‘at-ile saňa vèrdim i‘tibār
Maķşadımdır ola kim leyl ü nehār
Tā esās-ı ‘aşkıñ ola üstüvār
Kim ḥalel vèrmeye her aġyār u yār

CCVII

Gèce gündüz èy Resûl-i müstedām¹⁶⁹⁷
Sidreden çıkma hemân èy nîk-nām
Bu sefer bir ḥālete vèr intizām
Eyledim çün “ķāb^e ķavseyn” i maķām¹⁶⁹⁸
Ķıl ḥaz̤er gitme buradan tut zimām

CCVIII

Gerçi mi‘rāca cıķınca ol Resûl
Sûre-i İsrā édüp anı ķabûl
Étmez andan ‘āķıbet hergiz nûkûl
Gerçi bunda çokdur aḥbār u nuķûl
“Kellimi ‘n-nās^e ‘alâ ķadri‘l-‘uķûl”¹⁶⁹⁹

---

¹⁶⁹⁷ èy: ol HC.

¹⁶⁹⁸ ķāb^e ķavseyn: “İki yay aralığı kadar”. Miraç olayının anlatıldığı Kur‘ân-ı Kerim Necm suresinin 9. âyetinden kısmî iktibasdır.

¹⁶⁹⁹ “İnsanlar akılları kadar konuşurlar”. Darb-ı mesel (Şinasî-Ebuziyâ, *Durûb-ı Emsâl-i ‘Osmâniyye*, geliştirilmiş 3. baskı, Ebuziyâ Matbaası, Kostantiniyye 1302 (İstanbul 1884/1885), s. 384.)

CCIX

Her müfessir bunı tefsîr edemez
Her muḥarrir bunı taḥrîr edemez
Her muşavvir anı taşvîr edemez
*Ba'deh" dil bunı taḥrîr edemez*¹⁷⁰⁰
Her kalem bu sırrı taḥrîr edemez

CCX

Çün şu'ûd etti Cenâb-ı Murtaẓā
Hem görünce zât-ı Ḥaḳḳı ḥabbeẓā¹⁷⁰¹
İltifât etmekle zât-ı Kibriyā
Kim ḥaḳāyık 'ilmini anda baña
Kıldı ilhām Ḥazret-i Bārī Hudā

CCXI

Maḳdeminle cünbüş eyler bi'l-'umûm
Seb'a-i seyyāre vü cümle nücûm
Hem çerāḡân etmege her elde mûm
Ol gece keşf oldu esrār-ı 'ulûm
Bunda neşr etdim 'alâ ḳadri'l-fuhûm

CCXII

Hem göz ile Ḥaḳḳı gördi ol hümām
Çok te'attuf aldı andan bi't-tamām
Çün dedi aşḫābına ol nîḳ-nām
İşbu uslûb üzre toḳsan biñ kelām
Ol gece vahy eyledi Rabbu'l-enām

---

¹⁷⁰⁰ taḥrîr: tefsîr MN.

¹⁷⁰¹ Ḥaḳḳı: Ḥayyî HC.

CCXIII

Leyle-i mezkûrede hasbu'l-merâm¹⁷⁰²

Haḡ Te'ālâ kıldı baña ihtirâm¹⁷⁰³

Çün edince emr-i Bārî iftihâm

Çünkü mi'râc emri hep oldu tamâm

Dedi ol dem baña Hayyî lâ-yenâm¹⁷⁰⁴

CCXIV

Ol Muḡammed ümmetiniñ ḡurmeti

'Ayn-ı rahmetle olan çün şefḡati

Maḡfîret etmek içün bu milleti

Êy Ḥabîbim gerçi bulduñ fursatı¹⁷⁰⁵

Baña da'vet eyle ez'af ümmeti¹⁷⁰⁶

CCXV

Ol Ḥudâvend-i Kerîm [ü] kârsâz

Bendegâna vèrmek içün imtiyâz

Dedi ol Sulṡân-ı a'zam ser-firâz

Eyledim mi'râcını hergiz niyâz

Ümmetiñ mi'râcını kıldım namâz¹⁷⁰⁷

CCXVI

Mihr-i iḡbâlim edince hem tulû'

Bârgâh-ı 'arşa etdim çün şurû'

İrtifâ'ım buldı 'âlemde şuyû'

Der-'aḡab destûr alup etdim rucû'

Oḡudum anda şenâ etdim ḡuzû'¹⁷⁰⁸

¹⁷⁰² mezkûrede: mezkûreden HC.

¹⁷⁰³ kıldı baña: baña kıldı HC.

¹⁷⁰⁴ Hayy-ı lâ-yenâm: Hay kadîm-i lâ-yenâm (!) HC.

¹⁷⁰⁵ gerçi: çünkü MN.

¹⁷⁰⁶ ez'af: za'f-ı MN.

¹⁷⁰⁷ mi'râcını: mi'râcını MN.

¹⁷⁰⁸ Oḡudum: Oḡuyup HC.

CCXVII

Müjde etmek üzre ben döndüm yine
‘Avdet etdim Ümmühānī evine
Hābgāhım ıssı geldi cānıma
Geldigim yêrden revān oldum yine
Ḳondum ol dem ben Harem eyvānına

CCXVIII

Çünkü aldım rütbe-i Kerrūbiyān¹⁷⁰⁹
Murğ-ı rūḥum göge çıktı şadmān¹⁷¹⁰
Dèdi ol şeh-bāz-ı evc-i āsmān
Baṇa tayy olmuş idi kevn ü mekān
İki sâ‘at içre bu sırrım hemān

CCXIX

Şimdi leb-rîz-i sūrūr oldu zamān
‘Ālem-i mi‘rāciñ oldu cāvidān¹⁷¹¹
Maḳdemiñle her melā‘ik şādmān
Böylece Faḥr-i rüsül şāh-ı cihān
Nūr-ı Yezdān ḥusrev-i ‘arş-āşyān

CCXX

Bārgāha çıktı ol ferḥunde-fer
Hāḳḳı gördi bī-kem ü keyf ü şuver
Bendegāna şāyi‘ oldu bu eşer
Sırr-ı mi‘rāc-ı şerīfî ser-te-ser
Cümle^{ten} aşḥābına vèrdi ḥaber

¹⁷⁰⁹ *aldım: oldum HC.*

¹⁷¹⁰ HC nüshasında mısra‘ın sonunda “şādmān” kelimesiyle düzelterek üstü çizilen “ol zamān” kelimesi yazılıdır.

¹⁷¹¹ ‘Ālem-i mi‘rāciñ: ‘Ālemiñ mi‘rācı HC.

CCXXI

Evvelā tasdīk eden zāt-ı ‘atīk
Bū Bekirdir aña olmuşdur refīk
Bu haberden cümle aşhābı şefīk
Şıdqla aşhāb u yārān-ı şadīk
*Oldılar baħr-i meserretde ğarīk*¹⁷¹²

CCXXII

Gerçi ol dem ħusrev-i rūy-ı zemīn
Ĥātem-i mülk-i Süleymān u nigīn¹⁷¹³
Ehl-i bid‘at bu haberden çekdi kīn
Ehl-i buğz ile ħased oldı ħazīn
Bā-ħuşuş kavm-i le’īm-i müşrikīn

CCXXIII

Bārgāh-ı Ĥaqqı gördiñ şeksizin¹⁷¹⁴
Oldıñız kim cālis-i ‘arş-ı berīn¹⁷¹⁵
Étdiler tasdīk-ı mi‘rāc-ıñ yakīn
Cān u dilden dedi aşhāb-ı güzīn
Éy Muħammed şad hezārān āferīn

CCXXIV

Ĥazret-i Ĥaqq-ıñ bu şeb mihmānısın
Enbiyā ervāh-ıñ burhānısın
‘Ālem-i ‘ulviyyetiñ erkānısın
Biz ĥaķır ümmetleriñ sulţānısın
Göñlümüz emrāz-ıñ dermānısın

¹⁷¹² meserretde: meserretten MN.

¹⁷¹³ Süleymān u: Süleymāna HC.

¹⁷¹⁴ gördiñ: gördi HC.

¹⁷¹⁵ Oldıñız: Oldılar HC.

CCXXV

Ol Hudā-yı bī-zevāl ü bī-miṣāl
Dostun eyler mazhar-ı nūr-ı cemāl
Çün görünce dēdi bir ṣāhib-maḳāl
Ède mi 'rāciñ mübārek Zü'l-Celāl
Bulmadı hiçbir nebī böyle kemāl¹⁷¹⁶

CCXXVI

'Ālem içre bu Muḥammed ümmeti
Haşre dek oldur Resülün milleti¹⁷¹⁷
Nezd-i Hāḳda var iken çok raġbeti¹⁷¹⁸
Yā İlāhī nūr-ı Aḥmed ḥurmeti
Biz günehkār kullara kıl şefḳati

CCXXVII

Ol Ḥabīb-i Kibriyānīñ ḥurmeti
Hem şehīd-i Kerbelānīñ ḥurmeti
Zāde-i Āl-i 'Abānīñ ḥurmeti
Nār-ı 'aşḳ-ı 'āşıkānīñ ḥurmeti
Baġrı yanık şādıkānīñ ḥurmeti

CCXXVIII

Ḥüsn-i Yūsuf-la Züleyhā ḥurmeti
'Aşḳ-ı Mecnūn ḥüsn-i Leylā ḥurmeti
Süz-ı Vāmık zevḳ-ı 'Azrā ḥurmeti¹⁷¹⁹
Nūr-ı Furḳān 'arş-ı a'lā ḥurmeti
Çāh-ı Zemzem ile Baṭḥā ḥurmeti

¹⁷¹⁶ hiçbir nebī: hīç birini MN.

¹⁷¹⁷ oldur: oldı HC.

¹⁷¹⁸ var iken: vardır SM.

¹⁷¹⁹ zevḳ-ı: ḥüsn-i HC.

CCXXIX

Hâkden maḥlûḳ Âdem ḥurmeti
Ḳıblegâh-ı beyt-i ekrem ḥurmeti¹⁷²⁰
Nûş edenler âb-ı Zemzem ḥurmeti
Yâr-ı ğâr-ı Faḥr-i 'âlem ḥurmeti
Ḥazret-i Fârûḳ-ı a'zam ḥurmeti

CCXXX

Pîr-i Ken'ân beyt-i aḥzân ḥurmeti
Ḳuṭb-ı devrân Ğavṣ-i Geylân ḥurmeti
Bâĝ-ı Rıdvan ḥur u ğılmân ḥurmeti
Ḥilm-i 'Osmân İbnî 'Affân ḥurmeti
Zü'l-fikâr-ı şîr-i Yezdân ḥurmeti

CCXXXI

Dâr-ı dünyâdan çıkar bu zulmeti
Hem fûrûzân eyle şem'-i ümmeti
Teşnegânı eylegil her ni'meti
*Ḥazret-i Sıbtayn u Zehrâ ḥurmeti*¹⁷²¹
'Aşk-ı Âdem ḥüsn-i Havvâ ḥurmeti

CCXXXII

Rûz-ı maḥşerde ḳoma zâr u rezîl¹⁷²²
'Âlem-i kübrâda hem kûr ü 'alîl
Bendegâna eylegil luṭf-ı cemîl
'Afv edüp ḳılma bizi dâll u zelîl
*Ëy Kerîm ü Ëy Raḥîm ü Ëy Celîl*¹⁷²³

¹⁷²⁰ ekrem: a'zam HC.

¹⁷²¹ Sıbtayn u: Fâtıma MN. / Zehrâ: Zührâ HC.

¹⁷²² maḥşerde ḳoma: maḥşer ḳoyma HC.

¹⁷²³ Bu beyitten sonra Mevlid-nâme'de olup Abdurrezzak Ağa'nın Tahmîs-i Mevlid-nâme-i Re'fet (SM, HC)'te yer almayan beyitler şunlardır:

'Afv idüp işyanımız ḳıl raḥmeti
Ol ḥabîbiñ yüzü şuyı ḥurmeti

CCXXXIII

Ëtmek isterseñ eger hayru'l-'amel

Nüşa-i Mevlûdına vër çok bedel¹⁷²⁴

Ëy Hudâvend-i Celîl ü lem-yezel¹⁷²⁵

*Hatm kıl îmân ile vaqt-i ecel*¹⁷²⁶

*“İstecib yâ Rab du ‘ânâ bi ‘l- ‘acel”*¹⁷²⁷

Yâ ilâhî kılma bizi dâllîn

Bu du ‘âya cümleñiz dif[yi]ñ âmîn

¹⁷²⁴ MS. (müellif nüshası)’de mısra’daki önce yazılmış “Mevlûdı oğu bî-bedel” kısmının üzeri kurşun kalemle çizilerek üstüne “Mevlûdına vër çok bedel” yazılmıştır.

¹⁷²⁵ MS. (müellif nüshası)’de önce yazılmış “Na‘t-ı pāk-i Muştafâya vër ğazel” mısra‘ı üzeri kurşun kalemle çizilerek yukarıdaki mısra‘ ile değiştirilmiştir.

¹⁷²⁶ Bu beyitten sonra *Mevlid-nâme*’de olup *Abdurrezzak Ağa’nın Tahmîs-i Mevlîd-nâme-i Re’fet (SM, HC)*’te yer almayan beyit şudur:

Ümmetinden râzî olsun ol Mu‘în

Raḥmetu’llâhi ‘aleyhim ecma’in

¹⁷²⁷ “Ey Allâh’ım, duamıza acilen kaşılık ver”

3.3.2. Farsça Tahmisler

KASÎDE TAHMÎSLERİ

1. TAHMÎS-İ ‘ABDURREZZÂK AĞA BER-MÜNÂCÂT-I CENÂB-I ‘İZZETİ¹⁷²⁸

Mef'ûlû mefâ 'ilûn mef'ûlû mefâ 'ilûn

I

Her dem dil-i emmâre çun dil-ber-i mekkâre
Ber-sîne-i vicdânem cevlân kuned hemvâre
Ez-keşret-i ‘işyânî mucrim şude dubâre
Şud şarf-ı haṭâ ‘omrem gerdîde dil âvâre
Ez-memleket-i dāniş yâ Rab çé kunem çâre

II

Hem nîst der-ef’âled ğayr ez-guneh âmâled (?)
În kâmet-i ḥam-geşte ez-bâr-ı haṭâ dâled (?)
Eṭvâr-ı guneh-kârân der-bûte-i ğam kâled (?)
Geh nefsi be-ḥod bâled gâhî zi-ḥodî nâled
Hoş gûş-ı dilem mâled yâ Rab çé kunem çâre

III

Ez-zaḥm-ı dil-i ‘işyân her laḥza kunem giryân
Ez-behr-i tedâvî nîst ez-ġayr-ı Hudâ Loḳmân
Ey pâdşeh-i devrân ger tû ne-dehî dermân
Ez-reh guzered devrân ez-râh-ı diger şeyṭân
Dârend me-râ ḥayrân yâ Rab çé kunem çâre

---

¹⁷²⁸ SB, s. 54-57, 68-71.

IV

Nî mest u nî huşyârem ez-curm-ı haţâ dârem
Peyveste guneh-kârem hem şâhib-i evzârem
Ez-behr-i tebehkârî uftâde-i idbârem
'Aķlem ne-buved yârem taķşîr buved kârem
Bisyâr guneh-dârem yâ Rab çé kunem çâre

V

Der-şehr-i haţâ kâdim hergiz ne-buved nâdim
Peyveste ez-în hâlet her şâm u seher hâdim
Ez-meykede hâ hâdim ez-cây-ı nevâ dâ'im
Dîvân-ı hevâ hî'ândem 'aşķet zi-serem rândem
Pâ-bend-i heves mândem yâ Rab çé kunem çâre

VI

Her dem guneh-âmûzem bâ-tîr-i u dil-dûzem
Ez-âteş-i 'işyânî hemçun tef-i temmûzem
Ber-zaķm-ı dilem ne'bved yek merhem-i firûzem
Şeb geşte zi-ķam rûzem çun şem'-i şeb-efrûzem
Mî-gîrem u mî-sûzem yâ Rab çé kunem çâre

VII

Der-encumen-i 'işyân peyveste menem esbaķ
Mustaġraķ-ı emvâcem der-baķr-i haţâ muţlaķ
Der-baķr-i gunehkârî her şâm u seher el-ķaķ
Ez-lucce-i şeb-dem ġarķ ez-pây-ı beyn tâ fark
Ârâste'em ez-zerķ yâ Rab çé kunem çâre

VIII

Der-kevn u mekân yâ Rab dil-sûhte'em her şeb
Ger tû ne-dehî furşat râhî ne-şevêd maţlab
Ger ceng kunem dâ'im maţlab be-şevêd eş'ab

*Bā-nefs numūdem ḥarb bi'šnāhte şark ez-ğarb
Ū fā'ik-ı men der-ḥarb yā Rab çe kunem çāre*

IX

*Cānem şude çun gulḥen hergiz ne-buved rūşen
Gerçi ne-şevd ber-men ez-bād-ı hevā eyemen
Ez-nīze-i 'aşbānem şud cān u tenem revzen
Cān şud zi-fesād-ı ten rū-zerd u zi-gil ḥorden (?)
Bih bāşed ez-în murden yā Rab çe kunem çāre*

X

*Der-zaḥm-ı dil-i pur-sem hergiz ne-buved merhem
Dil-rīşī vu bīmārī bā-derd u belā tev'em
Her şām u seḥer gūyed īn ḥaste-i bī-ḥurrem
Hırş u ḥased u kibrem fermūd zi-ḥ'īşem rem
Bā-ğayr şudem maḥrem yā Rab çe kunem çāre*

XI

*Her şām u seḥer kasvet dāred be-dilem nekbet
Ger tū ne-dehī şafvet ez-dil ne-reved zulmet
Hem curm u ḥaṭā-yı men şud bā'ış-i īn 'illet
Ez-nā'ire-i şehvet der-dā'ire-i ğaflet
Tā-pāy zi-ser-i naḥvet yā Rab çe kunem çāre*

XII

*Nī pādşeh u şāhem ser-gerde-i dil-ḥ'āhem
Der-curm u ḥaṭā dā'im mustağrak-ı pur-āhem
Der-meykede-i 'işret ser-mest [u] dil-āğāhem
Vālih-şude-i cāhem teşhīr-i du gumrāhem
Şermende-i dergāhem yā Rab çe kunem çāre*

XIII

Geştem hedef-i hirmân âşufte vu ser-gerdân
În nefîs-i sitem-kâre cevîlân-şude-i vicdân
În gâflet u 'îşyânî hergiz ne-kuned pâyân
Nefsem ne-bered fermân bes zaḥm zened ber-cân
Nî merhem u dermân yâ Rab çe kunem çâre

XIV

Der-hâne-i bî-dādî hergiz ne-buved şādî
Ez-hancer-i cellādî şud cân u tenem bādî
Der-kevn u mekân dâ'im ger tû ne-şevded hādî
Nî tûşe-i bî-zādî nî hâne-i âbādî
Nî hâṭar-ı âzādî yâ Rab çe kunem çâre

XV

Her şâm u seḥer cânem ez-keşret-i rencûrî
Revzen şude ser-tâ-pâ çun hâne-i zenbûrî
Der-meykede-i 'îşyân ez-mestî vu maḥmûrî
Her dem zi-ğam-ı dūrî der-zulmet-i mağrûrî
Tâ çend kunem kûrî yâ Rab çe kunem çâre

XVI

Men tîre-i nâçîzem ber-zaḥm-ı nemek-rîzem
Ez-maṭlab-ı şîrînî ta'ne-zen-i Pervîzem
Çun behr-i rehânîden hem rākib-i Şebdîzem
Her dem zi-tu bu'grîzem bâ-halk ne-yâmîzem
Şad şa'bede engîzem yâ Rab çe kunem çâre

XVII

Der-mezra'a-i âyîn huşkest gul u nesrîn
Ger tû ne-kunî rengîn maḥvest giyâh-ı dîn
Şud cân u dilem dâ'im der-bâğ-ı cihân ğamgîn

*Ez-kîn şude'em ez-dîn ef'âl-i şenî'em bîn
Bî-zevķam u bî-temkîn yâ Rab çe kunem çâre*

XVIII

*În curm u gunehkârî ez-ser ne-şevêd zâ'il
Ez-rû'yet-i dîdâret curm u gunehem hâ'il
În 'uķde-i pur-derdî hergiz ne-şevêd muşkil
Tû bā-men u men ġāfil bî-hālem u bî-hāşil
Tû 'ālim u men cāhil yâ Rab çe kunem çâre*

2. TAĤMÎS-İ 'ABDURREZZÂĶ AĞA BER-ĶAŞÎDE-İ MOLLÂ ŞÂĖIĶ EFENDÎ KERKÜKÎ (5.6.1931)¹⁷²⁹

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

I

*Pertev-endāz-ı cihān şud ruķ-ı zîbā-yı Cemîl
Rûh-baķş est meger sâġar-ı mînā-yı Cemîl
Sāķiyān guft kî ez-ġulġul-ı şahbā-yı Cemîl
Dehr ser-mest şud ez-bāde-i sevdā-yı Cemîl
Ĥaşr ber-pā şude ez-ķāmet-i tûbā-yı Cemîl*

II

*Ber-der-i 'ālemiyān şām u seķer cilve kunêd
Ber-der-i muşteriyān çun be-nażar cilve kunêd
Der-gulistān-ı ĥodeş çün gul-ı ter cilve kunêd
Pey-i her dîde be-şad ĥusn-ı diger cilve kunêd
Neş'e ber-neş'e dehed rûy-ı dil-ārā-yı Cemîl*

---

¹⁷²⁹ SB, s. 92-96.

III

Şīve-i ğonc u delāl gerçî çunān mī-cūşed
Cilve-i 'işvegerī der-çeh-i ān mī-cūşed
Luhbe-i nāz u niyāz ez-leb-i cān mī-cūşed
Menba'-ı husn-ı bedī'est ez-ān mī-cūşed
'İşve vu nāz u nezāket zi-serā-pāy-ı Cemīl

IV

Dil-berān-rā be-kef āred heme dem ğayret-i 'aşk
Buved ārāyiş-i ma'sūk hemān zīnet-i 'aşk
Hemçunīn dāde haber şām u seher şervet-i 'aşk
Şaf-i 'uşşāk kī ez-velvele-i hayret-i 'aşk
Naqd-ı cān kerde be-kef behr-i temennā-yı Cemīl

V

Nāzır-ı şem'-i ruḥet bī-keder ufted bīned
Hemçu dīvāne buved der-be-der ufted bīned
Ber-ser-i kūh-i şafā be-naẓar ufted bīned
Şad hezār Mūsi-i cān bī-ḥaber ufted bīned
Ber-ser-i Tūr-ı şafā nūr-ı tecellā-yı Cemīl

VI

Çun Sikender be-niger gerçî çunān mī-bīnī
Hāşa-i āb-ı ḥayāt est hemān mī-bīnī
'Ākıbet şām u seher ez-ser-i cān mī-bīnī
Leb-i ū 'ayn-ı ḥayāt est ez-ān mī-bīnī
Merdhā zinde kuned la'l-ı guher-zā-yı Cemīl

VII

Tūr-ı kākūl-i ū dām buved hemçu kemend
Geşte ber-gerden-i rindān-ı beled-rā peyvend
Ver guşāyed be-naẓar çehre-i ḥod-rā her çend

*Mest u huşyār heme bî-ḥod u ser-mest şevend
Ger çunîn nâz kuned nergis-i şehlâ-yı Cemîl*

VIII

*Şîve-i nâz u niyāzeş ki bedîn tavr kuned
Pertev-i şem'-i ruḥeş şu'lever-i dehr kuned
Cām-ı şahbā-yı ḥodeş bāde-keş-i şehir kuned
Dīde-i ehl-i nazar hemçu kādeḥ devr kuned
Her kucā cilve kuned gerden-i mīnā-yı Cemîl*

IX

*Mī-zened çeng u rebāb u def u ney ān meh-rū
Mī-dehed piste-i gul-şem heme dem ān dīl-cū
Fongrāf nağme kuned şām u şehir ber-der-i ū
Sīnemā-ḥāne-i ḥusn est meger sīne-i ū
'Aks kerde 'st ez-ū şūret u sīmā-yı Cemîl*

X

*Cān dehed şām u şehir zā'ika-i şerbet-i ū
Rūḥ-baḥşest meger bāde-keşī lezzet-i ū
Bādī-i nefḥa-i şūrest hemān kāmet-i ū
Aşl-i cān mahv şevend bî-elif-i kāmet-i ū
Elf-i cānest meger kāmet-i bālā-yı Cemîl*

XI

*Rişte-i kākul-i tu gerçî buved ḥabl-i metīn
În teselsul şude hem silsile-i rûy-ı rezīn
Şūret-i peyker-i tu geşte hemān bes ki çunîn
Sīne ez-gerden u gerden zi-ruḥ u ruḥ zi-cebīn
Kesb-i ḥūbī kuned ez-yek digər a'zā-yı Cemîl*

XII

Der-i çāy-ḥāne-i tū şām u seher geşte guşā
Mecma'-i zumre-i rindān şude est şubḥ u mesā
Bāde ber-bāde be-dih ber-dem-i yārān-ı vefā¹⁷³⁰
Āstīneş şude şad maṭla'-i envār-ı şafā
Heme ez-sāye-i ān sâ'id-i beyzâ-yı Cemîl

XIII

Menem ez-âb-ı cemāleş heme dem teşne-i 'aşk
Çun semāver şude est dīde-i men reşḥa-i 'aşk
Guft der-behre-i ū şubḥ u mesā şaḥne-i 'aşk
Ser-i sevdâ-yı cihān pur şude ez-neş'e-i 'aşk
Heme ez-şūriş-i ḥusn-ı ruḥ-ı zībâ-yı Cemîl

XIV

Bād-ı gulzār-ı cemāleş şude her laḥza vezīd
Kerde çāy-ḥāne-i ū-râ heme dem sa'd u sa'id
Būy-ı gul-deste-i ū ber-ser-i eflāk resīd
Pertev-i mihr-i cemāleş ne kî ĩncāst pedīd
Heme āfāk girifte'st ziyāhâ-yı Cemîl

XV

Dâ'imā muṭrib u sâzende kî āgâz şudend
Cumle ḥ'ānendegiyān lutf-ı tū ibrâz şudend
Muṭribān ber-ser-i kânūn-ı tū dem-sâz şudend
Ādem u 'ūd u ney u sâz hem-āvâz şudend
Heme ez-sūzişī 'aşk-ı gul-ı ra'nâ-yı Cemîl

XVI

Ba'd ez-în ber-der-i çāy-ḥāne-i ḥod çāy me'frūş

---

¹⁷³⁰ *be-dih: bedī (بدی) SB.*

Tu melek bûdî meger hilkat-i tu hemçu surûş
Dâ'im ey dil-ber-i nâzende hemân bâde be-nûş
Fongrâf âmede ez- 'aşk-ı cemâleş be-ḥurûş
Mî-zened perde-i 'uşşâk nevâhâ-yı Cemîl

XVII

Ber-ser-i tebsi-i şerbet mî-nehed deste gulî¹⁷³¹
Dâ'imâ ber-naẓarân çehre guşâyende velî
Der-ber-i meclis-i rindân mî-dehed bâde mulî
Mî-şevêd zinde-i cāvîd eger murde dilî
Şerbetî ber-keşed ez-dest-i muḥannâ-yı Cemîl

XVIII

'İlm [u] fazlî kî be-çil sâl dilem kerd be-ḥayâ
Tersem ân nergis-i mestân be-bered hem be-hebâ
Nîst tedbîr-i rehânîden-i dil gerçi me-râ
Râḥat u şabr u qarâr u dil u cân 'aql u zekâ
Heme ber-bâd şud ez-ğamze vu îmâ-yı Cemîl

XIX

Cây-ı nev-gulşen-i qaddest der-în deyr-i kuhen
'Âķîbet ḥ'âhem ez-în deyr hemîşe reften
Ba'd ez-în şâm u seher ey gul-ı gulzâr-ı çemen
Sâgar ez-çeşm u semâver şude ez-sîne-i men
Geşte ez-kaṭre-i ḥûn-âb-ı ciger çây-ı Cemîl

XX

Çun be-her sū be-revîm nâm-ı celîleş âyed
Der-semâ'-ḥâne-i cân bâng-ı ḥalîleş âyed
Mebḥaş-i silsile-i necl-i necîleş âyed

---

¹⁷³¹ *tebsi: tepsî* (تپسی) SB.

*În çé zevk est kî ez-zîkr-i Cemîleş âyed
Lezzet-i huld dehed zîkr-i musemmâ-yı Cemîl*

XXI

*Şude çây-hâne-i û gerçi tarab-hâne-i mā
Geşte her şām u seher zîver-i kâşâne-i mā
Mî-dehed şem'-i ruheş ber-dil-i pervâne-i mā
Ey hoş ân tîlî'-i ferhunde kî dil-dāde-i mā
Pîş-i û hānde kuned la'l-i şeker-hā-yı Cemîl*

XXII

*Hemçunîn gerçi heyûlâ-yı tenem cism şudî
Der-nigâr-hâne-i û cān u tenem resm şudî
‘Âkıbet sûret-i û der-bedenem veşm şudî
Kāş ser-tā be-ka-dem peyker-i men çeşm şudî
Tā be-her cuz’i kunem seyr-i temāşā-yı Cemîl*

XXIII

*Mudde’î hest kî der-dil ne-buved mahrem-i ‘aşk
Kes ne-süyed be-ser-i zaḥm-ı me-rā merhem-i ‘aşk
Hemçunîn guft be-men bedraḳa-i hem-dem-i ‘aşk
‘Omrhā būd kî bîgāne şudem ez-ḡam-ı ‘aşk
Âh imrūz şudem Şādık-ı şeydā-yı Cemîl*

XXIV

*Naẓm-ı Şādık şude est ‘āşık-ı peymāne-i û
Mî-keşed cām-ı sebū ez-yed-i cānāne-i û
Men kî huşyār şudem ber-der-i mey-hâne-i û
Tā şudem ḥalkā be-gūşî der-i çây-hâne-i û
Zîr-i her mûy-ı men âyed be-men āvā-yı Cemîl*

GAZEL TAHMÎSLERİ

1. TAHMÎS-İ ‘ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ MEVLÂNÂ H‘ACE HÂFİZ-I ŞİRÂZÎ¹⁷³²

Mef‘ülü fâ‘ilâtün mef‘ülü fâ‘ilâtün

I

Efkâr-ı dil-rubâyem mânend-i seng-i hârâ
Hergiz ne-mî-şevd nerm çendîn kunem mudârâ
Tedbîr çîst z‘în dil kullâb-ı zer-nigârâ
Dil mî-reved zi-destem şâhib-dilân Hudâ-râ
Derdâ kî râz-ı pînhân h‘âhed şud âşkârâ

II

Der rûz-ı teng-nâi dâ‘im me-bâş maḥzûn
Ez-behr-i dâr-ı dünyâ her dem me-şev cîger-ḥûn
Ger tû selâmet ârî zinde me-şev kî eknûn
Deh rûz[e] mihr-i gerdûn efsane est [u] efsûn
Nîkî be-cây-ı yârân fûrşat şumâr yârâ¹⁷³³

III

Ez-behr-i dîdenî-râ ey sâķî-i guher rîz
Ez-câm u sâġar-ı Cem der-câm-ı ḥod fûrû-rîz
Der-baḥr-i bî-kerânem ey keştibân-ı dehlîz
Keştî nişestegânîm ey bâd-ı şurṭa ber-ḥîz
Bâşed kî bâz bînîm dîdâr-ı âšnâ-râ

IV

¹⁷³² SB, s. 65-67; *Dîvân-ı Hâfîz*, G. 5, s. 91-92.

¹⁷³³ Divanda bu beyit bir sonraki beyit ile takdim-tehirlidir.

Âmed bahâr-ı pur-gul rûyed benefşe sunbul
Der-nezd-i bezm-i rindân hergiz ne-mânde muşkil
Ey sâkiyân-ı devrân ez-behr-i şafvet-i dil
Der-ḥalka-i gul u mul hoş-ḥ'ānd dūş bulbul
*Hâte'ş-şabūḥe hubbū yā eyyuhā's-sukārā*¹⁷³⁴

V

Ḥ'āhī eger ḳanā'at be'gşā der-i sehāvet
Âḥir dehed hemīşe ber-tū hemān metānet
Her dem dem-i kıyāmet zīrā kuned şehādet
Ey sâḥib-i kerāmet şukrāne-i selāmet
Rûzī tefakḳudī kun dervīş-i bī-nevā-rā

VI

Der-mescid u ḥarābāt erkân-ı dīn du ḥarf est
Yekkī rızā-yı Ḥaḳest dīger hemīn du ḥarf est
Esbāb-ı istirāḥat der-Hind u Çīn du ḥarf est
Âsāyiş-i du gītī tefsīr-i īn du ḥarf est
Bā-dūstān muruvvet bā-dūşmenān mudārā

VII

Der-meclis-i ḥarifān mā-rā nazar ne-dādend
Ez-ğayr-ı cām u bāde çiz-i dīger ne-dādend
Der-baḥr-i 'ārifānem durr u guher ne-dādend
Der-kūy-ı nīk-nāmī mā-rā guzer ne-dādend
*Ger tū ne-mī-pesendī tağyīr dih ḳazā-rā*¹⁷³⁵

VIII

Ey sâki-i munevver mey-ḥāne'et mu'atṭar
Peymāne-i cemālet āyīne-i mudevver

¹⁷³⁴ Akşamdan kalan mahmurluğu üstünüzden atın, için sabah şarabını.

¹⁷³⁵ deh: kun D.

Manzûr-ı nâzirân şud gerçi şarâb-ı aḥmer
Âyîne-i Sikender cām-ı mey est be'nger
Tā ber-tu 'arže dāred aḥvāl-i mulk-ı Dārā¹⁷³⁶

IX

Der-bezm-i 'ayş u 'işret ez-ḥayretet be-sūzed
Ân şem'a-i furūzân ez-zīnetet be-sūzed
Der-ḥāne-i ḥarābāt ez-furkatet be-sūzed
Ser-keş me-şev ki çun şem' ez-ğayretet be-sūzed
Dil-ber ki der-kef-i ū mûm est seng-i ḥārā

X

Ẓannī me-kun hemīşe mānend-i sāye pestī
Der-'ālem-i ḥarābāt her laḥza mey-perestī
Der-rūz-ı evvel āḥir bāde-keşī elestī
Hengām-ı teng-destī der-'ayş kūş u mestī
K'īn kīmyā-yı hestī Ḳārūn kuned gedā-rā

XI

Her zāhid-i murāyī ez-meykede birūn mānd
Bi'l-cumle mest u rindān ez-şavma'a be-mī-rānd
Ẓikr-i zebān-ı ḥod būd īn gufte-rā be-y-efşānd
Ân telḥ-veş ki şūfī ummu'l-ḥabā'ışeş ḥ'ānd
Eşhā lenā ve aḥlā min ḳubleti'l-'azārā¹⁷³⁷

XII

Der-meclis-i edībān nāzım egerçi mevcūd
Ez-yumn-ı pīr-i fānī geşte hemīşe mes'ūd

¹⁷³⁶ Bu beyitten sonra *Dīvân-ı Hâfiz*'da olup *SB* nüshasında yer almayan beyit şudur:

Hübân-ı pārsī-gū baḥşendegān-ı 'omrend

Şākī be-dih beşāret rindān-ı pārsā rā

¹⁷³⁷ “Sufinin bütün kötülüklerin başı dediği bu acımsı şarap, bize tadı daha tatlı ve bir genç kızın öpüşünden daha güzel gelir.”

Bāzār-ı 'aşk-bāzī hergiz be-sūd ne'gşūd
Hāfız be-hod ne-pūşīd īn hırka-i mey-ālūd
Ey şeyh-i pāk-dāmen ma'zūr dār mā-rā

2. BER-ĠAZEL-İ H̄ ĀCE H̄AFİZ-İ ŞİRĀZĪ TAḤMĪS-İ 'ABDURREZZĀK AĠA EST¹⁷³⁸

Mef'ūlū fā'ilātū mefā'ilū fā'ilūn

I
Eyyām-ı faşl-ı bahār āmede <şud> maḵām-ı mā*
Hem bāde-i gul-gūn sebeb-i ihtirām-ı mā*
Mey-hānehā kuşāde şud[e] çun be-nām-ı mā
Sākī be-nūr-ı bāde ber-efrūz cā[m]-ı mā
Muṭrib be-gū kī kār-ı cihān şud be-kām-ı mā

II
Der-bezm-i rindān zi-nağme-i muṭrib şenīde'im*
Ez-yumn-i mey be-dil-ber-i zībā resīde'im
Der-gulşen-i melāḥat heme gulhā be-çide'im*
Mā der-piyāle 'aks-ı ruḥ-ı yār dīde'im
Ey bī-ḥaber zi-lezzet-i şurb-ı mudām-ı mā

III
Zulfet benefşe rūyet çu ravza-i Rızvān*
Ġunc-ı delāl u cilve-i ḥūbān der-īn cihān
Peyveste şud be-şīve-i dīdār-ı tū hemān
Çendān buved kirişme vu nāz-ı sehī-ḡadān
K'āyed be-cilve serv-i şanavber ḥirām-ı mā¹⁷³⁹

¹⁷³⁸ SB, s. 61-63; *Dīvân-ı Hâfiz*, G. 11, s. 95.

¹⁷³⁹ Divanda bu beyit bir sonraki beyit ile takdim-tehirlidir.

IV

‘Āşık zi-rûy-ı bedr-i tu efkende şud be-‘aşk
Muṭrib zi-şevk-ı cemāl-i tu sâzende şud be-‘aşk*
Zâhid zi-behr-i riyâ der-mânde şud be-‘aşk*
Hergiz ne-mîred ân kî dileş zinde şud be-‘aşk
Şebt est ber-cerîde-i ‘âlem devâm-ı mâ

V

Ummîd-i bahâr-ı tevbe-şiken âb u hevâ hoş est*
Sâkî bi-y-âr bâde kunûn cām-ı şafâ hoş est*
Nevâ-yı nağme-i muṭrib be-ṭab‘-ı mâ hoş est*
Mestî be-çeşm-i şâhid-i dil-bend-i mâ hoş est
Z’ân-rû sipurde’end be-mestî zimâm-ı mâ

VI

Sencîde-i mîzân-ı hîred gerçî bî-riyâ’s
Dâ’im be-dest-i zât-ı Hudâvend-i Kibriyâ’s
Der-‘âlem-i kevn u fesâd kes ne-mând zi-râ’s*
Tersem kî şarfe’î ne-bered rûz-ı bâz-ı â’s
Nân-ı helâl-i şeyh zi-âb-ı harâm-ı mâ

VII

Ey bād-ı şurṭa ez-behr-i keştibân kî çé gûne reh-berî*
Ez-nâr-ı berķ-ı cihân meger sâye-gusterî*
Mî-ḥ‘âhed in dil-i mehcûr kî lutfî be-berî*
Ey bād eger be-gulşen-i aḥbâb bu’gzerî
Zinhâr ‘arže dih ber-i cānân peyām-ı mâ¹⁷⁴⁰

¹⁷⁴⁰ Bu beyitten sonra *Dîvân-ı Hâfız*’da olup SB nüshasında yer almayan beyit şudur:
Gû nām-ı mâ zi-yâd be-‘amdâ çî mî-berî
Hûd âyed ân kî yâd ne-yârî zi-nām-ı mâ

VIII

Be'nger zi-dīde-i im'ān be-gūyed īn maḳāl*
Fānī buved egerçé īn dehr-i pur-nevāl*
Nī'met dehed be-ḥalk-ı cihān zāt-ı Zū'l-Celāl
Deryā-yı aḥzar-ı felek u keştī hilāl
Hestend ğarḳ-ı nī 'met-i Hācī Kivām-ı mā¹⁷⁴¹

IX

Zulfet ber-i ser-i rüy-ı tū geşte pāsbān
Muşkil buved buse zi-ruḥsār-ı dil-berān*
Cem'ıyyet-i mā ez-īn sebeb geşte şud nihan*
Hāfiz zi-dīde dāne-i eşkī hemī-feşān
Bāşed kī murġ-ı vaşl kuned ḳaşd-ı dām-ı mā

3. TAḤMĪS-İ 'ABDURREZZĀḲ AĞA BER-SER-İ ĖAZEL-İ BĪNİŞ¹⁷⁴²

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Bā-ḥarīfān tāze kerdem intisāb-ı kuhne-rā
Mī-kunem meyl-i şarāb u hem kebāb-ı kuhne-rā
Mey be-dih ez-behr-i şādī bā-nişāb-ı kuhne-rā
Şubḥ şud sākī be-sāġar geh şarāb-ı kuhne-rā
Çun felek ber-gerdiş āverd āftāb-ı kuhne-rā

II

Dest-i peyvend-i zamāne çeng-i nādān mī-zened
Ber-ruḥ-ı şāhān u ḥāḳān reng-i elvān mī-zened
'Ālem-i hestī zi-ḳahreş seng-i ḥirmān mī-zened

¹⁷⁴¹ Divanda bu beyit de bir sonraki beyit ile takdim-tehirlidir.

¹⁷⁴² SA, s. 98-99.

Devr-i istibdād-ı 'ālem bāng-ı 'iṣyān mī-zened
Nağme-sāz-ı ehl-i devrān kerd rebāb-ı kuhne-rā

III

Cism-i dunyā bī-ser u sāmān u bī-āğāz būd
Şāhid-i dil-dār-ı iṣān der-cihān ṭannāz būd
Her zen-i dehr-i denī bā-merdümān ḡammāz būd
Rūz-ı evvel cilve-i dunyā ḡalaṭ-endāz būd
Teşne-leb bisyār bāşed īn serāb-ı kuhne-rā

IV

Her kî der-meydān-ı dunyā pehlevānī mī-kuned
‘Āḳıbet der-kuşt-gīrī nā-tevānī mī-kuned
Her kesī bā-dehr-i denī mihribānī mī-kuned
Şayd-ı dunyā her kî bā-īn zindegānī mī-kuned
Der-gelū-yı şīr mī-bended ṭanāb-ı kuhne-rā

V

İ‘tibār-ı ḥalḳ eger bāşed neseb-rā ber-devām
Ez-neseb çizī ne-y-āyed merdum-ı ‘ālī-maḳām
Mī-kuned īn mışra‘-ı ber-ceste-rā ‘arż-ı merām
Merd-i kāmil-rā be-aşl-ı ḥod buved nisbet temām
Būy-ı gul-rā bīşter bāşed gulāb-ı kuhne-rā

VI

Men kî ruḥ-südem be-gulzār-ı der-i Rabbu’l-Mecīd
Sebz şud ber-gulşen-i āmāl-i gulhā-yı umīd
Mujde-i ‘afv-ı gunāhem der-şimāḥ-ı cān resīd
Nāme-i a ‘māl-i mā gerded be-maḥşer rū-sefīd
Pāk mī-sāzend ez-defter-i ḥisāb-ı kuhne-rā

VII

Cūybār-ı āb-ı çeşmem çun yem-i cevlan-ı Nūh
Ez-ğam-ı devrān muḳābil geşt bā-‘ummān-ı Nūh
Ez-sirişkem ğarḳ gerded keşti-i devrān-ı Nūh
Dīde-i Bīniş çu āyed ber-ser-i tūfān-ı Nūh
Mī-tevāned tāze gerded inḳılāb-ı kuhne-rā

4. MUḤAMMES BER-ĞAZEL-İ MİHRİ¹⁷⁴³

Mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

I
Pāyende-i tū Ḳayşer u İskender u Dārā
Ḥāk-i ḳademet gerçi buved ‘anber-i sārā
Zulmet-zede şud revzene-i dīde-i mā-rā
Ez furḳat-ı mihr-i ruḥet éy şem’-i dil-ārā
Lā-eşbür^ü min şevḳik^e leyl^{en} ve nehārā

II
Ber-levḥa-i dil gerçi buved naḳş-ı ḥayālet
Ez-behr-i ḥayālet ne-kunem meyl-i cemālet
Lâkin b’sebeb-i dīden-i ebrū-yı hilālet
Cānem be-leb āmed zi-temennā-yı vişālet
Yā fevz^ü min estavṭan^e dār^{en} lek^e cārā

III
Ān Ka‘be-i a‘zam kî naḳargāh-ı İlāh est
Her şām [u] seḥer ḳible-i ḥacāt u penāh est
Der-mes‘ele-i ‘aşḳ-ı tu īn beyt-i guvāh est
Cān dādem [u] dil her du be-ḥāk-i ser-i rāh est
Aḥsen bi-himā keyf^e ilâ ḥavlik^e dārā

---

¹⁷⁴³ SA, s. 62-63.

IV

Ez-bes kî der-în bâdiye'em nîst meded-res
Der-ravza-i envâr-ı  od ey  azret-i a des
Yek   re be-kun ber-men-i b -  re v  b -kes
P  der-dil-i  od-r     tev n-kerd ez- n bes
Min hicrik  a t   led  b b k  d r 

V

B s de lebem  un  acer'ul-esved-i   let
N   de'em ez-Zemzem-i s r- b-ı zul let
Der-Ka'be-i  usn-ı tu      cet be-del let
Ez-behr-i  av f-ı tu vu c n p  -i vis let
  r m be-bend d il   avlek  s r 

VI

B -z hid u ' bid su an-ı 'a   me-g y d
B - b-ı vera' c me-i      n-r  me-  y d
Cuz meslek-i rind n-ı cih n d de me-r y d
Der-mez heb-i 'u     zi-dil tevbe me-c y d
 ad itta  za'l- alb  mine'l- ub   i' r 

VII

  r m-ı tenem  ud kefenem ber-reh-i m n 
Der-beyn-i  af -merve menem '    -ı  eyd 
 urb n-ı ser-i k y-ı tu'em ey  eh-i ba   
Der-Ka'be-i va l-ı tu zi-ser s  te'em p 
Key el em   add   ve ceb n   ve 'u  r 

VIII

Der-mulk-ı cih n  unk  tuy  z t-ı  ehen   

Şud na‘t-ı şerîf-i tû hemân zîver-i evfâh
Ân âteş-i furkat kî dehed luhbe-i pur-âh¹⁷⁴⁴
Der-micmere-i sîne be-her şâm u sehergâh
Len ebrah^a istevkad^e min şevkik^e nârâ

IX

‘Aşket çu der-în kûbbe-i firûze ‘ayânest
Sûziş çu dil-i âteş-i germ-âbe nihânest
Der-vaşf-ı cemâl-i tu çî hâcet be-beyânest
Peyveste dilem nâm-ı tu-râ vird-i zebânest
Lâ-yağfil^u ‘an zikrik^e sirr^{en} ve cihârâ

X

Ez-furkat-i dîdâr-ı tu dil geşte be-feryâd
Her şâm u seher rûz-ı vişâl-ı tu kuned yâd
Der-merhale-i ‘aşk-ı tu ey şâhib-i irşâd
Dûrî zi-ser-i kûy-ı tû dil-râ be-telef dâd
Yâ-leyt^e lene ‘l-fevz^u ekûn^u lek^e cârâ

XI

Mânende-i tûti-i kalem-şâhib-i dîvân
Her lahza taleb mî-kuned ez-sukker-i ‘irfân
El-kışşa ez-în ma‘ni heme rûz [u] şeb her ân
Şud hâme-i Mihrî zi-belâğat şeker-efşân
Kad fâz^e bi-ze ‘l-vaşfî şu ‘ûd^{en} ve fiğârâ

---

¹⁷⁴⁴ *dehed: dehet (دهت) SA.*

5. TAḤMĪS-İ ‘ABDURREZZĀK AĞA BER-ĞAZEL-İ MEVLĀNĀ-YI RUMĪ
[DER-ḤAK] ŞEMS-İ TEBRİZİ¹⁷⁴⁵

Mef’ülü mefā’lū mefā’lū fe’ülün

I

Tā dīde-i mā çehre-i zībā-yı u dīdend
Murğ-ı nıgehem ber-ser-i Ka’be ne-perīdend
İn ḥusn-ı leṭāfet kî ez-ū hest şenīdend
Ānān kî be-ser der-ṭaleb-i Ka’be devīdend
Çun ‘ākıbetu’l-emr be-makşūd resīdend

II

Ber-levḥ-i dilem resm şud īn beyt-i mu’azzam
Reftār-ı Şafā-Merve aşāmīden-i Zemzem
Peyveste ṭavāf-ı u kuned īn dīl-i ḥurrem
Ez-seng-i yekī ḥāne-i a’lā-yı mukerrem
Ender vaset-i vādi-i bī-zār’-ı be-dīdend

III

Her laḥza ṭavāf-ı u kuned şāh u gedā-rā
Der-pīş-i ḥarīm-i ḥaremeş kerd du’ā-rā
Kerdend şeb u rûz ez-īn gūne medārā
Reftend der-u tā kî be-bīnend Hudā-rā
Bisyār be-custend Hudā-rā vu ne-dīdend

IV

Ey ān kî der-īn dehr-i denī meyl-i behiştī
Çun zāhid u ‘ābīd heme-dem subḥa be-destī

¹⁷⁴⁵ SA, s. 100-101; Devletşāh b. ‘Alā’üddeve, *Sefinetü’ş-Şu’arâ* (SS), Çev.: Süleyman Fehim, Tabhâne-i ‘Âmire, İstanbul 1259 (1843), s. 86.

Püşide me-kun güş-ı hıdet gerçi ki pesti
Çun mu'tekif-i hâne şudend ez-ser-i hestî
Nâ-gâh hıttâbî hem ez-ân hâne şenîdend

V

Ey şâhid-i zîbâ-yı ser-â-perde-i evreng
V'ey kisve-i endâm-ı şerîf-i tu siyeh reng
Ez-farî-ı tavâfet ne-buved hâne-i tû teng
Ey hâne perestân çe perestîd gil u seng¹⁷⁴⁶
Ân hâne perestîd ki hâşân talebîdend

VI

Bunyâd-ı Halîl est be-bîn hâne-i esbak
Farz est tavâf-ı harem-i Ka'be-i eşfağ
Her rûz be-d-în hâne be-rev ey dil-i pur-şevk
Ân hâne-i dil hâne-i Hak Vâhid-i muṭlağ
Hoş vakt kesânî ki der-în hâne hazîdend

VII

Der-dest-i men-i sūhte ın hâne-i ser-tîz
Hem ez-şeref-i na't-ı şerîf-i tu guher-rîz
Yek-bâr nazar ger be-kunî ber-dil-i nâçîz
Hoş hâl-i kesânî ki çu Şemsu'l-hağ-ı Tebrîz
Der-hâne nişestend u beyâbân ne-perîdend

**6. SEFİNETÜ'Ş-ŞU'ARÂNİŇ 175 ŞAHİFE NÜMEROSUNDA MURAĞĞAM
ŞÂ'İR-İ ŞEHİR KÂSİM NÂM ĞAZEL OLUP 'ABDURREZZÂK AĞA
TARAFINDAN TAHMÎS ÉDİLMİŞDİR¹⁷⁴⁷**

Müfte 'ilün fâ 'ilün müfte 'ilün fâ 'ilün

¹⁷⁴⁶ Ey: K'ey SŞ.

¹⁷⁴⁷ SA, s. 106-107; Devletşâh b. 'Alâ'üddevle, *Sefînetü 'ş-Şu'arâ (SŞ)*, s. 176-177.

I

Perde-i şebhā-yı ğam ber-ser-i rûzem derîd
Dîde-i bînā-yı men çehre-i hûbân nedîd
Ez-bedel-i tîre-şeb nûr-ı Cenāb-ı Mecîd
Ez-ufuk-ı mekremet şubh-ı sa'âdet demîd
Maḥv-ı mucâzât şud şāh-ı ḥaḳīḳat resîd

II

Pençe-i bâzū-yı ān tîr u kemān-rā girift
Ḥamleger-i ḳahremān şîr-i jiyān-rā girift
Der-ḥarem-i mihribān bâb-ı tebān-rā girift
Şavlet u şîr-i Celāl 'ālem-i cān-rā girift
*Şadmet-i sulṭān-ı 'aşḳ bâz-ı 'alem ber-keşîd*¹⁷⁴⁸

III

Ber-meḥek-i imtiḥān ger nezedî pâre'î
Ḳalb şeved kem-'ayār geşte be-seng-ḥāre'î
Ber-dil-i āvāre'et ger ne-kunî çāre'î
Çeng-i ğameş mî-zened ber-dil u her pâre'î
*Keşf revān mî-kuned ma'ni-i "ḥabli'l-verîd"*¹⁷⁴⁹

IV

Bāng-i ṭarāb mî-zened nāzım-ı 'işret-nihād
Sāğar-ı şahbā be-dest ger be-kuned inḳîyād
Dil-ber-i gul-çehre-rā gerçî kuned i'timād
Sāḳi-i cān mî-dehed bāde be-cām-ı murād

¹⁷⁴⁸ Şadmet-i: Ḥidmet-i SA.

¹⁷⁴⁹ Habli'l-verîd: "Şah damarı", tamamının anlamı "Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseyi de biz biliriz; çünkü biz, ona **şah damarından** daha yakınız." olan Kâf sûresi 16. âyetden kısmî iktibastır.

*Muṭrib-i dil mī-zened na 'ra-i "hel min mezīd"'*¹⁷⁵⁰

V

Bāde-keşān-ı cihān şām u seher leb-be-leb
Ez-pey-i dunyā keşed bāde-i renc u ta'ab
Her kî der-în meykede çun şude mest u tarab
Rāh be-vaḥdet ne-burd her kî ne-şud der-ṭaleb
Cumle-i zerrāt-rā ez-dil u ez-cān murīd

VI

Bulbul-ı āşufte-ḥāl gonçe-i gulzār yāft
Zumre-i pervāne hem şu'le-i envār yāft
'Āşık-ı dil-sūhte ravza-i dīdār yāft
Der-ḥarem-i vaşl-ı yār zinde dil[ī] bār yāft
K'ez-heme ḥalk-ı cihān bār-ı melāmet keşīd

VII

Ḥubb-i risālet-penāh kurb-ı şehenşāh yāft
Zākir-i zikr-i Celāl zīver-i efvāh yāft
Tīşe-i kahr-ı Ḥudā kāfir-i gum-rāh yāft
Vuşlat-ı Allāh yāft Kāsım u nā-gāh yāft
Z'ān kî be-şemşīr-i lā ez-heme 'ālem burīd

**7. SEFĪNETÜ'Ş-ŞU'ARĀNİŇ 77 ŞAḤİFE NÜMEROSUNDA MURAḤḠAM
ŞĀ'İRİŇ ĠAZEL-İ GÜZİDESİ 'ABDURREZZĀḠ AĠA ṬARAFINDAN
TAHMĪS EDİLMİŞDİR**¹⁷⁵¹

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

¹⁷⁵⁰ *Hel min mezīd*: "Daha var mı?". Tamamının meālī "O gün Cehenneme, 'Doldun mu?' deriz. O da 'daha var mı?' der" olan Kāf sūresi 30. āyetten kısmī iktibastir.

¹⁷⁵¹ SA, s. 109-110; Devletşāh b. 'Alā'üddevle, *Sefīnetü'ş-Şu'arā* (SŞ), s. 77.

I

Ġayr-ı çeşm-i tū du-çeşmem ġonçe-i ‘abher ne-dīd

Hemçu çeşmem tū hemīşe dīde-i dil-ber ne-dīd

Merdum-ı çeşm-i siyāhet dāne-i ‘anber ne-dīd

Ey kî bî-çeşm-i tu çeşmem ġayr-ı çeşm-i ter ne-dīd

Hîç çeşmî çeşmi ez-çeşm-i tu nîkûter ne-dīd

II

Āb-ı Zemzem mî-dehed ān çeşme-i cānān velīk

Ger ħured yek-cur‘a ez-āb-ı ruḥ-ı ḥūbān velīk

Murdegān-rā zinde gereded dīde-i ḥandān velīk

Cumle-i nūş-ı tu dāred çeşme-i ḥayvān velīk

Çeşm-i men z‘ān çeşme‘ī cuz çeşm-i pur-gevher ne-dīd

III

Gerçî çeşmān-ı tu dā‘im z‘[ā]n kî ‘ayn-ı ḥikmet est

Cūşîş-i Tesnīm u Kevşer cūybār-ı raḥmet est

Zencebīl u selsebīl hem çeşmehā-yı şafvet est

Bā-ḥayāl-i çeşm-i tū Rıẓvān çeşm-i cennet est

Ḥūr der-çeşmet ne-y-āyed çeşme-i Kevşer ne-dīd¹⁷⁵²

IV

Çeşm-i fettānet dehed ez-çeşme-i ‘irfān şifā

Çeşm-i ḥod ez-çeşm-i merdum-rā me-pūş ey meh-liḳā

Ez-firāk-ı çeşm-i mestet hest der-dil nālḥā

Çeşm-i ān dārem kî ez-çeşm[em] terānī sālḥā

Z‘[ā]n kî çeşmem cuz be-çeşmet çeşme-i enver ne-dīd

V

Ez-firāk-ı āb-ı çeşmet zencebīl u selsebīl

¹⁷⁵² çeşmet: çeşmeş SŞ.

Eşk rîzânend dâ'im ber-ser-i Cayhûn u Nîl
Der-gulistân-ı cemâlet sebz şud reyhân u gul
[Z] 'ârzû-yı çeşm-i tû çeşm-i men-i bî-şabr u dil
Çeşm-râ hûn-bâr gerded çeşmesâr hâver ne-dîd¹⁷⁵³

8. TAHMÎS-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ H' ÂCE HÂSAN-I DEHLEVÎ¹⁷⁵⁴

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

I
Hâzret-i Faḥr-ı risâlet bâ-Medîne çun resîd
Sebz şud der-gulşen-i Enşâr-ı gulhâ-yı umîd
Şâm-ı hicret bâz şud revnaḳ furûz şubḥ-ı 'îd
Sâḳiyâ mey dih kî ebr[î] ḥ'âst ez-hâver sefîd
Serv-râ hem sebz şud şad berg-râ çâder sefîd¹⁷⁵⁵

II
Reft ez-Mekke be-Yeşrib ân şehenşâh-ı behî
Sufre-i it'âm-ı îşân pur-şud ez-şehd-i şehî
Sâḳiyâ hem şâgar-ı şahbâ-yı ḥod-râ kun tehî
Bâde der-câm-ı bilûrîn dih me-râ ger mî-dehî¹⁷⁵⁶
Hûb mî-âyed şarâb-ı la'l-râ şâgar sefîd

III
Mudde-i ârâm şud der-çâh-ı Ken'ân zâr zâr
Ba'd ez-în der-kaşr-ı zindân-ı maḥabbet ḥâksâr
Hem berây-ı Yûsuf-ı ber-geşte der-leyl u nehâr

¹⁷⁵³ Çeşm-râ: Çeşme-râ SA.

¹⁷⁵⁴ SA, s. 102; Devletşâh b. 'Alâ'üddeyle, *Sefînetü 'ş-Şu'arâ* (SŞ), s. 128-129.

¹⁷⁵⁵ hem: ser SŞ.

¹⁷⁵⁶ der: ez SŞ.

*Ebr çun çeşm-i Zuleyhâ behr-i Yûsuf jâle bâr
Jâlehâ çun dîde-i Ya 'kûb peygamber sefîd*

IV

Ber-der-i gâr-ı Sevir der-laḥza hem perde guşûd
Hem kebûter beyza kerd u ez-şer-i ḳavm-ı 'anûd
Beyzahâ-yı âşyâneş der-'akab ferruḥ-numûd
'Ankebût-ı gâr-râ guftem kî in perde çé bûd
Guft mihmân-ı 'azîz âmed kî kerdem der-sefîd

V

Sunbul u reyḥân u nesrîn serv-i şimşâd u nihâl
Ser-furû âverde'end der-zîkr u fikr-i Zu'l-Celâl
Der-gulistân-ı 'ibâdet guft erbâb-ı maḳâl
Bîd lertzân ez-şimâl înek çu "aşḥābu[']-şimâl"
Yâsemîn-râ hemçu "aşḥābu'l-yemîn" defter sefîd¹⁷⁵⁷

VI

Dostı bā-duşmen-i bed-māye k'ân-râ nā-sezā'st
Guft-gû kerdem be-îşân hem ḥaṭâ-ender-ḥaṭâ'st
Ez-kesânî sufle-perver her çé ḥ'âhî nā-revâ'st
Ey Ḥasan aḡyâr-râ hergiz ne-bāşed ṭab'-ı râst
Râst est in zâğ-râ hergiz ne-rûyed per sefîd

9. TAḤMÎS KERDEN-İ 'ABDURREZZÂḲ AĞA BER-ĖAZEL-İ Ḥ'ACE 'İŞMET-İ BUḤÂRÎ¹⁷⁵⁸

Fe'ilâtûn fe'ilâtûn fe'ilâtûn fe'ilûn

¹⁷⁵⁷ *Ve aşḥābu'ş-şimālî mâ aşḥābu'ş-şimāl*: "Kötülüğe batanlar ise ne mutsuz kimselerdir!"; *Ve aşḥābu'l-yemînî mâ aşḥābu'l-yemîn*: "Ahiret mutluluğuna erenler, ne mutlu kimselerdir!", Vâkı'a sûresi 41. ve 27. âyetlerden kısmî iktibastır.

¹⁷⁵⁸ SB, s. 89-91; Ahmed Keremî, *Divân-ı 'İşmet Buhârâ'î (İB)*, Tâlâr-ı Kitâb, Tahran 1366 (1987), s. 376-377.

I

Gerçi der-ḥ̣āb-ı girān muğ-beçe-i dīdem dūş
Ruḥ-ı gul-gūne-i ū şām u seḥer busem dūş
Vaḳt-ı bīdār-ı men der-heme dem refteḡ dūş
Ser-ḥoş ez-kūy-ı ḥarābāt guzer kerdem dūş
Be-ṭalebkārī-i tersā-beçe-i bāde-furūş

II

Ez-reh-i meykede çun dād be-men aḥbārī
Dil-berī būd ki ū zinde kuned bīmārī
Gerçi ān şūḥ ne-dīd dīde-i her huşyārī
Pīşem āmed be-ser-i kūçe perī ruḥsārī
Kāfirī 'işve-gerī zulf çu zunnār be-dūş¹⁷⁵⁹

III

Beste-i murğ-ı dilem dāme vu hemdāne kucā'st
Behr-i nūşiden-i dil hem der-i mey-ḥāne kucā'st
Bā-tu çun secde berem merkez-i but-ḥāne kucā'st
Guftem īn kūy çé kūy est [u] tu-rā ḥāne kucā'st
Ey meh-i nev ḥam-ı ebrū-yı tu-rā ḥalḳa-be-gūş

IV

Çé kunem çāre-i men çīst ki ey zāt-ı bulend
Guft der-meykede-rā nağme-i nākūs be-zend
Hem çelīpā-yı tebān ber-ser-i ḥod-rā peyvend
Guft tesbīḥ be-ḥāk efken u zunnār be-bend
Seng ber-şīşe-i ṭaḳvā zen u peymāne be-nūş

V

Guft ān muğ-beçe-i bāde-furūşī vaṭanī

¹⁷⁵⁹ *Kāfirī 'işve-gerī: Kāfirāne şiken İB.*

Guft ey nâzım-ı gul-deste-i gulzâr-ı menî
Guft ey 'âşık-ı dil-sûhte-i cân u tenî
*Ba'd ez-în pîş-i men ây tâ be-tu gûyem suhanî*¹⁷⁶⁰
*Râh-peymâyî eger ber-suhanem dârî gûş*¹⁷⁶¹

VI

Meger îşân şude'end bâde-keş-i bezm-i elest
Şude'end şâm u seher der-heme dem bâde-perest
Ne-buved şabr u şekîbâyı der-îşân serbest
Dîdem ez-devr-i gurûhî heme dîvâne vu mest
*Ez-tef-i bâde-i 'aşk âmede der-cûş u hurûş*¹⁷⁶²

VII

Geşte'em ber-der-i mey-ḥâne hemân şubḥ u mesâ
Bî-kem u keyf u şuver cilveger-i cām-ı safâ
Bulbul-ı ṭab'-ı me-râ gerçî kuned nağme nevâ
*Bî-def u çeng u muğannî heme der-rağş u semâ*¹⁷⁶³
Bî-mey u cām u şurâḥî heme der-nûş-â-nûş

VIII

Heme der-meykede-i 'aşk-ı tu çun ser-mestem
Meger ez-'ahd-i cevânî kî hemân pâ-bestem
Pây-ı reftâr ne-bûde kî zi-dâmet restem
Çunkî ser-rişte-i tedbîr be-reft ez-destem
H'âstem tâ haberî purseme ez-û guft hamûş

¹⁷⁶⁰ *în pîş-i: ân sūy-ı İB. / suhanî: haberî İB.*

¹⁷⁶¹ *Râh-ı peymâyî: K'în çé kūyest İB;* bu beyitten sonra *Divân-ı 'İsmet Buhârâ'î*'nde olup SB nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:

Tevbe yek-sû be-neh u sāgar-ı mestâne taleb

Hırka bîrûn fiken u kisvet-i rindâne be-pûş

Dîn ber-uftâde vu bî-hûş futâdem zi-pîş

Tâ resîdîm be-câyî kî ne dîn bûd u ne hûş

Maḥv geşt ez-varak-ı kevn u mekân nağş-ı vucûd

Ne perî mând u ne âdem ne tuiyûr u ne vuhûş

¹⁷⁶² *tef-i: ṭaf-ı SB.*

¹⁷⁶³ *Bî-def u çeng u muğannî heme der-rağş u semâ: Bî-nev u muṭrib u sâķî heme der-'ayş u surûr İB.*

IX

Ne naẓar-gāh u maḵām est tu kî āyi be-ṭavāf
Yā ne mey-ḥāne ḵadeḥ-rā be-ser āyi be-ṭavāf
Īn ne but-ḥāne buved ger tu bi-y-āyi be-ṭavāf
Īn ne Ka 'best kî bī-pā vu ser āyi be-ṭavāf
Yā ne mescid kî der-ū bī-edeb āyi be-ḥurūṣ

X

Ne serā-perde-i šāhī'st der-ū sulṭān'end
Ne kemān est kî ĩn bārgēh-i ḥāḵān'end
Ne ez ĩn dā'ire-i zāhid u dervīṣān'end
Īn ḥarābāt-ı muḡān est [u] der u mestānend
Ez-demī ṣubḥ-ı ezel tā be-ḵıyāmet medhūṣ

XI

Ger tu ḥ'āhī be-ṣevī šāḥib-i nām u nengī
Tu me-zen ṣīṣe-i iḵbāl-i kesī-rā sengī
Ber-der-i pīr be-ḥ'ān der-heme dem gul-bengī
*Ger tu-rā hest der-īn ṣīve ser-i yek-rengī*¹⁷⁶⁴
Dīn u dunyā be-yekī cur'a u 'İṣmet be-furūṣ

10. SEFĪNETÜ'-ŞU'ARĀNĪN 157 ŞAḤĪFE NÜMEROSUNDA MURAḶᶔAM FAḤR-I KĀ'İNĀTĪN (S) NA'T-I ŞERĪFĪNE DĀ'İR İBNĪ 'İMĀD NĀM ŞĀ'İR-İ MEŞHŪRUŇ ĠAZELİ 'ABDURREZZĀᶔ AĠA ṬARAFINDAN TAḤMĪS ÉDİLMİŞDİR

¹⁷⁶⁵

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Der-seḥāvet hemu Ḥāṭem bāb-ı iḥsānet vesī'

¹⁷⁶⁴ *hest*: nīz İB. / *rengī*: rengīst İB.

¹⁷⁶⁵ SA, s. 108-109; Devletşāh b. 'Alā'üddevle, *Sefīnetü 'ş-Şu'arā (SŞ)*, s. 157.

Mî-ḥured der-ḥ̃ân-ı ni‘ met cumle eşrâf-ı vaẓī‘
Der-dem-i rûz-ı kıyâmet maḥv bâşed her şenī‘
Ey be-rahmet ḥalk-râ der-mecma‘-i maḥşer şeftī‘
Pādşāhân-ı cihân ḥukm-ı muṭâ‘at-râ muṭī‘

II

Şağar-ı şahbâ-yı ‘işret der-dem-i kuffâr hest
Tîşe-i şer‘-i şerîfet şîşe-i ū-râ şikest
Gerçi Ka‘be şud be-dest-i kāfirân-ı bût-perest
Kâr-i kufr ez-şalvetet hemçun muğāk-ı ḥāk pest
Ḳadr-i dîn ez-devletet çun ṭārem-i a‘lā refī‘

III

Ḳabẓa-i seyf-i risālet şud zi-destet çun emîr
Der-miyân-ı kufr u îmân hem beşîr u hem nezîr
Nāẓırân-ı du-cihân mânende-i mihr-i munîr
Dîde‘et ez-kuhl-i “mā-zāğa‘l-başar” âmed başîr¹⁷⁶⁶
Güş-ı tû ez-istimâ‘-ı sırr-ı “mā evḥâ” semî¹⁷⁶⁷

IV

Hem şımāḥ-ı güş-ı hoşet çun ḥitâb-ı Ḥaḳ şenîd
Çeşm-i pur-nûret likâ-yı Ḥaḳ Ta‘âlâ-râ çu dîd
Mevkib-i Mi‘râc-ı tû ber-‘âlem-i bâlâ keşîd
Ber-ser-i kursî çu pâ-y-i ‘arş-fersāyet resîd
Pāye‘et efzûn ez-ân şud ‘arşa-i cāhet refī¹⁷⁶⁸

V

Ey kî çeşm-i pâk-i tû der-sāye-i Perverdgār
‘Âlem-i kevn u mekân der-sāye‘et şud pâ-y-dār

¹⁷⁶⁶ *Mā-zāğa‘l-başar*: “Gözü kaymadı” Kur‘ân-ı Kerîm Necm sûresi 17. âyetten kısmî iktibastır.

¹⁷⁶⁷ “*mā evḥâ*” için bkz.: 426. dipnot.

¹⁷⁶⁸ *Pāye‘et*: *Pāye‘eş SŞ.* / *cāhet*: *cāheş SŞ.*

Ḳadr-i tū bālā bulend ey şāh-bāz-ı sidre-dār
Pīş-i 'ilm-i tū kî şud Cibrīl-rā āmūzgār¹⁷⁶⁹
Bā-heme dāniş-buved pīr-i hured tıfl-i raḡī'

VI

Ey kî sancāḡ-ı şerīfet rūz-ı maḡşer kerde ref'
Mehçe-i rāyāt-ı ḡamdet şu'lever şud hemçu şem'
Her çe ḡāhī ez-Ḥudāyet nīst çizī ez-tu men'
Çun ber-efrāzī livā' der-rūz-ı ḡaşr āyend cem'
Ādem u "min dūnihī" der-zıll-ı memdūdet cemī¹⁷⁷⁰

VII

Şāḡibeş şud yār-ı ḡār u ravza'et tūbā lehum
Fāruḡāsā der-mezār u ravza'et tūbā lehum
Her duşān der-nev-bahār-ı ravza'et tūbā lehum
Āmed ez-yumn-i civār-ı ravza'et "tūbā lehum"¹⁷⁷¹
Pīşḡāhī ez-riyāz-ı gulşen-i Rızvān baḡī'

VIII

Ey ḡubār-ı ḡāk-i pāyet surme-i çeşm-i 'ibād
Na't-ı pāk-i mihribānet māye-i nūr-ı fu'ād
Der-medāyih īn muḡhammes gerçī geşte mustezād
Der-gulistān-ı şenāyet rūz u şeb İbnī 'İmād
Bā-hezār ū-rā buved mānend-i bulbul der-rebī'

11. TAḤMİS-İ 'ABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ MEVLĀNĀ HİLĀLİ¹⁷⁷²

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

¹⁷⁶⁹ 'ilm-i: 'ālem SŞ.

¹⁷⁷⁰ *Min dūnihī*: "Ondan başka, diğerleri"

¹⁷⁷¹ *Tūbā lehum*: "onlar içindir mutluluk", tamamının meali "İnanan ve salih amel işleyenler için mutluluk ve güzel bir dönüş yeri vardır." olan Ra'd sûresi 29. âyetten kısmî iktibastır.

¹⁷⁷² SB, s. 85-86.

I

Rind-i erbāb-ı şafā cilve kuned der-vaṭanem
Dā'imā tīr-i belā zaḥm zened der-bedenem
'Arz-ı dīdār-ı girān-māye kuned īn suḥanem
Ān kī ḥod-rā nefesī şādi ne dīde 'st menem
Ān kī hergiz be-murādī ne-resīde 'st menen

II

Ez-pey-i murğ-ı dilem hīç ne-dīdem kafesī
Çun der-īn merḥale hergiz ne-buved dād-resī
Āmede kāfile-i riḥlet u bāng-ı ceresī
Ān kī der-rāh-ı vefā-yı tu devīde 'st besī
Āḥiru 'l-emr be-cāy-ı ne-resīde 'st menem

III

Çarḥ-ı gerdūn ne-dehed cāme-i ser-şār mulī
Der-çemen yek gul-ı bī-ḥār ne-dīdem velī
Guft īn mışra' -ı ber-ceste hemīn ehl-i dilī
Ān kī çun bulbul-ı bī-çāre be-ummīd-i gulī
Nīst ḥārī kī be-pāyeş ne-ḥalīde 'st menem

IV

Mī-dehed çarḥ-ı sitem ber-dil-i mā çun elemī
Mī-keşed ehl-i ma'ārif heme dem renc u ḡamī
Ne-çeked ber-ser-i gulzār me-rā kaṭre-nemī
Ān kī çun gonçe-i pejmurde der-īn bāğ demī
Hergizeş bād-ı murādī ne-vezīde 'st menem

V

Der-serā-perde-i şāhī ne-buved maḥrem-i dost
Kī der-īn merḥale hergiz ne-buved hem dem-i dost
Ne-nehed ber-ser-i zaḥmān-ı cihān merhem-i dost

*Ân kî çun hâtır-ı 'uşşâk miyân-ı gam-ı dost
Hergizeş câme-i şādī ne-derīde 'st menen*

VI

*Mī-dehed nāşiye'em dāğ-ı gulāmī eşerī
Nahl-ı ummīd me-rā hīç ne-dāred şemerī
Çarh-ı gerdūn ne-dehed ber-dil-i mā cuz kederī
Beste der-ḥidmet-i ḥūbān-ı Hilālī kemerī
V'ân gulāmī kî kes ū-rā ne-ḥarīde 'st menem*

12. TAḤMĪS KERDEN-İ 'ABDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ Ḥ'ÂCE ḤÂFİZ-I ŞĪRÂZĪ¹⁷⁷³

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

*Ber-der-i meykede-i pīr-i muğān mey-nūşem
Ez-yed-i sāki-i gul-çehre hemān ser-ḥōşem
Z'în sebeb men kî der-în bezm-i ıtarab bī-hūşem
Gerçi ez-āteş-i dil çun ḥum-ı mey der-cūşem¹⁷⁷⁴
Mühr ber-leb zede ḥūn mī-ḥorem u ḥāmūşem*

II

*Be'snev ez-ḥādīşe-i zemzem-i ḥūbān ez-men
Mī-kuned 'aşk-ı mecāzī dil-i işān rūşen
Sālikān-ı reh-i Ḥaḳ gerçi hemān mī-guften
Kaşd-ı cān est tama' ber-leb-i cānān kerden¹⁷⁷⁵
Tu me-rā bīn kî der-în kār be-cān mī-kūşem*

¹⁷⁷³ SB, s. 88-89; *Dīvân-ı Hâfiz*, G. 340, s. 271-272.

¹⁷⁷⁴ Gerçi: Men kî D.

¹⁷⁷⁵ ber: der D.

III

Ber-ser-i zaḥm-ı me-rā nīst hemīše merhem
Ba'd ez-īn hem ne-şevem 'ayş u tarab-rā hem-dem
Dā'imā beste-dilem rişte-i ğam-rā tev'em
Men key āzād şevem ez-ġam-ı dil çun her dem
Hindū-yı zulf-ı butī ḥalka kuned der-gūşem

IV

Dil-i men gerçî buved ḥaste-i çeşm-i cādū
Ne-kuned ārzū-yı behr-i 'ilāc [u] dārū
Ez-pey-i 'aşk-ı tu her şām u seher ey meh-rū
Ḥāşelillāh kî niyem mu'tekīd-ı cām u sebū¹⁷⁷⁶
İn kadar hest kî geh geh ḳadeḫī mey nūşem

V

Hem Yezīd u Şimīr u İbnī Ziyādeş zīrā
Kuşte'end der-heme dem ḥāşame-i Āl-i 'Abā
Mī-kuned tecziye īşān heme-rā zāt-ı Ḥudā
Hest umīdem kî 'alā-raġm-ı 'adū rüz-ı cezā¹⁷⁷⁷
Feyz-i 'afveş ne-nihed bār-ı guneh ber-dūşem

VI

Gerçî ez-ḳaşr-ı cinān ber-ser-i ḥākeş endūḫt
Cāme-i tā'at-ı ū rişte-i la'net mī-dūḫt
Ez-hubūteş zi-ḥased ḥāne-i İblīs be-sūḫt
Pederem ravza-i rızvān be-dū gendum be'frūḫt
Nā-ḥalef bāşem eger men be-covī ne'frūşem¹⁷⁷⁸

¹⁷⁷⁶ cām u sebū: tā'at-ı h'īş D.

¹⁷⁷⁷ Umīdem: ummīd SB.

¹⁷⁷⁸ Nā-ḥalef bāşem eger men: Men çerā mulk-ı cihān rā D.

VII

Cubbe-i muftedarî ez-pey-i serdârî nîst
Kisve-i cân u tenem hulle-i huşyârî nîst
Perde-i h'âb-gehem bâ'îş-i bîmârî nîst
Hırka-püşî-i men ez-ğâyet-i dîn-dârî nîst
Perde'î ber-ser-i şad 'ayb-ı nihân mî-püşem

VIII

Geşte'em der-yem-i mey-hâne hemân gâriķ-ı hum
Mişl-i Cemşîd-i cihân şâm u seher zâ'îķ-ı hum
Ne-buved zâhid-i nâhiķ kî meger lâyıķ-ı hum
Men ne-h'âhem kî ne-nüşem be-cuz ez-râvıķ-ı hum
Çé kunem ger suhan-ı pîr-i muğân ne'nyüşem

IX

Mî-kuned raķş u semâ şâm u seher Zuhre-i 'aşķ
Mî-şevved perde guşâ zemzeme-i muhre-i 'aşķ
Ber-ser-i şafha keşed silsile-i tırta-i 'aşķ
Ger ez-în dest zened muṭrib-i meclis reh-i 'aşķ
Şi'r-i Hâfız be-bered vakt-ı semâ' ez-hüşem

13. TAḤMÎS-İ 'ABDURREZZÂĶ AĶA BER-ĶAZEL-İ MEVLÂNÂ ḤÂCE ḤÂFİZ-I ŞÎRÂZÎ¹⁷⁷⁹

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

I

Dâ'im ez-cevr-i felek rûy-ı keder mî-bînem
Ez-meh u mihr-i cihân ķarn-ı diger mî-bînem
Heme der-kevn u mekân ḥavf u ḥaṭar mî-bînem
În çé şûr est kî der-devr-i ķamer mî-bînem

¹⁷⁷⁹ SB, s. 86-87; bu gazel, *Dîvân-ı Hâfız*'da bulunmamaktadır.

Heme āfāk pur-ez-fitne vu şer mī-bīnem

II

Ez-pey-i murğ-ı dilem geşte zamān dāne vu dām
Ne-kuned devr-i zamān şām u seher kesb-i nizām
‘Ākıbet tīre şeved dehr-i denī bī-encām
Her kesi rûz-ı bihī mī-ṭalebed ez-eyyām
‘İllet ānest kī her rûz beter mī-bīnem

III

Ehl-i ‘irfān heme der-fakr-ı belā dīl-bende’s
Ez-perişāni-i dīl şām u seher pā-bende’s
Sufehā gerçi der-în bezm-i ṭarab ḥarsende’s
Eblehān-rā heme şerbet zi-gul-āb u kande’s
Ḳût-ı dānā heme ez-ḥūn-ı ciger mī-bīnem

IV

Cem u Cemşīd u Sikender heme şāh-ı devrān
Geşte cem‘iyyet-i iṣān hemegī bī-pāyān
Gerçi gul-gūne vu şebdīz der-în ‘arşa çunān
Esb-i Tāzī şude mecrūḥ be-zīr-i pālān
Ṭavḳ-ı zerrīn heme der-gerden-i ḥar mī-bīnem

V

Cem reft u Sikender be-guzeşt ez-ser sāmān*
Gul-gūne vu şebdīz hemān refte zi-meydān*
În gūne nevişt gerçi zi-dīvānce-i devran*
Esb-i Tāzī şude mecrūḥ be-zīr-i pālān
Ṭavḳ-ı zerrīn heme der-gerden-i ḥar mī-bīnem¹⁷⁸⁰

¹⁷⁸⁰ Aynı beyit iki defa tahmis edilmiştir!

VI

Çünkî ber-geşte buved ʔür-ı cihân ser-tâ-ser
Zâde-i ehl-i zamân gerçi buved şâm u seher
Heme mâder be-ḥaṭâ geşte der-în dehr meger
Duḥterân-râ heme cengest u cedel bâ-mâder
Puserân-râ heme bed-ḥ ʔâh-ı peder mî-bînem

VII

Bi'nger âyîne-i devrân kî çé şûret dâred
Meşreb-i ḥalk-ı zamân bîn kî çé bedter dâred
Cevr-i gerdûn heme ez-dest-i sitemger dâred
Hîç raḥmî ne berâder be-berâder dâred
Hîç şefkat ne peder-râ be-puser mî-bînem

VIII

Dâ'im îñ mev'îze-râ zîver-i dil cû'î kun
Bulbulâsâ heme dem nâzır-ı gul-bû'î kun
Zubde-i gufte-i ân fîdye-i meh-rû'î kun
Pend-i Ḥâfız be-şinev ḥ ʔâce be-rev nîkî kun
Kî men îñ pend bih ez-durr [u] guher mî-bînem

IX

Hemçunîn şûḥ-ı dil-ârâ heme dem şengî kun
Ber-ser-i ehl-i zamân şâm u seher nengî kun
Ber-der-i şâh-ı cihân şayḥa-i gul-bangî kun
Pend-i Ḥâfız bi-şinev ḥ ʔâce be-rev nîkî kun
*Kî men îñ pend bih ez-durr u guher mî-bînem*¹⁷⁸¹

¹⁷⁸¹ Makta beyit de tekrar tahmis edilmiştir!

14. TAḤMĪS-İ 'ABUDURREZZÂK AĞA BER-ĞAZEL-İ MEVLÂNÂ H'ÂCE
ḤÂFİZ-I ŞİRÂZÎ¹⁷⁸²

Mef'ûlû fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

I

Gulşen-serây-ı rûy-ı tu şud nâmdâr-ı huşn
Sîr-âb şud be-âb-ı ruḥet hoş-guvâr-ı huşn
Rûyet ki çün gul u zulfet benefşe-zâr-ı huşn*
Ey rûy-ı mâh manzar-ı tû nev-bahâr-ı huşn
*Ḥâl u ḥaṭ-ı tu merkez-i luṭf u medâr-ı huşn*¹⁷⁸³

II

Mısl-i melek hemîşe me-şev hem zebûn-ı sihr
Ne-refte z'în cihân be-sûy-ı semâ'iyûn-ı sihr*
Ne-mânde der-çeh-i Bâbil hemân funûn-ı sihr*
Der-çeşm-i pur-ḥumâr-ı tû pinhân fusûn-ı sihr
Der zulf-i bî-ḳarâr-ı tu peydâ ḳarâr-ı huşn

III

Kerdem berây-ı mihr-i cihân çun tekâpû'î
Ne-dîdem be-nûr-ı dîde-i dil-i cevân-rû'î*
Berây-ı dîden-i û mî-revem behr-i sū'î*
*Mâhî ne-tâft hemçu tu der-burc-ı nîkû'î*¹⁷⁸⁴
Servî ne-ḥâst çun ḳadet ez-cûybâr-ı huşn

IV

Pur-şud meşâm-ı cân-ı tu ez-misk-i ezferî
Büyî dehed be-gülşen [u] gulzâr-ı 'anberî

¹⁷⁸² SB, s. 63-64; *Dîvân-ı Hâfiz*, G. 394., s. 302.

¹⁷⁸³ *luṭf: huşn D.*

¹⁷⁸⁴ *der: ez D.*

Ez-luṭf-ı ḥusn-ı ḥod kî ber-i mā çé bu'gzerî
Hurrem şud ez-melâḥat-ı tû 'ahd-ı dil-berî
Ferruḥ şud ez-laṭâfet-i tû rûzgâr-ı ḥusn

V

Âdem kî ḥorde dâne-i gendum ez-ân zamân
Refte zi-kaşr-ı cinâneş ḥod be-ḥâkdân*
Dil-beste şud[e] Âdem u Havvâ kî hem-cinân
Ez-dâm-ı zulf u dâne-i ḥâl-i tu der-cihân
Yek murğ-ı dil ne-mând ne-geşte şikâr-ı ḥusn

VI

Der-na't-ı zât-ı şerîfet kesî ez-în cihan*
Vaşf-âver-i tu ne-mî-şevêd hemçu tercemân
Güyed meger şenâ-yı tu her laḥza Kudsîyân
Dâ'im be-luṭf dāye-i ṭab' ez-mîyân-ı cān
Mî-pervered be-nāz tu-râ der-kenâr-ı ḥusn

VII

Gulzâr-ı tû [çu] der-heme cā sāye-guster est
Endām-ı tû çu serv-i sehî neş'e-perver est
Dîdâr-ı tû çu şems u kamer hem münevver set
Gird-i lebet beneşşe ez-ân tâze vu ter est
K'âb-ı ḥayât mî-ḥored ez-çeşme-sâr-ı ḥusn¹⁷⁸⁵

VIII

Her rûz ve şeb 'âlem-i kubrâ zâhîr-i tû
Ber-taht-ı şâhi kesi ne-mî-şud emîr-i tû
Maḥfî ne-şud zubde-i şuğrâ munîr-i tû
Ḥâfîz ṭama' burîd kî bîned nazîr-i tû

---

¹⁷⁸⁵ çeşme-sâr-ı: cûybâr-ı D.

*Deyyār nīst ġayr-ı tu ender diyār-ı husn*¹⁷⁸⁶

15. TAḤMĪS-İ ‘ABDURREZZÂK AĞA BER-ĖAZEL-İ SELMÂN¹⁷⁸⁷

*Mef’ülü fâ’ilâtün mef’ülü fâ’ilâtün*¹⁷⁸⁸

I

Ân perde-i cemâlet ger mî-kunî kuşâde
Der-nezd-i nev-cevânân ma’lûm şevved ziyâde
Ruḥsâr-ı nâzenînet hem pâk u şâf u sâde
Âvâze-i Cemâlet tâ der-cihân futâde
Ḥalkî be-cust-u-cüyet ser-der-cihân nihâde¹⁷⁸⁹

II

Dil-râ be-çîn-i zulfet peyveste hem şikeste
Tâ rûz-ı rest-ḥîzem ez-bend-i tû ne-reste
‘Uşşâk-ı ḥod rehâ kun ey dil-ber-i ḥuceste
Sevdâyiyan-ı zulfet gerd-i tu ḥalka beste
Şûrîdegân-ı müyet der-hem diger futâde

III

Faşl-ı bahâr âmed ey nâzenîn şemâ’il
Ruḥsâr-ı ḥod me-püşîd ber-nâzırân-ı kâmil
În beyt-i ber-guzîde mî-guft merd-i fâzıl
Sevdâ-yı zuhd-ı ḥuşkem ber-bâd dâde ḥâşıl
Muṭrib be-zen terâne sâkî bi-y-âr bâde

¹⁷⁸⁶ ġayr-ı tu: cuz ruḥet D.

¹⁷⁸⁷ SA, s. 110-112.

¹⁷⁸⁸ Devletşâh b. ‘Alâ’üddeyle, *Sefînetü’ş-Şu‘arâ* (SS), s. 135-136.

¹⁷⁸⁹ Bu matla, SA’da ikinci beyit olarak tahmis edilmiştir.

IV

Der-tengnā-yı furkat dā'im geṣtem merāret*
Ez-dest-i zulmetet-rā bā-tū kunem ṣikāyet
Eṭvār-ı 'aşk-bāzān der-nezd-i tū rezālet
*Māyīm u beste-dil-rā der-la'l-i dil-guṣāyet*¹⁷⁹⁰
Ān leb be-ḥande be'gṣā tā dil ṣeved guṣāde

V

Dil-rā zi-nār-ı hicrān āb-ı viṣāl-i cānān
Ger tū ne-rīz[i] ber-cān aḥvāl-i mā perīṣān
Dā'im kuned furūzān māned hemīṣe sūzān
Ey ṣehsüvār-ı ḥūbān v'ey 'ayn-ı āb-ı ḥayvān
Raḥm āverī ṣe bāṣed ber-teṣne-i piyāde

VI

Bāzī me-kun be-ṣaṭranc her laḥza nekbetet kerd
Bā-fil u bā-piyāde çendān kî rağbetet kerd
Her dem cevān-ı sāde āḥir ḥacāletet kerd
Selmān ruḥeṣ be-bāzī ṣeh-māt-ı ġaḫletet kerd
*Bāzī niger kî dādet bāz īn ḥarīf-i sāde*¹⁷⁹¹

---

¹⁷⁹⁰ *guṣāyet*: *guṣāyed SA.*

¹⁷⁹¹ *niger*: *ne-kerd SA.*

RUBÂ'Î TAHMÎSLERİ

BER-RUBÂ'İYYÂT-I HAYYÂM 'ABDURREZZÂK AĞA TAHMÎS KERDE
EST¹⁷⁹²

Mef'ûlû mefâ'ilün mefâ'ilü fe'ûl¹⁷⁹³

I

Ez-ḥıst-ı turâb-ı vaṭanem ḥâne-i mā

Ta'mîr me-kun ḥâne-i vîrâne-i mā

Be'snev suḥan-ı pîr zi-kāşâne-i mā

Âmed seḥerî nidâ zi-mey-ḥâne-i mā

K'ey rind-i ḥarâbâtî-i dîvâne-i mā

II

Tâ düst şevd zumre-i bîgâne zi-mey

Tâ mest buved dil-ber-i cānâne zi-mey

Sekrân şude tâ sâķi-i devrâne zi-mey

Ber-ḥîz kî pur-kunîm peymâne zi-mey

Z'ân pîş kî pur-kunend peymâne-i mā

Maḥşûl-i Rubâ'î

Bir şabâḥ mey-ḥânemizden bir nidâ geldi bu nidâ şöyle idi kî éy bizim dîvânemiz olan rindân-ı ḥarâbâtî kalk kî peymânemiz taldurulmadan evvel peymânemizi şarâb ile ya'nî şarâb-ı maḥabbet ü 'irfân ile talduralım.

¹⁷⁹² SB, s. 75-81.

¹⁷⁹³ Hamâmîzade İhsan, *Ömer Hayyâm Rubâîleri (Hİ)*, Nurgök Matbaası, İstanbul 1966, s. 12; Rüştü Şardağ, *Rubâiler Hayyâm (RŞ)*, Milliyet Yay., [İstanbul] 1973, s. 233.

*Mef'ûlû mefâ'ilün mefâ'ilü fe'ûl*¹⁷⁹⁴

I

Her şâh u gedâ teşne-i h'ân-ı ni'am est
Ğufrân-ı şumâ mâye-i şâhib-nedem est
Ez-zelle-i âlûde-i dāmān çé ğam est
Yā Rab tu Kerîmi vu kerîmî kerem est
'Âşî zi-çé rû birûn zi-bāġ-ı irem est

II

Ān ma'şiyeti kî der-zamāne kerdem
Peyveste dehed mujde-i 'afv-ı gunehem
Z'în ma'ni çunîn guft Hayām-ı hurrem
*Bā-tā'atem er be-baḥşî ān nîst kerem*¹⁷⁹⁵
Bā-ma'şiyetem eger be-baḥşî kerem est

Maḥşûl-i müfûd-ı beyit

Éy Allâh Te'âlâ Hâzretleri! señ Kerîmsiñ ve kerîmlik 'afv u maġfiretdir. İlk günâhkâr ya'nî Hâzret-i Ādem niçin cennetden tãrd olundı? Ben saña 'ibâdet ü tã'at-icrâ oldıġım için baña 'afv u maġfîret göstereseñ, bu bir kerem olmaz. Ben günâhkâr oldıġım hâlde 'afv u merḥametle mu'âmele éderseñ ol zamān keremkârlık étmiş olursañ.

Mef'ûlû mefâ'ilün mefâ'ilü fe'ûl

I

Feryād kî eyyām-ı vişâl-ı tu guzeşt
'Omrem kî zi-maḥrûmî-i dîdâr bereft
Der-maḥkeme-i 'âlem-i 'uqbâ elbet

¹⁷⁹⁴ Abdûlbâki Gölpinarlı, *Hayyam Rubâiler ve Silsilat-al-Tartîb (AG), İbn-i Sînâ'nın Tamcîd'i ve Tercemesi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1953, Rub. 9., s. 51.

¹⁷⁹⁵ *be-baḥşî ān: 'afuv kunî AG.*

Men dāmen-i tū be-gīrem ender “su’ilet”¹⁷⁹⁶

Gūyem şanemā “bi’eyyⁱ zenbⁱⁿ kutilet”¹⁷⁹⁷

II

Rūzī kī şevēd “izā’s-semā^u nşakḳat”¹⁷⁹⁸

Ān dem kī buved “izā’n-nucūmu’n-nkederet”¹⁷⁹⁹

Ān-dem kī zemīn lerze kunēd çun ḳad ḳad

Eyyām-ı cevānī be-ḥarābātem reft

Zinde ne-şevēd merdum-ı şāḥib-naḥvet

Mef’ülū mefā’ilūn mefā’ilū fe’ül¹⁸⁰⁰

I

Der-her du cihān Ḥālīḳ-ı yek-dāne şumā’s^t

Çun ḥaste-dilem devā-yı tū ‘ayn-ı şifā’s^t

Men teşne-lebem āb u hevā-yı tū devā’s^t

Men bende-i ‘āşiyem rızā-yı tū kucā’s^t

Tārīk-dilem nūr [u] şafā-yı tū kucā’s^t

II

Ber-tārem-i a’lā kī tu şāḥib-‘arşī

Der-zāt u şifāt-ı ebedī bī-ğışī

Naḳḳāş-ı cihānī zi-cihān pur-naḳşī

Mā-rā tu behişt eger be-tā’at bahşī¹⁸⁰¹

În muzd buved luṭf u ‘aṭā-yı tū kucā’s^t

¹⁷⁹⁶ *Ve-izā’l-mev’ūdet^u su’ilet*: “Ve diri diri gömülen kız çocuklarına sorulduğunda” Kur’ân-ı Kerîm Tekvîr sûresi 8. âyetten iktibastır.

¹⁷⁹⁷ *Bi’eyyⁱ zenbⁱⁿ kutilet*: “Hangi suçtan dolayı öldürüldü.” Kur’ân-ı Kerîm Tekvîr sûresi 9. âyetten iktibastır.

¹⁷⁹⁸ *İzā’s-semā^u nşakḳat*: “Gök ayrılıp parçalandığında.” Kur’ân-ı Kerîm İnşikak sûresi 1. âyetten iktibastır.

¹⁷⁹⁹ *İzā’n-nucūmu’n-nkederet*: “Yıldızlar (kararıp) döküldüğünde.” Kur’ân-ı Kerîm Tekvîr sûresi 2. âyetten iktibastır.

¹⁸⁰⁰ Ömer Hayyâm Rubâîleri (*Hî*), s. 300; Rubâîler Hayyam (*RŞ*), s. 110.

¹⁸⁰¹ *Mā-rā*: *Ber men RŞ* / *eger*: *er RŞ*.

*Mef'ûlû mefâ'ilün mefâ'ilü fe'ûl*¹⁸⁰²

I

Vāv-ı emelem be-ḥîre ma'tûf ne-şud
Nām u şerefem zi-dehr mevşûf ne-şud
Âşār-ı dilem be-cehl maşrûf ne-şud
Ḥurrem-dil ān kesî kî ma'rûf ne-şud
Der-cubbe vu durrâ'a vu der-şûf ne-şud¹⁸⁰³

II

Der-'arşa-i şatrenc-i zamân bâzî kerd
Ber-ferz u piye ruh-zede şehbâzî kerd
Der-mulk-i cihân gerçé ser-efrâzî kerd
Sîmurğ-şîfat be-arş-pervâzî kerd¹⁸⁰⁴
Der-kunc-ı ḥarâbe-i cihân bûf ne-şud¹⁸⁰⁵

Maḥşûl-i Beyit

Gönlü bahtiyârdır ol kimseniñ mechûl olarak yaşamış gitmiştir. Ne cübbe ne bîniş ne sûf giymemiştir. Cihân virânesinde bayguş olmayarak sîmurğ gibi 'arşa uçup gitmiştir.

*Mef'ûlû mefâ'ilün mefâ'ilü fe'ûl*¹⁸⁰⁶

I

Ān kes kî der-în ḥavf u recâ geşte muḵîm

¹⁸⁰² Hayyam Rubâiler ve Silsilat-al-Tartîb (AG), Rub. 292., s. 66.

¹⁸⁰³ cubbe vu durrâ'a: fûṭa vu der-aṭlas AG.

¹⁸⁰⁴ Sîmurğ-şîfat be-arş-pervâzî kerd: Sîmurğveş ez-ser dû âlem ber-ḥâst AG.

¹⁸⁰⁵ ḥarâbe-i: ḥarâb in AG.

¹⁸⁰⁶ Hayyam Rubâiler ve Silsilat-al-Tartîb (AG), Rub. 2., s. 7.; Ömer Hayyâm Rubâileri (Hİ), s. 45; Rubâiler Hayyam (RŞ), s. 238.

Elbette rehā mī-kuned ez-nār-ı Ceḥīm
İn beyt buved mujde-res-i ehl-i zenīm
*Ez-Ḥālīk-ı Kirdgār v 'ez-Rabb-i Raḥīm*¹⁸⁰⁷
*Nevmīd me-şev be-curm u 'iṣyān-ı 'azīm*¹⁸⁰⁸

II

Her laḥza ger meykede bāşī şeb u rüz
Bā-bāde-keşān hemīşe bāşī dīl-süz
Der-meclis-i rindān-ı cihān şem'-efrüz
*Ger mest u ḥarāb u murde bāşī imrūz*¹⁸⁰⁹
*Ferdā be-ḥşed ber-ustuḥ'ānhā-yı remīm*¹⁸¹⁰

Maḥşūl-i Me'āl-i Beyit

İşlemiş büyük günāhdan dolayı şefkatli Allāhdan ve merḥametli Mevlādan ümīdini kesme.. Bugün mest ü ḥarāb olarak ölecek olsañ da yarın seniñ çürük kemikleriñe bağışlar.

*Mef'ülü mefā'iliün mefā'iliün fā'*¹⁸¹¹

I

Der-meykede-i pīr-i muḡān ser-ḥoş bāş
Der-mecma'-i pīr u cevān pur-ḥoş bāş
Der-nezd-i suḥandān-ı cihān ḥāmūş bāş
*Ḥayyām eger zi-bāde mestī ḥoş bāş*¹⁸¹²
*Bā-sāde-ruḥī eger nişestī ḥoş bāş*¹⁸¹³

---

¹⁸⁰⁷ *Rabb-i: Rabb o RŞ.*

¹⁸⁰⁸ *me-şev: neyem AG; Hİ; RŞ.*

¹⁸⁰⁹ *bāşī: bāşem AG; Hİ. / u murde bāşī: bāde bāşem RŞ.*

¹⁸¹⁰ *Ber: be SB.*

¹⁸¹¹ *Hayyām Rubāīler ve Silsilat-al-Tarīb (AG), Rub. 57., 243; Ömer Hayyām Rubāīleri (Hİ), s. 171; Rubāīler Hayyām (RŞ), s. 233.*

¹⁸¹² *eger zi-bāde mestī: çu rend u mey perestī AG.*

¹⁸¹³ *sāde: lāle AG. / sāde: māh RŞ; bu rubāinin yalnız ilk iki mısraı tahmis edilmiştir, son iki mısraı ise şöyledir:*

Mef'ülü mefā 'ilü mefā 'ilü fe 'ül¹⁸¹⁴

I

Feryād zi-dest-i felek-i sifle-nihād
Ez-tiše-i kahreş şude 'ālem ber-bād
Her laḥza kuned cevr u sitem-rā īcād
În çarḥ-ı cefā-piše-i 'ālī bunyād
Hergiz girih-i kār-ı kesī-rā ne-kuşād¹⁸¹⁵

II

Ber-cāy-ı hezārān heme zāgī dāred
Zannī kī me-ber ber-tu çerāgī dāred
Ber-'arşa-i şāhāne ūtāgī dāred
Her cā kī dilī dīd kī dāgī dāred
Dāg-ı digeri ber-ser-i ān dāg nihād¹⁸¹⁶

Maḥşul-i Rubā'ī

'Ādeti cefā-piše olan bu yüksek yapılı çarḥ hīçbir kimseniñ müşkilini ḥal étmemişdir.
Her nerede yaralı bir yürek görmişse o yaranıñ üzerine dīger bir yara açmışdır.

Mef'ülü mefā 'ilü mefā 'ilü fe 'ül

I

Ez-bes kī der-în kāfile'em nīst 'ases
Āvāz-ı şadā-ḥ'ān-ı şadāhā-yı ceres
Der-gulşen-i murğān-ı hevā nīst kafes
Ey vākıf-ı esrār-ı zamīr-i heme kes

Çun 'ākıbet-i kār-ı cihān nīstī est

İngār kī nīstī çu hestī hoş bāş

¹⁸¹⁴ Hayyam Rubāiler ve Silsilat-al-Tartīb (AG), Rub. 35., s. 14.

¹⁸¹⁵ kār-ı: beste-i AG.

¹⁸¹⁶ digeri: digereş AG.

Der-ḥālet-i 'acz dest-gīr-i heme kes

II

Her laḥza tuvī fā'il-i muḥtār-ı ḳadīr
Peyveste tuvī Ḥālīḳ-ı her ṣāh u vezīr
'İşyān-ı me-rā maḥv kun ey zāt-ı ḥabīr
Yā Rab tu me-rā tevbe dih u 'ozr-pezir
Ey tevbe-dih u 'uzr-pezir-i heme kes

Mef'ūlū mefā'ilū mefā'ilūn fā'¹⁸¹⁷

I

Ān dem kī perīden zi-cihān-ı menḥūs
Ne murḡ be-mānd ne ṣadā-yı tāvūs
Her kes şude der-ḥāne-i ḥayret me'yūs
Murḡī dīdem nişeste ber-bāre-i Tūs
Der-pīş niḥāde kelle-i Keykāvus¹⁸¹⁸

II

Der-cumle-i 'ālem ne-buved gerçī 'arūs
Dāmādi me-kun der-īn cihān-ı ma'kūs
Ez-ḥāne-i ḥayret be-der āy ey cāsūs
Bā-kelle hemī guft kī efsūs efsūs
Kū bāng-i cereshā vu kucā nāle-i kūs

¹⁸¹⁷ Hayyam Rubāīler ve Silsilat-al-Tarṭīb (AG), Rub. 41., s. 16; Ömer Hayyām Rubāīleri (Hİ), s. 297; Rubāīler Hayyam (RŞ), s. 174.

¹⁸¹⁸ Der-pīş-i niḥāde: Der çeng gerefte Hİ., RŞ.

*Mef'ûlü mefâ 'ilün mefâ 'lün fe 'ûl*¹⁸¹⁹

I

Her laḥza zi-dil-ber-i pesendide me-purs
Ez-çeşm-i siyeh çehre-i tâbende me-purs
Peyveste zi-peymâne-i tâbende me-purs
*Ez-ḥādiṣe-i zamân [zi-]âyende me-purs*¹⁸²⁰
*V'ez-her çé resed çu nîst pâyende me-purs*¹⁸²¹

II

Ḥālâ ne-guzeştîm zi-sevdâ-yı cihân
Tersem ki be-pâyân be-resed devr-i zamân
Âşûb-ı cihân tâ key ne-y-âmed zi-mîyân
*În yek deme naḳd-râ ḡanîmet mî-dân*¹⁸²²
*Ez-refte me-y-endîş ve 'z-âyende me-purs*¹⁸²³

Mef'ûlü mefâ 'ilün mefâ 'lün fâ'

I

Tâ ber-ser-i sevdâ-yı tû bâşed çun hoş
Her laḥza be-kun dil-ber-i ḥod der-âḡûş
Mey ḥ'âr be-ḥîşt zi-zâhid-i ḥırka be-dûş
Pendî vu himmet eger be-men dârî gûş
Ez-behr-i Ḥudâ cāme-i teẓvîr me-purs

¹⁸¹⁹ Hayyâm Rubâîler ve Silsilat-al-Tartîb (AG), Rub. 251., s. 58; Ömer Hayyâm Rubâîleri (Hİ), s. 44.

¹⁸²⁰ me-purs: me-ters Hİ; AG. / zamân: cihân Hİ.

¹⁸²¹ me-purs: me-ters Hİ; AG.

¹⁸²² dem-i naḳd râ: deme-râ naḳd-ı SB. / naḳd: 'omr Hİ.

¹⁸²³ me-purs: me-ters Hİ; AG.

*Mef'ûlû mefâ'iliün mefâ'îlû fe'ûl*¹⁸²⁴

I

Gerged kî der-în merhale-i kevn u fesâd
Her kâfile sâlâr-ı zamâne ber-bâd
Ne bāng-ı ceres mānde ne Bānet Su'ād
Ān kes kî zemîn u çarh u eflāk nihād
Bes dāğ kî ū ber-dil-i gamnāk nihād¹⁸²⁵

*Mef'ûlû mefâ'iliün mefâ'îlû fe'ûl*¹⁸²⁶

I

Manşûr-şifat gerçi kî ber-dārterîm
Peyveste zî-fetvâ-yı nev-guftārterîm
Ez-ehl-i suhan hemîşe âsārterîm
Ey muftî-i şehzade ez-tu pur-kārterîm¹⁸²⁷
Bâ-în heme mestî ez-tu huşyārterîm¹⁸²⁸

II

Men şifte-i dergeh-i hûbân-ı cihân
Tû beste-i gavgâ-yı cihânî heme ân
Farq est miyân-ı men u tû der-devrân
Tû hûn-ı kesân mî-hurî men hûn-ı rezân¹⁸²⁹
Înşâf be-dih kudām hûn-h'ārterîm

¹⁸²⁴ Hayyam Rubaîler ve Silsilat-al-Tartîb (AG), Rub. 76., s. 23; Ömer Hayyâm Rubâîleri (Hİ), s. 24; Rubaîler Hayyam (RŞ), s. 183.

¹⁸²⁵ kî: kes RŞ; bu rubâînin yalnız ilk iki mısraı tahmis edilmiştir, son iki mısraı ise şöyledir:

*Bisyâr leb çu la'l u zulfeyn çu müşk
Der-ıabl-ı zemîn u hokka-i hâk nihād*

¹⁸²⁶ Hayyam Rubaîler ve Silsilat-al-Tartîb (AG), Rub. 210., 50; Rubaîler Hayyam (RŞ), s. 185.

¹⁸²⁷ muftî-i şehzade: sâheb-e fetvâ AG; RŞ.

¹⁸²⁸ ez: ze AG; RŞ.

¹⁸²⁹ mî-hurî men: horî ve mâ RŞ.

*Mef'ûlû mefâ 'ilûn mefâ 'lûn fâ*¹⁸³⁰

I

Der-meykede-i pîr-i muğân şev hem-dem
Ez-neş'e-i mey-i da'vî-i şāhî kerd Cem
Ez-çāšnî-i bāde-i gul-gûn her dem
Bî-bāde me-bāş tâ tevānî yek-dem
Ke'z-bāde şeved 'aql u dil u dîn hurrem

II

Çun neş'e-i mey gerçî be-dāned 'ālem
Huşyār ne-mānd ez-în cihān-ı pur-ğam
În bāde hemān rāfî'-i gebr est her dem
İblîs eger bāde be-hordî yek-dem
Kerdî du hezār secde be-pîş-i Ādem

*Mef'ûlû mefâ 'ilûn mefâ 'lû fe 'ûl*¹⁸³¹

I

Mā-rā be-ğadr-ı tu beste'î men çé kunem
Cām-ı emelem şikeste'î men çé kunem
Her gonçe dilem şukufte'î men çé kunem
*Yā Rab tu gilem sirişte'î men çé kunem*¹⁸³²
*Peşm u kaçabem tû rişte'î men çé kunem*¹⁸³³

II

Her hayr ve şer tu-rā kî çarh-ı kebūd
Her gūne kaçā vu қaderet cilve-numūd

¹⁸³⁰ Ömer Hayyâm Rubâîleri, s. 123.

¹⁸³¹ Hayyâm Rubâîler ve Silsilat-al-Tartîb (AG), Rub. 233., 55; Rubâîler Hayyâm (RŞ), s. 148.

¹⁸³² Yā Rab tu: Ez âb gelem AG; RŞ.

¹⁸³³ Peşm u kaçabem: V'in poşem o keseb AG; RŞ.

Her bûd ne-bûdet kî der-în u her şuhûd
Her nîk u bedî kî âyed ez-mâ be-vucûd¹⁸³⁴
Tû ber-ser-i men nivişte 'î men çé kunem

Mef'ûlû mefâ 'ilûn mefâ 'ilûn fâ¹⁸³⁵

I
Endîşe-i 'uqbâ ne-kunem dunyâ-râ
Mecnûn ne-buved râh-ber-i Leylâ-râ
Vâmîk heme dem girye kuned 'Azrâ-râ
Çun 'uhde ne-mî-şaved kesî ferdâ-râ
Hâlî hoş kun tu îñ dil-i sevdâ-râ¹⁸³⁶

II
Der-deyr-i kuhen mâye-i 'omrem kûtâh
Hergiz bezm-i ber-ser-i maṭlûbem râh
Min ba'd me-kun behr-i cihân-râ eyvâh
Mey nûş be-nûr-ı bâde ey mâh kî mâh¹⁸³⁷
Bisyâr bi-y-âyed u ne-yâbed mâ-râ¹⁸³⁸

Maḥşûl-i Beyit

Mâdâm kî ferdânîñ ne oldığını kimse te'mîn edemiyor.. Sen ğamlu olan gönlüne neş'e
toldur..

Éy mâh-ı nûrânî bir kâse içinde şarâb iç. Zîrâ mâh bizi dünyâda bulmaksızın bizden
sonra pek çok def'a arzîñ etrafında devr édecek

¹⁸³⁴ âyed ez-mâ: ez men âyed AG; RŞ.

¹⁸³⁵ Ömer Hayyâm Rubâîleri (Hİ), s. 158; Rubâiler Hayyam (RŞ), s. 164.

¹⁸³⁶ kun tu îñ dil-i: dar in del-e por RŞ.

¹⁸³⁷ nûr bâde: mâhtâb ey Hİ; RŞ.

¹⁸³⁸ bi-y-âyed: be-cüyed AG betâbed RŞ.

*Mef'ülü mefā 'ilün mefā 'lün fā*¹⁸³⁹

I

Zāhid be-riyā ḥorden-i dunyā bādā

Cāhid be-ğazā kerde-i a'dā bādā

Ḥācī be-ṭavāf-ı Ka'be-i 'alā bādā

'*Āşık heme sāl mest u şeydā bādā*

Dīvāne vu şūrīde vu rusvā bādā

II

Der-ḳahr-ı cihān nīze-i ḥūn-rīz ḥorīm

Der-cevr-i felek ḥancer-i ser-tīz ḥorīm

Der-meykede çūn cām-ı hoş-āmīz ḥorīm

Der-huşyārī ğuşşa-i her çīz ḥorīm

*Çun mest şudim her çe bādā bādā*¹⁸⁴⁰

¹⁸³⁹ *Rubāiler Hayyam (RŞ)*, s. 145.

¹⁸⁴⁰ *şudim: şevīm: SB.*

DÜ-BEYİT TAHMİSLERİ

1. [MEVLÂNÂ EMİR HÜMÂYÜNÜŃ DÜ BEYİTİNE YAZILAN TAHMİSDİR]¹⁸⁴¹

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

I

Te'âlallâh kî ez-âşâr-ı şun'-ı hâzret-i bî-çun
Dehed ez-ğūşe-i engūr dâ'im bâde-i gul-gūn
Bi-y-â sâķī muheyyâ kun şarâb-ı sâğar-ı meşhūn
*Be-yek-dem âb ez-bārân çeşāned kūh-râ gerdūn*¹⁸⁴²
Dehed ez-lāle der-pey şad hezāreş sâğar-ı pur-ğūn

II

Butî dārem kî der-vaşf-ı cemāl-i ū şenā-ğ'ānem
Çu bulbul der-gulistān-ı kemāleş hem nighbānem
Kadeş çun serv-i tūbâ 'ārīzeş şad berg-i meydānem
*Dehāneş gonçe çeşmeş nergis u ruğ lāle hayrānem*¹⁸⁴³
Kî der-yek şāğ çun peydā şud īn gulhā-yı gūn-ā-gūn

¹⁸⁴¹ SA. 106; Devletşâh b. 'Alâ'üddevle, *Sefînetü's-Şu'arâ* (SŞ), s. 325.

¹⁸⁴² ez: k'ez SŞ.

¹⁸⁴³ *Dehāneş*: *Dehānet* SŞ. / *çeşmeş*: *çeşmet* SŞ.

MÜFRED TAHMİSLERİ

1. [İŞBU BEYİT ‘ABDURREZZÂK AĞA TARAFINDAN TAHMİS ÉDİLMİŞDİR]¹⁸⁴⁴

Mefâ’lün mefâ’lün mefâ’lün mefâ’lün

I

Hemîşe ber-der-i mey-hâne-i dil-dâr dil-bestem
Zi-behr-i sāgar-ı şahbâ-yı ū peyveste ser-mestem
Berây-ı custcû-yı bâde-i gul-gün hemân reftem
Be-kûy-ı mey-furûşân behr-i cāmī der-be-der geştem
Çé āb est īn ke’z-ū her çend hürdem teşneter geştem

2. İŞBU BEYİT ‘ABDURREZZÂK AĞA TARAFINDAN TAHMİS ÉDİLMİŞDİR¹⁸⁴⁵

Mefâ’lün mefâ’lün mefâ’lün mefâ’lün

I

Şude mujgân [u] ebrûyeş hemân tîr u kemân-ı men
Ser-i gîsû-yı ū şud halka-i zencîr-i cân-ı men
Kemend-i nâr-ı zulfeş beste est hem ber-cenân-ı men
Be-zencîrem çu kerd ez-bî-ķarārī dilsitân-ı men
Dil-i zencîr şud sūrāh sūrāh ez-fiğân-ı men

¹⁸⁴⁴ SA, s. 106; Devletşâh b. ‘Alâ’üddevle, *Sefînetü ’ş-Şu’arâ (SŞ)*, s. 325.

¹⁸⁴⁵ SA, s. 105; Devletşâh b. ‘Alâ’üddevle, *Sefînetü ’ş-Şu’arâ (SŞ)*, s. 324.

SONUÇ

Bu çalışmada, Divan şiirinde kullanılmış nazım şekillerinden biri olan tahmis kavramı ve Erbilli Abdurrezzâk Ağa'nın yazdığı tahmislerinin tamamı bir araya getirilerek şekil ve muhteva yönünden özellikleri incelenmeye çalışılmıştır.

Tezin başında musammat ve tahmis kavramlarıyla ilgili kaynaklarda verilen bilgiler toplanmıştır. Buna binaen tahmis Arapça kökenli bir kelime olup *hams* kökünden türemiştir. Türkçede beşleme, beş köşeli yapma anlamına gelmektedir. Bir edebiyat terimi olarak da tahmis, divan edebiyatı şairlerinin kendi veya başka bir şairin beyitlerle yazılmış manzumesinin her beytine üçer mısra ekleyerek beşer mısralı yani bendli hâle getirmektir. Tahmis, genel olarak gazel şekline yapılmakla birlikte kaside, rubai, tercî-bend, terkîb-bend vd. yapılan tahmis örneklerine az da olsa rastlanır.

Araştırmamıza göre Arap edebiyatında doğmuş olan tahmis, Araplardan Farslara, Farslardan da Türk edebiyatına geçmiş bir nazım şeklidir. Ancak tahmis Arap ve Fars edebiyatından daha çok Türk edebiyatında kullanılarak rağbet görmüştür. Klasik Türk edebiyatında musammatlar grubunda yer alan tahmis, musammatların en çok kullanılan nazım şekillerinden biridir.

Çalışmada, tahmisin beşer mısralık bentlerden oluşan Muhammes nazım şekliyle ilişkisi ve farklı tarafları üzerinde de durulmuştur. Tahmisin, muhammesle muhteva yönünden hiçbir farkı yoktur, ancak tahmisin iki basamak hâlinde meydana gelmesine karşılık muhammesin bir anda yazılması yönüyle bu iki nazım şekli birbirinden ayrılmaktadır. Ayrıca, bu nazım şekilleri arasındaki bir başka fark, tahmisin genellikle iki şair, muhammesin ise tek şair tarafından yazılmış olmasıdır. Buna rağmen eserlerde bazen tahmis ile muhammesin nazım şekilleri, kavram olarak birbirine karıştırıldığı görülmüştür.

Türk edebiyatında tahmisin ilk örneklerine XV. yüzyılda rastlanmaktadır. Kaynaklara göre bu devrin şairlerinden tahmis yazmakta ün yapmış, en önemli şair, Ahmed Paşa'nın da çağdaşı ve musahibi olan Bursalı Resmî'dir. Bu çalışmada yalnız

Türk edebiyatında yazılmış tahmisleri tespit etmek adına kitap hâlinde neşredilenler başta olmak üzere yazma, elektronik kaynaklar ve tez olarak hazırlanmış 700'ü aşkın divan taranmıştır. Böylece tahmis yazmış şairler ve bunların yazdıkları tahmis sayıları yüzyıllara göre tasnif edilerek gösterilmiştir. Bentlerle yazılan diğer nazım şekillerine paralel tahminin de her geçen yüzyıl şairler tarafından daha fazla ilgi görerek kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Çalışmamızın giriş kısmının ardından birinci bölümde esas konumuz olan Irak Türkmen şairlerinden Erbilli Abdurrezzâk Ağa'nın hayatı, edebi kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Burada ilk defa şöhreti mahalli sınırları aşmayan şairin hayatı ve edebî kişiliği hakkında kendi eserlerinden ve onunla ilgili bilgi veren yerli yazma ve matbu kaynaklardan faydalanılarak teferruatlı bir inceleme yapılmıştır. İkinci bölümde ise metin kısmında yer alan şairin tahmisleri şekil ve muhtevası yönünden incelenmiştir. Bu bölümün ilk aşamasında Abdurrezzâk Ağa tarafından tahmis edilmiş manzumelerin vezinleriyle ilgili bir tablo hazırlanmış, tahmislerde kullanılan kafiye ve redifler örneklerle açıklanmıştır. Ayrıca, şairin bazı tahmislerinde vezin ve kafiye yönünden birtakım kusurları olduğu tespit edilmiştir. Muhteva kısmında da şairin tahmislerinde kullandığı yerli deyiş ve kelimelere, göze çarpan yanlış kullanımlara, her eserde görülebileceği gibi şairin başvurduğu değişik benzetme ve şahsî tasarruflara değinilmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümü ise Abdurrezzâk Ağa'nın tahmislerinin transkripsiyonlu metni oluşturmuştur. Metin neşrinde şairin dört ayrı şiir mecmuasından toplanan tahmisleri bir araya getirilerek kasideden beyte kadar tahmis edilmiş manzumeleri mürettep bir divan şeklinde düzenlenmesi uygun görülmüştür. Bölümün ilk başında metinde kullanılan şairin şiir mecmualarının tavsifleri yapılmıştır. Mecmuaların imlasında bazı yanlışlıklar, tutarsızlıklar, vezin kusurları vb. söz konusudur. Bunların bir kısmı "Metinde Hazırlanırken İzlenen Yöntem" başlığı altında işaret edilmiş, bir kısmı da metin üzerinde gösterilmiş veya dipnotlarla ifade edilmiştir. Metinde tarafımızdan eklenen harf, ek, kelime veya söz öbeği [ ] içinde verilmiş; vezin kusurları olan mısraların sonunda (*) işaretiyle gösterilmiştir. Metinde imlâ birliğine dikkat edilmeye çalışılmıştır. Sağlam bir metin ortaya koymak adına

Abdurrezzâk Ağa tarafından tahmis edilen manzumeleri neşirleri yapılan divan metinleri veya ulaşabildiğimiz yazma nüshalarla karşılaştırılmış ve nüsha farklılıkları dipnotlarda gösterilmiştir.

Abdurrezzak Ağa; Fuzûlî, Bâkî, Rûhî-i Bağdâdî, Nefî, Nâbî gibi Divan edebiyatının zirve şairlerinin manzumelerini başta olmak üzere -kendi gazeli ve söyleyeni belli olmayan şiirler dışında- eski ve çağdaşı olan 80 şairin şiirini tahmis etmiştir. Metin bölümünde şair tarafından tahmis edilmiş nazım şekli olarak 18 kaside, 210 gazel, 3 tercî-bend, 12 terkîb-bend, 1 müseddes, 1 tahmis, 5 kıta, 15 rubâî, 3 dübeyit, 1 mesnevî, 7 müfred yani toplam 276 manzume bulunmaktadır. Metindeki tahmis sayısı ise iki defa tahmis edilmiş gazellerle 286 adet olarak tespit edilmiştir.

Bu çalışma vesilesiyle şairin bugüne değin yayımlanmamış olan tahmisleri Türk edebiyatı tarihi içinde ilk kez gün ışığına çıkarılmıştır. Bu yüzden Erbilli Abdurrezzâk Ağa ve tahmisleri başta olmak üzere, bölgenin diğer şairleri üzerine yapılacak araştırmalara yeni bakış açıları getirmesi ve kaynaklık yapabilmesi temennimizdir.

KAYNAKÇA

Yazma Eserler:

Basîrî, A'mâ Musullu Halîl Efendi, *Dîvân-ı Basîrî*, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Nu. AEMNZ 55.

El-İstanbulî, Muhammed Lebîb b. Mustafa, *Mecmua-i Eş'ar*, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksiyonu, Nu. 01989.

Erbilli Ataullah Ağa'nın Muhtelif Şiir Mecmuaları.

Fahrî-zâde Es'ad, *Dîvân-ı Es'ad-ı Bağdadî*, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Nu. AEMNZ 24.

Haylî, Ahmed, *Na't-ı Şerîf*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Nu. NEKTY10873/03.

Tayyâr-zâde, Ata Bey (Atâ'ullah Ahmed el-İstanbulî), *Dîvân-ı Atâ*, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Nu. AEMNZ 301.

Kitaplar:

Abdulkadiroğlu, Abdülkerim –Demirbağ, Ömer, *Dîvan Süleyman Şadî (Karşılı)*, Ankara 1993.

Abdurrezzak Ağa b. Fethullah Ağa, *Re'fet Mevlid Nâmesinin Tahmisi*, Toplayan ve Düzelten: Şerzad Şeyh Muhammed, y.y., 2015.

Abidin Paşa, *Sekiz Yüz Yıldır Okunan Şiir Kaside-i Bürde (Tercüme ve Şerhi)*, Günümüz Türkçesi: M. Sait Karaçorlu, Türkiye Dil ve Edebiyatı Derneği Yay., Kocaeli 2013.

Ahmed Cevdet Paşa, *Belâgat-ı Osmâniye*, haz.: Turgut Karabey-Mehmet Atalay, 2. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2017.

Ahterî-i Kebîr, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1310 (1892-93).

Ak, Çoşkun, *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I-II*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa 2001.

Akçay, Gülçiçek, *Hisarcıklı-zâde Mes'ud, Mecmû'a-i Eş'âr (Metin-İnceleme)*, Paradigma Akademi Yay., Çanakkale 2020.

Akkaya, Hüseyin, *Nevres-i Kadîm ve Türkçe Dîvânı (İnceleme, Tenkitli Metin ve Tıpkıbasım / 2. Kısım: Tenkitli Metin ve Dizin)*, Harvard Üniversitesi Yay., Harvard 1996.

Akkuş, Mehmet, *Hatîbî Tezkire-i Şuarâ-yı Bağdâd*, MÜİFV Yay., İstanbul 2008.

Akpınar, Şerife, *Agah Divanı*, Konya 2006.

Akün, Ömer Faruk, *Divan Edebiyatı*, 1. baskı, İSAM Yay., İstanbul 2013.

Akyol, İbrahim, *Çankırlı Mecbûr Efendi Dîvânı*, Kriter Yay., İstanbul 2020.

Akyol, İbrahim, *Hanyalı Kâmî Dîvânı*, Kriter Yay., İstanbul 2020.

Akyüz, Kenan-Beken, Süheyl- Yüksel, Sedat, Cunbur, Müjgân, *Fuzûlî Türkçe Divan*, TTK Yay., Ankara 1958.

Alıcı, Lütfi, *Divan-ı Hâfız-ı Mar'aşî (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Ukde Kitaplığı Yay., Kahramanmaraş 2010.

Alıcı, Lütfi, *Halîlî-i Mar'aşî Divançe ve Etvâr-ı Seb'a (Tenkitli Metin-Tıpkıbasım)*, Ukde Kitaplığı Yay., Kahramanmaraş 2010.

Alıcı, Lütfi-Tamdır Alıcı, Gülcan, *Hâmî Abdu'l-gaffâr Baba Divan-ı Hâmî-i Mar'aşî (Tenkitli Metin-Tıpkıbasım)*, Ukde Kitaplığı Yay., Kahramanmaraş 2013.

Altınok, Baki Yaşa, *Turâbî Dîvânı Yanbolulu Ali Turâbî Baba*, Horasan Yay., İstanbul 2006.

Arslan, Mehmet, *Antepli Aynî Dîvânı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2004.

Arslan, Mehmet, *Bursalı İffet Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2005.

Arslan, Mehmet, *Leylâ Hanım Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2003.

Arslan, Mehmet, *Sivaslı Gulâmî Dîvânı*, Asitan Yay., Sivas 2009.

Arslan, Mehmet, *Şeref Hanım Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2002.

Arslan, Mehmet, *Tayyâr-Zâde Atâ Osmanlı Saray Tarihi (Târîh-i Enderûn) - V-*, Kitabevi Yay., İstanbul 2010.

Arslan, Mehmet, *Zîver Paşa Dîvân ve Münşe'ât*, Cumhuriyet Üniversitesi Yay., Sivas 2009.

Arslan, Mustafa Uğurlu, *Diyârbekirli Kâmî ve Dîvânı*, DBY Yay., İstanbul 2018.

Aslan, Üzeyir, *Ubeydullah Han (Ö. 1539) Şairi Şânî ve Türkçe Divanı*, Palet Yay., Konya 2009.

Ayan, Hüseyin, *Cevrî (Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni)*, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum 1981.

Ayaz, Hayrettin, *Kanbalakzâde Hazmî Divânı (İncelme-Metin)*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ 1987.

Aydemir, Yaşar, *Behiştî Dîvânı*, MEB Yay., Ankara 2000.

Aydemir, Yaşar, *Remzî Divanı*, Birleşik Yay., Ankara 2016.

Aynur, Hatice, *15. Yy. Şairi Çākerî ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Scala Yayıncılık, İstanbul 1999.

Bektaş, Ekrem, “Nâbî’nin “Bu” Redifli Gazeline Urfalı Şairler Tarafından Yapılan Tahmis ve Yazılan Nazireler”, *Gazi Türkiyat*, Güz 2008.

Bektaş, Ekrem, *Urfalı Hilmî ve Reyâhîn’i*, Şanlıurfa Valiliği Yay., Şanlıurfa 2008

Bilgegil, M. Kaya, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâgât)*, 2. baskı, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989.

Bilgin, Azmi – Yılmaz, Necdet, *Divân-ı Seyyid Nigârî Mîr Hamza Nigârî*, Kule İletişim Hizmetleri Yay., İstanbul 2003.

Bilkan, Ali Fuat, *Nabi Divanı I-II*, 2. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2011.

Bozanoğlu, G. Ömer, *Örnekleriyle Türk Şiiri*, Yeni Çığır Kitabevi, İstanbul 1973.

Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Genişletilmiş 2. baskı, Anka Yay., İstanbul 2004.

Ceylan, Ömür – Yılmaz, Ozan, *Hazâna Sürgün Bahâr (Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkâr)*, Kitap Sarayı Yay., İstanbul 2005.

Ceylan, Ömür, *Hânedânda Bir Âsî Âsaf -Dâmâd Mahmûd Celâleddîn Paşa-Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara 2003.

CL. Huart, *Arap ve Arap Dilinde İslâm Edebiyatı*, İlavelerle Türkçeye Çev.: Cemal Sezgin, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1944.

Çağbayır, Yaşar, *Ötüken Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2017.

Çakır, Mustafa Sefa, *Bosnalı Sâmî’î Divanı*, DBY Yay., İstanbul 2021.

Çaldak, Süleyman, *Nâlî Dîvânı*, Kesit Yay., İstanbul 2010.

- Çalışkan, Adem, *Sebâtî ve Divânı'ndan Seçmeler*, Kurgan Edebiyat Yay., Ankara 2017.
- Çavuşoğlu, Mehmed, *Helâkî Dîvan Tenkitli Basım*, İÜEF Yay., İstanbul 1982.
- Çavuşoğlu, Mehmed-Tanyeri, M. Ali, *Hayretî Dîvan (Tenkidli Basım)*, İÜEF Yay., İstanbul 1981.
- Çelik, Büşra – Kılıç, Muzaffer, *Deri-zâde 'Ulvî Dîvân*, DBY Yay., İstanbul 2018.
- Çetin, Nihad M., *Eski Arap Şiiri*, 2. baskı, Kapı Yay., İstanbul 2019.
- Değirmençay, Veyis, *Farsça Şiir Söyleyen Osmanlı Şairleri*, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum 2013.
- Demirayak, Kenan, *Hazreti Ebû Bekir Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı*, Gül Kitap Yay., İstanbul [2011].
- Devletşâh b. 'Alâ'üddevle, *Sefînetü's-Şu'arâ*, Çev.: Süleyman Fehim, Tabhâne-i Âmire, İstanbul 1259 (1843).
- Doğan, Muhammet Nur, *Fuzulî Leylâ ve Mecnun*, 6. baskı, Yelkenli Yay. İstanbul 2010.
- Doğan, Muhammet Nur, *Lâle Devri Şairi Şeyhülislâm Es'ad ve Dîvânı*, MEB Yay., İstanbul 1997.
- Dörtbudak, Mehmet Veysi, *Kıratoğlu Emin Dîvânı*, Akademi Kitabevi, İzmir 2003.
- Düzenli, Mesut Bayram, *XIX. Yy. Nakşibendî Şeyhlerinden Hocazâde Ahmed Kâmil Divanı*, Kriter Yay., İstanbul 2018.
- Egüz, Esra, *Priştineli Begzâde Nureddin I. Divan*, Kriter Yay., İstanbul 2020.
- Eliaçık, Muhittin, *Tayyâr-zâde Atâ Dîvânı*, y.y., Ankara 2003.
- Eliaçık, Muhittin, *Vak'anüvîs Mehmed Emîn Edîb Dîvânı*, Çizgi Kitabevi Yay., Konya 2010.
- Eraslan, Kemal, *Hüseyn-i Baykara Divânı'ndan Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1987.
- Erbil, Nesrin, *Yaralı Kuş*, Kerkük Vakfı Yay., İstanbul 2019.
- Erbilî, Muhammed Es'ad, *Divân-ı Es'ad Farsça-Türkçe*, Erkam Yay., İstanbul 1991.

- Erdağı, M. Sadık, *Şinası (Nazım ve Nesirleri)*, Öncü Basımevi, Ankara 2004.
- Erdem, Mehmet Dursun vd., *Nâ'ıl Abbas Hilmi Paşa Divânı (İnceleme-Metin)*, Destan Yay., Ankara 2007.
- Erdem, Sadık, *Neylî ve Dîvân'ı*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2005.
- Erdem, Sadık, Neyyir Abdü'l-Halim Dede Dîvân (İnceleme-Tenkitli Metin-Metnin Bugünkü Türkçesi-Sözlük), TDK Yay., Ankara 2018.
- Erdoğan, Kenan, *Niyâzî-i Mısri Dîvânı*, Gözden geçirilmiş 3. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2019.
- Erdoğan, Kenan, *Niyâzî-i Mısri Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanı (Tenkitli Metin)*, Akçağ Yay., Ankara 1998.
- Erdoğan, Mehtap, *Fatîn Dîvânı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2007.
- Erdoğan, Mehtap, *Sıdkî Paşa Dîvân ve Berf ü Bahâr*, Kitabevi Yay., İstanbul 2011.
- Erdoğan, Mustafa, *Bursalı Rahmî ve Dîvânı*, Dergâh Yay., İstanbul 2011.
- Erdoğan, Mustafa, *Türk Edebiyatında Muhammes*, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 2002.
- Eren, Abdullah, *Hânî-zâde Seyyid İbrahim Hurrem Dîvânı*, Gece Akademi Yay., Ankara 2019.
- Ersoy, Ersan, *Azîzî Dîvân*, Akademi Titiz Yay., İstanbul 2013.
- Ertaylan, İ[smail] H[ikmet], *Külliyât-i Dîvân-ı Mevlânâ Hâmidî*, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1949.
- Ertaylan, İsmail Hikmet, *Türk Edebiyatı Örnekleri V. Divan-i Sultan Hüseyin Mirza Baykara "Hüseyinî"*, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul 1946.
- Ertem, Rekin, *Yahyâ Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1995.
- Gibb, E.J. Wilkinson, *Osmanlı Şiir Tarihi (A History of Ottoman Poery) I-II*, trc.: Ali Çavuşoğlu, Akçağ Yay., Ankara [1999].
- Göçgün, Önder, *Namık Kemâl'in Şairliği ve Bütün Şiirleri*, AKM Yay., Ankara 1999.
- Göçgün, Önder, *Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden, Açıklamalı Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001.
- Gölpınarlı, Abdülbâki, *Hayyam Rubaîler ve Silsilat-ı Tartîb, İbn-i Sînâ'nın Tamcîd'i ve Tercemesi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1953.

- Gürel, Rahşan, *Enderunlu Vâsıf Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul [1999].
- Gürgendereli, Müberra, *Hasan Ziyâ'î Hayatı-Eserleri-Sanatı ve Divanı (İnceleme-Metin)*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002.
- Habib Hürmüzlü, *Irak Türkmen Türkçesi Sözlüğü*, 2. baskı, Fuzuli Matbaası, Kerkük 2013.
- Hakkı, Mahmud, *Ebû Bekir es-Sıddık Radiyallâh^u 'Anhın Hayatı*, [İstanbul] 1337 (1921).
- Hamâmîzade İhsan, *Ömer Hayyâm Rubâîleri*, Nurgök Matbaası, İstanbul 1966.
- Hocazâde, Ahmed Hilmi, *Veliler Bahçesi (Hadikatü'l Evliyâ)*, haz.: Selahattin Hacıoğlu, Beyaz Lâle Yay., İstanbul 2007.
- Horata, Osman, *Esrâr Dede Hayatı, Eserleri, Şiir Dünyası ve Divânı*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1998.
- Huyugüzel, Ö. Faruk – Çağın, Şerife, *Eşref (Bütün Eserleri)*, Dergâh Yay., İstanbul 2006.
- İçli, Ahmet, *İşkodralı İbrahim Fehmî Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2019.
- İmâmi Bûsîrî, *En Sevgili'ye En Güzel Mısralar Kasîde-i Bürde*, Tercüme: İlhan Armutçuoğlu, Erkam Yay., İstanbul 2019.
- İpek, Abdulmuttalip, *Vak'anüvîs Ahmed Lutfî Divânçe ve Münşeât-ı Türkiyye (İnceleme-Metin-Dizin)*, DBY Yay., İstanbul 2021.
- İpekten, Haluk, *Nâ'ilî Divânı*, Akçağ Yay., Ankara 1990.
- İsen, Mustafa – Horata, Osman vd. *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, editör: Mustafa İsen, 7. baskı, Grafiker Yay., Ankara 2012.
- İsen, Mustafa, *Usûlî Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1990.
- İsmail Habib, *Edebiyat Bilgileri*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1943.
- Ka'b Bin Züheyr (RA), *Bürde Kasidesi*, Tercüme ve şerh: İsmail Kaya, Madve Yay., İstanbul 1986.
- Kâmil Yılmaz, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, 20. baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul 2015.
- Kaplan, Hasan, *Zîver ve Divanı*, DBY Yay., İstanbul 2019.
- Kaplan, Mahmut, *Neşâtî Divanı*, Akademi Kitabevi, İzmir 1996.

- Kara, Mustafa, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, 4. baskı, Dergâh Yay., İstanbul 1998.
- Karacan, Turgut, *Bosnalı Alaeddin Sabit Divan*, Cumhuriyet Üniversitesi Yay., Sivas 1991.
- Karahan, Abdülkadir, *Urfalı Mehmed Şevket ve Şiirleri*, Ankara 1991.
- Karayazı, Nurgül, *Yârî Dîvânı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım) Ahmed Yârî (17. yy.)*, TYEKB Yay. İstanbul 2013.
- Kavak, Abdulcebbar, *Mevlânâ Hâlid-i Nakşibendî ve Hâlidîlik*, Nizamiye Akademi Yay., İstanbul 2016.
- Kavaz, İbrahim-Onur, Naci, *Harputlu Rahmî Dîvânı*, İzzet Paşa Yay., Ankara 1996.
- Kavruk, Hasan, *Şeyhülislâm Yahyâ Divânı*, MEB Yay., Ankara 2001.
- Kaya, Bayram Ali, *Osman Nevres Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Kesit Yay., İstanbul 2017.
- Kaya, Bayram Ali, *Osman Nevres ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Geliştirmiş 2. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2010.
- Kaya, İ. Güven, *Selanikli Hasan Âkîf (Âkîf el-Mevlevî)*, Umuttepe Yay., Kocaeli 2010.
- Kaya, Mahmut, *Kasîde-i Bürde'yi Türkçe Söyleyiş*, 2. baskı, TDV Yay., İstanbul 2004.
- Kaya, Nevzat, *Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli (Tahlîl ve Metin) 1732 (RE.)*, TTK Yay., Ankara 2003.
- Keçecizâde İzzet Molla, Mihnet-Keşan, *Ceride-i Havadis Matbaası*, İstanbul 1269.
- Keremî, Ahmed, *Divân-ı 'İsmet Buhârâ'î*, Tâlâr-ı Kitâb, Tahran 1366 (1987).
- Kesik vd, Beyhan., *Kıbrıslı Hilmî (Hayatı, Edebî Kişiliği, Dîvânçesi ve Diğer Şiirleri)*, Kesit Yay., İstanbul 2018.
- Kılıç, Atabey, *Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği) ve Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2004.
- Kılıç, Filiz, *Şehzade Bayezid "Şâhî" Hayatı ve Divanı*, KTB Yay., Ankara 2000.

Kıyçak, Özgür – Arı, Ramazan, *Hüseyin Hulûsî Dîvânı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*, Fenomen Yay., Erzurum 2020.

Koç, Hamza – Baka Telli, Şermin – Kacar, Küpra (haz.), *Klasik Türk Şiirinin Kayıp Bir Halkası Bursalı Resmî ve Şiirleri*, Gece Kitaplığı Yay., Ankara 2020.

Kolunsağ, İbrahim, *Serâyî Divan (Notlandırılmış Metin-İnceleme)*, 1. baskı, TDK Yay., Ankara 2019.

Köksal, M. Fatih, *Kilisli Lutfullah Hâzım ve Dîvânçesi (Mecmû'a-i Lutfî)*, Kesit Yay., İstanbul 2016.

Köksal, M. Fatih, *Mevlid-nâme*, TDV Yay., Ankara 2011.

Kurnaz, Cemal- Çeltik, Halil, *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, Kurgan Edebiyat Yay., Ankara 2013.

Kurnaz, Cemal, *Osmanlı Şair Okulu*, Birleşik Yayınevi., Ankara 2007.

Kurtoğlu, Orhan, *Bosnalı Âsım Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2012.

Küçük, Sabahattin, *Antakyalı Münîf Dîvânı (Tenkitli Basım)*, KTB Yay., Ankara 1999.

Küçük, Sabahattin, *Bâkî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, Tıpkıbasım, TDK Yay., Ankara 2019.

Macit, Muhsin, *Erzurumlu Zihnî Divânı*, KTB Yay., Ankara 2001.

Macit, Muhsin, *Nedîm Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1997.

Mehmed Nâzım, *Muhataba*, 3. tab', Selanik Matbaası, Dersaadet 1328 (İstanbul 1912-1913).

Mehmet Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Külliyyat 1, Alfa Yay., İstanbul 2014.

Mermer, Ahmet – Koç Keskin, Neslihan, *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 3. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2016.

Mermer, Ahmet, *Kütahyalı Rahîmî ve Dîvânı*, Sahhaflar Kitap Sarayı Yay., İstanbul 2004.

Mermer, Ahmet-Koç Keskin, Neslihan, *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 3. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2016.

Mevlânâ Halid-i Bağdâdî, *Divan*, Tercüme ve Şerh: Abdalcabbar Kavak, Semerkand Yay., İstanbul 2013.

Muallim Nâci, *Istılâhât-ı Edebiyye*, A. Asadoryan Şirket-i Mürettibiyye Matbaası, İstanbul 1307 (1890).

Muallim Naci, *Istılâhât-ı Edebiyye*, Haz.: M. A. Yekta Saraç, TDK Yay., Ankara 2017.

Muallim Nâci, *Lûgat-ı Nâci*, Çağrı Yay., İstanbul 1978.

Muhyî-yi Gülşenî, *Menâkib-i İbrâhîm-i Gülşenî ve Şemleli-zâde Ahmed Efendi, Şîve-i Tarîkat-i Gülşenîye*, yayınlayan: Tahsin Yazıcı, TTK Yay., Ankara 1982.

Musul Sâlnâmesi, Beşinci Defa, Musul Matbaası, Musul 1330 (1912).

Musul Sâlnâmesi, Birinci Defa, Vilayet Matbaası, Musul 1308.

Musul Sâlnâmesi, Dördüncü Defa, Vilayet Matbaası, Musul 1325 (1907).

Musul Sâlnâmesi, İkinci Defa, Vilayet Matbaası, Musul 1310 (1892).

Nesrin Erbil'in İki Şiir Defteri, Kerkük Vakfı Yay., İstanbul 2019.

Nihad Sâmî Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Târîhi I*, MEB Yay., İstanbul 1998.

Okçu, Naci, *Şeyh Galib (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umûmî Tahlîli ve Divânın Tenkidli Metni) I*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1993.

Okuyucu, Cihan, *Cinânî (Hayâtı- Eserleri- Dîvânı'nın Tenkitli Metni)*, TDK Yay., Ankara 1994.

Osmânzâde, Hüseyin Vassâf, *Sefînye-i Evliyâ*, Cilt 4, haz.: M. Akkuş-A. Yılmaz, 3. baskı, Kitabevi Yay., İstanbul 2015.

Özgül, M. Kayahan, *Hereskli Ârif Hikmet Bey*, Kitabevi Yay., İstanbul 2015.

Özuygun, Ali Rıza, *Hasan Sezâyî-i Gülşenî Dîvânı*, Buhara Yay., İstanbul 2019.

Pekolcay, Neclâ vd., *İslâmî Türk Edebiyatında Şekil ve Nev'îlere Giriş*, 5. baskı, Kitabevi Yay., İstanbul 2000.

Poyraz, Yakup, *Tayyar Mahmud Paşa ve Divanı*, Etüt Yay., Samsun 2014.

Saatçi, Suphi, *Irak Türkmen Boyları, Oymaklar ve Yerleşime Bölgeleri*, 2. baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2015.

Saatçi, Suphi, *Tarihi Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı*, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Koruma ve Geliştirme Vakfı Yay., İstanbul 1996.

Saatçi, Suphi, *Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri*, 4. baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2017.

Sağlam, Ayşe – Yiğitoğlu, Mustafa, *Ali Salâhaddîn -Aşkın Sesi- (İnceleme-Metin)*, DBY Yay., İstanbul 2020.

Sâlnâme-i Nezâret-i Ma'ârif-i 'Umûmiyye, İkinci Sene, Matba'a-i 'Amire, Hicrî 1317 (1899-1900).

Saraç, M. A. Yekta, *Emrî Divanı*, Eren Yay., İstanbul 2002.

Saraç, M. A. Yekta, *Klâsik Edebiyat Bilgisi (Belâgat)*, 12. baskı, Gökkubbe Yay., İstanbul 2014.

Saraç, M. A. Yekta, *Klasik Edebiyat Bilgisi (Biçim - Ölçü - Kafiye)*, 6. baskı, Gökkubbe Yay., İstanbul 2012.

Sarıkahya, Kasım, *Irak Türkmen Edebiyatçıları*, Türkmen Kültür Müd., Bağdat 1998.

Şardağ, Rüştü (Türkçesi), *Rubâiler Hayyam*, Milliyet Yay., [İstanbul] 1973.

Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-i Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersaadet 1317 (İstanbul 1899-1900).

Şenödeyici, Özer, *Fevzî Divanı (17. Yüzyıl)*, Kitap ve Cafe Serüven Yay., [Ankara] 2015.

Şenödeyici, Özer, *Kilisli Ebû Bekir Vahîd Divançesi*, Kömen Yay., Konya 2012.

Şimşek, Selâmi, *Edirneli Şeyh Ali Senâî el-Celvetî Hayatı, Eserleri, Tasavvufî Görüşleri ve Dîvân'ı (İnceleme-Metin)*, Edirne Valiliği Kültür Yay., Edirne 2013.

Şimşek, Selami, *Tasavvuf Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Litera Yay., İstanbul 2017.

Şinasî-Ebuziyâ, *Durûb-ı Emsâl-i 'Osmâniyye*, geliştirilmiş 3. baskı, Ebuziyâ Matbaası, Kostantiniyye 1302 (İstanbul 1884/1885).

Tarlan, Ali Nihad, *Necatî Beg Divanı*, MEB Yay., İstanbul 1963.

Tarlan, Ali Nihat, *Hayâlî Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1992.

Tatçı vd, Mustafa., *Hüseyin Vassâf Dîvân*, Kırkambar Yay., İstanbul 2012.

Terzibaşı, Ata, *Erbil Şâirleri [1-3]*, Hazırlayanlar: Doç. Dr. Ali İhsan Öbek-Arş. Gör. Duygu Dalbudak, Kerkük Vakfı Yay., İstanbul 2007.

Terzibaşı, Ata, *Kerkük Şairleri*, cilt: 1-4, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2013.

Terzibaşı, Ata, *Kerküklü Kâbil (Hayatı, Edebi Kişiliği, Şiirinden Örnekler-ve Şair Oğulları)*, Kerkük 2007.

Terzibaşı, Ata, *Kerküklü Kâbil*, Kerkük 2007.

Terzibaşı, Ata, *Kerküklü Şeyh Rıza ve Türkçe Şiirleri*, Kerkük 2006.

Terzibaşı, Ata, *Türkmen Keşkülü*, Kerkük 2007.

Tok, Taner, *16. Asır Şairlerinden Defterî ve Divanı*, Paradigma Yay., Çanakkale 2020.

Tulum, Mertol – Tanyeri, M. Ali, *Nev'î Divan Tenkidli Basım*, İÜEF Yay., İstanbul 1977.

Türkçe Sözlük, 10. baskıdan yapılan tıpkıbasım, TDK Yay., Ankara 2009.

Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yay., İstanbul 2012.

Uz, Özkan – Yıldız, Enes, *Ârif Dîvânı*, Kriter Yay., İstanbul 2020.

Ünsal Topçu, Gamze, *Dîvân-ı Cemîl Mahmûd (İnceleme-Metin)*, Kriter Yay., İstanbul 2021.

Yalap, Hakan, *Dîvân-ı Refdî*, Belgrad Üniversitesi Yay., Belgrad 2016.

Yavuz, Kemal-Yavuz, Orhan, *Muhibbî Dîvânı Bütün Şiirleri (İnceleme-Tenkitli Metin) I-II*, TYEK Yay., İstanbul 2016.

Yazar, İlyas, *Kânî Dîvânı Tenkidli Metin ve Tahlil*, Libra Kitap Yay., İstanbul 2010.

Yenikale, Ahmet, *Sünbül-zâde Vehbî Dîvân*, Ukde Kitaplığı Yay., Kahramanmaraş 2011.

Yıldız, Alim, *Ahmed Hamdi Divanı*, Burciye Yay., Sivas 2011.

Yıldız, Alim, *Ahmed Sûzî Divânı*, Buruciye Yay., Sivas 2012.

Yıldız, Alim, *Kazancızâde Emin Edîb Hayatı Şiirleri*, Sivas Belediyesi Yay., Sivas 2015.

Yılmaz, Mehmet, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.

Yılmaz, Mehmet, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*, Kesit Yay., İstanbul 2013.

Yoldaş, Kâzım, *Sâbir Pârsâ Divanı (İnceleme-Karşılaştırmalı-Metin-Dizin)*, Kitabevi Yay., İstanbul 2005.

Zülfe, Ömer, *Hecrî Kara Çelebi Muhyi'd-dîn Mehmed Dîvân (İnceleme-Metin-Çevri-Dizin)*, TDK Yay. Ankara 2017.

Tezler:

Açar, Bedriye Gülay, *Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin Türkçe Divanı ve İncelemesi*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2012.

Açıkgöz, Cenk, *Nakşî-i Eyyûbî [Ö. 1764] Hayatı, Sanatı ve Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin, Nesre Çevrisi)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2016.

Açıl, Berat, *Sirrî Râhile Hanım ve Dîvânı*, (Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2005.

Admış, Aysel, *Akîf Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Sivas 2007.

Akkaya, Mehmet, *Şemsi Paşa Divânı (İnceleme-Edisyon Kritikli Metin)*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1992.

Aktaş, Yasemin, *Mehmed Nebil ve Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Ankara 2010.

Albayrak, Çağdaş, *Ağazâde 'Örfî Divânı (Transkripsiyonlu Metin Aktarmalı)*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Edirne 2009.

Alıcı, Lütfî, *Dîvân-ı Nâşîd (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Malatya 1998.

Aliyeva, Tunzala, *Molla Mahmud Zu'î Divanı (İnceleme-Metin-Bağlamlı Dizin-İşlevsel Sözlük)*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2019.

Altay, Adem, *Hâmî Dîvânı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2008.

Alten, Seçil, *Zîver Divanı: İnceleme ve Tenkitli Metin*, (Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2020.

Altunel, Melek, *Neyyir Abdüllahim Dede Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1995.

Arbatlı, Mehmet Said, *Bağdatlı Es'ad, Hayatı, Sanatı ve Divanının Tenkitli Metni*, (Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat 2002.

Arslan, Fatma Şennur, *Âsım Ârif-zâde Divançesi (İnceleme-Metin-Dizin-Sözlük)*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2010.

Arvas, Fuat Asım, *Seyyid İsmail Hakkı (Misli) Dîvânı*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2010.

Atacan, Mehmet, *Hafız Mehmet Tahir Efendi Divanı*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2014.

Atıcı, Muammer, Mehmet Hâlis Efendi ve Mehmet Hâlis Efendi Dîvânı, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2009.

Aydın, Abdullah, *Hanyalı Nûrî Osmân ve Dîvânı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2009.

Aydoğan, Tuğba, *Kerküklü Ebû Bekir Müftî Efendi ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2012.

Aypay, A. İrfan, *Nahifî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1992.

Bahattin Kahraman, *Arşî Divânı'nın Tenkidli Metni I-II*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1989.

Bal, Esra, *Karamanlı Sabûhî Divanı (İnceleme, Tenkitli Metin ve Dil İçî Çeviri)*, (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019.

Batğl, Özlem, *Numân Mâhir Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2012.

Bayram, Sibel, *Azbî Baba Hayatı-Eserleri-Sanatı ve Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Edebiyatı Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2006.

Bedestani, Ayşe, *XVI. Yüzyıl Şairi Ahdî-i Bağdâdî Dîvânı*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2018.

Bektaş, Ekrem, *Muvakkit-zâde Muhammed Pertev Hayatı-Sanatı ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi).

Beyazkaya, Mehmet, *Mahmut Cemil Bey Divanı (Transkripsiyonlu Metin)*, (Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat 2013.

Beyhan Kesik, *Cenâbî Paşa Divân (Hayatı, Edebî Kişiliği, Divanı'nın Karşılaştırmalı Metni)*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Elazığ 1996.

Bıyık, Melek, *Abdûlbâkî Nâsır Dede (Giriş-Metin-İndeks)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1996.

Birgören, Hamdi, *Dâniş Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2004.

Bulut, Abdullah, *Sofyalı Yusuf Rasih (Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Divanı'nın Tenkitli Metni)*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Elazığ 1998.

Büyükarıslan, Hülya, *Asrî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2015.

Cangöz, Gülşah, *Siyâhî Dede Dîvânı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli 2010.

Çabukel, Hatice (Demirkol), *Divan-ı Nüzhet (İnceleme-Tenkitli Metin-İndeks)*, (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş 2003.

Çağlayan, Nagihan, *Nîsârî Dîvânı*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2007.

Çakır, Mustafa Sefa, *Yahyâ Nazîm Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Sivas 2018.

Çavuşoğlu, Halime, *Nâfi Arab Tâhir Efendi-zâde'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Lisans Tezi), Erzurum 2012.

Çaylı Cankurt, Gülşen, *Figânî Divanı Gramatikal İndeksi*, (Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın 2015.

Çeçen, Halil, *Fıtnat Hanım Hayatı, Sanatı ve Divanı*, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Malatya 1996.

Çelen, Ahmet, *Kelîm Hayatı, Eserleri ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1994.

Çetinkaya, Bekir, *İlmî Divanı*, (Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli 2003.

Çobanoğlu, Ferda, *Enderunlu Ferîd İbrahim Dîvânı'nın Metni ve İncelemesi*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2006.

Danışan, Tuğba, *Hâtif Ali Efendi Hayatı, Edebî Kişiliği, Dîvânının Tenkitli Metni (1^b-132^a) ve Nesre Çevrîsi*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2009.

Demirel, H. Gamze, *18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ 2005.

Demirkazık, Hacı İbrahim, *18. Yy. Şairi Mustafa Fennî Dîvân (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2009.

Doğramacı, Nilgün, *Fevzî Dîvânı (17.yy)*, (Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2007.

Duman, Mehmet Âkif *Fâzıl Dîvânı (Transkripsiyonlu Metin-İnceleme) II*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2005.

Durkaya, Hayriye, *Handanî Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, (Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2017.

Duymaz, Mehmet, *Diyarbakırlı Azmî ve Divançesi (İnceleme-Metin-İndeks)*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2010.

Eflatun, Muvaffak, *Feyzî-i Kefevî Dîvânı: Tahlil-Metin*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2003.

Egüz, Esra, *Priştineli Nûrî Divanı ve İncelemesi*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2009.

Elmacı, Betül, *İstanbul Eşref Divanı (Metin-İnceleme)*, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi Sanatları Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2016.

Epçaçan, Cahit, *Esad Zade Mehmed Çelebi Hayatı Edebî Şahsiyeti ve Divanı Tenkitli Metin-İnceleme*, (Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1999.

Erdoğan, Mustafa, *Kabûlî İbrahim Efendi, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2008.

Erkul, Rasih, *Birrî Mehmet Dede (Magnisalı) Hayatı-Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1992.

Ersoy, Ersen, *II. Bayezit Devri Şairlerinden Münîrî Hayatı, Eserleri ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2010.

Ersöz, Gülten Esra, *Ni 'metî Divanı*, (Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana 2007.

Erzen, Mehmet Halil, *İhyâ Dîvânı ve Tahlîli (İnceleme-Tahlîl-Tenkitli Metin)*, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Van 2012.

Gökçe, Emrah, *Mislî İsmâ'il Hakkı ve Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2011.

Güler, Murat, *Şu'ûrî Hasan Efendi Divanı Metin-İnceleme*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2017.

Gülnar, Özlem, *Hüsâm-zâde Feyzî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa 1996.

Gündüz, Emrah, *Abdünnâfi İffet Efendi ve Divanı (İnceleme-Metin)*, (Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2018.

Güngör, Esra, *Nûrî İbrahim Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2013.

Güntan, Halil, *Receb Enis Dede (Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1990.

Hadanoğlu Çağlar, Buşra, *Halil Bin Halil Efendizâde Sâlik Divanı (71-151. Varaklar Çeviri Metni) Cilt 1*, (Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2011.

Harmancı, M. Esat, *Şinâsî Dîvânı*, (Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Haziran 1999.

Hocaoğlu, Kadriye, *Fennî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa 2014.

Ildırı, Nursan, *Mücrim Âbid Divânı (İnceleme-Metin-Dizin)*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2016.

İlhan, Enes, *Kâşif Es'ad Efendi Divanı İnceleme-Metin*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2015.

Kadıoğlu, İdris, *Lebîb-i Âmidî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divânı'nın Tenkitli Metni*, (Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Diyarbakır 2003.

Kahraman, Bahattin, *Arşî Divânı'nın Tenkidli Metni I-II*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1989.

Kaplan, Hasan, *Mustafa Refik ve Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2008.

Karaboyun, Emre, Mehmet Fazıl Efendi Divan'ındaki Kaside ve Tahmislerin Transkripsiyonlu Metni, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2004.

Karapanlı, Gürçan, *Mekkî Divanı ve Tahlili*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara), İstanbul 2005.

Karataş, İbrahim, *Bahkesirli Abdüaziz Mecdî ve Divanı (İnceleme-Metin)*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları (Türk-İslam Edebiyatı) Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2015.

Karatürk, Mehmet, *Zâ'ik Dîvânı (Metin, 65a-135a)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2009.

Kardaş, Mehmet Nuri, *Re'fet Mehmet 'Azîz'in Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkitli Metni*, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2008.

Kaya, Ali Bayram, *Azmî-zâde Hâletî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Edebiyatı Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Edirne 1996.

Kaya, Ayşe, *Dîvân-ı Selâmî (İnceleme-Metin)*, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya 1999.

Kaya, Hatice, *Niyâzî Çelebi Divanı (İnceleme-Metin)*, (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2019.

Kaya, Naciye, *Abdurrahmân Sâmî'nin Dört Eseri: Dîvân, Mevlîd, Mir'ât-ı Eyyâm, Nâme-i Muharrem (İnceleme-Metin)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Sivas 2015.

Kaya, Nejla, *Tab'î, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânı*, (Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2009.

Kayaalp, İsa, *I. Ahmed ve Divanı*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1991.

Kayhan, Hasibe, *Mâhir Abdullah (Hayatı, Eseri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1999.

Kazıcı, Özgür, *Sâdık Ağazâde Sıdkî Efendi Divânı (Çeviriyazılı Metin-İnceleme 1a-48b)*, (Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep 2011.

Kesik, Beyhan, *Cenâbî Paşa Divân (Hayatı, Edebî Kişiliği, Divanı'nın Karşılaştırmalı Metni)*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Elazığ 1996.

Keskin, Mahir Selim, *Derviş Selîm Sırrî Dîvânı (İnceleme-Metin-Diliçi Çevri-Dizin-Tıpkıbasım)*, (Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019.

Keskin, Raşit, *Tahmîs-i Derviş Azbî Dîvân-ı Mısrî Efendi'nin Karşılaştırmalı Tahlili*, (Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı), Kırıkkale 2011.

Keskinsoy, Haşim, *Mekkî ve Nahîfî'nin Kasîde-İ Bürde Tahmisleri (Tenkitli Metin-İnceleme)*, (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş 2011.

Kılıç, Esra, *Divan-ı Galib Zühdi (İnceleme-Metin)*, (İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2014.

Kılıç, Müzahir, *Sâlik Efendi (Kasımpaşalı) Hayatı, Edebî Kişiliği, Divânı'nın Tenkitli Metni ve İncelemesi*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 1998.

Kılıç, Yasin, *Râtîb Ahmed Paşa Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Divânının Tenkitli Metni ve İncelemesi*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1996.

Kırbıyık, Mehmet, *Ferrî Mehmed Hayatı, Eserleri ve Dîvânının Tenkîdli Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1994.

Kızıldaş, Maşallah, *Besnili Lüzûmî Dîvânı Tahlil-Transkripsiyonlu Metin-Dizin*, (Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Kocabey, Sedat, *'Osmân Nûrî Paşa Dîvânı*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2014.

Koç Acar, Gülmedine, *Hafîd Dîvânı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Sivas 2006.

Koşar, Burcu, *Mahmûd Fâ'iz Dîvânı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2019.

Külahlıoğlu, Mehmet, *Kadrî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânı'nın Transkripsiyonlu Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1997.

Mert, Aslı, *Nâkâm Divânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2012.

Mum, Cafer, *Halepli Edîb Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Cinaslar Sözlüğü) II*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2004.

Nar, Oktay, *Yenişehirli İzzet Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni (Metin-İnceleme-Dizin)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya 2016.

Odunkıran, Fatih, *Mehmed Memdûh Paşa ve Dîvân-ı Eş'ârı (İnceleme-Metin)*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2011.

Okmak, Özgür, *Ahmed Bâdî Dîvânı (Metin-İnceleme)*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Edirne 2008.

Okumuş, Sait, *Nebzî Divanı (İnceleme-Metin)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya 2007.

Okutan, Yasemin, *Divan-ı Yâver*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon 2009.

Onuk, Osman, *'Abdû'l-'Azîz 'Âşım-ı 'Irâkî'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı*, , (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2016.

Orhan, Mehmet, *Benderli Cesârî Dîvânı, Hayâtı, Dîvânındaki Mazmunları, Dini-Tasavvufî Kavramlar ve İnsan*, (Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat 2012.

Ölmez, Ahmet, *Behcetî Hüseyin Efendi Divan (Hayatı-Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni)*, (Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış [Doktora] Tezi), Kayseri 1995.

Özen, Vahit, *Nâfi' Divânı -İnceleme, Transkripsiyon Metin-*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Elazığ 2010.

Özer, Sait, *Nâtikî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin-İnceleme)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Sivas 2006.

Özgül, M. Kayahan, *Şiirin Hazanında Gazel Dökenler-V Muallim Naci Efendi*, Kitabevi Yay., İstanbul 2016.

Özkat, Mustafa, *Kara Fazlî'nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2005.

Özkat, Mustafa, *Kara Fazlî'nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2005.

Özmen, Abdulsamet, *Meşhûrî Divanı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya 2009.

Öztahtalı, İbrahim İmran, *Ömrünün Son Baharında Bir Yaban Gülü Bursalı Murad Emrî Efendi ve Divanı*, Bursa Yıldırım Belediyesi Kültür Yay., Bursa 2017.

Öztürk, Yılmaz, *17. Yüzyıl Şairlerinden Dimetokalı Vahdetî'nin Divan'ının Tenkitli Metni*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2006.

Özyılmaz, Kezban, *Kâmî Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1994.

Sağlam, Hacer, *Abdî-i Karahisârî ve Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2011.

Sandal, Neslihan, *Sıddîk Ali Baba Divançesi*, (Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırklareli 2017.

Selçuk, Engin, *Hasmi Divanı (İnceleme-Metin)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2007.

Seyhan, Nezihe, *Medhî Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2000.

Söylenmez, Ayşe, *Reşîd Paşa Dîvân*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2016.

Söyü, Kübra, *Fevzî-i Bağdadî'nin Şiirleri*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Edirne 2019.

Sunal, Arif, *Sâdık Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Bursa 2014.

Suzan, Yahya, *Arap Şiirinde Muhammes ve Tahmis*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2008.

Şahin, Gülay, *Zekî Dîvânı (İnceleme-Metin-Dizin)*, (Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir 2008.

Şener, Hasan, *Hayrî (Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Dîvânı'nın Tenkitli Metni)*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ 1999.

Şengün, Necdet, *Nazîr İbrahim ve Dîvânı (Metin-Muhtevâ-Tahlîl)*, (Ondokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları (Türk-İslam Edebiyatı) Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İzmir 2006.

Şentürk, Didem, *19. Yüzyıl Şairlerinden Hatice Nakiyye Hanım'ın Divanı'nın Transkripsiyonlu Metni ve İncelenmesi*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2010.

Talan Demirci, Jale, *Kişverî Dîvânı (İnceleme-Metin-İndeks)*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Edebiyatı Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 1994.

Tanrıbuyurdu, Gülçin, *Mu'îdî Dîvân (Metin-Çevri)*, (Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Kocaeli 2012.

Taşkın, Gülşah, *Çorlulu Zariî Divanı: İnceleme-Edisyon Kritikli Metin*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2009.

Tekin, Dürdane, *19. Yüzyıldan Çağatayca Bir Divan: Harzemî Kâmil Divanı'nın Transkripsiyonu ve İncelemesi*, (Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019.

Tiker, Savaş, Necmî (İnceleme-Metin), (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van 2003.

Torun, Elvan, *19. Yüzyıl Şairi Süleyman Fehim Efendi Divanı: İnceleme, Metin ve Dizin*, (Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2018.

Tosun, Erhan, *Erbilli Âmâ yusuf Garibî Efendi Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2007.

Tozlu, Musa, *Ebûbekir Sâmî Paşa Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânının Tenkitli Metni*, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Sakarya 2005.

Tunç, Tülay, *Niyâzî Dîvânçesi (İnceleme-Metin)*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2018.

Turan, Nurhan, *Abdûlbâki Fevzi Uluboy'un Şiirleri ve Hiciv Geleneği*, (Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2011.

Turgutlu, Mehmet, *Enderûnlu Halîm Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2008.

Uzun, Sedanur, *Trabzonlu Hazînedar-zâde Âgâh Osman Paşa Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2020.

Ünsal, Gamze, *Cemîl Mahmûd Bey Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya 2013.

Üst, Sibel, *Edirneli Nazmî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2011.

Yağcı, Ömer Gökhan, *Mehmed Şerif Efendi Divanı (İnceleme-Metin)*, (Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale 2006.

Yaman, Yalçın, *Âhî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2014.

Yanbal, Semra, *Şâkir Mehmed Efendi Divânı (Metin-İnceleme)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2009.

Yavuz, Selin, *Eskicumalı Hamîd Divanı (İnceleme-Metin)*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2019.

Yekbaş, Hakan, *Hüdâyî-i Kadîm Dîvânı (Edisyon Kritik-Metin-İnceleme)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2005.

Yeşildağ, Abdussamed, *Şeyhulislâm Mehmed Esad Efendi'nin Tahmîsleri ve Bânet Su'âd Tahmîsine El-'Uryânî Tarafından Yapılan Şerh*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2010.

Yılmaz, Ayşe, *Nûrî, Hayatı, Edebi Kişiliği, Divanı ve Divanı'nın İncelemesi*, (Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2010.

Yılmaz, Kadriye, *İbrahim Tırsî ve Dîvân'ı (İnceleme-Tenkidli Metin-Sözlük)*, (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2001.

Yılmaz, Müslim Cahid, *Sabrî-i Şâkir Dîvânı*, (Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Kütahya 2010.

Yılmaz, Salih, *Câzib Divanı İnceleme, Metin*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2010.

Yorulmaz, Hüseyin, *Koca Râgıb Paşa Dîvânı (Araştırma ve Metin)*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1989.

Yüzce, Süleyman, *Atâyî (Nevâlizâde) Dîvânı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Ankara 2010.

Zengin, Akın, *Bâ'is, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divançesi (Şekil ve Muhteva Özellikleri-Metin)*, (Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Edebiyatı Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Giresun 2018.

Zilif, Tuğba, *Dursun Ahmed Nâtîkî Divanı: İnceleme, Metin*, (Bilecek Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilecik 2019.

Zülfe, Ömer, *Nâşid [1749-1791] Dîvânı*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1998.

Makale, bildiri, ansiklopedi maddesi vd.:

Ahmed Cevdet, “Hürriyyet”, *Sabah Gazetesi*, yıl 19, nu. 6765, 27 Cemâdu'l-âhir 1326/13 Temmuz 1324 (26 Temmuz 1908), s. 3.

Algar, Hamid, “Hâlidîyye”, *İslâm Ansiklopedisi*, 15. cilt, TDV Yay., İstanbul 1997, s. 295-296.

Atalay, Mehmet, “Fars Edebiyatında Musammat”, *Şarkiyat Mecmuası*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sayı: XXIX 2016/2, İstanbul 2017, 1-44.

Cengiz, Halil Erdoğan, “Divan Şiirinde Musammatlar”, *Türk Dili*, Sayı 415-416-117 /Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), Temmuz- Ağustos- Eylül 1986, s. 291-429.

Demirayak, Kenan, “Kasîdetü’l-Bürde (Ka‘b b. Züheyr)”, *İslâm Ansiklopedisi*. 24. cilt, TDV Yay., İstanbul 2001, 566-568.

Demirci, Jale, “Azerbaycan Şairi Kişverî’nin Nevâyî Şiirlerine Yazdığı Tahmisler”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 17, 1 (2010), s. 47-55.

Diriöz, Meserret, “Gazel-i Hûmâyûn ve Tahmisleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Enstitüsü, Birinci Millî Türkoloji Kongresi (İstanbul, 6-9 Şubat 1978) tebliğler*, Kervan Yay., İstanbul 1980, s. 105-113.

Durmus, İsmail-Elmalı, Hüseyin, “İbnü’n-Nahvî”, *İslâm Ansiklopedisi*, 21. cilt, TDV Yay., İstanbul 2000, s. 163-164.

Durmus, İsmail-Ergin, Ali Sakir, “İbnü’l-Verdî”, *İslâm Ansiklopedisi*, 21. cilt, TDV Yay., İstanbul 2000, s. 239-340.

Ekici, Hasan, “Kahramanlı Nizâmî’nin Hâfız-ı Şîrâzî Tahmisi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 65, s. 50-65.

Es-Sakkâr, Sâmî, “Erbil”, *İslâm Ansiklopedisi*, 11. cilt, TDV Yay., İstanbul 1995, s. 272-273.

Kaçar, Mücahit, “Şiire ve Söz Sanatlarına Dâir Bir Mesnevî Hasan Yâver’in “Kitâb-ı Fenniyye-i Eş‘âr” İsimli Eseri”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt XL, 2009-1, İstanbul 2011, s. 95-148.

Kaplan, Mahmut, “Mevlevî Şairi Nâzım Paşa’nın “Nasihat” Manzumesi”, *Akademik BAKIŞ (Üç Aylık Eğitim, Kültür ve Sanat Dergisi)*, yıl 1, sayı 1, (Şanlıurfa) Bahar 1997, s. 28-29.

Kaya, Mahmut, “Kasîdetü’l-Bürde (Bûsîrî)”, *İslâm Ansiklopedisi*. 24. cilt, TDV Yay., İstanbul 2001, 568-569.

Küçükkaşçı, Mustafa Sabri, “Süheylî, Abdurrahman b. Abdullah”, *İslâm Ansiklopedisi*, 38. cilt, TDV Yay., İstanbul 2010, s. 30-32.

Özdemir, Hikmet, “Kasidelerin Şâhı Kaside-i Bürde”, *Dil ve Edebiyat*, sayı 19, Temmuz 2010, s. 30-34.

Özdemir, Mehmet, “Bahtî’nin Şiirlerine Ahmed Bin Seyfullah’ın Tahmîs ve Nazîreleri”, *Hikmet*, yıl 4, Aralık 2018, s. 371-414.

Polat, Salahattin, “Bûsîrî, Muhammed b. Saîd”, *İslâm Ansiklopedisi*. 24. cilt, TDV Yay., İstanbul 2001, 468-470.

Savran, Ahmet, “Ka‘b b. Züheyr”, *İslâm Ansiklopedisi*. 24. cilt, TDV Yay., İstanbul 2001, s. 7-8.

Seyidov, F., “Fuzûlî Gazellerine Yazılan Tahmis ve Nazireler”, Türkiye Türkçesine Aktaran: G. Kâzım Çatalkaya, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, sayı 8, İstanbul 2012, s. 147-155.

Tal‘at Bey, “Yaşasun Hâzret-i Sultân Hamîd-i Şânî...”, *Sabah Gazetesi*, yıl 19, nu. 6766, 28 Cemâdu’l-âhir 1326/14 Temmuz 1324 (27 Temmuz 1908), s. 2.

Tietze, A., “XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili (Âgehî kasidesi ve tahmisleri)”, *Türkiyat Mecmuası*, cilt IX, İstanbul 1951, s. 113-138.

Tolasa, Harun, “18. Yüzyılda Yazılmış Bir Divan Edebiyatı Terimleri Sözlüğü -Müstakîmzâde’nin Istılâhâtü’ş-Şi‘riyye’si-”, *Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, sayı 2, İzmir 1981, s. 221-229.

Tolasa, Harun, “18. yy.’da Yazılmış Bir Divan Edebiyatı Terimleri Sözlüğü -Müstakîmzâde’nin Istılâhâtü’ş-Şi‘riyye’si- II”, *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, sayı XXIV-XXIV, İstanbul 1986, s. 363-380.

Uludağ, Süleyman, “Anadolu’da Hâlidîlik”, *İslâm Ansiklopedisi*, 15. cilt, TDV yay., İstanbul 1997, s. 296-299.

Ünver, İsmail, “XIX. Yüzyıl Divan Şiiri”, *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt 32, sayı 1-2, 1988, s. 131-140.

Üstüner, Kaplan, “Şiir, Şair ve Edebi Kurallara Dair Yazılmış Bir Mesnevi: Fenniyye-i Eş‘âr”, *Turkish Studies*, Volume 4/7, 2009, s. 826-892.

Yapıcı, Uğurtan, “Ataullah Ağa ve Şiir Mecmuası”, *Irak Coğrafyasında Türk Varlığı ve Kültürü Sempozyumu*, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 265-277.

Yazar, Sadık, “XVI. Yüzyılda Derlenmiş Bir Musammat Mecnûası”, *Turkish Studies*, sayı 8, Kış 2013, s. 601-651.

Elektronik Kaynaklar:

Akpınar, Şerife, *Âgâh ve Dîvânı*, KTB Yay., Ankara 2017. [55914,agah-divanipdf.pdf \(ktb.gov.tr\)](https://ktb.gov.tr/55914,agah-divanipdf.pdf) [Erişim tarihi: 10.12.2020]

Aksoyak, İ. Hakkı, *Gelibolulu Mustafa Âlî Dîvânı*, KTB Yay., Ankara 2018. [58695,gelibolulu-mustafa-ali-divanipdf.pdf \(ktb.gov.tr\)](https://ktb.gov.tr/58695,gelibolulu-mustafa-ali-divanipdf.pdf) [Erişim tarihi: 25.08.2020]

Arslan, Mehmet- Aksoyak, İ. Hakkı, *Haşmet Dîvân*, KTB Yay., Ankara 2018. [57256,hasmet-divanipdf.pdf \(ktb.gov.tr\)](https://ktb.gov.tr/57256,hasmet-divanipdf.pdf) [Erişim tarihi: 18.09.2020]

Arslan, Mehmet, *Mihri Hâtun Divânı*, KTB Yay., Ankara 2018. [58679,mihri-hatun-divanipdf.pdf \(ktb.gov.tr\)](https://ktb.gov.tr/58679,mihri-hatun-divanipdf.pdf) [Erişim tarihi: 28.01.2021]

Çiftçi, Ömer, *Fatîn Tezkiresi (Hâtimetü'l-Eşâr)*, KTB Yay., Ankara 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0> [Erişim tarihi: 14.12.2020]

İpekten, Haluk, *Karamanlı Nizâmî Dîvânı*, KTB Yay., Ankara 2020. [73032,karamanli-nizami-divanipdf.pdf \(ktb.gov.tr\)](https://ktb.gov.tr/73032,karamanli-nizami-divanipdf.pdf) [Erişim tarihi: 06.03.2021]

Karaköse, Saadet, *Nev'i-zâde Atâyî Dîvânı*, KTB Yay., Ankara 2017. [Microsoft Word - 15. Nevi-zâde Atâyî Dîvânı.doc \(ktb.gov.tr\)](https://ktb.gov.tr/Microsoft%20Word%20-%2015.%20Nevi-zade%20Atayi%20Divani.doc) [Erişim tarihi: 10.12.2020]

Kurtoğlu, Orhan, *Diyarbakırlı Lebîb Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, KTB Yay., Ankara 2017. [Microsoft Word - Lebîb Dîvânı.docx \(ktb.gov.tr\)](https://ktb.gov.tr/Microsoft%20Word%20-%20Lebib%20Divani.docx) [Erişim tarihi: 28.01.2021]

Kutlar Oğuz, Fatma Sabiha, *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmî Dîvânı*, KTB Yay., Ankara 2017. [56084,arpaeminizade-mustafa-sami-divanipdf.pdf \(ktb.gov.tr\)](https://ktb.gov.tr/56084,arpaeminizade-mustafa-sami-divanipdf.pdf) [Erişim tarihi: 17.12.2020]

Yabancı (Türkçe Olmayan) Kaynaklar:

‘Abdullah Ferhâdî, *El-Eklîl fî Mahâsin Arbîl*, el-Teb‘at ‘Ulâ, Min Menşûrât Vüzâret el-Avkâf ve’s-Şü‘ûnü’l-İslâmiyye, Matba‘at Câmi‘at Salâhaddîn, Arbîl 2001. (Arapça)

Beyât, Fazıl, *El-Mû‘esesât el-Ta‘lîmiyye fî el-Maşrk el-‘Arabî el-‘Osmânî: Dirâset Târîhiyye İhsâ‘iyye fî Zav‘i’l-Vesâ‘ik el-‘Osmâniyye*, Munazamet el-Te‘âvun

el-İslâmî Merkez el-Ebhâs lil-Târîh ve'l-Funûn ve's-Sekâfet el-İslâmiyye (İRCİCA), İstanbul 2013. (Arapça)

Bîhâlî, Mevlûd Kâdir, *Hawlerîm Vâ Dîva Vâ Bistîva (Hâkezâ Raeyt^u Arbîl ve Seme'at 'Anhâ)*, Cilt 2, Erbil 1997. (Kürtçe)

Brockelmann, Carl, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, Editör: Mahmud Fehmi Hicâzî, tercüme: 'Abdulhalîm en-Neccâr vd., cilt I (1-2)-II (3-4), el-Hey'eti'l-Mısriyyeti'l-'Âmme Li'l-kitâb, Mısır 1993. (Arapça)

Brockelmann, Carl, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, tercüme: 'Abdulhalîm en-Neccâr vd., cilt I-VI, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire 1983. (Arapça)

Burhan Yaralı, *Avrâk Min Melefât Arbîl*, Matba'at Ârabhâ, Kerkük 2009. (Arapça)

Burhan Yaralı, *Kal'at Arbîl Beyne'l Mazî ve'l-Hâzır*, el-Cebhetü't-Türkmâniyye el-'Irâkıyye, Erbil 2004. (Arapça)

Burhan Yaralı, *Meşrikat Min Te'rîh Arbîl*, Matba'at Minâre, Erbil 2014. (Arapça)

Burhan Yaralı, *Nazret ilâ Arbîl Beyne'l-Ems ve'l-Yevm*, El-Teb'at 'Ulâ, Matba'at Ârabhâ, Erbil 2008. (Arapça)

Ebû'l-Kâsım Râdfer ve dîgerân, "Aksâm u Tevâbi'-i Musammat Der-Şî'r-i Fârisî", *Kohen Nâme-i Edeb-i Pârisî*, Sâl-i Heştüm, Şomâre-i Süvüm, Pâyiz ve Zemistân 1396, s. 39-62. (Farsça)

El-'Azzâvî, 'Abbâs, *Erbil fî Muhtelifi'l-'Usûr El-Livâ' ve'l-Medîne*, Şeriket el-Hansâ' li-tibâ'a, Bağdâd 2001. (Arapça)

El-Beytâr, Muhammed Şefîk, *Dîvân^u Ebî Bekir es-Saddîk (Radıyallâh^u Anh^u)*, Şîrâ' lil-Dirâsât ve'l-Neşr ve't-Tevzî', Dimaşk 1993. (Arapça)

El-Cavuşlı, Hadî Reşid, *Turâs Arbîli't-Târîhî*, Matbû'ât el-Emânetü'l-'Âmme li-İdâret el-Sekâfet ve's-Şebab, Musul 1985. (Arapça)

El-Civeydî, Dervîş (tahkîk), *Dîvân^u Ebî Bekir es-Saddîk*, el-Mektebet el-Hazariyye, Beyrut 2009. (Arapça)

El-Ensârî (et-Tahtâvî), Muhammed Ferâgli, *Kitâb el-İkdü'n-Nefîs bi-Taştîri ve Tahmîsi Dîvânî Sultânî'l-'Âşîkîn El-Arif Bi'llâh Seyidi 'Omer bin el-Farîd el-Şehîr*, el-Tab'a'l-Ulâ, Matba'atu't-Tevfik, Mısır 1316 (1898).

El-Feyrûzâbâdî, *El-Kâmûsu 'l-Muhît*, el-Tab'a's-Sâniyye, Mü'esseset el-Risâle lil-Tibâ'a, Beyrut, 1987. (Arapça)

El-Kayravânî, İmâm Ebî 'Alî'l-Hasan bin Reşîk, *el-'Umde fî Mehâsini 'ş-şi 'r ve Âdâbihi*, Tahkîk: el-Dıktor Muhammed Karkazân, el-Tab'a's-Şaniyye, Matba'at el-Kâtibi'l-Arabî, Dımaşk 1994. (Arapça)

El-Mu'cemü 'l-Vasît, el-Cüz'ü'l-Evvel, Matâbı' Dâru'l-Ma'ârif, Mısır 1980. (Arapça)

El-Müncid fî el-Lugat ve 'l-Edeb ve 'l-'Ulûm, el-Matba'at el-Kâsûlîkiyye, Beyrut 1927. (Arapça)

El-Naccâr, Necat Yasin, *Te'rîh Belediyet Arbîl.. Ru'esâhâ ve Mecâlishâ Münzû Te'sîsen (1875-2014)*, El-Teb'at 'Ulâ, Erbil 2014. (Arapça)

El-Rifâ'î, Mustafa Sadık, *Târih Âdâbi 'l-Arab*, Müesseset Hindâvî lil-Ta'lim ve 'l-Sakâfe, Kahire 2013. (Arapça)

El-Tûncî, Muhammed, *el-Mu'cemü 'l-Mufasssal fî 'l-Edeb*, el-Cüz'ü'l-Evvel, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1999. (Arapça)

El-Ya'kûbî, Cevdet Muhammed Ali, *Arbîl Medînetî (Fî Bidâyâtü 'l-Karnı 'l-'İşrîn)*, El-Teb'at 'Ulâ, Tedkîk ve Murâce'a ve Ta'lîk el-Bâhise: Şermin Cevdet el-Ya'kûbî, Metba'at 'Âlem li-Tibâ'a, Dır'â-Suriye 2011. (Arapça)

Fesâî, Mansûr Restgâr, *Envâ'-ı Şi'r-i Fârsî*, İntişârât-ı Nuvîd-i Şîrâz, Şîraz 1380. (Farsça)

Gonbeddordî, A'zemî Râd, *Musammat der-Şi'r-i Fârsî*, İntişârât-ı Emîr Kebîr, Tahran 1366 hş. (Farsça)

Gulâmrızâyî, Muhammed, *Sebk Şînâsî Şi'r-i Pârsî ez Rûdekî tâ Şâmlû*, İntişârât-ı Câmî, Tahran 1381. (Farsça)

Hâfız-ı Şîrâzî, *Dîvân-ı Hâfız*, yayımlayan: Rızâ Kâkâyî-i Dehkurdî, 3. baskı, İntişârât-ı Kaknûs, Tahran 1380 hş. (2001). (Farsça)

Haşimî, Ahmed, *Mîzânü 'z-Zebeb fî Sînâ'ati Şi'ri 'l-'Arabî*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 2014. (Arapça)

Hümâyî, Celâleddin, *Fünûn-ı Belâgat ve Sanâ'ât-ı Edebî*, Tahran 1363 hş.

Kandîl, İs'âd Abdulhadi *Funûnu 'ş-Şi'ri 'l-Fârisî*, Dâru'l-Endelûs lil-Tibâ'a, Beyrut 1981. (Arapça)

Mukriyânî, Gîv, *Gülçin-i Gîv*, cilt 2, haz.: K. Mukriyânî, Rojhalat Matbaası, Erbil 2019. (Kürtçe)

Mustafa Zübeyr, “El-Türâssu-ş-Şi’rî El-Şa’bî El-Türkî fî Arbîl”, *Savtu’l-İtihâd*, ‘Aded 43, 1987, s.43-48. (Arapça)

Nektel Yunus Kişmûlet (el-‘Akîd), *El-Necmü’z-Zâhir*, Matb‘at el-Cumhûr, el-Muşûl 1982. (Arapça)

Şîrzâd Şeyh Muhammed, *El-Âsâru’d-Dîniyye fî Arbîl*, Erbil 2002. (Arapça)

Şîrzâd Şeyh Muhammed, *El-Mekâbir ve’l-Mezârât ve’l-Azriha fî Arbîl*, *el-Tab‘atu’l-Ulâ*, Erbil 2011. (Arapça)

Zübeyir Bilal İsmail, ‘*Ulemâ’ ve Medâris fî Arbîl*, Matba‘at el-Zehrâ’ el-Ĥadîset, el-Musul 1984. (Arapça)

EKLER*

1. Liste:

Şair mahlası/adı	Tahmis edilen manzumenin ilk mısraı	Nazım şekli/biri mi	Nazım türü	Vezin	Orijinal nüshadaki sayfa numarası	Metinde -ki Sayfa numarası	Açıklama
Abdulganî Efendi	<i>Sākī bize şun neş'e-fezā bāde-i nābı</i>	Terkīb-Bend/1 bendi		--./--./--./--	AT, s. 117-119.	s. 392	
Abdurrezzāk Ağa	<i>Oldılar meykede-i hüsnüñe herkes 'ayyāş</i>	Gazel/5		.././.././.././	AT, s. 269 [268]-270 [269].	s. 571	
Âgâh Paşa (Trabzonlu Hazinedâr-zâde Osman Âgâh Paşa)	<i>Almak isterseñ eger himmet-i ehlullâhı</i>	Kasîde/25		.././.././.././	SA, s. 52-56.	s. 250	
Ahmed Cevdet	<i>Göründi bârekallâh çehre-i dîdâr-ı hürriyyet</i>	Gazel/4		---/---/---/---	SA, s. 71-72.	s. 463	
Ahmed Hilmî Hâce-zâde	<i>Ĥâce-i Pîr-i Behâeddîn-i Şâh-ı Nakşibend</i>	Gazel/9	Medhiyye	---/---/---/---	SA, s. [176] 177-[177] 178.	s. 642	
Ahmed Reşîd Efendi	<i>Ṭarîk-ı Nakşibendî ehliniñ feyzi Ĥudâdandır</i>	Gazel/8	Medhiyye	---/---/---/---	SA, s. [174] 175-[176] 177.	s. 554	
Ârif Hikmet	<i>Bākī vü Nef'i vü Nābī vü Necâtī vü Fehîm</i>	Gazel/7		.././.././.././	AT, s. 65-66.	s. 623	
Ârif Hikmet	<i>Būs éder dil deheniñ cām-ı şafâ niyyetine</i>	Gazel/8		.././.././.././	AT, s. 66-67.	s. 702	
Ârif Hikmet	<i>Çeşmim kî ola haclegeh-i 'işmet-i dîdâr</i>	Gazel/7		--./--./--./--	AT, s. 216 [215]-218 [217].	s. 540	
Ârif Hikmet	<i>Mihriñle Ĥudâ sînemi tenvîr-i ferâğ ét</i>	Gazel/7		--./--./--./--	SA, s. 75-76; AT, s. 192 [191]-193[192]; AT, s.	s. 458, 460, 462	Üç defa tahmis edilmiştir

* Listeler, birincisi Türkçe ikincisi ise Farsça olarak manzumeleri Abdurrezzāk Ağa tarafından tahmis edilen şairlerin isimlerinin alfabetik sıralanması, tahmis edilmiş manzumelerinin ilk mısraı, nazım şekilleri, vezinleri, yazmalarda ve metindeki sayfa numaraları ihtiva etmektedir.

					215 [214]-216 [215].		
Ârif Hikmet	<i>Zâhid-i ef'î-nihâda şerbet-i semdir şarâb</i>	Gazel/4		-.--/-.--/-.--/-.--	AT, s. 157.	s. 443	
Atâ Bey	<i>Saňa hubb ile fâhr eyler 'Aṭā yâ Ḥaydar-ı Kerrâr</i>	Kasîde/19	Na't	.---/.---/.---/.---	SB, s. 58-61.	s. 261	
Atâ Bey	<i>Ser-nigûn étmede mecbûrını 'âr-ı 'işret</i>	Gazel/7		..--/..--/..--/..--	SB, s. 7-8.	s. 456	
Azîz (Şeyhü'l-İslâm 'Abdul'azîz Efendi)	<i>Ḥasbiyallâh zehî mağfîret-i Rabb-i Raḥîm</i>	Terkîb-Bend/10 bend	Münâcât	..--/..--/..--/..--	SA, s. 17-32.	s. 282	
Bâkî	<i>Câm la'liñdir seniñ âyîne rûy-ı enveriñ</i>	Gazel/5		-.--/-.--/-.--/-.--	AT, s. 140-141.	s. 582	
Bâkî	<i>Cânân cefâ kılsa n'ola câna şafâdır</i>	Gazel/5		--./--./--./--	AT, s. 144-145.	s. 508	
Bâkî	<i>Eyledi müjde-i gül bülbüli şâd u hürrem</i>	Gazel/6		..--/..--/..--/..--	AT, s. 145-146.	s. 611	
Bâkî	<i>Eyyâm-ı 'ayş u 'işret ü bezm-i bahârdır</i>	Gazel/5		--./--./--./--	AT, s. 211 [210].	s. 510	
Bâkî	<i>Fitne-i 'âlemi ol kâmet-i ra'nâdan bil</i>	Gazel/5		..--/..--/..--/..--	AT, s. 220 [219]-221 [220].	s. 599	
Bâkî	<i>Gel éy dil halka-i müşkîn-i zülf-i pür-şikenden geç</i>	Gazel/5		.---/.---/.---/.---	AT, s. 139-140.	s. 474	
Bâkî	<i>Geliñiz yüz tatalım bargeh-i Ğaffâra</i>	Gazel/9		..--/..--/..--/..--	AT, s. 122-124.	s. 653	
Bâkî	<i>Gitdi kaşr-ı Kayşeriñ tāk u revākı kalmadı</i>	Gazel/5		-.--/-.--/-.--/-.--	AT, s. 167-168.	s. 728	
Bâkî	<i>Künc-i ebrûsuñ hayâl ét gûşe-i gülzârı gör</i>	Gazel/6		-.--/-.--/-.--/-.--	AT, s. 166-167.	s. 513	
Bâkî	<i>Lâleler bezm-i çemende câm-ı 'işret gösterir</i>	Gazel/6		-.--/-.--/-.--/-.--	AT, s. 164-166.	s. 514	
Bâkî	<i>N'ola dehr içre nişânım yog-ise 'Ankâyem</i>	Gazel/5		..--/..--/..--/..--	AT, s. 161.	s. 608	
Bâkî	<i>Rüşen ola tâ işigiñe varmağa rāhım</i>	Gazel/5		--./--./--./--	AT, s. 121-122.	s. 610	
Bâkî	<i>Sākīyā kalmaz imiş çünkî bu şöhet bâkî</i>	Gazel/7		..--/..--/..--/..--	AT, s. 133-135.	s. 726	
Bâkî	<i>Şöhret-i hüsnüñe erbâb-ı suḥandır bâ'ış</i>	Gazel/5		..--/..--/..--/..--	AT, s. 141-142.	s. 466	
Bâkî	<i>Yaşımız dökmege ol dürr-i 'Adendir bâ'ış</i>	Gazel/5		..--/..--/..--/..--	AT, s. 142-144.	s. 464	
Bâkî	<i>Yüzün şems-i duḥā rûz-ı vişâliñ 'iyd-i Edḥâdır</i>	Gazel/5		.---/.---/.---/.---	AT, s. 5-6.	s. 511	
Bâkî	<i>Zâhidâ 'ibret gözüñ aç şüret-i zibâyâ baḳ</i>	Gazel/5		-.--/-.--/-.--/-.--	AT, s. 163-164.	s. 580	
Basîrî	<i>Bir pul étmez saña biñ dürlü bulunsa hüneriñ</i>	Gazel/5		..--/..--/..--/..--	AT, s. 218 [217]-219 [218].	s. 590	

Basîrî	Éy cevher-i yegâne-i deryâ-yı aşfiyâ	Gazel/7	Na't	---/-.-/-.-/-.-	SA, s. 143-144.	s. 426	
Basîrî	Éy şekl-i hûbuñ rûh-ı mücessem	Gazel/5		---/-.-/-.-	AT, s. 61.	s. 617	
Basîrî	Gedâ-yı ni 'met-âmûzum beni aç eyleme yâ Rab	Gazel/5		.---/-.-/-.-/-.-	SA, s. 163-164.	s. 442	
Basîrî	Göñül kûyunda me 'vâ ile gülzâr [u] çemenden geç	Gazel/5		.---/-.-/-.-/-.-	AT, s. 137-139.	s. 476	
Basîrî	Her şâm u seher bâm-ı sipihre çıkar âhım	Gazel/5		---/-.-/-.-/-.-	AT, s. 136-137.	s. 618	
Basîrî	Küşte-i hecre hayât-ı câvidândır lebleriñ	Gazel/5		-.--/-.-/-.-/-.-	AT, s. 219 [218]-220 [219].	s. 591	
Basîrî	Meclisde gelse görseñ sâki-i sim-sâkı	Gazel/5		---/-.-/-.-/-.-	AT, s. 119-120.	s. 747	
Basîrî	Ne şâni 'siñ ki şun 'uñ seng içinde âb éder peyda	Gazel/7	Tevhîd-nâme	.---/-.-/-.-/-.-	AT, s. 231 [230]-232 [231]; SA, s. 172-173.	s. 422, 424	İki defa tahmis edilmiştir
Basîrî	Nizâ ' u imtihânıdır nigâhıñ miñnet-ezâdır	Gazel/7		.---/-.-/-.-/-.-	SA, s. 70-71.	s. 524	
Basîrî	Olsa hâlâ n'ola aḥbâb-ı şafâ-yâb-ı bahâr	Gazel/5		..-/-.-/-.-/-.-	SA, s. 84.	s. 526	
Basîrî	Şerbet-i dîdârdır 'allemene Şâfiye	Gazel/5		-.--/-.-/-.-/-.-	AT, s. 62.	s. 695	
Basîrî	Vaşla hâ 'ildir raḳîb olmak ne mümkin nâ 'ili	Gazel/5		-.--/-.-/-.-/-.-	SA, s. 162-163.	s. 746	
Basîrî	Yâ men belânî bi 'l-belâ hem cân be-ber hem ser be-ber	Gazel/5		---/-.-/-.-/-.-/-.-	AT, s. 197 [196].	s. 527	
Basîrî	Yüz şükr Hâḳka kim yüz sürdüm o ḥâk-i pâye	Gazel/6		---/-.-/-.-/-.-	AT, s. 170-171.	s. 696	
Basîrî	Zehî mecmû 'a-i zâtiñda 'âciz fîkr-i ferzâne	Gazel/11	Tevhîd-nâme	.---/-.-/-.-/-.-	AT, s. 3-5.	s. 692	
Basîrî	Zen merde cevân pîre kemân tîrine muhtâc	Gazel/7		---/-.-/-.-/-.-	SA, s. 94-95.	s. 472	
Belîğ	'Âşıka şafrâ-yı heves renc olur	Gazel/5		-.--/-.-/-.-/-.-	SA, s. 170-171.	s. 522	
Belîğ	Baht-ı siyâhım oldu dîdâr-ı yâra mâni '	Gazel/10		.---/-.-/-.-/-.-	SA, s. 64-65	s. 574	
Belîğ	Baḳma dehr-i bî-şebâtıñ menzil ü me 'vâsına	Gazel/7		-.--/-.-/-.-/-.-	SA, s. 139-140.	s. 686	
Belîğ	Dîdeden dāmân-ı eflâke döker hûn âftâb	Gazel/7		-.--/-.-/-.-/-.-	SA, s. 130-131.	s. 440	
Belîğ	Erbâb-ı suḥan ḥüsne démiş gevher-i cândır	Gazel/10		---/-.-/-.-/-.-	SA, s. 103-104.	s. 520	
Belîğ	Ḥaṭar görmez tevânger naḳdini îşârdan şoñra	Gazel/7		.---/-.-/-.-/-.-	SA, s. 76-77.	s. 688	
Belîğ	Her vechle eṭvârı sâ 'irlerine râciḥ	Gazel/6		---/-.-/-.-/-.-	SA, s. 66.	s. 481	

Belîğ	<i>Mihr ü mehdîr sîm ile zerrîn iki mîzâb-ı çarh</i>	Gazel/7		-.--/-.-/-.-/-.-	SA, s. 135-136.	s. 485	
Belîğ	<i>Ne perîşânlıkda ne hengâm-ı cem'ıyyetdedir</i>	Gazel/9		-.--/-.-/-.-/-.-	SA, s. 138-139.	s. 518	
Belîğ	<i>Ramazânda giyer ol gonçe-dehân âl câme</i>	Gazel/6		..--/..--/..--/..--	SA, s. 161-162.	s. 684	
Belîğ	<i>Sînede galâtân gönülde gevher-i yek-tâ-yı rûh</i>	Gazel/11		-.--/-.-/-.-/-.-	SA, s. 132-134.	s. 478	
Cevrî	<i>'Âlem şüküfte bâğ müferrih hevâ laîf</i>	Gazel/6		--./-./-./-./-.	SA, s. 86-87.	s. 576	
Cevrî	<i>Mest oldı yine gönüm şahbâ-yı maḥabbetle</i>	Gazel/4		--./---/--./---	SA, s. 96.	s. 680	
Cevrî	<i>Olmasa gamzeñ dem-â-dem yâr u hem-dem çeşmiñe</i>	Gazel/5		-.--/-.-/-.-/-.-	SA, s. 87.	s. 698	
Ebu Bekir-i Sıddîk	<i>Cud bi-luḫfîk yâ İlâhî men leh^u zâd^{un} kalîl</i>	Kasîde/11	<i>Münâcât</i>	-.--/-.-/-.-/-.-	AT, s. 42-44.	s. 243	
Es'ad (Kerküklü Nâ'ib-zâde Es'ad)	<i>Ṭoğmasaydı beni éy kâş ezelden dâye</i>	Gazel/5		..--/..--/..--/..--	AT, s. 191 [190]-192 [191].	s. 706	
Es'ad Efendi (Bağdatlı/ Fahrî-zâde)	<i>Ḥaṭ geldi ruh-ı yâra leṭâfet yeñilendi</i>	Gazel/8		--./-.-/-.-/-.-	SA, s. 97-98.	s. 754	
Esrâr (Dervîş Erâr Dede)	<i>Bu şeb mestâne bezm-i fikre ol rûh-ı revân geldi</i>	Gazel/8		.---/.---/.---/.---	SB, s. 32-33.	s. 739	
Eşref Efendi	<i>Gireriz meykedeye dârü 'ş-şîfâ niyyetine</i>	Gazel/5	<i>Hicviyye</i>	..--/..--/..--/..--	SA, s. 74; AT, s. 258-259.	s. 707, 708	İki defa tahmis edilmiştir
Fâ'iz (Kerküklü Şeyh Fâ'iz)	<i>Ne kesb-i māl içün sa'y u ne câha rağbetim vardır</i>	Gazel/7		.---/.---/.---/.---	SA, s. 173- [174] 175; AT, s. 263 [262]-265 [264].	s. 545	Aynı tahmis SA ile AT'de vardır.
Fatîn	<i>'Âlem içre éy gönül bir dil-rübâ lâzım saña</i>	Gazel/5		-.--/-.-/-.-/-.-	SA, s. 156-157.	s. 699	
Fatîn	<i>Egerçi olmasaydı âb u gilden ümm ü eb peyda</i>	Gazel/7		.---/.---/.---/.---	SA, s. 69-70.	s. 428	
Fatîn	<i>Görse hüsniñ gıbta eyler mâh-ı Ken'anlar saña</i>	Gazel/7		-.--/-.-/-.-/-.-	SA, s. 157-158.	s. 700	
Fatîn	<i>Ṭulû' étدی sipihr-i nâzdan ol mâh-ı tâbânım</i>	Gazel/5		.---/.---/.---/.---	SA, s. 155-156.	s. 620	
Ferîd (Ferîd İbrahim Bey)	<i>Dü çeşmiñ şeb çerâğ-ı bezm-i vuşlat yâ Resûlallâh</i>	Gazel/5	<i>Na't</i>	.---/.---/.---/.---	SB, s. 18-19.	s. 673	
Fevzî (Mehmed Fevzî)	<i>'Aceb mi iftiḫâr étsem eyâ Fahr-i rüsül her gâh</i>	Gazel/7	<i>Na't</i>	.---/.---/.---/.---	SA, s. 13-15.	s. 690	
Fevzî (Mehmed Fevzî)	<i>Dü 'âlem pâdşâhı Ḥaḫ Muhammed Muşafâdır bu</i>	Gazel/5	<i>Na't</i>	.---/.---/.---/.---	SA, s. 15-16.	s. 723	

Fevzî (Mehmed Fevzî)	<i>Ḥavāşıñ pışvāsı bir imāmü 'l-mürselindir bu</i>	Gazel/5	Na't	.---/.---/.---/---	SA, s. 16-17.	s. 725	
Fevzî Efendi (Abdülbaki F. Uluboy)	<i>Yokdur bu şanem-ḥānede yārıñ eşi tekdir</i>	Gazel/13		--/.--/.--/.--	SB, s. 25- 27.	s. 556	
Fuzûlî	<i>Çıkdı yaşıl perdeden 'arz eyledi dīdār gül</i>	Kasîde/61	Na't	-.--/.--/.--/.--	AT, s. 287 [286]-302 [301].	s. 156	
Fuzûlî	<i>Elḥamdulillāhi 'llezî ḥalaқа's-semāvāti 'l-'ulā</i>	Kasîde/27	Medhiyye	--/.--/.--/.--/---/---	AT, s. 302 [301]-309 [308].	s. 150	
Fuzûlî	<i>Ġonçe bağır dehr bī-dādiyle evvel kan olur</i>	Kasîde/32	Medhiyye	-.--/.--/.--/.--	AT, s. 273 [272]-280 [279].	s. 142	
Fuzûlî	<i>Şaçma éy göz eşkden göñlümdeki odlara şu</i>	Kasîde/23	Na't	-.--/.--/.--/.--	AT, s. 281 [280]-286 [285].	s. 136	
Fuzûlî	<i>Getür sākī kadeḥ kim nev-bahār-ı 'ālem-ārādır</i>	Tercî-Bend/5		.---/.---/.---/---	AT, s. 70-76.	s. 394	
Fuzûlî	<i>Āftāb-ı tal'atıñ döndükçe evc-i irtifā'</i>	Gazel/6		-.--/.--/.--/.--	SA, s. 150-151.	s. 572	
Fuzûlî	<i>Baḥr-i 'aşka düşdüñ éy dil lezzet-i cānı unut</i>	Gazel/7		-.--/.--/.--/.--	AT, s. 207 [206]-208 [207].	s. 446	
Fuzûlî	<i>Böyle ser-mestem ki idrāk étmezem dünyā nedir</i>	Gazel/5		-.--/.--/.--/.--	SB, s. 22-23.	s. 499	
Fuzûlî	<i>Cān verme ġam-ı 'aşka ki 'aşķ āfet-i cāndır</i>	Gazel/7		--/.--/.--/.--	AT, s. 189 [188]-191 [190]; SA, s. 115-116.	s. 503, 505	İki defa tahmis edilmiştir
Fuzûlî	<i>Eşrakat min feleki 'l-behceṭi şems^{en} ve behā</i>	Gazel/7	Na't	..--/..--/..--/..--	SA, s. 166-167; AT, s. 195 [194]-196 [195].	s. 408, 410	İki defa tahmis edilmiştir
Fuzûlî	<i>Éy ġubār-ı kadeṃiñ 'arş-ı berīn başına tāc</i>	Gazel/7	Na't	..--/..--/..--/..--	AT, s. 267 [266]-269 [268]; SA, s. 167-168.	s. 467, 469	İki defa tahmis edilmiştir
Fuzûlî	<i>Felek ayırdı beni cevır ile cānānımdan</i>	Gazel/9		..--/..--/..--/..--	SA, s. 118-120.	s. 628	
Fuzûlî	<i>Ġubār-ı secde-i rāhıñ ḥaṭ-ı levḥ-i cebīnimdir</i>	Gazel/7		.---/.---/.---/---	SA, s. 89.	s. 497	
Fuzûlî	<i>Ḳad enāre 'l-aşķi li 'l-'uşşāķi minhāce 'l-hüdā</i>	Gazel/7		-.--/.--/.--/.--	AT, s. 54-55.	s. 411	
Fuzûlî	<i>Ḳıldı ol serv seḥer nāz-ıla ḥammāma hırām</i>	Gazel/10		..--/..--/..--/..--	AT, s. 57-59.	s. 602	
Fuzûlî	<i>Küfr-i zülfüñ şalalı raḥneler imanımıza</i>	Gazel/5		..--/..--/..--/..--	SA, s. 142-143.	s. 648	

Fuzûlî	<i>Münharifdir sâkiyâ endûh-ı dünyâdan mizâc</i>	Gazel/7	Na't	-./-./-./-./-	SA, s. 164-165.	s. 471	
Fuzûlî	<i>Nice yıllardır ser-i kûy-ı melâmet bekleriz</i>	Gazel/7		-./-./-./-./-	AT, s. 130-132; SA, s. 88.	s. 562, 564	İki defa tahmis edilmiştir
Fuzûlî	<i>Ol perîveş kim melâhat mülkiniñ sulţânıdır</i>	Gazel/5		-./-./-./-./-	AT, s. 120-121.	s. 502	
Fuzûlî	<i>Olsaydı bendeki ğam Ferhâd-ı mübtelâda</i>	Gazel/7		--./-./-./-./-	SA, s. 90.	s. 651	
Fuzûlî	<i>Penbe-i dâğ-ı cünûn içre nihândır bedenim</i>	Gazel/7		..-/..-/..-/..-	AT, s. 265 [264]- 267 [266].	s. 606	
Fuzûlî	<i>Reng-i rûyundan dem urmuş şâğar-ı şahbâya bak</i>	Gazel/7		-./-./-./-./-	AT, s. 162-163.	s. 578	
Fuzûlî	<i>Şubh şalup mâh-ı ruhuñdan niķâb</i>	Gazel/9		-./-./-./-./-	AT, s. 59-60.	s. 430	
Fuzûlî	<i>Şifâ-yı vaşl kadrin hecr ile bîmâr olandan şor</i>	Gazel/7		.---/.---/.---/.---	SA, s. 131-132.	s. 500	
Fuzûlî	<i>Şu'le-i şem'-i ruhuñ ağıyâra bezm-efrûz olur</i>	Gazel/5		-./-./-./-./-	AT, s. 147-148.	s. 507	
Fuzûlî	<i>Vaşlñ baña hayât vérir fûrķatiñ memât</i>	Gazel/7		--./-./-./-./-	AT, s. 204 [203]- 205 [204].	s. 444	
Fuzûlî	<i>Vefâ her kimseden kim istedim andan cefâ gördüm</i>	Gazel/7		.---/.---/.---/.---	SA, s. 116-118.	s. 605	
Fuzûlî	<i>Yâ men aķâf^a 'ilmûke'l-eşyâ^{re} küllehâ</i>	Gazel/7		--./-./-./-./-	AT, s. 55-57.	s. 415	
Fuzûlî	<i>Yâr raķm étdi meger nâle vü eķġânımıza</i>	Gazel/7		..-/..-/..-/..-	SA, s. 120-121.	s. 650	
Fuzûlî	<i>Zehî zâtıñ nihân u ol nihândan mâ-sivâ peydâ</i>	Gazel/7		.---/.---/.---/.---	AT, s. 229 [228]- 230 [229].	s. 413	
Garîbî	<i>Bir de gelsün ķalemiñ cünbiş-i ġüftâra lebi</i>	Gazel/9		..-/..-/..-/..-	AT, s. 240 [239]- 241 [240].	s. 750	
Garîbî	<i>Bu ķüsñ ile bir kerre ġülistâna ķırâm ét</i>	Gazel/7		--./-./-./-./-	AT, s. 213 [212]- 214 [213].	s. 452	
Garîbî	<i>Dâğ-ı ķühenim tâzelenür eşķ-i terimden</i>	Gazel/7		--./-./-./-./-	AT, s. 159-160.	s. 636	
Garîbî	<i>Deger tîr-i müjen cānâ ten-i bîmâra biñ yérden</i>	Gazel/7		.---/.---/.---/.---	AT, s. 234 [233]- 235 [234].	s. 638	
Garîbî	<i>Ėy la'l-i lebiñ mâye-i ġüftâr-ı şefâ'at</i>	Gazel/7		--./-./-./-./-	AT, s. 233 [232]- 234 [233].	s. 454	
Garîbî	<i>Lebiñden ayru bāde şanma kim def'-i ķumâr eyler</i>	Gazel/7		.---/.---/.---/.---	AT, s. 261 [260]- 263 [262].	s. 538	
Garîbî	<i>Zulmetde idi 'ālem hem-reng-i mûy-ı Hindû</i>	Gazel/7		--./-./-./-./-	AT, s. 158-159.	s. 721	

Hâfız (Hâfız-ı Şîrâzî)	<i>Éy furûğ-ı husn-mâh ez-rûy-ı rahşân-ı şumâ</i>	Gazel/9		-.--/-.--/-.--/-.--	SA, s. 67-68.	s. 433	
Hâlid-i Bağdâdî	<i>Sâye-i in hargeh-i nîlî kirâ me'men buved</i>	Gazel/5		-.--/-.--/-.--/-.--	AT, s. 32-33.	s. 495	
Hasan Tevfik	<i>Çeşme-i âb-ı hayât-ı câvidândır lebleriñ</i>	Gazel/7		-.--/-.--/-.--/-.--	AT, s. 178-180.	s. 569	
Hasan Tevfik	<i>Nîmnigâh lutf'ederse gâh hûbân serveri</i>	Gazel/9	Na't	-.--/-.--/-.--/-.--	AT, s. 176-178.	s. 761	
Haylî (Ahmed Haylî)	<i>Vechi var teşne-i âb-ı keremiñ olsa cihân</i>	Kasîde/65	Na't	..--/..--/..--/..--	SB, s. 36-48.	s. 202	
Hazânî (İbrahim Haydarî)	<i>Bir gün zebûn-ı miñnet olup kalb-i dâğdâr</i>	Kasîde/27		--./--./--./--.	AT, s. 100-106.	s. 266	
Hazânî (İbrahim Haydarî)	<i>Sâkî bize bir bâde ile rûh-ı revân vér</i>	Terkîb-Bend/9		--./--./--./--.	AT, s. 80-99.	s. 368	
Hazânî (İbrahim Haydarî)	<i>Düşdükse de hûbân-ı 'Irâkıñ nazarından</i>	Gazel/5		--./--./--./--.	AT, s. 201 [200]-202 [201].	s. 581	
Hazânî (İbrahim Haydarî)	<i>Şordum aradım cümle suhandân-ı zamânı</i>	Gazel/9		--./--./--./--.	AT, s. 199 [198]-201 [200].	s. 551	
Hicrî (Kerküklü Hicrî Dede)	<i>Toğdı bir mihr-i şafâ şubh-ı sa'âdet bu gece</i>	Gazel/9	Na't	..--/..--/..--/..--	SA, s. 59-60; SM, s. 39-40.	s. 711	
İzzet Monla	<i>Hoşâ ve'n-necm-ahter leyle-i pür-nûr-ı şevk-efzâ</i>	Kasîde/92	Mirâciyye	.---/.---/.---/.---	AT, s. 10-30.	s. 171	
İzzet Monla	<i>Âh êtdigimiñ vechi budur éy yüzi mâhım</i>	Gazel/7		--./--./--./--.	AT, s. 127-129.	s. 621	
İzzet Monla	<i>'Andelîbi verd-i şad-berg ile tekfîn êtdiler</i>	Gazel/5		-.--/-.--/-.--/-.--	SA, s. 160-161.	s. 532	
İzzet Monla	<i>Gerçi şabr ét diyemem âteş-i hicrândır bu</i>	Gazel/5		..--/..--/..--/..--	SA, s. 82.	s. 720	
İzzet Monla	<i>Hakîkat bâğına aç baña revzen yâ Resûlallâh</i>	Gazel/6	Na't	.---/.---/.---/.---	SA, s. 4-5.	s. 675	
İzzet Monla	<i>Neşe zann eyleme kim sâğar-ı âmâldedir</i>	Gazel/6		..--/..--/..--/..--	AT, s. 172-173.	s. 533	
İzzet Monla	<i>Şıgmaz suhan-ı müy-miyân şerh ü beyana</i>	Gazel/8		--./--./--./--.	SA, s. 60-61.	s. 678	
İzzet Monla	<i>Yeñi açdı baña şeytân bir yol yâ Resûlallâh</i>	Gazel/5	Na't	.---/.---/.---/.---	SA, s. 3.	s. 676	
İzzet Monla	<i>Zebân-ı 'âşıkânda söylenürdi bir zamân Mecnûn</i>	Gazel/6		.---/.---/.---/.---	AT, s. 129-130.	s. 635	
İzzet Monla	<i>Çorğarım yâd olup mel'anet-i İbnî Ziyâd</i>	Kıta/5		..--/..--/..--/..--	AT, s. 148-149.	s. 765	
Kâbîl	<i>İstikâmet merd-i kâmil-hilkatiñ burhânıdır</i>	Gazel/10		-.--/-.--/-.--/-.--	AT, s. 49-50.	s.547	
Kâbîl	<i>Mübtelâ-yı 'aşkıñım ben fûrkat olsun olmasun</i>	Gazel/9		-.--/-.--/-.--/-.--	AT, s. 255 [254]-258 [257].	s. 640	

Lâedrî	<i>Göz munzarına bâriqa-i lem'a-feşandır</i>	Gazel/11		---/---/---/---	AT, s. 113-115.	s. 560	
Lâedrî	<i>Seni kırtardı millet éy vağan kayd-i esâretiden</i>	Gazel/9		---/---/---/---	SA, s. 80-82.	s. 644	
Lâedrî	<i>İşbu 'âlemde тұrurken işbu ҳаlet тоғрısı</i>	Dü-beyit		-.--/-.--/-.--/-.--	AT, s. 236 [235].	s. 773	
Lâedrî	<i>İnn^e bâze 'llâhⁱ sulţāni 'r-ricāl</i>	Müfred	<i>Tarih</i>	-.--/-.--/-.--	AT, s. 184-185.	s. 775	
Lebîb (İstanbullu Mehmed Lebîb)	<i>Mevlevî meslegi 'irfân yolıdır</i>	Kasîde/36	<i>Medhiyye</i>	..--/..--/..--	SB, s. 100-106.	s. 272	
Leylâ Hanım	<i>Fenâ dünyâda sâkî maқşadım hep 'ayş u 'işretdir</i>	Gazel/7		---/---/---/---	SA, s. 93.	s. 535	
Leylâ Hanım	<i>Giryeler étdikçe ben dil-dâr kendin gösterir</i>	Gazel/7		-.--/-.--/-.--/-.--	SA, s. 83-84.	s. 536	
Leylâ Hanım	<i>Rahm eyle bu dil-ҳaste-i nâ-çāra İlāhî</i>	Gazel/7	<i>Münâcât</i>	---/---/---/---	AT, s. 111-112.	s. 752	
Mâhir Bey	<i>Déme ibrām ile ol serv-i dil-ārām olmaz</i>	Gazel/5		..--/..--/..--/..--	SA, s. 148.	s. 569	
Mazhar Paşa	<i>'Âşıkñ dîdeleri eşk-feşân olmalıdır</i>	Gazel/7		..--/..--/..--/..--	AT, s. 212 [211]-213 [212].	s. 549	
Mehmed Efendi (Erbilli Monla Mehmed Efendi)	<i>Uşandım zühdden meyl-i hevâ-yı gül-ruḥân étdim</i>	Gazel/5		---/---/---/---	SA, s. 151-152.	s. 626	
Mücrim	<i>Bināgüşundan at perçemleriñ göster yed-i beyzâ</i>	Gazel/6		---/---/---/---	AT, s. 180-181.	s. 432	
Mücrim	<i>Gidiüp pîr-i muğāna intisāb eyle kadeḥ-nüş ol</i>	Gazel/5		---/---/---/---	AT, s. 181-182.	s. 601	
Nâbî	<i>Dāmānını baş étmededir ḫırmen-i rahmet</i>	Gazel/4		---/---/---/---	AT, s. 228 [227].	s. 450	
Nâbî	<i>İlāhî 'āfiyet vér bu dil-i bīmāra lufuñdan</i>	Gazel/5		---/---/---/---	SA, s. 154-155.	s. 631	
Nâbî	<i>Merḥabā gelmez idi éy meh-i rûze kâle</i>	Gazel/6		..--/..--/..--/..--	AT, s. 126-127.	s. 656	
Nâbî	<i>N'ola āhımla çeksem tāk-ı 'arşa 'anberîn perde</i>	Gazel/5		---/---/---/---	AT, s. 198.	s. 659	
Nâbî	<i>Şaḫın terk-i edebden kūy-ı maḥbûb-ı Ḥudādır bu</i>	Gazel/5		---/---/---/---	AT, s. 132-133.	s. 715	
Nâbî	<i>Ser-i bāmında sipihriñ çalınur nevbet-i Şeyḫ</i>	Gazel/9	<i>Medhiyye</i>	..--/..--/..--/..--	AT, s. 186-188.	s. 483	
Nâbî	<i>Sipihriñ himmete devr-i kâmerdir ḫalka-i tevḥîd</i>	Gazel/15	<i>Tevhîd-nâme</i>	---/---/---/---	SB, s. 19-22.	s. 487	
Nâbî	<i>Sittîn érişdi éy dil inābet zamānıdır</i>	Gazel/7		---/---/---/---	AT, s. 205-206.	s. 516	
Nâbî	<i>Tökelim biz gözüümüz yaşını şeb-nemcesine</i>	Gazel/5		..--/..--/..--/..--	AT, s. 76-77.	s. 657	
Nâbî	<i>Éy ma'nî-i hesî ki seniñ ḫalka vücūduñ</i>	Kıta/6	<i>Na't</i>	---/---/---/---	AT, s. 149-151.	s. 768	

Nâbî	<i>Eyyâm-ı zemistânda benî gerdiş-i devrân</i>	Kıta/8		---/---/---/---	AT, s. 168-169.	s. 766	
Nâmık Kemâl	<i>Beķā Yezdāna şāyāndır fenā ekvāna evlādır</i>	Gazel/4		---/---/---/---	SA, s. 153-154.	s. 542	
Nâmık Kemâl	<i>Olur peydā ümîd-i neyl-i rāhatden hem-i 'ālem</i>	Gazel/6		---/---/---/---	AT, s. 151-152.	s. 624	
Nâzım Paşa	<i>Birāder ādemi ādem eden pākî[-i] sîretidir</i>	Kasîde/16	<i>Nasihât-nâme</i>	---/---/---/---	AT, s. 51-53.	s. 256	
Nazîm (Yahya Nazîm)	<i>Girāndır çeşm-i dilde ħ 'āb-ı ğaflet yā Resûlallāh</i>	Gazel/10	<i>Na't</i>	---/---/---/---	SB, s. 16.	s. 670	
Necâtî	<i>Bir ağızdan ki diye derd ile Allāh Allāh</i>	Gazel/5		..-/..-/..-/..-	SB, s. 24-25.	s. 647	
Necmî (Erbilli Necmî)	<i>Bir kerre emerdim leb-i dil-dāri emince</i>	Gazel/5		---/---/---/---	AT, s. 194 [193].	s. 710	
Nef'î	<i>Aldıkça ele ğamzeleri sâz-ı maħabbet</i>	Gazel/7		---/---/---/---	AT, s. 222 [221]-223 [222].	s. 448	
Nevres (Osman Nevres)	<i>Demdir ėy dil alayım destime levĥ ü ķalemi</i>	Terkîb-Bend/12	<i>Mersiyye</i>	---/---/---/---	AT, s. 353 [352]-377 [376].	s. 341	
Nevres (Osman Nevres)	<i>Bu ne dergāh-ı mu'allādır ne ferĥunde-maķām</i>	Gazel/13	<i>Na't</i>	---/---/---/---	AT, s. 378 [377]-381 [380].	s. 364	
Nevres (Osman Nevres)	<i>Mufaşşal şerĥ-i ĥüsnüñ mebhāş-ı zülfüñ muķavveldir</i>	Gazel/8		---/---/---/---	AT, s. 152-154.	s. 543	
Nevres (Osman Nevres)	<i>Nedir bilmem bu naķş-ı ħ 'āb-ı ğaflet çeşm-i ādemde</i>	Gazel/7		---/---/---/---	AT, s. 154-156.	s. 704	
Nevres-i Kadîm	<i>Dāĝ-ı ğamıñ derūna dēmem revzen olmasun</i>	Gazel/7		---/---/---/---	SA, s. 158-159.	s. 633	
Nevres-i Kadîm	<i>Gör çeşm-i siyāhın şaf-ı müjĝān arasında</i>	Gazel/6		---/---/---/---	SA, s. 128-129.	s. 683	
Nevres-i Kadîm	<i>Ĥaţţı fikrinde iken 'ārîz-ı gül-gün çıķdı</i>	Gazel/5		---/---/---/---	SA, s. 91; SA, s. 149.	s. 741, 742	İki defa tahmis edilmiştir
Nevres-i Kadîm	<i>Tedbir-i zaĥmı yāriñ penbe o yāra baĝlu</i>	Gazel/7		---/---/---/---	SA, s. 91-92.	s. 717	
Nevres-i Kadîm	<i>Zîr-i zülfüñde niĥān ėtme o ķāĥ-ı zekānı</i>	Gazel/9		---/---/---/---	SA, s. 136-137.	s. 744	
Râ'if Bey	<i>Olmuşum evveli perverde-i nāz u ni'amıñ</i>	Gazel/7		---/---/---/---	AT, s. 209 [208]-210 [209].	s. 597	
Râcî (Erbilli Süleyman Râcî)	<i>Ġarîb ü bî-kesim hem der-be-der yā Ġavş-ı Geylānî</i>	Gazel/10	<i>Medhiyye</i>	---/---/---/---	SB, s. 28-29.	s. 759	
Râcî (Erbilli Süleyman Râcî)	<i>Ķafes ķaydıdayım feryād fiĝān u nāle-i bîdād</i>	Gazel/7		---/---/---/---	SB, s. 33-34.	s. 493	

Râcî (Erbillî Süleyman Râcî)	<i>Maẓhar-ı feyẓ-i sa'âdetdir tarîk-ı Kâdirî</i>	Gazel/11	<i>Medhiyye</i>	-.--/-.-/-.-/-.-	SB, s. 29-28, 35.	s. 756	
Râsih	<i>Süzme çeşmiñ düşmesün müjgân müjgân üstüne</i>	Gazel/5		-.--/-.-/-.-/-.-	SB, s. 67-68.	s. 681	
Re'fet (Diyarbakırlı Re'fet)	<i>Éy Hudâvend-i 'azîm ü pādşāh</i>	Mesnevî/233	<i>Mevlîd</i>	-.--/-.-/-.-/-.-	SM 3-37; HC 1-54.	s. 777	
Rif'at (Manastırlı Rif'at Efendî)	<i>Âh o günler kim olur bu hâk içinde ten nihân</i>	Kasîde/13	<i>Münâcât</i>	-.--/-.-/-.-/-.-	SA, s. 78-80.	s. 247	
Rûhî	<i>Tâc-ı ser-i enbiyâ pîşrev-i evliyâ</i>	Kasîde/30	<i>Na't</i>	-.--/-.-/-.-/-.-	AT, s. 37-42.	s. 194	
Rûhî	<i>'Arşa-i dünyâ-yı fânî çün degil cây-ı karâr</i>	Terkîb-Bend/5	<i>Mersiyye</i>	-.--/-.-/-.-/-.-	AT, s. 333 [332]-338 [337], 343 [342]-345 [344].	s. 326	
Rûhî	<i>Éy gönül 'ömre beķa yok devlet-i dünyâyı koy</i>	Terkîb-Bend/5	<i>Mersiyye</i>	-.--/-.-/-.-/-.-	AT, s. 320 [319]-326 [325], 339 [338].	s. 308	
Rûhî	<i>Gel éy nevk-i kalem mâtem ser-encâmıñ beyân eyle</i>	Terkîb-Bend/4	Mersiyye	-.--/-.-/-.-/-.-	AT, s. 313 [312]-318 [317].	s. 302	
Rûhî	<i>Geliñiz dîde-i bînâmızı giryân édelim</i>	Terkîb-Bend/7	<i>Mersiyye</i>	..--/..--/..--/..--	AT, s. 339 [338]-342 [341], 327 [326]-333 [332].	s. 316	
Rûhî	<i>Şerm étmediñ bu zulmden éy çarh-ı bî-vefâ</i>	Terkîb-Bend/5	<i>Mersiyye</i>	..--/..--/..--/..--	AT, s. 345 [344]-353 [352].	s. 334	
Rûhî	<i>Âfâķda çerâģi yandıkça mihr ü mâhiñ</i>	Gazel/8		..--/..--/..--/..--	SA, s. 113-115.	s. 586	
Rûhî	<i>Bâģı bārân yudı pāk eyledi şahn-ı çemeni</i>	Gazel/4		..--/..--/..--/..--	SA, s. 125-126.	s. 738	
Rûhî	<i>Bırakdı iştiyāk-ı rāh-ı vahdet vecde 'uşşākı</i>	Gazel/5		-.--/-.-/-.-/-.-	AT, s. 124-126.	s. 732	
Rûhî	<i>Çāk kıl sîneñizi 'aşr-ı Muharemdir bu</i>	Gazel/5		..--/..--/..--/..--	AT, s. 64.	s. 714	
Rûhî	<i>Éy olup ser-geşte-i 'aşkıñ sipihrine kubāb</i>	Gazel/6		-.--/-.-/-.-/-.-	SA, s. 141-142.	s. 438	
Rûhî	<i>Hākķı halkıñ şüretinde görmeyendir mübtelâ</i>	Gazel/5		-.--/-.-/-.-/-.-	AT, s. 48.	s. 421	
Rûhî	<i>Hoş-bū çemen-i dehrde sünbül gibi olmaz</i>	Gazel/7		..--/..--/..--/..--	SA, s. 112-113.	s. 567	
Rûhî	<i>Ķad bedā min 'aksⁱ ka'si'l-'aşķi minhāci'l-hüdā</i>	Gazel/7		-.--/-.-/-.-/-.-	AT, s. 45-46.	s. 419	
Rûhî	<i>Ķad efāza'l-'aşķi feyẓ^{en} min kerāmāti'l-'ulā</i>	Gazel/6		-.--/-.-/-.-/-.-	AT, s. 46-47.	s. 417	
Rûhî	<i>Meyl-i cāh étme şaķın éy dil-i şürîde seni</i>	Gazel/5		..--/..--/..--/..--	SA, s. 122; AT, s. 224 [223].	s. 734, 735	İki defa tahmis edilmiştir

Rûhî	Mülk-i Bağdâda şafâ vérmese yümn-i kademiñ	Gazel/7		..-/-..-/-..-/-	SA, 144-145.	s. 584	
Rûhî	Ne gedâyız ne esîr-i kerem-i şâhız biz	Gazel/5		..-/-..-/-..-/-	AT, s.63.	s. 566	
Rûhî	Râhı koyup elden déseler okı merâhı	Gazel/4		..-/-..-/-..-/-	SA, s. 126-127.	s. 737	
Rûhî	Şabr éder cevır ü cefâyâ mübtelâ-yı yâr olan	Gazel/5		..-/-..-/-..-/-	SA, s. 124-125.	s. 630	
Rûhî	Şafâ-yı gül getürdi yine devre câm-ı şahbâyı	Gazel/6		..-/-..-/-..-/-	SA, s. 123-124.	s. 731	
Rûhî	Yine tecdîd-i aḥkâm eyledi nev-rûz-ı sulṭânî	Gazel/6		..-/-..-/-..-/-	SA, s. 127-128.	s. 729	
Sa'îd (Erbilli Molla Sa'îd)	Elif-i kıddimi bâr-ı ğam-ıla dâl étđiñ	Gazel/5		..-/-..-/-..-/-	AT, s. 68.	s. 593	
Sa'îd (Erbilli Molla Sa'îd)	Yine sen hangi şahbâ-yı feraḥla ter-dımâğ olduñ	Gazel/6		..-/-..-/-..-/-	AT, s. 69-70.	s. 594	
Sabri-i Şâkir	Ne bezmiñ şem 'isin pervâne-i bî-ṭâkatiñ kimdir	Gazel/5		..-/-..-/-..-/-	SB, s. 8-9.	s. 529	
Sâmî (Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmî)	Cemâliñ ârzü eyler nigâhım yâ Resûlallâh	Gazel/5	Na't	..-/-..-/-..-/-	SA, s. 1; AT, s. 203 [202].	s. 660, 661	İki defa tahmis edilmiştir
Sâmî (Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmî)	Fark-ı mâhiyyet-i dil çeşm-i temâşâdandır	Gazel/5		..-/-..-/-..-/-	AT, s. 135-136.	s. 530	
Sâmî (Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmî)	Nedir südı bu bâzâr-ı fenâda celb-i emvâliñ	Gazel/9		..-/-..-/-..-/-	AT, s. 173-175.	s. 588	
Selâmî (Şeyh Selâmî)	Ëy vücûduñ nûr-ı maḥz-ı mihr-i envâr-ı kadîm	Gazel/8	Na't	..-/-..-/-..-/-	SA, s. 9-11.	s. 613	
Selâmî (Şeyh Selâmî)	Seheri derd-ile her kim diye Sübhânallâh	Gazel/5	Na't	..-/-..-/-..-/-	SA, s. 7-8.	s. 666	
Selâmî (Şeyh Selâmî)	Böyle bir sulṭân-ı a'zamdır ki Fahr-ı kâ'inât	Gazel/5	Na't	..-/-..-/-..-/-	SA, s. 8-9.	s. 451	
Selâmî (Şeyh Selâmî)	Dil-i pür-teşnemi kândır şarâba yâ Resûlallâh	Gazel/5	Na't	..-/-..-/-..-/-	SA, s. 5-6.	s. 664	
Selâmî (Şeyh Selâmî)	Ëy kelîm-i lî ma'-Allâh maḥrem-i sırr-ı aḥad	Gazel/5	Na't	..-/-..-/-..-/-	SA, s. 2.	s. 491	
Selâmî (Şeyh Selâmî)	Ëy vücûduñ nûr-ı maḥz-ı mihr-i envâr-ı kadîm	Gazel/8	Na't	..-/-..-/-..-/-	AT, s. 1-2.	s. 615	
Selâmî (Şeyh Selâmî)	Ḳalmışım gird-âb-ı nefis içre İlâhî kıl meded	Gazel/4	Na't	..-/-..-/-..-/-	SA, s. 11-12.	s. 492	
Selâmî (Şeyh Selâmî)	'Ömrüm tükendi sehv ile 'işyân tükenmedi	Gazel/5	Na't	..-/-..-/-..-/-	SA, s. 12-13.	s. 749	

Selâmî (Şeyh Selâmî)	Seherde 'âşık-ı şâdıqların efgânı hû yâ hû	Gazel/5		.---/.---/.---/.---	SA, s. 85.	s. 719	
Selâmî (Şeyh Selâmî)	Seniñ zıllıñ vërir nûr âftâba yâ Resûlallâh	Gazel/6	Na't	.---/.---/.---/.---	SA, s. 6-7.	s. 663	
Seyyid Ali	Ümîdim şâhı mât oldı ruhuñdan kış görülmekle	Müfred		.---/.---/.---/.---	AT, s. 99.	s. 775	
Seyyid Şükrî Berzencî	Bu devr-i ma'deletden müstefîd olmuş iken herkes	Kıta/3		.---/.---/.---/.---	SB, s. 97.	s. 770	
Seyyid Şükrî Berzencî	Tevekkül şâhibi ol emr-i tefvîz eyle Fa'âle	Tahmis/1 bend		.---/.---/.---/.---	SB, s. 97.	s. 406	
Sıddîk Ali Baba	Şenâ vü hamd Rabbü'l-'âlemîne yâ Resûlallâh	Gazel/13	Na't	.---/.---/.---/.---	AT, s. 6-9.	s. 667	
Şâdî (Süleyman Şâdî)	Êy bahr-i kerem bâ'is-i icâd-ı dü 'âlem	Müseddes/1 bend	Na't	--/.--/.--/.--	SB, s. 64-65.	s. 406	
Şerîf (Şerîf Efendi)	Esâsı hilkat-ı âdem Muhammed	Kasîde/34	Na't	.---/.---/.--	SA, s. 46-51.	s. 235	
Şerîf (Şerîf Efendi)	Muhammed Muştafâ kenz-i mu'talsam	Kasîde/39	Na't	.---/.---/.--	SA, s. 39-45.	s. 226	
Şerîf (Şerîf Efendi)	Şu'â'-i tal'atın şemsü'd-duhâdır yâ Resûlallâh	Kasîde/32	Na't	.---/.---/.---/.---	SA, s. 33-38.	s. 218	
Şinâsî Bey (Çelebî)	Muvâfıkdır kelâm-ı 'izzete güftâr-ı Mevlânâ	Gazel/7	Medhiyye	.---/.---/.---/.---	SB, s. 5-7.	s. 430	
Şinâsî	'Umûmî mahv éder bi'l-âhıere ihyâya âletdir	Dü-beyit		.---/.---/.---/.---	SA, s. 153.	s. 773	
Tal'at Efendi	Yaşasun Hazret-i Sulţân Hamîd-i Şânî	Kıta/2		..--/.--/.--/.--	SA, s. 73.	s. 771	
Vasfî (Şeyh Vasfî)	Hânkâhı bırakup subhâ-i esmâdan geç	Gazel/5		..--/.--/.--/.--	AT, s. 188-189.	s. 477	
Ziyâ Paşa	Êtmîş kimisi râhatın ikbâl için feda	Tercî-Bend/1 bendin 2 beyti		--/.--/.--/.--	SA, s. 58.	s. 404	
Ziyâ Paşa	Ğadr éde re'âyâsına vâlî-yi eyâlet	Terkîb-Bendi/1 bendi		--/.--/.--/.--	AT, s. 108-112.	s. 389	
Ziyâ Paşa	Pek rengine aldanma felek eski felekdir	Terkîb-Bendi/1 bendi		--/.--/.--/.--	AT, s. 106-108.	s. 387	
Ziyâ Paşa	Kimdir bu 'aczi hâş kılan nev'-i âdeme	Tercî-Bend/1 bendi		--/.--/.--/.--	SA, s. 56-58.	s. 401	

2. Liste:

Şairin mahlası/adı	Tahmis edilen manzumenin ilk mısraı	Nazım şekli/biri mi	Nazım türü	Vezin	Orijinal nüshadaki sayfa numarası	Metinde -ki sayfa numarası	Açıklama
Bîniş	<i>Şubh şud sâkî be-sâğar geh şarâb-ı kuhne-râ</i>	Gazel/7		-.--/-.--/-.--/-.--	SA, s. 98-99.	s. 851	
Hâfız	<i>Dil mî-reved zi-destem şâhib-dilân Hudâ-râ</i>	Gazel/12		--./-.--/-.--/-.--	SB, s. 65-67.	s. 846	
Hâfız	<i>Ey rûy-ı mâh manzar-ı tû nev-bahâr-ı husn</i>	Gazel/8		--./-.--/-.--/-.--	SB, s. 63-64.	s. 874	
Hâfız	<i>Gerçi ez-âteş-i dil çun hum-ı mey der-cüşem</i>	Gazel/9		..--/..--/..--/..--	SB, s. 88-89.	s. 869	
Hâfız	<i>În çe şûr est kî der-devr-i kamer mî-bînem</i>	Gazel/9		..--/..--/..--/..--	SB, s. 86-87.	s. 871	
Hâfız	<i>Sâkî be-nûr-ı bâde ber-efrûz câ[m]-ı mâ</i>	Gazel/9		--./-.--/-.--/-.--	SB, s. 61-63.	s. 849	
Hasan-ı Dehlevî	<i>Sâkiyâ mey dih kî ebr[î] h'âst ez-hâver sefid</i>	Gazel/6		-.--/-.--/-.--/-.--	SA, s. 102.	s. 861	
Hayyam	<i>Ân kes kî zemîn u çarh u eflâk nihâd</i>	Rubâî		--./-.--/-.--/-.--	SB, s. 79.	s. 886	Bu rubâînin ilk iki mısraı tahmis edilmiştir.
Hayyam	<i>Bî-bâde me-bâş tâ tevânî yek-dem</i>	Rubâî		--./-.--/-.--/-.--	SB, s. 80.	s. 887	
Hayyam	<i>Çun 'uhde ne-mî-şevd kesî ferdâ-râ</i>	Rubâî		--./-.--/-.--/-.--	SB, s. 81.	s. 888	
Hayyam	<i>Ey muftî-i şehîr ez-tu pur-kârterîm</i>	Rubâî		--./-.--/-.--/-.--	SB, s. 80.	s. 886	
Hayyam	<i>Ey vâkıf-ı esrâr-ı zamîr-i heme kes</i>	Rubâî		--./-.--/-.--/-.--	SB, s. 78.	s. 883	
Hayyam	<i>Ez-hâdiş-e-i zamân [zi-]âyende me-purs</i>	Rubâî		--./-.--/-.--/-.--	SB, s. 79.	s. 882	
Hayyam	<i>Ez-Hâlik-ı Kirdgâr v'ez-Rabb-i Rahîm</i>	Rubâî		--./-.--/-.--/-.--	SB, s. 77.	s. 883	
Hayyam	<i>În çarh-ı cefâ-pîşe-i 'âlî bunyâd</i>	Rubâî		--./-.--/-.--/-.--	SB, s. 78.	s. 880	
Hayyam	<i>Men dâmen-i tû be-gîrem ender "su'ilet"</i>	Rubâî		--./-.--/-.--/-.--	SB, s. 76.	s. 879	
Hayyam	<i>Murgî didem nişeste ber-bâre-i Tûs</i>	Rubâî		--./-.--/-.--/-.--	SB, s. 79.	s. 884	
Hayyam	<i>Pendî vu himmet eger be-men dârî gûş</i>	Rubâî		--./-.--/-.--/-.--	SB, s. 79.	s. 885	Bu rubâînin iki mısraı tahmis edilmiştir.
Hayyam	<i>Yâ Rab tu gilem sirişte'î men çe kunem</i>	Rubâî		--./-.--/-.--/-.--	SB, s. 80.	s. 887	
Hayyam	<i>Yâ Rab tu Kerîmî vu kerîmî kerem est</i>	Rubâî		--./-.--/-.--/-.--	SB, s. 75.	s. 879	
Hayyam	<i>Âmed seherî nidâ zi-mey-hâne-i mâ</i>	Rubâî		--./-.--/-.--/-.--	SB, s. 75.	s. 878	
Hayyam	<i>'Âşık heme sâl mest u şeydâ bâdâ</i>	Rubâî		--./-.--/-.--/-.--	SB, s. 81.	s. 887	

Hayyam	Hayyām eger zi-bāde mestī hoş bāş	Rubâî		---/.-./---/-	SB, s. 78.	s. 882	Bu rubâînin ilk iki mısraı tahmis edilmiştir.
Hayyam	Hurrem-dil ân kesî ki ma'rûf ne-şud	Rubâî		---/.-./---/-	SB, s. 77.	s. 881	
Hayyam	Men bende-i 'âşiyem rızâ-yı tû kucâ'st	Rubâî		---/.-./---/-	SB, s. 76.	s. 880	
Hilâlî	Ân ki hod-râ nefesî şâdi ne dide'st menem	Gazel/6		..-./..-./..-/-	SB, s. 85-86.	s. 867	
İbni İmâd	Ey be-raḥmet ḥalk-râ der-mecma'-i maḥşer şeft'	Gazel/8		..-./..-./..-/-	SA, s. 108-109.	s. 865	
İsmet-i Buhârî	Ser-ḥoş ez-küy-i ḥarâbât guzer kerdem düş	Gazel/9		..-./..-./..-/-	SB, s. 89-91.	s. 862	
İzzetî	Şud şarf-ı ḥaṭâ 'omrem gerdâde dil âvâre	Kasîde/18		---/.-./---/-	SB, s. 54-57, 68-71.	s. 836	
Mevlânâ Celaleddin-i Rûmî	Ânân ki be-ser der-ṭaleb-i Ka'be devîdend	Gazel/7		---/.-./---/-	SA, s. 100-101.	s. 856	
Mevlânâ Emîr-i Hümayun	Be-yek-dem âb ez-bârân çeşâned küh-râ gerdûn	Dü-beyit		..-./..-./..-/-	SA, s. 106.	s. 890	
Mevlânâ Emîr Hümayun	Be-küy-i mey-furûşân behr-i cāmî der-be-der geştem	Müfred		..-./..-./..-/-	SA, s. 106.	s. 891	
Mevlânâ Emîr Hümayun	Be-zencîrem çu kerd ez-bî-ḳarârî dilsitân-ı men	Müfred		..-./..-./..-/-	SA, s. 105.	s. 891	
Mihrî	Ez furkat-ı mihr-i ruḥet éy şem'-i dil-ârâ	Gazel/11		..-./..-./..-/-	SA, s. 62-63.	s. 853	
Nâbînî (Abdulkâdir Nâbînî)	Ey ki bî-çeşm-i tu çeşmem ḡayr-ı çeşm-i ter ne-dîd	Gazel/5		..-./..-./..-/-	SA, s. 109-110.	s. 859	
Sâdık (Kerküklü Molla Sâdık)	Dehr ser-mest şud ez-bāde-i sevdā-yı Cemîl	Kasîde/24		..-./..-./..-/-	SB, s. 92-96.	s. 840	
Selmân	Âvāze-i Cemālet tā der-cihān futāde	Gazel/6		..-./..-./..-/-	SA, s. 110-112.	s. 876	
Seyyid Kâsım	Ez-ufuk-ı mekremet şubḥ-ı sa'âdet demîd	Gazel/7		..-./..-./..-/-	SA, s. 106-107.	s. 857	